ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 1
MERCREDI
1er MARS
1989

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel. . 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում) 850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.960 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 64e ANNÉE — No 16.960

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՂԱՐԱԲԱՂ, ԿՈՄԻՏԷ, ՍՈՒՄԳԱՅԻԹ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

«ՈՎ ՈՐ ՅԱՆՑԱԻՈՐ ՉԷ ԱՆՄԵՂ ԿԸ ՀՈՉԱԿՈՒԻ» Կ'ԸՍԷ ԳԱԼՈՅԵԱՆ...

Մոնսէ թղթակիցը կը հաստատէ որ Գալուստ Գալոյեան (Հայաստանի կեդր· կոմիտէի քարտուղար) չատ ջղայնացեր է երբ Ֆրանսայի ընկերվարականները քիչ մը չատ չեչալը դրեր են Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամներուն եւ ի մասնաւորի այն երկուքին վրայ (Ստեփանոյեան եւ Մանուչարեան) որոնք խորհրդարանական անձեռնմխելիութիւն կը վայելէին: Գալուստ Գալոյեան Լափալիսի տրամաբանութեամբ մը, ըսեր է թէ քննութիւն մը ընթացքի մէջ է եւ թէ · -«Անոնք որոնք յանցաւոր չեն անմեղ կը հռչակուին, անոնք որոնք են՝ կը պատժուին»: Գաղափարաբանութեան այս պատասխանատուն, ըստ երեւոյթին, Ֆրանսայի ընկերվարականներն ալ կը չիմթէ այլ տեսակի «անմեղներու» հետ...:

Ֆրանսական պատուիրակութեան մաս կը կազմէին Ալբի Սապլ (որ վըճռական դեր խաղաց եւրոպական Խորհրդարանին մէջ ի նպաստ ցեղասպանութեան բանաձեւին), Պ. Քէյրանն (Ռոնի Երեսփոխան), Ռընէ Ռուէք (Ալֆորվիլի քաղաքապետ), Ժերար Քոլոմ, Ժան Գրիզոնեան (Վիլէօրպանի քաղաքապետի կըցորդ), Ժերար Լինալուիերկ եւ ընդհանրապէս թաղապետական մերձաւոր ընտրութենից ընկերվարական այն թեկնածուները, որոնք հայաշատ քաղաքներ կ'ապրին: Այս պատուիրակութիւնը յատուկ օդանաւով մը ժամանած է Երեւան, որ կը փոխադրէր 700 հազար Ֆր·ի կազմած, ղեկտուորաբար բժշկական եւ երիկամունքի գործողութիւններու յատուկ գործիք մը Մասիս հիւանդանոցին համար: Մաս մըն ալ յանձնուած է Առանց սահմանգուլխի բժիշկներու Կազմակերպութեան, որ մնայուն խումբ մը ունի Երեւան: Պատուիրակութիւնը այցելած է աւերուած քաղաքները, ճամբուն վրայ հանդիպած այն փոքրիկ դիւղը, ուր Լիոնի հաւաքականութիւնը եւ ընդհ· խորհուրդը 30 պընկալօ-ի չինութեան ծրագրի մը դրամը կ'ապահովեն:

Մոնսէ թղթակիցը՝ փաթրիք Ժարօ, անդրադառնալով որ Հ·Ց·Դ· պատասխանատու Վարուժան (Ժան) Գրիգորեանի առաջին ճամորդութիւնը չէր Հայաստան, կ'աւելցնէ թէ իրեն կ'ընկերանար Հ·Ց·Դ·ի ուրիշ մէկ անդամը, չեչտելով·- «Այս կուսակցութիւնը, այսօր, նախապատուութիւն կու տայ Խորհ· Հայաստանի իշխանութեանց հետ տիալոգին, երկար ատեն էին ընդէլ եւոբ վարչակարգին հետ, որ 1920-ին, խլած էր վաղանցուկ հայկ· Հանրապետութեան տեղը»:

Փետ· 28-ին, առաւօտեան այլ օրաթերթեր (Ֆոթիտիէն, Լիպէ) կ'ոգեկոչէին Հայաստանի ներկայ պայմանները եւ Սումգայիթի տարելիցը: Նոյն օրուան համար, Հայաստանի իշխանութիւնները որեւէ ցոյց արգիլած են, բայց արտօնած լուռ երթ մը դէպի Ծիծեռնակաբերդ, ուր անցեալ Մարտ 8-ին դեռեղուեցաւ նաեւ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՑՈՂ

(ԱՐՄԷՆՓրէՍ – ՓԵՏՐՈՒԱՐ 17 / 24)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԱՏԱԽԱԶՈՒԹԵԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ (*)

Խորհ· Միութեան դատախազութեան քննչական խումբը կը քննէ այսպէս կոչուած «Ղարաբաղ» Կոմիտէի ղեկավարներ եւ ակտիւիստներ Բ. Արաքցեանի, Հ· Գալստեանի, Ս· Գէորգեանի, Ա· Յակոբեանի, Ռ· Ղազարեանի, Ս· Ղազարեանի, Ա· Մանուչարեանի, Վ· Մանուկեանի, Ա· Ստամբոլցեանի, Վ· Սիրադեղեանի, Դ· Վարդանեանի, Լ· Տէր Պետրոսեանի նկատմամբ յարուցուած քրէական արարքը:

Նշուած անձերը 1988-ի ընթացքին բազմիցս չարաշնուած միթինկներ ու ցոյցեր կազմակերպած են Երեւանի մէջ, զանոնք ղեկավարած, հրապարակայնօրէն հանդէս եկած են հրահրիչ կոչերով, միթինկներու ու ցոյցերու մասնակիցներուն ներգրաւած են խմբային գործողութիւններու մէջ, որոնք կոպտօրէն խախտած են հանրային կարգը, պատճառ դարձած են հանրային փոխադրամիջոցներու աշխատանքի եւ պետական ձեռնարկութեանց ու հիմնարկներու գործունէութեան կազմալուծման: Անոնք բոլորն ալ ձերբակալուած են:

Քրէական արարքի նախաքննութեան եւ դատաքննութեան արդիւնքներուն մասին կը հաղորդուի:

***

Վերջին օրերս անպատասխանատու անձեր ամէն տեսակ յերիւրանքներ կը տարածեն քննական մեկուսարանի մէջ Իգոր Մուրաղեանի կալանման պայմաններուն մասին:

Այդ լուրերը անհիմն են: Անոր կալանման պայմանները լիովին կը համապատասխանեն գործող օրէնսդրութեան պահանջներուն:

***

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Պրեզիտիումին 1988-ի Յուլիս 29-ի ժողովներու, միթինկներու, փողոցային երթերու եւ ցոյցերու կազմակերպման վերաբերող հրամանագրին պահանջներուն կատարման համար դատախազական հսկողութիւնը ամրացնելու նպատակով Հանրապետութեան դատախազութիւնը չրջաններու ու քաղաքներու դատախազներուն յանձնարարած է պաշտօնապէս նախազգուշացնել այն անձերը, որոնք բռնակչութիւնը չարաշնուած միթինկներու ու ցոյցերու կը մղեն:

(*) ԽՄԲ· «ՅԱՌԱՋ»ի·- Արմէնփրէսի այս հաղորդումը, որ առաջինն է իր տեսակին մէջ, տուիճէ նոյնութեամբ ի պետս զարգացելոց: Մեկնաբանութեան չի կարօտիր: Տեղ մը կայ, ուր այլեւս ըսելիք չի մնար եւ յստակ է որ Երեւանի դատախազութեան «բնաւչական խումբը», ինչպէս կը կոչուի այդ մարմինը, հոգ հասած է:

խաչքար մը, ի յուշ Սումգայիթի զոհերուն:

Լիպերասիոնի թղթակցութիւնը բաւական մանրամասն է եւ ցնցիչ: Կը հաստատէ թէ հարիւր հազարաւոր վերապրողներ միշտ անապաստան են: Համաշխարհային օգնութիւնը 450 միլիոն տոլար կը գնահատուի, կը հասնի եւ իր տեղը կը հասնի, կ'ըսէ լրագրողը (հարկ է անշուշտ ճշդել այդ

(Շար·ը Դ· էջ)

ՓԱՐԻԶԻ ԽՈՐՀ. ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՌ Ի ԵՐԱԽՏԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՂԱԾ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ

Ընտրուած Թուականը -Փետ· 27- այս ընդունելութեան համար պարզ զուգադիպութի՞ւն մըն էր միայն: Ամէն պարագայի մէջ, դժուար էր ներկայ Հայերուն համար չյիչել թէ ճիշդ ու ճիշդ տարի մը առաջ, կորբաչով կ'ընդունէր Սիլվա Կապուտիկեանն ու Զօրի Բալայեանը, քանի մը հոգեչահ եւ խարուսիկ խօսքերով օրօրելու համար Հայաստանի բարեմիտ եւ հաւատքով լի ժողովուրդը եւ նոյն օրը նախօրեակն էր՝ Սումգայիթի:

Ուրեմն, Երկուշաբթի, Փետ· 27-ին, Փարիզի խորհ· դեսպանը չքեղ ընդունելութիւն մը կու տար Խորհ· Միութեան երախտագիտութիւնը յայտնելու համար Ֆրանսայի՝ Պետութեան եւ ժողովուրդին, բոլոր կազմակերպութեանց, անհատներուն, որոնք առաջին օրէն իրենց լման օժանդակութիւնը բերին Հայաստանի:

Դեսպանը՝ եակով Ռխաբով ռուսերէն (հատուած առ հատուած կը թարգմանուէր ֆրանսերէնի) իր ելոյթով նախ անդրադարձաւ թէ ԻՄ· դարու սեմին, մինչ թեքնիքը հսկայ յառաջդիմութիւն մը արձանագրած է, անդին բնական ազէտ մը կը կործանէ երկիր մը: Եւ այդ դժբախտութեան մէջ, ազէտը երեւան հանեց մեծ կարեկցութիւնը որ կը միացնէ ժողովուրդները: Եւ կը յայտնուի այն իրողութիւնը՝ որ մեծագոյն արժէքը մարդկային կեանքն է: Դժբախտութիւնը, ըսաւ դեսպանը, ոչ միայն ամբողջ Խորհ· Միութեանը եղաւ, այլեւ՝ ամբողջ աշխարհի: Օժանդակողներու առաջին դիծին վրայ էր Ֆրանսա, որու հանդէպ մեծ երախտագիտութիւն արտայայտեց Ռիսարով, յիշելով՝ նախագահ Միթերան, Միշէլ Ռոքար, Փիէր Ժոքս, Ռոլան Տիւմա, Ժաք Շիրաք, Փ· Քիլէս, Պ· Քուշնէր եւլն· եւլն·: Թուեց բոլոր օժանդակող մարմինները՝ բժշկական, հրշէջները իրենց չուներուն հետ, բարեսիրական, թղթատարական, ղրկուած օգնականները, նաւերը, կառախումբերը, թղթատարական բեռնակառքերը, չեչտելով թէ անկարելի էր բոլորն ալ յիչել, նաեւ ճարտարարուեստի մեծ հաստատութիւնները (Փեչինէ եւ ուրիշներ): Մանաւանդ յիչեց Իւմանիթէի բացառիկ թիւը, համայնավար կեդր· կոմիտէն, Պանեէօլի քաղաքապետարանը: Ապա նաեւ՝ ընկերվարական կուսակցութիւնը, հայ գաղութը, ԷՍ – Օ – ԷՍ Ամէնին, Կապոյտ Խաչը, Աղնաւուրը, Կարիկ Պասմաճեանը եւայլն· եւայլն: Ոգեկոչեց Կորբաչովի չըննորհակալութեան հեռագիրը Միթերանի: Ելոյթին վերջին մասին մէջ, դեսպանը ըսաւ որ կարդը հիմա վերաչինութեանն է եւ այդ առընչութեամբ ալ առաջարկներ կան, թէ ճարտարապետներէ ու չինարարներէ եւ թէ մեծ ընկերութիւններէ, ինչպէս Պուիկ, Տիմէդ եւ ուրիշներ, նաեւ հիւանդանոցներ, բուժարաններ չինելու: Վերջին ակնարկով մը, ոգեկոչեց Ազնաւուրի տեսակցութիւնը Ռիժկովի հետ եւ այս վերջնոյն խօսքը՝ գործօն բարեկամութեան վրայ:

Ցաջորդ խօսք առնողը եղաւ Ֆրանսայի Ներքին նախարարը՝ Փիէր Ժոքս, որ ըզնահատեց խորհ· դեսպանին չնորհակալութեան այս ձեռնարկը, յիչելով Դեկտեմբերի առաջին այդ սեւ օրերը, երբ ամբողջ ժողովուրդը կը միանար Խորհ· Միութեան սուգին: Շեչտեց թէ ամէնէն զեղչիկ չնորհակալութիւնը կը մնար ան՝ որ եկած էր Հայերէն իսկ: Գոհունակութեամբ ոգեկոչեց Ֆրանսայի օժանդակութիւնը, քանի ան առիթ եղաւ որ Ֆրանսա յայտնուի իր բուն դիմագիծով: Նախապարբը մեծարանքի խօսքերով անդրադարձաւ այն բոլոր Ֆրանսացի օգնող ուժերուն, որոնցմէ բազմաթիւ ներկայացուցիչներ կային եւ բացատրեց թէ ինչպէս անոնք ամէն օր, տարուբեր երկայնքին կ'աշխատին, կը սորվին, կը պատրաստուին, որպէսզի օր մը Մեքսիքօ հասնին, ուրիչ օր մը՝ Հայաստան: Անոնք, ոչ միայն նիւթական այլեւ բարոյական օգնութիւն մը կը բերեն, քանի վնասները միայն փլած տուներ կամ դիակներ չեն, այլեւ հոգեկան փլուզումներ: Ժոքս չեչտեց թէ այս ալ առիթ եղած էր Ֆրանսայի եւ Խորհ· Միութեան յարաբերութեանց սերտացման ու երբ, պահ մը ոգեկոչեց Ֆրանսայի պատմական յարաբերութիւնները, կարելի էր յուսալ որ անոնք ըլլային Հայութեան հետ, բայց չիչուեցաւ թէ անոնք էին Խորհ· Միութեան հետ··· : Աւելի Արտաքին քան Ներքին նախարար, Ժոքս պանծացուց միայն Ֆրանսայի եւ Խորհ· Միութեան կապերը, որոնց քիչ մը աւելի սիրալիր դառնալուն լաւ ծառայած էր, ի վերջոյ, հայ ժողովուրդը···:

Գիւտ Արք· հակիրճ խօսքերով հայ գաղութին չնորհակալութիւնը յայտնեց Ֆրանսայի, նաեւ խորհ· իչխանութեանց, որոնք ստեղծած էին բոլոր միջոցները, որպէսզի օժանդակութիւնները փութով հասնին:

Հաղորդակցութեանց նախարարը՝ Փոլ Քիլէս թուեց այն բոլոր դիւրութիւնները ու օգնութիւնները, զորս իր նախարարութիւնը ընձեռած էր սկիզբէն իսկ (հեռաձայնի դիծեր, թելեմաթիք եւլն· եւլն·) ու իր խօսքը վերջացուց վստահութիւն յայտնելով ապագային նկատմամբ, չըննորհի Հայերու կենսունակութեան:

Ազնաւուր, որ Փիլմ կը դարձնէ Իտալիա, նամակով մը չնորհակալութեան իր բաժինը կը բերէր:

Հուսկ, բազմահարիւր ներկաները հիւրասիրուեցան, ընդարձակ սրահներուն մէջ:

***

Ընդունելութիւն մը, որ անկասկած անհրաժեչտ էր, դլխաւորաբար Պետութենէ Պետութիւն եւ այդ փրոթոքոլը յարգուեցաւ պատչաճ կերպով:

Անդին, սակայն, կը մնայ ժողովուրդ մը, ընկճուած, ճնշուած, Լենինականէն՝ Սպիտակ, Սպիտակէն՝ Կիրովական, Կիրովականէն՝ Նալպանտ: Ժողովուրդ մը որու հոգին այնքան վառած է որ սիրտ չունի, ոչ ալ մանաւանդ պատեան (ի՞նչպէս չկատղիլ վերյիչելով Մերուժան Ցովհաննիսեանի «Լսէ՛ք մեզ, լսէ՛ք մեզ», բացնամակը բոլորին) չնորհակալութիւն յայտնելու ոչ ոքի:

Եւ դեռ, ի՞նչպէս մոռնալ, թէկուզ պահ մը, թէ աւերակներէն անդին, աւերակներուն առջեւ, Երեւանէն հեռ, Մոսկուայի խուցերուն մէջ, իրենց օրերը իրիկուն կ'ընեն մտաւորական իր ընտրանիին լաւագոյն տարրերէն ոմանք, որոնք դեռ տարի մը առաջ, դեռ երէկ, նոր գարունի մը յոյսը բերած էին իրեն:

Սպասիա՛:

Ա· Մ·

Գրական թեթև

ՆԻԿՈԼ ԱՂԲԱԼԵԱՆ

ԿԱՄ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆԵՆՔ ՄԵՐ ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

ԳԱՌՆԻԿ ԱՆԱՆԵԱՆ
Բանասիրական գիտութիւնների դոկտոր

1916 – 17 ուս. տարում երկիրը ունէր մօտ 500 դպրոց, բայց արդէն յաջորդ տարին դպրոցների զբեթէ երկու երրորդը չէր գործում: Վիճակը չափազանց ծանր էր, սակայն, այսուհանդերձ, պէտք էր չարունակել լուսաւորութեան ու կրթութեան գործը: Սառնաձնելով մինիստրի պաշտօնը՝ Ադրալեանը ընդարձակում է մինիստրութեան գործունէութեան շրջանակները, նոր ուղղութիւն տալիս կրթական գործին: Նա առաջադրում է ամէն գնով լուծել «ընդհանուր կրթութիւն» ապահովելու խնդիրը: Երջանային տեսուչներին կարգադրութիւն է անում քաղաքներում եւ ուսնններում «առաջին բաժանմունք» բանալ, իսկ կառավարութիւնից պահանջում է միջոցներ՝ ուսուցիչներին լրացուցիչ վարձատրութեան, դասարանների աւելացման, չէնքերի վերանորոգման համար: Սրա հետ աերտօրէն առընչւում է նախապատրաստական կրթութեան կազմակերպումը: Ադրալեանն առաջինն էր, որ արեց այն հարցադրումը. «Մինիստրութիւնս մտադիր է ամէն չորջանային տեսչութեան մէջ բանալ մի մի, իսկ Երեւանում եւ Ալեքսանդրապոլում երկուական մանկապարտէզ»: Բայց «ընդհանուր կրթութեան» գործը թերի կը լինէր, եթէ անտեսուէր ժողովրդական լայն զանգուածների լուսաւորութեան կազմակերպումը: «Մինիստրութիւնս» հանրային կրթութեան գաղափարն ըմբռնելով իրրեւ հանուր ժողովրդի կրթութիւն, – մինիստրների խորհրդին յղած զեկուցագրում ընդգծում է Ադրալեանը, – մտադրութիւն ունի կազմակերպել հասակաւոր անդրադէտների եւ թերաւարժ գրագէտների կրթութեան գործը: Այդ նպատակով նախատեսում ենք երեք կարգի դասընթացքներ. 1) անդրադէտների համար – գրագէտների դասընթաց, 2) թերաւարժների համար – գրաւարժական դասընթաց, 3) թերուսների համար – հանրային համալսարան»: Այնուհետեւ լրացուցիչ առաջարկութիւն էր անելու՝ բացելու կիրակնօրեայ, երեկոյեան դպրոցներ եւս:

Կրթական գործի առաջընթացը պարտադրում է նաեւ ուսումնական ծրագրերի եւ դպրոցական համակարգի արմատական վերակառուցում: Ծրագրերում մեծ տեղ էր յատկացնում բնական գիտութիւնների դասաւանդմանը եւ աշխատանքային դասախօսակութեանը: Վերջինս պարտադիր համարելով տարրական դպրոցների համար ծրագրեր էր մշակում այն միջնակարգի համար եւս պարտադիր դարձնելու, որպէսզի ամէն չորջանաւարտ անպայման ուրուէ «ձեռարուեստի»: Հասաւ նրան, որ դպրոցներին յատկացուեցին հողամասեր՝ «գործնական պարապմունքների համար»: Ըստ Ադրալեանի՝ տարրական դպրոցը պէտք է ունենար վեց, որոշ տարբերակներում՝ եօթ դասարան: Միջնակարգ դպրոցը պէտք է գոյութիւն ունենար համապատասխան թեքումով՝ մանկավարժական, պատմա–լեզուաբանական, բնագիտական–մաթեմատիկական, առեւտրական, տեխնիկական: Ընդ որում՝ «տարրական ուսուցումը տեւելու է վեց տարի եւ աւանդուելու է մայրենի լեզուով»: Օտար դպրոցներում պետական լեզուն ուսուցանելը պէտք է լինի պարտադիր: Միջնակարգ դպրոցում օտար լեզուների ուսուցումը այնպիսի հիմքերի վրայ պէտք է դրուի, որ չորջանաւարտը կարողանայ ազատօրէն օգտուել օտար գրականութիւնից:

Ադրալեանը դարակիզբի իրագործութիւնների ականատեսն էր, մասնակիցը, որոշ իմաստով նաեւ՝ կազմակերպիչը: Եղել էր ռազմաճակատում, կամաւորների հետ հասել Վան ու Բիթլիս: Գրեթէ նոյն չորջանում նոյն ճանապարհով անցնում էր նաեւ հանճարեղ մի պատանի՝ Եղիչէ Չարենցը: Չէ, այստեղ նրանք չէին հանդիպելու, հանդիպումը մի փոքր ուշ պիտի կայանար: Նրանք առայժմ կռւում էին հայրենիքի ազատագրութեան համար, ատրատիով նկատում, թէ ինչպէս է աւերւում հայրենիքի չքնաղ դէմքը, իսկ երազած հեռուն թաղուում է անյայտ մշուշի մէջ:

Այդ օրերը, սակայն, չէին կարող մոռացուել, եւ իւրաքանչիւրը իւրովի պէտք է վերյիշէր այն: Ստանձնելով Հայաստանի Հանրապետութեան հանրային կրթութեան եւ արուեստի մինիստրի պաշտօնը, Ադրալեանը առաջարկ է մտցնում մինիստրների խորհուրդ՝ պատերազմում եւ «ազատագրական կռիւներում» զոհուած («սկսած 1914 թ. Սեպտեմբերի 1–ից») կամաւորների, զինուորների, սպաների, բժիշկների եւ պետութեան քայլերի զաւակներին» «ձրի դասական պիտոյքներ մատակարարել»:

Հանրային կրթութեան ու արուեստի մինիստրութեան ուսերին էր ծանրացած Վրաստանում եւ Ադրբեջանում տասնամեակներ չարունակ յաջողութեամբ գոյատեւած հայկական դպրոցների յարատեւութիւնը ապահովելու դժուարին գործը: Անկախ Հանրապետութիւնների ստեղծումից յետոյ Վրաստանն ու Ադրբեջանը հրաժարւում են իրենց վարչական ենթակայութեան տակ գտնուող հայկական դպրոցները ֆինանսաւորելուց (Հայաստանի Հանրապետութեան դպրոցներում չարունակում էին սովորել Ռուսներ, Ադրբեջանցիներ, Յոյներ, ուրիշ այլազգիներ): «Հայաստանի Հանրապետութեան դիւանագիտական գործակալը Ադրբեջանում դրում է մինիստրութեանս, որ Բաքուի Հայոց դպրոցները Ադրբեջանի կառավարութիւնից նպաստ չեն ստանում... Մի ուրիշ դրութեամբ նա ուղարկում է մինիստրութեանս Նուխու հայբենակցական միութեան դրութիւնը, որով նրանից խնդրում են նպաստել իրենց չորջանի երեք դպրոցներին»: Վիճակը նոյնն էր նաեւ Վրաստանում: Մինիստրը այն միտքն է յայտնում, որ կառավարութիւնը, որքան էլ ֆինանսական նեղ պայմաններում, պէտք է գրամական այնքան օժանդակութիւն ցոյց տայ «Տարեւան Հանրապետութենից» հայկական դպրոցներին, որ նրանք «եթէ ոչ գերազանց, գոնէ հաւասար պայմանների մէջ լինեն տիրող ժողովրդի դպրոցների համեմատութեամբ»:

Ադրալեանի գրութեան վրայ մտադ կանաչաւուն թանաքով մակագրութիւն է արուած. «Ցիչեալով ընդունել արտասահմանում գտնուած եւ բացուելիք հայկական դպրոցներին գրամական օժանդակութիւն ցոյց տալը եւ առաջարկել Հանր. Կրթ. եւ Արուես. Մին. ներկայացնել ընդհանուր նախագիծ»: Հաւանաբար՝ ներկայացում է նոր նախագիծ, քանի որ մակագրութիւնից հինդ օր անց՝ 1919ի Դեկտեմբերի 23–ին, Մինիստրների խորհուրդը որոշում է ընդունում «Հայաստանի սահմաններից դուրս հայ կրթական հաստատութիւններին նպաստելու նպատակով» հանրային կրթութեան եւ արուեստի մինիստրութեանը յատկացնել մէկ միլիոն հինդ հարիւր հազար ռուբլի վարկ:

Հայաստանի սահմաններից դուրս ապրող Հայերի հոգսերը, հայրենիքի եւ «դրսի» հետ կապերի հաստատումը, մըշտապէս յուզել են Ադրալեանին, միայն թէ ճակատագրի բերումով նա մի դէպքում հայրենիքն էր ներկայացնում, միւս դէպքում՝ «դուրսը»: Պահպանուել են բազմաթիւ գրութիւններ, որոնցով նա կառավարութիւնից պահանջում է միջոցներ պետական թատրոն ու թատերական վարժարան, երաժշտական բարձրագոյն դասընթաց եւ պետական նուագախումբ, պետական ու դպրոցական գրադարաններ, գիտական, կուլտուրական, մշակութային այլ օջախներ հիմնելու համար:

Ադրալեանին է պատկանում Հանրապետութեան «պաշտօնէութեան համար Հայոց լեզուի դասընթացները» կազմակերպելու նախաձեռնութիւնը: Հայոց լեզուն «մեր իրականութեան մէջ եթէ չասենք անտես է առնուած, պէտք է խոստովանենք, զոնէ, որ նա մեր կառավարական շրջաններում կիրառուում է ի միջի այլոց»,– կարդում ենք Մինիստրների խորհուրդին յղուած մի գրութեան մէջ: Ահա այս նպատակով էլ, ինչպէս նաեւ հայերէն սովորել ցանկացող օտարազգիներին ընդառաջելու համար, կազմակերպւում են վերոյիշեալ դասընթացները: «Դասընթացներին հետեւած եւ քննութիւններ բռնած պաշտօնեաները, ինչպէս եւ նրանք, որ մասնաւոր պատրաստութիւն ունենալով բաւարար քննութիւն են տալիս, համարուելու են մշտական պաշտօնեայ: Անբաւարար նկատուածները կը համարուեն ազատ վարձուր»: Կառավարութիւնը համապատասխան վարկ է բաց թողնում, եւ դասընթացները չուտով սկսում են գործել Երեւանում ու Ալեքսանդրապոլում:

Դպրոցներն ազգայնացւում էին, դա նշանակում էր, որ ուսուցումը միայն հայերէնով էր առաջ տարուելու, մինչդեռ մայրենի լեզուով համապատասխան դրականութիւն չկար: Հարկաւոր էր չտագ կարդով կազմակերպել դասագրքերի եւ դիտական գրականութեան թարգմանութեան գործը: «... Մեր դպրոցներն ազգայնացւում են, հետեւապէս մեր աշակերտները պիտի չկարողանան օտար լեզուներով դիտական պաշարի տիրանալ, – ահազանգում է հանրային կրթութեան եւ արուեստի մինիստրը: – Միւս կողմից հայ գրականութիւնը բաւական գրքեր չունի ժամանակակից իմաստով հանրակրթիչ քաղաքացիներ պատրաստելու համար: Եթէ չենք կամենում ազգայնացումը նոյնացնել ազգասպանութեան, անհրաժեշտ է մայրենի լեզուով դիտական գրականութիւն ստեղծել, որ հնարաւոր է թարգմանական գրականութեանը զարկ տալով միայն»: Դպրոցների ազգայնացման, Հայոց լեզուն պետական հռչակելու հետեւանքով օտարազգի պաշտօնավարողները հարկադրուած էին հեռանալ Հայաստանից: Դա մանաւորապէս վերաբերում էր ռուս ազգի ուսուցիչներին: Այս կապակցութեամբ Ադրալեանը դիմում է կառավարութեանը հետեւեալ միջնորդութեամբ: Ալէքսանդրից ազատուող ուսուցիչները «լիկուիդացիոն դումարները» ստանում էին երկու նուագից: Հաշուի առնելով այն հանգամանքը, որ «երկարամեայ ծառայութիւնից» յետոյ, ամանք (ոչ միայն ուսուցիչները) պէտք է թողնեն Հայաստանի սահմանները (Ադրալեանը սա համարում էր անարդարացի), առաջարկում է նրանց դումարները վճարել միանգամից, հնարաւորութեան դէպքում «մի քանի ամսուայ», եթէ «ոչ ամբողջ տարուայ» համար, քանի որ ուսումնական տարին ըստ կրճատել է, եւ այդ ընկերները Ռուսաստանում կը դժուարանան համապատասխան աշխատանք գտնել: Բացի այդ, «մինիստրութիւնս չէր ցանկանայ, – չարունակում է Ադրալեանը, – մի քանի անճանչ դժուար կացութեան մէջ դնելով մթագնել այն բարեացակամ տրամադրութիւնը, որ գոյութիւն ունի ռուս ժողովրդի մէջ դէպի Հայաստանը»: Յատուկ որոշմամբ պատասխանատու հաւանութիւն է տալիս Ադրալեանի առաջարկին:

1920 թ. Յունուարի 31–ին Ալեքսանդրապոլում հանդիսաւոր արարողութիւններով բացուեց Հայաստանի համալսարանը: Բացմանը ներկայ էին «Հայաստանի կառավարութեան, պառլամենտի եւ զանազան հիմնարկութիւնների ներկայացուցիչներ, կային նաեւ արտասահմանեան հիւրեր: Սրան նախորդել էր նախապատրաստական երկարատեւ աշխատանք: Հանրային կրթութեան առաջին մինիստրներից Գ. Մելիք–Ղարապէտեանը բազմիցս դիմումներ է յղում կառավարութեանը՝ նորաստեղծ Հանրապետութիւնում բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւն հիմնելու առաջարկով: Իսկ մինիստրական իր պաշտօնը Ադրալեանն ստանձնեց այն պահին, երբ նոր միայն սկսուել էին համալսարանի կազմակերպման աշխատանքները: 1919 թ. Մայիսի 16–ի նիստում Մինիստրների խորհուրդը ընդունում է «Հայաստանում համալսարան բանալու եւ նրա նախնական ծախսերը հոգալու համար 300 հազար ռուբլի յատկացնելու մասին» օրէնքը: Մշակուում են «Երեւանի համալսարանի ժամանակաւոր կանոնները», ուսումնական ծրագրեր, կառուցուածքի հետ կապուած հարցեր: Ադրալեանը եռանդուն մասնակցութիւն է բերում այդ ամէնին՝ դասախօսներ է հրաւիրում, չէնք է առաջարկում, բանակցութիւններ է վարում Թիֆլիսի իր ներկայացուցիչ Զաւրիեւի հետ, մտահոգուում է ապագայ համալսարանի գրադարանի եւ գանազան սարքաւորումների ձեռքբերմամբ: Այնուամենայնիւ, այն երեւոյթում բացել հնարաւոր չի լինում: Այս ժամանակ է, որ Ալեքսանդրապոլի քաղաքային ինքնավարութիւնը «բուռն ցանկութիւն» է յայտնում «համալսարանը իրեն խնամքին յանձնուած քաղաքում» բացելու: Այսպէս, ահա, Երեւանի համալսարանը բացուում է Ալեքսանդրապոլում, իրրեւ Հայաստանի համալսարան:

(Շար. 2)

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱՅ ԱՌԵՂԾՈՒԱԾԸ

Հարիւր տարի առաջ, 1889 Յունուար 30–ին Մայերլինկի մէջ մեռած գտնուած էին աւստրեւհունգար Կայսրութեան գահաժառանգը՝ Ռուդոլֆ եւ իր սիրուհին երիտասարդ պարոնուհի Մաձի Վեցերա: Այդ ողբերգութենէն ի վեր տիրող խորհրդաւորութիւնը զանազան մեկնաբանութիւններ բանաձեւած է պատասխանութեամբ: Ամէն բան կաոչնորդէր կրկնակի անձնասպանութեան մը վարկածին. տիկին թէ՛ քաղաքական եւ թէ զգացական դրդապատճառներով: Սպանութեան մը տեսակէտն ալ բացառուած չէ:

Գահաժառանգին մահը վախճանին կը կրզրնաքայլը կ'ըլլայ Կայսրութեան համար որ 1848–էն ի վեր կը զեկավարուի Ֆրանսուա – Ժոզէֆի կողմէ: Գահաժառանգ կը նշանակուի արքհդուքս Ֆրանսուա – Ֆերտինանտ, որուն սպանութիւնը Սարայեւոյի մէջ ազդանշանը պիտի ըլլայ Ա. աշխարհամարտին:

Մայերլինկի առեղծուածէն ի վեր հրատարակուած են այս մասին կան նաեւ քանի մը ժապաւէններ:

Արդեօք ի՞նչ պատահած էր հարիւր տարի առաջ. դէպքը անձնական ողբերգութե՞ն մը, խելագարութեան նոպայի՞ մը հետեւանքն էր, թէ քաղաքական հարց մը:

Ողբերգական պատահարին վայրը՝ որսորդական դղեակին տեղ այսօր եկեղեցի մը ու վանք մը կայ: Այս վերջինը 1899–ին հրամադրուած է կարմելեան մայրապետներու:

Հոն ուր Ռուդոլֆին սենեակը կը գտնուէր, այսօր կայ եկեղեցիին խորանը:

Ողբերգական պատահարը երկու վերկայ ունէր. կառապան Ժոզէֆ Պրաթֆիչ ու սենեկապան Լոշէքը: Այս վերջինը 40 տարի եւթ միայն պատմած էր վկայութիւնները որոնք հրատարակուեցան 1932–ին պեռլինեան պարբերաթերթերի մէջ կողմէ: Լոշէքի համար չատ պարզ է որ Ռուդոլֆ սպաննած է իր սիրուհին ապա անձնասպան եղած: Երկու կրակոց լսած է. ոչ մէկ գաղտնիքի տեղ կայ: Հոն կը հրաժեշտի դիրքերը: Մաձի գրած էր իր ընտանիքին, իսկ Ռուդոլֆ չըլլանի մէկ կրօնաւորին, խնդրելով որ հոն թաղուին:

Այսուհանդերձ, արքունիքը առաջին հերթին պահաժառանգին մահը բացատրելու տարբեր ձեւով մը: Կար նաեւ թունաւորումի մը պնդումը. հրացանով ապահնութիւնը հաստատուած է յետպատկայսերական ընտանիքին քժիշկին կողմէ:

Անձնասպանութեան պարագան կը թաղուի լռութեան մէջ, ինչ որ նման ծայրայեղ կաթողիկէ երկրի մը համար ամէնէն բնական բանն է: Ռուդոլֆ մեծ չափով կը թաղուի Վիէննայի մէջ, իսկ Մաձի երկու օր ետք գաղտագողի կը փոխադրուի Ս. Ծաչ գերեզմանատունը:

Հակառակ կայսերական դրաքինութեան անձնասպանութեան լուրը կը տարածուի: Կը պատմուի այլազան տարբերակներով. սիրոյ անյաջութիւն, քանի որ Ռուդոլֆ չէր կրնար ամուսնալուծուիլ իր կնոջմէն ու ամուսնանալ Մաձիի հետ: Ուրիշներու կարծիքով Մաձի յղի էր ու ձախող վիժում մը մահուան պատճառ դարձաւ:

Քաղաքական մեկնաբանութեան մէջ համաձայն Ռուդոլֆի անձնասպանութեան պատճառը իր քաղաքական փառասիրութեան ձախողիլն էր: Ազատամիտ պատմաժառանգը բախած էր Հապսպուրգի աւանդական պահպանողականութեան պատերուն:

Ոճրագործութեան թեզը միշտ ալ իր հետեւորդները ունեցած է: Անոնք պատմական հարուածի մը կազմակերպութեան պատմութեամբ կը բացատրեն իրենց թեզը: Ռուդոլֆ կը մերժէ մասնակցիլ իր հօրը դէմ առաջարկուած հարուածի մը որ Կայսրութիւնը պիտի հակադրէր Փրուսիայի, Ֆրանսայի կողմը անցնելով:

Ինչ որ ալ եղած ըլլայ ճշմարտութիւնը, դէպքը լայն սահմաններ կը բանայ երեւակայութեան: Բազմաթիւ փաստեր ու հակափաստեր մանրազնին քննութեան ենթարկուած են պատմաբաններու կողմէ: Կան այնպիսիներ որոնք մինչեւ իսկ կասկածի կ'ենթարկեն դիակներու գոյութիւնը: Անոնք կը պնդեն որ պոռնուած պահակները Ռուդոլֆի եւ Մաձիի չէին պատկաներ ու անոնք խոյս առած էին դէպի Քորֆու կղզին...:

Ա. Թ. Թ.

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

Կիրակի, Մարտ 5–ին, կէսօրէ ետք տե–ղի կ'ունենայ Հայ Արիներու Միութեան 58–րդ ցերեկոյթը, Սալ տը լա Շէմիի մէջ։ Դիւաւրին բայց լաւ մթնոլորտի մը մէջ, հակառակ Հայաստանի երկրաշարժին, ապագայի յոյսը ամէն տեղ էր, Ամերիկա–յէն Ֆրանսա, Ասիա եւ Աւիրիկէ։

Աղէտը մեծ էր եւ կարելի չէր մոռնալ զայն եւ իր հետեւանքները, հազարաւոր մեռելներ, կործանած գիւղեր եւ քա–ղաքներ, բոլորին ալ վիշտը մեծ էր եւ յուսահատական, բայց, եղբայրական օգ–նութիւնը անմիջական մեկնումները մա–նաւանդ, բժիշկներով, վիրաբոյժ–ներով եւ ամէն տեսակ օգնութիւններով արագօրէն հասաւ եւ մանաւանդ փրկեց ինչ որ կարելի էր, քաջութեամբ։ Մի–եւնոյն ժամանակ առաջին անգամ ըլլալով չատ ու չատ տարիներ յետոյ, ամբողջ աշխարհը, մանաւանդ Ֆրանսա, նաեւ Ա–մերիկա, եւրոպական երկիրներ, արեւելք եւ Աւիրիկէ անմիջական օգնութեան հա–մար։ Անգլիական, ամերիկեան եւ Ֆրան–սական մամուլը երկար յօդուածներով համակրանք եւ վիշտ կ'արտայայտէին ու օգնութեան հրաւէր կը կարդային, դո–վելով փոքրիկ Հայաստանը եւ իր մշա–կոյթը, ոգեկոչելով անոր աւելի քան 2000 տարուան քաջութեան, փառքի եւ թշուա–ռութեան պատմութիւնը, լաւատես մօտե–ցումով ապագայի նկատմամբ։

Ֆրանսական եւ անգլիական մամուլը բացառիկ կերպով ու առանց ոչ մէկ ման–րամասնութիւն պահելու, յոյս տուաւ բո–լորին լաւ օրերու եւ արդարութեան հա–մար։

Սկաուտական Համաշխարհային Մի–ութիւնը մասնակցեցաւ բոլոր ձեռնարկնե–րուն, եղբայրական մթնոլորտի մը մէջ։

***

Հայ Արիներու Միութիւնն ալ առաջին օրէն մասնակցեցաւ կազմակերպուած հա–ւաքոյթներուն, հանգանակութեանց եւ գործնական օժանդակութեան։ Բազմաթիւ մեծ գումարներ ալ ստացան չնորհիւ պե–տերուն։ Լիոնի Հայ Արիներու շրջ. պետը, նախկին պետերու հետ առաջին օրերէն սկսաւ կը մեկնէր Երեւան ձեռնհաս բը–ժիշկներով եւ վիրաբոյժներու հետ, ո–րոնց մէջ էր նաեւ նախկին հայ արի մը մասնագէտ վիրաբոյժ։ Փարիզի եւ Շրջա–նի հայ արիները, գայլիկները, արիներ–ները եւ թեւիկներն ալ առաջին օրերէն սկսան մասնակցեցան հանգանակութեան, պաշտօնական պատասխանատուներու հետ Մէստոն, Շաւիլ, Իսի եւ Ալֆորվիլ կա–րեւոր գումար մը հաւաքեցին, որ յանձ–նեցին գոհունակութեամբ վարչութեանց։

***

Համաշխարհային սկաուտական շար–ժումը իր կեդրոնական վարչութեան նա–խագահով եւ անդամներով իրենց եւ աշխարհի 17 միլիոն սկաուտներու – 140 երկիրներէ–, արտայայտեցին եղբայրա–կան համակրանք եւ ջերմագին մխիթա–րական զգացումներով զատ օժանդակեցին բոլոր ձեռնարկներուն։

Եւրոպայի սկաուտական Միութեան կեդր. վարչութիւնը, Ֆրանսական սկա–ուտութիւնը նոյնպէս ջերմագին ուղերձ–ներով մասնակցեցան մեր վիշտին։ 1928–ին Հայ Արիներու Միութեան հիմնար–կութեան տարին, մեր առաջին միջազգա–յին ճամպռրիներուն կամ հաւաքոյթնե–րուն կը զարմանային հանդիպելով Հա–յերու որոնց մասին չատ քիչ տեղեկու–թիւն ունէին։ Տարիներու ընթացքին ամ–բողջ սկաուտութիւնը կը ճանչնար Հա–յութիւնը և անոր պատմութիւնն ու կեան–քը չնորհիւ սկաուտական հաւաքոյթնե–րու, Հայերը իրենց վարքով եւ նկարագը–րով պատիւ կը բերէին սկաուտական չարժումին։ Այս աղէտին առթիւ ալ, ան–դամ մը եւս ամէն տեղ օժանդակեցին։

***

Մարտ 5–ի հանդէսը պատրաստուեցաւ դժուարին պայմաններու տակ, բայց մեր տղաքը եւ աղջիկները իրենց կարելին պի–տի ընեն որ գեղեցիկ յայտագիր մը պո–հացնէ մեր բարեկամներն եւ հայրենակից–ները, պատուոյ հիւրեր պիտի գան քա–ջալերելու մեր ձեռնարկը, որ ամէն տարի 1928–էն ի վեր կը կազմակերպէ յաջող տարեկան հանդէսներ։ Բայց, այս անգամ պատիւը Հայաստանի է մասնաւորապէս, հայկական ոգիով եւ զուարթութեամբ։

Հանդէսին հասոյթը պիտի յատկացուի Հայաստանի օգնութեան մարմնին, մաս–նաւորաբար ի նպաստ հայ մանկութեան, որ պէտք ունի յատուկ խնամքի։ Հրա–ւիրուած են նաեւ Ֆրանսական սկաուտա–կան չարժման ղեկավարները եւ սկաուտ–ները, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ անճնաւո–րութիւններ։

Հայերէն արտասանութիւններ, խմբա–յին սկաուտական ներկայացումներ, զա–ւեշաններ եւ խմբերգներ, որ բոլոր դայ–լիկները միասին պիտի երգեն Աղնաւուր – կառավարենցի «Քեզի համար Հայաստան»ը հանդիսականներուն հետ։

Կը յուսանք եւ կը մաղթենք յաջող հան–դէս մը,յոյսի և երախտադիտութեան հանդէս մը՝ նուիրուած Հայաստանի,բայց միաժամանակ բոլոր հայ մանուկներուն եւ միջազգային եղբայրութեան ու մա–նաւանդ Ֆրանսային։

ԳՈՒՐԳԻՆ ՄԵՍԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՎԵՆԵՏԻԿ

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԽՏԱՑԵԱԼ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ՄԱՄԼՈՑ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Վենետիկի Համալսարանին Հայ Լեզուի եւ Մշակոյթի ամառնային խտացեալ դա–սընթացքը տեղի պիտի ունենայ 1989, Օ–գոստոս 1 – 30 թուականներուն։

Դասընթացքը հինգ մակարդակներու կը բաժնուի՝ Սկսնակ Ա. կամ Բացարձակ Սկսնակներ, Սկսնակ Բ, Միջին Ա, Միջին Բ, Զարգացած։

Դասերը տեղի պիտի ունենան երկու–շաբթիէն Ուրբաթ, օրական հինգ ժամ, առաւօտները։ Դասերու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Առաւելագոյն 10 ժամ–ուան բացակայութիւն մը կ'արտօնուի։ Ոչ մէկ պարագայի արձանագրութեան սակը չի փոխուիր։

Քննութիւնները պիտի կատարուին Օ–գոստոս 26 եւ 28–ին։ Անոնք որ կը յաջո–ղին՝ պիտի ստանան Վենետիկի Համալ–սարանին կողմէ ուսումնական վկայագիր մը. միւսները՝ լոկ ներկայութեան վկա–յագիր մը։

Դասերէն դուրս պիտի կազմակերպուին բանախօսութիւններ, յատկապէս հրաւիր–եալ դասախօսներու կողմէ, ինչպէս նա–եւ կլոր սեղաններ հայ պատմութեան, գրականութեան, արուեստին, ներկային վերաբերեալ հարցերու շուրջ, նպատակ ունենալով մասնաւորապէս Սփիւռքի տարբեր դաղութներու փորձառութիւննե–րուն փոխադարձ հաղորդումը։ Պիտի կազմակերպուին նաեւ զբօսապտոյտներ Վենետիկի չրջակայ տեսարժան վայրե–րը։

Նկատի առած որ տրամադրելի տեղերը սահմանափակ են կատարուող դիմում–ներուն բաղդատմամբ՝ այլ պայմաններու հաւասարութեան պարագային նախընտ–րութիւն պիտի տրուի անոնց՝ որոնք աւե–լի կանուխ դիմած են։

Դիմողները պէտք է լրացուցած ըլլան 18 տարեկանը եւ ունենան առնուազն լիկէոնի վկայական։

Դասընթացքի արձանագրութեան սակն է՝ 500·000 (հինգ հարիւր հազար) խտա–լական լիրէթ, որու 200·000 (երկու հա–րիւր հազար)ը պէտք է կանխաւ վճար–ուի՝ յետ ստանալու ընդունելութեան դր–բաւոր պատասխանը։

Որեւէ չէք կամ դրամական փոխադիր պէտք է հասցէագրուի ՄԻԱՑՆ հետեւեալ ձեւով՝ ASSOCIAZIONE PADUS-ARAXES եւ դրկուի հետեւեալ հասցէին՝
Associazione Padus-Araxes
c/o Dipartimento Studi Eurasiatici
S. Polo 2035 — 30125 Venezia (Italia).

Բնակութիւնը պիտի հայթայթուի Հա–մալսարանի ուսանողատան մէջ։ Ամբողջ ամսուան համար բնակութեան սակն է՝ 70·000 լիրէթ գոյգ կամ երեք հոգինոց սենեակի մէջ, եւ 150·000 լիրէթ առանձին սենեակի մէջ։ Առանձին սենեակներու թիւը սահմանափակ ըլլալով, կազմակեր–պութիւնը չերաշխաւորեր թէ կարելի պիտի ըլլայ գոհացնել բոլոր անոնց փա–փաքը՝ որոնք դիմած են առանձին սեն–եակի համար։

Իւրաքանչիւր ճաշ կամ ընթրիք պիտի արժէ 5·000 լիրէթ։

Ցետ կանխավճարին արձանագրութեան մնացած մասը եւ բնակութեան սակը պէտք է վճարուին ժամանումի օրը։ Ճա–շերը եւ ընթրիքները կը վճարուին ըս–տացուած կտրօններու թիւին համաձայն։ Կատարուած վճարումը որեւէ պատճառով եւ չի դարձուիր։

Ժամանումի օրերն են՝ Օգոստոս 1 եւ 2։ Մեկնումի օրերն են՝ Օգոստոս 29 – 30։

Որեւէ յաւելեալ տեղեկութեան եւ ար–ձանագրութեան ձեւաթղթերուն հա–մար դիմել վերոյիշեալ հասցէին։

Հարկադրիչ պարագաներուն կարելի է հեռաձայնել Հ. Լեւոն Զէքիեանի, հե–ռաձայնել թիւին՝ (41) 5207737, առաւօ–եան 8–էն 9–ի միջեւ։ ԻՏԱԼԻՈՑ ԺԱՄՈՎ։ Կը խնդրուի լաւ ստուգել ժամերու տար–բերութիւնները։ Առժամեայ բացակայ–ութեան պարագային՝ կը խնդրուի կրկին հեռաձայնել։

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ
ԱՄԲԻՈՆ

«ՈԶՆԻ»Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Աւետիք Իսահակեանն ու Գարեգին Լե–ւոնեանն զբօսնելիս են լինում Լենինա–կանի այգում։ Նրանց դիմաց է դուրս գալիս հռչակաւոր Պոլոզ Մուկուչը։

– Մուկուչ Ջան, ծանօթացիր, Գարե–գին Լեւոնեանն է՝ Ջիւանու որդին։

– Իրա՞ ... Ջիւանո՞ւ..., – հարցնում է Մուկուչը, – էն փչանի՞...

– Ինչո՞ւ էք վիրաւորում հօրս։

– Ընչի՞ կը նեղենաս։ Էդ ինքը չի՞ գրել «Զախորդ օրերը կուգան ու կ'երթան»։ Էդել են, հլըը ընչի՞ չեն էրթա...

***

ԴԱՌՆ ԿԱՏԱԿՆԵՐ
ԲՆԱԿԱՐԱՆԱՅԻՆ ԹԵՄԱՅՈՎ

«Շէյխովեանների որոշ աշխատակիցներ քիչ է մնում արեւին էլ ասեն «եկէք վաղը»։

***

Եթէ ձեր հարեւանը չեփոր է նուագում մինչեւ ուշերուայ ժամը երկուսը եւ ապա քնում, ժամը 4–ին զանգահարէք նրան եւ չնորհակալութիւն յայտնէք հաճելի մե–ղեդու համար։

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ն Ա Մ Ա Կ Ա Ն Ի
1695 – 1758
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԱՏԿԵՐԱՀԱՆ
Հայագիտական Մատենադարան
« Բազմավէպ »

Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1988։

ԱՐԳԵԼՔԸ

ՋԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

Այդ րոպէի մը դանդաղութիւնը որո–շեց կացութիւնը։ Սաեփան այլեւս իր ուժասպառներուն տէրը չէր։ Քունքերը կը պայթէին արեան արագ շրջանէն եւ տա–րօրինակ ազմուկ մը, ինչպէս կաղաղած խուժանի վայնասուն կը լեցնէր իր լսելի–քը։ Բրտութեամբ բռնեց Սաթենկի ուսէն եւ դէպի իրեն դարձուց անոր դէմքը. մէկ բռունցքը ազատ կը սեղմուէր անխոստո–վանելի մտադրութեամբ։ Անգամ մը եւս խորապէս զգաց թէ ինչպէս մարդուս ձեռքը կը գինուի սիրելիին դէմ ու այդ մահուան ցանկութիւնը սիրով ու տար–փանքով ահաւոր արտայայտութիւն մը տուաւ իր դէմքին։ Սաթենիկ աչքերը փակեց եւ հաւիւ կարող էր ոտքի մնալ, բայց եւ իր էութեան մէջ այս անգամ ո–րոշապէս անցաւ բուռն յուզմունքի սար–սուռը, եւ ինչ որ տարտամ էր ու անորոշ դարձաւ ատելութիւն։ Անկէ այս ան–գամ հակցաւ եւ իր հոգին լեցուեցաւ դառն եւ հեշտագին զգացումով, «կարող ես դիս սպաննել»։ երկիւղ՝ խառն հիա–ցումով եւ անխոստովանելի խռովքով։

Ի՞նչ պիտի պատահէր եթէ ճիռճան չգար ճիշդ այդ պահուն ըսելու թէ թէյը պատրաստ է եւ եթէ անոր յոյլ եւ քըս–ուղ մանրիկ քայլերուն աղմուկը չլսէին կողքի սենեակէն։ Սաթենիկ եւ Սաեփան լուռ մնացին պահ մը, յետոյ սեղանին առջեւ նստած մտահոգ սպասեցին. ի՞նչ բանի։ Ասօք մը թերեւս բանաձեւէր ի–րենց հոգիներուն խռովայոյզ զգացում–ները, բայց այդ խօսքը իրենց չրթնե–րուն վրայ լռեց։ Այն ինչ որ կարող էր պատահել եւ չպատահեցաւ արտաքին չըն–չին պատճառով մը, արդէն իսկ պատա–հեր էր իրենց մտադրութեան եւ իրենց հոգիներուն մէջ եւ երբ սենեակէն դուրս եկան՝ զգացին որ իրենց ճակատագրի մէկ հանգրուանին հասեր էին, ինչպէս եթէ առջեւնին ժամադիր ըլլային, մահ–ուան եւ սիրոյ բուռն ցանկութիւններով։ Ինչ հարկ փնտռել ինչպէսը եւ ինչուն, այդ այդպէս էր անառարկելի կերպով եւ բոլոր բոլոր մնացեալը կը կորսուէր ինչ–պէս աննշան պատահարներու չարք մը անցեալի մշուշին մէջ։

Ձաչասարահը, սեղանին չուրջ նստած կը լսէին ինչպէս երազի մէջ ճիռճայի ան–վերջանալի պատմութիւնը Նինայի եւ Գրիշայի մասին։ Բայց իրենց մխքերը կը թեւածէին ներկայ վայրկեանէն ա–պագայի խորհուրդներու մէջ ու ամէն տեղ, ու իրենց երեւակայութեան բոլոր քառուղիներու մէջ ոլորուելէ յետոյ, ահա մեծ ճանապարհին վրայ ձեռք – ձեռ–քի էին ու անկէ կը տարածուէր իրենց դիմաց անսահմանօրէն անվերջ, առանց հանգրուանի եւ կայանի։ Բայց Սաթենիկի համար այդ բոլոր տեսիլքները լեցուն էին դառն տխրութիւնով եւ տեսակ մը անբացատրելի անձկութեամբ։ Բայց այդ տխրութիւնը եւ անձկութիւնն ալ նման չէր արդէն իրենց ծանօթ մարդկային ըզ–գացումներու եւ հոգին, նոր յուզումներու ակընդէմ, ցաւագինօրէն անհամբեր կը սպասէր գալիք օրերուն։

Ճիռճային ձայնը լռեր էր, անկէ կը մրափէր իր թիկնաթոռին մէջ, ժամը յառաջացած էր եւ Սաթենիկ պիտի եր–թար իր սենեակը. Սաեփան գինքը կե–ցուց սեմին վրայ։ Անսահմանելի գոր–ւանքով մը մեղմացած էր անոր դէմքը, որուն վրայ սովորական տխրութիւնը վե–րածուած էր հիւանդագին քաղցրու–թեան։ Անկէ առաջին անգամ ըլլալով դրեթէ վախով կը խօսէր Սաթենիկի հետ, որ իր սենեակի սեմէն ներս, մութին մէջ, թէ՛ չատ մօտ էր իրեն եւ թէ չատ հեռաւոր։ կարծես Սաեփան երկիւղ ու–նէր չատ դիւրաբեկ բան մը խորտա–կելու եւ անոր ձայնին զգուշութենէն ըզ–գացուած Սաթենիկ կը ժպտէր մեղմօ–րէն...

– Այսպէս ուրեմն, Սաթիկ Ջան, խընդ–րում եմ զգաս քեզ ազատ ... բոլորովին ազատ ... Ներիր ինձ իմ խիստ ու անար–դար խօսքերի եւ վարմունքի համար ... վաղ առաւօտ կանուխ ես կը մեկնեմ Բա–քուից... ես չեմ գայ քեզ արթնցնելու... եթէ վճռես մնալ ... ոչինչ, ես կը հաս–կանամ ու կը մեկնեմ առանձին։

Սաթենիկ լուռ մնաց ու իր դէմքին վը–րայ ժպիտը կարծես իմաստ մը ստացաւ, հակառակ կէս մութին անկիա տեսանելի էր Սաեփանին։ Աւելի ճիշդը Սաեփան Սաթենիկի բոլոր անձէն միայն այդ ժպի–տը կը տեսնէր, զայն կ'իւրացնէր, կ'ար–բենար անով եւ հոգին կը լեցուէր զով–զոլուն եւ անձկալի ուրախութիւնով... բայց դիմադրաւելով այդ երջանկութեան, երեսը անդին դարձուց եւ մրմնջեց հպա–տակելով իր հաստատ որոշումին.

(Շար. 101)

(Շար· Ա· էջէն)

տեղը), որովհետեւ այս հաստատումը ըրած են միջազգային ոչ կառավարական կազմակերպութիւնները (ԷՄ – ԷՍ – ԷՖ, ԷՄ – ՏԷ – ԷՄ, Կարմիր Խաչ, Կապոյտ Խաչ) մինչ ազէտեալները կ'ամբաստանեն իշխանութիւնը որ միջազգային օգնութեան մէկ մասը դէպի Աղբրէյան կը ղրկէ (այս մէկին, ոչ կ'ուզենք, ոչ ալ կրնանք հաւատալ):

Գալուստա Գալոյեան ըսեր է թէ «ամէն բան պիտի վերաշինենք, տուները, ղբօսրոցները, համալսարանները բան իմ· գործու տուեալներուն եւ հակաշարժային օրէնքներուն»: Աւելցուցեր է· – «Երկու տարի կը տեւէ», ինչ որ յաւատեսութեան ալ բոլոր սահմանները կ'անցնի···: Հաստատ մէկ բան կայ, այն է որ մէկջառէ մը նոցած կամ տեղափոխուած որը չկայ, բայց 520·000 անապատանի կայ միշտ, որոնց 100 հազարը այլ Հանրապետութիւններ կը դանուին: Լրագրողը կ'արձագանգէ անընդունելի պարագայի մը: Ծերուկ մըն է, որ կ'ըսէ·– «Ամբողջ կեանքս աշխատեցայ այս կառավարութեան համար եւ այսօր ձգած են որ հոս փտիմ»: 12 քառակուսի մեթր վրանի մը մէջ կ'ապրի 9 ուրիշ անձերու հետ եւ պաբենաւորման ամսական տոմսերէ զուրկ է, որովհետեւ անոնք վերապահուած են զոհեօն տարրերուն···: Այդ տոմսերն ալ 500 կրամ պանիրի եւ մէկ քիլօ միսի իրաւունք կու տան: Երկրաշարժէն ետք, մէկ անդամ 150 ռուբլի տուեր են:

Վիպէթ Թղթակիցը կ'ակնարկէ Ղարաբաղ Կոմիտէի վերակազմութեան, ուրիշ դէպքերով: Անոնք կը հաւատան, կ'ըսէ, որ Փետ· 28–ի տողանգքը յաջողութեամբ պիտի պսակուի· – «Ամէն մարդ փողոցը պիտի ըլլայ ոդեկոչելու համար Սումգայիթի ջարդերը» վստահեցուցած է նոր պարագլուխ մը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՆի խորհրդարանը որոշում տուաւ խզելու դիւանագիտական յարաբերութիւնները Մեծն–Բրիտանիոյ հետ: Ութ օրուան պայմանաժամ մը կու տայ Անգլիոյ պարսիկ կառավարութիւնը, որպէսզի «խելքը գլուխը ժողվէ», այլեւս՝ փոխէ իր դիրքը: Փարիզի մէջ, քաղաքական դէմքեր դէմ արտայայտուեցան Կիրակի օրուան մահուան կոչերուն, Հանրապետութեան նախագահն ալ խոստովանեցաւ թէ տճբատիրոջերու վախ կայ, բայց անընդունելի նկատեց մահակոչերը, չեչաելով·– «մտածումի եւ արտայայտութեան ազատութիւն կայ, բայց կայ նաեւ ինչ որ արտօնուած է եւ ինչ որ արտօնուած չէ»:

ՄԵԼԻՆԷ ՄԱՆՈՒՇԵԱՆ զօրավիգ է ժողժ Սառի, ընկերվարական թեկնածու 11–րդ թաղամասին, Փոխ–նախագահ պիտի ըլլայ զօրավիգ եղող կոմիտէին:

Ա՛յրի Տիկին Գրիգոր Սողոմոնեան,
Տէր եւ Տիկին Միհրան Քիւրքճեան,
Մասիս Լիոնէլ, Նուրհան Ֆրանսիս,
Անայիս Մարինա Քիւրքճեան,
Տիկին Վարդանոյշ Փափազեան,
Տէր եւ Տիկին Սարգիս Փանչուկեան (Պալկարիա),
Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ֆէսճեան,
Տիկին Նչան Ֆէսճեան

յաւուր կը ծանուցանեն իրենց ամուսնային, հօր, մեծհօր, զարմիկին, կնքահօր եւ ազգականին՝

ԳՐԻԳՈՐ ՍՈՂՈՄՈՆԵԱՆԻ
(Ծնած Պաւնտըրմա, 1891ին)

մահը, որ պատահեցաւ Փետ· 27–ին, Սէն Թ'Անթուան հիւանդանոցը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Մարտ 3, ժամը 14–ին, Փարիզի Ս· Յովհ·– Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Վէնսէնի գերեզմանատունը:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

Նախընտրաբար փոխան ծաղիկի նուէրները՝ բարեսպասակ հաստատութեանց:

«ՅԱՌԱՋ»· – Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Սողոմոնեանի եւ ընտանիքին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կարօ ժամկոչեանի եւ Նազարէթ Օհանեսեանի մահերուն առթիւ Պ· Թրադոչ 200 Ֆր· նուիրած է Հայաստանի ազէտեալներուն, Կապոյտ Խաչի միջոցով: Նոյնպէս Ղազարոս ընտանիքը եւ զաւակները 500 Ֆր· նուիրած են Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղին միջոցով, ի նպաստ Հայաստանի ազէտեալներուն, Կարօ ժամկոչեանի մահուան առթիւ:

Ի ՅՈՒՇ

Երեք տարի առաջ, 1986, Մարտ 1ին իր մահկանացուն կը կնքէր

ՏԱՐԻՒ. ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ

Արուեստագէտ – Արձանագործ

Կը խնդրուի անոնցմէ որոնք զինքը ճանչցած ու սիրած են, յիշել զինքը:

ՃԱՊՈՒՐՈՎ ԸՆՏԱՆԻՔ
ԵՒ
ԻՐ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆԻՒԻՐԵՆ

ՄԱՐՍԻԼ· – Վ· Քիւմիւլեան 100 Ֆր· ի դնահատութիւն Ա· Թ·ի «Տոկալ՝ բայց ի՞նչ բանի» խմբագրականին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Ս· Մեսրոպ Կրթարանը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ· Բասքալ Ղազարեանէ 500 Ֆր· Անտրէ Մաճալեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Մինաս Մելքոնեանի եւ ընտանեկան պարագայնեբուն՝ իրենց մօր, ընկերուհի Լիւսի Գասպարեանի մահուան առթիւ:

ՇՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉի Փարիզի «Ա· Թադէոսեան» մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները Մարտ 4, ժամը 16–ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ, խիստ կարեւոր օրակարգ, պատգամաւորներու ընտրութիւն,

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԿԻՆԵՐՈՒ ԾԱՂԸ

Տէսինի Կապ· Խաչի Արշակ Զամալեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ կիներու յատուկ ճաշ մը, Շաբաթ, Մարտ 4, երեկոյեան ժամը 9–էն սկսեալ, Տէսինի քաղաքապետարանի սրահին մէջ,

Ճաշավճարն է՝ 100 Ֆր·:

ՄԱՐՍԷԻԼ

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Մեծ Պահոց չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի իրիկունները ժամը 6–ին Հրոմի խազազական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին Մարսէյլի հետեւեալ եկեղեցիներուն մէջ եւ կը մասնակցին բոլոր հոգեւոր հայրերը·–

Հինգշաբթի, Մարտ 2:

Քամփանիը Ֆրէգի Ս· Կարապետ եկեղեցի: Կը քարոզէ՝

ԵՂԻՇԷ Ա· ՔՀՆԱ· ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Երեքշաբթի, Մարտ 7, *ժամը 5–ին, բացառաբար միայն:*

Լա Սիոթաթ Ս· Կարապետ եկեղեցի: Կը քարոզէ՝

ՇԱՀԱՆ ԽԶԿՐ· ՔՀՆԱ· ՏԻՏԻԵԱՆ

Հինգշաբթի, Մարտ 9:

Սէն – Թեոռմի Ս· Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցի: Կը քարոզէ՝

ՄԱԿՍԻՄ ՔՀՆԱ· ՆԱՃԱՐԵԱՆ

Հինգշաբթի, Մարտ 16:

Սէն Լուի Ս· Գէորգ եկեղեցի: Կը քարոզէ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ· ՊԵՔՃԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻԻՆ ՍՈՒՄԳԱՅԻԹԻ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻԻ

Մարտ 5, կիրակի օր, յաւարտ պատարագի, Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի «ՍՈՒՄԳԱՅԻԹ»ի նահատակներուն մահուան տարելիցին առթիւ:

CONCERT

chœurs — soli — instruments

AU PROFIT DES ORPHELINS DE L'ARMENIE

JULIETTE YILMAZIAN
présente

KAROUN

CHORALE D'ENFANTS

Direction
KHATCHIG YILMAZIAN

sous la présidence de
Monsieur ROBERT VIGOUROUX
Maire de Marseille

Dimanche 5 mars à 15 h 30
au THEATRE ODEON

au programme :
Komitas — Winavsky — Ganatchian
E. Hovanessian — Mazmanian

réservation : 91.87.43.71 — 91.77.84.70

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ-ի

Անիէռ, Գոլոմպ, Պուա Գոլոմպ եւ շրջաններու

ՏԱՐԵԿԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

– Ի նպաստ Հայաստանի ազէտեալներուն·

Կիրակի, Մարտ 5, ժամը 15·30–ին
Պուա Գոլոմպի քաղաքապետարանի սրահը
35, rue Général Leclerc —
Villa des Aubépines

Կը նախագահէ՝
Տիկին ՎԱՋԻՐԵԱՆ

Խօսնակուհի՝
Տիկին ՄԱՐՕ ԱՏՈՒՐԵԱՆ

– Գեղարուեստական ճոխ բաժին –

մասնակցութեամբ՝
Մասիսի (*Ժողովրդական երգեր*) – Ն· Ակորոֆի (*Արտասանութիւն*) – Ստեփան Ակերտի (*Սանդուր*) – «Աղթամար» պարախումբի:

Դախճերու մասնակցութիւն՝ 70 Ֆր·: Երախաներուն՝ մուտքը ազատ է:

ՆԱՒՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Համազգային – Փարիզի երաժշտական ճեռնարկը՝
Կիրակի, Մարտ 19, ժամը՝ 17–ին
Salle CORTOT — Paris

3 MARS 1989

PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES
25, AVENUE CRESSON
92130 ISSY - LES - MOULINEAUX

CONCERT

LIZ SARIAN

Dès à présent
Billets en vente chez :

- **BAKERDJIAN** —35, rue de Trévise — 75009 PARIS
  Tél. : 47. 70. 07. 25
- **Mme PALOUYAN** —9, rue de Trévise — 75009 PARIS
  Tél. : 45. 23. 24. 97
- **Mme KAPIKIAN** —175, avenue Jean Jaurès — 92140 CLAMART
  Tél. : 46. 42. 56. 17
- **ARCHA** —114, rue d'Aboukir — 75002 PARIS
  Tél. : 42. 36. 76. 56

ATTENTION A dater du 1er Février, les billets seront en vente exclusivement au Palais des Arts et des Congrès — Issy - les - Moulineaux.

38ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 5

կէսօրէ վերջ, ժամը 14·30–ին

SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint Dominique, Paris 7e
(M° INVALIDES)

— Մուտք՝ 50 Ֆր — — Երախաներուն՝ ձրի —

Յայտագիր՝

- *Սկաուտական Շրջանային Ներկայացում,*
- *Հայերէն խմբերգ եւ պարեր*
- *Ջաւեշտ մը*
- *եւ Հայերէն Ներկայացում:*

Հանդէսին հասոյթը պիտի յատկացուի Հայաստանի ազէտեալներուն:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 2
JEUDI
2 MARS
1989
LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel. . 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.961 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 64e ANNÉE — No 16.961

ՍՈՒՄԳԱՅԻԹԻ ՏԱՐԵԼԻՑ

800 ՀԱԶԱՐ ՀԱՅԵՐՈՒ ԼՈՒՌ ԵՐԹԸ ԴԷՊԻ ԾԻԾԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴ

ՊԱՍՏԱՌՆԵՐ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ՂԱՐԱԲԱՂ ԿՈՄԻՏԷԻ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒՄԸ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, որեւէ ցոյց արգիլուած էր Երեւանի մէջ Սումգայիթի ջարդերուն տարելիցին առթիւ, բայց արտօնուած էր լուռ երթ մը: Այդպէս ալ եղած է եւ Զորեքշաբթի առաւօ, Երեւանէն առած մեր լուրերը (հեռաձայնով) կը հաստատէին թէ հսկայ բազմութիւն մը, 7-էն 800 հազար հոգի, լուռ երթ մը կատարած են դէպի Ծիծեռնակաբերդ եւ նախ ծաղիկ մը դրած Սումգայիթի յիշատակին զետեղուած խաչքարին, ապա՝ 1915-ի յուշարձանին:

Բազմութիւնը, ամէն պարագայի մէջ, կարգապահութեամբ կը յառաջանար, անդամ մը եւս փաստը տալով քաղաքացիական իր խոր գիտակցութեան: Այսուհանդերձ, բազմաթիւ պատահարներ կը պահանջէին Սումգայիթի ոճրագործներուն պատիժը եւ Ղարաբաղ ու Կառնիկ Կոմիտէներու անդամներուն ազատ արձակումը:

⁂

Ցիշենք սակայն թէ «Սովետական Հայաստան» օրաթերթը Փետ· 18-ի եւ 19-ի թիւերով կ'արձագանգէ նոր ձերբակալութիւններու: Ան, նախ կը յայտնէ որ Փետ· 18-ին «Աբովեանում վ· Ենգիբարեանի գլխաւորութեամբ անպատասխանատու անձանց հրահրումով, խաղաբացիների մի խումբ հաւաքուեց՝ անցկացնելու չարտօնուած միտինգ: Չեռնարկուած միջոցների շնորհիւ նշուած փաստը կանխուեց, անօրինական միտինգի կազմակերպիչները ենթարկուում են ադմինիստրատիւ պատասխանատուութեան»: Լրատուութեան վերջին մասին մէջ, կը յիշուի «Հայկական ՍՍՀ ՆԳ մինիստրութիւնը խաղաբացիներին կրկին հանգստութեան եւ խոհեմութեան, սովետական օրէնքների խստիւ պահպանման կոչ է անում: Հասարակական իրաւակարգի խախտման իրաբանչիւր դէպք վճռակամօրէն կը կանխուի»:

Իսկ, Փետ· 19-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ· – «Փետրուարի 17-ին ճանապարհային երթեւեկութեան կանոնները խախտելու համար Ծերեթելի փողոցում կալանել է մի աւտոմեքենայ, որի մէջ եղել են Մովսէս Գորգիսեան, Դանիէլ Յակոբեան եւ Դաւիթ Բիչոխչեան: Մեքենան ստուգելու ժամանակ վերոյիշեալ խաղաբացիները մօտ յայտնաբերուել եւ առգրաւել է տպագրական եղանակով բազմացուած տպագիր արտադրանք, որ կրում է նացիոնալիստական հրահրիչ բնոյթ, բոլոր երեքը օրէնքին համապատասխան 30 օր վարչական կալանքի են ենթարկուել»:

Կը մնայ յուսալ որ այս «30 օրը» չի նմանիր Ղարաբաղ Կոմիտէի ձերբակալուած առաջին եօթներու 30 օրերուն, որոնք սկսան Դեկ· 10-ին եւ ըստ խորհրդային յաւուկ հաշուպահութեան դեռ չեն վերջացած: Գալով նացիոնալիստական թռուցիկներուն, հարկ է դիտնալ թէ խակսէս ինչ գրուած էր, քանի որ այդ ապօրինի ծածկանը չատ կը գործածուի տեղի ու անտեղի:

⁂

Մարսէյլի խորհ· հիւպատոսարանին առջեւ քանի մը հարիւր Հայեր հաւաքուած են երեքշաբթի իրիկուն, բողոքի ցոյց մը ընելու համար Սումգայիթի տարելիցին առթիւ: Խօսք առած են Ռոզ – Մարի Ֆրանկիւլեան (Ֆրանսերէն) եւ Կարօ Յովսէփեան (հայերէն): Հիւպատոսը մերժած է ընդունիլ պատրաստուած բանաձեւը եւ հիւպատոսարանին պաշտօնատարը ըսած է որ եթէ բան մը ունին տալիք կրնան տուփը ձգել…

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԵՆԵՑՈՒԵԼԱՑԻ մէջ, կացութիւնը չատ դանդաղկաւ է եւ իշխանութիւնները չեն կրցած հանդարտութիւնը վերահաստատել հակառակ ձեռք առնուած չատ խիստ միջոցներու: Արդարեւ մարդկային տարբական իրաւունքները ջնջուած են, բայց եւ այնպէս կողոպուտ, թալան, հրդեհումներ եւ բախումներ բանակի ու ոստիկանութեան հետ չարունակուած են: Առաջին լուրերու համաձայն 25-էն 100 կը նկատուէր մեռելներու թիւը եւ հարիւրաւոր վիրաւորներ: Ռուսովութեանց ղրղզապատճառը դիներու ահաւոր յաւելում մըն է տարբական ապրանքներու եւ երթեւեկի վրայ: Փոխադրութեանց հանրային միջոցներու դիները պէտք է 30% բարձրանային, մինչ կարգ մը հաստատութիւններ մինչեւ 100% ըրած են յաւելումը: Ձեռք առնուած խիստ միջոցները փրկելու համար երկրին խախուտ տնտեսութիւնը անընդունելի նկատուած են եւ Գարաղասէն զատ, այլ քաղաքներու մէջ ալ բուռն խռովութիւններ ծագած են: Սոսեալ – դեմոկրատ նախագահը՝ Փէրէս անմիջական միջոցներ ձեռք առաւ· – լուսարձակի հաստատում, երթեւեկի սահմանափակում, փակում բոլոր դպրոցներուն, համալսարաններուն: Երկիրը վարժ չէ քաղաքական խռովութեանց, ամէնէն հանդարտն է լատին Ամերիկայի պետութեանց, բայց քարիւղի դիներու նուազումը (90% է Վենեցուելայի արտածումներուն) եւ երկրին արտաքին պարտքը՝ 200 միլիառ Ֆր· աւեր գործած են երկրին տնտեսութեան վրայ եւ պոլիվարը տէ Ֆաքթօ 30% արժեզրկուած է: Դրամահոսութիւնն ալ 40% կը նախատեսուի գալիք ամիսներուն համար, ըստ ոմանց նոյնիսկ՝ 100%:

ՔՈՆՐԱՏ ԼՈՐԷՆՑ, աշխարհահռչակ մասնագէտը կենդանիներու, ի մասնաւորի թռչուններու ապերակերպին, մեռաւ Աւստրիոյ իր բնակարանը 85 տարեկանին: Բժիշկ, բնագէտ, փիլիսոփայ, կենդանիներու բարքագիտութեան «հայրը», Լորէնց բժշկութեան Նոպէլ մրցանակը ստացած էր 1973-ին: Աւրտակրզ զարգացման տէր, իր տեսակէտները յաճախ բանավէճերու առիթ տուած են, բայց պատճառ չեն եղած որ կասկածի դրուին իր հմտութիւնը եւ վաստակը:

ԵՐԵԿՈՅԵՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

(ԱՐՄԷՆՓրԷՍ – ՓԵՏՐՈՒԱՐ 17 / 24)

ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Գերմանիոյ մէջ մեծ հետաքրքրութիւն յառաջացուցած է Եւրոպայի եւ Խորհ– Միութեան հաւաքականներու վեթերաններու Ֆութպոլի խաղը, որմէ զոյացած գումարը պիտի յատկացուի Հայաստանի օգնութեան Ֆոնտին:

Մարտ 5-ին, Աուկսպուրկի մարզադաշտը կ'ելլեն անցեալի «աստղեր»ը· Պէքընպաուր, Փլաթինի, Քրանքըլ, Լիպանոքի եւ ուրիշներ: Հրաւիրուածներու մէջ է նաեւ պրազիլցի Փելէ:

Խորհրդային հաւաքականին մէջ ընդգրկուած է նաեւ հանրայայտ վեթերաններու կողքին, Ն· Սիմոնեանը: Հռչակաւոր բերդապահ Լ· Եաշին մրցախաղին ներկայ պիտի ըլլայ որպէս հիւր: Կազմակերպիչները Հայաստանէն Աուկսպուրկ հրաւիրած են նաեւ 12 երախայ:

⁂

ՍՏՈՐԵՐԿՐԵԱՅ ՑՆՑՈՒՄՆԵՐ

Վերջին օրերս Սպիտակի երկրաշարժի չրջանը դարձեալ ստորերկրեայ ցնցումներ արձանագրուած են:

Փետրուար 19-ի առաւօտուն, մէկուկէս ժամուան մէջ երկու ցնցում եղած է Սպիտակի չրջանը մինչեւ 4,5 եւ 5,5 աստիճան (12-ի վրայ), իսկ Ստեփանաւան՝ մինչեւ 4 – 4,5 աստիճան:

Աւելի ուժով ցնցումներ արձանագրուած են Փետրուար 21-ին: Կիրովականէն հարաւ – արեւելք տեղի ունեցած են մինչեւ 6 աստիճան, իսկ այնուհետեւ Սպիտակէն արեւմուտք մինչեւ 5 աստիճան ուժգնութեամբ ցնցումներ:

Ըստ Հայաստանի Գիտութեանց Ակադեմիայի մասնագէտներուն, արձանագրուած ցնցումները ու անոնց քանակը ցոյց կու տան, որ երկրաշեղեւին ընդերքը օճախը մարելու վրայ է: Ատիկա բնական երեւոյթ է եւ կրնայ երկար չարունակուիլ:

⁂

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՍԱՐՔԱԻՈՐՈՒՄՆԵՐ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԷՆ

Արեւմտեան Եւրոպայի կարգ մը երկիրներ որոշած են տպագրական սարքաւորումներ նուիրել Հայաստանի: Աջդէն անգլիական «Քրոսուիլա էլէքթրոնիքս»ընկերութիւնը հայ տպագրողներուն տրամադրած է գլայոն դունատուիչ գործիք մը, իսկ «Մոնոթայփ» ընկերութիւնը՝ 4 հաշուեսարք լուսանկարաչարման համար եւ նկարաչար մենեջայ: Աւրեմբուեան Գերմանիայէն եւս չուտով մասնագիտական սարքեր կը հասնին:

⁂

«ԲԱՆՈՒՈՐ»Ը ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

«Բանուոր» թերթին 14-րդ թիւը, ուր զետեղուած նիւթերը կը պատմեն վերածնող քաղաքի առաջին բնակելի չէնքին

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԲ ԹՈՒՐՔԵՐԸ «ԱՌԻԹ ԿԸ ՓԱԽՑՆԵՆ»

«Մլլիյէթ»ի փետ· 25-ի թիւին մէջ Մէթին Թօքէր կրկին կ'անդրադառնայ մօտալուտ «Ապրիլ 24» թուականին: Այդ թուականին հազիւ երկու ամիս մնացած է: Հայկական ճակատին վրայ ամբողջ աշխարհի ակնարկը դարձած է Հայաստանի· «անշուշտ Խորհ· Հայաստանի» կը ճչդէ, ապա կը յարէ· «Սակայն սա «Խորհրդային» խօսքը ոչ մէկ տեղ գործածուած է· ու նոյնիսկ Շ· Ազնաւուրի «Քեզի համար Հայաստան» երգն ալ զոր ամէն օր հեռատեսիլէն կ'երգեն ամէնէն նշանաւոր երգիչները, կը պատմէ «մոռացութեան մատնուած հայ ժողովուրդին յարատեւ տառապանքը»: Երկրաշարժը նոր աղէտն է որ «արհաւիրք»էն ու «դժոխք»էն ետք հարուածած է հայ ժողովուրդը: Ու այսօր ժամանակն է մոռացութեան մատնուած հայ ժողովուրդը յիշելու եւ ամբեխելու աւուր վէրքերը»:

Մ· Թօքէր ապա զուգահեռով մը կը դառնայ Մխայէլ Նահանգներու կայսրութեան ուր եւս հայանպաստ չարժումը մեծ տարողութիւն ունի: Հոն կայ նաեւ Ապրիլ 24–ը ցեղասպանութեան ոգեկոչումի օր հռչակելու բանաձեւին հարցը:

«Հայերու այս եռանդուն գործունէութեան դէմ Թուրքիա ի՞նչ կ'ընէ» կը հարցնէ յօդուածագիրը, ու կը բերէ անգամ մը եւս, հետեւեալ առաջարկը· «Թուրքիա միայն կրնայ 1915–ի պատահարներուն վրայ բանալ գիտական պրպտումներու լոյսը: Ասիկա ակնկալութիւնն է, ինչպէս ամէն մարդու, նաեւ մեր բարեկամներուն ու անոնց որոնք կը հաւատան թէ իրականութիւնը Հայերու բարոզածին պէս չէ: Այնքան ատեն որ այս բայլը չառնուի, կարելի չըլլար տարիներէ ի վեր ուղեղներու մէջ կարծրացած ամրութիւնը բանդել: Մինչդեռ, այսօր, օսմանեան դիւանները բանալու որոշումը կառավարութեան կողմէ եւս պաշտօնապէս յայտարարուեցաւ ու կարող հայկ· կազմակերպութիւններ կան որոնք նմանապէս կը փափաքին որ այս պրպտումը կատարուի: Եթէ այսօր անոնց հետ կարենանք համաձայնութիւն մը գոյացնել որպէսզի Հայէ մը, Թուրքէ մը եւ օրինակ Ֆրանսացիէ մը, Անգլիացիէ մը կամ Ամերիկացիէ մը կազմուած մարմին մը գրաղի այս պրպտումով ու հրապարակենք այս պարագան, այս պրպտումներուն արդիւնքը սպասելու պարտաւորութիւնը տարիներով պիտի սառեցնէ «Ապրիլ 24»ը:

Կայ տակաւին այն կէտը որ նման վիճարկելի հարցի մը լուսաբանութիւնը ազգ· շահերու հետ մարդկային պարտականութիւն է նաեւ…

Սակայն եթէ տեղական ընտրութիւններու շիկացած մթնոլորտին մէջ նման խնդիրներ մէկդի կը ձգուին ու անտարբերութեան մէջ թաղուած կը մնան, ատիկա կը նշանակէ թէ առիթ մը եւս կը փախցնենք»:

կառուցման, քաղաքային կեանքի բնականոնացման եւ այլ հարցերու մասին, հասած է բաժանորդներու: Ան երկրաշարժէն յետոյ առաջին անգամ տպագրուած է Լենինականի մէջ՝ ութ էջով, որուն մէկ էջը ռուսերէն: Երկրաշարժին յաջորդող օրերուն չաբաթը երկու անգամ քաղաքային թերթը կը տպագրուէր Մարալիկի մէջ, այնուհետեւ՝ Երեւան: Թերթը լոյս տեսած է 20 հազար տպաքանակով:

Մինչեւ Ապրիլի սկիզբը հին տպարանին

(Շար·ը Գ· էջ)

Գրական Գերթ

ՆԻԿՈԼ ԱՂԲԱԼԵԱՆ

ԿԱՄ Վ.ԵՐԱԿԱՆԳՆԵՆՔ ՄԵՐ ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

ԳԱԼՈՒՆԻԿ ԱՆԱՆԵԱՆ
Բանասիրական գիտութիւնների դոկտոր

(Գ. եւ վերջ)

ՎԱՐԶԱԿԱՆ – քաղաքական գործունէութեան հետ մէտասին Աղբալեանը չարունակում էր ամէնաակտիւ մասնակցութիւնը երկրի դրական կեանքին՝ գրում էր յօդուածներ, կազմակերպում դրական զանազան միջոցառումներ, հանդէս գալիս զեկուցումներով:

Յենուելով Յովհ. Թումանեանի գլխաւորած հայ գրողների Միութեան՝ Երեւանում ապրող անդամների վրայ, ստեղծում է Հայաստանի գրական Ընկերութիւնը: Վերջինիս կազմակերպած հանդիսութիւններից մէկում էր, որ ընկերութեան նախագահը՝ Ն. Աղբալեանը, «սարսելով դահլիճն ու ֆոյէն», 1919–ի Հոկտեմբերին ազդարարեց «մի նոր բանաստեղծ – Զարենցի» յայտնութիւնը: Քննադատի ու բանաստեղծի առաջին «հանդիպումը» տեղի էր ունեցել մի փոքր վաղ, Բաքուի «Արեւ» թերթի խմբագրութիւնում: Դասախօսութեան հրաւիրուած քննադատը հետաքրքրւում է խմբագրութիւնում ստացուած գրքերով: «Առաջին նայածս, – պատմում է նա, – մի նիհար տետրակ էր· «Ե· Զարենց· Երեք երգ տխրադալուկ աղջկան»: Միւսը մի փոքրիկ գրքոյկ էր նոյն հեղինակի·«Դանթէական առասպել»··· Վերնագիրներն ուշագրաւ էին: Տեսայ մի նոր մարդ, նոր նիւթ, նոր վերաբերում եւ պարզ տաղաչափութիւն: Մի տաղանդաւոր սկսնակ: Տարուեցայ ընթերցումով, մոռացայ հաւաքոյթ եւ սպասում: Վ· Տէրեանի հետքով մի նոր բանաստեղծ էր ծագում դրական հորիզոնում: Որոչեցի առաջին իսկ առիթով գրեմ այս նոր հեղինակի մասին»···

Այդ անելու հնարաւորութիւնը ունեցաւ երկու տարի յետոյ միայն: Զեկուցումը ցնցող տպաւորութիւն է թողել: «Այդ օր ամբողջ Երեւանն իմացաւ, որ նոր մեծ բանաստեղծ է ծնուել», – վկայում է ականատեսը: Թերթերը ընդարձակ հաղորդագրութիւններ տպագրեցին զեկուցման վերաբերեալ, Զարենցը դարձաւ ճանաչուած ու հնչեղ անուն: Այս լուրն առնելով, բանաստեղծը, որ ուսուցիչ էր Կարսի շրջանի Բաչքեադիկլար աննշան գիւղում, գալիս է Երեւան, արժանանում հանրային կրթութեան ու արուեստի նախարարի ընդունելութեանը եւ աշխատանքի նշանակւում նրա մօտ:

Ժամանակակիցները հաստատում են, որ բանաստեղծը այդպէս էլ չվարժուեց դրասենեակային աշխատանքին: Աշխատակիցները դժգոհում էին նրա «չարաճճիութիւններից»: «Աղբալեանի մօտ էի,– պատմում էր Կ· Մելիք-Օհանջանեանը,– եկաւ Պօղոս Սահնիկեանը (օղնականն էր) եւ զայրացած բողոքեց Զարենցից·

– Դուք նրան երես էք տալիս, Պ· Աղբալեան, ոչ մէկի չի ենթարկւում, ոչինչ չի անում, նախարարութեան իրացանկն էլ դեռ չի կազմել···

Աղբալեանը մեղմօրէն ժպտաց·

– Դուք խելօք մարդ էք, Պ· Սահնիկեան, – ասաց, Զարենցը վաղը կարող է դրել մի բանաստեղծութիւն, որն աւելին կ'արժենայ, քան նախարարութեանդ ամբողջ փտած գոյքը··· Հանգիստ թողէք նրան»:

Բանաստեղծը երբեք չմոռացաւ «Սիրելի Նիկոլ Աղբալեանին»:

Զարենցի դէպքը եզակի չէ· Աղբալեանն օժտուած էր առաջին իսկ ստեղծագործութեամբ դրողի տաղանդը ճանաչելու եւ զարգացման ուղղութիւնը գուշակելու զարմանալի ձիրքով: «Այնպիսի մի բսկիզբ, ինչպիսին «Երազ օրեր»ն է, – Լ· Շանթի առաջին վիպակի առիթով գրում է նա, – մի սկսող գրողի համար մեծ բան է··· այդպէս սկսողից ամենայն հաւանականութեամբ կարելի է սպասել ապագայում աւելի կատարեալ եւ գեղարուեստական երկեր»: Այդպէս նա մեծ գալիք գուշակեց «սկսող գրողներ» Ա· Իսահակեանի, Վ· Տէրեանի, Սա· Զօրեանի եւ ուրիշների համար:

Հայաստանի դրական ընկերութեան նախագահը, որ մինիսար էր միաժամանակ, կազմում է «յուսատուներից» մինչեւ «վաստակաւոր» գրողներին կառավարութեան կողմից նպաստներ յատկացնելու մասին օրինագիծ եւ ներկայացնում հաստատման: Կառավարութիւնը, ընդառաջելով Յովհ· Թումանեանի խնդրանքին, մի զգալի գումար յատկացրել էր արդէն՝ նպաստներ տալու հայ գրողներին, հրապարակախօսներին, պիտնականներին:«Նպաստակայմամբ կը համարէի այս օժանդակութիւնը դարձնել պարբերական,– առաջարկում է մինիսարը, – վաստակաւորներին իբր վարձատրութիւն, յուսատուներին իբր խրախոյս··· Նոյն պայմաններով անհրաժեշտ է օժանդակել նաեւ հայկական բեմի վաստակաւոր աշխատակիցներին եւ հայ նկարիչներին»: Կառավարութիւնն ընդառաջեց Աղբալեանի մի ուրիշ առաջարկին եւս· միջոցներ տրամադրել «Հայ հեղինակների ինքնուրոյն եւ թարգմանական երկերի հրատարակութեան համար»:

Քննադատի առաջին յօդուածները տպագրուել են «Մուրճ» ամսագրի 90-ական թթ· համարներում: 1896–1899 թթ· մասնաւոր դասեր էր տալիս Թիֆլիսում: Այս շրջանին է վերաբերում գրական գործունէութեան սկիզբը: «Մի ժամանակ սկսել եմ գրական գործունէութեան,– նշուած թուերի մասին ինքնակենսագրականում չէ՞տում է ինքը,– բացառապէս մշակելով գրական – քննադատական ճիւղը»: Իսկական բեղնաւոր էր սկիզբը՝ «Լ· Շանթ, «երազ օրեր», «Շիրվանզադէ, «Կրակ», «Վերմոռտով, Մ·, «Դեւ· արեւելեան վէպ», «Տուրգենեւ Ի·, «Արձակ բանաստեղծութիւններ», «Ա· Իսահակեան, «երգեր ու վէրքեր», «Սուլիա Զոնաթան, «Գուրմիվէրի ճանապարհորդութիւն» եւ այլն: Ցաջորդ տասնամեակում արդէն ճանաչուած անուն էր: Յովհ· Թումանեանի Վերնատան ակտիւ մասնակիցներից էր, դրական շրջաններում յայտնի «Հայկական Բելինսկի» անուամբ: «Մուրճ»ից բացի տարբեր տարիների թղթակցել է «Հորիզոն»ին, («Երկու տարի եղած եմ Հորիզոն Թերթի խմբագիրներից մէկը»), «Հայրենիք»ին, «Հանդէս Ամսօրեայ»ին, «Սիոն»ին եւ այլ պարբերականների:

Ցայտնի է որ կուլտուր – պատմական դպրոցի ներկայացուցիչները ինչ–որ տեղ անտեսում էին երկի գեղարուեստական իւրայատկութիւնը: Ստեղծագործութեան համար վճռական դեր վերապահելով ճանաչողական կողմին, հասարակական – պատմական ճշմարտացիութեանը՝ նրանք յաճախ խախտում էին արժէքների գնահատման չափանիշները: Աղբալեանը, որ սկզբնապէս յարում էր այս դպրոցին, երկու ծայրայեղութիւնից էլ զերծ մնաց: Աւելին՝ մեզանում նա առաջիններից էր, որ գեղարուեստական երկի գնահատման հիմնական չափանիշներից մէկը համարեց գեղարուեստականութիւնը: Արժէ ընդգծել , որ երկարամեայ գործունէութեան ընթացքում մերձդրական ոչ մի երեւոյթ չարժանացաւ նրա խրախոյսին: Ջնայած վիճելի, հնացած որոչ տեսակէտների առկայութեանը, ամբողջութեան մէջ նրա բնութագրումները գիտական եւ ընդունելի են նաեւ մեր օրերի համար: Գեղարուեստական զարգացման ընթացքի մէջ նա բարձր է գնահատել Յովհաննէս Յովհաննիսեանի, Յ· Թումանեանի, Ա·Իսահակեանի, Լ· Շանթի, Վ· Տէրեանի, Սա· Զօրեանի, Ե· Չարենցի ստեղծագործութիւնը, «Թրքահայ յայտնի գրական դէմքեր» Երիմեան Հայրիկի, Գ· Սրուանձտեանցի, Յ· Պարոնեանի, Գ· Զօհրապի, Սիամանթոյի, Վարուժանի վաստակը··· Ինչ կրքոտութեամբ պաշտպանում էր գրական արժէքները, նոյն կերպ էլ մերժում էր ոչ գրական երեւոյթները: Եւ դա, անշուշտ, քննադատի տաղանդի վկայութիւնն է:

Աղբալեանը գրական չարժման մէջ առաջնային էր համարում ռէալիստական ուղղութիւնը, չէր թերագնահատում ռոմանտիզմը, բայց չատ յստակ ժխտական վերաբերմունք ունէր, այսպէս կոչուած, անկումային ուղղութիւնների հանդէպ: Ժողովրդայնութիւնը համարում էր գեղարուեստականութեան յատկանիշը:

Որ արմատներով կապուած էր ռուս դրականութեան ու մշակոյթի, մասնաւորապէս դեմոկրատական գրաքննադատութեան հետ, Ա· Ջեխովի մահուան կապակցութեամբ գրած նշանաւոր էսէն ու–նի չատ բնութագրական մի ծանօթութիւն· «Այս թուղթիկ նկատողութիւնը գրելիս մենք ոչ մի աղբիւր չունենք ձեռքի տակ՝ բացի մեր յիշողութիւնից»: Եւ յիշողութեամբ գծում է «ներքազգաց եւ սիրելի հեղինակի» դիմանկարը: Հայ քննադատն այդպէս «յիշողութեամբ» կարող էր գրել ռուս գրողներից չատերի, ռուսական կեանքի ու գրականութեան չատ երեւոյթների մասին: Դա, իրօք, ենթադրում է ռուսական կեանքի ու մշակոյթի հետ դաղափարական և ստեղծագործական խոր հոգեհարազատութիւն: Մ· Նալբանդեանից յետոյ Ն· Աղբալեանը երկրորդն է, որ այդքան մեծ ընդհանրութիւններ է դրսեւորում մասնաւորապէս ռուս յեղափոխական – դեմոկրատների գեղագիտական մտքի հետ:

Կասկածից վեր է, որ գրականութեան մէջ ռէալիզմի, ժողովրդայնութեան պաշտպանութիւնը, բարձր գաղափարականութեան ու ձեւի կատարելութեան պահանջը իրրեւ գեղարուեստականութեան չափանիշ առաջադրելը իր ակունքները կրկին առնում է ռուսական յառաջադիմական գրաքննադատութեան հետ ունեցած սերտ աղերսներից:

Դարի առաջին եղեռնից յետոյ գաղթականներով ու տարափոխիկ հիւանդութիւններով լեցուն Հանրապետութիւնը, որտեղ սովն ու թանկութիւնը աւելի զօրաւոր էին, քան իշխանութիւնները, կարճատեւ գոյութիւն ունեցաւ: Հայ ժողովրդի պատմական մաքառման որոնումները հասցրին Հայաստանում խորհրդային կարգերի հաստատման: Պետական համակարգի սովորական փոփոխութիւն էր սա, այլ գոյատեւման ճանապարհի ընտրութիւն, ճակատագրական շրջադարձ, որի ընթացքում նաեւ «մահերու դանթէական ճանապարհով» անցած մի բուռ ժողովուրդը երկփեղկուեց, մեծ թըւով հեռացողներ եղան Հայաստանից: Աղբալեանը չհեռացաւ· մնաց չարունակելու կրթական, հոգեւոր, մշակութային վերանորոգչական իր իսկ սկսած գործը: Դեռ վաղուց նա երազում էր այն ժամանակը, երբ երկիրը կը խաղաղուի, կեանքը կը մտնի բնականոն հունի մէջ, եւ ինքը հնարաւորութիւն կը ստանայ զբաղուելու իր սիրած գրական, բանասիրական, մանկավարժական գործով: Եկել էր այդ ժամանակը: Նա մտադիր էր դասախօսական աշխատանքի անցնել իր իսկ ջանքերով բացուած համալսարանում, աւարտի հասցնել գրականութեան ու լեզուի վերաբերեալ իր հետազօտութիւնները: Սակայն նրան վիճակուած չէր տպրել, աշխատել ու մեռնել Հայաստանում: 1921 Թուի փետրուարեան իրադարձութիւնները նրան դատն բանտում, ջերմութեան մէջ, եւ նա հարկադրուած բռնեց տարագրութեան ուղին··· Անցաւ Պարսկաստան, յետոյ՝ Եգիպտոս, այնուհետեւ՝ Լիբանան: Որպէս սթափ մտքի տէր անձնաւորութիւն, Սփիւռքում գործող քաղաքական կուսակցութիւններից պահանջում էր հրաժարուել Մորմ· Հայաստանի դէմ քաղաքական պայքարից եւ զբաղուել հայապահպանութեան կարեւոր գործով: Ներգաղթի կազմակերպիչներից էր, տարակոյսների ու կասկածների յաղթահարման գնով յայտնաբերեց մեծ ճշմարտութիւնը՝ «Ով Հայաստանի հետ չէ, նա Հայ չէ»: Ահով ընդունեց պատերազմի լուրը: Հայաստանին, որ նշանակում էր՝ Մորմ· Միութեանը աջակցութիւն ցուցաբերողների չարքերում էր:

Հայապահպանութեան գործին բերած նպաստը այն կայուն չափանիշներից էր, որով Աղբալեանը գնահատում էր հասարակական, գրական – մշակութային գործիչներին ու երեւոյթները: Այս իմաստով ուշադրութեան արժանի են «Մտածումներ ազգի եւ դաստանքի մասին», «Տարելից», «Ես ծեր եմ արդէն եւ ասում եմ երիտասարդ հոգիներուն» յօդուածները, Բ· Կանաչեանի քառասնամեայ յոբելեանի առթիւ, ուղերձը, հայ մշակոյթի արժանաւորների ու աւանդոյթների մասին դասախօսութիւնը եւ այլ ելոյթներ: Այդպիսի դաստանութեան խնդիրը քննելով «գաղթաչխարհում» հայ ապրելու գերագոյն ճիգի տեսանկիւնից, անուանի հրապարակախօսը յատուկ ընդգծում էր· «Կրօնը մարդու կապն է իր Աստուծոյ հետ, իսկ ազգութիւնը մարդու կապն է իր հայրենիքի եւ մշակոյթի հետ»: Դաստանաքները կարող են մէկից աւելի լինել, մինչդեռ ազգութիւնը մէկն է: Սեփական հոգին փրկելու ճգտումը չպէտք է խոտորնակի ընթանայ ազգի միասնութիւնը պահպանելու, ազգը փրկելու ճգտումին: Օտար երկինքների տակ եւ օտար մշակոյթների գրկում Հայ մնալու, Հայ ապրելու, սեռունդը հայ պահելու ուժգին պայման է, որ պիտի համախմբի զանազանները, որովհետեւ անհատների ճիգերը, որքան էլ գովելի, դատապարտուած են փլուզման· «Միայն միատեսակ տենչ ու կամք ստեղծելով զանգուածների մէջ կարելի է կզգիացած Հայութիւն պահել օտար ազգերի ծովերում»: Այս նպատակի իրագործման գործաւոր միջոցը Հայոց լեզուն է· «Այլազգաւան Հայերի համար Հայոց լեզուն բնական գործաւոր կապ է իր ազգայնութիւնը պահելու համար, ուստի անհրաժեշտ է, որ նրանց կրթութիւնը եւ պաշտամունքը Հայոց լեզուով կատարուին»:

Հայրենիքի եւ գաղթաշխարհի ստեղծագործական կապերի ստեղծումը, փոխադարձ ազդեցութիւնները, չիւմները Աղբալեանին յուզող հիմնական հարցերն էին: Հեռատեսութիւնն ու սահմանները չպէտք է խանգարեն համատեղ ու ներդաշնակ գոյակցութեանը գործունէութեանը, որովհետեւ «Դրսի եւ ներսի Հայութիւնը նոյն մշակոյթի ժառանգներն են եւ նոյն անցեալի զաւակները, պատմականօրէն լինելով ժառանգակից՝ գործնապէս եւ ներկայիս պէտք է լինի գործակից եւ միասնաբար պահեն ու չահեցնեն հանուր ժառանգութիւնը»: Այնուամենայնիւ, «նորչինուղ» հայրենիքն է ոչ միայն ազգային ինքնատիպ արուեստի ներընչաղբիւր, այլեւ «հայեցի հոգով ու հայաշունչ գործով» յայտնի արուեստագէտների հանդիսանը:

Աղբալեանի հրապարակախօսութեան կենտրոնական խնդիրներից մէկը անցեալը վերջի եւ ընթացիկ գարաւկիզբի ազգային-ազատագրական չարժումների նրանց դեկավարների ու մասնակիցների գնահատում–վերլուծութիւն են: Այդպիսին Քեռի, Արամ, Վանի հերոսական ինքնապաշտպանութիւն, Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծում· ահա բոլորին էլ ոչ լրիւ ցանկը այն դէմքերի ու դէպքերի, որոնց յոբելեանների առիթով պարբերաբար հանդէս էր գալիս սիւնքահայ մամուլում: Մասնաւորապէս այս հարցերում են դրսեւորւում նրա տարակոյսները, մեզ հետ ունեցած տարաձայնութիւնները: Հայրենիք-Սփիւռք յարաբերութիւնները, օրինակ, մի որոչ չափով գնահատում էր «օբյեկտիւիստական դիրքերից: «Ասում են Հայը չատ բախտաւոր է Ռուսի թեւի տակ··· Ուրիշներն ասում են, թէ Հայերը մեծ բախտի տիրոջան՝ քաշուելով արտասահման, որ պատ են ջարդի վտանգից»··· Այս եւ նմանման իրարամերժ ըմբռնումները ազիճանարար յաղթահարեց՝ հասնելով Հայրենիքի եզակիութեան եւ ամէն ինչ նրանով չափելու համոզմունքին: Եւ միշտ պահպանեց հիացումն ու հպարտութիւնը հայրենիքի ազատութեան համար մարտնչած քաջերի, հերոսական կռիւների հանդէպ եւ մեծ ցաւը ազատասիրական տենչերի, փլուզման: Պատմելով «մեր նորագոյն պատմութեան փառաւոր դէմքաղներից մէկի»՝ Վանի հերոսական ինքնապաշտպանութեան մասին, ցաւով տրցնում է· «Այսօ՞ր պիտի հանդիսինք որ այս փառաւոր քառսհինգամեակը ոչ Վան կամ Երեւան, այլ օտար աշխարհներում եւ իրարից հեռու տօնէինք»:

Հայապիտութիւնը նրա հիմնական ակը էր, որին միշտ անդրադառնում էր: Մեծ նուիրումով Հայոց լեզու եւ գրականութիւն դասաւանդեց դպրոցներում ու գրախօսներում, առանց յոգնելու տարբեր դահլիճներում անհաշիւ ելոյթներ ունեցաւ հայ գրականութեան բոլոր շրջանների վերաբերեալ անխտիր, գրեց բազմաթիւ յօդուածներ, գրախօսականներ, «ռահվիրիկ»ներ, հրատարակեց դիտական յուրովի արժէք ներկայացնող հետազօտութիւններ ու մենագրութիւններ: Ցայտնի է նրա տեսական հետաքրքրութիւնը Սայաթ-Նովայի անձի ու ստեղծագործութեան հանդէպ: Դարատկիզբին աշակցելով մեծ սիրահարի ու հումանիստի ժառանգութիւնը մասսայականացնելու ուղղութեամբ Յովհ· Թումանեանի ջանքերին, արտասահմանում սկսեց, ասաղ, աստղ չհասցնելով, նրա ստեղծագործութեան համակողմանի քննութիւնը, իր տեսակի մէջ բանասիրական եզակի մի աշխատանք, որտեղ գործնական ներդաշնակութեամբ դրսեւորւում են Աղբալեանի գրականագիտական, լեզուաբանական, ազգագրական, բանասիրական կարողութիւնները:

Ամփոփելով տարիների իր հետազոտութիւնները՝ դասախօսութիւնների չորք

կարդաց հայ գրականութեան հազարամեայ ուղու վերաբերեալ: Այս նիւթերի հիման վրայ 1944-ին Պէյրութում լոյս տեսաւ «Պատմութիւն Հայոց գրականութեան» ուշագրաւ գիրքը: Այսօր անդամ իր հետաքրքրութիւնը չի կորցրել 1937 – 1938 թթ. հրատարակուած «Բանաստէրի յուշագիրը» պրակների շարքը, ուր գեղուած են Հայոց ճարտարապետների ու քաղաքացիների մասին զննումները, մի շարք ստուգաբանութիւններ (բազմաթիւ ստուգաբանութիւններ էլ ցրուած են պարբերական մամուլի էջերում): Պրակները լոյս տեսան ընկերների, բարեկամների, սակաւ ընթերցողների նուիրատուութիւններով: «Աւելորդ է ասել, – «Լեզուասէր բարեկամներիս եւ ընկերներիս» ուղերձում դիւցազնում է հեղինակը, – թէ աշխատանքիս համար ոչ մէկ դրամ կը հանի այլ դումարից (նուիրատուութիւններից. – Գ. Ա.), Հրատարակուած պրակների ամբողջ պահեստն ու մնացորդ դուարը պիտի մնայ Համազգային ընկերութեան»: «Ճուշպիերը» մի մասն էր Հայոց լեզուի մասին այն դրքի, որ տասնեակներ ընթացքում մաքում փայփայել էր բանասէրը: «Տարիներս անցած են,– փոքրիկ յառաջաբանում ցաւով յիշում է նա,– մասնաւորական երկարատեւ ճիգը յոգնութիւն է բերած եւ հին ու օտար լեզուների անպատն ծանօթութիւնս կասեցնում է վստահութիւնս»: Բայց քանի որ տարիների ընթացքում «տչած եմ քարեր եւ հաւաքած եմ աստղ», ուստի անհրաժեշտ է համարում հրատարակել դրանք, խնդրելով գալիք բանասէրներից, ովքեր կ'օգտուեն այդ նիւթերից, «չմոռանան յիշատակել հաւաքողին»: «Չմոռանան յիշատակել հաւաքողին»... Դժուար տարիներին մոռացանք յիշել «հաւաքողին», եւ ոչ միայն նրան: Իսկ հիմա, երբ փոխուել են ժամանակները, փոխուում են անցեալի ժառանգութեան գնահատման չափանիշները, աւելի ճիշդ՝ վերականգնուում են լինելեան սկզբունքները, հիմա՞ ինչու ենք մոռանում յիշել «հաւաքողին», եւ ոչ միայն հաւաքողին: Վաղուց ժամանակը չէ՞, արդեօք, հրատարակելու նրա գրքականագիտական ու բանասիրական ժառանգութիւնը, որը մեր մշակոյթի անբաժանելի մասն է, իսկ «մշակոյթը, – ասում էր Այվազեանը, – ազգի սեփականութիւնն է եւ ոչ որեւէ խմբակցութեան կամ մտայնութեան»: Ինչո՞ւ ենք փակի տակ պահում «ազգի սեփականութիւնը», ե՞րբ պէտք է հրաժարուենք պարտադրուած «սկերոզից» եւ վերականգնենք մեր յիշողութիւնը:

Մեզ մնում է յիշել մի այն, որ Ազրալեանը մահկանացուն կնքեց 1947-ին, «Նոր յինուղ» հայրենիքի անուն կարօտը սրտում: Որքա՞ն ընորոշ է Իսահակեանի 70-ամեայ յոբելեանի առիթով այս խոստովանութիւնը. «Թոյլ տուէք հիմա անձնական տենչանք մը արտայայտեմ, որ յուսամ թէ նաեւ ձերն ըլլայ: Կ'ուզէի, որ հիմա գարուն լինէր, ապրիլ, եւ մենք նստած ըլլայինք Ա. Իսահակեանի հայրենի պիւղին մէջ, Ախուրեանի ափին: Բայց ոչ: Նախ Արաքսի ափը տմմուտ է եւ յետոյ դիմացը դարձեալ նոյն տաճիկն է՝ կլափն արիւնոտ: Լինէինք Երեւան, Հրազդանի ափին (այս գետը մերն է ծայրէծայր): Գետէն ճուկ լինէր հանած, խաշած ու դրած սեղանին. լինէր Երեւանի թունդ գինին: Զուռնաչին Ա. Խաչատուրեանի երգերից մէկը նուագէր նեյի վրայ եւ թմբկահարը մատների հարուածով ընկերանար նուագին: Լցնէինք բաժակներն ու կանչէինք. «Աւօ ջան, քու կենացը, չատ ապրես Հայոց ազգի համար, երգդ անապատ, հասար մուրազիդ: Բայց... հասա՞ր արդեօք: Ցիսուն տարի առաջ, երբ մենք երիտասարդ էինք, Հայաստան ըսելով մեր մտքէն քնաւ չէր անցներ Երեւան ու Սեւան: Մեր միտքը կը թռչէր Կարին, Մուշ ու Վան»:

Վաղուց հասունացել է հայրենի երկրի կարօտը սրտներում օտար երկինքների տակ անհանգիստ ննջող երախտաւորների աճիւնների համար հայրենիքում պանթէոն առանձնացնելու խնդիրը, իսկ նրանց վաստակն ու գործը իրենց ժողովրդին վերադարձնելու պարտաւորութիւնը չատ աւելի վաղուց է ծանրացել մեր խղճին:

Փետ. 10

ԽՐՈՒՇՁԵԻ ՓԵՍԱՆ ԿԸ ՊԱՏՄԷ

Ալեքսէյ Ադուպէյ, «Իզվեստիա»յի նախկին անօրէնը եւ Խրուշչեւի փեսան, վերջերս Փարիզ գտնուած է յիշատակներու հատորի մը պատրաստութեան համար:

Ան 60-ական թուականներուն կորնգուցած է իր փառքը ու գոհացած չարաթաթերթի մը խմբագրութեան մէջ իրեն տրուած փոքր պաշտօնով մը: Ներկայի մասին խօսելէ աւելի ան կը նախընտրէ յիշել 1964-ի Հոկտեմբերեան օրերը, երբ նախ աներհայրը՝ Խրուշչեւ չնորհազրկուեցաւ ու ապա ինքը:

Տաղնապը ծանր տուաւ Հոկ. 14-ին, սակայն Ադուպէյ նախանշան մը ունեցած էր արդէն, ամսուն 8-ին: Սեւ Ծովի ափին վերադարձին Խրուշչեւ կ'ուզէ որ ան երթայ տեսնէ Փոսկորնին որ այդ չրջանին կուսակցութեան քարտուղարն է: Այս վերջինս դիտողութիւններ ունի ընելիք իրեն Արեւմտեան Գերմանիա կատարած ճամբորդութեանը մասին: «Ցիսմարօրէն չարադրուած էջ մը սկսաւ կարդալ ինծի, կը պատմէ Ադուպէյ, ուր դրուած էր որ իրբեւ թէ Պոնի մէջ հարցազրոյցի մը ընթացքին Պեռլինի պատին ակնարկելով ըսեր էի. «Լա՛ւ, վերադարձիս հօրս հետ կը խօսիմ ու կը փլցնենք այս պատը»: Փոսկորնի այս կէտին վրայ կ'ընդհատէ ընթերցումը, դոչելով. «բայց դուն Խրուշչեւը հայր չես կոչեր»: Ատոր վրայ ան կ'որոշէ այդ բոլորին մասին խօսիլ Մոլոտովիայէն վերադարձին:

Հարցը աւելի եռք կը պարզուի. Թըղթատարը որ Խրուշչեւի երկտող մը բերած է Ադուպէյի մասին, տարօրինակ ձեւով մը ուշած է որ անպայման ընկալիր մը ստորագրէ: Ու եթէ Խրուշչեւ այդ երկտողը մէկդի դրած ըլլար, Մոսկուայի պլենումին պիտի ըսէին. «Ադուպէյ թեթեւամտութեամբ վարուած է Արեւմտեան Գերմանիոյ մէջ, ինչ որ տեղեկացուցինք իր աներհօրը, բայց ան հարցը ծածկեց»: «Մինչեւ ան պիս անմիջապէս զրկեց Փոսկորնիին, ի դերեւ հանելով պլենումին համար պատրաստուած բեմադրութիւնը» կը չարունակէ Ադուպէյ:

Պլենումին օրը վերջին բեմ բարձրացողը կ'ըլլայ Խրուշչեւ. ծայր աստիճան վրդոված է. միակ խօսք առնողը Սուսլովն է, կը խօսի կաղապարատիպ տարաղներով. խրուշչեւեան պաշտամունք, եւայլն: Ցետոյ կ'անցնի վարկաբեկելու «Իզվեստիա»յի անօրէնը. «ամէն օր կը բանամ թերթը ու չեմ դիտեր թէ ինչ պիտի դանեմ հոն» ըսելով:

Ադուպէյ չուրանար որ «յատուկ առաքելութիւններու ընթացքին դեսպանի» դեր կատարած է. բան մը որ անհրաժեշտ պիտի չըլլար եթէ Խրուշչեւ որպէս արտաքին նախարար ոչ թէ Կրամիքոյի նման «Պարոն Ոչ» մը, այլ Կորքաչովի այսօր ունեցածին նման նախարար մը ունենար: Աղդարեւ Սուսլով զովասանքով կ'արտայայտուի Շեվարնաձէի մասին:

Ադուպէյ այսուհանդերձ հարուածին դլխաւոր պատասխանատուն կը նկատէ ոչ թէ Սուսլովը, այլ Փոսկորնին: «Վա՛ւ կը ճանչնայի ինքը, կը պատմէ ան, չատ սահմանափակ կարողութիւններով մէկն էր սակայն ծարան ունէր իշխանութեան: Պրեժնեւի նման վախկոտ չէր: Ցայտնի էր որ ան եւ միւսները ամառուընէ սկըսեալ պատրաստած էին հարուածը»:

Խրուշչեւի բ. քարտուղար Քոզլովի հիւանդութենէն եռք երկու անուններ կը յայտնուին. Վորոնով ու Շէլէպին: Սակայն այս երկուքն ալ պիտի չկարենային տակալ Պրեժնեւի դաւադրութիւններուն:

Ադուպէյ կը խօսի նաեւ Միկոյեանի մասին որ դեկավարներէն միակ անդամն էր Խրուշչեւի ընկերացող մինչեւ այս վերջինիս համար ճակատագրական օրերը: Շատեր անոր անձին մէջ կը տեսնէին «մատնիչ»ը որ հսկելու պարտականութիւն ունէր: «Չեմ կարծեր, կ'ըսէ Ադուպէյ, երկուքն ալ տարեց մարդիկ էին ու չափելով հարուածին տարողութիւնը, միասին որոշեցին չպայքարիլ անոր դէմ: Ու Միկոյեան իր ազնուութեան ապացոյցն ալ տուաւ ջանք թափելով որ ամէն բան քաղաքակրթութեան չրջանակին մէջ կատարուի»:

Սակայն այս չանքերը իրեն աննպաստ մթնոլորտ մը կը ստեղծեն: 1965 Դեկտեմբերին նախագահական պաշտօնէն հրաժարելէն եռք միջոց մը տակաւին պինքը կը հրաւիրեն պաշտօնական հանդիսութիւններու. ապա երկրորդական տեղ մը կը տրամադրեն: Իսկ յեղափոխութեան վաթսունամեակի տօնակատարութեան ոչ իսկ կը հրաւիրուի Կրեմլէնի միթինկին: Տգան կը պատմէ թէ հայրը լացած է յուզումէն. հրաւիրագիր մը դանելու յոյսով դացած է դուռնէ դուռ:

Հոկտեմբեր 14-ին Մոսկուա կը հասնի Քիւպայի նախագահը Տորդիքոս, որուն կ'ընկերանայ նաեւ «Լա Հաւան» պաշտօնաթերթին գլխաւոր խմբագիրը: Պէտք է ներկայ գտնուի խորհրդային իր պաշտօնակիցը, սակայն պահը անյարմար է «նախկին»ի մը փեսային համար: Այսուհանդերձ արտաքին յարաբերութիւններու մամլոյ կցորդ Զամիատինի խորհուրդով Ադուպէյ օդակայան կ'երթայ: Առաջին պաշտօնական լիմուզինով կու գայ Վորոնով ու միակը կ'ըլլայ պինքը բարեւող: Երեք վայրկեան եռք կը հասնի Փոսկորնի. դէմքը կարմրած է, անընդհատ կը ծխէ. Ադուպէյ կը լսէ. «Ամէն բան վերջացաւ. խորտակեցինք Խրուշչեւը»:

Ամէն մարդ խմբուած է Փոսկորնիի չուրջ. երբ Տորդիքոս սանդուխէն կ'իջնէ, Փոսկորնի բաներ մը կը փսփսայ ականջին: Հիւրը տեղեակ է ամէն բանի. կը մեկնին:

Ասիկա պաշտօնական վերջին երեւումը կ'ըլլայ Ադուպէյի, որ ոչ մէկ Քիւպացի ողջունած է: Հաղիւ «Իզվեստիա»յի իր գրասենեակը հասած, կուսակցութեան քարտուղարներէն Իլիչեւ պինք կը կանչէ հեռաձայնով: Կ'երթայ. կը տեղեկանայ թէ ազատ արձակուած է իր պարտականութիւններէն. ոչ իսկ բացատրութիւն կը խնդրէ:

Սակայն Ադուպէյ 1961-էն ի վեր անդամ է նաեւ կեդրոնական կոմիտէին. հոն կէ ալ կը վտարուի ամիս մը եռք «աչխատանքի սխալներ»ու պատճառաւ: Ինք հետեւեալ ձեւով կը պատմէ այդ նստաչրջանը. «Սկիզբը կը խորհէի որ դիս մոռցած են. ի վերջոյ Խրուշչեւն ալ չէին արտաքսած կուսակցութենէն, ինչպէս չատ ուրիշներ: Սակայն Սուսլով կ'ուղէր այդ քայլը առնել. դիս հրաւիրեցին այդ պլենումին ուր Պրեժնեւ յայտարարեց «Ադուպէյ այլեւս "Իզվեստիա"յի գլխաւոր խմբագիրը չէ, կեդրոնական կոմիտէն անդամ ալ չի կրնար ըլլալ. հարցում ունեցողներ կա՞ն»: Ձեռքս բարձրացուցի ու գայլ ամպիոն. ներկայացուցի լրագրողի անցեալս, յայտնեցի թէ ասպարէզս Խրուշչեւի չէի պարտեր, թէ երջանիկ պիտի ըլլայի լրագրողի որեւէ պաշտօն մը ունենալով, թէ եւ չէի խրուշչեւեան պաշտամունքի մը ընթացք տուողը, եւ թէ եթէ «Իզվեստիա»ն նկատի ունենային, այդ թերթը միւսներէն աւելի քննադատական կեցուածք ունեցողն էր: Ցիշեցուցի թէ 1959-ին երբ գործին գլուխը անցած չի 400 հազար էր տըպաքանակը, որ հասած էր մինչ այդ 9 միլիոնի: Միայն 1988-ին կրցան գերազանցել իմ ապահոված տպաքանակս: Ցետոյ դիս արտաքսեցին: Երկար ատեն գործ չգտայ»:

Ա. Թ. Թ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԺԷ. ԴԱՐՈՒ
ԵՐԵԻԵԼԻ ՎԱՐԴԱՊԵՏՆԵՐ
ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ
Հայագիտական Մատենադարան
« Բազմավէպ »
Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1989:

ԱՐԳԵԼՔԸ

ՋԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

– Թերեւս եւ քեզ համար աւելի լաւ է որ մնաս... դու ինքդ վճռիր այդ մասին... ես ուզում եմ որ դու գնաս այն ճամբով, ուր կարծում ես երջանկութիւն գտնել, նոյնիսկ անկատար եւ դոյզն երջանկութիւն...

Սաթենիկ ձեռքերը երկարեց հրաժչտ առնելու համար:

– Ուրեմն այսպէս, Սաթիկ ջան, եթէ վաղ առաւօտեան քեզ չտեսնեմ, մնացիր բարով եւ Աստուած լինի քեզ հետ:

Սաթենիկի ձեռքը իր ձեռքին մէջ դողաց: Բայց Սահակն ընազդով սեղմեց գայն եւ յետոյ յամբօրէն կարծես վարանելով տարաւ շրթներուն:

Կէս պիշերէն յետոյ միայն Սաթենիկ գտաւ տեսակ մը հոգեկան խաղաղութիւն, որովհետեւ կարծեց թէ իր որոշումը առեր էր եւ այլեւս քնեց ծանր քունով:

Բայց գարթնումի առաջին պահուն երբ յիչեց, տխրութիւնը թանձր ամուերի նըման երկարեցաւ իր էութեան վրայ: Հիւանդագին ճապարանքով մը ուզեց հաշտուիլ այդ տխրութեան հետ եւ հոգիին խորքէն ձայն մը մեծաբարբառ եւ տիրական խօսեցաւ իրեն.

«Տառապի՛ր ու լռիր. մի խօսիր քո ցաւի մասին. միակ բանը որ պատչաճում է նրան լռութիւնն է: Թոյլ մի տար որ քո վիչտը բարձրանայ քո դէմքին եւ աչքերին եւ թոյլ մի տար որ մարդիկ նայեն նրան վատ հետաքրքրութեամբ եւ ծաղրանքով:

«Լռի՛ր ու առանձնացիր քո ցաւի մէջ եւ արժանի դարձիր նրա մեծութեան: Դու արժանի դարձիր նրա մեծութեան: Դու կը յաղթես նրան ոչ թէ հալածելով, այլ աւելի լայն հորիզոն ընձայելով: Մի՛ խուսափիր նրանից եւ որոնիր ապաւէն քո հոգիէն դուրս. եա դարձրու աչքերդ բոլոր այն տարտամ եւ երկրայելի մխիթարութիւններից, որոնց ուղում ես կառչել թուլութեամբ:

«Տառապանքը, որ կայ եւ լինելու է քո մէջ օտար չէ քեզ եւ քո ոգին է որ ծներ է նա. ի՞նչ փոյթ թէ ով է դրեր սերմը այնտեղ. քո էութիւնը դղրդում է երկունքով նրա ստեղծագործութեան համար:

«Մի՛ խուսափիր նրանից, նա տաժանելի է եւ լիքը ահաւոր խորհուրդներով միայն այն ժամանակ երբ աչքերդ դարձնում ես նրանից... թող նա հպատակուի քեզ, քոն դառնայ փոխանակ որ դու նրան կրես, ինչպէս դուրսից հասնող մի հարուած:

«Ամուր ձեռքով բռնիր նրա սանձերից ու վարիր նրան սրարշաւ, բայց թոյլ մի տար որ նա քեզ վարի եւ դեանահարի քեզ նուաստութեամբ:

«Տառապիլը անկում չէ, այլ թերեւս յաղթանակ... մի՛ մտածեր որ դու կանդնած ես վերջաւորութեանը բախտաւոր մի չրջանի, այլ սկիզբը թերեւս անծանօթ եւ նոր ուրախութիւնների, որոնք իրենց մէջ կրում են եւ իրենց հետ պիտի բերեն նոր ցաւեր եւ որոնց եղերական դեղեցկութեան համար պէտք է հոգիդ լինի յօժար»:

Այդը նոր է բացուել եւ տունը լուռ է տակաւին, դեռ կանուխ է եւ Սաթենիկ յետին դիմադրութեամբ մը կը մտածէ թէ իսկապէս չէ որոշած ընելիքը: Կարծես իր մտքի մէկ անկիւնին մէջ պայքարը կը չարունակուի... բոլոր ամրութիւնները դրաւուած են բայց դիրք մը դեռ յուսահատօրէն կը պաշտպանէ ինքզինքը: Տակաւին մէկ-մէկ հակընդդէմ վարձիքներու եւ զղացումներու խուլ եւ հեռաւոր որոտումը լսելի կը դառնայ, բայց անոնք ալ պիտի լռեն եւ դիտէ ինքը որ իր որոշումը առած է ոչ այս առաւօտ, ոչ երէկ իրիկուն, այլ անցեալ եւ անծանօթ ժամու մը մէջ եւ այդ որոշումն է որ այս պահուս հարկեցուցիչ կը դառնայ: Ինչպէս դիշերաչրջիկ մեքենաբար կ'ելլէ անկողնէն, կը հագուի հապճեպ եւ ահա կ'անդրադառնայ որ իր ծրարները պատրաստ են: Անիկա անդիտակցաբար եւ փախուստի անհնարին միջոցներ փնտռելով հանդերձ, ամէն օր աստիճանաբար պատրաստուեր է այդ ճամբորդութեան:

Աբեւի ճառագայթ մը կը մտնէ իր պատուհանէն ներս եւ ամէն ինչ կը լուսաւորուի նոր լոյսով: Բայց յանկարծ վախ մը կը չփոթեցնէ դինքը: Թերեւս ուշ է եւ Սահիանը մեկնած է արդէն: Հապճեպով կը դնէ գլխարկը եւ կը բանայ ճաչարահի դուռը:

Սահիան այնտեղ է եւ պատրաստ մեկնելու, կը նայի ժամացոյցին եւ Սաթենիկին կ'ըսէ ուրախութենէն բեկբեկ ձայնով.

– Ճիշդ ժամանակին ես եւ հազիւ կը հասնենք դնացքին:

Կառքը պատրաստ է դրան առջեւ. Սաթենիկ հրաժչտ կ'առնէ ճիոճայէն եւ կ'իջնէ սանդուխներէն:

(Շար. 102)

(Շար· Ա· էջէն)

տեղը առեղծուելիք կեդրոնը կը տեղադրուի տպագրական օփսէք մեքենայ եւ այլ արքաւորումներ: Ան թոյլ կու տայ թերթը զարձնել ամէնօրեայ, աւելցնել տպաքանակը:

***

ՄՈՍԿՈՒԱ
ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ

Մոսկուայի «Ուզարնիկ» շարժանկարի սրահին անօրէնին՝ Լ· Վանեանի նախաձեռնութեամբ դրական – գեղարուեստական բարեսիրական երեկոյթ մը կազմակերպուած է: Մոսկուայի համար, իր տեսակին մէջ առաջինը եղող այս ձեռնարկը վարած է Թատերագէտ Ե· Սիմոնով: Երեկոյթին ծրագիրը ընդգրկած է Մոսկուայի նկարիչներու գործերու ցուցահանդէս – վաճառք, հանդիպում մայրաքաղաքին բանաստեղծներու հետ, Մ· Պարաճանովի ժապաւէններու ցուցադրում:

Երեկոյթին հասոյթը փոխանցուած է Հայաստանի օդնութեան Ֆոնտին՝ աւերեալ պատմական յուշարձաններու վերականգնման համար:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՓՈՒԹՊՈԼ

● ՅԱՋՈՂ ԿԻՐԱԿԻ ՄԸ
ՍԷՆ ԹԱՆԹՈՒԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Սէն Թուանթուանի Հ· Մ·ը, ախոյեանական գծով, յաղթական վերադարձած է Նիսէն (2 – 0): Այս յաջողութիւնը հայանուն ակումբը կը բարձրացնէ դասաւորումին 7-րդ աստիճանին վրայ: Ուրիշ խօսքով՝ ապահովութիւն՝ մնալու պատուոյ դասակարգին մէջ: Կան սակայն տակաւին 9 մրցումներ:

Կիրակին յաջող ելած նաեւ ակումբին միւս խումբերէն չատերուն: Երիտասարդականը որակուած է բաժակի 1/4–րդ աւարտականին· պատանեկանը (Ֆատէ), յաղթելէ վերջ 0· Մ·ի մէջ խումբին (4–0) կը մօտենայ առաջատարին, լիկի ախոյեանութեան մէջ: 2–րդ է ներկայիս:

Այս կիրակի, Փրովանսի բաժակին համար Սէն Թուանթուանի առաջին կազմը կը մրցի Ֆոսի դէմ:

Ուրիշ արդիւնքներ՝

Մոնբրտոն – Հ·Մ·Ը·Մ·–Ափթիւ	4 – 0
Ափթիւ (2) – Մարիճեան (2)	0 – 0
Հ·Մ·Ը·Մ· Վիոն–Տէսթին (2) – Փ·Թ·Թ·	2 – 1
Վիէն Հ·Մ· – Սէրէզէն	2 – 2

Հ·Մ·Ը·Մ· Լիոն–Տէսթինի եւ Վալանս (2)ի ախոյենական մրցումները եւ Իսիի Հ·Մ·ին բաժակախաղը յետաձգուած են:

«Կոտայք»ի Լիոնի մէկ ծրագրուած խաղն ալ տեղի չունեցաւ անձրեւի պատճառաւ:

Վ· Մ·

L'ASSOCIATION D'EDUCATION
CULTURELLE ARMENIENNE
DE CACHAN

présente

UN CONCERT EXCEPTIONNEL

au bénéfice des enfants d'ARMENIE

sous les présidences d'honneur

de Mgr KUDE NACACHIAN
Archevêque des Arméniens de Paris
et de M. JACQUES CARAT
Sénateur Maire de Cachan

LUNDI 6 MARS à 20 h 30
au théâtre de Cachan
21, avenue Louis Georgeon

avec le gracieux concours de :

SYLVIE BELTRANDO	*harpe*
GENEVIEVRE CHANUT	*guitare*
GERARD GASBARIAN	*piano*
SERGUEI MARKARIAN	*piano*
HASMIK SURMELIAN	*piano*
ANI PETROSSIAN	*piano*
RAFFI PETROSSIAN	*piano*
HERMINEH YERISSIAN	*chant*

Moyens de transport
R.E.R. : Ligne de Sceaux
Station : Arcueil Cachan
Bus :
Porte d'Italie 184 arrêt Cachan mairie
Porte d'Orléans 187 arrêt Cachan mairie

Պ· Յարութիւն Փանոսեան,
Տէր եւ Տիկին Էթիէն Փանոսեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժաք Փանոսեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Աբրահամ Խորասանճեան (Լոնտոն)
յաւուղ կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ–մօր, քրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ՍՈՒԼԹԱՆԻԿ ԺԱՆՆ ՓԱՆՈՍԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Խորասանճեան)

մահը, որ պատահեցաւ 77 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երկուշաբթի, Մարտ 6, ժամը 10·45–ին, Eglise Notre-Dame de Chatou, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Cimetière ancien de Chatou ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

8, rue du Port, 78400 Chatou

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻԻՆ
ՍՈՒՄԳԱՅԻԹԻ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ
ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻՒ

Մարտ 5, Կիրակի օր, յաւարտ պատարագի, Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի «ՍՈՒՄԳԱՅԻԹ»ի նահատակներուն մահուան տարելիցին առթիւ:

ՁՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Փարիզի «Ա· Թաղէոսեան» մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամուհիները Մարտ 4, ժամը 16–ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ, խիստ կարեւոր օրակարգ, պատգամաւորներու ընտրութիւն:

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

AVIS DE DÉCÈS

Les familles
TEDJIRIAN et SOUKIASSIAN
ont la douleur de vous faire part du décès de leur mère, grand-mère et belle-mère

Madame Veuve TEDJIRIAN OVSANNA
née Andonian à Sivas Hafik

survenu le 21 Février 1989, à l'âge de 78 ans.

L'inhumation a eu lieu le 23 Février, dans le caveau de famille à Saint-Cyr-les-Lecques (Var).

Au lieu de fleurs et couronnes les dons suivants ont été faits :

Ses enfants et petits-enfants 1500 Frs. pour la Croix Bleue d''Issy, 500 Frs. pour «Haratch».

POUR S. O. S. ARMENIE :

M. et Mme. Rupen Tedjirian, Sirvart, Markar 800 Frs., M. et Mme. Marcel Tedjirian 300 Frs., M. et Mme. Nisan Sayrin 500 Frs., M. et Mme. Sahak Boghossian 250 Frs., M. Mekhitar Avedissian 250 Frs., Mme. Azadouhi Chahinian 250 Frs., M. et Mme. Paul Pelikian 200 Frs., M. et Mme. Barkev Pelikian 100 Frs., M. et Mme. Hrant Babikian 100 Frs., Famille Zaroukian 300 Frs., M. et Mme. Nazaret Derderian 500 Frs.

M. et Mme. Migirdiç Boghossian 300 Frs. pour l'Eglise, M. et Mme. Manoukian 500 Frs. pour la Croix Bleue d'Issy, M. et Mme. Gérard Derderian 500 Frs. pour la Croix Bleue d'Issy, M. et Mme. Haroutioun Gul 500 Frs. pour la Croix Bleue d'Issy, M. et Mme. Armand Khemtemourian 500 Frs. pour la Croix Bleue de Paris, M. et Mme. Haroutioun Bal 300 Frs. pour Mekhitarian, M. et Mme. Barkev Sayrin 500 Frs. pour Mekhitarian, M. et Mme. Arev Sayrin 200 Frs. pour Mekhitarian, M. et Mme. Varoujan Sayrin 300 Frs. pour Mekhitarian, M. et Mme. Haroutioun Sayrin 300 Frs. pour Mekhitarian.

ԿԻՆԵՐՈՒ ՃԱՇ

Տէսթինի Կապ· Ծաչի Աբչակ Ջամալեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ կիներու յատուկ ճաշ մը, Շաբաթ, Մարտ 4, երեկոյեան ժամը 9–էն ակսեալ, Տէսթինի քաղաքապետարանի սրահին մէջ,
Ճաշավինն է՝ 100 Ֆր·:

OFFRE D'EMPLOI

CAISSIER(E) — FACTURIER(E)
ayant notions informatique

s'adresser :

JESS
CREATIONS — PRET-A-PORTER FEMININ
100, rue d'Aboukir,
75002 PARIS
Tél. 42 36 12 69

TEP
direction Guy Rétoré
159, avenue GAMBETTA
75020 PARIS
— tél. : 43 63 20 96 —
du 28 Février au 31 Mars
L'ANKOU
DE
JEAN-JACQUES
VAROUJEAN
par la Limousine —
Centre Dramatique National
Mardi - Mercredi - Vendredi - Samedi
20h30
Jeudi 19h / Dimanche 15h

CONCERT
chœurs — soli — instruments
AU PROFIT DES ORPHELINS
DE L'ARMENIE
JULIETTE YILMAZIAN
présente
KAROUN
CHORALE D'ENFANTS
Direction
KHATCHIG YILMAZIAN
sous la présidence de
Monsieur ROBERT VIGOUROUX
Maire de Marseille
Dimanche 5 mars à 15 h 30
au THEATRE ODEON
au programme :
Komitas — Winavsky — Ganatchian
E. Hovanessian — Mazmanian
réservation : 91.87.43.71 — 91.77.84.70

LES VENDREDIS DE LA QUATRA
SALLE GAVEAU - SAISON 88/89
Vendredi 3 Mars à 20 h 30
CYCLE GRANDS ET JEUNES
EN PRESENCE DE
ALEXANDRE HAROUTIOUNIAN
EDWARD MIRZOYAN
(Deux premières auditions en France)

I
B. BRITTEN
H. PURCELL
Chaconne
G. F. HÆNDEL
Concerto pour harpe et orchestre
CAROL SUE MUKHALIAN
W. A. MOZART
Concerto pour piano
et orchestre K 271
«Jeune homme»
STEPHEN HACIKYAN

II
ALAN HOVHANESS
Concerto pour piano et cordes
«Loussadsak»
HASMIG SURMELIAN
EDWARD MIRZOYAN
«Epitaphe»
(première audition en France)
A. HAROUTIOUNIAN
Rhapsodie pour piano et orchestre
Au piano l'auteur :
A. HAROUTIOUNIAN
(première audition en France)
L'Orchestre Jeune Philharmonie
Direction JEAN-JACQUES WERNER

PRIX DES PLACES :
150 — 120 — 80 F.
Etudiants, C.V. 50 F.

Siège Quatra : 3, rue des Sts. Pères, Paris (VIe) — 42. 60. 74. 78
Salle Gaveau : 45, rue La Boétie, Paris (VIIIe) — 45. 63. 20. 30

UN VOYAGE QU'AUCUN ARMENIEN
NE PEUT FAIRE
RETOUR VERS ARARAT
Les Arméniens :
un génocide oublié
une espérance de retour...
Un film du cinéaste suédois
PeA Holmquist
(durée 1h40)
présenté pour la première fois
à Paris
PROJECTIONS EXCEPTIONNELLES
— à PARIS:
Cinéma Studio 43
43, rue du Fbg. Montmartre
Paris 9ème (M° Le Peletier)
MERCREDI 1er Mars à 18h
VENDERDI 3 Mars à 22h30.
— à ISSY-LES-MOULINEAUX :
Palais des Arts et des Congrès d'Issy
25, ave. Victor Cresson
(M° Mairie d'Issy)
SAMEDI 4 Mars à 16h et 21h.
En présence du réalisateur
PeA Holmquist
Production : HB PeA Holmquist Film
Box 10 020, S-126 10 Hagersten, Suède
contact à Paris : Tél. : 42. 21. 11. 54

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 3
VENDREDI
3 MARS
1989

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel. . 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.962 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 64e ANNÉE — No 16.962

ԵՐԵՒԱՆ

ՕՐԻՆԱԿԵԼԻ ՅՈՅՑ ԱՌԱՆՑ ՋԻՋՈՒՄԻ

«ՄՈՆՏ»Ի ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

«Ղարաբաղ կոմիտէի ոգին չէ մեռած»

Մեր նախորդ թիւով արձագանգ եղած էինք երեւանի լուռ երթին դէպի Ծիծեռնակաբերդ, փետ· 28–ին, Սումգայիթի զոհերուն տարելիցին ի յիշատակ: Մանրամասն եւ տպաւորիչ թղթակցութիւն մը ըրած է Հանրի տը Պրէսոն (Լը Մոնտ, Մարտ 2), որու սկիզբը լոյս տեսած է թերթին առաջին էջն իսկ՝ «Հսկայ ցոյց հայկական մայրաքաղաքին մէջ» խորագրին ներքեւ:

Երթորդը լաւագոյնս կը նկարագրէ եւրեւանեան այդ օրը: Երեք ամսուան ցուէ եւ լուութենէ ետք, երբ ժողովուրդը զանգուածային ձեւով փողոց կ'իջնէ, մինչ լուսարձակը ի գործու է դեռ (Նոյ· 24-էն ի վեր): Հարիւր հազարաւորներ, կ'ըսէ, եկած են վկայելու ամբողջ ժողովուրդի մը վճռակամութեան հանդարտութեամբ, թէ միշտ կը պահանջեն իրենց իրաւունքները եւ կ'ուզեն դէմ դնել այն ճակատագրին, որ անգամ մը եւս դիրենք հալածեց:

Բոլոր ցոյցերը արդիլուած են, բայց իշխանութիւնները նախընտրած են բացատրութիւն մը ընել, հաւանաբար քիչ մը աւելի լարելու համար ժողովուրդ մը, որու համբերութիւնը կրնայ, օրին մէկը, հատիլ: Առաւօտէն մինչեւ ուշ դիշեր, երկիւղած ժողովուրդ մը, առանց սեռի, տարիքի, դասակարգի խտրութեան տոնցած է: Խորհ· բանակը ջանք թափած է որ իր ներկայութիւնը չատ ցայտուն չըլլայ եւ մինչեւ Ծիծեռնակաբերդ, ամբողջ ճամբու երկայնքին տեղական ոստիկանութիւնն է որ հսկած է կարգ ու կանոնին, առանց ցայտուն բնոյթ տալու այս հսկողութեան: Ոչ մէկ միջադէպ պատահած է: Առաջին անգամն էր, որ ժողովուրդը կրկին կը միանար, ամիսներու լռութենէ ետք, ոգեկոչելու համար իր զոհերը եւ խորհրդածելու Ղարաբաղեան Շարժումին մասին, զոր կ'ուզեն խեղդել: Երկու փոքրիկներ, պատուհանէն կը պոռան՝ «Ղա – րա – բաղ, Ղա – րա – բաղ», ձեւով մը, կը դրէ Մոնտի թղթակիցը, հրաւէր կարդալով թափօրին: Տպաւորիչ է լռութիւնը, միայն Խորհրդարանին եւ կեդր· կոմիտէի շէնքին առջեւէն անցած ատեն է որ ձայներ կը բարձրանան: Այս թափօրը կազմուած է ցերեկին եւ զայն կը դիմաւորեն հազարանի տեսուչը ու այլ պատասխանատուներ: Ծաղկեպսակներու եաին, ասպարէզ կարդալով արգելքին, տասնեակներով պաստառներ կը բացուին: Անոնց վրայ կը պահանջուի Սումգայիթի ջարդարարներուն արդար դատավարութիւնը, Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամներուն ազատ արձակումը, պաշարման վիճակի վերջումը, ազերի դեկավարներու պատասխանատուութեան ճանաչումը Սումգայիթի ջարդերուն մէջ:

Հաւաքական յիշողութեան մէջ, կը դրէ թղթակիցը, Սումգայիթի մեռեալները դարձած միացած են այն մեկուկէս միլիոնին, որ զոհ դնաց Թուրքերու գործած ցեղասպանութեան 1915–ին, կասկածի տակ դնելու համար Խորհ· Միութեան կարողութիւնը Հայերու կեանքը ապահովելու ընդդէմ Թուրքերուն եւ մահմետականներուն:

Փետ· 28ի այս օրը, միայն արդարութեան պահանջ կայ, պահանջ Կորբաչովին, առանց չատ հաւատալու, որ ատկէ Հայերը բոլոր վախերէն, բոլոր ճնշումներէն: Վերաշինութիւն, միջազգային օժանդակութիւն, Սփիւռքի հետ կապերու սերտացում, այս բոլորէն ոչինչ կայ, այսօր, իրենց համար: Ցուզումի պահը մեծ է, երբ յուշարձանին առջեւ կը հասնի Ազրբէջանէն խոյս տուած Հայերու խումբ մը, զոհերու նկարներով փոքրիկ ցուցատախտակներու վրայ: Հազարաւոր ծաղկեպսակներ բոլորին կողմէ, զործատուն, կազմակերպութիւն, մխիթարիչ: Կան նաեւ անդլերէն պաստառներ՝ «Ազատութիւն Ղարաբաղ Կոմիտէի համար»: Ու յանկարծ չեփորը կը հնչէ, այն եղանակով, որ դեռ երէկ, կը բանար ու կը փակէր Ղարաբաղ Կոմիտէի հանրաժողովները, Օփերայի Հրապարակը: Հանրի տը Պրէսոն կը խորհի որ համակերպած է ժողովուրդը, խորհելով թէ կոմիտէին անդամները ազատ պիտի չարձակուին անմիջապէս եւ ամէն պարագայի մէջ, ոչ՝ երեսփոխանական ընտրութիւններէն առաջ: Որոշ նախանձ մը կայ, կը զրէ նաեւ թղթակիցը, պալթեան երկիրներէն, որոնք զիտցած են իրենց ազգային բաղձանքներու յառաջդիմութիւնը ապահովել, օգտուելով ներկայ յեղաշրջումէն:

Կը մնայ սակայն դիտել, որ այդ երկիրները դեկավարութիւններ ունին, որոնք իրենց ժողովուրդին կողքին են եւ անոր բաղձանքներուն ի նպաստ կը դործեն:

× Պրաւդայի մէջ, Ղարաբաղի վարչական յատուկ մարմնին դեկավարը՝ Վոլսկի խոստովաներ է որ դեռ ստիպուած է «արտակարգ միջոցներ»ու դիմել, այլ խօսքով՝ բանակին պէտք ունի, հանդարտութիւնը պահպանելու համար Ղարաբաղի մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութիւնը արտաքսեց իր շարքերէն այն կուսակցականները, որոնք կը զանուին Վիկուռուի յանկին վրայ: Վերջին հարցախոյզ մը չատ նպաստաւոր արդիւնք մը կը նախատեսէ, Ա· Չրչանին, Մարսէյլի ներկայ քաղաքապետին համար:

ՅՈՒԹՊՈՒԼի Եւրոպայի ախոյեաններու Բաժակի մրցումներուն Պոլսոյ Կալաթասարայը 0–ի դեմ 1 կէտով յաղթեց Մոնաքոյի, այս վերջնոյն զաշտին վրայ: Այս պարտութիւնը չատ աւելի լեղի համ մը ունեցած է տեղւոյն բնակիչներուն համար, որոնք չատ ծուռ աչքով նայած են տասը հազար Թուրքերու ժամանումը իշխանապետութեան մէջ···: Միւս խաղերու արդիւնքները եղած են· – Կէօթպերկ կը յաղթէր Պուքրէշի՝ 1 – 0, Պրէպերկ կը յաղթէր Պուքրէշի՝ 1 – 0, Պրէսթ – Միլանօ հաւասար կը մնային 0 – 0, Նաեւ՝ Այնտհովընն եւ Մատրիտի Ռէալը 1 – 1:

ՎԵՐՈՆԻՔ ՍԱՆՍՈՆ հրաժարեցաւ իր երգերէն մէկը՝ «Ալլահ» երդելէ (Օլէմփիա) որովհետեւ սպառնալիք ստացեր է: Ներքին նախարարն ալ պաշտպանութեան միջոցներ ձեռք առաւ երգչուհիին համար: Ըստ երեւոյթին, զրական մարզին եաք, զեղարուեստական ճիւղի մէջ ալ,

(Շար·ը Դ· էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՑ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ ԲՆԱՋՆՋԵԼՈՒ ԾՐԱԳԻՐԸ»

«Իճիպիճէ տօղրու» չաբաթաթերթը, Յունուար 8–ի իր թիւին մէջ կ'արձագանգէ Լոնտոն, 1984, Դեկտեմբեր 9–ին հրատարակուած «Մաշրէք Ինթերնէշընըլ»ի այն էջերուն, ուր կը տրուին «Միջազգային Իսլամական Համաժողով»ին 1980–ի վճիռները: Այդ որոշումներէն մէկը նպատակ ունի հաշուեյարդարի ենթարկելու Միջին Արեւելքի քրիստոնեայ ժողովուրդները ոչնչ արգելք են իսլամական Հանրապետութիւն մը հիմնելու: Զարմանալի է սակայն, որ նման զգայացունց հարց մը, որ կատակի չի նմանիր և հակառակ իր գաղտնի բնոյթին, հրապարակուեր է 1984–ին իսկ, ոչ մէկ հակազդեցութիւն ստեղծած էր: Ի վերջոյ հարցը մէկ անհատի մը սպանութիւնն ալ չէ, այլ Միջին Արեւելքի «դատաճան»ները մաքրագործել:

Լահորի չրջանային ժողովին տրուած որոշումները ծայր աստիճան վտանգաւոր են· օրինակ՝

1·– Մինչեւ 2000 թուականը պէտք է մահմետականացնել չրջանը: Այսինքն, պէտք է բնաջնջել այն քրիստոնեաները որոնք Միջին Արեւելքի մէջ կ'ապրին (Եգիպտոսի Ղպտիները, Իրաքի, Իրանի, Թուրքիոյ, Լիբանանի եւ Սուրիոյ Ասորիները, Գլտանիները, Հայերը···) եւ Իսրայէլը:

2·– Պէտք է միլիառ տոլարներու յատկացում կատարել կիրարկելու համար Իսլամական ժողովին որոշումները:

3·– Պէտք է դնելով, կամ բռնի ուժով ձեռք անցընել Միջին Արեւելքի զանազան եկեղեցիները:

Այս որոշումները լոյս տեսան նաեւ Փրանսական մամուլին մէջ· Իսլամական ժողովին նախագահը Հասիլ Շաթթի յայտարարեց թէ մամուլը ձեւազեղծած է որոշումները որոնք պաշտօնապէս հրապարակուած չէին:

Ան նաեւ բողոք ներկայացուց միջազգային դատարանի մը: Արդեօք ինչո՞ւ յանկարծակի կերպով դիրքորոշում փոխեց այսպէս: Վատահօրէն նոր դաւեր կան այս քայլին եաին: Դժուար է անոնց բնոյթը կռահել: Սակայն յստակ է նպատակը· ոչ մահմետական ժողովուրդներու վրայ յարձակում գործել տալ իսլամականութեան, որ յարութիւն առած է: Ո՞վ կ'անդիտանայ թէ Իսլամական ժողովը նիւթապէս նեցուկ կը կանգնի մահմետական քաղաքական չարժումներու եւ քարոզչական աշխատանքներու:

Իսլամականութիւնը անսանձ կ'արչաւէ· այս մասին չատ մը վաւերագրեր կան: Վատիկան և Եգիպտացի Ղպտիներու Միութիւնը ձեռք անցուցած են Լահորի մէջ արուած որոշումներուն փաստաթուղթերը»:

Ֆ. ԴՈՎԼԱԹԵԱՆ, ԱԼՊԷՐ ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ ԵՒ Յ. ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Փետրուար 28–ի երեկոյեան ՀԲԸՄ–եան Ա· Մանուկեան սրահին մէջ ընդունելութիւն մը կազմակերպուած էր ողջունելու համար Հայաստանէն ժամանումը երեք արուեստագէտներու· Ֆրունզէ Դովլաթեանի, Ալպէր Եավրուեանի եւ Յովիկ Հախվերդեանի:

Ա· Համբարձումեան իր բացման խօսքին մէջ չեշտեց թէ անոնք կու գային փայլը աւելցնելու հայկ· չարժանկարի չորրորդ փառատօնին, որ տեղի կ'ունենայ Մարտ 1–14 թուականներուն: Ապա Արբի Յովհաննիսեան սրահը լեցնող բազմութեան դիմելով ներկայացուց իւրաքանչիւրը: Նախ արտայայտուեցաւ Ֆ· Դովլաթեանի մասին որ այսօր դեկավարն էր Հ· Բ·Կ·Նազարեանի կողմէ հիմնուած «Հայֆիլմ»ին: Ցիշեց յատկապէս անոր «Բարեւ ես եմ» ժապաւէնը որ 1966–ին ներկայացուած էր Քաննի փառատօնին: Երբ խօսքը տրուեցաւ իրեն, Դովլաթեան յուզումով անդրադարձաւ Հայաստանի վերջին դժբախտութեան ու բաւ·· «ուզում էի Հայաստանի ժողովրդին կողմից շնորհակալութիւն յայտնել Ֆրանսիայի հայ հասարակութեան այն մեծ օգնութեան համար որ կատարեց մեր դժբախտութեան օրերին: Այն ինչ որ դուք արեցիք, դա խօսքերով չի գնահատուիր· սրտով ,մարդկային յիշողութեամբ է գնահատուի»: Ցետոյ աւելցուց թէ երեք անդամ գտնուած է Ֆրանսա, եւ եթէ առաջին փառատօնները չատ հետաքրքրական էին, այս մէկը իւրայատուկ է:

Արբի Յովհաննիսեան խօսելով Ա· Եավրուեանի մասին յիշեց թէ ան «Բարեւ ես եմ» ժապաւէնին նկարահանն էր, ինչպէս նաեւ «Մատենադարան» չարքին ու Պարաճանովի «Աչուղ Ղարիբ»ին: «Ան արուեստագէտն է որ սահող, կորչող վայրկեաններ կարող է մեզ համար ժամանակից դուրս հանել, ինչպէս այսօր Մատենադարանի պարագային» բաւ·· ան, խօսքը փոխանցելով Ա· Եավրուեանի: Ան եւս ծանրացաւ ապէսին վրայ, յայտնելով, որ «մենք կորցրեցինք մեր ժողովրդի լաւագոյն մասը՝ Լենինականցիները»:

Հայրենիքէն ժամանած երրեակէն վերջին խօսք առնողը եղաւ Յովիկ Հախվերդեան որ «չարժանկարի պատմութեան մէջ առաջինն էր եղել որ կինոխցիկը մտցրել էր Մատենադարան»: «Մատենադարան» չարքը որ վեց մասով հասած է Սփիւռք, աւարտած գործ մը չէր ու ներկայիս կը պատրաստուէր 11–րդը: Կար տակաւին նկարահանուելիք 6 – 7 մաս: «Մատենադարան կը տայ մեր ժողովրդի ընդհանուր անցեալի պատկերը եւ այդ ժողովրդի մէջ կ'արթնցնի սէր ու յարգանք դէպի իր նախնիները· այդ յարգանքը մեր ժողովուրդը կը մղի դէպի լաւը, դէպի յաւերժականը» բաւ·· ան:

Ներկայացումի ու ողջոյնի այս բաժինէն եաք ցուցադրուեցաւ «Մատենադարան» չարքին Ա· ժապաւէնը որ խորագրուած էր «Խորան»:

Երեկոյթը աւարտեցաւ հիւրասիրութեամբ մը:

ՈՋ՝ ՔՈՇԱՆԻՋԷՆԵՐՈՒ ԲԱՆԱԿԻՆ

Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէին Սեպտեմբերի համաժողովին, առաջին անգամ ըլլալով պետականօրէն պահանջ ներկայացուած է երկրի միւս չրջաններուն մէջ ապրող Հայերու հետ կապերը ամրապնդելու: Այս պահանջը ներկայացուած է «անոնց ուժերն ու հնարաւորութիւնները Հանրապետութեան գիտական ու մշակութային կեանքի հարստացման, տնտեսական զարգացման համար օգտագործելու»ու թելագրանքով: Համաժողովի որոշումներուն մէջ եւս տեղ տրուած է այս պահանջին:

Ասոնք չուրջ երկու միլիոնանոց խորհրդահայ Սփիւռքին մասին է որ մեծ մասով ցանուցիր պատկեր մը կը պարզէ Հայաստանէն ու հայկ. կեանքէն օրէ օր աւելի եւս օտարացում դիմող հեռաւոյ չառաւիղներով: Այս զանգուածը, տասնամեակներու անտեսումէն եւ աւելի բնական էր որ ուշադրութեան առարկայ դառնար ոչ թէ որպէս օգտագործելի, այլ նախ որպէս հետաքրքրութեան, խնամքի կարօտ մարդ. սակայն ներկայի հրամայականները ինչպէս գրեթէ ամէն բնագաւառի, այս փոխ-յարաբերութիւններուն մէջ եւս կը չրջեն պարտ ու պահանջի բեւեռները:

Պետական այս որոշումը լայն արձագանգ կը գտնէ Սերգէյ Վարդանեանի զրիչին տակ, որ ընդարձակ յօդուածով մը տպարէգ կու տայ «Սովետական Հայաստան» օրաթերթին Փետ. 9-ի սիւնակներուն մէջ: Ան տնտեսամեակներու կացութեան կ'արձագանգէ, դիտարկումներուն մխացնելով իր անձնական փորձը:

Ս. Վարդանեան յօդուածին նիւթին արընչելով նախ կը չեշտէ անկեղծ վերակառուցումի մը ոգիին բոլորովին հակառնեայ երեւոյթ մը. տարիկա կը վերաբերի ներկայ կեանքէն ներկային բացակայութեան: Արդարեւ, ընկերային, քաղաքական եւ այլ այնքան հարուստ իրադարձութիւններու առօրեային մէջ, յատկապէս հրապարակայնութեան պահանջներուն ոչ ամբողջական գոհացում մը կը բերէ մխայն անցեալին քննադատութիւնը: Առիկա եթէ անհրաժեշտ է սխալներու պատճառները ճշդելու չանքին, դատապարտուած է կրկներեւոյթ մը միայն տալու այսօրուան չունչէն, եթէ չառընչուի նաեւ ներկային:

*Այս երեւոյթը դիտելի է ուրեմն, խնդրոյ առարկայ մարդին մէջ. «այսօր հեշտութեամբ կարող ենք իմանալ թէ այսինչ դարում որքան Հայ էր բնակւում, ասենք Խրիմում, Լվովում կամ Աստրախանում, ինչ արհեստներով էին զբաղւում, ինչ արտահանում ու ներմուծում, ինչ ձեռագիր ստեղծում, քանի դպրոց ու աշակերտ, վանք ու եկեղեցի կար, բայց որքան էլ դոնէ – դուռ բնկնենք, միեւնոյն է, շատ բիչ բան կարող էք իմանալ նոյն Խրիմի, Լվովի ու Աստրախանի, **միւս** վայրերի Հայերի ներկայի մասին» կ'ըսէ յօդուածագիրը:*

Ապա դառնալով դարս, կը բերէ օրինակ մը վրացի ժողովուրդէն որ Գիտութիւններու ակադեմիայի համակարգին մէջ տասը տարիէ ի վեր ունի «Ժողովուրդներու բարեկամութեան Թանգարան»ը, որ գլխաւորաբար կը զբաղի այլ Հանրապետութիւններու փոքրաթիւ Վրացիներու վիճակին ու ազգ. պահանջները ուսումնասիրելով, հայրենիքին հետ մշակութային կապեր հաստատելով: Ան չի մոռնար նաեւ չեշտելու թէ «Հայերը սփոռուածութեամբ անհամեմատ գերազանցում են Վրացիներին»:

Այս «սփոռուածութեան» գլխաւոր պատճառը արտագաղթերն են անշուշտ. բանի կամ կամաւոր: Սակայն, «ի՞նչն է պատճառը, հարց կու տայ Ս. Վարդանեան, որ 1918–ին Միջին Ասիա բնակուող 80 հազար Հայերը յեղափոխութիւնից անմիջապէս յետոյ կարողացան Տաշքենդում, Աշխարատում, Սամարղանդում, Ջարջոյում, Ֆերգանայում, Անդիջանում եւ այլուր բացել 15 հայկ. դպրոց, 4 մանկապարտէզ, 9 գրադարան, 16 ընթերցարան, բանուորական տներ՝ իրենց երգչախմբերով ու թատերախմբերով···հրատարակել են դասագրքեր, պարբերականներ («Շեփոր», «Կոչնակ», «Ժողովրդական Թերթ», «Կարմիր շող», «Փարոս»), իսկ այսօր Միջին Ասիայում ո՛չ հայերէն թերթ կայ, ո՛չ դպրոց, ո՛չ հոգեւոր մշակութային կեանքի նշոյլ»:

Եւ մէկը իր տողերէն, կը տրուին պատճառները «կոլեկտիւացում՝ աճթիւ գոհերով, "ժողովրդի թշնամի"ների գնդակահարութիւններ, Մեծ հայրենական, կրկին ստալինականութիւն, կարճ ընդհատումից յետոյ՝ բրեժնեւեան շրջան՝ իր ռաշիդովներով, կունաեւներով, ալիեւներով»:

Ո՛վ գիտէ քանի օրինակներէն, չօշափելի փաստ է հետեւեալը. «Ադլերի շրջանի Մոլդովկա գիւղի բնակիչները տարիներ շարունակ պահանջում էին հայկ. դպրոց բացել, 1968–ին պատուիրակներ են ուղարկում Խորհ. Գերագոյն Խորհուրդ, կրում հալածանքներ, ահաբեկումներ, աշխատանքից հեռացում, գրանցումից հանում, բայց չեն ճահճոյում: Ահա մի հատուած 1969–ին Բրեժնեւին յղուած նրանց նամակից. "երրորդ նամակով ենք ձեզ դիմում, տուել ենք չորս հեռագիր, բայց պատասխանի չենք արժանացել. հաւանաբար մեր նամակներն ու հեռագրերը ձեզ չեն հասնում: Եթէ այս անգամ էլ պատասխան չստանանք, ստիպուած կը լինենք անձամբ գալ ձեզ մօտ: Մենք խնդրում ենք թոյլատրել հայկ. դպրոց բացել: Տեղական մարմինները մեզ ենթարկել են 20 – 30 ն. տուգանքի այն բանի համար որ ցանկանում ենք մեր երեխաները սովորեն մայրենի լեզուով. մեզ վախեցնում են աֆսորով ու բանտով"»:

Վերջապէս Յունուար 20–ին կը յայտնի բանալ դպրոցը, բայց ուրախութիւնը երկար չի տեւեր: «1974 թուականին, նոր ուսումնական տարուայ նախօրէին, տեղական իշխանութիւնների հրամանով փակում է դպրոցը, այրւում են գրքերը, որ նուէր էին ստացուել Հայաստանից»:

Այսօր ալ այս դպրոցները ճգնաժամային կացութեան մէջ են, որովհետեւ «շատ ծնողներ զաւակներին հայկ. դպրոց չեն տալիս»:

Խորհրդահայ Սփիւռքի որոշ գօտիները ներկայիս համալրուած են երկրաշարժին հետեւանքով այդ չրջանները փոխադրուած ազէտեալներով: Այս կացութիւնը եթէ կ'ամրապնդէ որոշ չափով խամրելու մօտիկ դաղութներ, հայավարի «բարիք» մը դառնալով անոնց համար, կայ սակայն նաեւ որոշ չրջան մը եւս ժամանակաւորին տեւական դառնալու վախը. ան որ այսօրուան գաղթողներն ալ պիտի վերածէ մնայուն «սփիւռքի»ներու:

Այս հաւանականութեան կ'անդրադառնայ Ս. Վարդանեան ալ, յիշելով Լենինականի 1926–ի երկրաշարժէն եւս վ. Զերտալի գրած տողերը. «Ինչ ալ ըլլայ, ազէտը շատ մեծ, աւականին եւ յուսաբեկիչ էր: Շատեր, որոնք առանց օգնութեան կ'ապրէին այս անհրապոյր չրջանին մէջ, առիթէն օգտուելով կը թողնեն կ'երթան, եւ փոքրամասնութիւնն է միայն, որ ձմեռը անցընելէ վերջ՝ Թիֆլիսէն, Վրաստանէն կամ ուրիշ տեղերէն պիտի նորէն Հայաստան վերադառնայ»:

Այս մտավախութիւնը չէ՞ որ կը տիրէ անգամ մը եւս, այսօր ալ, երբ ամէն տարիքի ու դասակարգի Հայեր նոյն պայմաններուն մէջ կը դտնուին: Ուրեմն յաւելեալ ու ստիպող պատճառ մը եւս որ խորհրդահայ դաղութներու կազմակերպութեան ու Հայաստանի հետ ամէն կարդի առողջ կապերու հարցերը կարդաւորուին:

Միայն այս մտավախութիւնը չէ որ դուգահեռ կը դնէ մօտաւոր անցեալի պարապներուն հետ. կայ աւելի տխուրը. 1922ին Հայաստանի Ներքին Նախարարութեան կից կը ստեղծուի «վերաբնակեցման բաժին»ը: Ազէտաւոր թուականներ են Հայաստանի համար, որուն բնակչութիւնը (1918–ին՝ 1 միլիոն 306 հազար) իջած է 783 հազարի. իր հողին վրայ ապրող Հայութեան գրեթէ կէսը ջնջուած ըլլալով կոտորածներու, համաճարակներու, սովի ու գաղթի հետեւանքով: Ու այս պայմաններուն մէջ, կը չարունակէ Ս. Վարդանեան, «զարմանալի է որ նորաստեղծ բաժինը (վերաբնակեցման) 1923 Ապրիլի 24–ին դիմում է Ռուսական Դաշնակցային Հանրապետութեան հողային ժողովրդական Կոմիտէին՝ Հայաստանի հողազուրկ գիւղացիներին Հիւսիսային Կովկասում վերաբնակեցնելու առաջարկով: Հայկ. կեդրոնական գործադիր կոմիտէն էլ 1923 Յունիսի 21–ի որոշմամբ ընդհանրապէս արգիլում է Հայերին Հայաստան վերադառնալ «առանց ժողովրդական կոմիտէի խորհուրդին եւ հողային ժողովրդական կոմիտէի նախնական գիտութեան եւ թոյլատուութեան»:

Արդարեւ, այսօր ալ, եթէ չկան համապարակներ, սով, կան, եղան կոտորածներ ու բռնագաղթ, որոնք գաղթականի նոյն չարաններէն առաջնորդեցին Աղբրեանին Հայաստան, ուր գիրենք դիմաւորեց գործի դլուխ գտնուղներու նոյն անհասկնալի ու պատասխանելի կեցուածքը:

Ս. Վարդանեան ապա կը յիշէ ՀՕԿ–ի (Հայաստանի Օդնութեան Կոմիտէ) հիմնադրութեան պարադաները, գործունէութիւնը, կապի դերը զոր կատարած է Հայաստանի ու սփիւռքներու միջեւ: Ու կը փափաքի որ այսօր եւս նման կազմակերպութիւն մը իր ձեռքն առնէ ընտիւռքներու եւ Հայաստանի կապերը, կերպով մը ընդլայնելով ներկայի «Սփիւռք-Հայրենիք» Մշակութային կապի Կոմիտէ»ի չրջանակը:

Յօդուածագիրը ցաւալիներու չարքին կը մատնանչէ նաեւ այն երեւոյթը, թէ ոչ միայն «շատ վայրերում հայկ. թերթերը փակուել են, այլեւ այն, որ Հայաստանի մամուլի բաժանորդագրմանը եւս խոչընդոտում են»:

Այս հաստատումին կը հետեւի հրատարակչութիւններու եւ թատրոնին վիճակը. առաջինները դիտողի դերով են առհասարակ. այլ Հանրապետութիւններու բնակիչ հայ դրողներու քանի՞ գրքածու կամ ծաղկաքաղ ունինք: Իսկ տեղւոյն վրայ, Բաքու կամ Թիֆլիս օրինակ, «այնքան չենչին թուով հայերէն գիրքեր են հրատարակւում որ դրանք կարելի են անապատում»: Իսկ թատրոնը տակաւին քայլերդող կացութիւն մը չի պարդելու անյաւտութեան այս ընդհանուր պատկերին մէջ: «Դարասկիզբին կովկասում գործող տասնեակ թատերախմբերի հիւրի վերայ յեղափոխութիւնից յետոյ ստեղծուցին հայկ. թատրոններ եւս Բաքուում, Սուխումում, Կրասնոդարում, Դոնի Ռոստովում, Նոր Նախիջեւանում, Ստեփրոպոլում, Արմաւիրում... եւ այլուր. բայց յետագայում, ծանօթ սցենարով մը կը միւսի յետեւից փակուեցին»:

Հարցեր, հարցեր, բազմատեսակ ու բազմատարած, որոնք թօթափած տարիներու լուութիւնը, այսօր ջուրի երես կ'ելնեն հրապարակայնութեան լճակին մէջ, լուծումի պահանջով: Պահանջ որ կը ներկայանայ ամենատուր բնոյթով, որովհետեւ այս մարդին մէջ ամէնէն աննշան անտարբերութիւնն իսկ պիտի բազմապատկէ Հայկեան Քոչանիձէներու տիպարը, որ կ'ըսէ. «Ազգութեամբ ու արիւնով Հայեմ, բայց մահմետական եմ, լեզուս ուզբեկերէն է՝ Համշէնի բարբառը. անծագրով եմ, անունս արաբական է, ազգանունս՝ վրացական (մերոնց խոսքի են, թէ ազգանունը փոխէ, չեն աֆսոքի), ծնունդ եմ կիրգիզիայում, սովորել ռուսական դպրոցում, ազատ խօսում եմ զախերէն, ուզբեկերէն եւ կիրգիզերէն, բայց գրական հայերէն չգիտեմ: Այս ի՞նչ աշխարհ է, ի՞նչ ազգ եմ, ի՞նչ ճակատագիր»:

Ա. ԹՈՓՈՉԵԱՆ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

ԼՈՆՏՈՆ («Յառաջ»). –

Մխիթեան Նահանգներէն վերադարձի ճամբուն վրայ Գարեգին Բ. Լոնտոն հասաւ Փետ. 17, Ուրբաթ օրը: Յաջորդ առաւօտ ան ներկայ եղաւ Ս. Պետրոս եկեղեցւոյ արարողութեան: Գաղութին առաջնորդը Եղիշէ եպիսկ. Կիպրեան դինքը հրաւիրեց իր պատգամը տալու հաւատացեալ ժողովուրդին:

*Գարեգին Բ. խօսեցաւ Ամերիկա կատարած այցելութեան մասին, ուր վազդէն կաթողիկոսին հետ ձեռք ձեռքի ու սիրտ սրտի լծուած էին հայրենիքի կործանած չրջաններէն մաս մը վերականգնելու սրբազան առաքելութեան: Ան ըսաւ թէ 528 տարիներէ ի վեր առաջին անգամն է որ կիլիկեան կաթողիկոս մը կ'այցելէր Էջմիածին, ուր երկու կաթողիկոսներ ազգ մը վերականգնելու ուխտով կոչ կ'ուղղէին ժողովուրդին: «Օտարները այսինչ կամ այնինչ հայ չեն ճանչնար, այլ՝ մէկ ժողովուրդ, մէկ Հայութիւն: Փշուր – փշուր չենք. մէկ ժողովուրդ, մէկ հայրենիք ու մանաւանդ մէկ եկեղեցի ենք: Ցաւին մէջ կրցանք տեսնել մեր իմքնութիւնը, մեր պատկերը» *ըսաւ Գարեգին Բ., *յետոյ չարունակելով. «Էջմիածին հրաւիրուած էի վազգէն Ա.ի կողմէ աղէտէն չորս ամիս առաջ. չգացի միայն ազէտին պատճառաւ, այլ որպէսզի յետ այսորիկ միասին աշխատինք Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ սուրբ կարմարներուն տակ»:*

Ան յիշեց նաեւ վազդէն Ա.ի Ամերիկայի կիլիկեան թեմի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ արտասանած խօսքերը. «Մենք երկու կաթողիկոսներ միասին կը բալենք որպէս մէկ եկեղեցւոյ զաւակներ: Եկեղեցիս մէկ անձ եղաւ, մէկ ամբողջութիւն եւ համակերպութիւն-քըշնամութիւնը հեռացաւ»: Ապա խօսեցաւ պահքի չրջանին մասին թելադրելով որ Հայր առաքինութիւնը ունենայ ուրիշին ալ բաժին հանելու:

Եկեղեցական արարողութենէն եւս ապահամբոյր տեղի ունեցաւ եւ հիւր Կաթողիկոսը մասնակից եղաւ նաեւ պատրաստուած հոգեճաշին:

Յետմիջօրէին պաշտօնական չքախումբով ան այցելեց Լոնտոնի նորաբաց «Հայ կեդրոն»ը, ուր յոտնկայս հոծ բազմութեան մը ծափահարութիւններով դիմա-

ՏԱՐՎԻՆԻ ԾՆՈՒՆԴԸ 1809, ՓԵՏՐՈՒԱՐ 12

Շառլ Ռոպէր Տարվինի հայրը կը փափաքէր որ իր զաւակը անկլիքան կրօնական մը դառնար: Իսկ այս վերջինս կը նախընտրէր բուսաբանութիւնն ու բնական գիտութիւնները: Իր իսկական կոչումը երեւան կու գայ 1831–ին երբ բուսարան Հէնսլովի առաջարկով նաւարկեց Ֆիցրոյի հետ որպէս բնագէտ կը մեկնի դիտարշաւի մը որ կ'ընդգրկէ աշխարհի զանազան չրջանները: Հինգ տարուան ընթացքին Տարվին կը դտնուի Շելի, Կալափակոս, Թահիթի, Փաթագոնիա, Նոր Զելանտա, Աւստրալիա եւլն.: Ան գինովցող ու բազդատելով զանազան վայրերու բուսականութիւնը ու անհետացած բուսատեսակները, կը պատրաստէ յեղաշրջումի իր տեսութիւնը որ մարդուն ու վերին դասակարգի կենդանիներուն մէջեւ տարբերութիւնը մը կը ներառնէ:

Վերադառնալով Անգլիա, կ'ամուսնայ 1839–ին եւ 1842–ին կը հաստատուի Տաուն գիւղակը ուրկէ չի բաժնուիր մինչեւ իր մահը: 1859 Նոյեմբերին կը հրատարակէ աւելի քան քսան տարուան ուսումնասիրութեան պտուղը. «Սեռերու ծագումը», որ մտածումի մարզին մէջ նոր քան կոպեռնիկեան յեղաշրջումը, երկդար առաջ:

Ոգջոյնի խօսք արտասանած Թօթափած տարիքով որ իր հայրական օրհնութիւնը տայ կաթողիկոսը ներկայ ժողովուրդին: Ան նորաբաց այս կեդրոնը նմանցուց «մշակըբատարան»ի մը որ պիտի ծառայէր անխրտիր ամբողջ Հայութեան:

Մեղի համար Գարեգին Բ.ի Լոնտոն այցելութիւնը նոր հանդրուան մը կը նչնծութեան աւետիս մը կը սփռուի ամբողջ Հայութեան մէջ, տեսնելով որ կը նոյնանան երկու կաթողիկոսներու պատասխանութիւնները: Այսպէս էջմիածնի եւ Անթիլիասի մայր տաճարները զանգերը նոյնանման ղօղանջելով մէկ եկեղեցւոյ կամարներուն տակ կը համախմբեն ամբողջ Հայութիւնը հայրենիքի մինչեւ Սփիւռք:

Մ. ՋԱՓԱՐԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈԼՍՈՑ Մխիթարեան Սանուց Միութեան կեդրոնը տեղի ունեցած է գաղութին իրականութեան համար նորութիւն մը եղող «Ազատ ասուլիս»ներու շարքին երկրորդը: Փետրուար 17–ի երեկոյթին հիւրերը եղած են գաւիտակահարուհի ու երգահան Սիրվարդ Գարամանուկեան, դաշնակահար ու մանկանց հիւանդութիւններու մասնագէտ տոքթ. Հերման Միքաճեան, ատամնարոյժ եւ ընդծովեայ հետազօտիչ տոքթ. Զարեհ Մակար եւ Պօղոսիչի համալսարանի դասախօս Արման Մանուկեան: Հիւրերը պատասխանելով հանդիսավար Մկրտիչ Մարկոսեանի հարցումներուն, բացատրութիւններ տուած են իրենց մասնագիտութեանց, նախասիրութիւններուն, ճաշակներուն մասին: Այցելուով, խօսողները բազմաթիւ տեղեկութիւններ ու պիտելիքներ փոխանցած են սրահը ծայրէ ծայր լեցնող հանդիսատեսներուն. այս ամբողջը առնուն հայերէնով մը:

***

ՊՈԼՍՈՑ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի բազմաժարանին մէջ բացուած է նոր բաժին մը որ կը կոչուի «փլասթիք եւ վերականգողական վիրաբուժութեան բաժան»: Բաժինը պիտի զօրձէ տոքթ. Խ. Ալիճի հսկողութեան ներքեւ: Փետ. 16–ին Ս. Փրկիչ հիւանդանոց այցելած են «Հայք» կուսակցութեան Պոլսոյ քաղաքապետութեան թեկնածու փրոֆ. տոքթ. Ն. Սէօզէն եւ Պաղըրգիւղի քաղաքապետութեան թեկնածու տոքթ. Ե. Ապթուլա: Անոնք զրոյց ունեցած են հոգաբարձութեան անդամներուն ու բժշկապետին հետ:

***

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ իսլամական յեղափոխութեան 10-րդ տարեդարձին առթիւ Թեհրանի Հայութիւնը ունեցած է չարք մը ձեռնարկներ. Փետ. 9–ին առաջնորդ Ա րատակ Արք. ի գլխաւորութեամբ հայկ. պատգամաւորութիւն մը չորս բեռնատար նուէր յանձնած է պատերազմական պատասխանատուներու, սահմանապահ ուժերուն համար: Փետրուար 10–ին, առաւօտեան յատուկ արարողութիւն մը տեղի ունեցած է Նոր Բուրաստան զբօսայգիի մէջ ու հոգեհանգիստ կատարուած է հայ նահատակներու հիմնարկներուն վրայ: Կէսօրէն ետք «Նայիրի» սրահին մէջ տեղի ունեցած է աշխարհիկ հանդիսութիւն մը, ուր պատասխանատուներէ, խորհրդարանի պատգամաւոր Վ. Վարդանեանի խօսքէն ետք ներկայացուած է գեղարուեստական բաժին մը: Նոյն օրը Հ. Մ. «Միհան» Միութեան նախաձեռնութեամբ 40 մարդիկներու մասնակցութեամբ դաշտավազք մըն ալ տեղի ունեցած է, Փետ. 11–ին «Զարմհայ» միութեան կեդրոնատեղիին մէջ «Ուրարտու» երգչախումբը համերգ մը տուած է: Ձեռնարկներ կատարուած են նաեւ Նոր Զուղայի, Ղազուինի մէջ:

***

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ մէջ իսլամական յեղափոխութեան տասնամեակի ոճնակատարութիւններու չարքին մէջ տեղի ունեցած է նաեւ չարժանկարի փառատօն մը, որուն ընթացքին ցուցադրուած են Ս. Պարահանովի չորս ժապաւէնները. «Նռան գոյնը», «Սուրամի բերդին առասպելը», «Աչուղ Ղարիբ» եւ «Նախնիներու հոգիներու ատուերները»: Հակառակ սպասումներու բեմադիրը ներկայ չէ եղած այս փառատօնին:

***

ՍԱՆ ՏԻԿՈՑԻ ՀՕՄ–ին «Ռուբինա» մասնաճիւղը հիմնադրութեան Գ. տարեդարձը ոճնած է Յունուար 14–ին. մասնաճիւղին տաճնապետուհին Ազնիւ Սալոնճեան ներկայացուցած է 1988 տարեշրջանի գործունէութիւնը: Ապա երեք նոր անդամուհիներ միացած են կազմակերպութեան շարքերուն:

***

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ գաղութը կրօնական ու աչխարհիկ զանազան ձեռնարկներով նչած է Վարդանանց ոճնը: Փետրուար 1–ին Թեհրանի «Սիհոն» Միութեան մէջ բանախօսած է Վահան Մեհրաբեան. եղած են արտասանութիւններ, «Գարուն» պատանեկան երգչախումբը երգած է եկեղեցական ու ազգային երգեր: Փետրուար 2–ին Ուրմիայի մէջ եկեղեցւոյ, դպրոցին ու միութիւններու համագործակցութեամբ ոճնուած է Վարդանանցը: Թեհրանի մէջ նոյն օրը եկեղեցական արարողութենէն ետք, թեմին առաջնորդը Արտակ Արք. ընդունած է համայնքի ներկայացուցիչները: Ուրբաթ օր յատուկ հանդիսութիւն տեղի ունեցած է «Զարմհայ» Միութեան մէջ. բանախօսած է Արթաք Բարսեղեան ու եղած են արտասանութիւններ: Ելոյթ ունեցած է Միութեան «Ուրարտու» երգչախումբը:

***

ԿԼԻՆՏԻՑԻ մէջ ՀՕՄ–ի Արեւմտեան Ամերիկայի շրջ. վարչութեան չաբաթօրեայ դպրոցներու յանձնախումբին կազմակերպութեամբ Փետրուար 5–ին տեղի ունեցած է Բարեկենդանի համախմբում մը: Բացման խօսքով Ռ. Որբերեան շնորհակալութիւն յայտնած է բոլոր անոնց որոնք սիրայօժար օժանդակեցին երկրաչարժի ազէտեալներու գործին: Ան բեմ հրաւիրած է դատական կազմի անդամները որոնց առջեւ զանազան ելոյթներ ունեցած են պատանիները, ապա բանախօսած է Ռ. Որբերեան: Տարազաւոր պատանիներու մրցանակաբաչխումով աւարտած է երեկոյթը:

***

ՀԱՄՄԻՒի Վիէննական Մխիթարեան երկրորդական վարժարանի մանկապարտէզի ու նախակրթարանի բաժինները զեղարուեստական ձեռնարկ մը ներկայացուցած են Փետրուար 5–ին, Բարեկենդանի եւ Վարդանանց ոճներուն առթիւ: Ծօսք առնելով անօրէն Յովսէփ վրդ. Թոփալեան ըսած է թէ նոր ծրագիրներ կը մչակուին դպրոցին վերելքին համար ու գարկ պիտի տրուի գեղարուեստի բարգաւաճման: Աչակերտական բաժինէն ետք Վարդանանց գաղափարականին մասին արտայայտուած է «Լիբանանեան Բարեգործական Շարժում»ի առենապետը՝ Լ. Ամար:

***

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ կաթողիկոսարանին Գ. Կիւլպէնկեան սրահին մէջ Յունուար 29–ին բացումը կատարուած է Հայաստանի երկրաչարժէն լուսանկարներու ցուցահանդէսի մը. ներկայ եղած է Գարեգին Բ. եւ խուռներամ բազմութիւն մը: Բացման խօսք արտասանած է տիկին Արսինէ Դարեան ու հրաւիրած կաթողիկոսը որ իր պատգամը տայ: Ան ըսած է թէ տխուր պատկերներ են ցուցադրուածները, սակայն անոնց պատմած ազէտը միանութեան որքան ալ դեղեցիկ զգացումներու ծնունդ տուաւ թէ Հայաստանի հողին վրայ, թէ՛ Սփիւռքի տարածքին: Գրական չրջանակին կազմակերպած այս ցուցահանդէսը չարունակուած է մինչեւ Փետրուար 5:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԳԷՈՐԳ ՄԵԼԻՏԻՆԵՑԻ ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ ԴԱՏԱԿԱԶՄԻ

Գ. Մ. Գ. Մրցանակի Դատակազմը կը յայտնէ թէ բացուած է 1989 տարեչրջանին համար «Գրական Մրցանակ»ի եւ «Վերահրատարակութեան» Ֆոնտերուն ձեռագիրներ կամ պրուժիներ ներկայացնելու չրջանը:

«Գրական Մրցանակ»ի Ֆոնտին կարելի է ներկայացնել ձեռագիր, կամ դէթ պէրքի ձեւին տակ ցարդ լոյս չընծայուած գործեր, առ ի պնահատում ու հրատարակում:

«Վերահրատարակութեան» Ֆոնտին նպատակն է արդէն իսկ հրատարակուած ու սպառած, հայ մչակոյթին համար արժէք ներկայացնող գործերու վերահրատարակումը:

Գ. Մ. Գ. Մ.–ին ձեռագրեր կրնան ղրկել բոլոր հայ մտաւորականներն ու ղրաղէտները, իրենց հայերէն կամ օտար լեզուներով հեղինակութիւնները առաջարկելու համար Դատակազմին: Այդ գործերը կրնան վերաբերիլ հայ մչակոյթի դրական, իմաստասիրական, պատմական, եկեղեցագիտական, բանասիրական եւ յարակից այլ կալուածներու: Դատակազմին կողմէ դնահատուած գործերը կ'արժանանան հրատարակութեան:

Նախընտրելի է որ Դատակազմին առաքուած ձեռագրերը ըլլան մեքենագրուած եւ երեք օրինակով:

Ձեռագրերն ու առաջարկութիւնները պէտք է Դատակազմին հասած ըլլան մինչեւ 1989, Սեպտեմբեր 30:

Դատակազմին հասցէն՝
KEVORK MELIDINETZI
LITERARY AWARD
ARMENIAN CATHOLICOSATE OF CILICIA
Antelias, LEBANON.

ԴԻՒԱՆ
Գ. Մ. Գ. Մ.–Ի ԴԱՏԱԿԱԶՄԻ

Յունուար 30, 1989

ՏԱՏԱՉԱՆՔ

«ՈՒՄՄՈՒՆՔ ՀԱՑ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ»
ձայներիզ (խաչէր)
Ա. ՄԱՍ. – Հոգեւոր երգեր՝ Ներսէս Շնորհալի (առաջին անգամ մչակուած եւ մեկնաբանուած)
Բ. ՄԱՍ. – Ժողովրդական եւ աչուղական երգեր (առաջին անգամ մչակուած եւ մեկնաբանուած):
Հեղինակ՝ ԼՈՒԴՎԻԿ ԲԱԶԻԼ
MUSICAM TRIO, München (Լուդվիկ Բազիլ, Իրմինկրատ Զէման, Մարթէն Պանոսէլ):

ԱՐԳԵԼՔԸ

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

Ահա ամէն ինչ պատրաստ է եւ ճամբայ կ'ելլեն, երա՞զ է արդեօք այդ բոլորը: Երբ կայարան կը հասնին, այնտեղ միայն Սաթենիկ յուզուած տիրուհիներով կ'անդրադառնայ բերուն իրականութեան, կը դանդաղի մուտքին առաջ, սանդուխներուն վրայ: Սահեան կը քալէ իր առջեէն առանց հետեւ դառնալու: Հակառակ որ ան ալ դանդաղ կը բարձրանայ, այսուամենայնիւ Սաթենիկ կը ճգնի չտապլ, անմիտ հոգով մը բռնուած: Կարծես պիտի չհասնի Սահեանին: Յետոյ տարբեր մտածում մը կը սուսերահարէ աչքերը. «Ինչպէ՞ս կարելի է, ես ի՞նչ եմ անում»: Այդ կայարանը, այդ սանդուխները, որ կարծես իրենց քայլերուն տակ կը հեծեծ դանդատով, «Ա՛ ի՞նչ ես անում»: Ծունկերը կը կթոտին ու կը զգայ որ մարմինը տակար է եւ կ'ուզէ կանգ առնել, թերեւս վերադառնալ: Աչքերը պահ մը կը դոցէ, ինքզինքը տեղաւորելու համար նոր կացութեան մը մէջ եւ երբ կը բանայ արտաքին աչխարհն իսկ իր կերպարանքը փոխած է. այս նոյն կայարանը չէ, նոյն սանդուխները չեն եւ միակ հոգ մը կը տիրապետէ իրեն. չտապել ըստեփանին հասնելու, եթէ անոր նայուածքին տիրապետութիւնը դադ իր վրայ, ամէն ինչ կը դառնայ դիւրին եւ հասկընալի. Սաթենիկ կը հետեւի անոր մանկան պէս հլու հնազանդութեամբ, բայց Սահեան առանց հետեւ դառնալու հասեր Սահեան առանց հետեւ դառնալու հասեր է սանդուխին գլուխը եւ կը յամառի կըռնակը դարձնել իրեն: Սաթենիկի կը թուի որ այն փոքրիկ միջոցը, որ կայ իրենց միջեւ, քանի մը քայլ հեռաւորութիւն, կ'արձի, կը զարդանայ, կը տարածուի եւ ըստեփանը կը դառնայ հեռաւոր... անհասանելի:

Այն րոպէէն որ Գարեգին Սաթենիկի սենեակին մէջ Սահեանին հանդիպեր էր եւ իրենց նայուածքները խաչաձեւեր էին ցմահ պայքարելու համար, այն րոպէէն արդէն հոգւոյն խորքը զգացեր էր որ ինքը առաջուց պարտուած է: Տուն վերադարձեր էր յուսահատ եւ անյաղթելի տխրութեամբ եւ մտադիր էր այլեւս չերեւալ մինչեւ որ Սաթենիկ իրեն հետ չհաղորդակցի որեւէ կերպով:

Օրեր կ'անցնէին այդպէս անցկալի ըստաւոմի մէջ: Նաթալիա Վասիլեեւնա զարմացած Գարեգինի զրեթէ յարատեւ ներկայութենէն հետզհետէ հաչուեր էր այն զաղափարին հետ թէ «մոլորեալ ոչխարը փարախն է վերադառնում»: Այս զգացումը փոխանակ ներողամտութիւն ներչնչելու իրեն դարձուցեր էր արհամարհական եւ ամէն առիթի գոհ էր ցոյց տալու յայտնի կերպով որ Գարեգին դահլիճակ եղած է իր տանտիրոջ իրաւունքներէն:

Երբեք, ոչ մէկ անգամ Գարեգին այնքան որոշակի չէր զգացեր թէ այն բոլորը, որ ուզեր էր պաչտպանել իր անսահման զգացումներուն դէմ, իր տունը եւ ընտանիքը, որոնց համար զերմարդկային զոհողութիւններ ըսեր էր, որոնց համար ինքն իսկ չարաչար խորտակուեր էր, այդ բոլորը արդէն քանդուեր էին անվերականգնելի կերպով:

Սա այլեւս տուն չէր, ընտանիք չէր, այլ երկու մահացու թշնամիներու կըռիւ ասպարէզ. բայց որքան ատեն որ որդին հիւանդ էր, չանաց չնկատել այդ բոլորը եւ եղան օրեր երբ երախտապարտ մնաց, ինքը՝ հայրը, Արմիկի մէկ ժպիտին ու սիրալիր ակնարկին: Որովհետեւ Նաթալիա Վասիլեեւնայի արհամարհական ատելութենէն աւելի վիրաւորիչ կը դանէր եւ զրեթէ անտանելի՝ որդւոյն ճիղերը ներողամտութիւն ցոյց տալու իրեն համար:

Իր զործի ասպարէզին մէջ ալ մասնակի անյաջողութիւններ իրարու կը յաջորդէին: Եւ ինքը զիտէր որ չատ բան հետեւանքն էր իր անփութութեան, սաոր յաջորդող ապշահար վիճակին: Կարծես բոլոր կենսական լարերը խզուած էին իր մէջ: Անիկա թէեւ աւելի կանոնաւոր կերպով եւ աւելի երկար ժամանակ կը մնար զործատեղին, բայց միտքը ցրուած, անուչադիր եւ անկենդան, սոխուած էին զինքը զրեթէ բացակայ համարել: Իր ֆիզիքական երեւոյթն ալ զգալի փոփոխութեան կ'ենթարկուէր: Մազերուն ճերմակ թելերը աճեր էին յանկարծ ու աչքերը մարած էին ակնոցներուն ներքեւ: Դանդաղ քայլերով, զրեթէ տատանելով կը քալէր եւ կը նմանէր մէկու մը, որ առանձին խօսելու սովորութիւն ունի:

Երբեմն անձնական քարտուղարը կը մտնար իր սենեակը եւ, քանի մը անգամ կրկնելէ ետքը «Գարեգին Իվանովիչ...», դուրս կու գար առանց պատասխան ստանալու:

(Շար. 103)

Պ. Յարութիւն Փանոսեան,
Տէր եւ Տիկին Էմիէն Փանոսեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժաք Փանոսեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Աբրահամ Խորասանճեան (Լոնտոն)
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ–մօր, քրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ՍՈՒԼԹԱՆԻԿ ԺԱՆ ՓԱՆՈՍԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Խորասանճեան)

մահը, որ պատահեցաւ 77 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երկուշաբթի, Մարտ 6, ժամը 10·45–ին, Eglise Notre-Dame de Chatou, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Cimetière ancien de Chatou ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

8, rue du Port, 78400 Chatou

AAAS
URGENT

La Maison de Retraite Arménienne de Gonesse (Val d'Oise)

RECHERCHE

Une infirmière diplomée d'Etat (I.D.E.)
possibilité de logement

Un homme d'entretien

Contacter la direction au 39 88 24 24 tous les jours sauf samedi et dimanche

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻԻՆ ՍՈՒՄԳԱՑԻԹԻ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻԻ

Մարտ 5, կիրակի օր, յաւարտ պատարագի, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի «ՍՈՒՄԳԱՑԻԹ»ի նահատակներուն մահուան տարելիցին առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տիկին Նոյեմի Էֆեանեանի, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ադաչեանի, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սայլընի, Պ. Բաֆֆի Ադաչեանի, Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Սայլընի եւ Օր. Մելինէ Ժանթիլի, իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր եւ ազգականին՝ Սարգիս Էֆեանեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Հաչի Ալֆորվիլլի «Էլէն Բիւդանդ» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան ծաղկեպսակի Սարգիս Էֆխանեանի մահուան առթիւ. – Պէնկեան ընտանիք 600 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Տէրսէրեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հանրի Թաշճեան 300 Ֆր., Տիկին Զապէլ Տէր Յովհաննէսեան 500 Ֆր., Տիկին Նուարդ Դաբրինեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Սայլին 1000 Ֆր., Օր. Մելինէ Ժանթիլ 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վազէն Երամեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վահան Տէր Մինասեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գէորգ Պամպաճեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ադաչեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արթօ Գույումճեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Փափազեան 300 Ֆր.:

(Եար. Ա. Էջէճ)

Ամէնքի ծանուցումի անմբռնելի գործակալ մը դարձած է:

ՄԻՇԷԼ ՏՌՈՒԱ, անդամ Ֆրանսական Կառավարին, դրագէտ եւ հրապարակագիր, չկրցաւ մեկնիլ Գամբրունէն, ուր որսորդութեան գացած էր, որովհետեւ, արկածով, ակամայ ապանոված է իր մեկ բարեկամը, որսորդութեան ընթացքին: Իշխանութիւնները քննութիւն բացած են եւ անհրաժեշտ նկատած ակադեմական վկայութիւնը: Մ. Տռուա, որ Ֆրանսայի մէջ պատասխանատուութենէ հետ դործ ունեցաւ այլ պատճառներով, յայտարարած է թէ չատ ապդուած է:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՒՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ –
Պ. Գ. Քէնաէրեան 300 Ֆր.:

***

Պ. Մ. Պօյաճեան 200 Ֆր.:

ԿԻՆԵՐՈՒ ՀՐԱՒԷՐ

Տէսինի Կապ. Հաչի Աբշակ Ջամալեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ կիներու յատուկ ճաշ մը, Շաբաթ, Մարտ 4, երեկոյեան ժամը 9–էն սկսեալ, Տէսինի քաղաքապետարանի սրահին մէջ,

Ճաշավճարն է՝ 100 Ֆր.:

OFFRE D'EMPLOI

CAISSIER(E) — FACTURIER(E)
ayant notions informatique

s'adresser :

JESS
CREATIONS — PRET-A-PORTER FEMININ
100, rue d'Aboukir,
75002 PARIS

Tél. 42 36 12 69

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

58ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 5

Կէսօրէ վերջ, ժամը 14·30–ին

SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint Dominique, Paris 7e
(M° INVALIDES)

— Մուտք՝ 50 Ֆր — — Երախաներուն՝ Ձրի —

Յայտագիր՝

- *Ակաուտական Շրջանային Ներկայացում,*
- *Հայերէն խմբերգ եւ պարեր*
- *Ջաւեշտ մը*
- *եւ Հայերէն Ներկայացում:*

Հանդիսին հասոյթը պիտի յատկացուի Հայաստանի աղէտեալներուն:

U.G.A.B. AIDE A L'ARMENIE
présente
une nouvelle comédie musicale pour petits et grands
d'après la pièce de SCHWARTZ tirée des contes d'ANDERSEN,
adaptation, mise en scène, paroles et musique
NAREK DOURIAN

Décor et costumes : Chouchane TCHERPACHIAN

Assistante Metteur en scène : Valia KHATCHATOURIAN

LE ROI NU

avec pour la 1ère fois en France
RAFFY KOTANDJIAN
acteur vedette du Théâtre Dramatique d'EREVAN
venu spécialement pour trois représentations
exceptionnelles au profit des victimes du séisme

Les dimanches 19 Mars — 26 Mars — 9 Avril à 17 heures

au Théâtre DES ARTS HEBERTOT
78 bis, Bld. des Batignolles — 75017 Paris (M° Villiers)

VENTE DES BILLETS : PRIX DE 50 à 250 Frs.
—— U.G.A.B. : 11, square Alboni, PARIS 16e — Tél. : 45 20 03 18
—— TELE CONDORCET : 175, ave. Jean Jaurès, CLAMART — Tél. : 46 42 56 17
—— Epicerie NAHIRI : 8, Bld. Carnot, ALFORTVILLE — Tél. : 43 68 82 86

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Փարիզէն Այրի Տիկին Վարպանոյէ Սեդրակեան կը նուիրէ 400 Ֆր. «ԱԶՆԱԻՈՒՐ Հայաստանի համար»ին եւ 100 Ֆր. «Ցառաջ»ին, ինչպէս նաեւ Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ամէյեան եւ իրենց զաւակները 400 Ֆր. «ԱԶՆԱԻՈՒՐ Հայաստանի համար»ին իրենց սիրելի Ներոջ եւ հօրեղբօր կնոջ Տիկին Անժէլ Սեդրակեանէ (ծնեալ Ձամուչեան) մահուան առթիւ (առանձ «Ցառաջ»էն):

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

La Croix Bleue des Arméniens de France recrute, pour sa colonie de Bellefontaine, séjours de Juillet et Août 1989 :

— directeurs-adjoints
— infirmiers
— intendants
— économes
— cuisiniers et aide-cuisiniers
— hommes d'entretien (avec permis de conduire)
— moniteurs diplômés BAFA (pour ces derniers, candidatures à adresser avant le 31 mars 89).

Candidatures à envoyer à l'adresse suivante :
C.B.A.F.—17, rue Bleue — 75009 Paris

FRANCE - CULTURE

«LES CHEMINS DE LA CONNAISSANCE»
GENESE DE L'IDENTITE ARMENIENNE
par Roland AUGUET

diffusée du 6 au 10 mars
de 8 h 30 à 9 h

1 - **De l'Arménie païenne à la conversion**
avec Jean-Pierre MAHÉ
2 - **Entre la Perse et Byzance**
avec Gérard DÉDÉYAN
3 - **Les Arméniens et l'Islam**
avec Bernadette MARTIN HISARD
4 - **Les royaumes indépendants**
avec Jean-Michel THIERRY
5 - **Le royaume de Cilicie**
avec Gérard DÉDÉYAN

Chargée de réalisation : Nicole SALERNE

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ-ի
Անիէտ, Գոլոմպ, Պուա Գոլոմպ եւ շրջաններու
Տ Ա Ր Ե Կ Ա Ն

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

– Ի նպաստ Հայաստանի աղէտեալներուն –
Կիրակի, Մարտ 5, ժամը 15·30–ին
Պուա Գոլոմպի քաղաքապետարանի սրահը
35, rue Général Leclerc —
Villa des Aubépines
Կը նախագահէ՝
Տիկին ՎԻԶԻՐԵԱՆ
Յօրնակուտի՝
Տիկին ՄԱՐՕ ԱՏՈՒՐԵԱՆ
– Գեղարուեստական ճոխ բաժին –
մասնակցութեամբ՝
Մասիսի (*ժողովրդական երգեր*) – Ն. Ակոռոֆի (*Արտասանութիւն*) – Ստեփան Ակերտի (*Սանդուր*) – «Ադբ-ամար» պարախումբի:
Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 70 Ֆր.:
Երախաներուն մուտքը ազատ է:

ՏՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ՀԱՉԻ Փարիզի «Ա. Թադէոսեան» մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամուհիները Մարտ 4, ժամը 16–ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ, խիստ կարեւոր օրակարգ, պատգամաւորներու ընտրութիւն:

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՇԱԲԱԹ
ՄԱՐՏ 4
SAMEDI
4 MARS
1989

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱԽԱՐԶ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel. . 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.963 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 64e ANNÉE — No 16.963

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

(ԱՐՄԷՆՓրԷՍ – ՓԵՏՐՈՒԱՐ 20/28)

ՀԻՒԼԷԱԿԱՅԱՆԻ Ա· ԲԱԺԻՆԸ ՓԱԿՈՒԱԾ

Հայաստանի իշխանութեանց եւ Խորհ· Գիտութեանց Ակադեմիայի առաջարկութեամբ, խորհ· կառավարութիւնը որոշած էր փակել Հայաստանի հիւլէակայանը։

Փետ· 25-ին, խորհ· հիւլէական ուժանիւթի պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով, հիւլէակայանի առաջին բաժինը դադրած է գործելէ։ Փակման հանգիսաւոր արարողութեան ներկայ եղած է Հայաստանի վարչապետ Վ· Վեղեւեանը եւ այլ պաշօնական անձեր։

Մարտ 18-ին, երկրորդ բաժնին փակումէն յետոյ նոր խնդիրներ պիտի ծառանան Հայաստանի առջեւ։ Այդ իսկ պատճառով պէտք է բոլոր միջոցները գործադրել ուժանիւթի պակասը լրացնելու համար։

***

ՋԵՐՄԱԿԱՑԱՆ՝ ՀԻՒԼԷԱԿԱՅԱՆԻ ՓՈԽԱՐԷՆ

Մեծամօրի հիւլէակայանի փակման առթիւ, «Արմէնփրէս»ի թղթակցին հարցումներուն պատասխանած է Հայաստանի Ա· քարտուղար Ս· Ցարուքիւնեան։

Փակման որոշումը դիւրութեամբ չընդունեցաւ։ Ցայտնի է որ Հանրապետութեան հասարակութիւնը չատոնց մտահոգութիւն կ'արտայայտէր հիւլէակայանի տեղադրութեան վայրի եւ շահագործման պայմաններու առընչութեամբ։

Հիւլէակայանը տեղադրուած է երեւանի չատ մօտ, երկրաշարժային եւ խիտ բնակչութեամբ շրջանի մը մէջ։ Այստեղ կը գտնուի ըմպելի ջուրի աւազանը, որ չատ կարեւոր է Հանրապետութեան համար։

Թղթակից·ի հարկէ, տրուեցաւ լաւագոյն, բայց մեր Հանրապետութեան համար չատ դժուար որոշում մը։ Հիւլէակայանը ժամկէտէն առաջ դադրեցնելու կապակցութեամբ չափազանց բարդ խնդիր մը ծագեցաւ· ինչպէ՞ս ապահովել ուժանիւթի կայուն մատակարարումը։

Ս· Ց· – Եթէ հիմա էլեկտրական ուժանիւթի համատարած խնայողութեան եւ համապատասխան ուժանիւթի ստեղծման արմատական միջոցներու չձեռնարկուի, ապա ոչ միայն Հայաստանի, այլեւ ամբողջ Անդրկովկասի տնտեսութիւնը եւ բնակչութիւնը մեծ դժուարութիւններու առջեւ կը գտնուի, յատկապէս աշնան ու ձմրան ընթացքին։ Ինդիրը կը բարդանայ նաեւ անով որ աւերեալ շրջաններու վերականգնման համար լրացուցիչ ուժանիւթի կարիք պիտի ստեղծուի։

Նկատի ունենալով ստեղծուած կացութիւնը Հայաստանի կուսակցութիւնն ու կառավարութիւնը որոշած են էլեկտրական ուժանիւթի հաշուեկշռուած սպառման միջոցառումներ։ Նախատեսուած է հիւլէակայանը վերաբերնել ջերմակայանով, Հրազդանի էլեկտրակայանը ընդլայնել չորս նոր բաժիններով, բարձրացնել գործող էլեկտրակայաններու արդիւնաւէտութիւնը։

Հիւլէակայանին ջերմային կայանի վերածումը պէտք է իրագործուի երկու տարուան ընթացքին։ Անոր անճնակազմը լուծելիք բարդ խնդիրներ ունի իր առջեւ՝ մանաւորաբար հիւլէակայանին տարածքը ճառագայթային նիւթերէն ապատելու մէջ։

Էլեկտրականութեան բացին լրացումը որոշ ժամանակ կը պահանջէ։ Մինչ այդ, տնտեսութիւնը եւ բնակչութիւնը մեծ եղերկարանութեամբ ապահովելու միակ ուղին խնայողութիւնն է։ Այդ պարագային միայն կարելի կ'ըլլայ հանդիսատիլ՝ առանց ընդհատումներու։

***

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՄՏԱԽՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

Կեդրոնական կոմիտէի չէնքին մէջ տեղի ունեցած հանդիպումին ընթացքին քննարկուած են ընկերային ու տնտեսական, աղէտեալ շրջաններու վերաչինութեան եւ անոր բնակիչներուն կեանքի ու աշխատանքի պայմաններուն բարելաւման վերաբերող հարցեր։ Արծարծուած են նաեւ մշակոյթի, դիտութեան եւ մայրենի լեզուի զարգացման, Լ· Ղարաբաղի հետ տնտեսական ու ընկերա – մշակութային աւելի լայն կապերու հաստատման, ապատանեալները տեղաւորելու, էլեկտրականութեան խնայողութեան ծրագրին իրագործման հարցերը։

Հանդիպումին ելոյթներ ունեցած են ճարտարապետներու Միութեան նախագահ Ա· Գրիգորեան, դրողներ Գ· Էմին, Զ· Բալայեան, Ս· Կապուտիկեան, Հ· Մաթեւոսեան, Վ· Պետրոսեան, Հ· Ցովհաննիսեան, «Կոմունիստ» թերթի խմբագիր Բ· Մկրտչեան, «Սովետական Հայաստան» թերթի խմբագիր Շ· Դաւթեան, կոմպոզիտորներու Միութեան նախագահ Է· Միրզոյեան, Սօս Սարգսեան, ակադեմականներ Վ· Համբարձումեան եւ Գ· Սեդրակեան, Ակադեմիայի փոխ – նախագահի պաշտօնակատար Գ· Սարգսեան։

***

ՂԱՓԱՆ 1088 ՆՈՐ ԸՆՏԱՆԻՔ

Ղափանի շրջանի բնակչութիւնը աւելցած է 1088 ընտանիքով։ Անոնք հոն տեղափոխուած են Ադրբեջանի տարբեր վայրերէն։ Ստեղծուած յատուկ յանձնախումբը կը ձգտի ընտանիքներուն բնակարան, աշխատանք, դպրոց ու մանկապարտէզ ապահովել։ Քաղարանի ու շրջաններու մէջ հաստատուած են արդէն 258 ընտանիք։

Գոմարան, Խալաջ, Սրզնակ, Ղարաչիման եւ այլ գիւղերու մէջ իրենց նոր օճախները հիմնած են 85 ընտանիքներ։

Շրջանին նոր բնակիչներուն գալէ մաս արդէն աշխատանքի անցած է Ղափանի, քաղարանի արդիւնաբերական ձեռնարկութեանց մէջ· ուրիշներ ալ կ'աշխատին գիւղատնտեսութեան մէջ։ Բազմաթիւ տեղացիներ իրենց յարկին տակ առած են գաղթականներու ընտանիքներ, որոնք չուտով բնակարան կը ստանան։

***

ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒՈՂ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՎԱՐՇԱՒԱ· – Լեհաստանի մէջ աւելի քան 2,2 միլիառ ղոլթի հանգանակուած է Հայաստանի օգնութեան Ֆոնտին համար։ Լեհաստանի կառավարութիւնը, եկեղեցին եւ հանրային այլ կազմակերպութիւնները համատեղ կերպով որոշած են հանգանակուած միջոցները տրամադրել Լենինականի մէջ առողջութեան կեդրոնի կառուցման ու հանդերձաւորման։

ՊԵՌԼԻՆ· – Աբեւելեան Գերմանիոյ լրատուական գործակալութիւնը հաղորդած է, որ Հայաստանի պիտի առաքուի 50 նախաշէն տուն, 250 բեռնատար կառք, 10 մեծ պահեստարան։

ՆԻԿՈՍԻԱ· – Կիպրոսի Հանրապետութեան Նախարարութեան Լուսաւորութեան նախարարը տեղեկացուց հայ գաղութի ներկայացուցչին յանձնած է 20 հազար կիպրական ոսկիի չէք մը (240 հազար Ֆր·)։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ կէս առ կէս գործադրուեցաւ Հինգշաբթի օր, իսկ վարժարաններու մէջ փրոֆէսէօրներու չարժումը դրեթէ զգալի չէ եղած։

ՎԵՆԵՑՈՒԵԼԱՑի միջադէպերու եւ բախումներու հետեւանքով 300-էն 500 մեռեալ կայ եւ 3000 վիրաւոր, երեք օրուան խռովութիւններէ ետք։ Ստակեցութեան ծրագիրը չէ վերցած, միայն քանի մը բարեփոխումներու ենթարկուած է եւ ժողովուրդը չի հանդարտիր։ Դիակներու մէջ, 15 – 20 երախաներու մարմիններ ալ նկատուած են։

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ փակել տուաւ երկու մեծ եւ հինգ փոքր խաղարաններ անկանոնութեանց համար։ Երկու մեծ քաղինօներն են՝ Նիսի եւ Պօլիէօ – սիւռ – Մէռի խաղարանները։ Առաջինին համար, կը կարծուի որ ձեռքի տակէ զայն վարողն է Ֆրաթոնի, փախստական, որու դէմ ֆրանսական արդարադատութիւնը արդէն երկու դատապարտում արձակած է եւ 9 տարի է Ֆրանսա չէ։ Ժողտ այլ միջոցներ ալ ձեռք պիտի առնէ, ջնջել տալու համար ինչ որ «փասքուա օրէնք» մկրտուած է եւ կ'արտօնէ դրամի մեքենաները։ Այս ամբողջ խաղերը, ժողտի համար, առաւելաբար կը ծառայեն «աղտոտ» դրամ «մաքրելու», այլ խօսքով թմրեցուցիչներու, գողութեան եւ ոճիրի եկամուտները այլ ձեւով ներկայացնելու։ Ցուզումը մեծ է դրամամեքենաները չահագործողներու մօտ։ Առայժմ մէկ տարուան համար արտօնութիւնը երկարաձգուած է Տօվիլի, Անկէնի, Քաննի, Մանտելիէօ, Տիվոնի, Լոն – լը – Սօնիէի համար, բայց ժողտ վճռած է անոնց ալ հաշիւը մաքրել։

ՊՈՒՇ, Ուրբաթ օր դեռ չէր յայտնած պարտադրելու Պաշտպանութեան իր նախարարը՝ Ճոն Թաուըր, որ իր կարգին վճռած է տեղի չտալ։ Ծանօթ է որ Ծերակոյտը դէմ է անձի մը որու կնամոլութիւնը եւ ալքոլամոլութիւնը խոտոր կը համեմատին նման պատասխանատու պաշտօնի մը հետ։ Այս պատմութիւնը պիտի է որ Ուաշինկթընի Թայմզ ալ ծերակուտականներու կեանքով զբաղի եւ հոտած ձուկի նմանի Ծերակոյտը։ «Սեռը եւ ոգելից ըմպելին կապիտալը գայթակղութեան զարգոյի մը վերածած են» կը գրէ Թերթը, յիշատակելով կարգ մը ծերակուտականներու բարքերը (Խ· Ջ· նըմէ եւլն·)։ Քոնկրէսին զբաղատանին թուալէթներուն կամ ճաշարաններու յատուկ հիւրասրահներուն մէջ···։

ԽՈՐՀ· ՄԻՈՒԹԵՆԷՆ 2435 Հրեայ մեկնած է Փետրուարին։ Մեծ մասը Միացեալ Նահանգներ գացած է, միայն 308 հոգի (13%) Իսրայէլ ներգաղթած է։

ԱՄԵՐԻԿԱՅի ՆԿԱՐԻԶ Տէյվիտ Թրընըլ տիրացած է «Ուըլդ Փրէս Ֆոթօ»ի 1988ի մրցանակին։ Մրցանակակիր նկարը ցոյց կու տայ Հայաստանի երկրաշարժին զոհերէն մէկուն թաղումը։ 62 երկիրներէ, 1287 նկարիչներ կը մասնակցէին մրցումին, 10·197 նկարներով։

ՖՐԱՆՍԱ. մերժած է Իրանի մէկ բողոքագիրը Ֆապիուսի արտայայտութեան առթիւ (7/7, Ա· կայան) Խոմէյնիի հասցէին։ Ազգ· Ժողովի նախագահը մարգասպան որակած էր Խոմէյնին եւ Իրանի դեսպանատունը կը մեղադրէ Ֆապիուսը որ «նախատական խօսքեր ըսած է իսլամական Յեղափոխութեան առաջնորդին դէմ»։

ՍՈՒՄԳԱՑԻԹԻ ՑԻՇԱՏԱԿԸ ԱՐՑԱԽԻ ՄԷՋ

Երեւանի ձայնասփիւռը հաղորդեց Հինգշաբթի իրիկուն, որ Արցախի Հայութիւնը Շաբաթ եւ Կիրակի աշխատած է, որպէսզի չաշխատի Երկուշաբթի եւ կարենայ ոգեկոչել Սումգայիթի զոհերու յիշատակը։

Ստեփանակերտի թափօրը, գլխաւորուած վարչական յատուկ մարմնի նախագահ՝ Ա· Վոլսկիէ, բաղկացած էր բազմահազար Հայերէ, որոնց մէջ հազարաւոր Հայեր ալ Սումգայիթէն, այժմ Արցախ հաստատուած։

Թափօրը ուղղուած է Սումգայիթի զոհերու ի յիշատակ բարձրացուած յուշարձանը (ջարդէն ամիս մը ետք)։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳՈՒՂԱՐՔի ԵՒ ՂԱՓԱՆի ԳՈՐԾԿոմի ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐը «ԱԶԱՏԱԾ»

Գուղարքի եւ Ղափանի շրջաններուն մէջ տեղի ունեցած են երեսփոխաններու շրջանային խորհուրդներու նիստեր։

Գուղարքի նիստը գործադիր կոմիտէի նախագահի պարտականութիւններէն «ազատած է» Ս· Ղազարեանը՝ աշխատանքի մէջ թոյլ տուած սխալներուն համար։ Ս· Ղազարեանի տեղակալը՝ Հրահատ Նազարեան բաց քուէարկութեամբ ընտրուած է գործկոմի նախագահ։

Ղափանի նիստն ալ գործկոմի պարտականութիւններէն «ազատած է» Կ· Մըկրտչեանը՝ այլ աշխատանքի անցընելու կապակցութեամբ։ Նիստը բաց քուէարկութեամբ գործկոմի նախագահ ընտրած է Մ· Ջհանդիրեանը, որ կ'աշխատէր որպէս նախագահի Ա· տեղակալ։

ՎԱՂ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (136) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ· –

Հայաշարժ տարին ԽՍԶԻԿ ԹՒՕԼԻՕԼԵԱՆ

Տեսակցութիւն՝
Ֆ· Դովլաթեանի հետ ԱՐՓԻ ԹՈՒՈՑԵԱՆ

Armen Lubin — R. SABATIER

Le Socle de l'idole — K. EMINE
(adaptation Vahé Godel)

ԱԻԵԼԻ՝ ՔԱՆ ՊԱՐԶ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԱԶՆԱՒՈՒՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Գրեց՝ Հ. ՌԱՓԱՅԷԼ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Փետրուար 4, ժամը 19·35. Երեւանի օդակայանը.

Բազմութի՛ւն և դարձեալ բազմութի՛ւն, աչքն ու ձախէն, չուրջը օդանաւին որ, հազիւ հանգչած էր Հայաստանի հողին վրայ. հոգ՝ որ, այս անգամ, փոխանակ քար ու պինդ գետնին, կարծես ծոցն էր ժողովուրդին, նոր կոզ արդասաւոր, ծնիչ յոյսի, ուր կը հանգչէր օդանաւ մը սովորականէն տարբեր: Զեռքի յաղթական արտայայտութիւններով, ներքին խանդավառութենէ պայծառացած դէմքերով եւ ... աչքե՛ր, աչքե՛ր արցունքներով հայելացած, սպասողական, սեւեռուն նայուածքով, բայց եւ ընդհատուած մերթ ընդ մերթ մարմիններու հրմչտուկով, վանկ առ վանկ չեշտուած զոչիւնը համատարած, Ա՛զ – նա՛ – ւո՛ւր անունին, որ չէր հիմա լոկ ազգակը փառաբանական անունի մը, այլեւ ժողովուրդի մը ակընկալութիւններուն, փափաքներուն, հեռանկարներուն ընդառաջող յուսատու այցելութիւնը Անձի մը, որ հէքեաթային առինքնութեամբ մը գրաւած էր արդէն սրտերը Հայոց եւ, ահա տարիներու ըսպասողական հեւքը հիմա կ'իրականանար ... հոն էր անիկա, օդանաւին մէջ եւ, քանի մը վայրկեանէն պիտի յայտնուէր: Ներսը, Ազնաւուր, չրջապատուած իր մերձաւոր ընկերակիցներով, կ'ապրէր տեսարանին ընծայած ոգեւորութեան իմաստը. կը փորձէր ինք եւս դուրս գալ օդանաւէն, տեսնելու իր ազգակիցները ոտքի ոտք դրած էին ահա յոյսի երկիրը, մայր հայրենիքը, եւ որ հակառակ արիւնալի եաթաղաններու գործած նախճիրներուն եւ աշխարհակուլ երկրաշարժներու արդիւնք բազմաչարչար գոհերուն, դիմէին «Ապրիլ անգանգատ եւ հակառակ ամէնուն» բայց առանց երբեք «ընկճելու իր գլուխը անարդարութեան առջեւ»: Այսպէս գրած էր եւ երգած աշխարհահռչակ հայածին արուեստագէտը համայն աղերու եւ ժողովուրդներու դիմաց: Այսօր «Քեզի համար Հայաստան» խորագիրը կրող իր վերջին երգով, Ազնաւուր ամբողջ յոյս է, կորով ու խանդ ներչնչող. «ցոյնիսկ եթէ դուն կ'անիծես քախտդ, աչբերուդ մէջ սակայն, Հայաստան, կ'ուզեմ տեսնել ճշոյղ մը յոյսի, բոց մը տենչ մը առնելու գրակաբաց ձեռբերուդ մէջ ճակատագիրդ», որովհետեւ «դարձեալ պիտի ծաղկին գարունները, լաւ օրերդ դարձեալ պիտի գան եւ ամէոէն ու դժոխբէն ետք, պիտի ծաղկի բեզի համար Հայաստան՝ ծառը կեանքիդ» եւ «ծիծեռնակներդ նորէն պիտի երգեն, զաւակներդ պիտի կառուցանեն դարձեալ», եւ այս անգամ «աւելի գօրաւոր», եւ «սարսափէն ու վախէն ետք Աստուած պիտի խնամէ բու բազմաչարչար հողդ», եւ այս բոլորը «բեզի համար Հայաստան»: Ահա արդէն «Աշխարհ ամբողջ ոտքի է, աշխարհ ամբողջ բեզի հետ է. բե՛զի համար մոռցուած ժողովուրդ, բացառ իր սիրտը եւ երկարեց ձեռբերը»: Մարգարէաչունչ այս խօսքերէն ետք, ահա՛, զայլատը Ազնաւուրի հայրենի երկիրը, ուր նեցաւ նաեւ տեսակ մը մեսիական չքեղութիւն: Երեւոյթը՝ իբր հանդիսում, եզականութենէ անդին բան մըն էր, աւելի մօտ հեռաքրքրութեան եւ փոխադարձ փնտռտուքի, խթան՝ որ վերջապէս երեւակայութիւնը, Հայոց զարաւոր երազներու այս հնոցը, զարթնէ, կերտէ, ստեղծագործէ հրաշք էակը որ ըլլայ ճայնը ժողովուրդին, պաշտպանը անոր իրաւունքներուն եւ առաջնորդը անոր ուրիշ ժողովուրդներու առաջնորդներու կողքին:

Ահա հոն էր հիմա Ազնաւուր, պատրաստ դիմազրաւելու աղէտէն հազիւ ըսպաւած մեր ժողովուրդը: Եուրի Մելիք Օհանջանեան, մշակոյթի նախարար, եզած առաջինը որ, մանելով օդանաւ, բարի գալուստի մաեթմիկ արտայայտութիւններով բարեւեց Ազնաւուրը եւ անոր ընկերակցող խումբը. ապա փոքրիկ աղջիկ մը մեխակները ձեռքին, կու տար համբոյրը Ազնաւուրին, որ արդէն օգնաւի դռնէն կ'ողջունէր, իրեն ընդառաջ եկող հայորդիներու բազմութիւնը, որ կիստած էր արդէն, մեր երեք ժամ յապաղումին պատճառով: Արդարեւ նախատեսուած էր ժամը 16–ի առեներեը հասնիլ Երեւան, մինչ մենք այդ ժամերուն հազիւ, դեռ նոր, ձգած էինք Իտալիոյ Նափոլի քաղաքի օդակայանը, ուր կը զբաղուէր Ազնաւուր երաժշտական երեկոյթի մը համար որ տեղի ունեցած էր Փետ. 3–ի երեկոյեան, Նափոլիի մօտ Քափուա քաղաքին մէջ: Ազնաւուրին կ'ընկերանային իր գործակատարը Պ. Լեւոն Սայեան, Հ. Ռափայէլ Անտոնեան, փաստաբան Տօմինիք Աբճեան եւ Պ. Միշէլ Մազիւր թարգման ռուսերէնի: Երկու թիկնապահներ եւս կ'ընկերանային Ազնաւուրին, ժողովուրդի խուժումէն ազատ պահելու դինքը:

Ազնաւուր նախատեսած էր խօսիլ իր ժամանումին ընդառաջ եկող ժողովուրդին, ողջունելու զայն եւ հաղորդելու իր ծրագիրներն ու հետապնդած նպատակները: Դժբախտաբար այս մէկը կարելի չեղաւ իրագործել, որովհետեւ տեղւոյն վրայ այդ ուղղութեամբ ոչ մէկ պատրաստութիւն տեսնուած էր:

Շատ դժուարաւ ճեղքելով բազմութիւնը, որ փորձէց նոյնիսկ ձեռքերու վրայ բարձրացնել Ազնաւուրը, բայց չյաջողեցաւ բախելով թիկնապահներու արգելքին, ծափահարութիւններու եւ կեցցէներու ընդմէջէն, առանձին ինքնաշարժով Ազնաւուրն ու իր խումբը տարուեցան Հրազդան պանդոկը: Փոքր դադարէ մը ետք, նախատեսուած էր հանդիպում ունենալ Հայաստանի կոմիտասի կենտկոմի Ա. քարտուղար Սուրէն Գ. Յարութիւնեանի հետ: Ժամը 20·30–ին, հանդիպումը տեղի ունեցաւ կենտկոմի սրահներուն մէջ: Փոխադարձ բարի գալուստի ջերմ խօսքերէ ետք տեղի ունեցաւ մտերիմ ու բարեկամական խօսակցութիւն: Ազնաւուր համառօտ խօսքերով ներկայացուց նպատակը իր այցելութեան. թէ կ'ուզէր անձամբ տեսնել աղէտի վայրերը, այցելել մեր զիւղերը, հանդիպիլ ժողովուրդին, լսել ու տեսնել կարիքներու տարողութիւնը, ուսումնասիրել տեղական պետական իշխանութիւններու հետ ձեւերն ու միջոցները, իրագործելու համար օգնութեան աշխատանքները: Ապա Ազնաւուր ծանրացաւ յատկապէս մանուկներու կնքահայրութեան հարցին վրայ. բացատրեց իր մտահոգութիւնները, եւ առաջարկեց օգնութեան ձեւեր եւ թէ ինչպէս ինք կ'ուզէ ստեղծել Հայաստանի մէջ «բլիւներ» բաղկացած յատկապէս մտաւորական անձերէ, որպէսզի տեղւոյն վրայ համակարգեն աշխատանքները: Ազնաւուրի առաջարկն է. բոլոր այն մանուկներուն ու պատանիները որոնք երկրաշարժի հետեւանքով կորսնցուցած են իրենց ամիլիական ծնողները, պէտք է յանձնուին հայ ընտանիքներու, անշուշտ Հայաստանի մէջ, որոնք պիտի հոգան լաւագոյն պայմաններու մէջ, թէ՛ ընտանեկան, թէ՛ անտեսական եւ թէ՛ կրթական պահանջները, անոնց գոհացում տալով: Ազնաւուրի հիմնարկը, կամ յանձնառու ոեւէ ընտանիք Սփիւռքէն, պիտի հայթայթէ կատարուած ծախքերու համապատասխան գումարը եւ պիտի յանձնուի այդ ընտանիքներուն: Պէտք է նաեւ արուի կարելիութիւն կնքահայրութիւն ընող անձերուն այցելել եւ տեսնել իրենց սաները, ինչպէս նաեւ այս վերջիններուն արուի առիթ այցելելու իրենց կնքահայրերը: Ազնաւուր չեշտեց թէ կնքահայրութիւն չի նշանակեր որդեգրութիւն, երախաները պիտի պահեն իրենց հօրեղբայրական մականուններն իբր յարգանք իրենց ընտանիքին եւ մականուններու չարունակութեան համար:

Հ. Ռափայէլ Անտոնեան, խօսք առնելով պարզեց ներկայ պետական իշխանութեան, թէ ինչպէս ազէտի յաջորդ օրն իսկ, Իտալիոյ Վենեթօ դաւառի նահանգապետութեան կողմէ նախագահ Պերնինի յարաբերութեան մէջ մատած էր Ս. Զաքարու վանքի առաջնորդ Հ. Ներսէս վրդ. Տէր Ներսէսեանի եւ Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանի տեսչութեան հետ, ապզէտեալ Հայաստանէն հարիւրի մօտ աշակերտներ ընդունելու կարելիութեան մասին. ամբողջական եղաւ հաւանութիւնը Միխիթարեան Միւրանութեան որպէսզի, երկրաշարժի հետեւանքով ընդհատուած ուսումնական ընթացքը, մեր երախաները կարենան չարունակել վենետիկի նման խաղաղ ու հանգարտ քաղաքին մէջ, Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանի ապզաչունչ մթնոլորտին մէջ եւ մօտը՝ Ս. Զազար Հայոց կղզիին: Հ. Ռափայէլ զիտել կու տար նաեւ ներկանիւրուն թէ տեսիկա լաւ առիթ մըն է Սփիւռքի եւ հայրենիքի մշակութային աւելի խոր չիւմի եւ լեզուական ու զրական համագործակցութեան՝ ընդարձակ գաչտ, նորանոր կարելիութիւններու հետանկարով: Այս հարցով զբաղած է Իտալիոյ արտաքին գործոց Նախարարութիւնը եւ բանակցած Լունքով դեսպանին հետ Հռոմի մէջ, եւ յանգած այն եզրակացութեան թէ պատանիներ ընդունելու առաջարկը պէտք է կատարուի ուղղակի Հայաստանի կառավարութեան, եւ առ ի պիտութիւն միայն Մոսկուայի: Տեղւոյն վրայ պարզուեցաւ թէ մեր պետական իշխանութիւնները դեռ տեղեակ չէին այդ առաջարկին: Պ. Գալոյեան յանձն առաւ զբաղիլ հարցով եւ տեղեակ պահել մեզ: Այս հանդիպումին ներկայ էին Պ. Լեւ Ալէքսեւիչ Վօրոնին (նախագահ Կորբաչովէն որոշուած՝ հետեւելու վերակառուցումի աշխատանքներուն) Պ. Եուրի Մելիք Օհանջանեան, Պ. Կարլէն Դալլաքեան և ուրիշներ:

***

Պանդոկ վերադարձին, ընթրիքի պահուն Պ. Լեւոն Սայեան անդրադառնալով որ մենք չէինք իջեւանած Արմենիա հիւրանոցը ինչպէս նախատեսուած էր, խընդրեց մեզի տեղանակից Պ. Եուրի Մելիք Օհանջանեանէն որ մեզ անպատճառ Արմենիա հիւրանոցը փոխադրեն. Ազնաւուր ալ այդպէս կը փափաքէր. Հրազդան պանդոկը կղզիացած տեղ մըն էր, Ազնաւուր կ'ուզէր ժողովուրդին մօտ ըլլալ: Եւ այդպէս եղաւ: Օրինակելի էր Արմենիա հիւրանոցի վարիչի հիւրասիրութիւնը:

Փետրուար 5, առաւօտեան ժամը 7·30ին Արմենիա հիւրանոցի դրան առջեւ բազմութիւն կար. երեւոյթը պարզ էր, բոլորը կ'ուզէին տեսնել Ազնաւուրը եւ խօսիլ հետը: Միայն տարիքով յառաջացած ծերունի մայր մը կրցաւ մօտենալ Ազնաւուրին եւ արցունքոտ աչքերով համբուրել անոր երեսը եւ ազերսական ըսել իրեն – ազաս դուն կրնաս փրկել մեր ժողովուրդը. մենք քու վրադ յոյս ունինք, եւ ուրիշ նման արտայայտութիւններ որոնք չէին լսուեր բազմութեան աղմուկին եւ հրմշտուքին պատճառով: Ազնաւուրի աչքերը լեցուած էին. սեղմեց հայ մամիկը իր կուրծքին, եւ աչքերուն մէջ կար ցաւ ու անորոշ զգացում թէ ինչպէս գոհացընել այսքան ակնկալութիւններ:

Պ. Ս. Յարութիւնեան դիւրացնելու համար Ազնաւուրի տեղափոխութիւնները՝ առաջարկած էր իրեն տրամադրել թռան մը. սակայն Ազնաւուր նախընտրեց ինքնաշարժով տեղափոխուիլ որպէսզի հանդարտօրէն դիտէ եւ առիթ ունենայ այցելելու նաեւ ճամբու վրայի դիւղերը:

Մեկնում դէպի Լենինական. –

Ազնաւուրի խումբին կ'ընկերանային Պ. Եուրի Մելիք Օհանջանեան, Պ. Կարլէն Դալլաքեան, եւ Հայերու հոծ խումբ մը ինչպէս նաեւ Ֆրանսական հեռատեսիլի թիւ 1 եւ 5 կայանները, որոնք Հայաստան էին Ազնաւուրի ժամանումին եւ ապա մնայուն հետեւորդներն էին անոր նկարահանելով այցելութիւններն ու պաշտօնական հանդիպումները: Կային նաեւ երեւանի հեռատեսիլի եւ մամուլի ներկայացուցիչներ:

Ծիծեռնակաբերդ. –

Դէպի Լենինական մեր ճամբորդութեան առաջին կայանը եղաւ Ծիծեռնակաբերդ: Հայոց նահատակներու յիշատակը վառ պահող այդ կոթողը, որ գրեթէ տարի մը առաջ Սումգայիթի ոճրագործներուն կանչած էր իրեն, հարիւր հազարաւոր Հայեր իրենց ցաւն ու ցասում թափելու եւ վերանորոգելու ուխտը իրենց հաւատարմութեան: Հազիւ Ազնաւուր բարձրացած Ծիծեռնակաբերդի բարձունքը, ահա իր դիմաց կ'երեւէին Զարթաղ Կամիտէի անդամներու կիները, որոնք չրջապատելով զինք, կը դնէին իր դիմաց Զարթաղ Կամիտէի անդամներու ազատութեան հարցը, իրենց մտահոգութիւնները, նեղութիւնները, վախերը, բոլորն ալ ըսուած արագօրէն, հեւալով եւ չատ բան ըսելու փափաքով եւ միանգամայն այդ տարակուսական զգացումով որ յանկարծ կրնային արգիլուիլ խօսելէ կամ մէկզմէ դրուիլ եւ թախանձագին կը խնդրէին որ Ազնաւուր միջամտէ պետական իշխանութիւններու մօտ եւ ազատի՛ն, ազատի՛ն Զարթաղ Կամիտէի անդամները, որոնց անունները դրած թուղթի վրայ կը յանձնէին Ազնաւուրին.

1) Բաբգէն Գուրգէնի Արաքցեան, Ֆիզիքա – մաթեմատիկական գիտութիւններու թեկնածու, դոցենտ, ձերբակալուած 1988, Դեկ. 10–ին: 2) Վազգէն Միքայէլի Մանուկեան, Ֆիզիքա – մաթեմատիկական գիտութիւններու թեկնածու–դոցենտ. ձերբակալուած 1988, Դեկ. 10–ին: 3) Լեւոն Յակոբի Տէր Պետրոսեան, բանասիրական գիտութիւններու դոկտոր. ձերբակալուած 1988, Դեկ. 10–ին: 4) Համբարձում Փալակի Գալստեան, պատմական գիտութիւններու թեկնածու, ձերբակալուած 1989, Յունուար 7–ին: 5) Վանիկ Սմբատի Սիրադեղեան, ԽՍՀՄ Գրողներու Միութեան անդամ, ձերբակալուած 1988, Դեկ. 24–ին: 6) Դաւիթ Մանուկի Վարդանեան, Ֆիզիքա – մաթեմատիկական գիտութիւններու թեկնածու. ձերբակալուած 1989, Յունուար 7–ին: 7) Խաչիկ Վարդանի Ստամբոլցեան, ՀՍՍՀ Գերագոյն Խորհրդի երեսփոխան. ձերբակալուած 1988, Դեկտեմբերին: 8) Աշոտ Գառնիկի Մանուչարեան, ՀՍՍՀ Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխան. ձերբակալուած 1989, Յունուար 7–ին: 9) Ռափայէլ Աւետիսի Ղազարեան, ՀՍՍՀ Գիրքակից անդամ. ձերբակալուած 1989, Յունուար 7-ին: 10) Սամուէլ Վոլոդիայի Գէորգեան, ԽՍՀՄ լրագրողների Միութեան անդամ. ձերբակալուած 1988, Դեկ. 10–ին: 11) Սամսոն Սերոժայի Ղազարեան, պատմութեան ուսուցիչ եւ լրագրող. ձերբակալուած 1988, Դեկ. 24-ին: 12) Ալէքսան Յակոբի Յակոբեան, պատմական գիտութիւններու թեկնածու. ձերբակալուած 1988, Դեկ. 10–ին:

Ազնաւուր ամբողջապէս կ'ըմբռնէր անոնց վիճակը, սակայն ցաւօք սրտի նկատել կու տար թէ հարցը վեր կը մնար իր սահմանափակ կարելիութիւններէն եւ անոնց առաջարկած պահանջէն. եւ կը չեշտէր թէ ինք քաղաքական գործիչ մը չէր, եւ ձեռքէն չատ քիչ բան կու գար այս ուղղութեամբ: Աւով հանդերձ խոստացաւ ընել ձեռքէն եկածը եւ պահանջել իրենց ուզածը:

Խումբը յառաջանալով կը մտնէր ապրիլեան յուշարձանի կեդրոնական բաժինը, ուր անչէջ կրակը կենդանի կը պահէր ոգին մեր նահատակներուն: Պահ մը լռութենէ ետք, Ազնաւուր խաչակնքեց իր երեսը եւ Հ. Ռափայէլ կատարեց հոգեհանդստեան աղօթք, հազորդութիւն հոգեւոր, հաւատքի եւ հայրենիքի մեր նահատակ զոհերուն հետ:

Հազիւ հեռացած էինք քանի մը քայլերով, մեզ չրջապատողներէն մէկը, ըմիփիւքահայ, որ չատ աշխատած էր այս աղէտի օրերուն, մօտենալով մեզի ցոյց տուաւ ճամբու կողքին Սումգայիթի զոհերու նուիրուած յուշարձան մը, թէեւ ոչ պաշտօնական, բայց հաւատաւոր չարերու կամքով զետեղուած: Ազնաւուր սիրայօժար մօտեցաւ այդ փոքր խաչքարին, խաչակնքեց իր երեսը, յարգանքի լուռ վայրկեան մը եւ նայուածք մը բոլորին, կարծէք ըսել ուզելով թէ ամէն կոթող պատգամ մըն է:

(Շար. 1)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆԵՐՍԷՍ ԲԱԳՐԵՒԱՆԴԱՑԻ
ԻՇԽԱՆ ՀԱՑՈՑ
ՀԵՂԻՆԱԿ ԴԱԻԱՆԱԲԱՆԱԿԱՆ
ԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԸ

Հ. ՊՕՂՈՍ ԱՆԱՆԵԱՆ

Հայագիտական Մատենադարան
« Բագմավէպ »

Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1989:

ԳԱՌԶՈՒ

1930-ԷՆ 1940-ԱԿԱՆ ՏԱՐԻՆԵՐԸ

—— ◆ ——

Փետրուար 17-էն Մարտ 19, Մարսէյլ, «Մանթըը ալ լա Վիէյ Շառլթէ»ի վերանորոգուած կամարներուն տակ կը ցուցադրուին Գառզուի առաջին գործերը:

Ցուցահանդէսը ոչ յետահայեացք մըն է, ոչ ալ ոգեկոչում մը, այլ պարզապէս ներկայացում մը 1930–էն 1940–ական տարիներու գործերուն:

Վերացում, երեւակայական աշխարհ մը, գերիրապաշտութիւն, ինքնատպութիւն, տիեզերքի զուգահեռական տեսիլքներ, չարժումին փնտռտուքը, քնարերգութիւն կը յատկանշեն արուեստագէտին հոլովոյթին հարստութիւնը: Սակայն, չուտով կը յայտնուին Գառզուի բառապաշարի գլխաւոր տարրերը՝ դիէներային մթնոլորտներ, երիտասարդ կիներ, գոյներու հակասութիւններ, նորաձեւական բաղադրութիւններ, բնանկարներ:

Գեղեցիկ եւ ինքնատիպ ցուցահանդէս մը, վաթսուն գործերով, յատկապէս իւրաքանչիւրով, բայց նաեւ մի քանի փասթէլներ և մատիտով գծագրութիւն մը, որոնք կը յայտնաբերեն չատերուն համար անծանօթ, կամ նուազ ծանօթ Գառզու մը:

Բացումը տեղի ունեցաւ Փետրուար 17–ին, ներկայութեամբ Մարսէյլի քաղաքապետին՝ Ռ. Վիվուտուի, որ յայտնեց իր հիացումը արուեստագէտի տաղանդին համար, ըսելով թէ չատ կը սիրէ եւ կը գնահատէ Գառզուն: Ցաւ յայտնեց անոր բացակայութեան, արկածի մը հետեւանքով, եւ Գառզու Հիմնարկի մը ստեղծման, Մարսէյլ, գաղափարը արտայայտեց: Ժերմէն Վիլթ՝ Թանգարաններու քննիչ, չեշտեց Գառզուի նկարչութեան, յատկանիշները, ինքնատպութիւնը, եւ արեւելեան յատուկ հպումը: Նախապէս, Օհան Հէքիմեան՝ Արմէնիա ամսաթերթի տնօրէնը, բացատրեց թէ ի՞նչպէս նախաձեռնուած եւ կազմակերպուած է այս ցուցահանդէսը, շնորհիւ կարգ մը անձերու եւ քաղաքապետարանի աջակցութեամբ: Սահակ Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Ա. Եըլմազեանի, փակեց պաշտօնական մասը մեկնաբանելով «Ով Հայոց աշխարհ», «Տէր կեցո զու զՀայս», եւ «Ազգ փառապանծ»: Բացումը վերջ գտաւ չքեղ ընդունելութեամբ մը:

Պէտք է այցելել այս ցուցահանդէսը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԿԱՑՈՑՑ ԽԱՋ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒԻՈՒԹԻՒՆ

Յունուար 26–էն Փետ. 1, ութ հոգիներէ բաղկացած պատուիրակութիւն մը Մոսկուա եւ Հայաստան գնաց, ուսումնասիրելու եւ տեղեկանալու համար, պատկան իշխանութեանց հետ այն գործունէութիւնը, որ ձեռք պիտի առնուի երկար ժամանակի համար օգնութեան կազմակերպման ուղղութեամբ:

Այս պատուիրակութիւնը մեր կազմակերպութեան ներկայացուցչական բնոյթ ունէր համաշխարհային մակարդակի վրայ:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը կը մասնակցէր այս պատուիրակութեան յանձնին իր նախագահուհիին՝ Տիկին Լօրա Ֆորլանիի:

Իր պաշտօնին ընթացքին, պատուիրակութիւնը հետեւեալ հանդիպումներն ունեցաւ. –

ՄՈՍԿՈՒԱ.

Յունուար 27, ժամը 10 ·– Նախկին Լազարեան ճեմարանի չէնքին մէջ, հանդիպում Խորհ. Միութեան նախարարաց Խորհուրդի մօտ նախարարաց Խորհուրդի մնայուն ներկայացուցչութեան հետ:

Ժամը 14· – Հանդիպում Խորհ. Միութեան Առողջապահութեան նախարարին հետ:

Ժամը 17· – Այցելութիւն Հանրապետութեան հիւանդանոցը, ուր կը խնամուին չուրջ 60 մանուկ եւ պատանի, ծանրօրէն վիրաւորուած:

ԵՐԵՒԱՆ

Յունուար 28, ժամը 14·20· – Հանդիպում Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի նախագահ՝ Կ. Դալլաքեանի հետ:

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 29· – Աղէտեալ շրջաններու այցելութիւն՝ Լենինական, Նալպանտ, Ջաջուռ, Սպիտակ եւլն·:

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 30, ժամը 10·45· – Հանդիպում Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի մասնաճիւղներու պատասխանատուներու հետ:

Ժամը 11·30· – Հանդիպում Հայաստանի Առողջապահութեան նախարար՝ տոքթ· Է· Գարրիէլեանի հետ:

Ժամը 13·30· – Հանդիպում Լուսաւորութեան նախարար՝ Պ. Բաբայեանի հետ:

Ժամը 15·30· – Հանդիպում Պ. Խոջամիրեանի հետ, Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդի տեղակալ:

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 31· ժամը 11· – Երեւանի մանկանց հիւանդանոցի այցելութիւն:

Ժամը 17·30· – Հանդիպում կանանց համախմբումին հետ:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1, ժամը 12·30· – Վերադարձ:

Իրրեւ հետեւանք տեղեկատուութեան, զոր այս պատուիրակութիւնը պատրաստած է իր վերադարձին, հետեւեալ կարգադրութիւնները որոշուած են. –

Ա.– ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԳԵՏՆԻ ՎՐԱՑ

Ա(1)·– Գալիք վեց ամիսներու ընթացքին, հաստատում երեք չարժուն բուժարաններու: Միաժամանակ, գիւղական չրջանը, հաստատում 3–էն 5 բազմաբուժարանի անհրաժեշտ կազմածներով, քանի մը գիւղերու բժշկական կարիքներուն սատարելու համար:

Ա(2)·– Մանկանց մեծ հիւանդանոցի մը չինութիւն, որ բաւարար կառոյցներն ունենայ դէմ դնելու համար երկրին հոգամասին կարիքներուն:

Ա(3)· –ի տես հոգեբուժական եւ հոգեբանական խնդրառումներուն, զորս պատճառած է երկրաչարժը եւ միւս կողմէ, լուծելու համար ծնունդներու արդէն գոյութիւն ունեցող նուազումը, նախատեսուած է մասնագիտական կեցութիւն չնորհել բժիշկներու, կիսաբժշկական տարրերու, հիւանդապահներու, մանաւանդ հոգեբուժութեան, կանանց եւ մանկանց հիւանդութեանց համար եւ այդ Սփիւռքի զանազան երկիրներու մէջ:

Բ. – ԿՐԹԱԿԱՆ ԳԵՏՆԻ ՎՐԱՑ

Նկատի առնելով բանող դպրոցներու ծանրաբեռնուածութիւնը գիւղերու մէջ եւ քաջալերելու համար երիտասարդ զոյգերու հաստատումը այդ չրջաններուն մէջ, նախատեսուած է հոդը ստանձնել հինգ մանկապարտէզներու չինութեան, որոնք կարենան 500 երախայ ընդունիլ եւ ամէն մէկը կարենայ զոհացնել քանի մը գիւղերու կարիքները:

Այս մանկապարտէզները, օժտուած մանկավարժական եւ նիւթական արդիական կազմածներով, երկար ժամանակի վրայ պէտք է կարենան օգնել Հայաստանի մանկավարժական դրութեան արդիականացման:

Նախատեսուած է նաեւ Ցուլիս – Օգոստոս ամիսներուն, երիտասարդական երկու խումբ դրկել Հայաստան, աշխատելու համար չինարարական վայրերը:

Այս ծրագրերը ամբողջական չեն եւ կրնայ է յաւելեալ ծրագրեր կոչել:

Կ'ուզենք նչել, որ չնորհիւ իր արդիւնաւոր գործունէութեան եւ աշխարհագրական դիրքին, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը կոչուած է առանձնաչնորհրեալ դեր մը խաղալու այս ծրագրերու իրագործման մէջ:

Մեր Միութիւնը հոգը պիտի ստանձնէ այս ծրագրերու նիւթականի ապահովման եւ իրագործման մէկ մասին:

Այդ նպատակով, Կապոյտ Խաչը իր հաւաքած դրամարները, Դեկ· 10–էն ի վեր, 8,30% տոկոսով դրած է Սոսիէթէ Ժեներալի Փարիզի կեդրոնական գրասենեակը:

Մեր նախագահուհիին անցքէն առ Հայաստան եւ բերանացի համաձայնութեամբ մը, մեր Միութիւնը դիմում մը ըրած է Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէին, որպէսզի Օգոստոսին, Պելճոնթէնի մեր ամառնային կեդրոնը ընդունինք, աղէտեալ չրջաններէ չուրջ քսան մանուկներ:

ՇՐՋ· ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

Փետ· 21, Փարիզ

ՎԱՍՆ ԿՐՕՆՔԻ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒ ՄԵՐ ԳՈՅԱՏԵՒՄԱՆ

—— ● ——

Թեհրանի Հայոց թեմին առաջնորդը Արտակ արք· Մանուկեան տեղւոյն «Ա-լիք» օրաթերթին Փետրուար 15-ի թիւին մէջ հրատարակութեան տուած է հետեւեալ հաղորդագրութիւնը, Ս· Ռըշտիի այնքան խնդրայարոյց հատորին առընչութեամբ·

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՅԱՆՈՒՆ ԱՍՏՑՈՅ

Կրօնը եւ բարեպաշտութիւնը անկասկած մարդու եւ մարդկային բարձր յատկանիշն ու ճկարագիրն է և Աստուածային մի պարգեւ է, որ Աստծու կողմից շնորհուել է մարդուն:

Օր ըստ օրէ ծաւալում է, կանգուն, հաստատուն եւ կենսունակ է այն յեղափոխութիւնը, որի հիմնադիրները, մարգարէներն ու նրանց ճշմարիտ հետեւորդները առաջացրին աշխարհում աստուածային վճիռները գործադրելու, արդարութիւն, արդարադատութիւն, խաղաղութիւն, բարեկամութիւն եւ միասնականութիւն հաստատելու նպատակով:

Կրօնի գերակայութիւնը հոգիների ու մտքերի վրայ եւ հետեւաբար նրա իշխումը աշխարհի բազմաթիւ – հասարակական – տնտեսական եւ մշակութային կարգերի վրայ սպառնալիք է մեծապետականութեան շահերի դէմ: Այդու, կրօնական ու ժողովրդական շարժումները կանխելու եւ իր ապօրինի ու չար դիտաւորութիւնները պաշտպանելու համար, մեծապետականութիւնը դիմում է ամէն տեսակի դաւադիր բայլերի: Կրօնի վարկաբեկումն ու վերջերս Սալման Ռըշտիի գրչին պատկանող «Սատանայական այաներ» անարգական գրքի հրատարակումը, որի մէջ անարգուել են իսլամի սրբութիւններն ու մուսուլմանները, այդ կարգի անյարիր ու դաւադիր բայլերից մէկն է:

Ուստի իմ, Թեհրանի Հայոց թեմական խորհրդի ու հայ հայրենակիցների կողմից բողոք ու նողկանք եմ յայտնում այս անարգ բայլի նկատմամբ եւ խստօրէն դատապարտում եմ դա, եւ այսօր, Զորեքշաբթի, 26 բահման 1367 (15 Փետրուարի 1989) արձակ եմ յայտարարում Հայոց հասարակական – մշակութային բոլոր աշխատանքները:

ԱՐՏԱԿ ԱՐՔ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Առաջնորդ Թեհրանի Հայոց թեմի

«Հաղորդագրութիւն՝ յանուն Աստծոյ» կամ հաղարաւոր փաստերէն օրինակ մը, թէ գոյնզգոյն երկինքներու տակ ի՛նչպէս կ'ապրի ու ինչերո՛ւ գնով կը գոյատեւէ հայ Սփիւռքը»

ԱՐԳԵԼՔԸ

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

Իր փոխանորդը հետզհետէ աւելի եռանդով ձեռք կ'առնէր գործի ղեկավարութիւնը· ան աստիճանաբար սովորութիւն ըստացաւ ձեւի համար միայն տնօրէնին հաստատութիւնը առնելու: Ամէն ինչ գրուած եւ պատրաստ կը բերէին իր դէմ եւ Գառրիէլին կը տատրակէր անուշադիր: Անգամ մը հաշիւի սխալ մը պատճառ եղաւ որ կարեւոր գումար մը կորսնցնէ· փայտի եւ երկաթի մեծաքանակ գնումի մը առիթով, որ ինքը անձամբ համաձայներ եւ տորակերը էր, փոխանորդը նկատեց թէ մեծ տարբերութիւն մը կար իր տուած գինին եւ ուրիշ փիրմաններու տուած գիներուն մէջ: Գարեգին տափուած հրամայեց տարբերութիւնը իր անձնական հաշիւին անցընելու:

– Հիա՞նդ էք, Գարեգին Իվանովիչ, ըսաւ փոխանորդը, պահ մը վարանելէ յետոյ:

– Չգիտեմ, լաւ չեմ զգում ինձ:

– Թերեւս աւելի լաւ է մի քիչ հանգըստանալ, լաւ կը լինէը որ հեռանայիք մի քանի օրով:

– Այո, լաւ կը լինէը··· երբ որդիս առողջանայ մտադիր եմ գնալ հանքային ջրերը:

Ամէն ոք կը գուշակէր Գարեգին Միքայէլեանի մտային այս կազմալուծման պատճառը եւ ամէնքն ալ խիստ կերպով կը քննադատէին գինքը· իրեն անձամբ ցոյց տալով գրեթէ նախատական կարեկցութիւն:

Գարեգին իր մտքի պայծառութիւնը կը գտնէր միայն այն ժամերուն երբ սենեակը կ'առանձնանար եւ կը մտածէր Սաթենիկի մասին· բայց այդ ժամերն ալ լեցուն էին կարօտով, ցաւով եւ տառապանքով: Եկեր էր վերջապէս որոշումի, բայց երբ այլեւս սիրտը խորտակուեր էր այնքան անդութ կերպով: Ստեփանի եւ Սաթենիկի յարաբերութիւնները երբեմն իրեն կը թուէին չատ սերտ, երբեմն պարզ ընկերական: Բայց ինքզինքը չէր կարող արդիլել տանջուելու այդ մտերմութենէն: «Մի բան կայ»· կը մտածէր յամառ կերպով եւ աւելի հակում ունէր խորհելու թէ մի բան եղեր է անցեալի մէջ: Երբեմն կը մտաբերէր Սաթենիկի սիրազեղ վարմունքը իրեն հետ, դեռ այդ կոպիտ խզումին նախորդ երեկոն, անոր բոլորանուէր սէրը, ամէն բանի պատրաստակամութիւնը: Չէր կարող ընդունիլ թէ մէկ օրէն միւսը, համարեա թէ մէկ ժամից միւսը, Սաթենիկ իր սիրտը տուած ըլլար ուրիշ մարդու:

«Մի բան եղեր է անցեալում», կը մտածէր յամառօրէն և իր այդ մտածումին հաստատութիւն կու տային Ստեփանի վարմունքը իր նկատմամբ, տհաճութիւնը գինքը բարեւելու եւ Սաթենիկի յուզումը երբ հանդիպէին անոր: «Նա սիրում է Սաթենիկին եւ ինձ ատում էր բնականաբար, հէնց որ առիթը ներկայացաւ նա իր վրէժը լուծեց· նա օգտուեց Սաթենիկի բոպէական տկարութիւնից»:

Այս դառն մտածումը առիթ կու տար որ անդրադառնայ իր վարմունքի վրայ· «Ո՞վ տուեց իսկապէս այդ առիթը, ո՞վ յառաջ բերեց Սաթենիկի այդ տկարութիւնը: Ես ինքս, յիմա՛ր, չկարողացայ պահպանել, ինչ որ համարում էի ամէնից թանկագին ինձ համար· ես կարծեցի թէ կարելի է պահպանել, թէ՛ ընտանիք եւ թէ նրան եւ համարեա թէ կորցրի երկուսը միանգամայն···»:

«Ի՞նչ անել···»: Եթէ միայն կարելի ըլլար խօսել Սաթենիկի հետ··· մէկ անգամ, տաս րոպէ, իրեն կը թուէր որ ամէն ինչ կրկին հնարաւոր կը դառնար: Բայց հինգ անգամ փորձեր էր հեռախօսել եւ մերժումի էր հանդիպեր: Իրեն կը թուէր որ Սաթենիկ դեր չունէր այդ մերժումին մէջ, բայց ի՞նչ ընել··· Չէր կարող բոնի մտնել ուրիշի բնակարանը եւ կը զգար որ ուժ չունէր տարրեր եղանակներով հետապընդելու տեսակցութեան մը հնարաւորութիւնը:

Տասը ծանր եւ տաժանելի օրեր էին անցեր այդպէս, երբ բժիշկը յայտնեց թէ ամէն վտանգ հեռացեր էր Արմիկէն: Այդ ուրախութիւնը խաբուսիկ մերձաւորութիւն յառաջ բերաւ իր եւ Նաթալիայի մէջ եւ իրիկուններ վարժութիւնը վերսկսան խօսակցելու իրենց ընտանիքներուն մասին: Կ'երթային հանքային ջրերը, եւ Արմիկը կը կազդուրուէր բոլորովին Ժերեզնավոցքի մէջ, ինչպէս յանձնարարեր էր բժիշկը:

(Շար· 104)

Այրի Տիկին Մատէն Թուրաբդիսեան,
Պ. Սարգիս Թուրաբդիսեան,
Պ. Յակոբ Թուրաբդիսեան,
Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Փափազեան եւ զաւակները,
Օր. Սիբարփի Թուրաբդիսեան,
Պ. Յովհաննէս եւ Օր. Ազատուհի Շահինեան,
ինչպէս նաեւ Թուրաբդիսեան եւ Փափազեան ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր եւ քեռայրին՝

ՎԱՀԱԳՆ ԹՈՒՐԱԲԴԻՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 2–ին, խոր ծերութեան մէջ, իր բնակարանը, շրջապատուած իր սիրելիներով։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Մարտ 4, ժամը 9–ին, Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Վիլնէօվ Լը Ռուայի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ»– Մեր ցաւակցութիւնները Թուրաբդիսեան ընտանիքին։

Պ. Յարութիւն Փանոսեան,
Տէր եւ Տիկին Էթիէն Փանոսեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժաք Փանոսեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Աբրահամ Խորասանճեան (Լոնտոն)
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ–մօր, քրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ՍՈՒԼԹԱՆԻԿ ԺԱՆՆ ՓԱՆՈՍԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Խորասանճեան)

մահը, որ պատահեցաւ 77 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Մարտ 6, ժամը 10·45–ին, Eglise Notre-Dame de Chatou, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Cimetière ancien de Chatou ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

8, rue du Port, 78400 Chatou

FRANCE - CULTURE

«LES CHEMINS DE LA CONNAISSANCE»

GENESE DE L'IDENTITE ARMENIENNE
par Roland AUGUET

diffusée du 6 au 10 mars
de 8 h 30 à 9 h

1 - **De l'Arménie païenne à la conversion**
avec Jean-Pierre MAHE
2 - **Entre la Perse et Byzance**
avec Gérard DÉDÉYAN
3 - **Les Arméniens et l'Islam**
avec Bernadette MARTIN HISARD
4 - **Les royaumes indépendants**
avec Jean-Michel THIERRY
5 - **Le royaume de Cilicie**
avec Gérard DÉDÉYAN

Chargée de réalisation : Nicole SALERNE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Պարգեւ Փափազեան, զաւակներն ու թոռները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք ծաղիկով, անձամբ թէ գրաւոր մասնակից եղան իրենց սուգին

ՊԱՐԳԵՒ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

TEP
direction Guy Rétoré
159, avenue GAMBETTA
75020 PARIS
— tél. : 43 63 20 96 —
du 28 Février au 31 Mars

L'ANKOU

DE

JEAN-JACQUES
VAROUJEAN

par la Limousine —
Centre Dramatique National
Mardi - Mercredi - Vendredi - Samedi
20h30
Jeudi 19h / Dimanche 15h

L'ASSOCIATION D'EDUCATION
CULTURELLE ARMENIENNE
DE CACHAN

présente

UN CONCERT EXCEPTIONNEL

au bénéfice des enfants d'ARMENIE

sous les présidences d'honneur
de Mgr KUDE NACACHIAN
Archevêque des Arméniens de Paris
et de M. JACQUES CARAT
Sénateur Maire de Cachan

LUNDI 6 MARS à 20 h 30
au théâtre de Cachan
21, avenue Louis Georgeon

avec le gracieux concours de :

SYLVIE BELTRANDO	*harpe*
GENEVIEVRE CHANUT	*guitare*
GERARD GASBARIAN	*piano*
SERGUEI MARKARIAN	*piano*
HASMIK SURMELIAN	*piano*
ANI PETROSSIAN	*piano*
RAFFI PETROSSIAN	*piano*
HERMINEH YERISSIAN	*chant*

Moyens de transport
R.E.R. : Ligne de Sceaux
Station : Arcueil Cachan
Bus :
Porte d'Italie 184 arrêt Cachan mairie
Porte d'Orléans 187 arrêt Cachan mairie

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ
ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ Ե.

ՅԱՐՈՒԹ ԿՈՍՏԱՆԴԵԱՆ

Նամակագիրը

բանաստեղծը, որուն գործը վերջերս լոյս տեսաւ Երեւան, իր նամակներուն ընդմէջէն կը ներկայացնէ

ԶՈՒՎԱԼ ԳՈՀԱՆՃԵԱՆ

կիրակի, Մարտ 12, ժամը 16ին
ՀԲԸՄեան Ալէք Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(M° COURCELLES)

– Մուտքը ազատ է –

OFFRE D'EMPLOI

CAISSIER(E) — FACTURIER(E)
ayant notions informatique

s'adresser :

JESS
CREATIONS — PRET-A-PORTER FEMININ
100, rue d'Aboukir,
75002 PARIS
Tél. 42 36 12 69

Toute l'équipe de l'UGAB - JEUNES vous convie
à sa

SOIREE TROPICALE

le Samedi 11 Mars à partir de 22 heures

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris

★ *AMBIANCE BRESILIENNE* ★
★ *COCKTAILS EXOTIQUES ET PUNCH* ★
★ *COTILLONS* ★

Disc-Jockey professionnel

◆ VENEZ NOMBREUX ◆

l'UGAB-JEUNES : La garantie
d'une soirée réussie.

PARTICIPATION AUX FRAIS : Membre 60 Frs. Non membre 80 Frs.

Tenue correcte exigée.

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

La Croix Bleue des Arméniens de France recrute, pour sa colonie de Bellefontaine, séjours de Juillet et Août 1989 :

— directeurs-adjoints
— infirmiers
— intendants
— économes
— cuisiniers et aide-cuisiniers
— hommes d'entretien
(avec permis de conduire)
— moniteurs diplômés BAFA
(pour ces derniers, candidatures à adresser avant le 31 mars 89).

⁂

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche, pour ses camps itinérants (juillet et août), directeurs diplômés et directeurs-adjoints.

Candidatures à envoyer à l'adresse suivante :
C.B.A.F.—17, rue Bleue — 75009 Paris

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ՀԱՋի Անիէր Պուա Գօլոմպ եւ Արժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Երկուշաբթի, Մարտ 6–ին, ժամը 20·30–ին՝

CENTRE ADMINISTRATIF ET SOCIAL
16, place de l'Hôtel de Ville, ASNIERES

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ

74ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

— Նուիրուած Արամ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի մահուան 70ամեակին —

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Վարչութեան

Կիրակի, Մարտ 12, ժամը 13–ին

Մշակոյթի Տան Վասպուրական եւ Տարօն սրահներուն մէջ

կը հովանաւորէ եւ կը նախագահէ

Արեւմ. Եւրոպայի Կաթող. Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ

ԳԻՒՏ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱԳԱՇԵԱՆ

կը բանախօսէ՝ ՅԱԿՈԲ Եպիսկ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ։

Նոյն օրը առաւօտեան, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիի մէջ, հանդիսաւոր պատարագ եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Հերոսամարտին զոհերուն յիշատակին։

Ճ Ա Շ Ը Ժամը 13–ին

Ճաշը պատրաստուած է Միութեանս Տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ։ Մուտք՝ 150 Ֆր.

— Հասոյթը կը յատկացուի Հայաստանի աղէտեալներուն —

Réservations : AVDOYAN 91 70 02 33 BABAYAN 91 66 30 66
GRACIAN 91 93 32 18

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Ցառաջ»ի թաժանորդներուն"

ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 5
DIMANCHE
5 MARS
1989

LE NUMERO : 4.00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 136

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

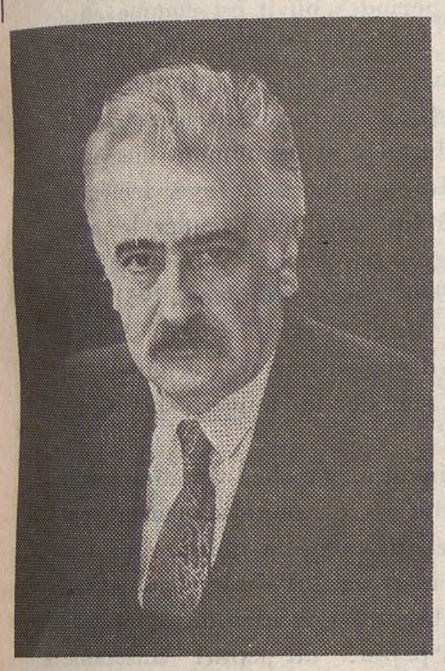
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel. . 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.964 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 64e ANNÉE — No 16.964

«ՅԱՌԱՋ»Ի տեսակցութիւնները

ԴԵՐԱՍԱՆ, ԲԵՄԱԴԻՐ ՈՒ «ՀԱՅՖԻԼՄ»Ի ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐ

ՖՐՈՒՆԶԷ ԴՈՎԼԱԹԵԱՆ

ՀԵՏ

Հայկական ժապաւէններու 1989-ի փառատօնը առիթ մըն է չուրջ մէկուկէս տարուան քունէն արթնցնելու ձայներիզ մը որուն վրայ արձանագրուած է տեսակցութիւն մը, այդ փառատօնին դլխաւոր դէմքին՝ Ֆրունզէ Դովլաթեանի հետ, կատարուած Երեւան, 1987 Հոկտեմբերին:

Այս տեսակցութեան մղիչ ուժը եղած էր ամէնէն աւելի Վ. Պետրոսեանի համանուն վիպակին հիման վրայ պատրաստուած «Մենաւոր Ընկուզենին» ժապաւէնը, որուն թէ՛ բեմադիրն է Դովլաթեան եւ թէ դլխաւոր դերակատարը: Ինչպէս հասանօթէն առիթը պիտի ունենանք դիտելու, այս դործը կը խօսի Հայաստանի ժամանակակից մէկ հարցին՝ յատկապէս լեռնային դիւղերու լքումին, դաստակոչման մասին: Իրապաշտ չունչով դործ մը որ կը չօշափէ մեր այժմէական հարցերէն մին, հոդ չէ թէ այսօր որոշ չափով ժխտուած ըլլայ այդ այժմէականութիւնը, տարուան մը քաղաքական այնքան հրատապ ծանօթ հարցերուն քով:

Ֆ. Դովլաթեանի հետ զրոյցը կը սկսի պարագայական հարցումով մը.

Հ.– Ո՞վ է Ֆ. Դովլաթեան. ուրկէ՞ կու գայ շարժարուեստի աշխարհը:

Պ.– Մշնդավայրս Նոր Բայազէտն է, կամաց: Այլ առիթներով էլ յիշել եմ ու պատմել... բնական է որ հայրենի եզերքի՝ իր կենցաղով, ուրախ ու տխուր յիշողութիւններով ճեւաւորել է իմ ներաշխարհը, ուղեկցել ինձ յետագայ ողջ կեանքում...: Նոր բան ասած չեմ լինի, ինքնին պարզ է, որ ամէն մարդ դաստիարակ է իր մանկութիւնից, իր ընտանիքից, իր հայրենիքից: Իմ աշխատանքը, մասնագիտութիւնը կամ կոչումը, ինչպէս ուզում էք անուանէք, պայմանաւորուեց ընտանեկան աւանդութիւններով: Հայրս՝ Վաղինակ Դովլաթեանը պրոֆեսիոնալ դեղափոխական էր: Աշխատել է ցրիչ, ապա փոստատան վարիչ: Սակայն, այնուամենայնիւ, հոդով արուեստագէտ էր եւ քրոջ ու եղբօր հետ հիմնադրեց Նոր Բայազէտի Թատրոնը: Հօրեղբօրս որդին՝ Աւետիք Դովլաթեանը որ մանկավարժ էր, դարձեալ նուիրուեց Թատրոնին: Որքան յիշում եմ մանկութիւնս, մշտաերում եմ իմ հարազատներին, նրանց Թատրոնը: Եւ որքա՜ն անկեղծութիւն կար նրանց ձեռնարկումների ու խաղի մէջ: Մենք էլ՝ պատանիներս, ոգեւորում էինք այդ ամէնով, երազում նուիրուել բեմին: Դրան միացաւ եւ կինոյի նօսրուեստի խուժումը...: Սկզբում՝ յամր, ապա եւ հնչիւնային այդ հրաչքը բնական է, դերում էր մեզ...: Հաւատում էինք քնութեան դրկում, աւելի յաճախ գոմերում, ուր կլխամութը կինոդահլիճ էր դառնում, պատին փակցնում էինք ճերմակ պատառն ու կրկնօրինակում...: Մեծ քոյրս՝ Վերան, երկար տարիներ երդում էր Նոր Բայազէտի ռատիօկայանում, մեծ եղբայրս՝ Վռամը որ քիմիական դիտութիւնների տոքթ. է, նուադում էր գրեթէ բոլոր երաժշտական դործիքներով, միւս եղբայրս՝ Ստեփանը որ բժշկական դիտութիւնների թեկնածու է, հոյակապ երդում ու պարում էր... ես տան կրտսերն էի: Զդում էի մի բան էլ ինքս անել, երաժշտական լսողութիւնս փայլուն չէր, որեւէ դործիքի չըսիրացեցի...:

Հ.– Ի՞նչպէս ընտրեցիք շարժարուեստի մարզը:

Պ.– Երիտասարդ ժամանակ, պատանեկան տարիքիս ես մասնակցել եմ թատերական խմբակների, յետոյ պատերազմի ժամանակ բաւականին ծանր էր մեր ընտանիքի վիճակը. 15 տարեկան տղայ էի, սիրում էի Թատրոնը. ծնողքս չէր ուզում որ ես Թողնեմ ուսումս, զբաղուեմ նրանով, բայց տաքդլուխ էի, փախայ տնից դէպի Եղէգնաձորի շրջանային Թատրոն ու սկսեցի այնտեղ աշխատել: Ծնողներս յարմարուեցին եւ ինչքան հնարաւոր էր, օդնում էին:

Յետոյ վերադարձայ Երեւան ու անմիջապէս ընդունուեցի մայր Թատրոնը՝ Սունդուկեան: Սիրող էի. այսպէս հասկացողութիւն կայ. սիրողը չահ է բռնում եւլն., եւ այդ ժամանակ բախտս բերեց, ինչպէս ասում են, մեր կինոյի հիմնադիր Համօ Բեկնազարեանը նկատեց ինձ եւ վերցրեց, 1942 – 43 թուին էր, «Դաւիթ Բեկ» կինոնկարում երիտասարդ Մանսուրի դերին համար. եւ կարծես թէ վատ չէր. որովհետեւ արդէն 16 տարեկան էի ու այդ դերին համար պատուղրով պարզեւատրուեցի:

Այդ իմ յիշողութիւնների մէջ ամենավայրկեան կէտն է, որովհետեւ ես աշխատեցի այդ մեծ մարդի հետ: Շատ բան ինձ տուեց:

Շարունակում էի աշխատել Թատրոնում ու միաժամանակ նկարահանւում էի: Յետագայում Թատրոնում կամաց կամաց առաջ գնացի. արդէն մեծ դերեր էին վստահում ինձ: Յատկապէս շատ էի սիրում Շէյքսփիրեան ցանկը. եւ ըստացուեց այնպէս որ ես թեմահարթակ դուրս եկայ Շէյքսփիրեան տրամադրութեամբ, այնպիսի մեծ դործիչների հետ ինչպիսին էին Վահրամ Փափազեանը, Հրաչեայ Ներսիսեանը, Արուս Ոսկանեանը... այն մարդիկ որոնք ստեղծեցին մեր Թատրոնը: Դա էլ մեծ դպրոց էր ինձ համար: Յատկապէս իմ բարեկամութիւնը Վ. Փափազեանի հետ, դա ինձ համար մեծ բան է:

Տաս տարի աշխատելուց յետոյ Թատրոնում, մի օր որոշեցի Թողուլ այն եւ դբաղուել կինոյով: Դա ի հարկէ անհասկանալի քայլ էր իմ ընկերների համար, որովհետեւ արդէն Թատրոնում խաղայանկի դլխաւոր դերերով դբաղուած էի որպէս երիտասարդ, յաջող դերասան...: Բայց ասացի Թէ փախել էի դպրոցից: Հարկաւոր էր վերադառնալ, աւարտել ուսումը: Շարունակեցի այն. գնացի Մոսկուա, ընդունուեցի համամիութենական կինոինստիտուտ: Եւ ընդունուեցի այնպիսի խոշոր մասնագէտի մօտ որն էր Սերկէյ Դերասիմով:

Դժուար էր ի հարկէ մոռանալ Թատրոնը. առաջին տարին ուղղակի երազում էի տեսնում Թատրոնը: Բայց յետագայում, երբ մտայ մեծ կինոաշխարհը, այդ յաւը անցաւ ու բոլորովին ինձ նուիրեցի կինոյին: Աւարտելուց յետոյ միանգամից չկարողացայ գալ Երեւան, որովհետեւ տարբեր պատճառներով արտադրութիւնը քիչ էր. միւս կողմից էլ ինձ պահեցի Մոսկուայում ու երկու ֆիլմ նկարեցի այնտեղ: Կարծես Թէ վատ չէր ստացուեց: Ապա հրաւիրեցին գիս ու ես մեծ ուրախութեամբ եկայ Երեւան:

Հ.– Ո՞ր թուականներուն էր ատիկա:

Պ.– 1962 – 1963 թուականներին էր: Առաջարկուած գործը հետաքրքիր թուաց ինձ. դա «Բարեւ ես եմ» ֆիլմն էր, որը այդ ժամանակ... ուզում եմ այսպէս ասել որ ինձ ճիշդ հասկանաք. մեր ժողովրդի կեանքի մէջ եղել են շրջաններ, որոնք եղել են եւ՛ ողբերդական, եւ վերելքի տարիներ: Ես նկատի ունեմ 37ական թուականները: Իսկ 60ական թուականներին մեր կառավարութիւնը, կուսակցութիւնը դաւինեզրկեց կուռքի հասկացողութիւնը եւ մտաւ այն հոսքը երբ մեր կուսակցութեան դլուխը կանդնեց Խրուշչովը. եւ այդ հոսքը բաւականին առաջընթաց թռիչք կատարեց մեր երկրում նաեւ մտաւորական կեանքում:

1960ական թուականներին երբ ինձ առաջարկեցին այդ դործը, ես դտայ որ կարող եմ արտայայտել իմ ժամանակը: Ժամանակի չունչը, յատկապէս նուիրումի, իտէալի փնտռումների հարցը, այսինքն բարոյական այն վերելքի մասին, որը ժամանակը թելադրում էր մեզ:

Ես իմ բոլոր ֆիլմերում աշխատել եմ չմնալ պատճառի մէջ, այսինքն մեր ժամանակի մէջ. փորձել եմ դա անել համամարդկային կատեդորիաներով: Ինչքան է ստացուել, դուք կարող էք դատել ֆիլմը նայելուց յետոյ: Ցամենայնդէպս «Բարեւ ես եմ»ը հայկական կինոյի առաջին եւ վերջին ֆիլմն էր առ այժմս որ ներկայացուեց Քաննի փառատօնին: 1966 թուականին 23–րդ փառատօնն էր:

«Բարեւ ես եմ»ից յետոյ «Հայֆիլմ»ում սկսուեց մեծ վերելք. սկսեցին Հ. Մալեանի ֆիլմերը. «Եռանկիւնի»ն, «Մենք ենք մեր սարերը»...:

Իմ յաջորդ ֆիլմը «Եղբայր Սարոյեաններ»ն էր. դա ես պատրաստւում էի նկարահանել: Ես ընդհանրապէս ջրդուել եմ ժամանակակից թեմայով, բայց երբեմն մտել են այնպիսի ֆիլմեր, ինչպիսին ասենք «Եղբայր Սարոյեաններ» եւ «Երկունք»ը, որոնք կապուած էին իրար հետ:

Շատ բարդ էր «Եղբայր Սարոյեաններ»ի հարցը. ինչո՞ւ: Եկէք անկեղծ եւ ազատ խօսենք այդ հարցի մասին. երբոր 1974 թուին Փարիզում կազմակերպուեց «Հայ Ֆիլմի Օրեր» ճիշդն ասաց դլուխացանք այդ ֆիլմը ցոյց տալուց: Պատճառը յայտնի է. կը փորձեմ բացատրել ձեզ: Մինչ այդ ազդային ազատագրական չարժման ընթացքի մասին մեր երկրում եղել էր ու կար սոցիալական տեսակէտ: Այսինքն, վատը՝ վատ, լաւը՝ լաւ: Պատմական ընթացքը չէր վերլուծուել: Դա իմ կարծիքով ճիշդ չէ: Պատմութիւնը ունենում է այդպիսի սայթաքումներ, բայց մենք հիմա աշխատում ենք լինչ որ առարկայական պատճառներ փնտռել: Դրա համար Գէորգի կերպարը սկզբից բոլորին խրտնացրեց. որը խաղում էր Խ. Յովնանեանը:

Երկու եղբայր, որոնք երկուսն էլ հոդեմաչ վիճակով, մաքերի յախուռն հոսանքով, ամէն լինչով մտածում են հայրենիքի մասին: Ժամանակները չատ բարդ էին 19 – 20ական Թուականներն էր: Մէկը պատնէշի այս կողմը, միւսը այն կողմն էր: Երկուսն էլ սիրող սրտեր էին, իրենց կեանք չէին խնայում: Ահա, այսպիսի իրավիճակ էր: Կարողացանք մենք այդ հարցին այնպիսի վերաբերում ունենալ որ կարողացանք սեւն ու սպիտակը մի կողմ դցել ու ցոյց տուինք երկու տղայ, որոնք պատնէշի տարբեր կողմերում սիրտով, հոդւով մտածում են հայրենիքի մասին: Թէ ո՞վ էր ճիշդ, այդ վէճը դնում էր ամբողջ ֆիլմով, մինչեւ վերջ: Իմ ֆիլմերում երբեք դեղատոմս չէք տեսնի, որովհետեւ ես դտնում եմ որ դա ճիշդ չէ: Այստեղ կայ ինքնամաքրման, ինքնավերելքի հոլովոյթ, որը պէտք է կատարուի սրահում երբ ֆիլմը նայում ես: Կատարւո՞ւմ է այդ հոլովոյթը. ուրեմն ֆիլմը հասել է իր նպատակին: Ես իմ կողմից ճնշել չեմ կարող:

Շատ կարճ ժամանակում նկարեցի այդ ֆիլմը. բայց երկար ժամանակ վէճերի առիթ եղաւ: Որովհետեւ մարդիկ վարժուել էին այդպէս: Ֆիլմը մեծ ընդունելութիւն դտաւ, բայց երկար ժամանակ կասկածներ կային. ցոյց տա՞լ Թէ չտալ արտասահմանում: Բայց հիմա խընդիրը չկայ:

Հ.– Իսկ այդ ժապաւէնին բեմանիւթը որտե՞ղն էր:

Պ.– Ըսեմ: Գուրգէն Բորեանը տարիներ առաջ դրել էր մի պիէս, Թատրոնի համար որ կոչւում էր «Երես առ երես»: Այնտեղ էլի այդ կացութեան հոտը կար: Լաւ դերասաններ էին խաղում: Երբ ես վերցրեցի այդ նիւթը, հեղինակի հետ պայմանաւորուեցի որ ոտ այսպէս չի կարելի, պէտք է վերափոխել: Եւ վերափոխեցինք համարեա ամբողջը ընդհանուր ուժերով: Եւ ստացուեց այս տարբերակը որը դուք կը տեսնէք:

Երկրորդ ֆիլմը որ արդէն «Բարեւ ես եմ»ի տեսն ծրագրուած էր, դա «Երեւանեան օրերի խրոնիկա»ն էր: Բաւականին բարդ կառուցուածք ունէր. դա ժամանակակից ռէալ մարդու եւ նրա հումանիստական ցնորքների աշխարհի ֆիլմն էր: Մի մարդ որ արխիւում է աշխատում, բաւականին ակտիւութիւն ունի իր մէջ. նա չէ դաստիարակուած այդպէս. իր ծնուած օրից այդպիսի ակտիւ մարդ է: Եւ այդ ակտիւութիւնը երբեմն դառնում է իրեն դէմ: Կարեւորն այստեղ այն է որ նա չի կարող հանդիսատեսել արխիւի հազարաւոր փաստաթղթերին. նա կենդանացնում է նրանց տարբեր միջոցներով. եւ՛ իրա ցնորքների, եւ կոնկրետութեան: Ֆիլմը չէր ընդունւում, նկատելով Թէ չի ցոյացնում ժամանակակից մարդու կերպարը. Ֆիլմը տանջանքների աշխարհը ընկաւ: Դիտէ՞ք ինչ կայ. չէ՞ որ տարբեր ժամանակներին տարբեր մօտեցում ունենք հարցերին: Այդ ժամանակը բաւականին բարդ էր մեզ մօտ, եւ ցաւօք սրտի այն տարբերակը որը ես պիտի անէի, չստացուեց ու ֆիլմը որոշ տեղերում անհասկանալի է:

Հ.– Թուակա՞նը:

Պ.– 1971 – 1972 թուականներին էր: Յաջորդ ֆիլմը, դա «Երկունք»ն էր. նուիրուած է Ս. Մխոեանի. մեր Ա. նախագահին, որը կարողացաւ հաւաքել ամբողջ աշխարհի հայ մտաւորականներին, որպէսզի քայքայուած, բարոյալքուած Հայաստանը ինչ որ մի վիճակի բերի: Դա մեծ աշխատանք էր, ինչ որ ինձ հետաքրքրեց: Շատ ֆիլմ էր բաւականին: Ցուզնել էի սարսափելի ու որոշեցի մի փոքր ֆիլմ նկարել: Դա Շ. Թաթիկեանի «Բալենի» վէպին նկարահանումն

●▶

էր: Մի փոքրիկ աղջկայ պատմութիւնն է որը ընկել է հօր, մօր, պապի, տատի յարաբերութիւնների մէջ: Դա եղաւ «Ապրեցէք երկար» ֆիլմը:

Երկար տարիներ պատրաստուել էի նկարել Յովսէփ Օրբելին որ երեսուն տարի անընդմէջ ղեկավարել է Լենինգրադի «Էրմիթաժ» թնաստիտուտը, մեծ գիտնական է, մեծ մտաւորական որ կազմակերպեց Հայաստանի Գիտութեան ակադեմիան եւ առաջին նախագահը եղաւ: Եթէ դիտել էք Աբուլաճէի «Զղջում»ը, այդ ֆիլմը պէտք էր այդ ուժգնութեամբ լինէր, բայց երկար տարիներ զանազան դեպառեւչութիւնների հետ կռիւ տալուց յետոյ չստացուեց եւ ես չնկարեցի: Ժամանակները եւ մարդիկ, դրանք կապ չունեն իրար հետ. կարող է այդ ժամանակներին գոնուեն մարդիկ որոնք ընթացք տան հետաքրքիր ֆիլմերի, եւ կարող է գոնուեն որ չտան:

Մօտ ինը տարի չնկարեցի. ապա սկսեցի Վ. Պետրոսեանի այս գործը՝ «Մենաւոր ընկուզենին»: Երկար տարիների կուտակումներ կային իմ մէջ, սկսած մանկական յիշողութիւններից, որոնց վրայ պէտք է աշխատէի: Ինձ թուաց որ Վ. Պետրոսեանի «Մենաւոր Ընկուզենին» ինձ կը տայ այդ անելու հնարաւորութիւնը: Դժուարութեամբ սկսուեց. սցենարի վրայ երկար աշխատանք տարուեց, բայց յանկարծ կարծես թէ ինչ որ մի բան ստացուեց:

Հ.– Այսքանը ձեր եւ ձեր աշխատակիցներուն մասին. հիմա, եթէ կ'ուզէք երկու խօսով «Հայֆիլմ»ին անդրադառնաք:

Պ.– Առաջին կինոն որ նկարուել է այստեղ, 1916 – 17 թուին է եղել, եթէ չեմ սխալուում Շանթի «Հին աստուածներ»ն է եղել: Ցետոյ երբոր ապգայնացուեց կինոն մեզ մօտ 1920ական թուականներին, առաջին փաստաւաւերագրական ֆիլմը նկարահանուեց Հայաստանում 1923 թուին, որը կոչւում էր «Խորհրդային Հայաստան»: Գեղարուեստական կինոն ըստկըսուեց 1925 – 26 թուականներին. նկարահանուեց «Նամուս» կինոնկարը, Բեկնազարեանի բեմադրութեամբ:

Սկզբնական շրջանում հիմնական խաղացանկը կազմում էր մեր դասականների հրանաւորումը. Շերվանզադէ, Սունդուկեան...: Ցետագային, երբոր ստացուեց կինոդերասանների մեծ բանակը, այն ժամանակ նկարահանուեցին օրիգինալ սցենամատուրգիաներ:

Պատերազմից յետոյ բաւականին նոր զարկ տրուեց. նոր մարդիկ եկան կինո. նրանք միաժամանակ մեր թատերական ինստիտուտի սաներն էին, միւս կողմից էլ Մոսկուայի համամիութենական կինոինստիտուտի սաներն էին: Նրանք էին Մելիք Ասատեանը, Երզնկեանը, Վազգչեանը... որոնք հետաքրքրաշարժ բաներ արեցին «Հայֆիլմ»ի առաջընթացի համար: Եկաւ Արման Բանանեանը որ հոյակապ մի ֆիլմ նկարեց որ մինչեւ հիմա դասական է համարւում. դա «Տժվժիկ»ն է: Եկան պրոֆեսիոնալ օպերատորներ, ինչպիսին են Ալ. Եաւրուեանը, Իսրայէլեանը... երիտասարդներ եկան Գ. Յովհաննիսեանը, Ա. Մելքոնեանը...: Հիմա կարող ուժեր ունի «Հայֆիլմ»ը եւ կարող է հետաքրքիր ֆիլմեր անեն: Դա ապացուցւում է նաեւ որ կարմակերպուեցին բաւականին շատ փառատօններ՝ Անգլիայում, Ֆրանսիայում, Վենետիկում...:

Այս վերակառուցման շրջանին կինոն էլ է վերակառուցւում. վերջերս մենք հիմնովին փոխեցինք մեր աշխատաձեւը: Նախ ղեկավարութիւնը փոխուեց ոչ թէ նշանակովի, այլ եղան ընտրութիւններ: Ընտրուեցինք ես ու իմ կոլեգիան: Եւ հիմնականում հարցը չօշափւում է նոր արտադրական վիճակ ստեղծելու մասին: Մինչեւ հիմա ցաւօք սրտի վէճերը դնում են, բայց մի բան կարող եմ ասել որ այն ձեւը որ դուել ենք աշխատելու, չնայելով հերթականութեան ասում ենք պէտք է աշխատեն տազանդաւոր մարդիկ, որոնք որակ են տալիս: Սա դժուար հարց է, որովհետեւ մարդիկ տասը, քսան տարի աշխատել են այստեղ, հիմա մենք նրանց ասում ենք «դուք չէք կարող»: Դա որոշել է խորհուրդը. առաջ ունէինք դեղարուեստական խորհուրդ, հիմա՝ խորհուրդ, ուղղակի, որը ղեկավարող է եւ ոչ խորհուրդ տուող ձայն. եօթը հոգի են, որոնց որոշումը օրէնք է: Ես ասում կ'անցնենք երեւի նաեւ ինքնաֆինանսաւորման, դա մի քիչ բարդ պրոցես է: Բայց պէտք է անցնենք, որովհետեւ չենք կարող այսպէս չորս միաւորումով եօթա գնալ, ինչպէս ասում են: Պէտք է ուժ, տասը միաւոր ունենանք որ կարողանանք ժանրային զանազանութիւն մտցնել խաղացանկի մէջ:

Հ.– Ձորս միաւորը «Հայֆիլմ»ի տարբեկան ժապաւէններուն թիւն էր, չէ՞:

Պ.– Այո. հիմա միայն չորս կարող ենք. ուզում ենք գոնէ տասնի հասցնենք: Ուզում ենք օրինակի համար փորձառական ֆիլմեր պատրաստել: Պէտք է կարող երիտասարդներ առաջ քաշենք: Շատ երիտասարդներ կան որ երկար տարիներ սպասում են: Երիտասարդ հայ ուժեր հրաւիրում ենք նաեւ Մոսկուայից:

Հ.– Ինչ առաջ կ'ըսէիք թէ խախտը ունեցած էք Վ. Փափազեանի նման ուժի մը հետ խաղալու: Նկատի առած մեր դերասանները, պիտի ըսեմ որ այսօր չունինք նոյն բարձրութեան վրայ գտնուող շատ անուններ. կան լաւ դերասաններ. սակայն ընդհանրապէս միջրինակութիւն մը նկատելի է իրենց խաղարկութեան ոճին մէջ: Ինչո՞ւ չշարունակուեցաւ մեծերու հոսքը:

Պ.– Այս հարցը շատեր տուած են ինծի. միանգամայն ճիշդ է: Այդ մեր դասական դերասանները որ գնացին, ընդհանրապէս ստեղծուեց մի իրավիճակ որ բաւականին դժուար պահեր խմբեց: Թէպէտ այդ ժամանակին էլ ունեցանք ուժեղ դերասաններ. Սօս Սարգսեան, Մուշեղ Մկրտչեան, Մհեր Մկրտչեան, Ա. Ջիլարխանեան... այնպէս ստացուեց որ սրանք ֆիլմից ֆիլմ տեղափոխուեցին: Մի տեսակ այո, տաղտուկ մտաւ նրա մէջ: «Անձնաւորութիւն» հասկացողութեան տեսակէտից այսօր մեր դերասանները աղքատ վիճակի մէջ են: Այն «անձնաւորութիւն» հասկացութիւնը որը մի բան պէտք է կատարի հայ թատրոնում կամ կինոյում, առ այժմ ցաւօք սրտի քիչ է: Կան հնարհալի մարդիկ, բայց անձնաւորութիւնների հարցն էլ կայ: Ցետոյ ուսուցումը մեզ մօտ ճիշդ հիմքերի վրայ չի դրուած: Ես յոյսով եմ որ կը կարգաւորուի: Հայ ժողովուրդը խաղացող ժողովուրդ է:

Հ.– Մեր տեսածներէն դատելով, ժամանակակից կեանքի, մարդու թեման յաճախ բացակայ է հայաստանեան շարժանկարէն. ինչո՞վ կը բացատրէք ասիկա:

Պ.– Մենք ժամանակակից ֆիլմեր շատ ենք նկարում. ձեզ չի հասնում: Վերջերս Ներսէս Յովհաննիսեանը հետաքրքիր գործ նկարեց: Մրագրւում են նաեւ բաւականին սուր, ժամանակակից թեմայով ֆիլմեր: Ալ. Մկրտչեանը բաւականին հետաքրքիր սցենար ունի. պիտէք որ ընդհանրապէս ընդունուած է ասել որ Երեւանը կարմիր գրքոյկում է գրանցուած օդի կեղտոտութեան համար: Դա է թեման, մարդկային հետաքրքիր թեմաների, ժամանակի ուժեղ հայեացքների վրայ հիմնուած:

Հ.– Վերջին նիւթ մը. մարդիկ շատ յաճախ հարց կու տան թէ ինչ անցած դարձած է Պարաճանովի ու «Հայֆիլմ»ի միջեւ: Ինչո՞ւ իր աշխատանքը վրացֆիլմի կնիքը կը կրէ եւ ոչ հայկական:

Պ.– Ինչ եղել է Պարաճանովի հետ, չեմ ուզում ասել, բոլորդ գիտէք, բայց նա վերջացնելուց յետոյ իր ոդիսականը, եկաւ Թիֆլիս. ես վերջերս շատ եմ եղել իր մօտ: Նա սիրահարուած է իր տան վրայ, իր շրջապատի վրայ. նա այնտեղի ծննդեանն է: Այնպէս որ լրիւ տեղափոխուել այստեղ, նա չի կարող. ես դա զգացի այնտեղ: Բայց կատարուեց մի հետաքրքիր փաստ: Հիմա նա վերջացնում է իր հերթական նկարը այնտեղ եւ արդէն պատմանաւորուած է, հաստատուած է, իրար յետեւից պէտք է այստեղ նկարի երկու ֆիլմ: Մէկը իր իսկ սցենարով որ կոչւում է «Ծոստովանանք», պարաճանովեան մօտեցումով, հետաքրքիր ժամանակաշրջանի, ուժով զգացմունքային բան պէտք է լինի դա: Այնտեղ նա խօսում է իր տասը ընկերների մասին, որոնք դնացին ռազմաճակատ եւ չվերադարձան: Բայց այդ գործը սկսում է երեսնական թուականներից ու գնում է մինչեւ պատերազմի աւարտը: Իր ընտանիքի պատմութիւնն է:

Երկրորդը՝ էլի՛ իր սցենարով որ արդէն պատրաստ է, Արա Գեղեցիկն է: Պէտք է համատեղ նկարահանումներ անենք Հընդկաստանի, Եգիպտոսի եւ գուցէ Իրաքի հետ: Երրորդը, եթէ առողջութիւնը նեբի, դա արդէն մեր կառավարութեան պատուէրն է, Սասունցի Դաւիթը: Մենք ամէն ինչ կ'անենք որ իրեն օգնենք այդ հարցում, ամէն ինչ: Ինք խնդրեց որ Սբա Գեղեցիկը միասին անենք, հաւանեցի, որ միայն նրան օգնեմ, ուրիշ ոչինչ:

Հ.– «Արա Գեղեցիկը» ուղղակի «Հայֆիլմ»ի՞ արտադրութիւն պիտի ըլլայ:

Պ.– Այնպէսման, մերն է: Եւ գուցէ չմոռանք դնալ. թէպէտ չի կարող:

***

«Հայֆիլմ»ի գլխաւոր ղեկավարին՝ Ֆ. Դովլաթեանի հետ զրոյցը կը շարունակուի Պարաճանովի, անոր առընչուած հարցերու, ծրագիրներու շուրջ: Տեսակցութիւնը որ ծրագրուած էր յաջորդ հայկ. շաբաթուեսի դերասան ու թատրոնի Ֆ. Դովլաթեանի հետ, կ'ամրագրի Հայաստանի գեղարուեստի կարեւոր մարզերէն մէկուն պատասխանատու դէմքին հետ, որուն մօտ արուեստագէտի իր հարցերուն գուգահեռ ներկայ է հայկ. շաբաթանկարին ներկային ու ապագային վերաբերող հարցեր ու մէկ խնդիր, հետեւեալ նկար, ծրագիր, ամէն մէկը իր խանգամանքներով, բայց նաեւ իր մտածումներով:

Տեսակցեցաւ՝
Ա. Թ.

ÉLOGE DE LA DIVERSITÉ

ARMEN LUBIN

Chahnour Kerestedjian, dit Armen Lubin (1903 - 1974) est né à Istanbul d'une famille arménienne d'artisans. Il y fit de bonnes études de littérature et apprit la langue française. Il écrira dans sa langue natale et dans celle du pays d'adoption. En effet, à vingt ans, il fut contraint de quitter son pays pour fuir les persécutions. A Paris, il trouva un emploi de retoucheur de photographies. Il habita Montparnasse, s'intéressa au surréalisme, écrivit sous le nom de Chahan Chahnour un récit racontant l'exode de son peuple : *La Retraite sans musique*, en langue arménienne. Il fut lié à Jean Follain, Fernand Marc, Max Jacob, André Salmon qui le fit connaître à Jean Paulhan. Il vécut pauvrement jusqu'à ce que la maladie, vers 1936, le jette dans la misère: atteint d'une tuberculose osseuse, sans protection sociale (il ne put jamais obtenir la naturalisation française), il dut avoir recours à des amis empressés, français ou arméniens résidant en France. Ce seront des opérations répétées, la vie en salle commune, à Broussais, à la Salpêtrière, dans divers sanatoriums du Sud-Ouest, avec entre deux hospitalisations, des périodes où il est comme en a témoigné Madelaine Follain, à la rue. Des interventions chirurgicales graves se succèdent et son livre *Transfert nocturne* traite du grave problème de l'euthanasie. Sa poésie est-elle noire, désespérée ? Si la tristesse est sous-jacente, il y a de la lumière et un humour bien particulier. Il put quitter les hôpitaux et devenir l'hôte du foyer arménien de Saint-Raphaël avec une chambre à lui. Jacques Brenner le situe dans la lignée de Corbière et de Laforgue. Ses recueils : *Fouiller avec rien*, 1942, *Le Passager clandestin*, 1946, *Sainte Patience*, 1951, *Les Hautes Terrasses*, 1957, *Feux contre feux*, 1964, à quoi s'ajoute l'œuvre arménienne, selon Brenner, «d'une saveur très originale et d'une authentique veine populaire». A signaler un numéro spécial des *Cahiers bleus* consacré au poète.

Sur un rythme lent, presque désinvolte, gauche, volontairement boiteux, Armen Lubin semble se regarder vivre quotidiennement tout en apportant une sensibilité narquoise qui cache la blessure. Il a la politesse de faire taire ses plaintes. Il interroge, il s'interroge: «Quel colloque pourrait se tenir entre moi et la nuit?» ou bien introduit dans le poème les «pépins» de la vie: «Un pépin! un pépin! misérable embêtement / Qui tarde à devenir désastre...» Il dit :

Mes désirs sont autres, et j'en sais qui fouillent l'air.
J'en sais dont la spirale en forme de ressort
Extensible vers la vie, extensible vers la mort
Se raffine à l'approche des ténébreux supports
Pour rester dans l'amour la plus fraîche des vrilles,
La Seine bombe le torse et ses écussons brillent.

Certaines œuvres comme le poème *L'O* montrent son attention pour les êtres, ailleurs les «viellards mi-coton mi-laine» ou «les éclopés de la foire», ici une des «filles galantes sortant de l'hôtel» :

Voici venir la fille douce, toujours battue,
Qui paye régulièrement la chambre contre reçu,
Qui cherche la confiance, cherche la sympathie,
En rentrant à l'aube elle rapporte
l'O de l'HOTEL tombé dans la rue.

Dans les plis sinueux des capitales, il recherche «l'accusé du jour et l'accusé de la nuit», il aime Paris et le mêle à ses amours : «L'année de mon premier, de mon grand amour, / Ce fut l'année des horloges lumineuses...» Il y a dans la poésie de Lubin quelque chose de brisé et de gai, de tendre et de décimé, une gaieté franche ou amère, un sens des situations cocasses que le poème doit transcender pour en faire de la pure poésie mais sans oublier la disharmonie des choses. Et il n'est pas un poème où n'apparaisse une notation sensible, un recours à quelque observation, des feuilles d'automne qui «s'en vont de droite à gauche comme l'écriture arabe» au marron d'Inde caressé au fond de la poche. Toujours une recherche de l'amitié des êtres et des objets. Avec Lubin passe un frémissement sensible, celui de l'homme présent dans son langage. Admiré par les plus grands contemporains, aujourd'hui délaissé par maintes histoires littéraires, il mérite d'être arraché à l'oubli.

ROBERT SABATIER
de l'Académie Goncourt

«*La Poésie du XXe siècle*
3 - *Métamorphoses et Modernité*»
Ed. ALBIN MICHEL, Paris 1988.

ՀԱՅԱԹԱՐԾ ՏԱՐԻՆ

1988–ը յոյսի եւ վախի տարի մը եղաւ Հայութեան համար: «Հայա – շարժ» տարի մը, բառին դօտեպնդիչ եւ ողբերգական կրկնա՛կ իմաստներով: Կասկած չկայ որ ապագայի հայ պատմիչները Փետրուար – Դեկտեմբեր 1988–ը պիտի ընդունին իբր անկիւնադարձային թուական: Անկարելի է նուազ ծանրակչիռ բառերով որակել «Ղարաբաղեան» կոչուող շարժումը, երկրաշարժը եւ անոնց հետեւանքները:

Սակայն ինչպէ՞ս արժեւորել այս անկնդատարձը, նման ընդհանուր հաստատումէ մը անդին:

1988 փետրուարին սկսած դէպքերը աւարտած չեն: Կերպարանափոխուած է անոնց բնոյթը արդէն իսկ, եւ անկասկած արագօրէն պիտի շարունակէ փոխուիլ: Ինչպէս դիտեն պատմագէտները, անաւարտ հասարակական իրողութիւնները վերլուծելը չափազանց դժուար է, իսկ նման վերլուծում ինքնավստահօրէն հանրութեան ներկայացնելը՝ ծխծաղելի: Հայաշարժ 1988–ը աւարտած կարելի է նկատել՝ միա՛յն օրացոյցին վրայ: Եւ ուրեմն անոր մասին վճռական վերլուծումներ մատուցելը՝ պատանիի մը կենսադրականը գրելու պէս անհեթեթ արարք մըն է, – նկատի ունենալով իրողութիւններու՝ որոնց միակ իմաստաւորումը ապագայի չուքերուն եւ արշալոյսներուն մէջ ծուարած կը սպասէ:

Ի՞նչ կարելի է ըսել, ուրեմն, առանց մեղանչելու այդ ապագային եւ պատմագրական հեռատեսութեան դէմ:

Նախ՝ կրնանք ըսել որ երկրաշարժը զուտ բնական աղէտ մը չէ, որ միայն թեքնիք եւ տնտեսական լուծումներ կը պահանջէ: Անկասկած դրամը, դիտութիւնը, թեքնիքը անյեղաշրջելի եւ կենսական դեր ունին խաղալիք: Սակայն անոնք ոչ սկիզբն են, ոչ ալ վերջնական լուծումը աղէտի մը՝ որ ունի ընկերային, վարչական, քաղաքական եւ ի վերջոյ պատմական բնոյթ, ուրեմն՝ բարդ երեսակներ:

Ո՞ւր սկսիլ վերլուծումը:

Զմոռնանք սա պարզ իրականութիւնը, որ Սփիւռքահայութիւնը, ապա նաեւ տնտեսեան աչխարհը, չէր դի՛տեր թէ քանի հոգի մեռաւ այս երկրաշարժէն: Երբ Սորհ. Միութիւնը կ'ուզէր արագօրէն օգնութիւն ապահովել Սրեմաուաքէն, արձագանգ որ ամէն տեսակի թիւ դործածուի, մեծցնելու համար աղէտին տարողութիւնը կամ թերեւս (չենք դիտեր) պարզ ձշմարտութիւնը ըսելու համար:

Դիտենք որ Ֆրանսայի մասնագէտներ, նկատի առնելով կքած բնակարաններու թիւն ու տարածութիւնը, քիչ մը աւանդական հայ ընտանիքներու անդամներուն մէջին թիւը, եւ Ադրբեջանէն փախած, հիւսիսային Հայաստան ապաստանած դաղթականներուն մասին բերանացի հաղորդած տեղեկութիւնները, Նիւ Եորք – Թայմզի Թղթակիցին ըսին որ 165·000 մեռեալ կայ փլատակներուն տակ, – ամէնէն բարձր թիւը, որուն հանդիպեցայ ես անձնապէս, մամուլին մէջ:

Դիտենք որ 1989 Յունուարի կէսէն ի վեր, Սորհ. Միութիւնը, քաղաքական նոր եւ տարբեր դրդապատճառներէ մղուած, եւ մանաւա՛նդ Սորհ. Հայաստանի վարչակարգը ժողովուրդի զայրոյթէն պաշտպանելու համար, կ'ըսէ որ (երբ նո՛ր թէ չիտակ ըլլայ) 25·000 մեռեալ կայ:

Ուրե՞մն:

Ժողովուրդ մըն ենք որ ծանօթ է իր ողբերգութիւնները պատմութենէն ջընջելու փորձին, դոնէ՝ դանոնք վիճակագրականօրէն նսեմացնելու փորձին: Դիտենք որ կ'ըսուի թէ Եղեռնի զոհերուն թիւը՝ ըստ Թրքավճար պատմիչներու 300·000 էր (անշուշտ զոհ ո՛չ Եղեռնի, այլ՝ «փոխադարձ» ջարդերու եւ խռովութիւններու, ըստ այդ պատմագէտի կոչումին անարժան մարդոց): Մենք կ'ըսենք 1·500·000, եւ բաւական լուրջ վերլուծումներ կ'ըսեն որ 1894–էն 1923՝ Թուրքերն ու Ադրբեջանի «Սովետթուրք»երը միասին 2·300·000 Հայ ջարդած են, Պոլսէն՝ Բաքու, Առանայէն՝ Շուշի:

Թերեւս բոլորովին անհասկնալի չէ որ մեր Եղեռնը, դոր պատմութիւնը դեռ ջեց 1914 – 1923 մարդակուլ տարիներուն ծիրին մէջ, երբ առաջին աչխարհամարտ, քաղաքական պատերազմ, սով եւ համաճարակ 40 միլիոն մարդ սպաննեցին Եւրոպայի մէջ, – անհասկնալի չէ, կ'ըսեմ, որ այդ Եղեռնի զոհերուն թիւը յստակ չէ ամէնուն, մանաւանդ երբ Թուրք Պետութիւնը ամէն ճիդ կը թափէ, պատմութիւնը խեղաթիւրելու:

Սակայն ահաւասիկ երկրաշարժը: Դէպք մը, որ 1988–ին, հեռատեսիլի դարուն եւ հաղորդակցութեան թեքնիքներու դաթնակէտին կը պատահի, եւ մեր հայրենիքի ղեկավարներն ու Սրեմաուաքի մասնագէտները չեն կրնար համաձայնիլ թէ 25·000 անձ մեռա՞ւ, թէ 165·000: Պետութիւն մը, ուր ոստիկանութիւնը մանրադնին, հակակչռող դեր ունի ամէնօրեայ կեանքին մէջ, յանկարծ անօդնական կը թուի, – ոչ բնակա՛ն աղէտին առջեւ միայն, այլեւ իր իսկ վարչա–քաղաքական անանկութեան դէմ յանդիման:

Հարցը միայն թիւը չէ: Ներկայիս, վստահելի անձեր որոնք մօտէն կը հետեւին, կ'այցելեն Հայաստան, կը խօսին ոչ միայն Պետութեան ներկայացուցիչներուն, այլ նաեւ տեղացիներուն հետ, կ'եզրակացնեն որ դոնէ 50·000 մեռեալ կայ· առաւելագոյնը՝ 80·000: Իրօք մարդ չի դիտեր տակաւին թէ քանի՞ դաղթական Ադրբեջանահայ մեռած է երկրաշարժի դօտիին մէջ, կամ քանի՞ մանուկ ղրկուած ուրիշ ապահով վայրեր, արձանագրուած՝ այս կամ այն պաշտօնեայի տեղրակին մէջ, սակայն տակաւին չհամրուած՝ իբր ողջ եւ վերապրող: Գիտենք որ կա՛ն:

Հարցը սա է, – երբ չենք դիտեր նոյնիսկ թէ քանի՞ զոհ կայ, երբ այդ պարզ, վիճակագրական իրողութի՛ւնն իսկ կը մնայ անորոշ, ինչպէ՞ս վերլուծել աւելի բարդ երեւոյթներ:

Զգուշութեամբ, զգուշօրէն:

***

Թէ ի՞նչ պիտի ըլլան հետեւանքները հայաշարժ 1988–ին, կարելի չէ ըսել, ուրեմն:

Կարելի է ըսել, միայն, որ ամէն վերլուծող պէտք է սեւեռի իր հայեացքը գործունէութեան որոշ մարզերու, ծիրերու վրայ, որովհետեւ անոնց հոլովոյթները պիտի որոշեն թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ 1988–ի անդրադարձը, Սորհ. Միութենէն ներս եւ դուրս, Հայութեան վրայ:

(ա.) Ղարաբաղը Սրցախ վերակոչեց հայ մամուլը: Սակայն այդ ծիրէն դուրս ամէն տեղ, ան Ղարաբաղ իսկ չէ, «Նագորնօ – Ղարաբաղ» է, Լեռնային Ղարաբաղ: Ռուսեւթուրք այդ մակդիրը անզգայ իրականութիւն մը կը յիշեցնէ մեզի, – Լեռնային Ղարաբաղի ապագան աւելի յուսադրող է, քան էր՝ տարի մը առաջ, սակայն մեր յո՛յսն է միայն որ դարթօնքի մէջ է: Ուրիշ ոչինչ: Շնորհիւ տեղացի Հայերու իսկապէս աննկուն կամքին, կամք՝ որ ծնունդն է, մասամբ, յուսահատութեան, մասամբ՝ վերջին ադիթ մը չվախցնելու փափաքին, դրական որոշ փոփոխութիւններ տեղի ունեցան եւ տակաւին կրնան պատահիլ:

Լեռնային Ղարաբաղի ընակչութիւնը դիտակցեցաւ թէ իր ըղձանքի թրքացումը կասեցնելու, թերեւս ըղձանքը Հայաստանի կցելու առաջին ու վերջին լաւ առիթը կը կազմէ, ու չարժեցա՛ւ:

Կան չատեր, ոմանք՝ հայ ղեկավարներ, որոնք Հայաստանէն ներս եւ դուրս, ըստ փիւռքի մէկ, դժգոհ ու փակիկաճային կը մրթմրթան թէ Լեռնային Ղարաբաղի չարժումը անգամ մը եւս մեր ժողովուրդի քաղաքական տհասութիւնը կը փաստէ: Փոխանակ սպասելու որ ուրիշ ազգեր, օրինակ՝ Պալթերը ստանձնեն ռահվիրայի դերը, ուրեմն նաեւ Սորհ. Պետութեան ծանր թաթով պատժուղի դերը, Ղարաբաղցիք չարժեցա՛ն:

Սխա՞լ: Թերեւս: Շարժումը մէկ տարեան մէջ իրագործեց մասնիկ մը այն երազէն, դոր նախորդ 65 տարիներու տառապանքն ու աղերսագիրները չէին կրցած ապահովել, – վարչական նոր, յատուկ դրութիւն մը, որուն մէջ կը տիրապետեն Ռուսերն ու Հայերը:

Զենք դիտեր, անշուշտ, թէ սթաթու ֆուօն պահելո՞ւ համար պիտի գործէ այս ղերոյթը, թէ զայն բարեփոխելու համար: Զենք կրնար դիտնալ: Սակայն դիտենք, պէտք է դիտնանք, որ Սրցախի Հայութիւնը ամբաստանել՝ իբր քաղաքացիօրէն տհաս, ամենալաւ պարագային միամտութիւն է, ամենավատ տեսանկիւնէն՝ զուտ վարնոցութիւն:

Ո՞վ եւ ո՞ւր էին Հայութեան ղեկավարները, երբ Սրցախի Հայութիւնը իր աղերսագրերը կ'ուղղէր ամէնուրեք, կը մնար անպատասխան, կը դիտէր Նախիջեւանի պարպումը, ի՛ր իսկ Հայութեան դերակչիռ տոկոսի նուաճումը:

Սորհ. Հայաստանի համայնավար հայ ղեկավարները կամ Մոսկուայի իրենց տէրերուն զոհունակութիւնը կ'ապահովէին, եղբայրական Ադրբեջանի հետ անոյչ լեզու դանելով, եւ կամ, Ազասի Յանջեանի սպանութենէն եռք մանաւանդ, սարսափած, կը փնտռէին վարչակարգի, տիրող դասակարգի ապահովութիւնը եւ հանդիստը՝ ապազգային քրոջչութեամբ, մինչ Ադրբեջանի ինքնավստահ վարչակարգը կը մղէր ազգային եւ ազգամոլ իր գործունէութիւնը: Միջոցին՝ Հայաստանի մէջ 1965ի պոռթկումին պէտք եղաւ, որպէսզի յուչարձան մը կառուցուի:

Ո՞ւր էր Սփիւռքի ղեկավարութիւնը: Անօդնական կամ անտարբեր, բոլոր հատուածներու ղեկավարները ծխային կանոնաւորութեամբ Ղարաբաղը կամ կը մոռնային, կամ կ'ոգեկոչէին, սակայն իրա-

Գրեց՝

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

կանութեան դաժան պայմաններու բերումով, ոչ մէկ օդնութիւն կը բերէին Սրցախի Հայութեան: Չէին կրնար:

Սրցախի Հայութիւնը չարժեցաւ, աղդու ղեկավարութեան կատարեալ պարապին, վաքիւմին մէջ իր ղեկավարութիւնը ստեղծելով: Այդ ղեկավարներէն ոմանք բանտն են, ոմանք՝ լռած: Սակայն Լեռնային Ղարաբաղի մէջ դոնէ, հայ տարրը կը թուի դիտակցիլ թէ ո՞վ են անոնք, որո՞նք են այն սկզբունքներն եւ դաղափարները՝ զորս կը բաժնէին այդ ղեկավարութեան հետ: Որքան ատեն որ հայ տարրը ունի նման զարդացած դիտակցութիւն, կրնանք վստահ ըլլալ որ ան ներսէն պիտի ընէ ինչ որ կրնայ, պիտի բանեցնէ այն ճնշումը՝ որ կրնայ:

Այդ մարտունակ հայ տարրէն դուրս՝ ամէնն ինչ հարցական է:

(բ.) Հայաշարժ 1988–ը պատահեցաւ պատմական հի՛ն, խորունկ հոսանքներու ճնշումին չնորհիւ, սակայն անոնք կը մընային ընդյատակեայ, լուռ, եթէ չըլլար Կորբաչովեան Կլազնոստ – Պերեստրոյկան:

Իսկ այդ, իր կարգին, չէր պատահեր եթէ Սորհ. Միութիւնը եւ զայն վարող համայնավար ընտրանին (որ կարելի է «դասակարգ» կոչել), չդիտակցէր որ ճգնաժամային է Պետութեան վիճակը:

Որքան ալ կարեւոր ըլլանք մենք՝ մեզի համար, ստիպուած ենք դիտակցիլ որ համաչխարհային հսկայ բեմին վրայ փոքր դերասաններ ենք: Եթէ իրավիճակը դիտենք ոչ միայն իբր Հայ, այլ իբր մարդ, մոլորակի բնակիչ, ի՞նչ կը տեսնենք:

Ցստակացնելու համար Հայութեան վիճակը, 1988–ին, կը դիմեմ բաղդատութեան մը, – ի՞նչ պիտի տեսնէր դուտ առարկայական անձ մը, եթէ ան քննէր մոլորակին վիճակը, 1915–ին:

1915–ին ան կը տեսնէր մոլորակին տիրապետող եւրոպական դրամատէր Պետութիւններուն ճգնաժամը, տիտաններու բախումը, ի միջի այլոց՝ հիւանդ ճիւաղի մը, օսմանեան Պետութեան մասնակցութիւնը, այդ բախումներուն: Հարիւրաւոր միլիոններ զօրակոչի ենթակայ էին, տասնեակ միլիոններ մեռան, ի միջի այլոց՝ բազմաճակատ այդ աչխարհամարտի ընթացքին, բեմին մէկ մութ անկիւնը տեղի ունեցաւ սպանդ մը, որ մէկուկէս միլիոն Հայ սպաննեց: Ապա, հերոսական փոքր տրամ մը, որու ընթացքին անկախ Պետութիւն մը ծնաւ ու մեռաւ, երկու տարուան մէջ:

Արդ, եթէ այդ նո՛յն, անկարելիօրէն առարկայական անձը մեր մոլորակը գընէր այսօր, ի՞նչ պիտի տեսնէր, ինչպէ՞ս պիտի տեսնէր Հայութեան վիճակը:

Պիտի տեսնէր որ մոլորակի ցամաքամասին տիրապետող ամենամեծ երկու Պետութիւններէն մէկը, Սորհրդային Միութիւնը, կը տուայտի, կը զգայ որ իր բազմազգ կայսրութիւնը տնտեսական ու քաղաքական ճգնաժամի մը մէջ է: Կը զգայ որ այդ կայսրութեան տիրապետող բազմազգ, «կուսակցութիւն» կոչուող դասակարգը, տարբը, սոխպուած է փոխել իր վարուելակերպը:

Քիչ մը միամտօրէն, Սորհրդային Միութեան մէջն ու դուրսը, չատեր եզրակացուցին որ փոխել, կը նշանակէ բառէ – փոխել:

Սորհրդային Միութիւնը ղեկավարող համայնավար կուսակցութեան ընտրանին Բրեժնեւի, Անդրոբովի, Չերնենկոյի իրերայաջորդ չարքի տխուր խեղկատակութիւնը արտօնեց: Իր վարչակարգի տնանկութիւնը պարզեց հպատակ ժողովուրդներուն, ապա նաեւ համայն աչխարհին: Եւ վերջապէս յանդեցաւ այն որոչումին, որ իր չարքերէն նոր հոսանք մը դրսեւորել, եւ այդ հոսանքի առաջնորդը աթոռին բազմեցնելը կարելի՛ է արդարացնել: Նոյնիսկ, որ կենսակա՛ն է այդ ընել:

Կորբաչով ինքզինքը «պարտադրեց» միւսներուն: Սակայն անձի մը մենատիրական ձգտումները չէին միայն, այդ աթոռը իրեն ապահովողը: Տիրող դասակարգի մէկ ստուար, քիչ թէ չատ դիտակից հատուածի մը դործն էր պատահածը:

Թերեւս Կորբաչով կրնայ վերածուիլ իսկական, ստալինատիպ մենատէրի մը: Կարելի է, հաւանական չէ:

Միայն մէկ բան կարելի է վստահօրէն ըսել:

Կայսրութիւնները, մեծ Պետութիւնները վտանգ մը կը ներկայացնեն երբ կը դիտակցին, կը հասկնան, կ'ընդունին որ ճգնաժամի մը մէջ են:

Երբ մեծ Պետութիւններ կը դիտակցին որ իրենց կեանքը, վարչակարգը վտանգի մէջ է, որ փտախտը յառաջացած է, որ տիրապետող դասակարգը պէտք է բուժէ իր իսկ վարուելակերպը, – ահա ա՛յդ վայրկեանին անոնք վտանգ մը կը ներկայացնեն:

Վտանգ՝ իրենք–իրենց, քանի որ կը սրի ներքին պայքարը, տիրող հատուածներու միջեւ:

Վտանգ՝ իրենց հպատակներուն, որոնք կը կոխկռտուին: «Երբ փիղերը կը կռուին, խոտն է որ կը ճզմուի», կ'ըսէ հընդկական առածը:

Վտանգ՝ իրենց դրացի Պետութիւններուն, որոնք մէկ կողմէն ճգնաժամը օգտագործելու փորձութիւնը կը ղգան, միւս կողմէ՝ սթաթու ֆուօն պահպանելու փորձութիւնը, քանզի դիտեն որ մէկ մեծ Պետութեան անկումը կը քայքայէ միւսներուն դժգոհ հպատակները: Վտանգ, նաեւ, քանի որ ճգնաժամը յետաձգելու մէկ ձեւն ալ դուրսի թշնամիները մեղադրելն է, պատերազմ մղելն է:

Օրինակ մը, հարցը նորէն բաղդատութեամբ պարզելու համար:

19–րդ դարուն օսմանեան կայսրութիւնը դիտակցեցաւ իր ճգնաժամին: 1828–էն 1878, չիսնամեակի մը ընթացքին օսմանեան թուրք տարբին՝ մէկ մասը փորձեց բարե – փոխել վիճակը: Ձախողեցաւ: Մասամբ՝ որովհետեւ դիտակից տարբը տկար էր, եւ բիրտ տարբը կը կազմէր ղեկավար դասին մեծամասնութիւնը: Մասամբ՝ որովհետեւ հպատակ տարրերը անհամբեր էին, դանակը հասած էր ոսկորին: Ձախողեցաւ: դլխաւորաբար այն պատճառաւ որ եւրոպական Պետութիւնները հանդիստ չձգեցին զայն, չըդաչնակցեցան բարեփոխում ուղղ ղեկավարներուն հետ: Ընդհակառակն: Քաղաքական եւ մանաւանդ տնտեսական քայլեր առին, որոնք քայքայեցին օսմանեան Պետութիւնը: Զայն հասցուցին ճգնաժամերու չարքի մը, որոնց առաջին պատուղը Ազտիւլ–Համիտն էր, երկրորդը՝ Ենվէրն ու Թալաաթը, երրորդը՝ Աթաթիւրքը, եւ արդի Թուրքիան: Եւ որուն մէկ ուրիշ պատուղն էր Հայութեան զարթօնքը, հոսհոս, կեղեքումէ՝ ամէնուրեք, յաղաղած սակայն անխուսափելի ազատագրական պայքարը եւ, իբր յորնած Կայսրութեան մը վերջին զոհը՝ բնաջնջումը, սպանդը:

Չեմ չափազանցեր երբ կը դրեմ թէ Սորհ. Միութիւնը, այսօր, կը գտնուի նման երկա՛ր ճգնաժամի մը առաջին հանդրուանին:

Ներկայիս ան պիտի փորձէ բարեփոխումներով փրկել ինքզինքը: Պիտի կարենա՞յ:

Անկարելի է դուշակել: Շատ մը ազդակներէ, դործօններէ կախում ունի արդիւնքը: Կորբաչով, իբր անձ, կը թուի

●▶

●➤

ըլլալ կարող, խորամանկ, վճռամիտ, մենատիրական որոշ տակայն ոչ – հիւանդագին հակումներով օժտուած անձ: Կոպիտ, տակայն ոչ վայրագ: Իր սիսթեմին, իրեն ծնունդ տուող դրօյթին մէկ լաւորակ պտուղը:

Բազմազգ օսմանեան կայսրութեան տիրող տարբը թուրք էր: Բազմազգ խորհ. կայսրութեան տիրող տարբը ռուս է, աւելի ճիշդ, սլաւ, աւելի ճիշդ՝ **ալաւամիա**: Սլաւներէն եաք՝ թիւով ամենամեծ տարբը՝ թո՛ւրք է: Եւ այդ տարբին մեծամասնութիւնը կը հակի պահպանողականութեան, բաւին ամենայոռի իմաստով:

Կ'ուզէ պահպանել իր մենաշնորհները, ըլլա՛ն անոնք Երեւանի եւ Մոսկուայի ամենափարթամ յարկաբաժիններուն մէջ, ըլլա՛ն՝ Արցախի մէջ:

Այլ խօսքով, Խորհ. Միութեան բազմազգ, սլաւամիա, վերազանցօրէն պահպանողական տէրերը նախանձախնդիր են, վճռակամօրէն կ'ուզեն պաշտպանել եւ պահել իրենց մենաշնորհները: Առ այժմ, կորբաչովեան բարեփոխումներու միջոցաւ:

Վաղը, եթէ պէտք ըլլայ, բիրտ բռնութեամբ: Կորբաչովի հետ, կամ առանց անոր:

Չեմ ուզեր սխալ հասկցուիլ: Պատմութեան ընթացքը եւ դէպքերու վերջնական արդիւնքը ի յառաջագունէ բնորոշուած եւ սահմանուած չեն անպայման: Երբ Խորհ. Միութիւնը կը բազդատեմ օսմանեան կայսրութեան հետ, նպատակս ըսել չէ թէ նո՛յնը պիտի պատահի, բիրտ տարբը պիտի ճզմէ Հայն ու Էսթոնացին, պիտի վերազառնայ բռնատիրութեան:

Անցեալն ու ներկան կը համեմատեմ, ըսելու համար որ անցեալը դասեր ունի տալիք՝ մեզի, ներկայիս: Եւ այդ դասին ամենապարզ տարբերակն է, – բռնատէրը, բիրտ, մենաշնորհեալ տարբեր իրենց բնազդի վերածուած գործելակերպին դիւրաւ չեն յաղթահարեր:

Մանաւանդ՝ երբ այդ տարբին մաս կը կազմէ սովետ – թուրք առաւել հատուած մը. մանաւանդ՝ երբ այդ հատուածը, մղուած իր ազգբնջանցի ենթատարրերէն, քաջալերուած՝ դուրսը ապրող միլիոնաւոր իսլամ զօրավիղներու դոյութենէն, մղուած վերջապէս, իր վիճակէն գոհ ըլլալու եւ ուրեմն պահպանողական սլաւներու հետ լեզու գտնելու իր կարողութենէն, պատրաստ է ամէն ինչ ընելու, որպէսզի արգիլէ Հայութեան երազներուն իրականացումը:

Ամէն ինչ: Սումգայիթի եւ Կիրովաբադի ջարդերէն սկսած: Ուր, դիտենք, 200–էն 500 Հայ սպաննուեցաւ: Եւ, դիտենք, ի դին ամէն ինչի կորբաչովեան վարչակարգի ապահովութեան նախանձախնդիր ամերիկեան մամուլը միայն 32 Հայ պոհ կը գրէ, եւ պիտի գրէ:

Ցուսաւոր եւ դրական է միայն սա երեւոյթը, որ Արեւմուտքի Պետութիւնները չեն վարուիր այնպէս, ինչպէս կը վարուէին օսմանեան կայսրութեան հանդէպ, 19–րդ դարուն: Ցարդ գոնէ, Խորհ. Միութիւնը տկարացնելու, անոր անկումը փութացնելու, զայն յօշոտելու փորձեր չկան: Ընդհակառակն, հոգածո՛ւ են արեւմտեան Պետութիւնները: Կ'ուզեն որ կորբաչովեան բարեվարումները յաջողին, այն յոյսով որ զանգազօրէն բարեվարուող Խորհ. Միութիւնը կ'ըլլայ աւելի՛ դրամատիրական եւ նուազ վտանգաւոր, այն դրօյթին՝ որուն չնորհիւ Արեւմուտքին տիրող դիակամ դասակարգը կը կեղեքէ իրեն հպատակներուն մէկ հատուածը, ապա մանաւանդ՝ երրորդ աշխարհը:

Հասկնալի է, որ Հայաստանի ժողովուրդը, 1988–ի Ցունիսէն ի վեր, յուսախար է Կորբաչովէն:

Հասկնալի՛ է որ Սփիւռքահայութեան մէկ հատուածը դժգոհ է Կորբաչովէն:

Սակայն Խորհրդահայութեան միակ յոյսը կորբաչովեան «բարեվարումներու» չարունակութիւնն է: Պահպանողականներու հակահարուածը մեզ կը վերադարձնէ հին վիճակին, թերեւս՝ աւելի՛ գէշին:

Աւելի «բաց», պատասխան, Արեւմուտքին հետ հաղորդակից, դրամատիրական միութիւններ ունեցող Խորհ. Միութեան մը մէջ որոշ կարելիութիւններ կան Հայութեան համար:

Աւելի արդարօ՛րէն ընդհակառակն Խորհ. Միութեան մը մէջ՝ նոյնպէս:

Վտանգները չատ են: Ամենամեծը, ըստ իս, այն է որ կորբաչովեան դրամատիրական բարեփոխումները յաջորդ հնգամեակին կրնան ստեղծել պերսպեկտիւ, աւելի՛ ապիկար խորհրդային անտեսութիւն, աւելի՛ կեղեքող անտեսական դրօյթ, աւելի՛ մեծ սեւ չուկայ, աւելի՛ մեծ թիւով անպործ, աղքատ, եւլն. եւ որ հակահարուածը գայ այն կուսակցական տարրէն, որ պատրաստ է պարտադրել նախօրօք տիրող «պարկեշտ աղքատութիւնը» ամէն մարդու, բացի, անշուշտ՝ վարչական համեմատաբար փոքրաթիւ տարրէն:

Նման հակահարուած պիտի պատժէ Հայը՝ իբր դրամատիրական հակում ունեցող: Իբր Արեւմուտքի իր Սփիւռքին հակող, «արեւմտամիտ»: Իբր ըմբռնած՝ դրօյթին ու վարչակարգին դէմ: Իբր «ազգայնամոլ»:

Հայութիւնը, ուրեմն, ստիպուած է յուսալ որ կորբաչովեան բարեվարումները կ'ընթանան դանդաղօրէն, եւ կը յաջողին: Նման դրօյթի մը մէջ, դպոյց, յամառ, միացեալ դեկավարութեան մը առաջնորդութեամբ իր չահերը հետապընդող Հայութիւն մը մեծ բեմին վրայ իր փոքր, կենսակա՛ն դերը կրնայ կատարել:

(դ.) Սակայն այս բոլորը կը պահանջէ, իր կարգին, քիչ թէ չատ միացեալ, հասուն ժողովուրդ եւ դեկավարութիւն: Արցախի մէջ, այդ կա՛յ, արդէն: Սակայն Խորհ. Հայաստա՞նի մէջ: Խորհրդային, մանաւանդ Մոսկուա բնակող Սփիւռքի՞ն մէջ: Եւ վերջապէս, Սփիւռքի՞ մէջ:

Հայութեան այս բոլոր հատուածները (ժողովո՛ւրդ թէ դեկավար) կ'ապրին իրե՛նց ճգնաժամերը: Եւ այդ ճգնաժամերը կը պահանջեն բարդ, լուրջ, անկեղծ վերլուծում, որ կարելի չէ կատարել հոս եւ հիմա:

Կարելի է միայն ընդգծել մի քանի պարզ կէտեր:

Խորհ. Հայաստանի մէջ այսօր ճնշուած, բանտարկուած է «Ղարաբաղ Կոմիտէ»ի դեկավարութիւնը: Սակայն 1988–ը փաստեց որ երկու «կառավարութիւն» դոյութիւն ունի Հայաստանի մէջ: Մէկը՝ պաշտօնական վարչակարգը, որ երկրաչարժէն առաջ իսկ չէր վայելեր ժողովուրդի առաւար մէկ հատուածին վստահութիւնը: Միւսը՝ ներկայի բանտարկեալները:

Այդ ժողովուրդը աւելի՛ ընկերվար էր, եւ է, բառին ամենաբարձր իմաստով, քան իր վարչակարգը:

Աւելի Հայ՝ քան իր վարչակարգը:

Աւելի նուիրուած կորբաչովեան բարեվարումներուն, քան իր վարչակարգը: Եւ հիմա՝ աւելի յուսախար: Ինչ որ արդարացի է, սակայն վտանգաւո՛ր:

Երկրաչարժէն եաք, ժողովուրդը իր վարչակարգին հանդէպ պէտք եղած վստահութիւնը չունի: Զի՛ կրնար ունենալ, երբ Հայ (ոչ միայն Ռուս) ապիկարներու չնորհիւ կատուցուեցան խախուտ չէնքեր, անապահով հողերու վրայ, եւ երբ բրեժնեւեան չրջանի նչանածոյ այդ մարդոցմէ չատեր պիտի վարեն վերակառուցումը, քանզի կը մնան պատասխանատու դիրքերու վրայ:

Եւ վերջապէս, չատ դժուար է հաչտեցնել դեկավարութիւն մը եւ ժողովուրդ մը, երբ առաջինին չէնքերուն վրայ մուրճ – մանզաղով դրօչ կը ծածանի, մինչ հրապարակներուն վրայ միւսը եռագոյն կը բարձրացնէ: Եւ այդ խրամատը խորհրդանի՛շն է զազափարախօսական լայնածաւալ, հսկայ խրամի, զոր կամըրջելը նոր անհրաժեչտութիւն մըն է:

Շատ դժուար է: Եւ սակայն, եթէ ժողովուրդ եւ դեկավարութիւն դիրար չըդասախարակեն, չփոխուին, եթէ աւելի լաւ չհասկնան դիրար, գալիք ճգնաժամը աղէտաբե՛ր պիտի ըլլայ:

Եթէ 1990–ին խորհրդահայ ժողովուրդ եւ դեկավար չըլլան աւելի միակամ, քան էր, 1915–ին, Թրքահայութիւնը, իր կուսակցութիւնները, իր քաղքենի ընտրանին, եւ իր կղերը, –

Ապա վա՛յն է եկեր մեզի:

Որքան ալ միամիտ թուի նման բաղձանք (ի խնդիր միութեան, միակամութեան՝ խորհրդահայ դեկավարներու եւ ժողովուրդի միջեւ), այդ միամիտ յոյսը կենսական կը թուի ինծի: Առանց այդ յոյսին, վախը մեծ է, պիտի ըլլայ: Վախը՝ Հայութեան ապագային համար:

Իսկ ի՞նչ պէտք է ըլլայ Սփիւռքի դերը, այս ճգնաժամին:

Հոս, հարցին մասին լրջօրէն եւ անկեղծօրէն արտայայտուիլ, անկարելի է դրեթէ: Անկարելի, որովհետեւ Սփիւռքի «դեկավար» կոչուող կուսակցութիւնները եւ այլ կազմակերպութիւններ (Հայկական Համագումար, Զօրեան Հիմնարկ), ապա նաեւ երկու Կաթողիկոսները, կը թուին, առժամապէս գոնէ, միակամ երեւիլ:

Այդ միակամութիւնը գովելի եւ բաղձալի է, եթէ գուտ մակերեսային բնոյթ չունենայ: Եթէ հիմնուած ըլլայ նոր վերլուծումի մը վրայ, իրարու հետ անկեղծ հաղորդակցութեան վրայ, ժողովուրդի՛ն ունկնդրելու, զայն համոզելու, զայն դաստիարակելու եւ, ինչո՞ւ չէ, անոր ունկնդրելու հիման վրայ:

Այդպէս չէ, իմ կարծիքով: Եւ ուրեմն, որքան ալ գոհացուցիչ ըլլայ, խախուտ եւ ժամանակաւոր է այդ միակամութիւնը, կեղծիքի վրայ հիմնուած: Ապա նաեւ արդիւնքը պատմական հետաքրքրական հոլովոյթի մը, չնորհիւ որուն այսօր աւելի՛ մօտ են հայ կուսակցութիւնները՝ հայ համայնավար վարչակարգին, քան անոր վրայ վստահութիւն չունեցող ժողովուրդի մեծամասնութիւնը կազմող հատուածին: Այսպէս, մինչ Դաչնակցական դեկավարներ իսկ կէս – պաշտօնական հիւրն են խորհրդահայ վարչակարգին, ժողովուրդի ընդվզումները կը ճաղկեն նո՛յն այդ կուսակցութիւնը, որուն անցեալի կարգախօսներէն ո՛մանք եղան նաեւ 1988–ի կարգախօսներ, Երեւանի հրապարակներուն վրայ:

Ուրեմն՝ Սփիւռքի դեկավարները բարեկամ պատասխանատուութիւնը ունին օժանդակելու երկրաչարժի զոհերուն, Արցախի պայքարին: Պարտականութիւնը ունին՝ միակամ Սփիւռք մը ստեղծելու, միակամ խորհրդահայ վարչակարգի մը եւ ժողովուրդի մը կայացումին պատրաստելու, եւ վերջապէս՝ օտար պետութիւններու վրայ դրական ազդեցութիւն բանեցնելու:

Օրը ճգնաժամային է:

Օրակարգը՝ խճողուած:

ԽԱՉԻԿ ԹՒՕՒԼԵԱՆ

KEVORK EMINE

Ce poème a été composé en février 1962, peu après que la troupe eut abattu la statue de Staline (hauteur : 15 mètres) qui dominait Erevan —le socle en fut conservé... «Poème de circonstance», donc, qui n'a été publié que récemment. Idéologiquement orthodoxe, patriote ardent, Kévork Emine est né en 1918 à Achtarag, bourgade située au Nord-ouest d'Erevan.

LE SOCLE DE L'IDOLE
(Extraits)

Le socle, dites-vous, s'est allégé...
Moi, je le trouve encore plus lourd
que le bronze qu'il supportait.

L'essentiel n'est pas la statue :
le colosse abattu,
son fantôme ne laisse de semer la mort.

Dès lors, il faut détruire aussi
le socle.

Détruisez-le, oui, pour que nul
n'ait plus jamais le front de le gravir
et, sous couleur de sanctifier
notre plus haute raison d'être,
d'y dresser la Machine à décapiter l'Homme.

En ville, dans les champs, dans les
cœurs, dans les cerveaux, où qu'il soit,
anéantissez-le, ce socle
que de nos mains vous et moi nous bâtîmes,
applaudissant, chantant —ou gardant le silence.

Qu'il n'en subsiste rien,
pour que votre valeur ne fasse pas...
votre malheur, que votre honneur
ne vous plonge pas dans... l'horreur,
que votre foi ne vous... dévoie,
que le sel de la terre,
tout l'or du monde
ne soit... ordure immonde. (*)

(. . .)

Détruisez-le,
pour que l'homme (qu'importe
qu'il soit démiurge ou demi-dieu)
plus jamais ne regarde ses semblables
d'en haut —qu'il lui suffise d'être un homme
parmi les hommes

Muette, la statue :
pour ce cadavre vertical,
la voix —la vie— d'un homme
n'existe pas...

(. . .)

Réduisez le socle en poussière,
pour n'avoir plus à craindre
que ne revienne un jour l'homme de bronze
—la statue— de l'idole.

(Adapté de l'arménien oriental par Vahé GODEL)

(*) *Valeur-malheur, honneur-horreur, foi-dévoie, or du monde-ordure immonde* : on a cherché, ce faisant, à «traduire» les jeux de mots — paronomases antithétiques — dont l'auteur a farci cette strophe.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 7
MARDI
7 MARS
1989

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL. . 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.965 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 64e ANNÉE — No 16.965

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱԽՕՍ

(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՄԱՐՏ 1)

ՅԻՇԱՏԱԿ
ԱՅԴ ՊԷՏՔ ՉԷ ԿՐԿՆՈՒԻ(*)

«Արմէնփրէս»ի սեփական թղթակիցը կը հաղորդէ Ստեփանակերտէն· –

Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար մարզի մէջ իր պարտականութիւններու ձեռնամուխ եղաւ «Արմէնփրէս»ի սեփական թղթակից Ալէքսանդր Գրիգորեան: Սոսրեւ իր ղրկած առաջին հաղորդումը:

Մարզային կեդրոնի ժողովուրդը նշեց Սումգայիթի ողբերգութեան տարելիցի օրը: Ստեփանակերտի աշխատաւորական կոլեկտիւներու ինդրանքով Լ.Ղ.Իմ–ի յատուկ կառավարման Կոմիտէն որոշում առաւ հանգստեան օրերը փոխադրել փետրուար 27–ին եւ 28–ին:

Տարբեր տարիքի եւ զբաղումի տէր հազարաւոր Ղարաբաղցիները Փետր. 27–ի առաւօտեան կ'երթային ողբերգական դէպքերու զոհերու յուշարձանի մօտ յարգելու անմեղ զոհերու յիշատակը, դասապարտելու ազգամիջեան թշնամանքի ամէն տեսակ դրսեւորումները: Մարմարէ պատուանդանին թարմ ծաղիկներ կը դնէին ձեռնարկութիւններու, հիմնարկներու եւ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները, ճերմակահեր վեթերանները եւ երիտասարդները, մարզային կեդր· կոմիտէի հիւրերը:

Ծաղիկներ դնելու արարողութեան մասնակցեցան Լ.Ղ.Իմ–ի յատուկ կառավարման կոմիտէի անդամները՝ Կոմիտէի նախագահ Ա· Ի· Վոլսկիի գլխաւորութեամբ:

Նմանօրինակ միջոցներ առնուած էին Լեռնային Ղարաբաղի միւս շրջանները: Անոնք կազմակերպուած էին կուսակցական, խորհրդային եւ կոմերիտական մարմիններու կողմէ:

Ամէնուրեք ապահովուած է հանրային կարգը: Մարզի բնակչութիւնը խոր ըմբռնումով վերաբերուած է իրադարձութիւնը, յուշարերելով քաղաքացիական բարձր գիտակցութիւն:

ԾԻԾԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴ
ԶՈՀԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Երեւանի քաղաքային խորհուրդի գործկոմի եւ յատուկ շրջանի զինուորական պաշարման վիճակի կողմէ արտօնուած էր այս տարուան Փետրուար 28–ին Երեւանի մէջ ծաղիկներ դնել Սումգայիթի մէջ 1988 Փետրուարի վերջին զոհուածներու յիշատակին: Աշխատաւորներու ուղղուած դիմումին մէջ, որ հրապարակուած է հանրապետական մամուլին մէջ, կ'ըսուի·–

«Ժողովուրդի սրտին մէջ խոր ցաւով արձանագրուած է անցեալ տարուան Փետրուարի վերջերը Սումգայիթ տեղի ունեցած ողբերգութիւնը: Առանձին կուսակիւներէն, քաղաքացիներէն կուսակցական, խորհրդային եւ զինուորական մարմինները ինդրանքներ ստացած են, որպէսզի տարի, որ այս տարուան Փետրուար 28–ին ծաղիկներ դրուին «Ծիծեռնակաբերդ» զոհարձանին:

Երեւանի ժողովրդական երեսփոխաններու քաղաւեսի գործկոմը եւ յատուկ շրջանի զինուորական պաշարման վիճակը կը հաղորդեն որ հանրային կարգի պահպանութեան ուժերը խոչընդոտ չեն դներ յարգելու զոհերու յիշատակը:

«Այս օրերուն Հանրապետութեան աշխատաւորական կոլեկտիւները, ուսումնական հաստատութիւնները բարձր կազմակերպուածութիւն, կարգապահութիւն կը դրսեւորեն, կը բազմապատկեն իրենց աշխատանքի ներդրումը երկրաշարժի հետեւանքները վերցնելու, հանրապետութեան ժողովրդական տնտեսութիւնը վերականգնելու գործին մէջ, ըստ ամենայնի օգնութիւն ցոյց կուտան աղէտեալներուն:

«Մոր ցաւակցութիւն կը յայտնենք Սալֆարի (Լա Ռեփուպլիքա) եւ Տանիէլ Վէռնէ (Լը Մոնտ), Մոսկուայի մէջ, Ուրբաթ, Մարտ 3–ին 23 միլիոն ֆրանքի չէք մը յանձնած են Եակովլեվի (Նուիէր տը Մոսքուի խմբագրապետ): Եակովլեվ մաղթած է, այս առթիւ, որ եւրոպական համակամութիւնը կարենայ կրկին արտայայտուիլ նուազ ողբերգական պարագաներու մէջ:

***

ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

«HISTORIA»

«Հիսթորիա» ամսաթերթին Մարտի թիւին մէջ վրոֆ· Ժան–Փիէռ Մահէ ստորագրած է «Հայաստան՝ ինքնութեան մը դարաւոր փաստը» խորագրուած յօդուած մը: Հայաստանի վերջին պատահարները՝ երկրաշարժն ու անոր նախորդող քաղաքական ծանօթ պատահարներ – հայեւազերի բախումները, Հայերու նոր ջարդերը, տասնեակ հազարաւորներու փախուստը դէպի Հայաստան – կ'ներառ պատճառն են այս յօդուածին: Ժ·–Փ· Մահէ հայ ժողովուրդին վերաբերեալ պատմական ամենահին վկայութիւններէն մեկնելով կը համառօտէ անոր պատմութիւնը, քրիստոնէութիւնը, տառերու գիւտը, Աստի Անկումը, Կիլիկեան Թագաւորութիւնը, Ժ·Թ· դարու պատահարները, 1915–ը, ներկայ Հայաստանը որ մէկ տասներորդը միայն ունի որպէս հողատարածք պատմական Հայաստանին, եւ վերջապէս Ղարաբաղի հարցն ու վերակառուցման հսկայական չարժումը որ ներկայիս կը հետեւի երկրաշարժին:

«LE MONDE»

Հինգշաբթի օրուան իր ղրկած բաժնին մէջ, Լը Մոնտ Փետրուարին անդրադարձաւ Անժէլ Գարոյեան – Գույումճեանի խիստ չահեկան գիրքին՝ «L'Egypte vue par des Arméniens», գնահատելով անոր միաժամանակ համառօտ եւ հմուտ ներկայացումը:

***

Անցեալ չաբթու ալ ակնարկեց Մարկ· Նշանեանի հատորին՝ «Ages et usages de la langue arménienne», չեշտելով լեզուին դերը ազգերու զոյատեւման մէջ:

FRANCE DES ETRANGERS
1789 - 1989

PRESSE ET COMMUNAUTES DANS L'HISTOIRE NATIONALE

Առջի օր (Փետ· 25/26) անդրադարձած էինք «ժենեռիք»ի կազմակերպած ցուցահանդէսին, նուիրուած օտար համայնքներուն եւ մամուլին Ֆրանսայի ազգ· պատմութեան մէջ: Ծանուցման փոքրիկ ներկայացման պրակէն զատ լոյս տեսած է 28 էջնոց թերթ մը, ուր հրատարակուած է բաւական լայնածաւալ յօդուած մը՝ «Arméniens La vitalité d'une presse en diaspora» դոր ստորագրած է Քլէր Մուրատեան:

Յօդուածագիրը ձեռնհասօրէն կը ներկայացնէ Ֆրանսահայ մամուլը, լայն տեղ տալով «Ցառաջ»ի, անոր պատմութեան, հիմնադրին, առաջադրանքներուն եւլն· եւլն·: Քլէր Մուրատեան կը խօսի նաեւ բազմաթիւ այլ հրատարակութիւններու մասին, ցայսօր լոյս տեսած, հայերէն թէ ֆրանսերէն, ընդհանուր ակնարկ մըն ալ նետելով զաղութին կեանքին, քաղաքական թէ մշակութային: Յօդուածին հետ լոյս տեսած են 3 լուսանկարներ, որոնցմէ մէկը կը ներկայացնէ Շաւարշ Մխիթարեան, մէկին ալ «Ցառաջ»ի ներկայ տպարանը, երբ դարձը էջը կը կազմէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿՈՍՈՎՈՅԻ մէջ, ձերբակալութիւնները դանդաղածայրն բնոյթ առած էին եւ հակառակ ձեռք առնուած խիստ միջոցներուն «բնականոնացումը» բաւական դանդաղ է: Ուրիերն ալ դժուար կը հասնին, քանի օտար լրագրողները ճամբու դրուեցան: Կոսովոյի բնակչութեան 90%–ը որ ալպանական ծագում ունի չուզեր միչտ մնալ Սերպերու «հոգատարութեան» ներքեւ: Ալպանացիք վախով կ'սպրին, կը պահուըտին, որովհետեւ չատեր արդէն բանած են: Կոսովոյի մէջ 300 հազար Սերպ կայ եւ աւելի քան մէկուկէս միլիոն ալպանացի: Կոսովոյի պրոդներու միութեան նախագահը, որ նաեւ դասախօս է ալպանական ուսմանց հիմնարկը, քերթուածներու դրքոյկ մը կուտայ «Փիկասո»ի թղթակցին, ուր ան կը վարդայ՝ «ծեր դիտուն մը ճակտին կնճիռներուն վրայ, կը խորհի անցեալի մը որ մշտապէս կը վերածնի»: Ինչպէս ուրիշ ժողովուրդի մը անցեալը, որ նաեւ իր «Կոսովօ»ն ունի:

ՌՐԵՇՏԻի եւ Տիկին Թաչըրի միջեւ բուռն բանավէճ մը ծագած է եւ զրպէմբը կը վախնայ որ Սքոթլանտ Եարտը այլեւս դինք չպաչպանէ: Արդարեւ, Մեծն–Բրիտանիոյ վարչապետը պարտաւորուեցաւ խոստովանիլ թէ «ատոմանայական հատուածները» նախատական են խլամի համար, քիչ մը օդնելու համար արտաքին իր նախարարին որու գործը դիւրին չէ, քանի սէտք է լաւ յարաբերութիւններ վերահաստատէ Իրանի հետ: Անգլիա 3 պատանդ ալ ունի, Մնաց որ, գիրքը խլամին աւելի նախատական է Անգլիոյ եւ անոր վարչարարութեան նկատմամբ, բայց ըստ երեւոյթին ամանք նոր նոր կը կարդան..., գոնէ անոնք որոնք դեռ բծախնդիր են եւ համոզուած որ բանի մը մասին խօսելու համար, հարկ է նախ կարդալ:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐի Ֆրանսական մրցանակներու (Սեզար) բաշխումը կատարուեցաւ Մարտ 4–ին, առանց մեծ անակնկալներ ստեղծելու բացի «լաւագոյն դերասանուհի»ի մրցանակակիրը Իզապէլ Ատճանիի եւ լոյթէն: Ան չնորհակալութենէն ետք, Ռըշտիի այլեւս աշխարհահռչակ գիրքէն հատուած մը կարդաց, ի պաչտպանութիւն պրագէտին արտայայտութեան ազատութեան, մեծ խանդավառութիւն ստեղծելով: Անակնկալ չէր «լաւագոյն դերասան»ին՝ Ժ· Փ· Պելմոնտոյի բացակայութիւնը, ան նամակ մըն ալ ղրկած էր որ – ի հարկին – կարդացուի եւ ուր կը յայտնէր թէ իր մրցանակը չատոնց տուած է արդէն ժողովուրդը: Լաւագոյն Փիլմին ալ նկատուեցաւ «Քամիյլ Քլօտէլ», լաւագոյն օտար Փիլմը՝ «Պաղտատ Քաֆէ» (արեւմտեան Գերմանիա), լաւագոյն առաջին ստեղծագործութիւնը՝ «Կեանքը երկար հանդարտ դետ մըն է» եւլն·, եւլն·:

ԸՆԿԵՐՈՒԱԾԻՆ ճակատը չի հանդարտիր Ֆրանսայի մէջ, ուր 100 հազար (ըստ կազմակերպիչներու) կամ 20 հազար (ըստ ոստիկանութեան) ուսուցիչներ ցոյց կատարեցին Շաբաթ օր: Երկուշաբթի ալ գործադուլի չարժումի դիմած են այն հիւանդապահուհիները, որոնք մանկապատացած են որպէս զբաղումի դարձնող (անէսթեզիսթ) երկու տարի յաւելեալ ուսում ընելով եւ որոնք կ'ուզեն վերաժեւորուի իրենց արհեստը:

ՌՐԿՊիի հինգ ազգերու մրցաչարքին մէջ, Ֆրանսա նոր տեսակի թրաֆալկարի մը բախեցաւ Օի դէմ 11 կէտով պարտուելով Անգլիային:

ՓՐՈՖ· ՇՎԱՐՑԸՆՊԵՐԿ յայտարարեց թէ քաղաքական կամ զինուորական կրեւոր պատասխանատուութիւններ ունեցող անձերը պէտք է ՍԻՏՄ–ի հետազօտութեան քննութենէ անցնին եւ եթէ Մթթերան սխալ, լաւ օրինակ մը տուած կ'ըլլայ իր նախարարներուն:

ԱԻԵԼԻ՝ ՔԱՆ ՊԱՐՉ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ա Զ Ն Ա Ւ Ո Ւ Ր ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Գրեց՝ Հ. ՌԱՓԱՅԷԼ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Ժամանակը կը յառաջանար եւ դեռ ճամբայ ունէինք կարելիք: Նոյն Սփիւռքահայը զարձեալ մօտենալով ըսաւ թէ Լենինականի ճամբուն վրայ կար Ուջան գիւղը ուր կը գտնուի Անդրանիկ Զօրավարի արձանը. այդ արձանը զոր կանգնած էին Անդրանիկի հաւատարիմ զինակիցները պիչերով առանց պաշտօնական արտօնութեան: Հազիւ հասանք Ուջան, խնդրեցինք մեր վարորդէն, որ չհեղեղով մայր ճամբէն մտնէ Ուջան գիւղը: Պահ մը տատամսեցաւ. մեզ առաջնորդող ոստիկանական ինքնաշարժը չհասակ կը չարունակէր ճամբան: Մեր պնդումին տեղի տալով հասցուց մեզ Ուջան գիւղը. մուտքին արդէն մեր դիմացն էր ինքը, Հայոց զեկավարը՝ Անդրանիկ: Ագնաւուր ձեռքի ծաղիկները զետեղեց հոն, ծաղիկներ սակայն ոչ փոխան արցունքի այլ նշան յոյսի, նոր Անդրանիկներու յայտնութեան:

Ճամբան որ կը տանէր մեզ դէպի Լենինական մաքուր էր եւ կպրպատ. մեր վարիչը հանդարտօրէն քշելով, տուաւ մեզի առիթը դիտելու մեր հայրենի գիւղերը որոնք երբեմն երբեմն կը յայտնուէին աջին կամ ձախին եւ մեր հողը, ա՜ւ՛ղ չատ քարոտ եւ լեռները լերկ բայց վսեմ ու հպարտ, տալով մեզի նիւթ խորհրդածելու, բաղդատականներ ընելու ծանօթ ուրիշ հողերու եւ լեռներու հետ եւ համոզումով հաստատելու թէ մեր երկիրն ալ կրնայ դառնալ նախանձելի եւ հրապուրիչ եթէ աշխատանք տարուի այդ ուղղութեամբ: Բայց ահա արդէն մեր ինքնաշարժը մուտք կը գործէ Լենինական՝ նէն ներս եւ մեր երազկոտ աչքերը կը թաղուին փլատակներու տակ, ուր քանի՛ քանի՛ սրտեր կանգ առին բաբախելէ, տասնիւներ ապազայի առյուէտ թագուհեան, աչքե՛ր, հայկական սե՛ւ աչքեր մանուկներու, հայ ժողովուրդի վազուան կայծերը, մարմիններ հայրերու եւ մայրերու որոնք դեռ սերունդներու ծնունդ պիտի տային, եւ ծերունիներ մեր անցեալն ու խոհականութիւն չտեմարանող, կեանքի դաս եկողներուս, եւ զուարթ կենցաղը Լենինականցիին որ գիտէր զուարճացնել, հիմա հողը ժամանակէն առաջ ծածկեց պիրենք···:

Հակառակ եղանակին եւ ցուրտ տեսարանին պայծառ երկինքն իր տաք արեւով, կը ջերմացնէր աւելիով ներկայութիւնը անոր, որուն բոլորը կը սպասէին Լենինականի քաղաքապետարանի չէնքին մօտ: Ցաւնի կը զգայուէր որ Ագնաւուրի չորս կողմը վխատացող ժողովուրդը բացայայտ կը փոխանցէր չփոթ զգացումը բանի մը որ կարծէք վայրկեանէ վայրկեան պիտի իրագործուէր Ագնաւուրի դալուստով, պիտի փոխուէր բան մը եւ ամէն կողմերէ կը լսէինք. –«ցաւդ տանեմ», «կեանքիդ մեռնեմ» եւ նաեւ «յոյս հաւատացեալոց» եկեղեցականէ բացագանչութիւնը, ընկերացած սեղմուած բռունցքներու՝ օդին մէջ օրօրուող, յայտարար վճռակամութեամբ, պատրաստ գործելու, բա՛ւ է հրամայուի յանուն հայրենիքի: Ագնաւուր չափազանց ազդուած, բայց եւ ամէնուն ցաւին մասնակցող ժպիտով կը դիտէր այս բոլորը ու կը յառաջանար, յանկարծ զառնալով խնդրեց մամ մը վառել, կործանած եկեղեցւոյ տեսարանէն իսորանին առջեւ, ուր առաջնորդած էին զինք իր քայլերն ու Լենինականի հերոսութիւնները, մամ մը վառած՝ խորհրդանիշ Հայոց անկործանելի հաւատքին, վերականգնումի յոյսին եւ ազգային միասնականութեան սիրոյն, կ'ըսէր Ագնաւուր հարց ու տուղներուն:

Քաղաքապետարանի չէնքին մէջ Ագնաւուր հանդիպում ունեցաւ Լենինականի քաղաքապետին հետ: Պահը տխուր էր եւ խօսակցութիւնը դժուար. քաղաքապետի ընտանիքի մէկ մասը զոհ գացած էր երկրաշարժին: Ագնաւուր եւս այդ պահուն խոտած յայտնուեցաւ հոգեպէս. արդարեւ ան կը փնտռէր ապէտալ, անպատասպար, անհայր ու անմայր մանուկները··· Ո՞ւր էին անոնք, ի՞նչ պայմաններու մէջ էին: Քաղաքապետը կ'ապահովցնէր զինքը բռնելով թէ բոլորն ալ տեղաւորուած են, ազգականներու, բարեկամներու մօտ: Ագնաւուր այդ պատասխաններէն մէջէ կը նշմարէր տեսակ մը հպարտ կեցուածք, արդարացում (անտեղի) որ կ'ուզէր ըսել թէ մենք արդէն առած ենք հոգը անոնց, հաւատարիմ մեր պատասխանատուութիւններուն: Ագնաւուր բացայայտելու համար իր միտքն ու տրամադրութիւնները կ'ըսէր թէ մեզմէ պէտք չէ ծածկէք որեւէ բան. մենք եկած ենք ամբողջացնելու ձեր սկսածը. եւ կը չեշտէր թէ ինք առանձին չէր, թէ իրեն հետ ունէր ամբողջ Արեւմուտքը, հայ Սփիւռքը, օտար բարեկամները, որոնց ինք կ'ուզէր ցոյց տալ, խօսիլ, որպէսզի զործնական ու անմիջական քայլեր առնուին. մեր ժողովուրդը պէտք է չուտով ոտքի կանգնի եւ այս անդամ լաւագոյն կերպով կերտէ իր գալիք օրերը:

Ագնաւուր խնդրեց ունենալ անուններ եւ լուսանկարներ այլ եւ այլ տեղեր զըտնուող երախաներուն որպէսզի զանոնք խնամող ընտանիքներուն հասցնեն զրամական օգնութիւն. «Ոչ մէկ պզտիկ, ըսաւ Ագաւուր, պէտք է ինքզինք զրկուած զգայ»: Լենինականի քաղաքապետը ապահովցուց պատրաստել անունները եւ զոհացնել Ագնաւուրը:

Կէսօրուան հացին, Լենինականի քաղաքապետարանի ճաշարանի մը մէջ, ազգաբոյր դաւաթաճառերու կողքին արտառանուած յատկապէս նախապատրաստուած Եուրի Մելիք Օհանջանեանի կողմէ եւ Ագնաւուրի պատասխան ոգեւորիչ արտայայտութիւններով, խօսք կ'առնէր նաեւ Հ. Ռափայէլ նշելով թէ հացը զոր հիմա ամէնքով կը ճաշակէինք, Թող ըլլայ հոգեհաց մը, համաձայն մեր հայրերի սովորութեան. անով մենք կը հաղորդուինք, սիրոյ այս սեղանին չուրջ, նորոգ հանդուցեալ մեր հարազատներուն, ամոքելու ցաւը բաժանումին, պահելու կենդանի յիշատակը անոնց. եւ խօսքը ուղղելով սեղանակից կրկնապէս ազատը Լենինականի քաղաքապետին եւ ուրիշ հայրենակիցի մը որ նոյնպէս կորնչացած էր իր ընտանիքէն անդամներ, ըսաւ. – «կեանքը ձեզի եւ բոլոր Հայերուս· արիասիրտ ձեր կորովը դժուարին այս օրերուն եւ գօտեպինդ ճիգերը հակառակ ձեր ներքին կոծերուն, վերակազմելու չէնոզ Լենինականը, Թո՛ղ ըլլայ ձեր մխիթարութիւնը եւ Աստուած մէկին տեղ հազարներով ձեզի փոխադարձէ»:

Դէպի Սպիտակ. – Փետրուար 5, կէսօրէ ետք ժամը 3–ի տուեալները բոլորս մէկ ձգելով Լենինականը ուղղուեցանք դէպի Սպիտակ: Ինքնաշարժին մէջ ժամանակ մը լուռ էինք ամէնքս. ծանրութիւն մը նստած էր բոլորիս սրտին վրայ: Յանկարծ մեր խումբի լուսանկարիչը խզելով լռութիւնը ըսաւ, թէ այս կողմերը Սպիտակէն առաջ գիւղ մը կայ որ ծանրօրէն հարուածուած է երկրաշարժէն, եւ թէ Լենինականի Հայերէն մին լսած է որ անապատման այցելենք այդ գիւղը: Հարցուցինք մեր վարորդին. ոչինչ գիտէր այդ մասին··· ոչ ոք մեզ առաջնորդեց այդ անծանօթ գիւղը··· Արդեօք սեւ օրեր ապրող Զայուռ գի՞ւղն էր ատիկա թէ Նալսպանդ գիւղը: Հեռուէն նշմարեցինք Սպիտակ քաղաքի ցուցատախտակը. Ագնաւուր ուզեց հոն լուսանկարուիլ. կանգ առինք: Օդը միշտ պայծառ էր. հով մը ոչ սակայն այնքան ուժով, ցուրտ կը համբուրէր մեր երեսները փոխանցելով մեզի, մեր առջեւ պարզուող տեսարանին ամբողջ ողբերգութիւնը:

Ոչինչ մնացած էր երբեմնի ծաղկաւէտ Սպիտակէն. աւերա՛կ, աւերա՛կ եւ լոկ ու միայն ընդարձակ վայր մը փլատակներու: Կը պրկուին Ագնաւուրի շրթունքները, կ'ընդարձակուի զսպուած ուժով չունչը··· աչքերը կը մնան պահ մը պղտի եւ հուսկ կը քալէ ան, կը յառաջանայ աւերակներու վրայէն, նայուածքն աջ ու ձախ նետելով, ուզելով կարծէք խօսիլ տալ քարերուն վերադարձնելու համար ամէն ինչ նման անցեալին, երբ դեռ աւազանները չուրջ մանուկները կը զուարճանային, երբ ընկերային կեանքը ունէր բնականոն ընթացք հրապարակներու վրայ ու տուներէն ներս եւ··· զարմանքու մէջ Ա՛ւ՛ղ ոչի՛նչ ոչինչ մնացած էր այդ բոլորէն: Տեղւոյն վրայ Ագնաւուր իր զգացումներն ու խորհրդածութիւնները հաղորդեց Փրանսական ու հայկական հեռատեսիլին. ապա խօսեցաւ տեղւոյն քաղաքապետին հետ, համակրելի անձ մը, վերակառուցումի աշխատանքներու մասին. քաղաքապետը բացատրեց թէ ինչպէս ծրագրուած է աւելի հեռու վերականգնել Սպիտակ քաղաքը երկրաշարժի ծանր սպառնալիքէն հեռու վայր մը: Այս այցելութեան առիթով պատրաստուած քար մը զետեղեցին աղբիւրի մը մօտ Ագնաւուրի ձեռքով եւ կնքահայրութեամբ իր խորհրդանիշ նոր Սպիտակին:

Ժամանակը յառաջացած էր. վերադառնալով Աբմենիա պանդոկ, պատրաստուեցանք մեկնելու նորակառոյց համալիրը ուր տեղի պիտի ունենար զեղարուեստական երեկոյթ մը բարեգործական նպատակով ի նպաստ երկրաշարժի ազէտեալներուն: Որոշուած էր որ այդ երեկոյթին Ագնաւուր եւս խօսէր ներկայ հասարակութեան: Երեկոյթի ատարան էր միայն որ Ագնաւուր մտաւ սրահ մինչ բարձրախօսով բարի գալուստի խօսքեր կ'ուղղուէին իրեն եւ ծափերու խանդավառ ողջոյնը ուրիշ օրերէ տարբեր ոգեւորութիւն կը զգացնէր: Բեմ հրաւիրուեցաւ Ագնաւուր, որ հայերէն սկսունելէ ետք ներկայ հասարակութիւնը, շարունակեց հայերէն ընելով թէ իր հայերէնը բաւական յագող է մտերմիկ, ընտանեկան ու բարեկամական շրջանակի մէջ, սակայն երբեք ճառ մը խօսելու համար: Հետեւաբար, ըսաւ ան, ես Ֆրանսերէն պիտի կարդամ ճառս եւ ապա Հ. Ռափայէլ պիտի կարդայ նոյնին հայերէնը: Այդպէս ալ եղաւ: Սակայն երբ հայերէն լեզուով հնչեցին Ագնաւուրի հետեւեալ խօսքերը «Ձեմ մոռնար Սումգայիթի եւ Բաքուի ջարդերը, կիրուվապատի խռովութիւնները եւ Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամներուն վերապահուած վիճակը», սրահը թնդաց ծափահարութիւններով, եւ երկա՛ր ծափեր որոնք փոխանցեցին Հայոց ամբողջական յարութեան Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամներուն, դնելով ծանր պատասխանատուութիւն՝ բոլոր անոնց վրայ որոնք ունին պարտականութիւնը կիւրարկելու ամէն միջոց քաղաքական դեռնի վրայ, արժեւորելու պահանջը հայ ժողովուրդին, որ կ'ուզէ ազատ տեսնել այդ քաջակորով մասնորդները որոնք, անվեհեր հրապարակ նետուեցին եւ բացայայտօրէն պաշտպանեցին ժողովուրդի արդար պահանջները: Ագնաւուր հասցուց մինչեւ կրեմլին հայ ժողովուրդի արդար ազաղակը: Ագնաւուրի ճառին ռուսերէն թարգմանութիւնն ալ կարդացուեցաւ հայերէնէն ետք: Փակելու համար երեկոյթը Յ. Չէքիչեան իր երջանկութեամբ անակնկալ մը պատրաստած էր Ագնաւուրին: Բեմի յետեւը ծովու մէջ էր, երդիչներն իրենց դիրքերուն վրայ, դեկավարը տուաւ առաջին չափը եւ ահա ձայներու հրեշտակային մաքրութեամբ, սովրանօներու յատուկ երանգաւորումով, ելեկտրականացած լռութեան մէջ, սիրեցին Թաւչային փափկութեամբ, Ագնաւուրի բառերով, Տիրան Կոմիտասենցի եղանակաւորումով, «Աւէ Մարիա»ն, ազօթք դէպի երկինք Աստուածամօր, որ տեսաւ իր զաւակը խաչի տառապանքներու մէջ, Թող ըլլայ նաեւ հիմա մօտ բոլոր տառապողներուն եւ այս անդամ նաեւ մեզի հետ, որպէսզի չարչարանքէ ու մահէն ետք, նման Քրիստոսի յարութեան, կատարուի յարութիւնը մեր ժողովուրդին:

Երեկոյեան ընթրիքէն ետք, հանդիպում տեղի ունեցաւ տրտասահմանէն ժամանող բժիշկներու, հիւանդապահներու եւ «Ա.ՋՆԱԻՈՒՐ Հայաստանի համար» միութեան պատասխանատուներու միջեւ: Ներկայ էին Մէտրսէն սան Ֆրոնթիէռ, Մէտրսէն տիւ Մոնտ եւ ԻՒՄԱՓ: «Ա.ՋՆԱԻՈՒՐ Հայաստանի համար» միութեան կողմէ ժողովը կը վարէին Պ. Լեւոն Սայեան (դանճապահ) եւ փոստարան Տօմինիք Աթճեան (քարտուղար): «Ա.ՋՆԱԻՈՒՐ Հայաստանի համար» միութիւնը առաջարկեց հինգ հարիւր հազար Ֆրանսական Ֆրանք յատկացնել անմիջապէս իւրաքանչիւր բժշկական խումբին: Սակայն, փոխանակ զրամին, բժիշկները նախընտրեցին «Ա.ՋՆԱԻՈՒՐ Հայաստանի համար» միութեան ներկայացնել իրենց կարիքները, որպէսզի միասնաբար հոգան օգնութեան ձեւերը, գնուելիք բժշկական պիտոյքները, դեղերը եւ այս բոլորին առաքումը Հայաստան:

Փետրուար 6, Երկուշաբթի, առաւօտեան ժամը 9·30–ին մեկնեցանք այցելութ մանկախնամ թիւ երեք հիւանդանոցը, Երեւանի մէջ: Մուտքին բժիշկներու եւ հիւանդապահուհիներու հետ կարճ հանդիպումէ մը ետք, բարձրացանք տեսնելու եւ այցելելու ազէտեալ մեր պզտիկները, փոխանցելու անոնց մեր սէրը, մանկական իրենց երեւակայութենէն ու յիշողութենէն սրբելու տխուր պատկերը երկրաշարժին, ջանալով սերմանել իրենց աչքերէն ու սրտերէն ներս աւելի բարի աշխարհի մը կայծերը: Մեր տեսածները չատ չէին, բարեբախտաբար: Խրկա՞նք, թէ չկային ուրիշները: Պիտի ուզէինք որ այդպէս ըլլար: Բայց ոչ, հակառակն էր իրողութիւնը եւ ցաւալի: Անշուշտ Ագնաւուր չէր կրնար բոլորը տեսնել, բայց կ'ուզէր բոլորին կացութեան ծանօթանալ եւ մանրամասնօրէն, օգնութեան գործը լրիւ կատարելու համար: Հոս ալ դժբախտաբար տեսականն ու գործնականը կը բախէին իրարու եւ զարձեալ տուժողը ինքն էր, օրը օրին ապրողը, անոր ցաւը կը կրէր իր մարմնին վրայ եւ վիշտը իր հոգւոյն մէջ: Ագնաւուր իւրաքանչիւր պզտիկի մօտ կանգ առաւ, խօսեցաւ եւ կատակեց նոյնիսկ անոնց հետ: Մտաւոլիւ՞նչ փոքրիկներ, արդէն մեծացած հոգի իրենց նայուածքով եւ իրենց տարիքի անմեղութեան հետ համակամութեան քաղցրութիւնը կը ցոլանար, որ մէկ կողմէն եթէ մեզ կը մխիթարէր, միւս կողմէն սակայն ահաւոր փափաք մը կը փոթորկէր մեր կուրծքին տակ, կացութիւնը շրջելու հրաշագործ ուժի մը յայտնութեան անկարելութեամբ: Ափսո՛ս կը կարծէինք գոնել նուազագոյնը, այնքան այդ փոքրիկները տեսնել շրջապատուած նիւթապէս իրենց երազները մարմնացնող խաղալիկներով, որպէսզի անոնցմով զանգ խարէին իրենց ժամերու պարապութիւնն ու միապաղաղութիւնը: Աւա՛ղ ոչինչ գտանք: Ո՞ւր էին արդեօք զրկուած այնքան խաղալիկները··· մեզի հետ այդ օրը չատ բան չէինք տարած. ատով հանդերձ յուզումով նկատեցինք թէ այդ քիչով իսկ կը զոհանային մեր փոքրիկները: Պուպրիկներ, փրանսահայ օրիորդ մը մեզի յանձնուած, Ագնաւուրի վերջին սալը, նկարներ ստորագրուած ձեռքէ ձեռք խլուեցան, ամօթով մնացինք, չկրցանք բոլորին զոհացում տալ, բայց Ագնաւուր կրցաւ ժպիտ բաժնել, սէր ցոյց տալ եւ ուրախացան մեր փոքրիկները, հասկցան թէ հեռուներէն եկած էր մէկը որ զիրենք կը սիրէր: Փոքրիկի մը, որ կը նայէր իր ձեռքի ժամացոյցին, Ագնաւուր հաննեց ու դրաւ անոր ձեռքին, բացատրելով թէ ինչպէս կը կարդան ժամը: Ուրիշ փոքրիկի մը անորին մօտ նստած էր մայրը. ուժով հարուած մը ստացած ըլլալով ծնօտը, ակռաները վերով վարով վնասուած էին եւ դլուխը կապուած, կզակը վեր բռնելով. պզտիկին դէմքը սակայն մաքուր կը տեսնուէր եւ բարի աչքերը որոնք մեզի կը նայէին: Ագնաւուր խօսեցաւ հետ պատասխանատու բժիշկին հետ, դառնալով բսաւ որ առանձ անոնց անունն ու հասցէն, որպէսզի խնամ մեր վերադարձին դրացինք այդ պատրաստով որ բաղդատմամբ միւսներուն, անմիջական միջամտութիւն մը կը պահանջէր: Սակայն, երբ մենք եւս չտեսած, հասցէ չը հարցնէինք, խեղճ կինը զարմանքով կը նայէր մեզի եւ սրտաուչոր կ'ըսէր մեզի – մենք հասցէ չունինք· դեռ մինչեւ հիմա այդ կնոջ պատասխանութիւնն ու խօսքերուն ամբողջ ահաւորութիւնը կ'արձագանգէ մէջս իր ողբերգական իրաւութեամբը: Համաձայնեցանք տեղւոյն բժշկական մարմնին հետ հաղորդակցութեան մէջ մնալ զործնական ձեւակերպութիւններու եւ հիւանդներու թղթածրարներու փոխանցումին համար:

Վերադառնալով պանդոկ ժամը 11–ի սահմանները, Աբմենիա պանդոկի թիւ 614, Ագնաւուրի սենեակին մէջ, տեղի ունեցաւ հանդիպում լրագրողներու հետ: Հոն էին նաեւ Տիկին Սիլվա Կապուտիկեան, որուն անպատճառ ուզած էր հանդիպիլ մանաւանդ Ագնաւուր եւ Զօրի Բալայեան: Հարցազրոյցի ընթացքին Ագնաւուր խիստ էր եւ պահանջկոտ իր արտայայտութիւններուն մէջ: Տեսած էր շատ բան, խօսած էր շատերու հետ զրեթէ ամէն նիւթի չուրջ· լսած էր թէ կային դեռ շատ մը դժուարութիւններ օգնութիւն հասցնելու, թէ հարկ էր օգնութեան հանդոյներու զործերը դիւրացնել, տեղւոյն վրայ հասած ապրանքները բաժնել եւ ոչ թէ պահել: Իրեն ընծայուած դիւրութիւններուն համար չնորհակալ եղաւ· փափաքեցաւ որ ուրիշներ ալ ունենան այդ դիւրութիւնները: Ապա լրագրողներու այլեւայլ հարցումներու անմիջականութեան պատասխաններ տալէ ետք Ագնաւուր նախընտրեց դրաւոր ներկայացնել իր ծրագիրը եւ հետապնդած նպատակները, որոնց մասին «Ծառայ» քանիցս անդրադարձած արդէն:

Դէպի Օշական. – Ագնաւուր նկատելով

որ լրագրողներու ներկայութեան կարելի չեղաւ հանդարտօրէն խօսիլ Սիլվա Կապուտիկեանի եւ Զօրի Բալայեանի հետ, պատմեցինք որ անոնք եւս դային մեղի հետ Օշական, որպէսզի ճամբու ընթացքին խօսէին միասին: Անդամ մը եւս Նաւուր Սիլվա Կապուտիկեանին պարզեց իր ծրագիրը. մանուկներու կնքահայրութեան հարցը, ասոր գործադրութեան ձեւերը: Շեշտեց թէ ինք կ'ուզէ աշխատիլ մաւտորականներու հետ. անոնց հետ աւելի ապահով ու լուրջ աշխատանք կըրնայ տանիլ: Զօրի Բալայեան յայտնեց Ազնաւուր անդամահատեալներու պարագան եւ «փրթբէզ»ներու հրամայական պահանջը: Ազնաւուր ամէն պատրաստակամութիւն ցոյց տուաւ եւ իսկոյն յանձն առնելով անոնց պատասխանատուութիւնը, հնդրեց որ երեւան մեր վերադարձին իրեն յանձնուին այդ անդամահատեալներու բժշկական թղթածրարները, որպէսզի փարիզ հասնելուն ձեռք առնուին համապատասխան միջոցառումները:

Ինքնաշարժը կամաց առաւ. մեր դիմաց կանգնած էր հակայ կոթողը մեսրոպեան տառերու քանդակով, եւ վերատառութիւն մը, անոնց կողքին, պերերու դիւան ու պատգամը խորհրդանշող, չարագրուած Սիլվա Կապուտիկեանի կողմէ: Բոլորս մէկ մեր աչքերը յառած այդ պերերուն որոնք դարերու ընթացքին պահած են մեզ Հայ եւ դեռ այսօր կը մնան միակ զրահանքը մեր գոյատեւման: Այսպէս կը խորհրդածէինք մենք հոն, երբ յանկարծ մեր բանաստեղծուհին, Սիլվա Կապուտիկեան արտասանեց «Ասք իմ որդուն» բանաստեղծութիւնը, պատգամ՝ եկող բոլոր սերունդներուն որ չմոռնան իրենց լեզուն՝ հայերէնը, այնքա՛ն, որ եթէ յանկարծ օր մը մայրդ անդամ մոռնայ, չըմոռնայ սակայն քու մայր լեզուդ, հայերէնը: Ապա այցելեցինք դամբարանը այդ պերերը ստեղծող հայաշունչ արուեստին՝ Մեսրոպ Մաշտոցի: Տեղւոյն հովիւը, Մոմիկ վարդապետ, եկեղեցւոյ մէջ ողջունեց մեզ ազնիւ խօսքերով օրուան հիւրը, եւ տուաւ տեղեկութիւններ եկեղեցւոյ ու դամբանի մասին: Տաճարէն ներս մուտքի քարայրի մէջ երկիւղածութեամբ մօտեցաւ Ազնաւուր մեծ հայեկացքի դամբարանին, եւ վառած մոմ տուին ձեռքը: Ամէնքս լուռ էինք, սուզուած դամբանի ընծայած խոհերու մէջ: Ճանկարծ վարդապետը սկսաւ «Տէր ողորմեա»ն երգել. ամէնքս ընկերացանք իրեն: Տակն էինք մենք ալ հոգին...: Սպիտակի, Լենինականի, Կիրովականի եւ դեռ 58 դիւզերու Հայեր – երկրաշարժի զոհեր, կը լսէ՞ք, կը լսե՞ք արդեօք մեր ձայնը, ազօթք, երկրի ընդերքներէն ձեր հոգիներուն հետ երկինք բարձրացող...: Ոչ մէկ մեկնարանութիւն, պարզապէս վերջակէտ:

Կէսօրուան ճաշին բոլորս հրաւիրուած էինք տեղւոյն ընտանիքներէն մէկուն մօտ: Հոն բակին մէջ կը պատրաստէին Հայոց ազգային լաւաշ հացը. հայ մամիկներ իրենց ապրած տարիներով զեղեցկացած ցոյց տուին Ազնաւուրին որ մեծ հետաքրքրութեամբ կը դիտէր, պատրաստութիւնը լաւաչին. իսկապէս համեղ էր այդ հացը: Հիւրասիրութիւնը ամբողջական էր, հայ ընտանիքի յատուկ ջերմութեամբ ու ժպիտով օժուն:

Օրուան մեր ծրագրին մէջ էր այցելել, Երեւան վերադարձին, մարզական ու պեղարուեստական համալիրը աւելի մանրամասնօրէն. իսկապէս ճարտարապետական փոքրիկ գլուխ-գործոց մը, չատ յարմար պեղարուեստական բծախնդիր պահանջներն իսկ գոհացնելու: Սակայն ուշ էր: Երեկոյեան Ազնաւուր հրաւիրուած էր ընթրիքի, Հայաստանի Ա. քարտուղար Ս. Յարութիւնեանի մօտ:

Երեկոյեան ժամը 8·30–ին, ընթրիքը սկսաւ Երեւանի կառավարութեան պետական չէնքին մէջ. հոն է որ կ'ընդունուին սովորաբար ամէն ազդի պետական հիւրերը եւ նոյնիսկ ինքը՝ Խորհ. Միութեան նախագահը Միխայիլ Կորբաչով երբ Հայաստան կը ժամանէ. ընթրիքին ներկայ էին Ա. քարտուղար Ս. Յարութիւնեան իր կնոջ հետ, Խորհ. Միութեան ներկայացուցիչը Հայաստանի մէջ եւ վերակառուցումի աշխատանքներու պատասխանատու Պ. Լեւ Ալէքսէեվիչ Վրոնին իր կնոջ հետ, նախարար Եուրի Մելիք Օհանջանեան, Պ. Կարլէն Դալլաքեան, Պ. Գալոյեան. Ազնաւուրին կ'ընկերանային Պ. Լեւոն Սայեան, Հ. Ռափայէլ Ազնաւեան, Պ. Տօմինիք Աթճեան: Ընթրիքը կը յառաջանար մտերմիկ խօսակցութիւններով և չաճախ օրուան հարցերու չուրջ կարծիքներու փոխանակութեամբ: Պ. Ս. Յարութիւնեան յայտնեց Ազնաւուրին, (ընդառաջելով անոր առաջին օրուան հանդիպումի առաջարկին՝ տեսակցելու, եթէ հնարաւոր էր, նախագահ Կորբաչովի հետ) թէ Պ. Կորբաչով բացակայ ըլլալով քաղաքէն, նախարարապետ Ռիժկով սիրայօժար պատրաստ էր ընդունելու զինքը: Հարկ էր որոշել ժամը: Ազնաւուրի խումբին համար չարմարազոյն էր, որ չայրդ օրը, այսինքն փետ. 7ին կէսօրէ եւք տեղի ունենար հանդիպումը. օդանաւը՝ որ մեզ բերած էր Հայաստան (Սերժ Տաւս վեհանձնօրէն իր օդանաւներէն մէկը տրամադրած էր Ազնաւուրի) իսկոյն վերադարձած էր Կիպրոս եւ հոն կը սպասէր մեր վերադարձի հրահանգին որ նախատեսուած էր փետ. 7, ժամը 12–ին երեւանեան ժամով: Պ. Ս. Յարութիւնեան պատրաստակամութիւն ցոյց տուաւ, իրենց օդանաւով ընկերանալու Ազնաւուրին Մոսկուա, եթէ յանկարծ վարչապետ Ռիժկով կէսօրէ առաջ ստիպուէր ընդունիլ Ազնաւուրը: Ազնաւուր փափաքեցաւ որ կարելիի սահմաններուն մէջ հանդիպումը ըլլայ կէսօրէ եւք որպէսզի չայրդ օրը կարելի ըլլայ Մատենադարանի այցելութիւնը եւ ապա Մոսկուայի վրայով վերադարձը Փարիզ: Պ. Ս. Յարութիւնեան խոստացաւ կարելին ընել: Յաջորդ օրը առաւօտեան իմացանք թէ վարչապետ Ռիժկով կէսօրէ եւք ժամը 6–ին պիտի ընդունէր Ազնաւուրը:

(Շար. 2)

ԿԱՐՕ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆԻ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

Կեանքի բնական օրէնքով, հետզհետէ կը նօսրանան չարքերը այն սերունդին, որ երկիր տեսած է, որ դէրակատարը կամ վկան եղած է մեր պատմութեան ճակատագրական տարիներուն, եւ հրաչքով ազատած եղեռնէն: Այդ բեկորները իրենց հետ բերած են, այս ափերուն վրայ, անսպառելի հարստութիւն մը՝ ոգին հայկազեան, չաղուած իրենց ծննդավայրի հողով, նախնիներու հաւատքով եւ աւազներուն վրայ դծած մեսրոպեան տառերով: Անոնցմէ էր Տէօրնարնակ Կարօ Ժամկոչեան որ կնքեց իր մահկանացուն Փետ. 13–ին:

Ծնած էր Ամասիա 1903–ին: Զորս տարեկանին որբ մնալով հօրմէն, մեծ հայրը իր հետ կը տանի Կեսարիոյ Թալաս գիւղը, ուր կ'անցընէ իր պատանեկութեան տարիները: Զարդերու եւ աքսորի չըրջանին կ'անցնի Պոլիս ուր կը յաճախէ Արմաշի որբանոցը: Իր նկարագրերին մէջ պահած էր խմբանկար մը որբանոցէն, 125 աշակերտներով, եւ կեդրոնը նստած տնօրէնը՝ Հայկ Սէրէնկիւլեան: 1918–ին, Անկախութեան չրջանին կը դառնայ Հայաստան: Հանրապետութեան անկումին կը բանտարկուի եւ 1921–ին խոյս տալով, ինքզինքը կը դտնէ Պոլիս ուր կարճ վկայութենէ մը յետոյ 1923–ին կը ժամանէ Ֆրանսա: Առաջին Հայերէն է որ կը հաստատուի կեդրոնական Ֆրանսա:

Նախ կը մտնէ Փոն տը Շէրիի ելեկտրական թելերու կրամոն գործատունը, 1929–ին կ'անցնի Լիոն եւ չայրդ տարին վերջնականապէս կը հաստատուի Տէսին, ուր կարճ չրջան մը աշխատելէ յետոյ տեղւոյն մետաքսի գործարանը, կը ձեռնարկէ առեւտրական գործի:

Կարօ Ժամկոչեան կանուխէն կը մասնակցի ազգային կեանքին: 1929–ին, Լիոն, կը մտնէ Հ.Յ.Դ.ական չարքերը եւ ապա կը չարունակէ Տէսին: 1929–ին եւս, առաջին անդամներէն է Լիոնի Հայ Կարմիր Խաչին որ յետոյ պիտի դառնայ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը: 1950–ական թուականներուն կ'ըլլայ Տէսինի կրթական Մարմնի դանձապահը եւ չանք չի խնայեր լաւագոյն պայմաններու մէջ ապահովելու մանուկներու հայեցի դաստիարակութիւնը յատկապէս հայերէնի դասընթացքներով: Անճնապէս եւ հանդանակութիւններ կազմակերպելով կ'օժանդակէ Կապոյտ Խաչի Պէլֆոնթէնի Կայանի գնումին եւ հաստատման: Կարօ Ժամկոչեան իր կեանքի լեցուն տարիները իմաստաւորեց իր հայ մարդու կեանքով: Նուիրումով, հաւատքով, իր կարողութիւններուն համաձայն ծառայեց հաւաքականութեան: Մանաւոր հակում մը, սէր մը ունէր հայ դիրին, մշակոյթին, հայ մտաւորականութեան հանդէպ: Հին, չատ հին բաժանորդներէն էր «Ծա-

ԳԶՂՈՒԹԸ ԳԶՂՈՒԹԻ

ՓԼՈՎՏԻՒԻ «Երեւան» կամերակերպութեան «Ց. Պարոնեան» թատերախումբը Սոֆիայի մէջ փետ. 18–ին ներկայացուցած է Գ. Յարութիւնեանի «Հիւանդ Թիւ 199» թատերգութիւնը: Այս կատակերգութիւնը կը խարազանէ ժամանակակից պետական չրջանակներու մէջ սպրդած անտաղանդ ու չահամոզ անձերու եսամոլութիւնն ու մեծամտութիւնը: Ներկայացումէն ետք «Երեւան» ակումբին մէջ տեղի ունեցած է ընկերական հանդիպում մը վերոյիշեալ թատերախումբին ու Սոֆիայի «Սունդուկեան» խումբին միջեւ:

***

ՆՈՐ ԶՈՒՂԱՑԻ Հ. Մ. «Ազատամարտ» Միութեան սրահին մէջ փետրուար 20–ին Ղարաբաղի ժողովուրդին պահանջատիրութեան Ա. տարեդարձին նուիրուած ձեռնարկ մը կատարուած է: Ձեռնարկին առաջին մասին, համայնքէն ղեմքերու մասնակցութեամբ կլոր սեղան մը տեղի ունեցած է իսկ երկրորդին մէջ, դեղարուեստական յայտագիր մը:

ռայ»ին: Մինչեւ վերջին օրը, հիւանդանոցը, պահանջեց եւ կարդաց իր թերթը: Հպարտութեամբ կը պատմէր իր հանդիպումները, ձեռնարկներու առթիւ, ազգային գործիչներու, մտաւորականներու հետ, եւ մանաւանդ Շաւարշ Միսաքեանի, որուն հանդէպ ունէր մեծ յարգանք:

Կարօ Ժամկոչեան չատ կապուած էր ընտանեկան արժէքներուն եւ բարոյական սկզբունքներուն: Տեսակ մը նահապետն էր իր բազմանդամ ընտանիքին: Խրատ եւ վեհանձն, բծախնդիր եւ պահանջկոտ էր, նոյն ատեն: Չէր հանդուրժեր աժան մսխումները, վատնումը եւ միշտ կը յիշեցնէր դժուար տարիները: Իր կեանքի վերջին չրջանը անցուց բոլորովին ընտանեկան չրջապատին մէջ, իր զաւակներուն եւ թոռներուն գուրգուրանքին առարկայ:

Կարօ Ժամկոչեանի մահով Տէսինի Հայութիւնը կը կորսնցնէ իր երէց անդամներէն մին: Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ Փետ. 16–ին, Ս. Աստուածածին եկեղեցին, ազգականներու, բարեկամներու եւ թաղեցիներու հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Արարողութեան նախագահեց Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան, որ իր դամբանականին մէջ գծեց Կարօ Ժամկոչեանի կեանքի ուղին եւ չեշտեց անոր մարդու եւ Հայ մարդու առաքինութիւնները:

Յարգա՛նք իր յիշատակին:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԱՐԳԵԼՔԸ

ՋԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

Որոշեր էին որ նախ մայր ու որդի պիտի երթային, Գարեգին պիտի միանար իրենց աւելի ուշ, երբ մէկ ամսով արձակուրդ ստանար:

– Եթէ կարելի լինի մէկ երկու չաբաթով յետաձգել մեր ճամբորդութիւնը, ես կը գամ ուղղակի ձեզ հետ, մրմնջեց Գարեգին:

Նաթալիա Վասիլիեւնայի աչքերը փայլատակեցին յոյսով. անիկա այլեւս որեւէ համարում չունէր իր ամուսնոյն նկատմամբ, անիկա Գարեգինը կը համարէր թոյլ եւ ողորմելի արարած, բայց երջանիկ էր միւս կնոջ վրայ տարած իր յաղթանակով: Ինքը ջախջախեր էր միւսը, ինչպէ՞ս, ինքն ալ չէր գիտեր, բայց յաղթող էր եւ այլեւս այդ չիմար պատմութենէն յետոյ ինքը ձեռքը կ'առնէր իր ընտանիքի բացարձակ իշխանութիւնը եւ դնէ մարդոց աչքին իրենց պատիւը կը վերահաստատուէր:

Բայց Գարեգին այդ փափաքը չայտներ էր տարբեր մտադրութեամբ: Անիկա որոշեր էր տունէն հեռանալ եւ Նաթալիայի հետ մեկնիլ արտասահման: Ամէն օր եւ ամէն ժամ կը հաստատուէր այդ որոշումին մէջ եւ քանի իր մտադրութիւնը վճռական կը դառնար այնքան կը վերադառնար կեանքին: Նոր աշխոյժ, նոր եռանդ կը զգար իր մէջ եւ միամիտ հաւատքը ունէր՝ թէ անմիջապէս որ այդ վճիռը չայտնէր Սաթենիկին ամէն ինչ կը կարգադրուէր: Նա ուրախութեամբ կու գար իր մօտ եւ միասին կը մեկնէին: Երբ կ'անդրադառնար իր որոշումին, չրթներուն վրայ կու գային պորովագին խօսքեր:

– Հա, Սաթիկ չան, ես էլ տառապեցի դու էլ, բայց ամէն ինչ վերջացաւ: Դու իրաւունք ունէիր հէնց սկզբից, դու ոչ մէկ օր ինձ չարատայտեցիր քո միտքը, բայց ես քո խմատուն աչքերի մէջ տեսնում էի թէ դու չես կարող ապրել այնպէս, ինչպէս ես յիմարաբար կարելի էի համարում: Ի փոխարէն այն արցունքներին, որ պեղեցիկ աչքերից չայթքում էին, ի փոխարէն քո տխրութիւններին, ես ահա զոհում եմ ամէն ինչ, ոտնակոխ եմ անում իմ կառուցուած կեանքը եւ գընում եմ քեզ հետ... զո՞հ ես, Սաթիկ չան:

Գարեգին կ'երեւակայէր անոր զոհունակութեան չափը եւ սիրտը կը լեցուէր խանդաղատանքով: Տեսնել այդ չափը... ամէն գնով եւ անմիջապէս. նոյնիսկ իր տունէն հեռանալով:

– Ուզում եմ տեսնել Սաթենիկին, ես չատ կարեւոր բան ունեմ չայտնելիք նրան:

Կը չիշէր անկարեկիր պատասխանը ըստեւնանի բերնով:

– Սաթենիկ Գրիգորովնա չէր ցանկանում ձեզ հետ խօսել:

Տաժանելի պիշեր մը անցընելէ ետքը, առաւօտուն Գարեգին կարծեց թէ միտքերը կը պարզուին: Անիկա հազար ենթադրութիւններէ ետք կանգ էր առեր այն մտածումին վրայ որ Սաթենիկ դեր չունի այդ մերժումներուն մէջ եւ թէ անոր կամքը բռնաբարուած էր: «Պարզ է թէ նա էլ չարչարւում է եւ թերեւս վշտացած է ինձ դէմ, որ չփորձեցի արգելքներին չաղթել եւ տեսնել իրան: Այն մտածումը թէ այսպէս կամ այնպէս Ստեփան բռնի կը հեռացնէր Սաթենիկը իրմէն զայրոյթով լեցուց զինքը եւ վերջապէս վճռեց երթալ տեսակցիլ: «Նա գամբռի նման պահպանում է Սաթենիկին, ես կը գնամ եւ կը տեսնենք... լինի ինչ որ պիտի լինի... կուրծք կուրծքի կը կռուենք, ցմահ կը կռուենք ու մեզանիք մէկը միայն կը մնայ կանգուն»:

Այս զգացումներով եւ դիտաւորութիւններով տոգորուած օրերը կ'անցնէին անդադար տեւող ցաւումի մէջ: Հազիւ թէ կը զբաղէր իր գործերով եւ մեքենաբար տունէն կ'երթար գործատեղի եւ անկէց ալ տուն, չարաւեւ կերպով որոճալով իր ընելիքը: Անիկա ժամէ ժամ կը չեռաձգէր գործադրել իր մտադրութիւնը՝ ոչ թէ զգուշութեամբ այլ վայրենի բնազդով. կարծես կ'ընկրկէր աւելի ճիշդ ոստում գործելու համար: Առաւօտ մը արթնցաւ այն հաստատ զգացումով որ այդ օրն էր վճռական օրը: Առանց նախաճաշելու գնաց գործատեղի երբ նոյնիսկ տորթապան պաշտօնեաները չէին եկած: Ցետոյ անընդհատ պտուտքելով իր խապհնէին մէջ սկսաւ անուշանել եւ հրահրել զայրոյթը: Զափազանց ժպտուն էր եւ հոպին կը տարտար սպասնական մտադրութիւններով: Իր մէջ կը ծագէին նաեւ սոսկալի կասկածներ եւ Սաթենիկի նկատմամբ իր զգացումները կը թունաւորուէին սրտմտութիւնով: Հրամայեց որ վարձու կառք մը բերեն իրեն եւ ինքը, որ օրերով ու գիշերներով սպասեր էր անձկալի համբերութեամբ մը, անհամբերութեան տագնապով տասը անգամ կը կանչէր ծառան հարցնելու.

– Դէհ, տա՞ս ինձ անմիջապէս ե՞րբ կառքը կը հասնի:

(Շար. 105)

Այրի Տիկին Աբշահուհի Յարեթեան-զովեան,
Տէր եւ Տիկին Հրայր Թորոսեան,
Տիկին Պերճուհի Վարդերեսեան,
Պր. Արամ Թորոսեան,
Տէր եւ Տիկին Յով. Թաշճեան,
Տէր եւ Տիկին Գամէլ Հաճաճ եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Նուպար Ինիկեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ինիկեան եւ զաւակները,
ինչպէս նաեւ Թորոսեան, Հիմինեան եւ Բարեկամեան ընտանիքները սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ՀՄԱՅԵԱԿ ՅԱՐԵԹՆԱԳՈՎԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Շաբաթ իրիկուն, Մարտ 4, 88 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Շաբաթ, Մարտ 8, ժամը 14·30–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պուա – Լա – Ռէնի գերեզմանատունը, ժամը 16·30–ի չուրջ:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ» – Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Յարեթեանի, Տէր եւ Տիկին Հրայր Թորոսեանի եւ ողբացեալին ընտանեկան պարագաներուն:

AAAS
URGENT

La Maison de Retraite Arménienne
de Gonesse (Val d'Oise)

RECHERCHE

Une infirmière diplomée d'Etat
(I.D.E.)
possibilité de logement

Un homme d'entretien

Contacter la direction au 39 85 24 24
tous les jours sauf samedi et dimanche

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՓՕՇՏԻՆ

Մարտ 12, կիրակի օր Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մեծ Հայրապետին յարչարանքները եւ վիրապ մտնելու ծոմին, ինչպէս նաեւ Վասպուրականի Յաղթական Հերոսամարտին 74-րդ տարեդարձին առթիւ, կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱՅԴԱՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ
Արեւմտեան Եւրոպայի
եւ Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Արարողութեանց կը մասնակցին ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ եւ եկեղեցւոյս հովիւ ՄՈՎՍԷՍ ԱՒԱԳ ՔՀՆՑ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ:

Երգեցողութիւնք՝ սիրայօժար մասնակցութեամբ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի, զեկավարութեամբ Խաչիկ Եղլմազեանի:

Պատարագի աւարտին տեղի կ'ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն Վասպուրականի Հերոսամարտին նահատակուած արիասիրտ զիւղացիամարտիկներու եւ բոլոր Վասպուրականցիներու ընդհանուր ննջեցեալց հոգւոցն ի հանգիստ:

Ժամերգութիւն՝ 9, Պատարագ 10, Քարոզ՝ 11·30, Հոգեհանգիստ 12:

HAMASKAINE - HAMASKAINE - HAMASKAINE

Salle CORTOT
78, rue Cardinet, 75017 Paris
Dimanche 19 Mars à 17 h
HAMASKAINE - PARIS

Concert

avec
Herminé YERISSIAN cantatrice
(soprano lyrique)
Hasmig SURMELIAN pianiste
et avec la participation de
Sergeï MARKARIAN pianiste
œuvres de
Beethoven - Schubert - Brahms - Ravel
Poulenc - Komitas - Yegmalian - Gélalian
Mélikian
Billets : 80 F — Etudiants : 50 F

HAMASKAINE - HAMASKAINE - HAMASKAINE

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ՍՈՒՄԳԱՅԻԹԻ ԵՒ ԿԻՐՈՎԱՊԱՏԻ

Պր. Ռուժէ Ջրպաշեան փոխան ծաղկի Սումգայիթի եւ Կիրովապատի զոհերուն յիշատակին 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Գնել Կոշկաբեանի *մահուան առթիւ, Հարկանոյշ Նալպանտեան 600 Ֆր. կը նուիրէ Հայաստանի աղէտեալներու կապոյտ Խաչի Ֆոնտին (ստանալ «Յառաջ»էն):*

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Գարեգին Յովսէփեան իրենց սիրելի փեսային՝ վարուժան – Փասքալ Եսայեանի Թարմ յիշատակին հետեւեալ նուէրները ըրած են. – Խաչի Հայ Մշակոյթի Տուն 500, Խաչի Ս. Մարիամ – Աստուածածին Եկեղեցի 500 Ֆր., Կապոյտ Խաչի Խաչի մանուճիւղ 500 Ֆր., Խաչի Հայ Մարզական 500 Ֆր., «Յառաջ» 500 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ART S.O.S. ARMENIE

COMMUNIQUE

ART S.O.S - ARMENIE procèdera à la vente aux enchères des œuvres offertes par environ 215 arstistes et donateurs au profit des enfants d'Arménie sous le contrôle de Me Cornette de Saint-Cyr, commissaire-priseur et de Michel Thuault,

LE MARDI 14 MARS à 21 h
A L'ESPACE CARDIN *
Une exposition publique
précèdera la vente :
le lundi 13 mars de 14 h à 20 h 30
le mardi 14 mars de 10 h à 15 h
VERNISSAGE
le lundi 13 mars de 17 h à 20 h 30

* 3 avenue Gabriel, 75008 Paris
métro Concorde

Conditions de la vente

— Elle se fera sans frais.

— Les opérations de vente seront contrôlées par une commission composée de Antonio SEGUI, SIR L. et Vladimir VELICOVIC, peintres, Alain JOUFFROY, Pierre RESTANY, Gérard XURIGUERA, critiques d'art, Me CORNETTE de SAINT-CYR, commissaire-priseur, Michel THUAULT, collectionneur et organisateur d'exposition, Claude MUTAFIAN, agrégé de mathématiques, Maître de conférence à l'Université Paris-Nord, le Docteur Serge SIMONIAN, président du Conseil d'Administration de l'Eglise Apostolique Arménienne de Paris.

Contenu de la vente

La vente aux enchères concernera 220 œuvres environ, d'artistes de toutes les générations, recouvrant toutes les tendances de l'art contemporain dont :

— 100 peintures et peintures-sculptures
— 80 œuvres sur papier (gouaches, aquarelles, pastels, dessins, photos etc...)
— 15 sculptures et «boîtes»
— 20 multiples.

Il s'agit d'un ensemble d'œuvres de grande qualité.

Organisation

— ART S.O.S - ARMENIE est due à l'initiative de Léon ARADIAN dit SIR L., peintre, qui en assure également l'organisation, aidé, pour la liaison avec la communauté arménienne et S.O.S - ARMENIE, par Henri GHAZERIAN, peintre, aidé quotidiennement, à tous les niveaux, par Elisabeth GUERINEAU, ressponsable de formation et conseillé par Michel THUAULT.

Pour tous renseignements :

ART S.O.S - ARMENIE
c/o SIR L.
17, rue de Rivoli, 75004 Paris
tél. 42 71 53 07 tous les jours de 12 h à 20 h

CHŒUR MIXTE ARMENIEN DE PARIS

SIPAN - KOMITAS

FONDÉ EN 1923

CONCERTS

AU PROFIT DES SINISTRÉS D'ARMÉNIE

—ALFORTVILLE—
Vendredi 10 Mars
à 20h45
Eglise Notre Dame
3, rue Jules Cuillerier

—— ISSY ——
Vendredi 17 Mars
à 20h45
Eglise St. Etienne
Place de l'Eglise

avec la gracieuse participation de
SONIA NIGOGHOSSIAN (Mezzo) **RENÉ MASSIS** (Baryton)
MARIO HANIOTIS (Basse)

Solistes des chœurs
Meguerditch Boghossian (Tenor) **René Martayan** (Tenor)

sous la direction de
GARBIS APRIKIAN

—— PROGRAMME RENOVE ——

S'adresser aux membres de la Chorale et à la Croix Bleue.
Prix des places : 100 Frs. pour un concert

TEP
direction Guy Rétoré
159, avenue GAMBETTA
75020 PARIS
— tél. : 43 63 20 96 —
du 28 Février au 31 Mars
L'ANKOU
DE
JEAN-JACQUES
VAROUJEAN
par la Limousine —
Centre Dramatique National
Mardi - Mercredi - Vendredi - Samedi
20h30
Jeudi 19h / Dimanche 15h

ՓՐԱՆՍԱՀԱՅ
ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻԻՆ
ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ Ե.

ՅԱՐՈՒԹ ԿՈՍՏԱՆԴԵԱՆ

Նամակագիրը

բանաստեղծը, որուն գործը վերջերս լոյս տեսաւ Երեւան, իր նամակներուն ընդմէջէն կը ներկայացնէ

ՉՈՒԼԱԼ ԳԱՋԱՆՃԵԱՆ

Կիրակի, Մարտ 12, ժամը 16ին
ՀԲԸՄեան Ալեք Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(M° COURCELLES)
– Մուտքը ազատ է –

TABLEAUX
CONTEMPORAINS
—— Différents ateliers ——

Aussi, sur commande :
Portraits,
Natures-mortes,
reproductions...
ainsi que restauration

CONTACTER :
OHANNES **DEMIRDJIAN**
42. 71. 67. 86
OU LUI ECRIRE :
102, avenue des Champs - Elysées
75008 PARIS

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ կտաւոյտ Խաչի Խրլի «Ս. Սէրգիսեան» մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Ազատուհի Եսայեանի եւ Տէր եւ Տիկին Գարեգին Յովսէփեանի, իրենց ամուսնոյն եւ փեսային՝ Վարուժան – Փասքալ Եսայեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլլի Հ.Ց.Դ. «Սարգիս Մինասեան» ենթակոմիտէն չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան ծաղկեպսակի, ընկ. Սարգիս Էֆխանեանի մահուան առթիւ. – Այրի Տիկին Նոյեմի Էֆխանեան, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ագաչեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սայրին, Տէր եւ Տիկին Վաղինակ Երամեան, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Սայրին, Տէր եւ Տիկին Արչա Պալ, Տէր եւ Տիկին Աբթին Պալ, Սիլվա եւ Եղուարդ Մատիւեան, Տիկին Ռօզէթ Ղազարեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Գօզօ Գասպարեան (Մարսէյլ) 500ական Ֆր., Օր. Մելինէ Ժանթի 700 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արեւ Սայրին, Տիկին Մարի – Ժանն Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Խոսրով Կիրակոսեան 250ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Նշան Սայրին, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Պամաճեան 200ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Խոմոն Օհանեան 1000 Ֆր.:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 8
MERCREDI
8 MARS
1989
LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel. . 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.966 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 64e ANNÉE — No 16.966

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱԽՕՍ

(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՓԵՏՐ· 27 / ՄԱՐՏ 3)

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՆԱԽԱՐԱՐԱՑ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՄԷՋ

ՁՈՒԻՑԵՐԱՑԻ ԳՈՐԾԱՏԷՐԵՐ

Փետրուար 27-ին նախարարապետ Վլատիմիր Մարգարեանց ընդունած է դուքսերական «Սիթքօ Ինթըրնէյշընըլ» ընկերութեան նախագահն ու անօրէններու խորհուրդին մէկ անդամը: Անոնք գոհացած են Լենինական, ծանօթացած են վերակազմութեան աշխատանքներուն: «Սիթքօ Ինթըրնէյշընըլ»ը երկրաշարժին առաջին իսկ օրերուն Հայաստանին մեծ օգնութիւն ցոյց տուած է դեղօրայքով, բժշկական սարքերով, շինարարական թէքնիքով:

Զրոյցի ընթացքին քննարկուած են շինարարական ճարտարարուեստի, թեթեւ ու սնունդի արդիւնաբերութեան համար ձեռնարկութիւններ ստեղծելու կարգ մը առաջարկութիւններ: Քննութեան առնուած են նաեւ Հայաստանի բնական նիւթերու՝ մարմարի, կրանիթի եւ ուրիշ այլ նիւթերու արդիւնահանման, վերամշակման, անոնցմով իրեր արտադրող համատեղ ձեռնարկութիւններ ստեղծելու հարցերը:

«ԽՍ – Օ – ԽՍ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ»

Նոյն օրը վարչապետ Վլատիմիր Մարգարեանց ընդունած է «Խս – Օ – Խս – Հայաստան»ի ներկայացուցիչները՝ պատմաբան Յարութիւն Գէորգեան եւ կենսաբան Այտա Գառնիկեան: Անոնք ծրանայէն ժամանած էին աղէտեալներուն ցոյց արուած օգնութեան արդիւնքները ամփոփելու եւ քննարկելու տարուելիք յետագայ գործունէութեան՝ աղէտեալ շրջանին մէջ ձեռնարկութիւններու ստեղծման անհրաժեշտ մասնակցութեան հետ կապուած հարցեր:

«Խս – Օ – Խս – Հայաստան»ը իր գործունէութեան մէջ ներգրաւած է Ֆրանսայի, Իտալիոյ, Պելժիոյ, Զուիցերիոյ հայ համայնքները, որոնք որոշած են Սպիտակի եւ շրջանի գիւղերուն մէջ ըստեղծել հիւսուածեղէնի, կօշիկի արտադրութեան, փայտամշակման ոչ մեծ ձեռնարկութիւններ, այդ կեդրոններուն համար ղրկել անհրաժեշտ սարքաւորումներ, մասնագէտներ՝ այդ սարքերը տեղադրելու եւ տեղւոյն վրայ քարերը պատրաստելու նպատակով:

«ԽՍ – Օ – ԽՍ – Հայաստան»ի ներկայացուցիչները առաջարկած են նաեւ ստեղծել համատեղ ձեռնարկութիւններ, մասնագէտներու փոխանակութիւն կատարել դիտութեան, մշակոյթի ասպարէզի մէջ, հայ հեղինակներու երկերը թարգմանել օտար լեզուներով եւ զանոնք տարածել տարբեր երկիրներու մէջ:

Վլատիմիր Մարգարեանց խորին երախտագիտութիւն յայտնած ու ըսած է, թէ Հայաստանի կառավարութիւնը մեծապէս կը գնահատէ Սփիւռքի հայրենասիրական ջանքերը եւ իր կարգին պատրաստ է «Խս – Օ – Խս – Հայաստան»ին աջակցելու: Առաջարկուող արդիւնաբերական գիծերուն համար Հայաստան կը կառուցանէ անհրաժեշտ շէնքեր: Յետագային, Ֆրանսա կը մեկնին հայ մասնագէտներ՝ սարքաւորումները ընտրելու եւ անոնց փոխադրումը կազմակերպելու նպատակով:

***

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆ

Օգնութեան եւ Զարգացման Շարաթականի (Ատվանթիսթ·) Գործակալութիւնը՝ «ԱՏՐԱ»ն, որուն կեդրոնը Ուաշինկթընն կը գտնուի, առաջինները եղած է Հայաստանի օգնութեան հասնողներուն մէջ:

Օրերս Երեւան գտնուած է գործակալութեան պատասխանատուներէն՝ Հ· Սէխոլ: Ան եւ Անդրիովիկատեան Շարաթականներու աւագ քարոզիչ Դ· Կուլակով հանդիպում ունեցած են հայ եկեղեցւոյ գործերու խորհուրդի նախագահ Ս· Վարդանեանի հետ: Հ· Սէխոլ ընդունած է նաեւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա·ի կողմէ:

Հայաստանի Առողջապահութեան նախարար է· Գաբրիէլեանի, Հ· Սէխոլի եւ Երեւանի Շաբաթական Եկեղեցիին գեկավարութեան կողմէ ստորագրուած է Երեւանի մէջ 700 հազար տոլարի արժողութեամբ առողջապահական կեդրոն հիմնելու պայմանագիր մը:

***

ԿԱՊՈՑ ԳԻՒՂԻՆ ՎԵՐԱԿԵՆԴԱՆԱՑՈՒՄԸ

Ադրբեջանցի բնակչութեան դաղթին պատճառով պարպուած Ազիզբէկովի կապոյտ գիւղը սկսած է վերակենդանանալ: Երկար դադարէ մը յետոյ վերաբացուած է գիւղին դպրոցը· այս ամբողջը շնորհիւ հոս բնակութիւն հաստատած քառասուն ընտանիքներու, որոնք դաղթած են Ադրբեջանի տարբեր շրջաններէն:

***

Պ· ՋԷՅԹՈՒՆՑԵԱՆ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ԿԱԶՄԻՆ ՄԷՋ

Արձակագիր եւ թատերագիր Պերճ Զէյթունցեան ընտրուած է Հռոմի Թիւերինա Ակադեմիայի Թղթակից անդամ:

Այդ գիտական հաստատութեան թղթակից անդամներ են նաեւ երեւանցի պատմաբանները՝ Ս· Կրկեաշարեան եւ Հ· Բարթիկեան, իսկ ճարտարապետ՝ Ա· Զարեան իսկական անդամ է:

Պերճ Զէյթունցեան աւարտած ու «Ա-բեւիկ» հրատարակչութեան յանձնած է «Վերջին արեւադալը» վէպը, ուր պատկերուած է Գրիգոր Զօհրապի կեանքը 1894–էն մինչեւ 1915: Զօհրապի հետ ներկայացուած են նաեւ արեւմտահայ մտաւորականութեան միւս դէմքերը՝ Արփիարեան, Կամսարական, Բաշալեան, Զօպանեան, Օտեան եւ ուրիշներ:

***

ՆԻՒ – ԵՈՐՔ ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ

«Թաս» կը հաղորդէ Նիւ – Եորքէն, Փետրուար 21–ին «Քարնէկիի Հոլ»ի համերգասրահին մէջ համաշխարհային դասական երաժշտութեան աստղերու մասնակցութեամբ բարեսիրական համերգ մը տեղի ունեցած է՝ նուիրուած Հայաստանի աղէտեալներուն:

Ներկայ եղած են չուրջ երեք հազար հանդիսականներ: Համերգին բացումը կատարուած է Ամերիկեան Սէնֆոնիք Նուագախումբի դեկավար՝ Լորիս Ճգնաւորեանի «Հայկական էլէգիա»ով՝ գրուած երկրաշարժին առթիւ:

Աչխարհահռչակ թէնոր Փլասիտօ Տոմինկօ, որ Ճ· Փուչինիի «Աբեմուտքի աղջիկը» օպերային հատուած մը երգած է, հանդիսականներուն դիմելով յայտնած է թէ այս համերգը «Հայաստանի աղէտեալներու օգնութեան գործին մեր հասկացած մասնակցութիւնն է»:

Աւելի քան երեք ժամ տեւած համերգին իրենց մասնակցութիւնը բերած են Ֆ· Ֆոն Շթաատէ, Ա· Միլօ, Ս· Ռամէյ, Մ· Ռոսթրոփովիչ, Վ· Վիարտօ: Խորհրդային Միութենէն եկած արուեստագէտներուն մէջ եղած են Ե· Օբրազցովա, Պ· Բուրչուլաձէ եւ Վ· Ռէպին:

Դաշարին Փ· Տոմինկօ «Թաս»ի թղթակցին յայտնած է, որ ընդամէնը տասը օրուան մէջ կրցած են հաւաքել երաժշտական արուեստի ակնառու վարպետները: Այդ ազնիւ գործին մէջ իրենց եռանդը դրած են Նիւ – Եորքի հանրային դրամատան նախագահ Վարդան Գրիգորեան ու «Քարնէկիի Հոլ»ի վարչութեան նախագահ՝ Ճ· Ուոլֆենսոն:

Համերգին ներկայ գտնուող Միացեալ Նահանգներու խորհրդային դեսպան Ե· Դուբինին Խորհրդային Միութեան կողմէ արուեստագէտներուն ու հանդիսականներուն շնորհակալութիւն յայտնած է Հայաստանի ողբերգութեան նկատմամբ ա-նոնց ցոյց տուած կարեկցութեան համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՏԱԼԻՆԻ մահուան 36–րդ տարելիցը այլ ոգեկոչումներու արժանացած է Խորհ· Միութեան մէջ: Մարտ 5ին, Մոսկուայի մէջ գտնուած են չուրջ 300 հոգի որոնք ստալինեան կարօտախտ կը տառապին, մինչ անդին 3000 հակաստալինականներ հաւաքուած էին «Մեմորիալ» կազմակերպութեան հրաւէրով: Առաջնոր կը պահանջէին Լիկաչովի հրաժարումը, «Արչիփէլ տիւ Գուլագ»ի հրատարակութիւնը: Առաջիններու կազմակերպիչն էր աղգայնական Պամիատ Շարժումը, որու կողմնակիցները հաւաքուած են օսմանեան կայսրութեան դէմ ռուսական յաղթանակին նուիրուած յուշարձանին առջեւ, դատապարտելու համար «կարգ մը թերթերու դլուխը գտնուղ սիոնականները, որոնք կը ջանան վարկաբեկել ընկերվարութեան, բանակին եւ ռուս ժողովուրդին անցեալի արժէքները»:

ՎԵՆԵՑՈՒԵԼԱՑԻ խռովութիւնները դադրած են, եթէ նոյնիսկ հարցերը չեն լուծուած: Մեռելներու պաշտօնական թիւը 256 է, բայց հարուի ընդհ· գերեզմանատան արձանագրութիւններու համաձայն, արդէն 321 հոգի թաղուած է եւ չէ վերջացած:

ԿՈՍՈՎՈՅԻ մէջ ձերբակալուած 800 Ալպանացիներ մեղադրանքի տակ առնուեցան, այն պատճառաբանութեամբ որ ընդհ· գործադուլի առեն փակած էին իրենց խանութները:

ԱԲԷԼ ԱՂԱՆԲԷԿԵԱՆ, Խորհ· Միութեան Գիտութեանց Ակադեմիայի անտեսական բաժանմունքի պետը, կ'ըսէ Նիւզ-Ուիքի մէջ թէ «լուրջ տխալներ գործըւած են անտեսական բարեփոխումներու գործադրութեան մէջ, ժողովրդավարութեան անբաւարար զարգացման պատճառաւ»: Ըստ իրեն ամէնէն տագնապալի հարցը պետական պիւտճէին բացն է, որ հարիւր միլիառ ռուբլին պիտի անցնի 1989ին:

ՍԱԼՄԱՆ ՌՈՒՇԴԻի «Սատանայական Հատուածները»ու հարցը միշտ նոյն թափով կը շարունակուի, կէս–կատակ կէս–լուրջ արձագանգներով: Կէս–կատակներուն մէջ հաւանաբար, պէտք է դասուի այն սպառնալիքը զոր ստացած է Ռավենսկի քաղաքապետը «Յեղափոխութեան պահապաններ»էն, ուր անոնք կը յայտնեն թէ օղը պիտի հանեն Տանթէի չիրմը, եթէ ի'նք «ներողութիւն չխնդրէ Իսլամի»: «Դժոխք»ին մէջ, Տանթէ Ալիկիէռի Մուհամմէդը դասած էր հերձուածներու կարգին: Բանաստեղծը որ «խարոյկ»ի դատապարտուած էր Ֆիւէնցէ, 1302–ին Ռավէննա ապաստանած էր: Ամէն պարագայի մէջ, կատակի մասին իսկ խորհելով, տեղւոյն իշխանութիւնները փոխատ պաշտպանութեան տակ առած են իտալական բանաստեղծութեան ռահվիրային գերեզմանը: Յիշենք որ Ռավէննայի քաղաքապետը համամիտաւոր է, այլեւս՝ սկզբունքով անհատատ: Լուրջ հարցերու կարգին՝ Ֆրանսայի եղած սպառնալիքներն են: Կը թուի որ ահաբեկչական խմբակներ վերակազմուած են, կարգ մը գործակալներ ալ թափանցած են Ֆրանսայի մահմեդական համայնքէն ներս: Ներքին ապահովութեան մօտ քննելու համար ահաբեկչական գործունեայի մը հաւանականութիւնը:

ՀԱՑԿ. ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻԻ

Մարտ 7–ին, «Լիպերասիոն» հարցազրոյց մը հրատարակած էր Ֆ· Դովլաթեանի, Հ· Ախվերդեանի եւ Ա· Եավրուեանի հետ, որոնք ինչպէս գրած էինք, Փարիզ ժամանած են հայկական չարժանըկարի 4–րդ փառատօնին առթիւ: Հարցազրոյցին մասնակցած է նաեւ Արբի Յովհաննէսեան: Պատասխանելով այն հարցումին, որ կը վերաբերի Երեւանի սթիւտիաներու մէջ տարուած աշխատանքներուն, Ֆ· Դովլաթեան կ'անդրադառնայ երիտասարդ բեմադիրի մը՝ Խաչատրեանի, որու հանդէպ մեծ հաւատք ունի: Ի դէպ, ան ներկայիս Փարիզ է եւ իր երկու փառատոնկարները՝ «Ճերմակ քաղաքը» եւ «Կոնդ», կը ներկայացուին Պօպուռ «Իրանական չարժանկարի» փառատօնին:

ՓՈՒԹՊՈԼ

«ԱՐՑԱԽ» ԵԻ ՈՉ ԹԷ «ՂԱՐԱԲԱՂ» ՆՈՐ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ ՍԵՄԻՆ

Խորհրդային Փութպոլի ախոյեանական Բ· դասակարգը բաղկացած է 9 գօտիներէ: Մինչեւ անցեալ մրցաշրջանը Ադրբեջովվասի խումբերը հանդէս կուգային Գ· գօտիին մէջ· յայտնի պատճառներով անցեալ տարի հայաստանեան չորս ակումբները խաղացին Գ· գօտիին մէջ: «Ղարաբաղ»ը ընդդիմակուեցաւ Ա· (Ռուստաւտանի) գօտիի մէջ, իսկ Նախիջեւանի «Արաղ»ը՝ Է· (Միջին Ասիական): Այսպիսով, հայ եւ ադրբեջանցի մարզիկները զրկուեցան իրարու հետ չփուելու կարելիութենէն...:

Նոր մրցաշրջանին «Արցախ» անունով հանդէս կուգայ նախկին «Ղարաբաղ» Փութպոլի ակումբը:

Անցեալ մրցաշրջանին արցախցի մարզիկները, առաջին անգամ հանդէս գալով Բ· դասակարգի Ա· գօտիին մէջ, գրաւած էին 11–րդ տեղը· այս արդիւնքը, Լ·Ղ·Ի·Մ·ի Փութպոլի գաշնակցութեան կարծիքով, չէր արտայայտեր ակումբին իսկական ուժերուն հնարաւորութիւնները: Որոշուեցաւ փոխել խումբին դեկավար կազմը: Այժմ, ընտրութիւններու միջոցով՝ ձայներու մեծամասնութեամբ «Արցախ»ի նոր դիւաւոր մարզիչը դարձած է «Արարատ»ի լաւագոյն տարիներու (1971 – 1974) անդամ՝ Բ· Բաբայեան:

Խումբին կազմը փոփոխութիւններ չէ կրած, անոր միացած են խումբ մը երիտասարդներ:

«Արցախ»ը այս տարի հանդէս կուգայ Բ· դասակարգի Ե· գօտիին մէջ, ուր ընդդիմակուած են պալթեան հանրապետութիւններու Բելոռուսիոյ, Մոլդաւիոյ, Լենինգրադի եւ ռուսաստանեան ակումբներ: Մրցաշարքը կը սկսի Ապրիլ 20–ին:

Ինչպէս արդէն յայտնած էինք Հայաստանէն այս տարի Բ· դասակարգի խաղերուն կը մասնակցին հինգ ակումբներ: Հոն ալ անուններու փոփոխութիւններ կատարուած են· Լենինականի «Օլիմպիա»ն վերստացած է իր նախկին անունը՝ «Շիրակ», Սպիտակի «Բազում»ը վերանուանուած է «Սպիտակ», իսկ Երեւանի «Իսկրա»ն այսուհետեւ պիտի կրէ «Պրոմէթէա» անասովոր անունը:

♣

11 տարիէ ի վեր բարձրագոյն դասակարգի ախոյեանութեան մէջ 10 հաւասար արդիւնքներու սահման մը գոյութիւն ունէր: Այդ սահմանը անցնող ակումբը, հաւասար արդիւնքի պարագային, կէտ չէր տանար: Այժմ կանոնը փոխուած է· այս տարեշրջանին 10–էն աւելի հաւասարութիւններ արձանագրած խումբերուն այլեւս կէտերու կորուստ չի սպառնար:

ԱՒԵԼԻ՝ ՔԱՆ ՊԱՐԶ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԱԶՆԱՒՈՒՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Գրեց՝ Հ. ՌԱՓԱՅԷԼ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Փետ. 7, առաւօտեան ժամը 9·30–ին, արդէն իսկ Մատենադարանն էինք: Տնօրէնը՝ փրոֆ. Սէն Արեւշատեան ջերմօրէն հիւրընկալեց Ազնաւուրը, բարի գալուստի հակիրճ խօսքերէ ետք, ըրաւ ազգ պատմականը Մատենադարանին, ձեռագիրներու թիւին (մօտ 17·000) եւ իսկոյն առաջնորդեց հիւրը դիտելու ցուցադրուած ձեռագիրները, պատառիկ մատագրքերը, մանրանկարչութիւնները ճոխ ու գեղատիպ, հնատիպ գրքերը, զարդագործ ու մանրարուեստի հրաշալի կազմերը:

Ժամանակը կարճ էր եւ աւելի ընդարձակ այցելութիւն մը կարելի չէր: Մեկնելէ առաջ երբ փրոֆ. Սէն Արեւշատեանի գրասենեակն էինք, Ազնաւուրին ըսին թէ կին մը կայ դուրսը եւ կ'ուզէր գինք տեսնել. Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամներէն փրոֆ. Լեւոն Տէր–Պետրոսեանի կինն էր. իրեն հետ բերած էր ամուսնոյն լուսանկարը. գիտէր թէ բանտն է բայց չէր գիտեր ուր ըլլալը. խնդրեց Ազնաւուրէն որ միջամտէ եւ գտնէ իր ամուսնոյն հետ նաեւ միւս բանտարկեալները: Ազնաւուր առաւ լուսանկարը եւ գտնելով կնոջ ըսաւ. այսօր պիտի խօսիմ այս մասին ալ վարչապետ Ռիժկովի–: Ողջոյնի հրաժեշտի խօսքեր, եւ դէպի պանդոկ: Կէսօրէ ետք լուրջ ու ծանր պարտականութիւն մը կը սպասէր Ազնաւուրին:

Ժամը 11·30–ին ձգելով Արմենիա պանդոկը ուղղուեցանք դէպի օդակայան: Դժուար եղաւ գտնել Ազնաւուրը ժողովուրդի ձեռքերէն, որոնք գրաւած էին պանդոկի ամբողջ դիմացը մինչեւ ինքնաշարժերու կայանը:

Օդակայանը, մեր օդանաւէն ոչ շատ հեռու ամերիկեան օդանաւ մը հասած էր փոխադրելու համար ազէտեալ անդամահատուած մանուկներն ու պատանիները, թիւով 27 հոգի: Միայն Ազնաւուրին թոյլ տրուեցաւ մտնել ամերիկեան օդանաւը եւ տեսնել ազէտալի վիճակը այդ պզտիկներուն, որոնց ցաւն ու տառապանքը մենք կարդացինք Ազնաւուրի դէմքին վրայ, որ դուրս գալով, ալ մարդու չէր նայեր, եւ ոչ ալ կը խօսէր. միայն երբ հասած էր ծայրը օդանաւի առեղուխներուն, դարձաւ, դիտեց ժողովուրդը, եւ ձեռքի ընդարձակ շարժումով հրաժեշտ տուաւ ու մտաւ ներս: Դուրսը՝ Հայերը, քալա–սի՛րտ Հայերը, միշտ լաւատե՛ս Հայերը կ'երդէին «Ձախորդ օրերը ձմրան նման կու գան ու կ'երթան, վհատելու չէ, վերջ կ'ունենան, կու գան ու կ'երթան»: Որո՞ւ համար կ'երգէին, որ մե՞զ մխիթարեն, թէ որպէսզի մենք զգանք գիրենք մխիթարուած, մեր մեկնումէն առաջ, եւ զգանք այս ափերը ոչ թէ լոկ պատմելու ցաւերը մեր ժողովուրդին այլ նաեւ կորովը, անվհատ կամքը Հայոց ժողովուրդին որ, դիմէ տակալ եւ ցաւէն անդին երկնել զարճալ որդիք հայկազեան ու նոր Հայաստան:

Ժամը 13–ի առեններն էր (երեւանեան ժամով) մեկնեցանք Մոսկուա եւ ժամը 3–ին (Մոսկուայի ժամով) հասանք Մոսկուա: Մեզի ընդառաջ եկած էր Պ. Եդուարդ Հայկազեան, Հայաստանի կառավարութեան մշտական ներկայացուցիչը խորհ. կառավարութեան մօտ: Ինքնաւրիտ պանդոկին մէջ մեզի կը սպասէր Պ. Եուրի Մելիք Օհանջանեան, որ մեզմէ առաջ հասած էր Մոսկուա. հաճելի էր մեզի, տեսնել գինքը որ երեւանեան մեր համառօտ բայց տպաւորութիւններով յատկանշուած օրերու անբաժան ուղեկիցն էր, միշտ ժպտադէմ ու պատրաստակամ ընդառաջելու Ազնաւուրի առաջարկներուն, դիւրացնելով ամէն ինչ: Բոլորս միասին կարճ պտոյտ մը ըրինք մինչեւ կարմիր Հրապարակ եւ իսկոյն պանդոկ ու մեկնում դէպի Կրեմլին հանդիպելու համար վարչապետ Ռիժկովի: Երեկոյեան մթութիւնն ու թեթեւ անձրեւը արգելք կ'ըլլային մեր հետաքրքրութիւններուն ու դիտելու ցանկութեան: Ինքնաշարժէն իջնելով իսկոյն առաջնորդուեցանք հանդիպումի վայրին կողքի սրահը. որոշուած ժամէն 15 վայրկեան կանուխ հասած էինք: Ժամանակ խորհրդածելու: Փիչ ետք երիտասարդ մը ներկայացաւ սահուն ֆրանսերէնով եւ մեզ ողջունեց ու առաջնորդեց հանդիպումի սրահը: Արդէն հոն էին Ֆրանսական թիւ 1 ու 5 կայանները, մեր լուսանկարիչը եւ անկասկածելի ռուսական հետեւեսիլն ու լուսանկարիչը: Վարչապետ Ռիժկով եւ Ազնաւուր նախ առանձին, իրենց թարգմաններով անչուշտ, բարեւեցին զիրար, համառօտ խօսքեր երկուստեք պատասխանելով հետաքրքրական հարցումներուն եւ արտայայտելով իրենց փոխադարձ խնդակցութիւնները: Ապա սեղանի չուրջ դէմ դիմաց տեղ գրաւեցին Ռիժկով ու Ազնաւուր. Ռիժկովի կողքին տեղ գրաւած էին Հայաստանի Մշակոյթի նախարար Պ. Եուրի Օհանջանեան, Հայաստանի ներկայացուցիչ Պ. Եդուարդ Հայկազեան եւ թարգմանիչը. Ազնաւուրի կողքին նստած էին Պ. Լեւոն Սայեան, Հ. Ռափայէլ Անտոնեան, Պ. Տօմինիք Աթճեան եւ թարգմանիչը՝ Պ. Միշէլ Մազիւր:

*Վարչապետ Ռիժկով խօսք առնելով դրնահատեց Ազնաւուրի ձեռնարկը. ապա թէ ինչպէս ազէտի օրերուն, երբ Հայաստան կը դանուէր, Պ. Ս. Յարութիւնեան գոյց տուած էր իրեն Ազնաւուրի նկարը եւ խօսած ազէտեալներու ի նպաստ կատարած աշխատանքի մասին: Ապա խօսեցաւ վերջին երեք տարիներուն պատահած երկու ծանր ազէտներու մասին. Զերնոբիլ եւ Հայաստանի երկրաշարժը: Հուսկ ընդարձակ նկարագրականը ազէտեալ վայրերու եւ տարուած օգնութեան աշխատանքներու մասին եւ դժուարութիւններուն որոնց հանդիպած էին: Ռիժկով ըսաւ թէ 10 միլիառ ռուբլի կը նախատեսուի իբր ծախք, 2 միլիառ բժշկական եւ անհատներու պէտքերը դոհացնելու, եւ 8 միլիառ բնակութեան եւ գործատուներու կառուցումին համար: Արդէն իսկ մէկ միլիառ եւ երկու հարիւր միլիոն ռուբլի հաւաքուած է եւ ամբողջութեամբ պիտի յանձնուի Հայաստանի կառավարութեան: Ապա Ազնաւուր խօսելով իր կարգին, շնորհակալ եղաւ որ Խորհ. Միութիւնը ամէն ջանք պիտի թափէ որպէսզի չուտով բնականոն վիճակ ստեղծուի Հայաստանի մէջ: Ապա խօսեցաւ մեր ժողովուրդի հպարտ նկարագրի մասին որ չի սիրեր խնդրել ուրիշէն. սակայն ներկայիս մեր հպարտութիւնը կը պահանջէ, ըսաւ Ազնաւուր, որ չուտով դուրս գանք այս ազէտալի վիճակէն. չատ բան կայ շինելիք թէ՛ նիւթապէս եւ թէ՛ հոգեպէս. այս մեր երկիրը պէտք է «փարոս երկիր» մը ըլլայ, բոլոր միւս Հանրապետութիւններուն համար: Ռիժկով միջամտելով ուզեցուց թէ ինք եւս երբ Հայաստան կը գտնուէր եւ առիթ կ'ունենար խօսելու այս մասին, հայ պատասխանատու գործիչներու միչտ ըսած է, թէ պէտք է չուտով չինեն եւ լաւ որակով չինեն եւ չինուածը ըլլայ ամէն տեսակէտով համաձայն Հայոց նկարագրին: Ազնաւուր նկատել տուաւ Ռիժկովի թէ ան մեծ համակրանք կը վայելէ Հայերու մօտ եւ թէ Հայերը նշմարած էին իր արցունքը, երբ եկած էր ազէտեալ վայրերը: Ազնաւուր խնդրեց որ դիւրութիւն տրուի վիզաններու յատկապէս Ֆրանսայի համար, դիւրանան օգնութիւններու գործերը, բաղխումները, մանուկներու խնամքը: Դրական եւ գովերգ որակելով հանդերձ նոյն օրուան ազէտեալ մանուկներու Ամերիկա փոխադրութիւնը, Ազնաւուր նշեց կարեւորութիւնը հիմնելու Հայաստանի մէջ բժշկական կառոյցներ, չարժումի մէջ դնելով տեղւոյն ուժերը եւ պահելով այդ մանուկներու բնական ու ընտանի հայկական չրջապատը: Ապա Ազնաւուր խօսեցաւ Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամներու մասին, խնդրելով որ չուտով ազատ արձակուին, իր խօսքերով զգացուց Ռիժկովի թէ որքան հայ ժողովուրդը զգայուն է այդ հարցի նկատմամբ: Ռիժկով իր պատասխանին մէջ ուզեց զգացնել Ազնաւուրին թէ ինք գիտէր եւ լաւ կը ճանչնար այդ անձերը որոնք խօսած էին Ազնաւուրին Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամներուն մասին եւ տուաւ անունը Սիլվա Կապուտիկեանի: Այնուամենայնիւ միջամտելով բաւ թէ մէկ հոգիի ձայնը չէր բերեր ինք հոն, այլ չատ չատերու որոնք ամէն առիթով խօսած էին իրեն այդ մասին եւ խնդրած իր միջամտութիւնը: Ռիժկով չանաց գոյց տալ պատճառները իրենց այս կեցուածքին. մէկ խօսքով անոնց (այսինքն Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամներուն եւ ընկերներուն) ներկայութիւնը մեծ արգելք էր, խաղաղ ու հանդարտ պայմաններու մէջ լուծումներ փնտռելու գարբաղեան Հարցին եւ իրարու դէմ կանգնող երկու ժողովուրդներու ցեղային նըկարագրով կռիւներուն: Երկրորդ, Ռիժկով փորձեց համոզել նաեւ թէ անոնք կը դժուարացնէին օգնութեան հասնող ռուսական խումբերու աշխատանքները, լուր տարածելով ամէնուն որ չէարժին իրենց տեղերէն, թէ Ռուսերը կ'ուզեն տեղահան ընել Հայերը, թէ երկրաչարժ չէ եղած այլ հիւլէական ռումբ պայթեցուցած են այդ երկրին տակ: Ազնաւուր, առանց ուզելու խորանալ մանրամասնութիւններու մէջ, պատասխանեց Ռիժկովի, ըսելով թէ անոնք միայն կը խօսէին. կարելի էր նոյնպէս անոնց հակառակ խօսիլ եւ գրել: Ռիժկով ըսաւ թէ միայն խօսքեր չէին. ռումբեր ալ գտնուած էին անչուշտ ոչ Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամներուն մօտ: Ազնաւուր խնդրեց նուազագոյնը. զէթ բանտարկեալներու տեղը գիտցուէր եւ ընտանիքի անդամները կարենային այցելել անոնց: Այս առաջարկին այցելել անոնց: Այս առաջարկին ալ Ռիժկով չընդառաջեց, նկատելով որ հարցը «բարդ» հարց մըն էր. (հոս կ'ուզեմ նկատել տալ ներքերանդ մը, որ կը փոխէ նաեւ չրջապատն ու իմաստը արտայայտուած մտքին. Ռիժկով Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամներու ազատ արձակման հարցը «բարդ» որակեց եւ ոչ թէ «փչոտ» ինչպէս առ հասարակ մամուլի մէջ տարածուեցաւ: Ռուսերէնէ Ֆրանսերէնի թարգմանիչը էփիֆէօզ թարգմանեց ռուսերէն այն բառը որուն ճիշդ իմաստը պիտի ըլլար Ֆրանսերէն ֆոմփլէքս. այս անդրադարձը արդիւնք է այն խօսակցութեան որ տեղի ունեցաւ ինքնաչարժին մէջ հազիւ մեկնած Կրեմլինէն. արդարեւ երբ զարմացած կը հարցնէի Եուրի Մելիք Օհանջանեանի, թէ ինչու Ռիժկով «փչոտ» որակեց Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամներու հարցը, պատասխանեց թէ Ռիժկով «փչոտ» բառը չգործածեց, այլ «բարդ» եւ թէ տուիկա վրիպում մըն էր թարգմանիչին: Իսկապէս « բարդ» բառը աւելի կը պատչաճէր, որովհետեւ Ռիժկով իր խօսքին մէջ ցոյց կու տար թէ ինչպէս այդ հարցը կապուած է Խորհ. Միութեան ուրիչ Հանրապետութիւններու հետ որոնք իրենց կարգին կը սպասեն լուծումներու եւ անմիջական միջոցառումներու):

Հուսկ Ազնաւուր նկատել տուաւ թէ երկրաչարժի հետեւանքով չատ անգործութիւն կայ Հայաստանի մէջ. չէչտեց թէ Հայերը ժիր աշխատասէր են եւ չատ կապէս լաւ վարժ ձեռքեր ունին կարելու: Հազուստեղէնի մեծ հաստատութիւններ իրենց նախանիւթերը կը ղրկեն սովորաբար Ասիոյ հարաւ–արեւելեան երկիրները որպէսզի հոն կարուին. նկատել կու տար Ազնաւուր եւ կ'աւելցնէր թէ փոխանակ այդ երկիրներուն, կարելի է Հայաստան ղրկել. ասով թէ՛ գործ կը ստեղծուի եւ թէ դրամ կը մտնէ մեր երկիրը: Ռիժկով բացի Ղարաբաղ Կոմիտէի հարցէն, Ազնաւուրի բոլոր առաջարկներուն համամիտ գտնուեցաւ: Մինչեւ իսկ Ազնաւուրի վերջին երդը, «Քոզի համար Հայաստան», երգել ուսս յայտնի երգիչներով, նման Ֆրանսերէնին եւ ամերիկեանին, բայց այս անգամ ռուսերէնով եւ ինքը Ազնաւուր, իրենց հետ:

Բաժնուելէ առաջ Ազնաւուր խնդրեց նախագահ Կորբաչովի փոխանցել իր յարգանքը եւ ամբողջական համակրութիւնը ձեռնարկած մեծ գործին, որ «չատ կ'ապրեցնի մեր վրայ եւ ցոյց կու տայ թէ ինչպէս վերջ ի վերջոյ ամէնքս նոյն մօրակի մարգիկ ենք»: Ռիժկով պատասխանեց թէ մեծ ուրախութեամբ պիտի փոխանցէ նախագահ Կորբաչովի, որ քանի մը օրէն Մոսկուա կ'ըլլայ:

Այսպէսով կ'ամբողջանար համառօտ օրերու յանձնուած այս այցելութիւնը Ազնաւուրի Հայաստան հողին վրայ. հանդիպում՝ մտքի ու սրտի հոսանքներուն ընթացք տուող, հայրենիքի տեսլականը հրահրող, ժողովուրդ մը ըլլալու պիտակցութիւնը ըմբռնելի եւ անոր լրումը՝ ընել նպատակ գործի եւ կոչումը ապրիլիք կեանքին: Աւելի՝ քան պարզ այցելութիւն մը հետեւաբար: Ազնաւուրի հարթութիւնը ժամանումով, համաձայնագիրը որ պիտի ստորագրուեցաւ Հայրենիքի մեր ժողովուրդին եւ Ազնաւուրի մեր Սփիւռքին միջեւ. համաձայնագիրը՝ միասնաբար վերաշինելու, վերականգնելու ոչ միայն նիւթական շինարարական կառոյցները մեր երկրին, այլ որպէսզի նաեւ եւ յատկապէս անոնք ազատ հաւաքական մեր ուժերը մէկտեղելու ճանապարհ եւ գործ, հաւաքական մեր յատկանութիւններուն իրագործումի ճիգ եւ անոնց վաւերականացումը իրաւագիտորէն եւ ասիկա յանուն մեր զոհերուն եւ ի տես իր ժողովուրդով միացեալ Հայաստանին:

ԹԱՏՐՈՆ

Ժան-Ժակ ՎԱՐՈՒԺԱՆի

«ԱՆՔՈՒ»Ն

Ժամանակակից թատերգութեան ծանօթ անուններէն մէկն է Ժ. Ժ. Վարուժան չուրջ վեթասուն թատերախաղերով, որոնք ներկայացուած են ու կը ներկայացուին Փարիզի թատրոններուն մէջ: Այս եղանակին Փարիզի Արեւելեան թատրոնը (Թէփ) Մարտ ամսուան ընթացքին կը բեմադրէ հեղինակին «Անքու» թատերախաղը:

Մարդկային յարաբերութիւններու յաճախ անբացատրելի ցանկին ընդմէջէն նիւթը կ'առընչուի հայկական ողբերգութեան: Պատին պլխաւոր հերոսը ինքզինքը մահէն եւ առանձնացած կեանքէ մը կ'ապրի. իր զաւակներն իսկ հեռացած են իրմէ, լքումի հոգեբանութեան մէջ ձգելով զայն: Գաղթական հայ ընտանիք մը սակայն, որ օր մը կու գայ բնակութիւն հաստատել քովի տունը, իր ամբողջ կորնթացուցածը կը վերադարձնէ անոր: Ընտանեկան ջերմութիւն, մտերմութիւն, եղբայրութիւն, իրեն վերադարձող արժէքներ կ'ըլլան: Յարաբերութիւնները այս ցանցը կը հիւսուի յատկապէս այդ ընտանիքին դեռատի աղջկան միջոցով, որ միակ փրանսախօսն է այդ խմբակին:

Ծերուկը, որուն համար նախ անհասկընալի, անթափանցելի տիպարներ են դրացիները, հետզհետէ կը գտնէ օգուտն իրականութենէն անբաժանելի տարր մը: Միչտ չէ, որ կը հասկնայ գանոնք այդ մարդիկը փակուած իրենց լութեան մէջ, կը մերժէն խօսիլ բոլոր այն պատճառներուն մասին որոնք դիրենք նետած են ուրիչներու երկիրը. այդ երկիրը իրենցն ալ կ'ըլլայ օր մը. տպատակները կը գտնեն անոր, առանց լեզուն խօսելու:

1920 – 30ական թուականներու այնքան յաճախադէպ երեւոյթ մը թատերագրի ակնարկին տակ ելլելով սովորականի առօրեայի իր նեղ չրջանակէն, կը պարփակէ ամբողջ ժողովուրդի մը ողբերգութիւնը: Հակառակ անոր որ թատերգութիւնը քանի մը կէտերու վրայ բանականը կը լարէ դիտողին զգացումներու ապահարը, ոչ մէկ ճնշող ազդեցութիւն կը թանեցնէ անոր վրայ:

Պէտք է նչել, անչատպատ, որ Թոլոյի բեմադրութիւնն ու Ժան Լ Մարթէնի տեքստները մեծապէս կը նպաստեն խաղին ընթացքին:

Գալով խաղացողներուն, ամէնէն աշխուժներն էին անթարբառ տիկնոջ մեծ մայրը (Տոմինիք Մարքաս) ու մայրը (Հերմին Գարակէօզ), հակառակ որ ո՛չ մէկը եւ ոչ ալ միւսը պլխաւոր դիերը կը մարմնաւորէին: Խաղին հերոսը, որուն վստահուած էր մեծագոյն բեռինը, կը ներկայացնէր Փիէռ Մէյրան հանդիսատեսը, բայց ոչ բացառիկ խաղարկութեամբ: Շատ չայրող էր նաեւ բեմին լուսաւորումը (Թիէռի Ժըրաթիսէ):

Գործ մը որ թատերական չայրող ընդիր մը ու ներկայացում մը ըլլալէ զատ գործնական օրինակ մը կը հանդիսանայ նաեւ այն մասին թէ ախէն վախէն, աղեցունքէն տարբեր լեզու մը, կամ լեզուներ ալ գոյութիւն ունին ցաւ մը պատմելու համար: Հոս իսկ չէ՞ արդեօք ժամանակ Վարուժանի բուն չայողութիւնը:

Ա. ԹՈՓՈՃԵԱՆ

ԼԻՈՆ

ՏՊԱՒՈՐԻՋ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ԱՂԹԱՄԱՐԷՆ

Լիոնի հայ համայնքին մէջ, Հ.Բ.Ը.Մ.Ը կը զարգացնէ հետզհետէ իր աշխատանքի ձեւերը: Կը ջանայ մանաւանդ ընդլայնել իր երիտասարդաց կազմակերպութիւնը: Այս վերջնոյն կը պարտինք նախաձեռնութիւնը հաճելի երեկոյթի մը՝ որուն ներկայ եղանք, Ուրբաթ, Փետր. 24-ին, 8-րդ թաղամասի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, ընկերակցութեամբ աւելի քան երեք հարիւր ազգակիցներու: Չոն կին նաեւ շրջանին քաղաքապետը Պ. Գաթայի եւ Լիոնի Ա. փոխ քաղաքապետը Մուլիէ, որոնք, բնականաբար, ըսին քանի մը խօսք և զովասանքով արտայայտուեցան Հայերու հանդէպ, մանաւանդ Սեփեան Պուտոյեանի՝ որուն յատկացուցած են իրենց նեղլա տեղ մը յատկացուցած ընդհանուր ցանկին մէջ:

Երեկոյթին յայտագիրն էր Պ. Պուտոյեանի արեւմտեան Հայաստանի մէջ քաշած պատկերներուն լուսաբաձակումը պատահի վրայ:

Մեկնաբանողն էր նոյն ինքն, Սեփան Պուտոյեան: Ըսաւ թէ տասնեակ մը անգամներ ճամբորդած է դէպի մեր պատմական հողերը, և խնդիրը հայ մշակոյթի հետքերուն:

Տեսանք նկարներ բազմաթիւ եկեղեցիներու, վանքերու կամ ինչ որ մնացած է անոնցմէ տեսանելի, աւերակ կամ քիչ թէ շատ կանգուն:

Ամէնէն աւելի տպաւորիչ էին անշուշտ Աղթամարի Ս. Խաչ հազարամեայ եկեղեցիին պատկերները: Պ. Պուտոյեան յայտնած է կատարել թանկագին ռրփորրթած մը, ներսէն եւ դուրսէն, քանի մը տասնեակ պատկերներով՝ զորս կ'արժէ ցուցադրել բոլոր հայ դպրոցներուն մէջ: Կրնան հպարտացնել եւ յուզել երիտասարդները եւ ուրիշներ ալ...

Լուսանկարիչը անցած է նաեւ սահմանէն անդին, Պարսկաստան: Իր բերած նկարները, Ս. Թադէի վանքէն, ուխտագնացութեան օրերուն, ցոյց կու տան թէ մեր ժողովուրդը հակամէտ չէ մոռնալու աւանդական սովորութիւնները, երբ մանաւանդ մօտն է հայրենի հողին:

Ամփոփ, շատ հետաքրքրաշարժ ցուցադրութիւն մը՝ որուն համար տեղին է շնորհաւորել պատկերներուն հեղինակը: Չէ ընկրկած յողնութեան, դժուարութիւններու եւ վտանգի առջեւ եւ ձեռք ձգած է արժէքաւոր հաւաքածոյ մը:

Երեկոյթին ներկայ էին, մասնաճիւղին նախագահ Պ. Ա. Սահճեանի կողքին, բազմաթիւ վարչիներ՝ Պ. Լ. Քէպապճեան Փարիզէն, Պ. Ա. Քէչիչեան եւ Տիկին Հերմինէ Վարանէն եւ, շրջանի կազմակերպութիւններէն՝ ներկայացուցիչներ:

Պ. Անդրանիկ Քէչիչեան յայտարարեց

ԺԱՆ ՔԷՀԱՅԵԱՆ Ի ՊԱՏՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Ցառաջ»). –

«Ինչո՞ւ Մարսէլ Մարեշալ Ժան Քէհայեանի պիտի յանձնէ «*Chevalier des Arts et Lettres*»ի պատուանշանը: Պատասխան, Հինգշաբթի, Փետրուար 23-ին, կէսօրին, «Թէաթրը տը լա Քրիէ», ուր հրաւիրուած էի մասնակցելու կարճ արարողութեան մը եւ բարեկամական բաժակին որ պիտի հետեւի»:

Սառցանք սոյն բովանդակութեամբ հըբաւիրագիր մը եւ պատասխանը ունենալու համար գացինք «Թէաթրը տը լա Քրիէ», որուն գեղարուեստական տնօրէնն է Մարսէլ Մարեշալ, որոշեալ օրը, ճըշդուած ժամուն:

Եւ, ահաւասիկ Թէ ինչ ըսաւ ծանօթ բեմադիրը, դերասանը եւ դրողը:

Հինգ պատճառ կը տեսնէ: Առաջինը, 20-րդ դարու այս երկրորդ կիսուն, Ժան Քէհայեանի կեանքի ուղին կը դտնէ յոյժ հետաքրքրական: Համայնավար, մարքսական Ժան դարուն յեղաշրջումին հետ կը ծանօթանայ խորհրդային իրականութեան, իր աչքերը կը բացուին եւ կը գրէ «Rue du prolétaire rouge»: Ինչ որ կը սիրէ Ժ. Քէհայեանի կեցուածքին մէջ, ան համայնավար կուսակցութենէն չի հրաժարիր, այլ դինքը դուրս կ'ընէն իր Բ. դիրքի հրատարակումովը «Le Tabouret de Piotr», եւ սակայն ինք միշտ կը պահէ պայքարի պատմուճանը, իր մտերիմ համոզումները, իր հաւատքը եւ իր մարդու արժանապատուութիւնը: ԵՐԿՐՈՐԴ, Ժան Քէհայեան, իբրեն պէս, Մարսէյլի իրականութեան դերակատար մըն է, դիտող մը, յատակատես եւ սիրահար: ԵՐԲՈՐԴԸ, իր մէջ կը տեսնէ ոչ միայն լրագրողը, այլ նաեւ դրողը, այսինքն

որ Սէուլի Ողիմպիականներու հայ երկու ախոյեաններն՝ Ջուլֆալակեան եւ Միրզոյեան ներկայ պիտի ըլլան Զատկին, Լիոն, իբրեւ պատուոյ հիւր Հ.Բ.Ը.Մ.եան Եւրոպայի մարզական խաղերուն:

Միութեան յառաջիկայ ձեռնարկը Լիոնի մէջ այս խաղերն են ուրեմն՝ որոնց պատրաստութեան համար, քանի մը շաբաթներէ ի վեր արդէն, լրջօրէն կ'աշխատի Երիտասարդաց յանձնախումբը՝ գործակցութեամբ Ժաք եւ Անի Էքմէքճեանի: Իսկ անկէ յետո՞յ: Տիկին Մարմիրյոն – Կուրպաթեան, վարչութեան քարտուղարուհին մեզ վստահեցուց Թէ ընելիք չի պակսիր. ծրագիրը կայ զոր օրինակ, Լիոնի Հայերուն հրամցնել որակաւոր թատերական ներկայացում մը:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՃԵԱՆ

արուեստագէտը: ՋՈՐՈՐԴԸ, հայկական Սփիւռքի զաւակ մըն է, որուն միշտ մօտ եղած է՛ւ պարապմունքի և՛ւ խորունկ պատճառներով: ՀԻՆԳԵՐՈՐԴԸ, երկուքն ալ ունեցած են հայր մը որ ապրած է դըժուար կեանք մը, աշխատաւորի կեանք մը. լինք, իրեն յանձնուած «Ordre du Mérite National» պատուանշանը քանի մը տարի առաջ, ձօնած էր իր հօր, եւ այսօր Ժան Քէհայեան նոյնպէս կը ձօնէ իր հօր՝ Սեդրակին, իրեն եղած պատիւը:

Այս խօսքերէն յետոյ, Մարսէլ Մարեշալ, յանուն Հանրապետութեան նախագահին, յանձնեց Ժան Քէհայեանին «Chevalier des Arts et Lettres»ի պատուանշանը, առանց մոռնալու Նինա Քէհայեանը, ներկաներուն բուռն ծափահարութիւնները:

Ժան Քէհայեան ըսաւ թէ իր կինը, Նինա Քէհայեանը եւս արժանացաւ նոյն պատուանշանին, սակայն իրեն յատուկ պատճառներու համար մերժած է եւ կը մերժէ ամէն չքանչան: Ապա, յիշեց իր արմատները, Հայերուն ողբերգութիւնը, 1915-ի ցեղասպանութեան բեկորներուն ժամանումը եւ հաստատումը այս ափերուն վրայ եւ անոնց արժանիքները, 1988 ճակատագրական տարին՝ զարթաշարժ Շարժումով, Սումգայիթով, Կիրովապատով, Դեկտեմբեր 7-ի երկրաշարժով, քաղաքական զոհումով: Շեշտը դրաւ, այս առթիւ, միջազգային համակարգութեան վրայ: Ողեկոչեց որբերուն հարցը եւ «Լը Փրովանսալ» օրաթերթի գործողութիւնը այս առընչութեամբ: Ցիշեց նաեւ իր ընտանիքը եւ ըսաւ՝ «Հայրս Սեդրակ, մայրս Կիւլտենէ, ցեղասպանութեան զաւակներ, որոնք ուրախ եւ հպարտ պիտի ըլլային որ իրենց տղան, այսօր "Թէաթր տը լա Քրիէ"ի եւ ձեռամբ փրանսացի մեծ արուեստագէտի մը, կը ստանայ պատուանշան մը, որ կը ձօնեմ իրենց»: Ժան Քէհայեան իր խօսքը վերջացուց ըսելով Թէ հաւաքական յիշողութիւնը կարեւոր ազդակ մըն է բոլորիս համար, պէտք է միշտ չարունակել պայքարը ազատութեան եւ բոլոր ազատութիւններու համար, ժողովրդավարութեան համար, մինչեւ որ աշխարհի երեսէն անհետանան բոլոր տեսակի ամբողջատիրականութիւնները:

Արարողութիւնը վերջացաւ ընդունելութեամբ մը:

Ըսենք նաեւ, որ Ժան Քէհայեան, 1989, Յունուարէն ի վեր Մարսէյլ – Փրովանսի մամուլի Ակումբին նախագահն է:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

A N I
AGHTAMAR
ET
les Villes de l'Arménie Soviétique
par TAKVOR TAKVORIAN

OPHRYS, Paris, 1989.

«ՈՋՆԻ»Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

ԵԹԷ ՊԵՏԵՐԻՆ ՊԼՏՔ ՉԷ ՈՒՐԵՄՆ՝ ՊԼՏՔ ՉԷ

– Ինչո՞ւ մայրաքաղաքի կանդստաններում նստարաններ չեն տեղադրւում, – հարցնում է Երեւանի բնակիչ Մինաս Մինասեանը:

Պատասխանելու փոխարէն մենք էլ հարցնում ենք. իսկ ո՞ւմ են պէտք այդ նստարանները: Նախ՝ ովքեր որ պէտք է այդ հարցը կարգաւորեն, դրա կարիքը չունեն, որովհետեւ փառատեղ աշխատասենեակներից դուրս զարմն պէտք նստում են փափկափափուկ ծառայողական մեքենաները եւ պահում բոլոր հնարաւոր ուղղութիւններով: Յետոյ, որանց զործունէութիւնը հակողներն ու վերահսկողները՝ առաւել բարւօք վիճակում են: Մնում է աշխատաւորութիւնը: Նա էլ վաղուց դիտակցել ու փորձով համոզուել է, որ աւելի լաւ է սեփական ոտքերին վստահել, քան՝ քաղաքային տրանսպորտին:

Իսկ ի՞նչ կը ստացուի, եթէ յանկարծ մէկ օրում բոլոր կանդստաններում յարմարաւէտ նստարաններ տեղադրուեն. կարծում ենք՝ կատարեալ խառնաշփոթ, եւ ոչ ոք ժամանակին տուն չի հասնի: Յոգնած կը նստեն նստարաններին, եւ երկար ու ապարդիւն սպասելով փոխադրամիջոցի, կը նիրհեն: Ֆիլիքսապէս թոյլերը մըննայած ուժը դուր տեղը կը վատնեն տրանսպորտից օգտուելու վրայ եւ... կը մնան տեղում:

Այնպէս որ համապատասխան պատասխանատու անձինք, նկատի ունենալով քաղաքային տրանսպորտի անկանոն աշխատանքը, նպատակայարմար չեն գտել բոլոր կանդստաններում նստարաններ տեղադրել:

Վախենում են նստացոյցերից:

ՎԱՀԱՆ ՄԵՍԱԿԵԱՆ

***

ՓՐՈՖ. – Եթէ ինձ ձեծեն, դա ի՞նչ կը նշանակի իրաւաբանօրէն:

ԴԱՍԱՐԱՆԸ. – (միտաձայն) «Մարմնական պատիժ»:

ՓՐՈՖ. – Իսկ եթէ ինձ գլխատե՞ն...

ԴԱՍԱՐԱՆԸ. – (դարձեալ միտաձայն) Դա կը լինի արդա՛ր վճիռ:

***

Մի ռուս գրօսաշրջիկ Երեւանից տուն է զանգահարում:

– Ինչպէ՞ս է գրութիւնը այդտեղ, ի՞նչ կայ, – հետաքրքրւում է կինը:

– Հայերի ախորժակը բացուել է, – առում է նա, – առաջ միայն Ղարաբաղն էին ուզում, հիմա՝ Արցախն էլ հետը:

ԱՐԳԵԼՔԸ

ՋԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

Վերջապէս չուզելով սպասել, երբ կը պատրաստուէր իշնելու հեռախօսի զանգը հնչեց սենեակին մէջ:

– Սատանան տանէ այդ բոլորը, մըրմնջեց կատաղութեամբ եւ ոտքի վրայ դործիքը ականջին դրաւ:

– Ալօ... ալօ... Նաթալիա... կարող ես ինձ հանդիստ թողնել... լա՛... բաւական է, կորէք ամէնդդ ալ... համարեցէք Թէ ես չկամ:

Դործիքը նետեց սեղանի վրայ, ծառան մտաւ ըսելու Թէ կառքը պատրաստ է եւ ահաբեկած Գարեգինի երեւոյթէն մեքենաբար դործիքը կախեց իր տեղը: Ամէնէսպէս զրեթէ հեռախօսի զանգը կրկին հնչեց, երկարաւոր յամառ զանգով մը:

– Լաւ, լաւ, Իվա՛ն, տես Թէ ինչ է... յետոյ կը յայտնես փոխանորդիս...

Գարեգին հապճեպով փնտռեց գլխարկը եւ գործատեղիէն դուրս պիտի զար երբ ծառան ընդասպատ վազեց եւ ետեւէն:

– Գարեգին Իվանովիչ... Մոսկուայէ ներկայացուցիչը...

Գարեգին մեքենաբար ետ դարձաւ: Մօտեցաւ հեռախօսին եւ գործիքը դրաւ ականջին:

– Ալօ... այո ես եմ... Նաթալիա չատպիր ասելու... հեռագիր է ստացե՞լ... ստո՞յգ է ... ի հարկէ, կը հեռախօսեմ այս րոպէիս, էչ՛ չեմ կարող գնալ իր մօտ... դա իմ գործն է... լա՛... բաւական է:

Գարեգին Միքայէլեան գործիքը կախեց իր տեղը եւ պահ մը մնաց ապշահար: Ցետոյ դէմքը ծածկեց ձեռքերով եւ խոբաստւուած գառն մտածումներու մէջ անդրադարձաւ պատահածին. դեռ նոր կը հասկնար կարծես: Իրենց փիրմայի ծերունի ներկայացուցիչը հեռագիր էր ստացեր Մոսկուայէն. Գարեգին Միքայէլեան կը դառնար Մոսկուայի լիազօր ներկայացուցիչը ինչպէս կ'ակնկալէր տարիներէ ի վեր: Ահա իր հետապնդած կենսական նպատակներէն մէկը կ'իրականանար: Նա կը դառնար ամենահեղինակաւոր անձնաւորութիւններէն մէկը մեծ եւ հարուստ արդիւնաբերող քաղաքին... Տարիներէ ի վեր վարժուած էր մտածելու Թէ «դա կը լինէր իր կեանքի չատ բախտաւոր օրերից մէկը»:

Բայց ամէն ինչ դռնտաթափ եղեր էր իրեն համար եւ ամէն բան իր արժէքը կորցրել: «Մի չար դեւ հալածում է այլեւս ինձ», մտածեց դառնութեամբ: Այսպէս Թէ այնպէս խաղաղութիւնը կորսըւած էր եւ ահա յանկարծ անդրադարձաւ որ լինքը քիչ առաջ պատրաստուած էր երթալ այնտեղ ոճիրի ախորժակներով: Ուրկից եւ ինչպէ՞ս արթնցեր էին իր մէջ մինչեւ այդ անծանօթ բնազդներ, ի՞նչ էր մտադրեր ընել: «Սաթիկ Ջան», մըրմնջեց խղճալով Թէ իր եւ Թէ անոր վրայ եւ յանկարծ սիրտը փղձկեցաւ: «Ես խելագարուեր եմ բոլորովին եւ ես ինքս չը-պիտեմ Թէ ի՞նչ եմ անում. ես սովոր չեմ այս բոլոր զգացումներին եւ գլխիս պըտոյտ է գալիս երբ մտածում եմ Թէ ինչ կարող էի անել»:

Երկար մնաց մտախոհ եւ հետզհետէ կառչեցաւ ուրիշ կարգի մտածումներու: «Ես չեմ կարող ընդունել այդ բաժանումը, լա՛... ճիշդ է... իմ կեանքը կը խորտակուէ, ես կը դառնամ ողորմելի արարած, մարմին առանց կենսատու հոգու: Լա՛, ես չեմ Թողնի նրան որ բաժանուի ինձանից: Կը կարգադրեմ այսպէս: Կը մեկնենք հանքային ջրերը եւ ես կը դառնամ առանձին: Ես կը առիպեմ Նաթալիա Վասիլեեւնան որ ապահարզան խնդրէ ինձ դէմ, քանի որ ես եմ յանցաւորը: Եթէ մերժէ, էլի կը մեկնեմ... աւելի վատ նրա համար...»:

Կրկին մխքը խորասուզուեցաւ հաւանական արգելքներու մասին: «Կը յաղթեմ բոլոր արգելքներին»:

Մտքին պատկերացաւ ապօրէն կենակցութիւնը Սաթենիկի հետ, եթէ Նաթալիա մերժէր ապահարզան խնդրել... յետոյ տարտամ չարժում մը ըրաւ: «Ոչ առանց լինը պիտի լինեմ, ոչ ալ վերջինը... մարդիկ պիտի համարեն այդ զարմանալի, Թո՛ղ զարմանան»:

Ցետոյ մտաբերելով իր ծանօթները մէկիկ-մէկիկ, իր գործակիցները, իր սովորական բարեկամները, ծիծաղեցաւ արհամարհանքով:

«Ես այնպիսի դիրքի վրայ կանգնած կը լինեմ որ ոչ ոք կը համարձակուի չեզ նայել լինձ... իսմ աստրաղաս պաշտօնեայ չեմ որ մի կից տան ու դուրս շպրտեն իրանց շրջանակից: «Աղդրկովկաս» ֆիրմայի լիազօր ներկայացուցչին, չան նման կը քծնեն... եւ կը քծնեն նոյնիսկ Սաթենիկին»:

Իր գիտակցութեան մէկ հեռաւոր անկիւնին մէջ անախորժ ազմուկ մը լսելի եղաւ... Թեթեւ բայց յամառ, ինչպէս բան մը ճմռթկուէր...:

(Շար. 106)

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Օնոսեան,
Տէր եւ Տիկին Ժան – Քրիսթիան Օնոսեան եւ զաւակները՝ Տիգրան – Հերվէ, Միհրան–Սիրիլ եւ Երանուհի–Սապին
եւ ընտանեկան պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ – մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ
ԵՐԱՆՈՒՀԻ ՕՆՈՍԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Պալապանեան)

մահը, որ պատահեցաւ, Կիրակի, Մարտ 5, 78 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Մարտ 9, ժամը 14–ին Իսի Մ. Մարիամ – Ասուածածին Եկեղեցին, 6 Ավընիւ Պուրկէն, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Քլամարի հին գերեզմանատունը:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. –
Տէր եւ Տիկին Ցարութիւն Կիրակոսեան 300 Ֆր. կը նուիրեն «Ցառաջ»ին, իրենց եղբօր՝ Երուանդ Տորումեանի մահուան տարելիցին (1988, Մարտ 7) յիշատակին:

AAAS
URGENT

La Maison de Retraite Arménienne de Gonesse (Val d'Oise)

RECHERCHE

Une infirmière diplomée d'Etat (I.D.E.)
possibilité de logement

Un homme d'entretien

Contacter la direction au 39 85 24 24 tous les jours sauf samedi et dimanche

Տիկին Ժանին Ղուկասեան,
Տիկին Անժէլ Ղուկասեան,
Տէր եւ Տիկին Պեռնար Օլանիէ,
Պարոններ՝ Ժաք եւ Փաթրիք Պոսէ,
Պր. Փիէռ Պրոքարտ,
Օր. Անիէս Պրոքարտ,
Պր. Ռեժիս Օլանիէ,
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ – հօր եւ ազգականին՝

ՍՈՒՐԻՆ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 5–ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Մարտ 9, ժամը 10·30–ին Իսի լէ Մուլինոյի Ս. Ասուածածին Եկեղեցին, (6 Ավինիւ Պուրկէն), ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Լիոն. – Այրի Տիկին Տիգրան Զէքեան 500 Ֆր.:
Ռիւմ – Օրանժիւմ. – Պր. Քէչեան 300 ֆրանք:

COMMUNIQUE de PRESSE

Le député socialiste de l'Isère MICHEL DESTOT avec la liste de Rassemblement de la Majorité Présidentielle, s'engage à fournir à la communauté arménienne un emplacement sur la ville de Grenoble pour la construction d'un édifice religieux arménien.

De plus, le député socialiste de l'Isère MICHEL DESTOT a accepté avec enthousiasme le principe de jumelage entre Grenoble et Leninakan d'Arménie Soviétique.

JOSEPH LULEDJIAN

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. –
Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Տէրոյեան, Պ. Ազատ Տէրոյեան, Տէր եւ Տիկին Ժողէֆ Տէրոյեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժան Սարգիսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ռուժ Քասապ եւ զաւակը եւ ընտանեկան պարագաները, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան իրենց հօր, մեծհօր, աներհօր

ՑԱՐՈՒԹԻՒՆ ՏԷՐՈՑԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի, Մարտ 12–ին, Պուլվար Օտտոյ Ս. Ցակոբ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՆՈՐԱԿԱԶՄ

ՇԱՂԿԱՊ

ԹՐՔԱՀԱՅՑՈՑ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

սկսած է անդամագրութեան: Տարեկան անդամատուրքն է՝ 150 Ֆր. չափահասներու, իսկ 50 Ֆր. ուսանող եւ անգործներու համար:

Միութեան Ա. ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ՝

Կիրակի, Մարտ 12, ժամը 15·30–ին

Centre Culturel U.C.F.A.F.—J.A.F.
6, Cité Wauxhall — 75010 PARIS
(M° REPUBLIQUE)

ՕՐԱԿԱՐԳ՝

Ա.) Անդամագրութիւն
Բ.) Վարչութեան ընտրութիւն
Գ.) Ապագայի ծրագիրներու մասին միտքերու փոխանակում:

Ըմպելի եւ կարկանդակով հիւրասիրութիւն:

Մուտքը ազատ է:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՓԱՐԻԶ. – Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Տամլամեան, Տէր եւ Տիկին Հայկ Մոզեան, Տէր եւ Տիկին Ազատ Մոզեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Մարտ 12, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց մօրաքրոջ՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ
ԱՐՍԻՆԷ ԽԼՏԼՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՏՄՆ

Մարտ 12, Կիրակի օր Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մեծ Հայրապետին չարչարանքներուն եւ վիրապ մտնելու ոտնին, ինչպէս նաեւ Վաղարշապատի Ցաղթական Հերոսամարտին 74-րդ տարեդարձին առթիւ, կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ
Արեւմտեան Եւրոպայի
եւ Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Աւարտուելէնց կը մատուցուի ՅԱՒԻՏ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ եւ եկեղեցւոյ հովիւ ՄՈՎՍԷՍ ԱՒԱԳ ՔՀՆՑ. ԳԱԼԻՆԵԱՆ:

Երգեցողութիւնք՝ սիրայօժար մասնակցութեամբ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի, ղեկավարութեամբ Խաչիկ Եղիազարեանի:

Պատարագի աւարտին տեղի կ'ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն Վաղարշապատի Հերոսամարտին նահատակուած արիաբիր զինեալ ամարտիկներու եւ բոլոր Վասպուրականցիներու ընդհանուր ննջեցեալ հոգւոցն ի հանգիստ:

Ժամերգութիւն՝ 9, Պատարագ 10, Քարոզ՝ 11·30, Հոգեհանգիստ 12:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

U.G.A.B. AIDE A L'ARMENIE
présente
une nouvelle comédie musicale pour petits et grands
d'après la pièce de SCHWARTZ tirée des contes d'ANDERSEN,
adaptation, mise en scène, paroles et musique
NAREK DOURIAN

Décor et costumes : Chouchane TCHERPACHIAN
Assistante Metteur en scène : Valia KHATCHATOURIAN

LE ROI NU

avec pour la 1ère fois en France
RAFFY KOTANDJIAN
acteur vedette du Théâtre Dramatique d'EREVAN
venu spécialement pour trois représentations exceptionnelles au profit des victimes du séisme

Les dimanches 19 Mars — 26 Mars — 9 Avril à 17 heures
au Théâtre DES ARTS HEBERTOT
78 bis, Bld. des Batignolles — 75017 Paris (M° Villiers)

VENTE DES BILLETS : PRIX DE 50 à 250 Frs.
—— U.G.A.B. : 11, square Alboni, PARIS 16e — Tél. : 45 20 03 18
—— TELE CONDORCET : 175, ave. Jean Jaurès, CLAMART — Tél. : 46 42 56 17
—— Epicerie NAHIRI : 8, Bld. Carnot, ALFORTVILLE — Tél. : 43 68 82 86

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ

74ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

— Նուիրուած Արամ Մանուկեանի մահուան 70ամեակին —

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Վարչութեան

Կիրակի, Մարտ 12, ժամը 13–ին

Մշակոյթի Տան Վասպուրական եւ Տարօն սրահներուն մէջ

կը հովանաւորէ եւ կը նախագահէ

Արեւմ. Եւրոպայի Կաթող. Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ

ԳԻՒՏ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱԳԱՇԵԱՆ

Կը բանախօսէ՝ ՅԱԿՈԲ Եպիսկ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ:

Նոյն օրը առաւօտեան, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, հանդիսաւոր պատարագ եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Հերոսամարտին զոհերուն յիշատակին:

ձ Ա Շ ժամը 13–ին

ճաշը պատրաստուած է Միութեանս Տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ: Մուտք՝ 150 Ֆր.

— Հատոյքը կը յատկացուի Հայաստանի աղէտեալներուն —

Réservations : AVDOYAN 91 70 02 33 BABAYAN 91 66 30 66
GRACIAN 91 93 32 18

Toute l'équipe de l'UGAB - JEUNES vous convie
à sa

SOIREE TROPICALE

le Samedi 11 Mars à partir de 22 heures

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris

★ *AMBIANCE BRESILIENNE* ★
★ *COCKTAILS EXOTIQUES ET PUNCH* ★
★ *COTILLONS* ★

Disc-Jockey professionnel

◆ VENEZ NOMBREUX ◆

l'UGAB-JEUNES : La garantie d'une soirée réussie.

PARTICIPATION AUX FRAIS : Membre 60 Frs. Non membre 80 Frs.

Tenue correcte exigée.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 9
JEUDI
9 MARS
1989

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel. . 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում) 850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.967 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 64e ANNÉE — No 16.967

SOLIDARITÉ FRANCO-ARMÉNIENNEի ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ ՂԱՐԱԲԱՂ ԿՈՄԻՏԷԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

«Սոլիտարիթէ Ֆրանքօ – Արմէնիէն»ի կազմակերպութեամբ, Ղարաբաղ Կոմիտէի ձերբակալութեան ու Հայաստանի քաղաքական կացութեան նուիրուած մամլոյ ասուլիս մը տեղի ունեցաւ Մարտ 7, երեքշաբթի առաւօտ, Ազգ· Ժողովի յարկին սրահներէն մէկուն մէջ:

Անգամ մը եւս մամուլին ուշադրութեան յանձնելու համար Ղարաբաղ Կոմիտէի 11 անդամներուն, ինչպէս նաեւ անոնց հետ Ի. Յասմաթլեանի ու Ի. Մուրատեանի արդեւափակման անընդունելի պարագաները, կազմակերպիչ միութիւնը մասնակցելու հրաւիրած էր Կոմիտէի անդամներուն կողմէ պաշտպան փաստաբան նշանակուած Ֆրանսացի լուսաբանները՝ Տ. Ժաքոպէ, Ի. Լորէն, Քաթրին Քէսէճեան, ինչպէս նաեւ փրոֆէսէօրներ՝ Ժ. Փ. Մահէ, Շ. Քարթան:

Օրուան նախագահը՝ փրոֆ. Մինգովակի բացման խօսքով չեշտեց թէ հաւաքուած են անգամ մը եւս օգնելու – եթէ կարելի է - վերոյիշեալ արդելափակուածներուն, որոնք զրկանութեան, դիտութեան մարդիկ էին եւ որոնց անարդարանալի ձերբակալութիւնը վերակառուցման չարժումին հակադիր պարագայ մը կը հանդիսանայ այսօր, ուղղակի յիշեցնելով առաւելութեան իրականութիւնը:

Փրոֆ. Մինգովակի ցաւով հաստատեց թէ մամուլը արժանի արձագանգը չէր տուած մինչեւ այսօր այս հարցին, մինչ Հայաստանի կացութիւնը իրապէս մտահոգիչ ընթացք մը կը պարզէր մօտ 200 հազար դաղթականներով, պաշարման վիճակով, լուսարձելով եւայլն: Ապա ան խօսքը տուաւ կազմակերպիչ միութեան նախագահ՝ Ռ. Տէր – Սահեփանեանի: Ան խօսեցաւ 11 անդամներու ազատ արձակման կնճռոտ կատարուած վերջին ձեռնարկներուն մասին, նախ յիշեցնելով այն ընդհանուր նեցուկը զոր գտած էր հարցը ֆրանսական քաղաքական աշխարհի անձնաւորութիւններուն կողմէ: Ապա ըսաւ թէ պիոնականներու կոմիտէ մը, ինչպէս նաեւ ուսուցչականներու, դործի լծուած է որպէս պաշտպան Ղարաբաղ Կոմիտէին: Իսկ «Սոլիտարիթէ Ֆրանքօ – Արմէնիէն» դիմում կատարած է Ֆրանսայի 11 քաղաքապետարաններուն, որպէսզի իւրաքանչիւր քաղաք հովանաւորէ 11 բանտարկեալներէն մէկը· այսպէս, առաջարկուած է որ Փարիզ հովանաւոր կանգնի Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի, Լիոն՝ Ռ. Ղազարեանի, Մոնփելիէ՝ Բ. Աբաքցեանի եւայլն:

Որպէս ուրիշ նորութիւն մը Ռ. Տէր – Սահեփանեան յայտնեց թէ ձերբակալուածներու ընտանիքները իր դիւանատան միութիւնը իրենց ներկայացուցիչ նշանած են պաշտպան փաստաբաններուն քով:

Ինք եւս կրկնեց թէ դիմաւոր մտահոգութիւնը քաղաքական նեցուկ մը ապահովել է Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամներուն, որոնք կը մարմնացնէին ժողովուրդին յոյսը, իրապաշտօրէն գործողներ էին, միշտ երկխօսութեան կողմնակից եւ որոնք չարժեցան մէկ վերակառուցման չրջանակին մէջ· ու այսօր իրենց բանտարկութիւնը ոչ մէկ արդարացում կամ բացատրութիւն ունի:

Ռ. Տէր – Սահեփանեան ըսաւ նաեւ թէ խորհրդային իշխանութիւններու ներկայ դիրքը կ'ուզէ հակադնել թէ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի ընտրութիւններէն առաջ ոչ մէկ կարգադրութիւն կարելի է ձերբակալուածներուն մասին: Ապա ան յայտնեց կանգ առաւ այդ ընտրութիւններու նախապատրաստութեան անկանոնութիւններուն վրայ· յիշեց պարագաները, ուր ապօրինի գործընթացներով վրիպեցուցած էին Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամներուն թեկնածութիւնը, հակառակ ընտրողներու վճռակամութեան: «Սոլիտարիթէ»ի նախագահը այս բոլորէն մեկնելով եզրակացուց թէ այս պայմաններուն մէջ կատարուելիք ընտրութեան մը արդիւնքները կասկածի կ'ենթարկեն երկրին Գերագոյն Խորհուրդին ներկայացուցչական հանդամանքը:

Իրմէ ետք խօսեցաւ Ուսոզպէկներու միութեան նախագահը՝ փրոֆ. Քարթան, որ ըսաւ թէ իրենց վրդովումը յայտնած են խորհրդային դեսպանատան ուղղուած նամակով մը որուն պատասխան ստացած չեն տակաւին: Նման դիմում մըն ալ կատարուած էր Գիտնականներու յանձնախումբին կողմէ:

Իրաւաբան Տ. Ժաքոպէ պատմեց իրենց խմբակին հանդիպումը խորհրդային դեսպանատան Բ. քարտուղարին հետ, որուն դիմած էին անհրաժեշտ պարզաբանութիւնը խնդրելու, որպէսզի մեկնին Մոսկուա ու Երեւան: Կաւ ընդունելութիւն մը գտած էին, սակայն մինչեւ այսօր անպատասխանի կը մնար իրենց դիմումը: Տ. Ժաքոպէ եւս ընդգծեց այլեւս բացայայտ դարձած այն իրողութիւնը, թէ Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամներուն ձերբակալութեան դլխաւոր դրաւարկը Մարտ 26–ի ընտրութիւններն էին:

Նոյն խմբակէն Քաթրին Քէսէճեան յատկապէս ծանրացաւ Ի. Ստամբոլցեանի եւ Մուրատեանի պարագաներուն վրայ: Երկրորդին ձերբակալման մասին նոյնիսկ մխատեսակ չէին լուրերը, այլ ընդհակառակն՝ հակասական: Պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն ան ձերբակալուած էր Ադրբեջան, իսկ մօրը կողմէ ուղղուած հեռադրին մէջ կ'ըսուէր թէ Երեւան, իր բնակարանը ձերբակալուած է Դեկտեմբեր 15–ին: Ցատուկ ուշադրութեան արժանի էր իր պարագան, քանի որ 1986–էն ի վեր քանիցս բողոք ներկայացուցած էր Ադրբեջանի մաֆիայի պարագլուխներէն Հայտար Ալիեւի դէմ ու խիստ հետապնդումներու ենթարկուած: Ք. Քէսէճեան անդրադառնալէ ետք Մուրատեանի կիրովապատի մէջ բանտարկուած ըլլալու պարագային, կը հետեւեցնէր թէ այս հարցին մէջ իրարու համաձայն գտնուած էին Հայաստանի ու Ադրբեջանի իշխանութիւնները: Տակաւին կար այդ բանտին մէջ Մուրատեանի ու այլ հայ բանտարկեալներու կրած չարչարանքներու պարագան:

Իրաւաբաններէն ետք խօսք առաւ փրոֆ. Մահէ որ յիշեցնելէ ետք Հայաստանի ու անոր դիտական հաստատութիւններուն հանդէպ ունեցած մօտիկութիւնն ու յարդանքը, չեշտեց թէ Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամներուն նեցուկ կանգնելու պարադան իրեն համար երեք չի նշանակեր խղում մը այդ երկրին հետ, այլ՝ ընդհակառակն: Ցօսեցաւ իր ձեռնարկած ստորագրութիւններու հաւաքին մասին, որուն արձագանգած էին Եւրոպայէն եւ Միացեալ – Նահանգներէն հայագիտական մարզին աւելի քան 60 անուններ: Ըսաւ թէ Մոսկուայի ու Երեւանի իշխանութիւններուն կողմէ կատարուած ամբաստանութիւնները Ղարաբաղի 11ին հասցէին, չատ ծանրակչիռ էին: Անոնք կ'ամբաստանէին տասը ամսուան անդորձութեամբ, հազարաւորներու դաղթին պատճառ դառնալով, հակախորհրդային ընթացքով եւլն., մինչդեռ ականատեսներ հիմնովին կը հերքէին երկրաշարժի օրերուն իրենց գործունէութեան մասին եղած ամբաստանութիւնները: «Զենք կրնար մակարոյծ նկատել մարդիկ, որոնք մտաւորականի իրենց դերը կատարեցին» ըսաւ փրոֆ. Մահէ, ապա յատկապէս ծանրացաւ իր անձնական բարեկամ Լեւոն Տէր Պետրոսեանի պարադային վրայ, որ Մատենադարանի պատասխանատուներէն մէկն է, կարեւոր անուն մը դիտութեան աշխարհին մէջ: Ապա անդրադարձաւ նաեւ դրող Վ. Սիրականեանի, որմէ ինք վերջերս երկու պատմուածք թարդմանած էր: «Կարելի չէ պայմանականութեամբ ամբաստանել մարդիկ, որոնք կորսնցուցած են իրենց երկրին 9/10–րդը եւ այսօր կը չանան պահել մնացածը» չեշտեց փրոֆ. Մահէ, ակնարկելով չաճախ կրկնուած այդ անտեղի ամբաստանութեան: Ապա ինք եւս կրկնեց թէ ձերբակալութիւններու պարադան կը բացատրուի միայն ընտրութիւններու հարցով: Փրոֆ. Մահէ իր խօսքերուն աւարտին փոխանցեց տեղեկութիւններ որոնց աղուստութեան մասին որեւէ ապահովութիւն չունէր եւ որոնք կը վերաբերէին Ստամբոլցեանի արգելափակման: Ան Մոսկուայի մէջ հոդեբանական քննութեան մը ենթարկուած, ապա փոխադրուած էր բանտ:

Մամլոյ ասուլիսը աւարտեցաւ Ռ. Տէր Սահեփանեանի կողմէ «Սոլիտարիթէ Ֆրանքօ – Արմէնիէն»ի հաղորդադրութեան ընթերցումով (կուտանք մեր վաղուան թիւով):

Այս կազմակերպութիւնը որ հաղուագիտներէն մէկն է –դժբախտաբար– մեր իրականութեան մէկ դիտցող թէ ի՛նչը ի՛նչպէս պէտք է ընել կամ ներկայացնել, այս մամլոյ ասուլիսին առթիւ պատրաստած էր բաւական սուղ թղթածրար մը, Ղարաբաղ Կոմիտէին վերաբերող զանազան փաստաթուղթերու, մէջբերումներու մէկտեղումով: Ֆրանսերէն բնագիրներէ զատ հոն տեղ գտած էին նաեւ հայերէնէ եւ ռուսերէնէ թարգմանուած էջեր:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈԺԷ – ՓԱՔՐԻՍ ՓԸԼԱ, Մլթեթրանի հին ընկերը, որ վերջերս խնդրոյ առարկայ եղաւ Փէչինէի սակարանային գործողութեանց ոտքէս «լաւատեղեակ» մը եւ դատական քննութեան ենթակայ էր, մեռաւ Նէօյիլի ամերիկեան հիւանդանոցը Մարտ 7–ին, զոհ սրտի տագնապի մը: 70 տարեկան, Փըլա աւելի քան 40 տարի է մտերիմն էր Ֆրանսուա Մլթեթրանի, զոր ճանչցած էր դիմադրութեան տաճն: Վերջերս ըսած էր թէ նոյն առանձնաչնորհ – եալ բարեկամութիւնը կրնայ չպահել, եթէ պարզուի թէ Փըլա անպարկեշտ բան մը ըրած է: Հարցը այն է, որ տեղեակ եղած էր Փէչինէի գործողութեան (դնում ամերիկեան ընկերութեան մը) եւ բաւական գնած, իր, զաւկին, կնոջ անունով եւ հսկայ չահ մը ըրած քանի մը օր ետք ծախած տաճն: Ինք խնդրոյ առարկայ կ'ընէր ուրիշ մը՝ Թէրէ, որ նաեւ անհանդրստացած է եւ պիտի քաչուած հանդըստանալու համար: Հիմա այլեւս միայն լաւ բաներ կ'ըսուի Փըլայի մասին, նոյնիսկ պարկեչտ մարդ մը կ'որակուի Պեռեկովուայի կողմէ, մինչ Մլթեթրան անմիջապէս հիւանդանոց կը փութար:

ԻՐԱՆ խզեց իր յարաբերութիւնները Մեծն – Բրիտանիոյ հետ, ութօրեայ պայմանաժամ մը վերջացած ըլլալով: Թեհրան պահանջած էր որ Անգլիա դատապարտէ Ռըշտիի հատորը եւ Տիկին Թաչըրի մանակի դատապարտումը բաւարար չէի նկատուիր:

ԹԻՊԼԻՍԻ կացութիւնը ծանր է: Պատերազմական վիճակ հռչակուած է մայրաքաղաքի՝ Լհասա, իրրեւ հետեւանք երեք օրուան հակաչինական խռովութեանց: Յոյց ընդոգները անկախապաչտներ են, որոնք չեն գոհանար չրջանին ինքնավար վիճակով:

ՈՒԶԲԵԿԻՍՏԱՆի նոր նախագահն է Ի. Մ Իրզաւլիմ որ ընտրուած է երկուչաբթի օր, փոխարինելու համար նախկինը, որ պատրաստուեցաւ հրաժարիլ: Մեղադրուած էր իշխանութեան չահադործման եւ խնամիական կարգադրութիւններուն համար:

ՓԱՓԱՆՏՐԻՈՒ, սիրային կեանքին ըս-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՓՈՒԹՊՈԼ

● ՎԱԼԱՆՆՍ 5–ՐԴ

Ցրանսայի ախոյեանութեան – 3–րդ դասակարգ – երկու երրորդը վերջացած է արդէն· կը մնան 10 խաղեր: Վալանսի Հ·Մ·–ը, յաղթելէ վերջ (1 – 0) Ալէսի, կը պահէ իր տեղը դասաւորութեան 5–րդ աստիճանին վրայ:

Այս չաբթու վերջը, կը խաղայ Մոնփելիէի մէջ· երթի մրցման յաղթած էր՝ 2 – 0: Նոր յաջողութիւն մը եւ հայանուն ակումբը կը բարձրանայ աստիճան մը վեր: Հաւասար արդիւնք մը աւելի հաւանական է:

● Հ·Մ·Ը·Մ· ԿԱՅԼ ՄԸ ԵՏ

Անակնկալ պարտութիւն մը Հ·Մ·Ը·Մ· Լիոն – Տէսինի համար· իր դաչտին վրայ յաղթուած է (1 – 0) Մէյթէյէ՝ խմբակին տակաւ կազմերէն մէկը: Կը կորսնցնէ առաջատարի իր դիրքը: Շաբթուան վերջը, մրցում Վիլֆրանչի մէջ: Յաղթանակ մը անհրաժեշտ է, մնալու համար վերելքի թեկնածուներուն չարքին մէջ:

Նոյնն է պարագան Վալանսի պահեստի կազմին որ պիտի հիւրասիրէ Պուրկի խումբը: Վալանս Կիրակի օր թանկագին հաւասարութիւն մը (1 – 1) ձեռք ձգած է Ուրէնի մէջ, առաջատարին դէմ:

Ուրիշ արդիւնքներ· –

Փլէսի – Ռոպէեսոն — Իսի Հ·Մ·	2 – 1
Փորթ տ'Իվրի — Հ·Մ·Մ·	2 – 1

● ՍԷՆ – ԹԱՆԹՈՒԱՆ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Անցեալ Կիրակի, Ցոսի մէջ, Սէն – Թ'Անթուանի Հ·Մ·–ը յաղթած է տեղւոյն խումբին 3 – 2–ով եւ որակուած է մասնակցելու Փրոմանսի բաժակին 1/4–րդ եղրափակիչին:

Հայանուն ակումբը յառաջդիմութեան մէջ կը թուի ըլլալ: Ցառաջիկայ Կիրակի, ախոյենական դծով, կը հիւրասիրէ Առաջին Քանթոնի խումբը որ իրմէ մէկ աստիճան առաջ է դասաւորումին վրայ: Երթ մրցման, հաւասարութիւն 1 – 1:

Ուրիշ արդիւնքներ· –

Սէն – Թ'Անթուանի ժիւնիոր – Խաքրը	2 – 0
Սէն – Թ'Անթուանի քառէ – Քանին	1 – 0

Սէն – Թ'Անթուանի այս պատանեկան խումբը լիկի ախոյենութեան մէջ երրորդ է:

Վալանս Հ·Մ· Քառէ – Ֆ· Ք· Վալանս	1 – 0

Վ· Մ·

«ՈՐՆ Է ՄԵՐ ՋԱՆԱՊԱՐՀԸ»

Այսպէս խորագրուած է Լ. Հախվերդեանի երկար գրութիւնը որ հրատարակուած է «Սովետական Հայաստան» օրաթերթին Փետրուար 23-ի թիւին մէջ: Գրութիւն մը, որ ազէտին հետեւանքներէն մեկնելով պատճառները կը պրպտէ ու կը չեշտէ իրականութիւնները, որոնք քիչ անգամ հրապարակայնութեան լոյսին կ'արժանանան:

Լ. Հախվերդեան առաջին տողերէն իսկ յստակօրէն կը ներկայացնէ ըսելիքը. «արհաւիրքները կորստաբեր են անխուսափելիօրէն, բայց կորուստները լինում են այնքան աւելի բիչ, որքան աւելի բարձր է ժողովրդի որակը, բարոյական ոգին, մասնագիտական հմտութիւնն ու խղճմտանքը. այն, թէ ժողովուրդը որքանո՛վ է պատրաստ դիմանալու ու դիմագրաւելու տարերային եւ հասարակական ցնցումներին:

Մենք կորուստներ շատ ունեցանք, անհամեմատ աւելի շատ, քան կ'ունենայինք նուազ անհոգ եւ անփոյթ լինելու, մասնագիտական բարձր որակ եւ մարդկային անբասիր խղճմտանք ունենալու դէպքում»:

Միջազգային մամուլը առաջին օրերէն իսկ անդրադարձաւ այն պարադային, որ դոհերու թիւը անհամեմատօրէն բարձր եղած էր Հայաստանի երկրաշարժին, քան ինչ որ կրնար ըլլալ այլուր, ուր արժէք կը ներկայացնէր նախ մարդկային կեանքը, ապա մասնագիտութիւն ու արհեստի բարոյականութիւն կոչուածը: Սակայն այս բաներուն մօտեցումը բաւական տարբեր է Հայաստանի մէջ, ուր «դժբախտաբար, շատ յաճախ, ոչ թէ մասնագիտական որակաւորում ենք տալիս երիտասարդ մարդուն, այլ դրա փաստաթուղթը, որին դիպլոմ ենք ասում»:

Թէ այս փաստաթուղթը ի՛նչ արդիւնքներու կ'առաջնորդէ, Լ. Հախվերդեան կը չարունակէ. «ոչ թէ մասնագիտական, այլ բարոյական անկումով, բժիշկները, յատկապէս վիրաբոյժները «նուէր» ստանալը հասցրել են օրէնքի աստիճանի»:

Նոյն պատկերն է դրեթէ ամէն մարզի մէջ. «մասնագիտական որակից զուրկ բազմաթիւ մասնագէտներու անձեռնհասութիւնը կը հասցնէ Սեւանի ծանրակշիռ սխալին, տակաւին անդին, նոյն երեւոյթը ինը յարկանի շէնքեր կը կառուցանէ Լենինականի մէջ...: Շէնքեր, որոնց մէջ դռնէ յարգուած ըլլալը ապահովութեան հրամայականը: Ու այս կացութիւնը օրէ օր, տարուէ տարի համատարած բնոյթ կը ստանայ, հետզհետէ աւելի քիչ վրդովում պատճառելով. «հոգ չէ, շինարար է՝ կառուցել չգիտի, բանասէր է՝ շարադրել չգիտի, բժիշկ է՝ բուժել չգիտի, դերասան է՝ խօսել չգիտի...»:

Որակի պակասը մասնագէտ տարրին մօտ, ունի իր արմատները: «Բարձրագոյն դպրոց ընդունւում են ոչ ամէնից արժանաւորները. ընդունուելու համար մրցակցութիւնը տեղի է ունենում ոչ թէ շնորհալի եւ ապաշնորհ երիտասարդների միջեւ, այլ նրանց ծնողների»: Մօսքր կառավարութեան մասին է. «գիտէինք, կ'ըսէ յօդուածագիրը, որ կաշառակերութիւնը դարեր ի վեր դատաւորներին, ոստիկաններին, չինովնիկներին է վերաբերում, բայց դասախօսների՞ն, յարգարժան փրոֆէսէօրների՞ն, դոցենտների՞ն: Դա մեր բերած նորութիւնն է, մեր ներդրումը բաղաբակրթութեան մէջ, մեր հասարակական յարաբերութիւնների չաք ծրնունդը»:

*Այս մոլախոտը աճելով թունաւորած է մասնագիտական մարզերը. ու չարիքը կրազը կ'ըլլայ անշուշտ ժողովուրդը որ դարմանուելու համար, գաւակը բարձրագոյն վարժարանի ուսանող տես – նելու, թերեւս մինչեւ իսկ բնակարան ստանալու համար պէտք է «նուէր» տայ: Ու այսպէս «ժողովուրդների աւանդական առաքինութիւնները սպառադուեցին հասարակական եւ տնտեսական անցեալ յարաբերութիւնների մէջ: Հայ ժողովուրդը շինարար ժողովուրդ է, – սա է մեր ժողովրդի ամենայայտնի բնորոշումներից մէկը: Ո՞ւր է: Բարձր առաքինութիւնների, անձնուէր ու անձնազոհ վարքագծի օրինակների կողքին ինչքա՜ն անվայել, մեր ժողովրդին պատիւ չբերող անհաճոյ արարքներ են կատարւում ամէն օր, ամէն ժամ, ամէն վայրկեան: Ինչքա՜ն անտարբերութիւն, անհոգութիւն, անտէրութիւն, անպատասխանատուութիւն, անկազմակերպուածութիւն, անկարգապահութիւն, անկարգ ու կանոն, անկեանքութիւն, անհոգեկանութիւն, անմարդկայնութիւն, անհոգեւորութիւն, անբարոյականութիւն, անազնուութիւն, անհայրենասիրութիւն, անհաւատութիւն, անհաւատարմութիւն, անհամեստութիւն, անհամեմատութիւն, անհամակրանք, անհամերաշխութիւն, անհամագործակցութիւն, անհամակերպութիւն, անհամաձայնութիւն, անհամամասնութիւն, անհամահունչութիւն, անհամաչափութիւն, անհամապատասխանութիւն, անհամաձեւութիւն, անհամաչափելիութիւն, անհամադրելիութիւն, անհամեմատելիութիւն, անհամադրելիութիւն, անհամեմատելիութիւն, անհամադրելիութիւն, անհամեմատ

մարդոց քուէ տալ: Եթէ ձեր ապրած շրջանին մէջ գործատուն չկայ, չարտակարծեցնելու նպատակէ առիկա: Հակառակ որ ձեր մօտ օրականները շատ աժան են, անձնական ձեռնարկութիւններու տէրերը, պետական շրջանակներու մէջ ալ վարձատրութիւնները թէ չեն սիրեր ձեր օդը շարար տարրեր թէ չեն ուզեր ընտանեօք բնակիլ թեև թէ չեն ուզեր ընտանեօք բնակիլ թեև եղրայրներ ենք, ու առատած վկայ Քիւրտերը թուրք են»: կարելի՞ է հաւատալ այս ծիծաղելի խօսքերուն ու հաւատք ունենալ այդ ղեկավարներուն:

Այս սխալ գործընթացէն կարելի է բազմաթիւ օրինակներ բերել: Օրինակի համար, տարիներէ ի վեր մեր չորս կողմէն Իրան, Իրաք, Խորհրդային Միութիւնն իրենց ձայնասփիւռներէն ու հեռատեսիլէն քրտերէն հաղորդումներ կը կատարեն: Անշուշտ ամէն երկիր կը խօսի իր դաշտականին ուղղութեամբ: Սակայն մեր ձայնասփիւռը անմիջապէս կ'արդիւնէ ժողովրդական երդ մը, եթէ մէջը «լէ լէ» կամ «լօ լօ» մը դնուի:

Մէկ մըն ալ համալսարան մուտքի սահմանափակումներն են: Անշուշտ հաւատարմութեամբ կը կատարուին: Սակայն արդարութի՞ւն է սահմանափակել Գապաթաշի, Հայատարփաշայի, Խրմանպուլի լիսէատարանները ու Սղերդի, Հաքքարիի, Նուսայպինի չրջանատարանները նոյն քննութեան ենթարկել, յետոյ այս վերջինները ախմարի տեղ դնելով «ի՞նչ կրնանք ընել, եղբայր, չշահեցաւ» ըսէ: Կը տեսնե՞ք արդարութիւնը: Ձգնկիզ խանի օրէնքներուն մէջ իսկ նման արդարութիւն դոյութիւն չունի:

Ըստ իս, պէտք է այլեւս հրաժարիլ այս խրխնջիւններէն, որոնք կ'ենթադրեմ որ այսօրուան ահաբեկչութեան պլխաւոր պատճառներն են: Ահաբեկչութեան արմատ փոխանակ Դամասկոս, Թեհրան, Մոսկուա եւ Աթէնքի մէջ փնտռելու, պէտք է նախ Անգարայի մէջ դանենք ուրդրդրենք: Այդ պարագային սա կամ նա ֆիւզաւորումներն ալ ինքնին կ'անհետանան:

Սակայն եթէ դուն այս անօթի, թշուառ երիտասարդները ոչինչ պատրուակներով 90 օր հսկողութեան տակ կը պահես, անոնց ականջները կը կերցնես ու երբ դատաւորին կը ներկայանան, առաջին նիստին իսկ անպարտ կ'արձակուին, անոնք դուրս ելլելէ ետք անշուշտ, իրենց կոտրած – թափած անդամներով, «Փառք Աստուծոյ, բանակն ու ազգը ողջ ըլլան, ամէն հրամանատար» չեն ըսեր:

Վերջապէս, կրնամ բացայայտօրէն ըսել թէ Թուրքիոյ հանրապետութեան կառավարութիւնները երբեք վստահելի տարր մը նկատած չեն արեւելքցի ու հարաւ – արեւելքցի մեր մարդիկը: Մեր ամէն անձնէ չարժումին եւին «արդեօ՞ք» մը փնտռած են: Այս մասին կարելի է բազմաթիւ օրինակներ տալ, սակայն հոս տեղը անբաւարար է: Կ'ուզեմ դերմանական առածով մը աւարտել խօսքերս. «ինչ պատիժ որ կ'ուզէք, տուէք ձեր զաւակներուն, սակայն դանոնք զաւճան մի կոչէք, դաւճանները կը դառնան»:

Հայերէնի դասաւանդութիւն

Քանի մը ամիսէ ի վեր Իսի լէ Մուլինոյի քաղաքապետը Ա. Սանթինի, Հանրի Մաթիս քոլէժին տնօրէնը Տիկին Հանրի, Վանվի «Լիսէ Միշըլէ»ի վերակացուն Պր. Պուքսէ կ'աշխատէին հայերէն լեզուի դասեր հաստատել: Ներկայիս, Պր. Ալիօթ՝ Վերսայլի ակադեմիային վարիչը, պաշտօնապէս կը յայտնէ թէ Սեպտեմբերէն սկսեալ Հանրի Մաթիս քոլէժին մէջ չորրորդ եւ երրորդ դասարանի աշակերտները որպէս երկրորդ պարտադիր լեզու, պիտի կրնան հայերէնի դասընթացքներու հետեւիլ: Դասերը տեղի կ'ունենան չաբաթական վերեք ժամ: Իսկ երկրորդ դասարանէն սկսեալ ընթացքը պիտի չարունակուի «Լիսէ Միշըլէ»ի մէջ, մինչեւ պաքալորէա:

Որոշ թիւով աշակերտներ արդէն արձանագրուած են այս դասերուն, սակայն դեռ ազատ տեղեր կան, որոնք չուտով պիտի լեցուին: Այս նախաքայլը կարեւոր է որպէսզի հայերէն լեզուի դասաւանդութիւնը իր արժանի տեղը գտնէ մեր ղպրոցական վեանքին մէջ:

Կարեւոր է որ խնդրոյ առարկայ բոլոր ընտանիքները յարաբերութիւն հաստատեն Տիկին Հանրիի հետ: Պէտք չէ մոռնալ որ ամբողջ այս գործունէութիւնը տարին Ֆրանսացի պատասխանատուներ: Թրթռաձրարին պատրաստութեան մասնակցեցան նաեւ Իսիի փոխ – քաղաքապետ՝ Պր. Գարակէօզեան, հայերէնի ուսուցիչ Տիկին Էնէզեան, կրթական յանձնախումբը (*) եւ փրոֆ. Ժան Փիէռ Մահէ, որոնք իրենց օժանդակութիւնը բերին, հայերէն լեզուի դասընթացքներու անհրաժեշտութիւնը պաշտպանելով:

Ծնողքներէն կը սպասուի որ անդրադառնան թէ ինչ բախտ է կատարուածը ու քաջալերեն, իրենց զաւակները արձանագրեն, առանց մակարդակի կամ որեւէ այլ մտավախութեան: Թող վստահ ըլլան թէ Ֆրանսական վարժարանի մը մէջ եւս կարելի է հայերէն սորվիլ եւ թէ մեր լեզուն քայլ մը չահած է վերջապէս ու մեզի կը վիճակի այդ քայլին պաշտպանութիւնը:

ԳԼԱՐԱ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

(*) Առ ի տեղեկութիւն այն քղթակիցին որ հարց կուտար թէ կրթական յանձնախումբը կազմուա՞ծ է թէ ոչ, կը յանձնարարեմ դիմել «Ցառաջ» թերթին որ ժամանակին յայտարարած էր կազմութիւնն ու դերը:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼԻ

Հեղինակ՝ ՋՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

Փարիզ, 1988:

ՊԱՏԻՒ ԱՐԺԱՆԱՒՈՐԱՑ

(Յապաղած)

Դեկտեմբեր 3: Այդ օր տեղի կ'ունենար Եան'ց ակումբին մէջ, մեծարանքի երեկոյթ մը, ի պատիւ պրիւսէլցիներէն այն թատպգի բարերար՝ Տէր եւ Տիկին Ժան եւ Սօնիա Ապաճեանի, կազմակերպութեամբ Փարիզի եւ շրջակայից Այնթապցիներու: Որոշեալ ժամուն, սրահը արդէն լեցուած էր եւ ընդունելութիւնը սկսած: Զեռքի սեղմումներ, համակրանքի ժպիտներ եւ սրտայայտութիւններ, տաք խօսակցութիւն ակնյայտ էին: Պր. Գէորգ Պազերճեանի բարի դալուստի խօսքերէն եւ Միւռոն վարդապետի տէրունական աղօթքէն յետոյ հաշը կը սկսէր:

Օրուան գեղարուեստական յայտագրերը կը կատարէր Արփի Փէհլիվանեան եւ իր նուագախումբը, մենակատարութեամբ այնթապցի երգիչ՝ Յակոբ Պատոլեանի, որ իր հայրենասիրական երգերով մեծապէս խանդավառեց ներկաները, արժանանալով բուռն ծափահարութեանց: Կենսագրական դիծեր եւ յուշեր պատմուեցան Պր. Սամուէլ Շնորհոքեանի կողմէ, որ չեշտեց թէ Պր. Ժան Ապաճեան միշտ ալ օգնած էր իրեն դիմողներուն դրամական կերպով, ըլլայ բարոյապէս, ըլլայ նիւթապէս: Հոս յիշեմ թէ տալու հաճոյքը հոգեկան սնունդ մըն է Ապաճեան ամոլին մօտ եւ այդ կ'ընեն սրտի մեծագոյն դոհունակութեամբ, առանց դոյգն զովասանքի ակնկալութեան: Ինչ կը վերաբերի իրենց ըրած բարերարութեանց, պէտք է յիշել Էջմիածնի Առաջնորդարանի չինութիւնը եւ կահաւորումը, ինչպէս նաեւ Ռոր Վիրապի մատրան նորոգութիւնը, Պրիւսէլի նորակառոյց եկեղեցիին մէկ միլիոն նոր ֆրանքի նուիրատուութիւնը, ինչպէս նաեւ վարեւոր օժանդակութիւնները Պօմոնի ժողովրանքին եւ Լիբանանի պատերազմի հայ ազէտեալներուն, եւ բազմաթիւ ուրիշ հաստատութիւններու, որոնց բոլորին յիշատակումը պիտի վիրաւորէր այս պատուական ամոլին համեստութիւնը: Բայց պէտք է յիշեմ պարագայ մը: Հայաստան՝ առաջնորդարանի չինութեան աւարտումին առիթով հանդիսութեան մը ընթացքին երբ Հայաստանի նախարար՝ Զուրաբեան իր ուղերձին մէջ կը յայտնէր թէ Նոր Այնթապի փապրիքին նուիրատած վեց հատ դուլպայ հիւսելիք մեքենաներու փոխարէն կը պահէր 65·000 տոլար, Ապաճեան ամոլը սիրայօժար կը խոստանար տեղւոյն վրայ այդ պահասը դոցել: Հոս ուրախ ենք յայտնելու որ մեքենաները արդէն տեղ հասած են եւ գետեղուելու վրայ են իրենց յատկացուած տեղերը, Նոր Այնթապի փապրիքէն ներս:

Բարեբարութիւնը, երթալով վարակիչ կը դառնայ Այնթապցիներու մօտ, ինչ որ խիստ ուրախալի երեւոյթ մըն է: Այսպէս Պ. Գէորգ Մամեեան Հայաստանի կը նուիրէ յախճապակիի գործատուն մը, Մելանեան Աբրահամեան եւ եղբայրը կը նուիրեն էջմիածնի կօպէէն հսկայ դորգ մը որ կը ներկայացնէ Վարդանանց պատերազմը. Այնթապցիներու փեսայ Գործունեան եղբայրները ուրիշ մեծածախք կօպէէն գործ մը. չարքը դեռ երկար է, ներողամիտ թող ըլլան բոլոր անոնք որ չեն յիշուիր հոս:

Ապաճեան ամոլին ազգասէր եւ մարդասէր գործունէութիւնը յաւերժացնելու եւ պատուելու համար, փարիզաբնակ Այնթապցիները իրենց նուիրեցին արծաթեայ մեծ ափսէ մը որու վրայ քանդակուած էր անմահն Սայաթ Նովան եւ որ գործն էր Հալէպէն Այնթապցի Գալէմքերեանի, եղբօր զաւակը Այնթապի գործատէրերէն Աւետիս Գալէմքերեանի: Արուեստի գործ մը, որ գնահատուեցաւ ներկաներուն ծափահարութեամբ եւ ջերմագին շնորհաւորութեամբ Ապաճեան ամոլին: Այսպիսով վերջ դուաւ այս յիշատակելի երեկոյթը:

**

Սոյն նկարագրական դրութիւնը պատրաստ էր մամուլին յանձնուելու, երբ վրայ կը հասնէր Դեկ. 7–ի երկրաշարժին լուրը: Լուրը չափազանց էր եւ հարուածը ծանր հայ ժողովուրդին համար, որ ամէն ինչ մոռցած մէկ մարդու նման կուրծք տուաւ այս ծանր աղէտին եւ օգնութիւններ սկսան կազմակերպուիլ ամէնուր: Հիմա որ վէրքերը մասամբ բուժուիլ սկսան և հասաւ վերաչինութեան չրջանը, պատճառ չկար մոռցութեան տալու սոյն դրութիւնը, վստահ ըլլալով որ հոս ալ Ապաճեան ամոլը իր բաժինը պիտի ունենայ: 1990–ը եօթանասունամեակն է Այնթապի դոյամարտին եւ քանամեակն է Նոր Այնթապ աւանի անուանակոչումին: Սփիւռքի Այնթապցիները խօսուն կերպով պիտի դիմաւորեն զայն:

ՄՈՎՍԷՍ ՊԵՏԻՐԵԱՆ

ԳՂՃԱԹՔ ԳՂՃԱԹ

ՖԼՈՐԻՏԱՑԻ Ս. Կարապետ վանքին ուխտատեղեացութիւնը կատարուած է Կիրակի, Յունուար 15-ին: Շահէ Արք. Ասճէմեանի մատուցանած պատարագի վերսուն, Կիլիկեան Արեւմտեան Թեմի առաջնորդ Մեսրոպ Արք. Աշճեան կատարած է օծման արարողութիւնը՝ Ս. Յովհաննու կարապետի Ս. Աջին, զոր վանքին նուիրատրած են Նիւ Եորք բնակող Խաչատուրեան եղբայրները: Ոսկեայ Ս. Աջը իր մէջ ունի Ս. Յովհաննու Կարապետի մատնեքը, զոր վանքին նուիրած է Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը: Մեսրոպ Արք. վեր առած է այն միաբանականութեան ղին որ արտայայտած է Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի այցով էջմիածին ու ապրիլ հրաւիրած է Հայաստանէն նոր ժամանած Արժանթինի Հայոց Թեմի առաջնորդ Գրիգորիս եպիսկ. Բունիաթեանը, որպէսզի իր ականատեսի վկայութիւնները տայ:

ՖԼՈՐԻՏԱՑԻ Ս. Կարապետ վանքին ուխտատեղեացութիւնը կատարուած է Կիրակի, Յունուար 15-ին: Շահէ Արք. Ասճէմեանի մատուցանած պատարագի վերսուն, Կիլիկեան Արեւմտեան Թեմի առաջնորդ Մեսրոպ Արք. Աշճեան կատարած է օծման արարողութիւնը՝ Ս. Յովհաննու կարապետի Ս. Աջին, զոր վանքին նուիրատրած են Նիւ Եորք բնակող Խաչատուրեան եղբայրները: Ոսկեայ Ս. Աջը իր մէջ ունի Ս. Յովհաննու Կարապետի մատնեքը, զոր վանքին նուիրած է Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը: Մեսրոպ Արք. վեր առած է այն միաբանականութեան ղին որ արտայայտած է Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի այցով էջմիածին ու ապրիլ հրաւիրած է Հայաստանէն նոր ժամանած Արժանթինի Հայոց Թեմի առաջնորդ Գրիգորիս եպիսկ. Բունիաթեանը, որպէսզի իր ականատեսի վկայութիւնները տայ:

ԱՐԳԵԼՔԸ

ՋԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

«Հապա Սաթենի՞կը»: Գարեգին անմիջապէս ապաստանեցաւ իր յիշողութիւններուն. յիշեց իր սիրելիին անապատ եւ յուզմնալի սէրը, անշահախնդիր եւ բոլոր-ընտուէր զոհողութիւնները. «Նա ինձանից խնդրում էր մէկ բան, մենակ չթողնել, նա զանգատում էր միակ բանից, առանձնութիւնից... ես կը գնամ եւ իրան կը յայտնեմ...: Այս անգամ վերջնական եւ անդառնալի որոշում է. կը գնամ Նաթալիայի եւ Ամիկի հետ հանգչային ջրերը եւ կը վերադառնամ առանձինն ու այլեւս երբեք չենք բաժնուիր միմիանցից»:

Այս մտածումներէն ամոքուած՝ Գարեգին որոշեց երթալ նախ տեսնել ծերունի ներկայացուցիչը ինչպէս անիկա հեռախօսով խնդրեր էր Նաթալիայէն: Յետոյ կը վերադառնար բանդոն եւ ժամը մէկին կ'երթար Սաթենիկի այցելութեան: Ցանկած իր մտքին ներկայացաւ Ստեփանը եւ կրկին արեան տաք ալիք մը բարձրացաւ գլուխը, բայց նորէն հանգստացաւ մտածելով:

«Նա վերջապէս վայրենի չէ եւ ոչ ալ բանտապահ, կը գնամ այցելութեան... կը բարձրանամ սանդուխներէն եւ ճիշտ այդին կը յայտնեմ.– Ուզում եմ տեսնել Սաթենիկ Գրիգորովնան... Ենթադրում եմ նաեւ որ Ստեփան այնտեղ յարատեւ կեցած չէ դրան առաջք և կարող է նոյնիսկ այնտեղ չլինել... ու կը տեսնեմ իմ Սաթենիկին...»:

Քանի մը ժամէն Սաթենիկը տեսնելու յոյսը իր սառած հոգին լեցուց ջերմութեամբ եւ անպիտակցաբար ժպտեցաւ, դիմաւորելով նոր երջանկութեան մը հեռանկարները:

Երբ Գարեգին կէսօրի մօտ գործատեղին եկաւ, արդէն ամէնքը լսեր էին բախտաւոր լուրը. ուրիշ փիրմաներու տնօրէնները, փոխանորդը եւ Աբրամյիս անհամբեր կը սպասէին իրեն աղմկալի խօսակցութեան մը բռնուած: Ժամանակաւոր եւ չատ կարճ վարկաբեկումէ մը յետոյ Գարեգին կը հաստատուէր ուրեմն այնպիսի դերքի մը մէջ որ ամէն մէկը պարտաւոր կը զգար բարեկամութիւնը ամրացնել: Անիկա այլեւս գրեթէ տէրն էր փիրմային եւ ահագին չահաբեր գործերով կրնար կապուիլ մէկին կամ միւսին հետ: Փոխանորդը մասնաւորաբար յոյս կը սնուցանէր իրեն յաջորդելու իրը տնօրէն, քանի որ Գարեգին այլեւս իր ընդհանուր ներկայացուցչի հանդամանքով կարող էր բացակայել, ճամբորդութիւններ ընել, երթալ Մոսկուա երկար ժամանակով:

Երբ սրահ մտաւ, ամէնքն ալ լռեցին եւ մէկիկ–մէկիկ եկան դինքը չնորհաւորել: Այդ յաջողութիւնը եւ չուրջը իր նկատմամբ եղած յարգանքը կը կազդուրէին դինքը: Դեռ ժժգոյն էր առաւօտեան կրած յուզումներէն, բայց իր աչքերը վերսին դառ էին իրենց սովորական ոգեւորութիւնը: Հետզհետէ սկսաւ գունաւորուիլ եւ նոյնիսկ այտերը եւ ականջները կ'այրէին անասովոր կերպով:

Գարեգին դրասեղանին առաջ նստեցաւ, հանդարտ եւ վայելուչ կերպով պատասխանեց իրեն եղած քաղաքավարութիւններուն. նոյնիսկ կատակեց ծանօթի մը հետ, որ փութացեր էր իր մօտ, եւ որու հետ անախորժ պատմութիւն ունեցեր էր գործի վերաբերմամբ: Իր չուրջը եղող մարդոց մեծարանքի ժպիտները, փութկոտութիւնը կը զուարճացնէին դինքը եւ երբեմն արհամարհանքի խուսափուկ ծամածռութիւն մը յառաջ կը բերէին դէմքին վրայ: Բայց աւելի չաճախ անձնատուր կ'ըլլար իր փառասիրութեան դոհացումին:

Գարեգին պատմեց իր տեսակցութիւնը Ծերունի ներկայացուցչին հետ: Նա կը քաշուէր գործէ եւ կը վերադառնար իր բնիկ կուպեռնեմանդոռը հողային կալուածներուն մէջ: Իր անուանումին համար չատ ջերմ կերպով աշխատեր էր Մոսկուայէն եկած ռուս ներկայացուցիչը, նա մեծ համարում ունէր իր մասին: Մոքով անդրադարձաւ այդ օտար բարեկամի ջերմ համակրութեան եւ Սաթենիկի նկատմամբ ցոյց տուած սիրալիր բարեկամութեան եւ մտադրեց յաւախար չընել զայն: Զգաց այդ քանը ինչպէս պարտականութիւն, որ չէ կարելի զանց առնել անոր համարումը եւ աւելի հաստատուեցաւ այն զաղափարին մէջ թէ հարկ չկայ գործը քանդել: Ընդհակառակը, իր դերքը կ'ըլլար իր պատուանդանը: Սհա թէ ինչ կը յայտնեմ Սաթիկին, կը մտածէր իւրովի, մինչ չուրջը խօսակցութիւնները կը չարունակուէին եւ ինքն ալ կըրկին մտազբաղ կը պատասխանէր այս կամ ոչ երբ իրեն կ'ուղղուէին, առանց ուշ կերպով ըմբռնելու թէ ինչ կ'ըսեն:

(Շար. 107)

(Շար. Ա. էջէն)

տեղծած գայթակղութեան կողքին, հիմա ալ դրամական ծանր ամբաստանութիւն – ներու թիրախ է: Թայմի հրատարակած մէկ երկար թղթակցութեան համաձայն, Փափանարէու թոյլ տուած է դրամատան խարեբայ անօրէն՝ Քոսքոթասի (ներկա – յիս բանտարկուած Մէսաչըսեցի մէջ) որ իբեն է նպատա դարձնել Կրետէի դրա– մատան հիմնադրամը, ինչ որ այսօր 33 միլիառ տրախմի կը նկատուի (1·3 մի– լիառ ֆրանսական ֆրանք): Ըստ Քոսքո– թասի, Փափանարէու, որ ցարդ չէ կրցած ամուսնալուծուիլ, 100 միլիոն տոլար ուղած է իրմէ, որպէսզի մաս – մաս վը– ճարուի օրինաւոր կնոջը: Անկէ զատ ալ 90 հազար տոլար ուղած է որպէսզի հե– ղինակի իրաւունքները դնէ իր առաջին կնոջ գրած հատորին իբենց ամուսնական վեճերին մասին: Ցարդ, Քոսքոթաս 120 միլիոն ֆրանք վճարեր է արդէն փա– փանարէուի: Ընդդիմութիւնը անմիջական հրաժարումը կը պահանջէ:

⁂

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Յարութիւն Խաչատրեանի «ԿՈՆԴ» եւ «ՁԵՐՄԱԿ ՔԱՂԱՔԸ» (Ախպէրպար) վոդե– ւոր ներկարները, որոնց մասին խօսած էինք մեր նախորդ թիւով, կը ներկայացուին Պօպուր, Հինդշաբթի, Մարտ 9, ժամը 16–ին, իրականին չարժանկարի վառա– տոնին:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՏՕՆ ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ՄՈՒՏՆ Ի ՎԻՐԱՊՆ ՍՈՍԿԱԼԻ ՉԱՐՉԱՐԱՆԱՑՆ

Շաբաթ, Մարտ 11–ին տօն է «Գրիգոր Լուսաւորչին»: Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի Խորանին վա – րապետը բաց:

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ

«ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏ– ՈՒԱԾԱՇՆԻ ԵՕԹԸ ՅԱՒԵՐՈՒ ՎՐԱՑ, կամ՝

Եօթը վէրք Տիրամօր» *գիրքը, որ Լենինական քաղաքի Առաջնորդարա – նեան եկեղեցւոյ օծման անունն է: Հա– տաքուած նուէրները պիտի յատկացուին Լենինականի այս եկեղեցւոյ նորոգու– թեան:*

Ստանալու համար դիմել՝
Archimandrite
Vatché IKNADIOSSIAN
Eglise St. Antoine
7, Campagne Périer.St.-Antoine
13015 Marseille

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

La Croix Bleue des Arméniens de France recrute, pour sa colonie de Bellefontaine, séjours de Juillet et Août 1989 :

— directeurs-adjoints
— infirmiers
— intendants
— économes
— cuisiniers et aide-cuisiniers
— hommes d'entretien
(avec permis de conduire)
— moniteurs diplômés BAFA
(pour ces derniers, candidatures à adresser avant le 31 mars 89).

⁂

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche, pour ses camps itinérants (juillet et août), directeurs diplômés et directeurs-adjoints.

Candidatures à envoyer à l'adresse suivante :
C.B.A.F.—17, rue Bleue — 75009 Paris

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՓՈՆ

Մարտ 12, Կիրակի օր Ս. Գրիգոր Լու– սաւորիչ մեծ Հայրապետին չարչարանք ներուն եւ Վիրապ մտնելու տօնին, ինչ պէս նաեւ Վասպուրականի Յաղթական Հերոսամարտին 74–րդ տարեդարձին առ– թիւ, կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ
Արեւմտեան Եւրոպայի
եւ Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Աբարողութեանց կը մասնակցին ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ եւ եկեղեցւոյ հո– վիւ ՄՈՎՍԷՍ ԱԻԱԳ ՔՀՆՑ. ԳԱԼԷՆՏԻ– ԵԱՆ:

Երգեցողութիւնք՝ սիրայօժար մասնակ– ցութեամբ Սահակ – Մեսրոպ երգչա– խումբի, ղեկավարութեամբ խաչիկ Եղի– մազեանի:

Պատարագի աւարտին տեղի կ'ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն Վասպուրականի Հերոսամարտին նահատակուած արիա– սիրտ դիւցազնամարտիկներու եւ բոլոր Վասպուրականցիներու ընդհանուր նո– ցելոց հոգւոցն ի հանդիստ:

Ժամերգութիւն՝ 9, Պատարագ 10, Քա– րոզ՝ 11·30, Հոգեհանգիստ 12:

AAAS URGENT

La Maison de Retraite Arménienne de Gonesse (Val d'Oise)

RECHERCHE

Une infirmière diplomée d'Etat (I.D.E.)
possibilité de logement

Un homme d'entretien

Contacter la direction au 39 85 24 24 tous les jours sauf samedi et dimanche

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Ս. Թագէոս եկեղեցւոյ հո– գաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ըս– տացած է՝ Պետրոս Գալուստեանի մահ– ուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի՝ Տէր եւ Տիկին Վահան Յակոբեանէ 100 Ֆր· եկեղեցւոյ եւ 100 Ֆր· Մշակութային Տան, Տէր եւ Տիկին Ռուժէ Ղուկասեան 200 Ֆր· եկեղեցւոյ եւ 100 Ֆր· Համազգայինի դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Փօլ Կիրակոս – եանէ 200 Ֆր· եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Ռիշար Մարկոսեանէ 100 Ֆր· եւ 100 Ֆր· Մշակութի Տան:

Ս· ԾՌՈՎԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ օր, Մարտ 11, տօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին՝ Սոսկալի Չար– չարանացն եւ Մարի ի Վիրապն:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Ծովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի՝ բաց Խորանով:

ՓՐԱՆՍԱՀԱՅ
ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
Հ Ա Ն Դ Ի Պ Ո Ւ Մ Ե·

ՅԱՐՈՒԹ ԿՈՍՏԱՆԴԵԱՆ՝

Նամակագիրը

բանաստեղծը, որուն գործը վերջերս լոյս տեսաւ Երեւան, իր նամակներուն ընդմէջէն կը ներկայացնէ

ՉՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

Կիրակի, Մարտ 12, ժամը 16ին
ՀԲԸՄեան Ալէք Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(M° COURCELLES)
– Մուտքը ազատ է –

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ամէն – ժերմէն Ջ· Շանթ մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է· – Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սահեանէ 500 Ֆր· իբենց մօր՝ Իսկուհի Թէֆիէեանի մահուան առ– թիւ, Այրի Տիկին Ազատ Յուսիկեանէ իր ամուսնոյն՝ Յովհաննէս Յուսիկեանի մահուան քառասունքին առթիւ 200 Ֆր·, ողբացեալ Յակոբ Հէրիգնագեանի մահ– ուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Գէորգ Վար– պետեանէ 100 Ֆր·, Շալճեան ընտանիքէ 100 Ֆր·:

Նոյն առթիւ՝ Հայաստանի ազէա – եալներուն· – Այրի Տիկին Հայրենիք Մկրտիչեանէ 200 Ֆր·, Այրի Տիկին Հր– ոխիսիմէ Ժիլթաբեանէ 200 Ֆր·:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն – ժերմէն Ջ· Շանթ մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է· – Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սահեանէ 500 Ֆր· իբենց մօր՝ Իսկուհի Թէֆիէեանի մահուան առ– թիւ, Այրի Տիկին Ազատ Յուսիկեանէ իր ամուսնոյն՝ Յովհաննէս Յուսիկեանի մահուան քառասունքին առթիւ 200 Ֆր·, ողբացեալ Յակոբ Հէրիգնագեանի մահ– ուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Գէորգ Վար– պետեանէ 100 Ֆր·, Շալճեան ընտանիքէ 100 Ֆր·:

ՑԱԽԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլլի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ՝ Տէր եւ Տիկին Միհրան Մելքոնեանի եւ զա– ւակներուն, իբենց մօր եւ մեծ – մօր՝ Տիկին Գասպարեանի մահուան առթիւ:

TEP
direction Guy Rétoré
159, avenue GAMBETTA
75020 PARIS
— tél. : 43 63 20 96 —
du 28 Février au 31 Mars
L'ANKOU
DE
JEAN-JACQUES VAROUJEAN
par la Limousine —
Centre Dramatique National
Mardi - Mercredi - Vendredi - Samedi
20h30
Jeudi 19h / Dimanche 15h

Toute l'équipe de l'UGAB - JEUNES vous convie à sa

SOIREE TROPICALE

le Samedi 11 Mars à partir de 22 heures
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris

★ *AMBIANCE BRESILIENNE* ★
★ *COCKTAILS EXOTIQUES ET PUNCH* ★
★ *COTILLONS* ★

Disc-Jockey professionnel

◆ VENEZ NOMBREUX ◆

l'UGAB-JEUNES : La garantie d'une soirée réussie.

PARTICIPATION AUX FRAIS : Membre 60 Frs. Non membre 80 Frs.

Tenue correcte exigée.

ART S.O.S. ARMENIE

COMMUNIQUE

ART S.O.S - ARMENIE procèdera à la vente aux enchères des œuvres offertes par environ 215 arstistes et donateurs au profit des enfants d'Arménie sous le contrôle de Me Cornette de Saint-Cyr, commissaire-priseur et de Michel Thuault,

LE MARDI 14 MARS à 21 h
A L'ESPACE CARDIN *
Une exposition publique précèdera la vente :
le lundi 13 mars de 14 h à 20 h 30
le mardi 14 mars de 10 h à 15 h
VERNISSAGE
le lundi 13 mars de 17 h à 20 h 30

*3 avenue Gabriel, 75008 Paris
métro Concorde

Conditions de la vente

— Elle se fera sans frais.

— Les opérations de vente seront contrôlées par une commission composée de Antonio SEGUI, SIR L. et Vladimir VELICOVIC, peintres, Alain JOUFFROY, Pierre RESTANY, Gérard XURIGUERA, critiques d'art, Me CORNETTE de SAINT-CYR, commissaire-priseur, Michel THUAULT, collectionneur et organisateur d'exposition, Claude MUTAFIAN, agrégé de mathématiques, Maître de conférence à l'Université Paris-Nord, le Docteur Serge SIMONIAN, président du Conseil d'Administration de l'Eglise Apostolique Arménienne de Paris.

Contenu de la vente

La vente aux enchères concernera 220 œuvres environ, d'artistes de toutes les générations, recouvrant toutes les tendances de l'art contemporain dont :

— 100 peintures et peintures-sculptures
— 80 œuvres sur papier (gouaches, aquarelles, pastels, dessins, photos etc...)
— 15 sculptures et «boîtes»
— 20 multiples.

Il s'agit d'un ensemble d'œuvres de grande qualité.

Organisation

— ART S.O.S - ARMENIE est due à l'initiative de Léon ARADIAN dit SIR L., peintre, qui en assure également l'organisation, aidé, pour la liaison avec la communauté arménienne et S.O.S - ARMENIE, par Henri GHAZERIAN, peintre, aidé quotidiennement, à tous les niveaux, par Elisabeth GUERINEAU, ressponsable de formation et conseillé par Michel THUAULT.

Pour tous renseignements :

ART S.O.S - ARMENIE
c/o SIR L.
17, rue de Rivoli, 75004 Paris
tél. 42 71 53 07 tous les jours de 12 h à 20 h

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 10
VENDREDI
10 MARS
1989
LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel. . 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.968 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 64e ANNÉE — No 16.968

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱԽՕՍԻՊ

(ԱՄՓԵՆՓԸՆ – ՓԵՏՐ· 27 / ՄԱՐՏ 7)

Լ· ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՅԱՏՈՒԿ ԿՈՄԻՏԷԻ ԱՆԴԱՄԸ՝ ԵՐԵՒԱՆ

Ա· քարտուղար Ս· Յարութիւնեան ընդունած է Լեռնային Ղարաբաղի Յատուկ կառավարման Կոմիտէի անդամ՝ Ս· Բաբայեանը:

Տեղի ունեցած զրոյցին ընթացքին քննարկուած են «1988 – 1995 թուականներուն Լ·Ղ·Ի·Մ·–ի ընդհանրա – անտեսական զարգացումը արագացնելու միջոցառումներու մասին» որոշումին իրագործման Հայաստանի կառավարութեան ու այլ մարմիններու մասնակցութեան հետ կապուած հարցերը:

Ս· Բաբայեան հանդիպումներ ու զրոյցներ ունեցած է նաեւ Նախարարաց Խորհուրդին, Երեւանի քաղաքային Կոմիտէին, Պատմութեան եւ մշակոյթի յուշարձաններու պահպանութեան եւ օգտագործման գլխաւոր վարչութեան պաշտօնեաներու հետ:

***

«ՊԵՏԵՒՆ»Ի ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Հայաստանի Պրեզիտիումի որոշմամբ Հրայր Յովհաննիսեանը նշանակուած է նախարարապետի տեղակալ – Պետական Շինարարական Կոմիտէի նախագահ, փոխարինելով Վ· Արծրունիին, որ «ազատուած է այդ պաշտօնէն՝ այլ աշխատանքի անցելու կապակցութեամբ»:

Հրայր Յովհաննիսեան ծնած է 1931–ին Ախուրեանի շրջանի Հովունի գիւղը, կուսակցութեան անդամ է 1960–էն ի վեր: Աւարտած է Երեւանի Բազմարուեստից հիմնարկը, մասնագիտութեամբ ճարտարապետ – շինարար է:

1954–էն 1985 աշխատած է Հայաստանէն դուրս, մէկնակետ՝ 1964–էն 1968 աշխատած է որպէս Եգիպտոսի Աւատան Ջրամբարի նախագծի գլխաւոր ճարտարապետ:

1985–էն ան բարձր պաշտօններ զբաւած է «Հայ հիդրօէներգօշին» արտադրական միաւորման մէջ:

***

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հայ բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Երեւանի մէջ բացած «Բարեգոր – Ծակաճի գրասենեակ»ին անօրէն – նախկին գործունէութեան մասին:

– Քանի մը շաբաթէ ի վեր մնայուն գրասենեակ մը ունինք Երեւանի մէջ: Նախքան աղէտը մենք դիմում կատարած էինք այդ մասին, երբ աղէտը վրայ հասաւ մեր ծրագիրը քիչ մը փոխուեցաւ: Անմիջապէս կեդրոնացանք աղէտին վրայ, որպէսզի հագուստեղէն, սննդեղէն և այլ ապրանքներ բերենք հայրենիք: Այժմ կը մտածենք շինարարութեան մասին:

Բարեգործականը 16 երկիրներու մէջ մասնաճիւղ եւ 18 երկիրներու մէջ գրասենեակ ունի: Բայց մինչեւ հիմա Հայաստանի մէջ չկար: Մինչեւ 1929 Բարեգործականը հոս գրասենեակ ունէր, յետոյ փակուեցաւ: 1926–ի երկրաշարժին Բարեգործականը մեծ աշխատանք տարած է այստեղ, մինչեւ իսկ Նուպարաշէնի գիւղը վերանորոգած է: Հայրենիքին հետ մշակութային կապերը միշտ պահուած են: Անցեալ տարի, առաջին անգամ ըլլալով Մխիթարեան Միջոցառումներուն համալսարանի ամերիկահայ ուսանողներ բերինք Երեւան. Ցառաջիկային անոնց թիւը կը բարձրանայ:

Լ· Ալվազեան պատմած է Հ·Բ·Ը·Մ·Միութեան աշխարհով մէկ կատարած հանգանակութեան, Ամերիկայի մէջ տարած աղէտեալներու օգնութեան աշխատանքին մասին, զոր վարտարած է Հայ Օգնութեան Միութեան հետ համատեղ:

ՓԱՐԻԶԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ՝ ԺԱՔ ՇԻՐԱՔԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻ Ի ՊԱՏԻՒ

Երկուշաբթի, Մարտ 6–ին, ժամը 17·30–ին, Օթէլ տը Վիլի չքեղ մէկ հիւրասրահին մէջ, Փարիզի քաղաքապետը ընդունելութեան մը հրաւիրած էր Փարիզի հայ պաղուեթը, գոնէ՝ մաս մը:

Թուականը, անշուշտ, պարզ զուգադիպութիւն մը չէր: Հայերը, ընտրապայքարէ ընտրապայքար, մեծ արժէք կը ըստանան բոլոր հոսանքներու թեկնածուներուն աչքին: Անբնական ոչինչ կայ:

Անցեալ տարի, Մայիս 4–ին էր, որ նախագահական ընտրութեան երկու շրջաններու միջեւ, նախարարապետ – թեկնածու Շիրաք պատուոյ լեգէոնի աստիճան կը շնորհէր Գիւտ Ազբ·ի եւ յանձնումը կը ձգէր Ներքին նախարարին՝ Շառլ Փասքուայի: Այս անգամ, անճամբ յանձնեց Փարիզ քաղաքի երկու (անհակակալ) չքանշաններ, բայց հազիւ արտասանած էր իր ճառը, որ կը մեկնէր: Անկասկած, մանաւանդ այս օրերուն, ծանրաբեռնուած ժամանակացոյց մը ունի, Ընդունելութիւնը «կարճ կապերու» մասնաւոր ճիւղ մը ակներեւ էր, սակայն, ինչ որ բատկան անախորժ տպաւորութիւն մը կը թողուր: Մնաց որ ընդհանուր ձեւով, բըռնապետական բան մը կար, քանի որ հատքոյթին առիթ տուող բուն պատրուակն իսկ ծանօթ չէր, գոնէ հրաւիրեալներու մեծ մասին:

Ժամը 17·40–ին Ժաք Շիրաք մուտք գործեց եւ անմիջապէս կարդաց իր ելոյթը, ուր երկուսուկէս նորութիւն կար, բացի երկրաշարժին վերաբերող, մեզի ծանօթ, նկարագրութիւնէն:

Փարիզի քաղաքապետը նախ յիշեց, որ անցեալ Մայիսին երբ հաւաքուած էինք, Գիւտ Ազբ·ի ընծայուած չքանչանին առթիւ, ոչ ոք կրնար նախատեսել թէ քանի մը ամիս ետք, աննախընթաց աղէտ մը պիտի պատահէր Հայաստանի մէջ: Կ'ոգեկոչէր աշխարհի եւ ի մասնաւորի Ֆրանսայի անմիջական օգնութիւնը եւ ծագած համամակարդութիւնը: 50 հազար մեռեալ, կ'ըսէր Շիրաք (ճիշդ չաբաթ մը առաջ, խորհրդային դեսպանատան ընդունելութեան ընթացքին, Ներքին նախարար՝ Ժոքս նախընտրած էր պաշտօնական թիւը՝ 25·000: Մնաց որ, անգամ եւս պիտի չունենանք ստոյգ թիւ մը եւ ըստ ենթադրութիւններու 25 հազարէն 150 հազար, ամէն մարդ ազատ է թիւ մը տալու) ու կը չեշտէր թէ այս ողբերգութեան առթիւ համայն աշխարհ օգնութեան կանգնած է եւ Ֆրանսայի մէջ ալ համակարդութեան բացառիկ թափ մը միացուցած էր Ֆրանսան եւ Ֆրանսացի ժողովուրդը վաստահար հայ ժողովուրդին:

Գնահատանքի խօսքեր կ'ընէր բոլոր անոնց որոնք իրենց օժանդակութիւնը բերած էին, յիշելով Փարիզ – քաղաքը, Աշխարհի Բժիշկները եւ Էս – Օ – Էս – Ամէնի, որոնք միաժամանակ աշխատած էին առաջին օրէն:

Շնորհակալութիւն կը յայտնէր խորհրդային դեսպանատան իր ընծայած դիւրութիւններուն համար, եկեղեցւոյ շուրջ համախմբուած Էս – Օ – Էս – Ամէնի, Շառլ Ազնաւուրի, ու ի տես պարզուած ներկայ պատկերին, կը նկատէր որ յուսալու պատճառներ կան:

Քիչ վեր, ակնարկեցինք երկուսուկէս նորութիւններուն: Առնցմէ մէկն էր այն հրատարը, զոր Փարիզի քաղաքապետը կ'ընէ Երեւանի քաղաքապետին եւ տեղւոյն պատասխանատուներուն, որպէսզի Փարիզ գան եւ միասնաբար կարելի ըլլայ աշխատանքի ծրագրեր կազմել: Երկրորդ նորութիւնը կը վերաբերէր Փարիզ քաղաքի երկու վերմէյլ չքանչանի յանձնումին, ի գնահատութիւն ընտրուած մեծարեալներու տարած աշխատանքին ի նպաստ Հայաստանի աղէտեալներուն: Ինքնին բաւական հետաքրքրական երեւոյթ մը: Այդ չքանչաններուն կ'արժանանային նախկին կասպոյ Խաչի նախագահուհին՝ Տիկին Լ· Ֆորլանի եւ Էս – Օ – Էս – Ամէնի գանձապահ՝ տոքթ· Սերժ Սիմոնեան: Չքանչանները յանձնելէ առաջ, Ժաք Շիրաք կ'անդրադառնար անոնց կենսագրութեան եւ գործունէութեան, առաջինը կապոյտ Խաչի եւ իր անձնական գործին մէջ, երկրորդը՝ Բժշկական Միութեան ու նաեւ որպէս նախագահ Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյ վարչութեան: Ժաք Շիրաք կը ճշդէր նաեւ որ Շառլ Ազնաւուրի ալ չտրուելուն միակ պատճառն այն է որ արդէն ունի:

Գալով միւս կէս նորութեան, ան կը վերաբերէր լուրի մը որ տրուած էր արդէն անցեալ տարի Մայիս 4–ին, այս նոյն սրահին մէջ (այդ պատճառով կէս նորութիւն որակեցինք): Արդարեւ, յանուն Շիրաքի, Շ· Փասքուա մեզի կը յայտնէր հայապիտական կեդրոնի մը ըստեղծման ծրագիրը: Կը թուի որ, այս տարի, աւելի ամուր հիմեր առացած է այդ ծրագիրը, ու տեղն ալ (Հալերը) ճշդուած: Կը մնայ սպասել ու տեսնել, քանի որ ցարդ մեզի անծանօթ է հոն կիրարկուելիք բուն ծրագիրը: Ի՞նչ հետաքրքրական կեդրոն մը: Կը խորհինք եւ կը յուսանք որ նախաձեռնողները լրջօրէն մտածած են այդ մասին:

Շիրաքի խօսքերէն ետք, Գիւտ Ազբ· հակիրճ կերպով շնորհակալութիւն յայտնեց Ֆրանսայի եւ Փարիզ քաղաքի բերած օժանդակութեան:

Այս ելոյթներուն յաջորդեց ընդունելութիւն մը:

Ա· Մ·

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՄԵԱՍԺԸՐԻՆԵՐԸ չէն կրնար, երկու օրէ, ապահովել թերթերու (օրաթերթ, շաբաթաթերթ եւայլն) ցրումը եւ կարելի չէ թերթերը դանել կրպակներուն կամ թերթավաճառներու մօտ, իբրեւ հետեւանք Սէ – Ժէ – Թէ–ի զործադուլի չարժումին: Գիրքի բանուորները (90%ը՝ Սէ – Ժէ – Թէ) մտահոգ են կարգ մը օրաթերթերու տպագրական գրութեանց գեբարձրիւակնացումէն, որու հետեւանքով նոր գործազրկումներ կը նախատեսուին: Շարժումը որ սկսած էր Հոգեչարթի առաւոտ, ատատկացած էր Հինգշաբթի:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ 48 ժամուան համար Ալժէրիա գնաց: Այս այցելութեան ալ նպատակն է յարաբերութիւններու բարելաւումը:

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻԱ. երեսուն Պարսիկ արտաքսեց ապահովութեան համար: Կը թուի որ կառավարութիւնը լուրջ պատճառներ ունի մտահոգուելու:

ՊԵԼՖՈՐԻ չէնքի մը մէջ (նախկին պանդոկ, բնակարանի վերածուած ուսանող – ներու եւ տարեցներու համար) հրդեհ մը ծագած է եւ Հինգշաբթի օր 15 էր մեռելներու թիւը: 10 վիրաւորներ ալ կային, որոնց չորսը՝ ծանր վիճակի մէջ: Արկածէ աւելի ոճրային արարք ալ նըկատի կ'առնուի, քանի որ Պելֆորի մէջ 14 հրդեհներ ծագած են արդէն, կը թուի որ հրդեհամոլ մը կայ:

ՇԱՌԼ ԼԷՍՊՐԱՑԻ, ծանօթ հեղինակ ռուսիկանական վէպերու, մեռաւ 82 տարեկանին, Սէն – Թ'Էթիէնի հիւանդանոցը: Վիպագիրը կը սիրէր ամէն մէկ պատմութեան տալ տարբեր քաղաքի մը կամ գիւղի մը միջավայրը, զոր կը նկարագըրէր լաւագոյնս, հաւատարիմ՝ տեղւոյն բարքերուն եւ աւանդութեանց:

ՅՐԱՆՍԱ. պատուհասի մը եւս կրեց Ֆութպոլի որակումի հանդիպման մը ընթացքին, 0–ի դէմ երկու կէտով, զոր արձանագրեց Սկովտիա: Օրէ օր կը ընկնի Ֆրանսայի մասնակցութեան հաւանականութիւնը աշխարհի գաժակին:

Communiqué

ԽՄԲ· – Ստորեւ Սոլիտարիթէ Ֆրանսիզո – Արմենիէնի հաղորդագրութիւնը, զոր Գրիսթիան Տէր – Ստեփանեան կարդաց մամուլի ասուլիսի աւարտին (տես՝ «Յառաջ», Մարտ 8): Ի դէպ, թղթակցութեան մէջ, ինչպէս մեր ընթերցողները պէտք է իմացած ըլլան, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի ընտրութիւնները, պէտք է ըլլար անշուշտ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ (ա· սիւնակ, վերջին պարբերութիւն):

***

L'arrestation et le maintien en détention depuis trois mois des 11 membres du Comité Karabagh sont totalement injustifiés et marquent une régression politique grave. Les chefs d'accusation avancés contre eux, provocation de tension interethnique et constitution d'organisation subversive, sont dénués de tout fondement. Les membres du Comité sont des intellectuels connus de tous, choisis par la population pour leur capacité à exprimer une revendication unanime, qui ont toujours proposé des formes d'action légales et observé une attitude modératrice. Leur emprisonnement est d'autant plus scandaleux que les réseaux qui ont organisé les pogroms d'Azerbaïdjan restent impunis, et qu'il a été réalisé à la faveur du choc causé par le tremblement de terre. Solidarité Franco-Arménienne a demandé à 11 villes de France de prolonger la solidarité dont elles ont fait preuve envers les victimes du séisme en offrant leur parrainage à ces prisonniers d'opinion. Il s'agit de

Paris, Marseille, Lyon, Nice, Bordeaux, Grenoble, Valence, Vienne, Toulouse, Montpellier, Strasbourg.

Le premier souci du pouvoir soviétique est, à l'évidence, d'écarter du processus électoral des hommes qui ont acquis la confiance de l'opinion arménienne. Alors que, dans d'autres parties de l'Union Soviétique, un certain pluralisme politique apparaît, il est étouffé en Arménie par l'état de siège et les incarcérations. Cette tentative de normalisation de ceux qui ont bougé les premiers est inacceptable. Solidarité Franco-Arménienne demande la libération immédiate des membres du Comité pour qu'ils puissent défendre leurs candidatures. Faute de quoi les élections du 26 mars n'auraient aucune légitimité en Arménie et le scepticisme ne pourrait que grandir devant une perestroïka à deux vitesses.

SOLIDARITE
FRANCO-ARMENIENNE

7 mars 1989

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՈՓԵԿՈՋՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻԻ

«ՎԱՆ 1915»

«Համաշխարհային պատերազմներ» պարբերաթերթին 1989 Յունուարի թիւին մէջ պատմաբան Անահիտ Տէր – Միհաեան այս խորագրով յօդուածի մը մէջ կուտայ վանի հերոսամարտին համառօտ պատմութիւնը:

Հետեւեալ մասերը առնուած են այս յօդուածին առանձնատիպէն.

*

... Վանի 1915 Ապրիլի իրազարձութիւններուն մեկնաբանութիւնը 1915–ի Հայերու ցեղասպանութեան պատմագրութեան հիմնասարդերէն մէկն է. ան նաեւ նիւթն է խուլերու երկխօսութեան մը որ կը շարունակուի եօթանասուն տարիէ ի վեր թուրք եւ հայ պատմագիրներու միջեւ: 1917–ին, երբ տակաւին երկու կողմերէն ոչ մէկը տիրացած է յաղթանակին, օսմանեան պաշտօնական, պատկառելի հրատարակութիւն մը լոյս կը տեսնէ որպէս պատասխան նախորդ տարին Լորա Պրայսի ղեկավարութեամբ ու Առնոլտ Թոյնպիի աշխատակցութեամբ հրատարակուած «Կապոյտ գիրք(*)»ին: Այս մեկը առաջինն է մինչեւ մեր ներկան երկարող հատորներու, որոնցմով թուրք պատմաբաններ կ'ուզեն գեղասպանութիւնը, հետեւաբար նաեւ երեսո – թուրքերու վրայ առասպարութեան կանխամտած – ուած ծրագիրը, պնդելով պատերազմին եւ Հայերու դատաճանութեան թեզերուն վրայ, կարենալ բացատրելու համար 1915–ի զարնան հայ բնակչութիւնը տեղահանելու որոշումը: Վանի Հայերուն դլուխ բարձրացնելու չարժումը «ըմբոստութիւն» մըն է, «ապստամբութիւն» մը, որ կը վճռատէ իրենց վարմունքը Ռուսերուն, որոնցմէ կը սպասեն իրենց ազատագրումը, շրջանի մը մէջ երբ յարձակումներու թեմ են թէ՛ Անատոլուն, եւ թէ Տարտանէլի նեղուցը: Իսկ հայ պատմարանները համաձայն Վանի Հայերը թուրք իշխանութեան վտղմէ կազմակերպուած չարք մը քաղաքական դրգռութիւններու զոհերն են, 1915 Փետրուարէն սկսեալ, որոնք մղուած են իրենց փրկութիւնը ինքնապաշտպանութեան մէջ փնտռելու, Շատ կանուխէն գործածուած արուեստականութեամբ մը, զոր իրագուցած են նաեւ խորհրդային պատմարանները, Վանի Հայերուն չարժումը «հերոսամարտ» մըն է, որուն չնորհիւ անոնք գերծ մնացած են դրացի վիլայէթներու էրզրումի, Պիթլիս, եւայլն Հայերուն վիճակած ճակատագրէն (տեղահանութիւն, ջարդ): 1981–ին երեւանէն ոչ չատ հեռու, յուշակոթող մը – Վասպուրականի արծիլը – կառուցուած է «Վանի հերոսամարտի զոհերուն»: Երբ մարդ ծանօթ է Խորհրդային Միութեան մէջ պատմական թեմաներու քաղաքական իմաստին, այս կէտումները պատմարաններու ուշադրութեան արժանի պարագաներ են:

. . . . . .

«ԱՅԳԵՍՏԱՆԻ ԿԻՒԿԻՆ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆՆԵՐԸ»

Հայ ժամանակագիրները որոնք մանրամասնօրէն արձանագրած են Վանի «հերոսամարտ»ին իւրաքանչիւր հանդիպումները, բոլորն ալ համաձայն են այս չրջանը վրեք առնօրեակի բաժնելու.

Ա. Տասնօրեակ՝
Ապրիլ 7 (20) – 15 (28)

Կռիւը կը սկսի Ապրիլ 7–ին, միջադէպով մը: Նահանգապետը զօրանոցներու չրականերուն մէկ մասը մէջառեղ կը հանի ու կրակել կուտայ թնդանօթը, իսկոյն առեղծելով Այգեստանի մէջ: Սակայն Հայերը առաջեկրեայ չրատար ցանցը պատրաստուղներու չնորհիւ ուժանակով օդը կը հանեն Համուտ ազայի զօրանոցը: Կռիւներու երկարաձգումը որ չէր նախատեսուած ո՛չ նահանգապետին, ոչ ալ ապստամբներուն կողմէ, այս վերջիններս թէ՛ անզէնէն եւ թէ դինամիթի հարցը լուծելու անհրաժեշտութեան առջեւ կը դնէ: Թուրքերէն խոցոտուղ հայ ապստամբներու հոսքը Այգեստան, պատճառ կ'ըլլայ որ անդամ թերթի կոմիտէն բաժնի ուսեստեղծները եւ ճշդէ դիները. իսկ դինուորական կոմիտէն կը պարտաւորուի ընդարձակել իրատուութեան սահմանները ու հրամանատարներով յարդել տալ կարգ – կանոնը: Սակայն երբ առաջին տասնօրեակը կը լրանայ այս կոմիտէն կացութիւնը բաւարար չափով ծանրակչիռ կը նկատէ կովկասի ռուսական իշխանութիւններուն օգնութեան հրատապ կոչ մը ուղղելու համար:

Բ. Տասնօրեակ՝
Ապրիլ 16 (29) – 25 (Մայիս 8)

Անընդհատ թախանձներու չրջան մըն է սակայն: Նահանգապետը օժանդակութիւն ստացած է – թարմ ուժեր եւ Քրուպ թնդանօթներ – զորս կը զետեղէ Այգեստանի չուրջ ու կը չանայ առաւելութիւններ ձեռք ձգել: Իսկ Հայերը դինուորական որոշ փորձառութիւն մը ձեռք կը ձգեն ու թէեւ իրենց փողերախոսը «Մեր հայրենիք» – Հայաստանի ապագայ հանրապետութեան փառերգը – երգելով անզադար կը չրջի փողոցներուն մէջ, այնուհետեւ ամբողջ իրենց յոյսը կապած են Կամաւորներու եւ Ռուսերու ժամանումին վրայ: Արդարեւ, ռուսական զօրքը որուն ձեռքերումները զգալի կերպով աւելցած են Սարիղամիշի պատերազմէն ի վեր, յարձակողականի անցած է Անատոլուի մէջ: 1915 Մարտին կրկին կը գրաւէ Ա-լաչկերտի հովիտը ու թրքական սահմանը կը մղէ օսմանեան ռազմախոմբերը ո-րոնք կ'ուղէին հօրեղբօր՝ Հալիլ փաչայի դեկավարութեան տակ հասած էին մինչեւ Թաւրիզ:

Ապրիլ 20–ին (Մայիս 3), Ադրբեջան, Դիլմանի մէջ ռուսական Բ. զօրաբաժինն եւ Անդրանիկի հայ կամաւորներուն կռիւ պարտութեան մատնուած օսմանեան չոկատները Վանի ուղղութեամբ նահանջի կ'ստիպեն:

Նոյն մէջոցին Իգդիրի եւ Բերկրիի վրայով դէպի Վան կը դիմէ ռուսական բանակին չորրորդ զօրաբաժինը: Ան կը հետեւի «Արարատեան զօրախումբ»ի 3 – 4000 կամաւորներուն:

Վանի մէջ, ձեվավորի պէյ աւելցնելով ամբարկոտումները, կը չանայ յաջողութիւններ ձեռք ձգել Ռուսերուն ժամանումէն առաջ: Իսկ Հայերը որոնք գիտեն թէ յաջողելէ կամ մեռնելէ ուրիշ ելք չունին, կը չանան աւելցնել իրենց պինուորական կարողութիւնները: Չինարան մը, ձուլարան մը, վառօդարան մը կը ստեղծեն «աչխատանոց»ի մը մէջ զոր հաստատած են սոփրիչի մը խանութը, տարրարանութեան ուսուցիչի մը ղեկավարութեան տակ. կը բազմապատկեն իրամներ: Մարտիկ ու արհեստաւոր, չափահաս, պատանի, երեխայ ամէն անոնք որոնք կ'աչխատին այս աչխատանոցներուն մէջ անմոռացած են յուսանկարներով:

Գ. Տասնօրեակ՝
Ապրիլ 26 (Մայիս 9) – 5 (18)

Այս չրջանը կը սկսի հայկական մեծ պարտութեամբ մը: Ապրիլ 25–ին թրքական ուժերը ձեռք կ'անցընեն Շուշանց դիւղը որ կը գտնուի Վարագ սանդոյ ճամբուն վրայ, Վարագայ վանքին մօտ, հակառակ ամէն մը փեսայիի յուսահատ դիմադրութեան: Վարագի անկումը բազմաթիւ հետեւանքներ կ'ունենայ, վերջ կուտայ Վանի Հայերուն նահանջի կարելիութեան: Աչով կը ցրուեն վանքը ապաստանած Հայերը. անոնցմէ հինդ հազարը կը յաջողի Այգեստան հասնիլ, անյուսութիւն եւ սովի, համաճարակներու իրականացած սարսռազիծ մը բերելով իրենց հետ: Անոնք, վերջապէս, պարտուղական մթնոլորտ մը կը ստեղծեն վրդոված ու յոգնատեկ հայ բնակչութեան մօտ: Արդիլելու համար յուսաթեկումն ու սովը, Արամ եւ իր զործակիցները կը բազմապատկեն քննական իրենց չրջագայութիւնները, մինչեդեռ դինուորական կոմիտէն չի վարանիր դինուորական ատեան ներկայացնելու ապստամբի ընելու ամէն անոնք որոնք կը պահուըտին իրենց տան մէջ կամ կ'ապաստանին օտար ներկայացուցիչներու մօտ:

Ռուսական բանակին մերձեցումն է որ կը փրկէ Վանի հայութիւնը: Ապրիլ 29–էն սկսեալ թուրք իշխանութիւնները կ'որոշեն լքել Վանը, կը զաղրին Այգեստանը ոմբակոծելէ եւ կը սկսին մահմետական բնակչութիւնը պարպել Աւանցի դռնէն:

Ա. Տ. Մ.

(*) The Treatment of Armenians in the Ottoman Empire, *London*, 1916.

ՀԱՅ ԿԻՆԸ
ՀԵՌԱԻՈՐ ԱՆՑԵԱԼԻՆ ՄԷՋ

Գրեց՝ ՏԻԳՐԱՆ ՊԱԼԵԱՆ

Մօտաւոր անցեալին, Հայաստանի եւ Սփիւռքի մեր քոյրերուն, կրթական, թատերական, գրական, երաժչտական, բարեսիրական եւ այլ մարզերու մէջ, ցուցաբերած ակնածելի, նախանձելի գործունէութիւնները, ու մանաւանդ վերջին ազգապալի երկրաչարժին, Հ. Բ. Ը. Միութեան փոխ – նախագահուհի Տիկին Լուիզ Սիմոնի, Միացեալ –Նահանգներու եւ Հայ Օգնութեան Միութեան, Ֆրանսայի կապոյտ Խաչի անձնուէր անդամուհիներուն, օրինակելի, անխոնջ, արդիւնաչատ աչխատանքները, պատճառներ եղան, որպէսզի, անդամ մը եւս աչքէ անցընենք Հայոց պատմութիւնը, հայր Վարդան Հայկունիի «Հայուհին պատմութեան տարչեւ» արժէքաւոր դիրքը, ստուգելու համար թէ, հայուհիները հեռաւոր անցեալին մէջ, ինչպիսի կեանք վարած են եւ ինչ գործունէութիւն ունեցած:

Այս ուչադիր ընթերցումները, պէտք – պղտումները, գոյց տուին թէ, երբ քաղաքակիրթ Եւրոպան, Ամերիկան, գոյութիւն չունէին քարէձաններու վրայ, երբ մեր դրացի հզօր Պեռութիւններու, բազմամիլիոն կիները, այրեղոն, ամուսիններուն համար, որեւէ արժէք չէին ներկայացներ, կը գործածուէին իբրեւ ստրկուհիներ, կամ կանոնացներու զարդ. Հայուհիները, ընդհակառակն յարգ ու պատիւ կը վայելէին ամէնուն կողմէ: Սիրուած հայ թագաւորներ, Արա Գեղեցիկ, կամ Արտաչէզ, գնահատելով իրենց կիներուն արժանիքները, սիրայօժար իրենց կեանքերը կը զոհէին, չգաւաճանելու համար իրենց առաքինի կիներուն:

Անչուչտ փափաքելի էր որ, հայ կիներուն, հեռաւոր անցեալին մէջ մատուցած անհամար ծառայութիւնները, սխրագործութիւնները լայնօրէն ներկայացը – նէինք, բայց քանի որ այսպիսի փորձ մը մեզի չատ հեռուները պիտի տանէր, ուստի, դոհանանք հապճեպ ակնարկով մը, մատնանչելով միայն քանի մը ճիւղեր եւ անուններ:

Ուրեմն սկսինք.–

1. – ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ.– *Մարիամ Պահլաւունի, մայր եղաւ 12 զաւակներու, 7–ը մանչ եւ 5–ը աղջիկ:*

Վասակ Պահլաւունիի կինը – Մարեմիկ, ամուսնոյն պարգեւեց 13 զաւակներ, 7–ը տղայ, 6–ը աղջիկ. Պասկեւոնի կոստանդին իչխանին կինը, մայր էր նոյնպէս 13 զաւակներու, 9–ը մանչ եւ 4–ը աղջիկ: Իսկ Լեւոն Բ. արքային կինը Կեռան ունէր 15 զաւակներ, 8–ը մանչ եւ 7–ը աղջիկ:

Կրնանք դիւրութեամբ երեւակայել թէ, երբ բարձրաստիճան կիներ, այսքան զաւակներու ծնունդ կուտային սիրով, հասարակ ժողովուրդի կիները, որքա՞ն կրնային զաւակներ ունենալ:

Պէտք չէ մոռնալ թէ, ազնուական կիներ, թէեւ իրենց երախաները դայեակներու կուտային, բայց երբ կաթէ կտրեւէին տուն կը բերէին: Իսկ չինականներ պարտաւոր էին, իրենք դիեցնել զաւակները:

2. – ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ.– *Հեռաւոր անցեալի Հայուհիները, արդարօրէն կը-նան հպարտանալ թէ, իրենք ընկերութեան մէջ, յարդ ու պատիւ վայելած են, ոչ միայն քրիստոնէութեան մէջ, այլ նաեւ բազմաստուածութեան, հեթանոսութեան տարիներուն: Կարելի՞ է, աւելի մեծ ակնհայութիւն ունենալ. Հայ կինը իբրեւ աստուածուհի պաշտուեցաւ Անահիտ անունով, որ նկատուեցաւ «Մայր ամենայն զգաստութեանց եւ բարեբար ամենայն մարդկան բնութեան»: Ունեցանք նաեւ երկու ուրիչ չաստուածուհիներ՝ Զնաեի եւ Աստղիկ դիցուհիները:*

Այս անմահներէն զատ, մահկանացու Հայուհիները, հեթանոսութեան եւ քրիստոնէութեան չրջաններուն, վայելած են աներեւակայելի ազատութիւններ:

Իրապէս, հայ կիները, ազատօրէն դուրս կ'ելլէին, առանց թաղձր քողի, մինչ նոյն չրջանին, ոչ մէկ ազգի կիներ, իրաւունք ունէր առանձին դուրս ելլելու, մանաւանդ առանց քողի: Հայուհիները, ոչ միայն եկեղեցի, ու զանազան հաւաքոյթներու կ'երթային, այլ նաեւ թատրոն կը յաճախէին: Այդ տարիներուն, երբ հելլէնուհին, կամ պարսկուհին, իրաւունք չունէր, իր ամուսնոյն հետ իսկ խնջոյքներու կամ հաւաքոյթներու ներկայ գըտնուելու, Հայուհին ոչ միայն ազատօրէն կ'ընկերակցէր իր ամուսնոյն կամ հօր, այլ նաեւ իրաւունք ունէր, առանձին ընդունելութիւններ սարքելու: Այս բոլորը մ'ապացուցանեն, մեր քոյրերուն յառաջդիմութիւնը ու մանաւանդ վայելած անվերապահ վստահութիւնը:

3. – ԲԱՐԵԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ.– *Ինչ-նոթ է բոլորին թէ, հայ թագուհիները եւ իչխանուհիները, ոչ միայն հիւանդանոցներ բացած են, այլ նաեւ Զապէլ թագուհին օրինակին հետեւող իչխանուհիները, բուժելի եւ նոյնիսկ անբուժելի հիւանդներու հետ անձամբ կը զբաղին եւ ամէն տեսակ խնամք կը չայլեին անոնց: Բայց մենք կ'ուզենք խօսիլ, Հայուհիներու այլ մարզերու մէջ կատարած բարիքներուն, օգնութիւններու մասին:*

Անցեալին, Հայուհին իբրեւ չերեսփոխան հաւատացեալ, իր ուչադրութիւնը առաւելապէս կեդրոնացուցած էր, մեր անհամար եկեղեցիներուն, վանքերուն վրայ. Ազնուական իչխանուհիներ, մօտէն հետաքրքրուած են ազօթատեղիներուն հետ եւ զանոնք բարգաւաճ պահելու համար իրենց սեփական հարստութիւնները, պիղծերը կատարած են հայկ. սրբավայրերուն:

Գտնուած են նաեւ իչխանուհիներ, թագուհիներ, օրինակ Արծրունեաց Մլքէ թագուհին, որ Աչեստարան մը նուիրած է Թուսկանին, Վարագայ Ս. Աստուածածնին եկեղեցիին: Գրչութեամբ եւ նկարչութեամբ կատարեալ այս գործը, հայ մանրանկարչութեան, ամէնէն հին – մեծադարձանքներէն մէկն է: Վանենի Մնացեան իչխանուհին, 1224–ին եւ 1232–ին, Կեռան թագուհին 1283 թուականներուն արժէքաւոր գրչագիրը աչեստարաններու մեկնաբանը կ'ըլլան, եւ զանոնք կը նուիրեն մեր եկեղեցիներուն:

Գաղանիք մը չէ այն իրողութիւնը թէ, հայ ժողովուրդը բացառիկ սէր եւ գուրանք կը տածէ գրչագիրներու հանդիպ: Մեր թշնամիները ծանօթ այս իրողութեան, առաջին առիթու, կը նախընդրեն վաղուզակել անփոխարինելի այդ գանձերը, քաջ գիտնալով թէ, մեր ժողովուրդը, անեղեւակայելի զումարներ վճարելով զարձեալ պիտի գնէ ձեռագիրները:

Այս սէրը փոխանցուած էր նաեւ Հայուհիներու, քանի մը օրինակներ տանք այս մասին: 1171–ին Մանազկերտի Աչէտարանը կը վաղուզակեն. այրերը իրար վա'նցնելին, ամէն ճիգ կը թափեն զայն գտնելու համար, բայց չեն յաջողիր: Նոյնչան անուն կին մը, այրերուն չկրցած կ'ընէ, կը գտնէ աւազակները ու կը փրկէ մեծարժէք Աչեստարանը:

Իսկ Կիլիկիոյ մէջ, Լամբրոնի կողպուտին, 14–րդ դարուն, Ֆիլմէ անուն ազնուական կին մը, կը տեսնէ թէ ամբողջ արժէքաւոր Աչեստարանը, որ նկարչական տեսակէտով անմրցելի է բոլոր հայ գրչագիրներու մէջ, նիւթական անչափելի զոհողութիւններով, կը գնէ աւազակներէն, փրկուած այս աչեստարանը այսօր կը գտնուի Ս. Ղազար:

1448–ին, Վանի մէջ եկեղեցական երկրորդ մատեան մը կը կողոպտեն, զայն հայ կին մը Շահրազայ անունով, մեծ զոհողութիւններով կը գնէ, եւ կը նուիրէ Արարքէի Ս. Աստուածածնի եկեղեցիին:

Դարձեալ Հայուհիներ են, որ նիւթական մեծ զոհողութիւններով կը ջանային հայ գերիները փրկել թշնամիներէն եւ անոնց ամէնէ տեսակ օգնութիւն ընծայելով կը զրկէին իրենց երկիրները:

Մեր քոյրերուն գթասրտութեան մասին երկու ուչագրաւ օրինակներ տալէ յետոյ փակենք այս բաժինն ալ:

1611 Թուականի աչնան, Հայաստանի Մխալոր գիւղին մէջ, Պարսկի փերեզակ մը կ'ներեւի, որ կը տեսնէ հայ կին մը որ խարոյկ վառած էր ու կը տաքնար տարեկան աղջկան հետ, միեւնոյն տեսարանը դուրսպայ կը հիւանդ: Փերեզակը կը տարակուսի թէ կ'ուզէ՞ ապրանք գնել, ուսկից եւ այլ զարդեղէններ, այո՛ կը պատասխանէ Հայուհին, որուն ամուսինը Արան կը կոչուէր, հովիւ էր ու ոչխար կ'արածէր:

Պարսիկը արկղը կը բանայ, գոյց կուտայ զրաւիչ ապրանքներ, կ'առաջարկէ որ փորը կշռացնէ եւ ուզած ապրանքը առնէ. Հայուհին կ'ազդուի անապահով այս առաջարկէն, բացատրելով թէ մերժէ, ձրի որեւէ բան առնել:

Անմիջապէս առատ ու համեղ կերակուրներ կը պատրաստէ եւ կը հրամցնէ օտարականին: Փերեզակը լաւ մը կշտանալէ յետոյ, երբ կը մեկնէր արկղէն ապրանքներ կը հանէ, կուտայ աղջկան, իսկ մօրը բազուկէն ալ գեղին ապարանջան մը կ'անցընէ, կը մերժէ որեւէ փո-

խարխուլթիւն եւ օրհնելով կը մեկնի:

Այդ պարսիկը, Շահ Աբբաս Առաջինն էր, որ իրեւ վերջակէտ ծպտուած, կը պըղտէր ամէն կողմ:

Երկու օր յետոյ, զինուոր մը կուգայ եւ հայ զոյգը կը հրաւիրէ պալատ, կը վախնան, բայց տոխպուած կ'երթան:

Շահը կը հարցուփորձէ զիրենք, անոնց խելացի ու տեղին պատասխաններէն շատ գոհ կը մնայ. նոր հաւատացեալներ կը հաղորդէ, հովիւին մելիքութեան տիտղոսը կուտայ եւ կ'ուղարկէ իրենց գաւառը:

Հայկական աւանդական հիւրասիրութիւնը, իր արդիւնքը կուտայ, հովիւը մելիքի կը փոխուի:

Հայաստանի մէջ, 700 թուականին հայ աւազանին կը տեղեկանայ թէ, արաբական հարատահարիչ իշխանութիւնները, որոշած են ջնջել Հայոց նախարարութիւնները եւ այրուձին, որպէսզի ազատութիւնն ու կողոպտեն հայ աշխարհը: Սմբատ Կիւրապաղատ, հայ նախարարներու գլուխը անցած ճմեռուան մէջ, երկու հազարնոց բանակով, կ'ապստամբի Արաբներու դէմ եւ կը մղէ վարդանակերտի ճակատամարտը:

Կատաղի պատերազմը, Հայերու վայրկեան յաղթանակով կը վերջանայ, թշնամին հինգ հազարնոց բանակը, դրեթէ ամբողջութեամբ կը բնաջնջուի: Մխայն երեք հարիւր զինուորներ վ'ազատին ու կը նահանջեն, ի վերջոյ կ'ապաստանին Շուշան իշխանուհիին կալուածը: Բայց քանի քաջ հայ զինուորներ, կը հետապնդեն, կը հասնին անոնց, կ'ուզեն վրկուածներն ալ սպաննել: Իշխանուհին կը լսէ ազմուկը, անմիջապէս կը փութայ վար եւ կ'ուղէ խօտրածին վերջ տալ: Հրամանատարը, Սմբատ, կ'ուզէ որ իշխանուհին չմիջամտէ ու արգելք չըլլայ բանակին դարձդարձութիւններուն, սակայն Շուշան տեղի չի տար, կը խնդրէ, կ'ազաչէ եւ ի վերջոյ կը յաջողի դուրը չարժել հայ զինուորներուն եւ հեռացնել զանոնք:

Արար պետերը, որոնք գառնուկներու վերածուած էին, վեհապէտ կնոջ եռեւէն, դիակ կը մնան, որ հիւանդանոցի վերածուած ծէր: Իշխանուհին, իր օգնականներուն հետ, վիրաւորները կը դարմանէր, կը կազդուրէր ու ապա բոլորն ալ հաղուեցնելով կը ղրկէր իրենց երկիրը: Հայուհիներու այս ասպետական վերաբերմունքը, խորապէս կը տպաւորէր մեր թշնամիները: Այս օրինակ ուրիշ յուզիչ օրինակներ, կը թուէ մեր պատմութիւնը, որոնք ցոյց կուտան մեր քոյրերուն անփոխարինելի ծառայութիւնները հայութեան ու մարդկութեան:

Ինչպէս ըսինք, մենք կրնայինք տակաւին երկարօրէն արտայայտուիլ հայուհիներու ուրիշ սխրագործութիւններուն պատասխանատուութեան մասին, բայց զանոնք կրնանք այս բաժինները:

Սակայն կարեւորութեամբ կ'ուզենք նշել թէ, ինչպէս հայր Վարդան Հայրապետ կը հաստատէ, Հայուհիներու այս պատուարեր գործունէութիւնները տեղի ունեցած են, երբ Հայաստան կը վայելէր համեմատական ազատութիւն եւ նախարարութիւններ գոյութիւն ունէին:

Իսկ երբ բարբարոսներ գրաւեցին Հայաստանը, աւերելով ու կոտորելով ժողովուրդը, Հայուհին պարտաւորուած իր պատեանին մէջ քաշուեցաւ, խորհելով միայն իր եւ իրենները դոյութիւնը պահպանել իբրեւ հայ, սպասելով գալիք լաւ օրերուն:

Այսօր կրկին Հայուհիներուն կը վիճակի ծանր պարտականութիւններ որոնց դլխաւորն է իրենց զաւակները իբրեւ Հայ մեծցնել:

ART S.O.S. ARMENIE

ՄԱՐՏ 14–Ի ԱՃՈՒՐԴԻՆ ԱՒԹԻՒ

Մարտ 14–ին է, ինչպէս յայտարարուած է որ տեղի կ'ունենայ այս վաճառքը, ի նպաստ Հայաստանի մանուկներուն:

Այս աճուրդին ամբողջ կազմակերպութիւնը իրագործուած է սիրայօժար կերպով, ծախքերն ալ ապահովուած են նոյն ձեւով, այսինքն՝ սիրայօժար կամ նուիրատուութեամբ: Օրինակ 3.000 օրինակ տպաքանակով քարթփոչին հրատարակութիւնը ձրի ապահովուած է «Փօլ – Փոլիսոն» (Փաթրիք Ժամկոչեան) ծանուցումի գործակալութեան կողմէ: Ձրի եղած են նաեւ նկարաչարութիւնը, թուղթը, տպագրութիւնը եւայլն, եւայլն:

Փիէր Քարտէն նաեւ սիրայօժար տրամադրած է իր «Լոփաս»ը, ցուցահանդէսին նշանատախտակները նուիրած է Շան – զ'Էլիզէի թատրոնը: Այս ամբողջը կը նշանակէ որ վաճառքին հատոյքին ամբողջութիւնը «ԷՍ – Օ – ԷՍ – Ամենի»ի միջոցաւ կ'երթայ Հայաստանի երախանեռուն:

Այս ձեռնարկը կը վայելէ երեք տասնեակ արուեստի քննադատներու, դերգարուեստական նիւթերու պատասխանատուներու եւ անձնաւորութիւններու նեցուկը:

Աճուրդի կը դրուին 230 գործեր, ծանօթ եւ դնահատուած արուեստագէտներու կողմէ նուիրուած: Ձեռնարկին ընդհանուր կազմակերպիչն է՝ Լէոն Առաջեան (SIR. L.), նկարիչ որ ապահոված է շփումներն ու յարաբերութիւնները ի յարգանս իր հօր՝ Արա Առաջեանի յիշատակին:

Անկասկած, պարզ դնորդներ կամ հաւաքոյ ընդոլներ պիտի փութան երեքշաբթի, Մարտ 14–ի, այս աճուրդին, քանի անգամ մը եւս, նպատակը՝ Հայաստանն է:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿՐԱԿԷ
ԵՐԶԱՆԱԿԸ
Դ. վարուժանի շուրջ

Հեղինակ՝ ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

Տպարան Կաթողիկոսութեան Հայոց
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

Անթիլիաս, 1988:

ԼԻՈՆ

ՋԱՆԱՋԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

● ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Շաբաթ, Փետրուար 25–ի իրիկունը, Մոլիէր սրահին մէջ, Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը կազմակերպեց երաժշտական երեկոյթ մը՝ որ, կը կարծենք, լայնօրէն պահունակութիւն պատճառեց շուրջ երկու հարիւր ունկնդիրներու:

Իրաւ է որ մեկնաբանողները արդէն վարժ, ծանօթ արուեստագէտներ էին՝ Հերմինէ Երիցեան (երգ), Յասմիկ Սիւրմէլեան եւ Սերկէյ Մարգարեան (երկուքն ալ՝ դաշնակ):

Յայտագիրը ամբողջովին գրաւուած էր հայ յօրինողներու գործերով, ինչ որ, այդ մակարդակի վրայ չատ անգամ չէ որ կը պատահի:

Սերկէյ Մարգարեան, Հերմինէ Երիցեան, ընկերակցութեամբ Յասմիկ Սիւրմէլեանի եւ այս վերջինը միայնակ արժանացան պիսերու: Հերմինէ Երիցեան ամէնէն աւելի խանդավառեց սրահը «Երեւան»ի (Սիլվա Կապուտիկեանի բառերով) եւ յետոյ, յայտագրէն դուրս, «Հայաստան»ի մեկնաբանութիւններով: ընտիպուեցաւ կրկնել: Կը կարծենք՝ հաճոյքով, ի տես, ամէն անգամուն, իր դրաւիչ ժպիտին:

Յատկին հոն է որ այս որակով երաժշտական երեկոյթ մը հազիւ երկու հարիւր հոգի հաւաքած էր: Ու կ'ըսուի թէ Հայերը կը սիրեն երգ, երաժշտութիւն:

Ներկայ էր Նորվան Եպիսկոպոս, ինչպէս նաեւ Կապոյտ Խաչի այս ձեռնարկին իրենց նիւթական աջակցութիւնը բերած տասնեակ մը հայ անձնաւորութիւններ: Եթէ չըլլար անոնց օժանդակութիւնը, բնականաբար կարելի չէր այսպիսի կազմակերպութիւն մը գլուխ հանել, առանց պարպելու մասնաճիւղին դանձանակը, մինչեւ յատակը ...

● ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

Նոյն Մոլիէր սրահին մէջն էր որ հետեւեալ օրը, Կիրակի, տեղի ունեցաւ Հայ Աբի կազմակերպութեան տարեկան հանդէսը: Սրահը քիչ մը աւելի լեցուն էր քան նախորդ իրիկունը:

Պարագաներու բերումով, հապճեպ կերպով պատրաստուած ցերեկոյթ մը, ամբողջովին Ֆրանսերէն ելոյթներով: Ըստ ունեցաւ ժամանակի պակասին պատճառաւ: Մխթարեա Իշխան հայրենի բանաստեղծներու գործերէն իր կատարած տպաւորիչ արտասանութիւններով, կըրցաւ տակաւին յիշեցնել թէ հայկական հանդէսի մը ներկայ էինք:

Շրջանային պետ՝ Աւետիս Տօնապետեան ալ խօսեցաւ պահ մը հայերէն: Շեշտը դրաւ մանաւանդ սկաուտութեան դերին, զօրացնելու համար պատասխանատուութեան դիտակցութիւնը պատանիներու մօտ, մանաւանդ խմբապետներու: Աւտնք, թէեւ իրենց թանկագին ժամանակէն մաս մը կուտան հայ Աբիներու Միութեան, բայց իրենք ալ կը սորվին կազմակերպել, կը տատանին փորձառութիւն վարելու խմբակներ, խումբեր, ու այդպիսի փորձառութիւն մը կարեւոր է, բաւ կեանքի ամէն հանդրտանիներուն:

Ծանօթ է Լիոնի Հայերու որ Հայ Աբիներու տեղական մասնաճիւղը չատ բան կը պարտի Տօնապետեան ընտանիքին անդամներուն եւ նաեւ Օրիորդ Տէր – Մարտիրոսեանի՝ որոնք, 1971–էն ի վեր, կը վարեն, մեծ անձնուիրութեամբ այս միութեան գործունէութիւնը, յաճախ, բերբախտաբար, օդնութեամբը պիտակից քանի մը ծնողներու: Միութեան ծոցին մէջ ծրծուած է Լիոնի հայ ներկայ երիտասարդութեան մէկ փոքր, բայց արժէքաւոր մասը:

Կը կարծենք որ Հայ Աբիները կրնան բազմանալ շրջանին մէջ, եւ պէտք է բազմանան: Այդ կախում ունի անշուշտ ծնողներու պիտակցութենէն: Նոյն գիտակցութիւն տեղեկացանք որ Փարիզի նախկին պետերէն՝ Սուրէն Փանոսեան, այժմ բնակիչ Լիոնի, պիտի կրնայ թերել իր աջակցութիւնը մասնաճիւղին տպագայ գործունէութեան:

Հանդէսին վերջաւորութիւնը տպաւորիչ էր: Աղջիկ ու մանչ, մեծ ու պզտիկ, հաւաքուած բեմին վրայ, երգեցին Աղնաւուրին «Քեզի համար Հայաստան»ը...

● ՅԱՐԳԱՆՔ ՄԻՍԱՔ ՄԱՆՈՒՇԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Շնորհիւ Լիոնի Կից Վ.օ – ան – Վըլէնի քաղաքապետութեան եւ Հայերու օժանդակութեան, յուշարձան մը կայ, 1979էն ի վեր, փոքր պարտէզի մը մէջ, Տէսինի մօտ: Միասք Մանուչեանի եւ իր միջազգային դիմադրողներու խումբին յիշատակը չէ մոռցուած չրջանին մէջ: Չէ մոռցուած որ անոնք հրացանազարկ եղան Գերմանացիներու կողմէ, Փարիզ, 1944 Փետրուար 21–ին: Ամէն տարի, Փետրուարի առաջին կիրակի կը կատարուի արարողութիւն մը պարտէզին մէջ, Հայերու եւ աւելի չատ ոչ – Հայերու ներկայութեամբ:

Շաբաթ, Փետրուար 25–ի առաւօտուն, նախկին մարտիկներու 14 ընկերակցութիւններ ներկայ էին իրենց դրօշակներով աւանդական դարձած այս արարողութեան:

Ծաղկեայ տեղւոյն համապատասխան քաղաքապետը Պր. Շարիէ եւ դիմադրական ընկերակցութեան մը քարտուղարը, Պր. Քարիէ. չեշտը դրին Ֆրանսայի պաշտպանութեան համար օտար, դաղթական դիմադրականներու գոհողութեանը վրայ, առանց մոռնալու յիշել մանաւանդ Հայերը եւ հայկական պահանջները:

Ծաղկեայ նաեւ Սամուէլ Թիլպեան, ներկայացուց ամփոփ կերպով ազատութենէ Միասք Մանուչեանի կեանքին հանդրուանները եւ վերջացուց ըսելով թէ որքա՜ն երջանիկ պիտի ըլլար Միասք, եթէ տեսնէր թէ ամբողջ աշխարհ, մանաւանդ Ֆրանսան, զօրավիդ Վահդնեցան ազէտեալ Հայաստանի:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԱՐԳԵԼՔԸ

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

«Երկու չաբաթ միայն եւ յետոյ կը տանեմ Նաթալիան եւ Աբմիկը հանգչին երը: Այնտեղ կը յայտնեմ Նաթալիայի թէ ամէն ինչ վերջացած է: Ես եմ մեղաւորը, լա՛ւ, թող պահանջի ապահարդան: Ցետոյ ռուսական օրէնքով կ'ամուսնանամ Սաթենիկի հետ: Ես կ'ապահովեմ լայն կերպով Նաթալիայի եւ Աբմիկի նիւթական վիճակը եւ Ատուած իրենց հետ... Եթէ Նաթալիա դիմադրէ եւ չուդի ապահարդան...ոչինչ... - Սաթենիկի հետ կը մեկնենք Մոսկուա, կը մնանք այնտեղ որքան կարելի է երկար եւ միասին կը վերադառնանք Բաքու: Կը վերցնեմ ուրիշ բնակարան եւ Նաթալիա կ'անէ ինչպէս կը ցանկայ: Կը մնայ իր տան մէջ Բաքուում թէ կը գնայ իր ազգականներուն մօտ, այդ իր գործն է: Վերջ ի վերջոյ նա կ'ըմբռնէ թէ պէտք է խնդրէ ապահարդան»:

Անհամբերութեամբ ժամացոյցին նայեցաւ եւ հիւրերը ոտքի եղան: Երկար քաղաքավարական հաւաստիքներով հրաժեշտ առին ու մեկնեցան: Փոխանորդը եւ Արամայիս կը մնային: Փոխանորդը իր դլխի մէջ անհանդստութիւն ունէր: Նա թէեւ ոչ մէկ անախորժ բառ լսած էր երես երեսի, բայց չատ ցուրտ վերաբերեր էր Սաթենիկի հետ, մանաւանդ այն միջոցին երբ Գարեգին հիւանդ էր: Այն պահուն որ Գարեգին հիւրերը կը ճամբէր, փոխանորդը Արամայիսի հետ կը խօսակցէր պատուհանի առջեւ եւ կը ջանար անոր աջակցութիւնը ապահովել: Շատ լաւ զդացեր էր Գարեգինի տակրուութեան պատճառը եւ զդացեր էր նաեւ որ Նաթալիայի գործը վատ է: Կը դուշակէր դրեթէ Գարեգինի մտադրութիւնները եւ այն պահուն որ անիկա ժամացոյցին նայեցաւ անհամբերութեամբ, ինքը ընտանի էր այդ չարժումին եւ դիտէր ատոր նոր նշանակութիւնը, անմիջապէս մտածեց. «Այդ Սաթենիկը դեռ նրան զրաղցընում է, եւ թերեւս աւելի քան երբեք»:

Իր քօղարկուած ակնարկութիւններուն Արամայիս կը պատասխանէր չարաճճի ժպիտով:

– Նոր բան կայ, ըսաւ վերջապէս փոխանորդին:

– Հա, ի՞նչ բան:

– Սպասիր, կը լսես:

– Դու նրան տեսնո՞ւմ ես:

– Չէ... հանդիպեցի այնպէս... դիպուածով:

– Ա՛հ, որտե՞ղ...

– Սպասիր էլի...

Երբ Գարեգին սրահ մտաւ, Արամայիս, որ մինչեւ այդ դրեթէ լուռ մնացեր էր, ըսաւ ժպտելով.

– Գարեգին Իվանովիչ... ես լսեցի լաւ լուրը ժամը եօթին, թերեւս ձեղանից առաջ... բայց ստիպուած էի չտապել կայարան իմ քեռորդւոյս ընկերանալու. նա այսօր մեկնում էր Թիֆլիս, իր մօր մօտ... մտաղրել էի ձեզ հեռաձոսել կայարանից երբ ահա տեսայ Սաթենիկ Գրիդորովնան, որ նոյնպէս մեկնում էր Թիֆլիս...

Ցանկարծական կարմրութիւն մը չտոդունեց Գարեգինի դէմքը, յետոյ նոյնկէն մաս մը կուտան Հայ Աբիներու Միութեան, բայց իրենք ալ կը սորվին կազմակերպել, կը տատանին փորձառութիւն վարելու խմբակներ, խումբեր, ու այդպիսի փորձառութիւն մը կարեւոր է, բաւ կեանքի ամէն հանդրտանիներուն:

Ծանօթ է Լիոնի Հայերու որ Հայ Աբիներու տեղական մասնաճիւղը չատ բան կը պարտի Տօնապետեան ընտանիքին անդամներուն եւ նաեւ Օրիորդ Տէր – Մարտիրոսեանի՝ որոնք, 1971–էն ի վեր, կը վարեն, մեծ անձնուիրութեամբ այս միութեան գործունէութիւնը, յաճախ, բերբախտաբար, օդնութեամբը պիտակից քանի մը ծնողներու: Միութեան ծոցին մէջ ծրծուած է Լիոնի հայ ներկայ երիտասարդութեան մէկ փոքր, բայց արժէքաւոր մասը:

Կը կարծենք որ Հայ Աբիները կրնան բազմանալ շրջանին մէջ, եւ պէտք է բազմանան: Այդ կախում ունի անշուշտ ծնողներու պիտակցութենէն: Նոյն գիտակցութիւն տեղեկացանք որ Փարիզի նախկին պետերէն՝ Սուրէն Փանոսեան, այժմ բնակիչ Լիոնի, պիտի կրնայ թերել իր աջակցութիւնը մասնաճիւղին տպագայ գործունէութեան:

Հանդէսին վերջաւորութիւնը տպաւորիչ էր: Աղջիկ ու մանչ, մեծ ու պզտիկ, հաւաքուած բեմին վրայ, երգեցին Աղնաւուրին «Քեզի համար Հայաստան»ը...

● ՅԱՐԳԱՆՔ ՄԻՍԱՔ ՄԱՆՈՒՇԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Շնորհիւ Լիոնի Կից Վ.օ – ան – Վըլէնի քաղաքապետութեան եւ Հայերու օժանդակութեան, յուշարձան մը կայ, 1979էն ի վեր, փոքր պարտէզի մը մէջ, Տէսինի մօտ: Միասք Մանուչեանի եւ իր միջազգային դիմադրողներու խումբին յիշատակը չէ մոռցուած չրջանին մէջ: Չէ մոռցուած որ անոնք հրացանազարկ եղան Գերմանացիներու կողմէ, Փարիզ, 1944 Փետրուար 21–ին: Ամէն տարի, Փետրուարի առաջին կիրակի կը կատարուի արարողութիւն մը պարտէզին մէջ, Հայերու եւ աւելի չատ ոչ – Հայերու ներկայութեամբ:

Շաբաթ, Փետրուար 25–ի առաւօտուն, նախկին մարտիկներու 14 ընկերակցութիւններ ներկայ էին իրենց դրօշակներով աւանդական դարձած այս արարողութեան:

Ծաղկեայ տեղւոյն համապատասխան քաղաքապետը Պր. Շարիէ եւ դիմադրական ընկերակցութեան մը քարտուղարը, Պր. Քարիէ. չեշտը դրին Ֆրանսայի պաշտպանութեան համար օտար, դաղթական դիմադրականներու գոհողութեանը վրայ, առանց մոռնալու յիշել մանաւանդ Հայերը եւ հայկական պահանջները:

Ծաղկեայ նաեւ Սամուէլ Թիլպեան, ներկայացուց ամփոփ կերպով ազատութենէ Միասք Մանուչեանի կեանքին հանդրուանները եւ վերջացուց ըսելով թէ որքա՜ն երջանիկ պիտի ըլլար Միասք, եթէ տեսնէր թէ ամբողջ աշխարհ, մանաւանդ Ֆրանսան, զօրավիդ Վահդնեցան ազէտեալ Հայաստանի:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

(Շար. 108)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի բոլոր ընկերուհիները կը փութան յայտնել իրենց խորին ցաւակցութիւնները Յարութիւն Գասպարեանի, ընկերուհի Անի Գասպարեանի, Տէր եւ Տիկին Մինաս Մելքոնեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաններուն իրենց կնոջ, մօր եւ տզզականին, ընկերուհի՝ Լիւսի Գասպարեանի մահուան առթիւ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը, Հանրի Կարապետեանի (Քալիֆոռնիա) մահուան եւ յուղարկաւորութեան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, ողբացեալին ընկերք եւ բարեկամներուն կոչէ, Հայաստանի աղէտեալներուն համար ընծայարկութեամբ ստացած է 1100 Ֆր. :

TABLEAUX
CONTEMPORAINS
Différents ateliers

Aussi, sur commande :
Portraits,
Natures-mortes,
reproductions...
ainsi que restauration.

CONTACTER :
OHANNES DEMIRDJIAN
42. 71. 67. 86
OU LUI ECRIRE :
102, avenue des Champs - Elysées
75008 PARIS

ՓՈՒԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Ազնիւ Համբիկեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Համազասպ Մոմճեան փոխան ծաղիկի 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

TEP
direction Guy Rétoré
159, avenue GAMBETTA
75020 PARIS
— tél. : 43 63 20 96 —
du 28 Février au 31 Mars
L'ANKOU
DE
JEAN-JACQUES
VAROUJEAN
par la Limousine —
Centre Dramatique National
Mardi - Mercredi - Vendredi - Samedi
20h30
Jeudi 19h / Dimanche 15h

AAAS
URGENT
La Maison de Retraite Arménienne de Gonesse (Val d'Oise)
RECHERCHE
Une infirmière diplomée d'Etat (I.D.E.)
possibilité de logement
Un homme d'entretien
Contacter la direction au 39 85 24 24 tous les jours sauf samedi et dimanche

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris 5e

EXPOSITION
Le Centre Culturel Saint Mesrob accueille
JOSEPH TERDJAN
qui expose ses toiles du 3 au 17 Mars
Heures de visites : de 15h. à 19h.

CROIX BLEUE
DES ARMÉNIENS
DE FRANCE

La Croix Bleue des Arméniens de France recrute, pour sa colonie de Bellefontaine, séjours de Juillet et Août 1989 :

— directeurs-adjoints
— infirmiers
— intendants
— économes
— cuisiniers et aide-cuisiniers
— hommes d'entretien (avec permis de conduire)
— moniteurs diplômés BAFA (pour ces derniers, candidatures à adresser avant le 31 mars 89).

***

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche, pour ses camps itinérants (juillet et août), directeurs diplômés et directeurs-adjoints.

Candidatures à envoyer à l'adresse suivante :
C.B.A.F.—17, rue Bleue — 75009 Paris

ART S.O.S. ARMENIE

COMMUNIQUE

ART S.O.S - ARMENIE procèdera à la vente aux enchères des œuvres offertes par environ 215 arstistes et donateurs au profit des enfants d'Arménie sous le contrôle de Me Cornette de Saint-Cyr, commissaire-priseur et de Michel Thuault,

LE MARDI 14 MARS à 21 h
A L'ESPACE CARDIN *
Une exposition publique
précèdera la vente :
le lundi 13 mars de 14 h à 20 h 30
le mardi 14 mars de 10 h à 15 h
VERNISSAGE
le lundi 13 mars de 17 h à 20 h 30

*3 avenue Gabriel, 75008 Paris
métro Concorde

Conditions de la vente
— Elle se fera sans frais.
— Les opérations de vente seront contrôlées par une commission composée de Antonio SEGUI, SIR L. et Vladimir VELICOVIC, peintres, Alain JOUFFROY, Pierre RESTANY, Gérard XURIGUERA, critiques d'art, Me CORNETTE de SAINT-CYR, commissaire-priseur, Michel THUAULT, collectionneur et organisateur d'exposition, Claude MUTAFIAN, agrégé de mathématiques, Maître de conférence à l'Université Paris-Nord, le Docteur Serge SIMONIAN, président du Conseil d'Administration de l'Eglise Apostolique Arménienne de Paris.

Contenu de la vente
La vente aux enchères concernera 220 œuvres environ, d'artistes de toutes les générations, recouvrant toutes les tendances de l'art contemporain dont :
— 100 peintures et peintures-sculptures
— 80 œuvres sur papier (gouaches, aquarelles, pastels, dessins, photos etc...)
— 15 sculptures et «boîtes»
— 20 multiples.
Il s'agit d'un ensemble d'œuvres de grande qualité.

Organisation
— ART S.O.S - ARMENIE est due à l'initiative de Léon ARADIAN dit SIR L., peintre, qui en assure également l'organisation, aidé, pour la liaison avec la communauté arménienne et S.O.S - ARMENIE, par Henri GHAZERIAN, peintre, aidé quotidiennement, à tous les niveaux, par Elisabeth GUERINEAU, ressponsable de formation et conseillé par Michel THUAULT.
Pour tous renseignements :
ART S.O.S - ARMENIE
c/o SIR L.
17, rue de Rivoli, 75004 Paris
tél. 42 71 53 07 tous les jours de 12 h à 20 h

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՅ ԿՆՈՋ ՄՏԻՒ ԵՒ ՏԱՂԱՆԴԻ ՓԱՌԱՏՕՆ

Մարտկլլի Մայր Եկեղեցւոյ տիկնանց Յանձնախումբը Մայիս 26, 27 եւ 28 թուականներուն եկեղեցւոյ մշակութային սրահին մէջ կը կազմակերպէ «Հայ կնոջ մաքի եւ տաղանդի փառատօն»ը : Կը խնդրուի նկատի ունենալ յիշեալ թուականները եւ չխաչաձեւել : Մանրամասնութիւնները յետագային :

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ
ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ Ե.
ՅԱՐՈՒԹ ԿՈՍՏԱՆԴԵԱՆ
Նամակագիրը

բանաստեղծը, որուն գործը վերջերս լոյս տեսաւ Երեւան, իր նամակներուն ընդմէջէն կը ներկայացնէ

ՋՈՒԼԻԱ ԳԱՋԱՆՃԵԱՆ

Կիրակի, Մարտ 12, ժամը 16ին
ՀԲԸՄ Հայ Ակնեցի Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(M° COURCELLES)
– Մուտքը ազատ է –

Ս. ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՌԻՋ

Շաբաթ օր, Մարտ 11, ուր է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին՝ Սոսկալի Զարհարանացն եւ Մարին ի Վիրապն :

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի՝ բաց Խորանով :

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՏՕՆ ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ՄՈՒՏՆ Ի ՎԻՐԱՊՆ ՍՈՍԿԱԼԻ ԶԱՐՁԱՐԱՆԱՑՆ

Շաբաթ, Մարտ 11–ին ուր է «Գրիգոր Լուսաւորչին» : Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի Խորանին վրայով բաց :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլլի Սաթենիկ Տէր-Դաւթեան մանկամիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղիկի՝ Գնել Կոշկարեանի մասին առթիւ :

Տէր եւ Տիկին Ա. Տատուրեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ամենակ Պետեան 100 Ֆր., Տիկին Եղիս Քիւլճեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պօղոս Շրոյեան 200 Ֆր. :

***

Շաւիլլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. – 400 Ֆրանք Տէր եւ Տիկին Ճեպճեճեանէն փոխան ծաղկեպսակի Գնել Կոշկարեանի մահուան առթիւ, 500 Ֆր. Տիկին Աղաճի Պարոնեանէն իր ամուսնոյն մահուան 5–րդ տարելիցին առթիւ, 300 Ֆր. Տիկին Լինտա Աբելեանէն իր ամուսնոյն մահուան 17–րդ տարելիցին համար :

Toute l'équipe de l'UGAB - JEUNES vous convie à sa
SOIREE TROPICALE
le Samedi 11 Mars à partir de 22 heures
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
★ AMBIANCE BRESILIENNE ★
★ COCKTAILS EXOTIQUES ET PUNCH ★
★ COTILLONS ★
Disc-Jockey professionnel
◆ VENEZ NOMBREUX ◆
l'UGAB - JEUNES : La garantie d'une soirée réussie.
PARTICIPATION AUX FRAIS : Membre 60 Frs. Non membre 80 Frs.
Tenue correcte exigée.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 11-12
SAMEDI-DIMANCHE
11-12 MARS
1989

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel. . 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64ԲԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.969 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 64e ANNÉE — No 16.969

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Նորընտիր նախագահը առաջին ճախորդութիւն մը կրեց Պաշտպանութեան իր նշանակած նախարարին պատճառով : Արդարեւ, համատարած նախագահին եւ նախարարին համաձայնութեան, Ծերակոյտը վերջնապէս մերժեց (47–ի դէմ 53 ձայնով) վաւերացնել Գուէյի նշանակումը : Ծանօթ է որ Թաուըը կը մեղադրուէր ալքոլամոլութեան եւ կնամոլութեան համար, ինչ որ Լիպերասիոնի խորագրել կու տար, Ուրբաթ օր՝ «Փոթորիկ գաւաթ մը ուիսքիի մէջ» : Շաբաթներէ ի վեր ամերիկեան ամբողջ մամուլը չինայեց Թաուըրի, անձնական իր կեանքին բոլոր անեզաւեակ մանրամասնութիւնները հրապարակելով :

ՆԱՒԱՌԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ չուրջ 10 ժամ գլուխ գլխի խօսակցութիւն ունեցած է Նաւլի Պէնճէմինի հետ եւ կը թուի որ բոլոր կնճռոտ հարցերը կարգադրուած են : Մնթերան երկրորդ տեսակցութեան մը եռք, Ուրբաթ, Փարիզ կը վերադառնայ, նախատեսուած ժամէն աւելի առաջ, կարենալ ներկայ ըլլալու համար իր բարեկամին՝ Փըլայի յուղարկաւորութեան :

ՄԵՍԱՃԸՐԻՆԵՐՈՒ Սէ – Ժէ – Թէ–ի բանուորները վերջ տուին իրենց դործադուլին Ուրբաթ օր եւ թերթերը կըրկին իրենց տեղերը պտան կրպակներուն մէջ :

ՅՈՐՀ· ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ այլեւս կը ճանչնայ Հէյի արդարութեան միջազգային Ատեանի ձեռնհասութիւնը : ՄԱԿ–ի ընդհ· քարտուղարին ուղղուած նամակով մըն է որ Շեվարնաձէ այս որոշումը կը հաղորդէ : Ատեանը վճիռ կու տայ միջազգային հետեւեալ դաշինքներու տարակածութեանց պարագային · – ցեղասպանութեան ոճիրի զսպումին վերաբերող 1948–ի պայմանագրութիւն, 1949–ի պայմանագրութիւն մարզոց եւ պոռնկութեան վաճառաշահութեան զսպում, կիներու քաղաքական իրաւունքներու վերաբերող 1952–ի պայմանագրութիւն, ցեղային խտրականութեան ջնջումի 1965ի պայմանագրութիւն, կիներու դէմ խտրականութեանց ջնջումի 1979–ի պայմանագրութիւն, 1984–ի պայմանագրութիւն չարչարանքի եւ անգութ, ամարդի եւ նսեմացուցիչ այլ վարմունքներու դէմ : Յորդ· Միութիւնը այս բոլոր դաշինքները ստորագրած էր, բայց չէր ընդունած Հէյի ձեռնհասութիւնը այդ մասին :

ՌՈՊԻՐ ԼԱՔՈՍԹ մեռաւ 90 տարեկանին : Նախքան անկախութիւնը, Ալժերիոյ վերջին տէրն նախարարն էր : Ի Մոլէի կառավարութեան մէջ, եղմատական եւ անտեսական նախարար եղած է : 1956–ին է որ կը նշանակուէր Ալժերիոյ ընդհ· կառավարիչ եւ մամուլը զինքը կը կոչէր «վերջին քառորդ ժամուն մարդը» : Թէեւ ընկերվարական, դէմ էր Ալժերիոյ անկախութեան եւ տը Կօլի, միշտ պիտի մնար Ֆրանսական Ալժերիոյ կողմնակից մը :

ՄԻԱՑԵԱԼ ԱԶԳԵՐՈՒ մարդկային իրաւանց Ծանձնախումբը, ժընեւ դումարած իր նիստին դատապարտումի բանաձեւ մը քուէարկեց Ռումանիոյ դէմ, «մարդկային եւ հիմնական տարրական իրաւունքներու բռնաբարման համար» : Ռումանիոյ ներկայացուցիչը մերժեց այդ վճիռը, պատճառելով :

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՑՈՒՅՑ

(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՓԵՏՐ· 27 / ՄԱՐՏ 7)

ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒՈՂ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՍԹՈՔՀՈԼՄ· – Շուէտի Զախ – համայնավար – կուսակցութեան անդամները Հայաստանի օգնութեան ֆոնտ փոխանցած են 100 հազար քրոնի (100 հազար Ֆրանք) : *Դումարը խորհրդային դեսպանին յանձնած է կուսակցութեան նախագահը* :

ՀԵԼՍԻՆԲԻ· – Ֆինլանտայի չինարար բանուորներու արհեստակցական Միութիւնը Հայաստանի օգնութեան ֆոնտին պիտի յատկացնէ 500 հազար մարք (720 հազար Ֆրանք) : *Այդ դումարով կը պնուին բնակելի տնակներ, որոնց տեղադրումը կը կատարեն Ֆինլանտացի չինարարները* : *Արհեստակցական միութիւնը կը ղրկէ նաեւ քանի մը հարիւր խորանարդ մեթր տախտակ, դիւրացնելու համար աղէտեալ շրջաններու վերաշինութեան աշխատանքները կատարումը* :

ԹՈՒԻՈ· – «Ինչ համար Հայաստան» նշանաբանով համերդ մը տեղի ունեցած է մայրաքաղաքի գլխաւոր հանդիսասրահներէն մէկուն մէջ : *Ռաւէլի, Շոփէնի, Զայքովսքիի, Ռախմանինովի ստեղծագործութիւնները մեկնաբանած են ճոխ վոնցի յայտնի երաժիշտներ՝ դաշնակահարներ, ջութակահարներ, երգիչներ* :

Այս առթիւ Հայաստանէն հրաւիրուած դաշնակահարուհի Գայեանէ Ջաղացպանեան նուագած է Կոմիտասէ, Ա· Խաչատուրեանէ, Է· Միրզոյեանէ քանի մը կտորներ :

Ճախոնի մէջ հանդանակութիւնը կը շարունակուի :

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ Լ· ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԱՄՐԱՊՆԴՈՒՈՂ ԿԱՊԵՐԸ

Ա· քարտուղար Սուբէն Յարութիւնեան Մարտ 3–ին ընդունած է Լեռնային Ղարաբաղի Ինքնավար Մարզի ստեղծագործական միութիւններու պատասխանատուները :

Յօսակցութեան մասնակցած են Լ· Ղ· Ի· Մ·–ի Մշակոյթի վարչութեան պետ Լ· Ղազինեան եւ Լ·Ղ·Ի·Մ·–ի ստեղծագործական կազմակերպութեանց ղեկավարները (դրողներու, լրագրողներու, երգահաններու, նկարիչներու եւայլն) : *Անոնք ընդգծած են որ անհրաժեշտ է Հայաստանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի միջեւ ստեղծուող մշակութային կապերուն մէջ ընդգրկել ոչ միայն Երեւանի ու Ստեփանակերտի աշխատաւորները, այլեւ գիւղական շրջաններու բնակչութիւնը, երիտասարդութիւնը* :

Պատասխանատուները ընդունած են նաեւ կենտկոմի քարտուղար Գ· Գալոյեանի կողմէ : *Անոնք հանդիպում ունեցած են Հայաստանի ստեղծագործական միութիւններու եւ հանրային կազմակերպութեանց ղեկավարներուն հետ, նշած են Հայաստանի ու Լեռնային Ղարաբաղի մշակութային կապերու ընդլայնման ուղիները* :

Հանդիպումներու եւ գրոյցներու ընթացքին ելոյթ ունեցած են մշակութային բազմաթիւ գործիչներ, ինչպէս՝ Հ· Յովհաննիսեան, Զ· Բալայեան, ճարտարապետ Վ· Յարութիւնեան, բեմադիր Ս· Խրարյէլեան, նկարիչ Ա· Շիրազ, Մշակոյթի նախարար Եու· Մելիք – Օհանջանեան եւայլն :

***

Ս· ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ԵՒ Լ· ՎՈՐՈՆԻՆ ԹԱԼԻՆԻ ԵՒ ԱՆԻԻ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Բուն աղէտեալ շրջանէն համեմատաբար հեռու գտնուող Թալինի շրջանը եւս բաւականաչափ վնասուած է : *Անգործածելի դարձած են 11 դպրոցներ, մեծ թիւով բնակելի չէնքեր, այլ շինութիւններ* : *Ծանրացած հարցերուն աւելի մօտէն ծանօթանալու նպատակով այս շրջանը այցելած են վերկրաշարժի յանձնախումբի անդամները, Ա· քարտուղար՝ Ս· Յարութիւնեան եւ խորհրդային փոխ – վարչապետ՝ Լ· Վորոնին* :

Բնակչութեան հետ հանդիպումներու ընթացքին որոշ հարցերու պատասխանները ուղղակի տեղւոյն վրայ արուած են : *Այդպէս լուծուած է, օրինակ, Բաղրամեանի շրջանի խումբ մը քիւրտ աշխատաւորներու առաջադրած հարցը· անոնց կը տրամադրուին 30 տնակ եւ քանի մը չարժուն բաղնիք* : *Ջիրենք յուզող որոշ հարցերուն լուծումը ստացած են նաեւ Աղբերբնջանէն ներգաղթած ընտանիքները· շրջանային մարմիններուն յանձնարարուած է անոնց բնակութեան իրաւունք եւ աշխատանք տալ* :

Յանձնախումբին անդամները եղած են նաեւ Անիի շրջանը, որ նոյնպէս տուժած է երկրաշարժէն : *Այստեղ իրենց հայ գործընկերներուն հետ աշխատանքի անցած են Ղազախստանէն եւ Վաւերայէն եկած շինարարները* : *Հանդիպումներէն մէկուն ընթացքին խօսք եղած է նաեւ Անիի – Պեմզա կայարանամերձ աւտանի կառուցման մասին* : *Նպատակայարմար նկատուած է օգտագործել սիփւոքահայ այն կազմակերպութիւններու բարեխիղճ նախաձեռնութիւնը, որոնք մտադիր են որեւէ ատան կառուցանել աղէտեալ շրջանների մէջ* : *Որոշուած է նոյն ձեւով լուծել նաեւ շրջանային հիւանդանոցի կառուցման հարցը* :

***

ԶՐՈՅՑ
ՎԱԶԳԷՆ Ա.Ի ՀԵՏ

(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՄԱՐՏ 7)

Խորհրդային Միութեան ժողովրդական դեպուտատաներէն ընտրութիւններէն Է– միածնի թիւ 734 տերիտորիալ ընտրական օկրուգում դեպուտատութեան թեկնածու է դրանցուել Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Առաջինը :

Այդ առթիւ վեհափառ Հայրապետին այցելեց եւ զրոյց ունեցաւ լրագրող Վարուժան Ոսկանեանը :

– Ուրախ եմ, որ Ձերդ Սրբութիւնը խորհրդային Միութեան ժողովրդական դեպուտատութեան թեկնածու է առաջադրուել : Կը խնդրէի՛մ որ ասէի՛մ, թէ ընտրելու դէպքում ի՞նչ գործունէութիւն կը ծաւալէի՛մ իբրեւ խորհրդային Միութեան ժողովրդական դեպուտատ :

– Նախ ես կ'ուզեմ արտայայտել իմ գոհունակութիւնը, որ այսպիսի առաջարկ եղաւ՝ դեպուտատութեան իմ թեկնածութիւնը դնելու, եւ ես էլ ընդունեցի այդ առաջարկը, ինչ որ նկատում եմ ինձ համար պատիւ եւ մեր եկեղեցու համար՝ նոյնպէս մասնաւոր ուշադրութիւն մեր հասարակութեան կողմից :

Առաջին անգամ է, որ այսպիսի իրավիճակ է ստեղծւում մեր երկրում, երեւի, անշուշտ, իրրեւ հետեւանք այն նոր մտածելակերպի եւ այն նոր գործելակերպի, որ ընդհանրապէս ծաւալւում է ամբողջ Խորհրդային Միութեան մէջ՝ պերեստրոյկայի եւ դեմոկրատիայի ճանապարհով :

Ես ուրախ եմ, որ նաեւ եկեղեցական մակարդակի վրայ մասնակցութիւնը պիտի ապահովուի մեր երկրի բարձրագոյն մարմնին մէջ, որ դեպուտատների Սովետն է, մի տեսակ երեսփոխանական ժողով՝ հայերէն արտայայտուած :

Թէ ես ի՞նչ ձեւով պիտի կարողանամ իմ մասնակցութիւնը բերել եւ արժեւորել այդ բարձր մակարդակի վրայ՝ դա ինձ համար պարզ է, որովհետեւ ես հոգեւոր պետն եմ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ, իմ յատուկ առաքելութիւնը ունիմ մեր ժողովրդի կեանքում, որ զուտ կրօնական է : Եւ, հետեւաբար, իմ այս հանդամանքով է, որ պիտի մասնակցեմ ես այդ երեսփոխանական ժողովին : Եւ իմ այդ հանդամանքով, անշուշտ, ես պէտք է ղեկավարեմ, արտայայտեմ կրօնական հարցերով եւ եկեղեցական դործերով՝ միշտ ի նկատի ունենալով մեր Հայց· Եկեղեցւոյ չահերի պաշտպանութիւնը եւ բաւարարումը մեր առջեւ դրուած եկեղեցական հարցերի :

ԽՄԲ· – «ՅԱՌԱՋ»ի· –

Յարդ չէինք ուզած որեւէ խորհրդածութիւն ընել (տես՝ «*Յառաջ*», Յունուար 28 / 29), այս արտասովոր երեւոյթին առթիւ : Եթէ նոյնիսկ դիւրաւ կարելի էր գուշակել առաջարկին դրդապատճառները, մեզի համար դժուար էր գուշակել կաթողիկոսին հաւանութեան դրդապատճառները : Այսօր, առաջին անգամ ըլլալով, Վազգէն Ա· կ'արտայայտուի այդ մասին : Յաւօф սրտի, սակայն, պարտինք խոստովանիլ թէ տրուած բացատրութիւնը որեւէ ձեւով գոհացուցիչ չի թուիր, ոչ ալ համոզիչ, որպէսզի արդարացուէր նման թեկնածութիւն մը : Նախ, պարզ անդրադարձ մը սա «պատիւ» համարելու պարագային : Ինչո՞ւ : Եթէ անպայման պատիւի հարց մը պէտք է ըլլայ, կը խորհինք որ հակառակ ուղղութեամբ է : Դեռ միւնչեւ ե՞րբ պիտի չհրաժարինք մշտական երախտաւորի մեր սա հոգեբանութենէն :

Բայց, բուն հարցն ալ հոդ չէ : Ի՞նչ առաւելութիւններ պիտի բերէ մեր ժողովուրդին Վազգէն Ա·ի «*դեպուտատ*»ի հանգամանքը : Չենք տեսներ : Ընդհակառակն՝ անպատեհութիւնները ակներեւ են : Եւ որովհետեւ ոչ ոք կասկածի կրնայ ենթարկել այն խոր ու անվերապահ յարգանքն ու ակնածանքը զոր ունինք Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հանդէպ, չենք վարանիր ազատօրէն ու անկեղծօրէն արտայայտուելու : Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ շահերը պաշտպանելու համար, եթէ անպայման հայ կրօնաւոր մը պէտք է որպէս *դեպուտատ*, եպիսկոպոս մը լայնօրէն կը բաւէր : ԱՄԵՆԱՅՆ Հայոց Կաթողիկոսը, որ պետն է մեր եկեղեցւոյ *URBI et ORBI*, այդ հանգամանքին պատճառով իսկ Մայր Աթոռէն զատ ուրիշ աթոռի պէտք չունի : Դեռ կայ Սփիւռքի պարագան, որու վրայ չենք ուզեր շատ ծանրանալ, բայց կը թուի որ բոլորովին անտեսուած է, նման որոշում մը տրուած ատեն, թէ կրօնական, թէ աշխարհական տեսանկիւնէներէ : Արտասահմանի մէջ, գաղտնիք չէ որ Հայաստան եայց Եկեղեցին, զուտ եկեղեցական իր դերէն անդին եւ ի չգոյէ Սփիւռքը ներկայացնող աշխարհական որեւէ վերին մարմնի – ուզենք կամ չուզենք – դարձած է այդ ներկայացուցչական իշխանութիւնը : Եւ ուրեմն, խոտոր կը համեմատի այս կացութեան հետ, որ անոր պետն ալ Գերագոյն Սովետի երեսփոխան ըլլայ :

Երաշխի խնայուած ըլլար մեզի այս նոր փորձութիւնը :

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆԸ, ՈՐՈՆՔ ՄԱՏԱԴԻՐ ԵՆ ՈՐԵՒԷ ԱՏԱՆ ԿԱՌՈՒՑԱՆԵԼ ԱՂԷՏԵԱԼ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՀԻՒԼԷԱԿԱՑԱՆԻ ԱՆՁՆԱԿԱԶՄԸ ԻՐ ՏԵՂԸ ԿԸ ՄՆԱՑ

Հայաստանի հիւլէակայանի անձնակազմի անդամներէն ոչ մէկը ստիպուած կ'ըլլայ թողուլ աշխատանքի իր տեղը : Հիւլէակայանի տնօրէն Մ· Վարդանեան բացատրութիւններ կուտայ այժմ հոն աշխատող 2300 հոգիին յետադային տանելիք աշխատանքին մասին : Ան կը յայտնէ, թէ անոնց մէկ մասը կը ղրկուի եղած վառելանիւթի անվտանգ պահպանման աշխատանքով : Ելեկտրակայանի դադրեցումէն յետոյ տակաւին որոշ ատեն հարկ պիտի ըլլայ հոն պահել կորիզային վառելիքի մնացորդը, հետեւաբար ապահովութեան բոլոր համակարգերը պէտք է շարունակեն գործել : Նոր պայմաններու մէջ աշխատող մասնագէտներուն մէկ մասն ալ կը մասնակցի կայանին վերափոխման, որ կը վերածուի կազով աշխատող ջերմակայանի :

Լ. ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՅԱՏՈՒԿ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ՄԱՍԻՆ

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթի յատուկ թղթակիցը՝ Կ. Զաբարեան հանդիպում մը ունեցած է Լ.Ղ.Ի.Մ.ի յատուկ կառավարման Կոմիտէի անդամ Վիկտոր Միշինի հետ, որու յանձնարարուած է գրաղիլ կազմակերպական – կուսակցական եւ *քաղաքային* աշխատանքի հարցերով, արհեստակցական միութիւններու եւ կոմիսմիութեան, միւս հանրային կազմակերպութիւններու գործունէութեամբ, ինչպէս նաեւ ընկերային ոլորտին զարգացմամբ, ներառեալ առողջապահութիւնը:

Բազմաթիւ մանրամասն տեղեկութիւններ պարունակող այդ հարցազրոյցէն («Սովետական Հայաստան», Փետր. 21), կուտանիք գլխաւոր մասերը: Հոն նախ կը ներկայացուին յատուկ Կոմիտէի միւս անդամները:

**

Նախագահն է Արկադի Վոլսկի: Տեղական երեսփոխանական մարմիններու աշխատանքի, առեւտուրի, կապի, փոխադրամիջոցի, ինչպէս նաեւ Հայաստանի հետ Լեռնային Ղարաբաղի կապերուն զարգացման համար պատասխանատու անձն է Սէմեոն Բաբայեան: Վաղիմ Զաֆարով պատասխանատու է Լ.Ղ.Ի.Մ.ի–ի ազգաբնակչական բնակչութեան հետ կատարուող աշխատանքին: Սերգէյ Կուպրին կը դրաղի իրաւապահ մարմիններու աշխատանքի համադրութեամբ ու կ'օդնէ կուսակցութեան շրջանային կոմիտէներուն: Վիկտոր Պլիսով կը դէմատուրէ ինքնավար մարզին ընկերա – տնտեսական ծրագրաւորման, նիւթատեխնիկական ապահովման աշխատանքը, առեւտրական համակարգի կառավարման ուղուածքին մշակումը: Վալերի Սիդորով պատասխանատու է գաղափարախօսական հարցերուն, ներառեալ մշակոյթը եւ կրթութիւնը: Վլադիմիր Թովմասեան մարզի Վերահսկողութեան Կոմիտէի նախագահն է: Վերջերս Կոմիտէի տրա – մադրութեան դրուած է Իվան Դեաւոլով, որ առեւտրական ու կուսակցական աշխատանքի մեծ փորձառութիւն ունի:

Նախատեսուած է Կոմիտէի անդամներու թիւը հասցնել տասնեմեկի, իսկ անհրաժեշտութեան պարագային Լեռնային Ղարաբաղ կը հրաւիրուին այլ մասնագէտներ:

**

ԸՆԿԵՐԱՑԻՆ ՈՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԲԱԶՈՒՄ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Վերջերս Վ. Միշին, Ստեփանակերտի քաղկոմի Ա. քարտուղար՝ Վ. Աթաջան – եանի եւ գործկոմի նախագահ՝ Մ. Մխիդոյեանի ընկերակցութեամբ եղած է մեծաքանակ գործատուներ, ուր մանրամասնօրէն արձարձուած է ժողովուրդը շարունակ յուզող չինարարութեան հարցը: Արդարեւ, տպաւորիչ ծրագրեր կազմուած են, սակայն առայժմ անոնք միայն թուղթի վրայ են:

«Այդ հարցը շատ բարդ է, – խոստովանած է Վ. Միշին, – մանաւանդ որ Հայաստանը (որ կարեւոր բաժին պիտի ունենար մարզին չինարարութեան բնագաւառին մէջ) այսօր հասկնալի պատճառներով ի վիճակի չէ նկատելի օգնութիւն ցոյց տալու: Իսկ մարզին չինարարութեան սեփական վարելիութիւնները չափազանց քիչ են: Ստիպուած՝ պիտի դիմենք վերագաս մարմիններուն:

«Լուծելիք մեծ խնդիրներ կան: Այսօր մենք կը մշակենք Լեռնային Ղարաբաղի առեւտրութիւնը ինքնավար հիմերու վրայ դնելու հարցերը: Ցաւօք, մարզին մէջ այդ աշխատանքին համար անհրաժեշտ բատրեր չկան: Կառավարման հարցերը յաւ հասկցող առեւտրագէտներու կարիք կայ: Առայժմ այդ խնդիրը պիտի յուծենք դուրսէն եկած օգնութեամբ: Կը հաստատենք որ Լեռնային Ղարաբաղի մէջ առեղծուած խնդիրներուն լուծման միակ հնարաւոր ուղին առեւտրական ինքնավարութիւնն է:

«Մեծ բարձիթողի ճգուած է Ստեփանակերտի քաղաքային առեւտրութիւնը, քաղաքը չունի զարգացման գլխաւոր յատակագիծ: Շատ դէշ վիճակ ունին հանրապետական եւ առհասարակ մարզին առրջապահութիւնը: Քարէ դա՞րը կ'ապրինք: Մեթէ՞ զարմանալի չէ, որ Լեռնային Ղարաբաղի մէջ շատ բարձր է մանկական մահացութիւնը:

«Այսօր, առկայ եղող թերութիւններու պատճառով, կը ձգձգուին մասնաւորապէս բնակարաններու կառուցման ժամկէտները, որոնց կարիքը հասնող զօրաթիակներու պատճառաւ շատ աւելի կ'ըլլայ: Մօտ երեք հազար ընտանիք բնակարաններու կը սպասեն, որոնց վրայ աւելցած են նաեւ ութ հազարէն աւելի զօրաթիական ընտանիքներ»:

– Թղթակից. – Անցեալ տարուան փետրուարի իրադարձութիւնները, ըսենք նաեւ նոյն տարուան ամբողջ լարուած իրադրութիւնը, լոյս սփռեցին Լեռնային Ղարաբաղի հայ քնակչութեան ազգային իրաւունքներու տասնամեակներ տեւած ոտնահարման վրայ: Ես կ'ըսէի, ընդհանուր տնտեսական լճացման պայմաններուն մէջ մարդիկը ամէնէն աւելի անհանգրստացնող ասիկա եղած է:

Վ. Միշին. – *Ես խորապէս համոզուած եմ, որ Լեռնային Ղարաբաղի հարցը անմիջականօրէն կապուած է տնտեսական բնագաւառին հետ: Ի հարկէ, ասիկա չի նշանակեր թէ «Նոր» տնտեսութեան տարեվերջ, մենք պէտք է մեր ձեռքերը ծալած նստինք: Ընդհակառակն, որոշ չափով «մշակութային յեղափոխութիւն»ը պէտք է արագացնէ մարզին ընկերային խնդիրը – ներուն լուծումը:*

Ցաւալի է որ Լեռնային Ղարաբաղի դպրոցներուն մէջ արդիլուած էր հայ ժողովուրդի պատմութեան դասաւանդումը, ահմանափակուած էին ամէն տեսակի մշակութային կապերը Հայաստանի հետ, եւ այլ անմտութիւններ: Այսօր իրավիճակը արմատապէս փոխուած է: Ստեփանակերտցիները արդէն կը տես – նան հայկական հեռատեսիլի հաղորդումները. 1989 – 1990 ուսումնական տարին կառուցանուելիք հինգ վերահաղորդիչներու շնորհիւ մարզին բոլոր անկիւններէն կարելի պիտի ըլլայ դիտել Մոսկուայի, Բաքուի, Երեւանի եւ Ստեփանակերտի յայտագրերը:

Արդէն քննարկուած եւ դրական կերպով ընդունուած են հաւատացեալներու ցանկութիւնները կրօնական ծիսակատարութիւններու կարելիութիւնը ընդլայնելու մասին: Մանաւանդ, բացուած են եկեղեցիները:

Առհասարակ, Հայաստանի հետ մշակութային կապերու համար լայն ասպարէզ պացուած է՝ մինչեւ կանուխ լոյս: Ես նոր ժամանեցի Լեռնային Ղարաբաղ, բայց կարճ ատենէն ճանչցայ ու սիրեցի Ղարաբաղցիները որպէս աշխատասէր, ազնիւ, անկեղծ, արտաքոյ մարդիկ: Համոզուած եմ, որ Հայաստանի հետ մշակութային կապերու ընդլայնումը աւելի կը բացայայտէ տեղւոյն բնակչութեան ստեղծագործական հնարաւորութիւնները, կը յայտնաբերէ նորանոր տաղանդներ:

Ի դէպ, լսեցի որ Հէնրիկ Իգիթեան մըտադիր է մեզի օգնելու երաժիշտներու պետական դասախարակութեան վեղարանի ստեղծման համար: Մենք անկեղծօրէն կ'ողջունենք այդ նախաձեռնութիւնը եւ կ'աջակցինք այդ ազնիւ գաղափարին իրագործման»:

Վերջապէս, Ստեփանակերտի ընտրական չրջանի երեսփոխանական թեկնածու՝ Վ. Միշին, արտայայտուելով ընտրապայքարի իր ուղեգծին մասին, հետեւեալ խոստումը ըրած է. – «Որպէս հայրենասէր եւ ինտերնացիոնալիստ, յարգանք կը տածեմ ժողովրդական չարժման նկատմամբ եւ Լեռնային Ղարաբաղի ընկերային ու տնտեսական, ազգային ու մշակութային զարգացումը արագացնելու համար պիտի պայքարիմ իմ պետելիքներու, փորձառութեան, կարողութիւններու եւ ուժերու սահմաններուն մէջ»:

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մայր Աթոռոս Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը 1989 թուի Փետրուարի 17–ի իր նիստում խոր գոհունակութեամբ լսեց տեղեկատուութիւնը Վեհափառ Հայրապետի, ի մասին Նիւ – Եորքում կայացած համագումարային խորհրդաժողովի, ընդհանուր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսի, ի մասին Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկա – Հայութեան մասնակցութեան Սահմանադրութեան քաղաքի վերաչինութեան:

Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը գնահատանքով արձանագրեց հետեւեալ եզրակացութիւնները.

1. – Միացեալ – Նահանգաց, Կանադայի, Պրազիլի եւ Արգենտինայի հայկական եկեղեցական, բարեգործական, մշակութային, քաղաքական եւ այլ հաստատութիւնները, որոնք մասնակցել էին Նիւ – Եորքի Փետրուարի 6–ի եւ 7–ի խորհրդաժողովին, յանձնառու են եղել եւ խոստացել հայթայթել՝ կառուցանքը, տարբաւորումները, գործիքները եւ այլ անհրաժեշտ պիտոյքները մի դպրոցի, մանկապարտէզի, հիւանդանոցի, առողջարանի, գործարանի կամ այլ հասարակական մի չէնքի, տուեալ չէնքերի կառուցումը ստանձնած լինելով հայրենի Պետութիւնը իր միջոցներով, համաձայն ընդհանուր վերաչինութեան ծրագրերի: Խորհրդակցական ժողովին մասնակցող նաեւ անհատ բարերարներ, Միացեալ – Նահանգներից եւ Արգենտին – նայից յանձն առան կարեւոր գումարներով մասնակցել վերաչինութեան գործին:

2. – Յանձնառութիւն ստանձնած կազմակերպութիւնների լիազօրուած ներկայացուցիչները հրաւիրուում են Հայաստան Մարտ ամսուայ ընթացքում, որպէսզի Տէրը Էջմիածնի Մայր Աթոռի միջնորդութեամբ, ուղղակի յարաբերութեան մէջ մտնեն պետական չինարարական յատուկ Յանձնաժողովի հետ եւ ճշդեն իրենց յանձնառութեան առարկան ու այդ մասին յատուկ արձանագրութիւն կազմուի փոխադարձ համաձայնութեամբ:

3. – Պետական միջոցներով համապատասխան չինութիւնները պիտի կառուցուեն մէկ – երկու տարիների ընթացքում: Այդ միջոցին նուիրատու հայկական կազմակերպութիւնները իրենց հանգանակած դումարներով պիտի ապահովեն պատրաստութիւնը իրենց խոստացած պիտոյքների եւ տարբաւորումների՝ ըստ վերոյիշեալ արձանագրութեան ու պիտի կատարեն նրանց առաքումը դէպի Հայաստան յարմար ժամանակին:

4. – Պիտոյքների եւ տարբաւորումների առաքման թուականը եւ կերպը կը ճշդեւեն փոխադարձ համաձայնութեամբ:

5. – Նուիրատու կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները պիտի հրաւիրուեն Հայաստան, ներկայ լինելու իրենց պիտոյքների եւ տարբաւորումների տեղադրման, արդէն իսկ կառուցուած համապատասխան չէնքերի մէջ:

6. – Նուիրատու կազմակերպութեանց յատուկ ուշադրութեանն ենք յանձնում, որ թէեւ հայրենի Պետութիւնը համապատասխան չէնքերը պիտի վարողանայ կառուցել մէկ – երկու տարիների ընթացքում, սակայն տիպողաբար անհրաժեշտ է, որ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները բարի լինեն անյապաղ Հայաստան այցի գալու, արձանագրութիւն կնքելու եւ յատուկ կերպով ճշդելու իրենց նուիրատուական պիտոյքները մանրամասնօրէն, որպէսզի հանգանակուած դումարները ամբողջապէս իրենց նպատակին ծառայեն կազմակերպուած ու կանխատեսուած կերպով:

7. – Ցաւով ենք որ մօտ ապագային Մայր Աթոռիս վրը կարողանայ մի երկրորդ հաղորդագրութեամբ, հանրութեան տեղեակ պահել առաջադրուած չինարարական ծրագրերի արդիւնքների մասին անհրաժեշտ ճշդումներով:

8. – Ամենայն Հայոց Հայրապետը իր օրհնութիւնն է յղում բոլոր նուիրատու հայկական պատուարժան կազմակերպութիւններին եւ մեծահոգի անհատ բարերներին:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

Փետրուար 27, 1989 թ.
Ս. Էջմիածին

«ՔԱԹՐԱ»ի մեծերն ու երիտասարդները

Ուրբաթ, Մարտ 3ի երեկոյեան փարիզի «Կալօ» սրահը անդամ մը եւս ժամադրավայրն էր եռաժշտասէր հասարակութեան մը, որու համար այս սիրոյն բաղկացեալ մէկ մասն էր Հայկականը: Ու «Քաթրա»յի յայտագիրները լայնօրէն կը պատասխանէին այդ պահանջին:

Այս անդամ յայտագիրը այս յատկանիշով հարուստ էր թէ՛ մենակատարներու եւ թէ դործերու բաժնին մէջ:

Պրիթընէ եւ Փըրսըլէ եռաձայն մենակներ երգելէ ետք «Քաթրա»յի համերգներուն մշտական երիտասարդ Փիլհարմոնիք նուագախումբէն, Հէնտըլի տաւիղի քոնչերթոյ յայտնուեցաւ երեկոյեան առաջին «երկարատեւ» եւ Հայկականը: Քարոլ Մուխայեան իր համարձակ ու անձնական նուագով հաճելի նորութիւն մը էր, զոր հաւանաբար կրկին պիտի ունենանք ունկնդրել «Քաթրա»յի հաւատարիմներուն:

Առաջին բաժինով տեղ տրուած էր երկրորդ «նոր»ի մը որ կը վերաբերի Սամվել Մաչիկեան. ան հրաւիրուած էր Գերմանիայէն, նուագելու համար Մոցարտի դաշնակի քոնչերթոն: Պատանի մը, որ սակայն վարձառու, վարժ արուեստագէտ մը հաւատնութեամբ ու իր տարիքի համար զարմանք պատճառող թեքնիքով մը մեկնաբանեց Մոցարթը: Երաժշտական աշխարհին կարեւոր ելոյթներու դիտէ քանի տպաւորիչ յայտագիրներու մէջ պիտի հանդիսանայ իր անունին:

Բ. մասին առաջին մենակատարը տուաւ այն ամէնը որուն կարծէք կը սպասուէր ներկայ հասարակութիւնը: Յամփիկ Սիրմակեան ո՛չ անծանօթ մը, այլ նոր անուն մըն է Փարիզի հայութեան համար: Սակայն ան ուղղակի յայտնութիւն եղաւ բոլոր անոնց համար, որոնք առիթ չէին ունեցած մինչ այդ լսելու Սիրմակեան դաշնակահարը: Ունկնդրելով իր Ալան Յովհաննէսի այնքան բարդ կառոյցով «Լուսածագ»ը, չատեր հարց տուին թէ ինչո՛ւ մինչեւ այսօր, գոնէ նոր չունէն յայտագիրներուն մէջ «Քաթրա»ի տեղ տուած չէր կամ էր կրցած ապրիլ նոր: Լաւագոյն վկաները մը համար լսողն մենակատարին մարմնացումը ներկայացնէր Յամփիկ Սիրմակեան «Քաթրա»յի վերջին համերգին:

Ալան Յովհաննէսէն եռաք կարդը ժամանակակից ուրիշ հայ երգահանի մըն էր Եդուարդ Միրզոյեանի որ հրաւիրուած էր Հայաստանէն: Անոր «Խնխոֆ» կտորը առաջին ունկնդրութեան թուականը եղաւ Մարտ 3–ը: Ջերմ ծափահարութիւններու դէմ հրաւիրուեցաւ հեղինակը որ Հայաստանի երգահաններու միութեան տարբերու նախագահն է:

Յայտագրին վերջին մասը յատկացուած էր Հայաստանէն օրուան երկրորդ հիւրին, Ա. Յարութիւնեանի, որ պիտի նակով նուագեց իր ռափսոտին, որուն եւս առաջին ունկնդրութիւնն էր Փարիզի մէջ: Հայկական մեղեդիներու հիմքի վրայ յօրինուած իր կտորը մեծ խանդավառութիւն առեղծեց, որով հեղինակը մենակատարը ստիպուեցաւ յայտագիրը դուրս նուագել նաեւ «Սասունի պարը» «Կռունկ»ը եւ հայկական այլ ժողովրդական երգերով յօրինումներ:

«Քաթրա»յի Մարտ 3–ի երեկոյթը միակ ոլորտը պարագան չաչաճեւումին հանդիսաբար, երաժշտական այլ հանգրուան մը հետ, որով կը բացատրուի թերեւս այնքան լեցուն սրահը:

Ա. ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

կան ծրագրերի արդիւնքների մասին անհրաժեշտ ճշդումներով:

8. – Ամենայն Հայոց Հայրապետը իր օրհնութիւնն է յղում բոլոր նուիրատու հայկական պատուարժան կազմակերպութիւններին եւ մեծահոգի անհատ բարերներին:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

Փետրուար 27, 1989 թ.
Ս. Էջմիածին

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՒՐՈՊԱՑԻ ՀԱՍԱՐԱԿԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

Եւրոպական Հասարակապետութեան Յանձնախումբի Մարսէյլի դրասենեակը, փետրուար 23–ին, կազմակերպեց կլոր սեղան մը, նուիրուած Հայաստանին, հը–րաւիրելով հայ գաղութէն եւ ոչ – կա–ռավարական կազմակերպութիւններէն ներկայացուցիչներ, ինչպէս նաեւ լրագը–րողներ:

Նպատակ առնելով թէ Մարսէյլ հայա–շատ կեդրոն մըն է, կլոր սեղանին նպա–տակն էր ներկայացնել Եւրոպայի Հա–սարակապետութեան բերած օժանդակու–թիւնը Հայաստանի, երկրաշարժին առ–թիւ, ինչպէս նաեւ անոր դիրքորոշում – ները հարկական ցեղասպանութեան եւ այսօր Հայաստանէն ներս կատարուած քաղաքական զարգացումի առնչութեամբ:

Եւրոպայի Հասարակապետութեան օ–ժանդակութիւնը կը բարձրանայ 10 մի–լիոն «էքիւ»ի, այսինքն 70 միլիոն Ֆր–անսական Ֆրանքի: Այս դրամը տրա–մադրուեցաւ ոչ – կառավարական կազմա–կերպութիւններուն ընչպիսին են՝ «Մէ–արսէն սան Ֆրոնթիէռ», «Մեսրէն ու–Մոնտ» միջոցաւ անմիջական կարիքնե – րուն:

Ակսած 42 թունէլներով, 1988 Դեկտեմ–բեր 12-էն մինչեւ 1989 Փետրուար 9, դիտած են՝ 2563 վրան, 10 հազար տը–նական առարկաներ, 41·677 ծածկոց, 97 էլեկտրածին մեքենայ, 1226 ջերմաթաղ մեքենայ, բժշկական յարդարգական խըմ–բաններով 166 հոգի, երկու թոն դեղ, 1500 անկողին, երեսունուկէս թոն զգեստ, 32 հազար արիւնի պարկ, 42 թոն բժշկա–կան մեքենայ, 20 «տիալիզ»ի մեքենայ, 6119 քառակուսի մեթր նախապատրաստ տու – ներ: Նոյն առեն, եւրոպական երկիրներէն դացած է՝ 23 միլիոն 175 հազար էքիւ, ինչ որ կընէ ընդհանուր դումար Եւրոպա–յէն, Հասարակապետութիւն եւ անդամ երկիրներ, 33 միլիոն 175 հազար էքիւ – մէկ էքիւ կ'արժէ 7 Ֆրանսական Ֆրանք: Այսր մէջ Ֆրանսական կառավարութեան մասնակցութիւնը կը բարձրանայ 3 միլիոն «էքիւ»ի:

Տեղեկատուութիւնը լրիւ ըլլալու հա–մար ըսենք թէ Ալժերիան տրամադրած է 835 հազար «էքիւ», Քանատան՝ 3 մի–լիոն 876 հազար, Հարաւային Քորէան՝ 1 միլիոն 669 հազար, Չեխոսլովաքիան՝ 1 միլիոն 252 հազար, Ճափոնը՝ 7 միլիոն 938 հազար, Սուէտիան՝ 1 միլիոն 43 հա–զար, Միացեալ – Նահանգները՝ 1 միլիոն 595 հազար եւ այլ երկիրներ 6 միլիոն 220 հազար: Ընդհանուր դումարը, Եւրոպայի Հասարակապետութիւն, Եւրոպայի եր – կիրներ եւ այլ երկիրներ, կը բարձրանայ՝ 57 միլիոն 603 հազար «էքիւ»ի որուն մէկ միլիոն 400 հազարը գործածուած է անմի–ջական կարիքներուն համար եւ 3 միլիոն 600 հազար կը մնայ տրամադրելի զա–նազան ծրագիրներու համար, յատկապէս վերաշինութեան մէջ:

Եւրոպային մասնակցութիւնը կը ներ–կայացնէ ընդհանուր օժանդակութեան 58 առ հարիւրը:

Ցեսոյ, լայն անդրադարձումներ, մեկ–նարանութիւններ եղան 1987 Յունիս 18–ի (հարկական ցեղասպանութիւն), 1988 Յուլիս 6–ի (Ղարաբաղի հարց), 1989 Յունուար 18–ի (Ղարաբաղ եւ Ղարաբաղ Կոմիտէի հարց), Եւրոպայի Խորհրդա – րանի առած դիրքորոշումներու մասին:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ՝ ԱՐՈՒՍ ԱԶՆԱՒՈՒՐԵԱՆԻ

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Փետրուար 16–ի թիւէն կը տեղեկանանք թէ երկարատեւ հիւանդութենէ մը ետք, 85 տարեկանին մահացած է Հայաստանի ժողովրդական արտիստուհի Արուս Ազ–նաւուրեան:

Ծնած էր 1904–ին Թիֆլիս. բեմ բարձ–րացած 1920–ին Զուբալովի ժողովրդական տան տրամատիկական խումբին մէջ: 1920 – 1930–ական թուականներուն խա–ղացած է Աբելեանի, Ոսկանեանի թատե–րական չրջիկ խումբերուն հետ: Այս մեծ վարպետներուն հետ ունեցած չփումը ա–ռիթ տուած է իրեն ծանօթանալու թատե–րական արուեստի գաղտնիքներուն ու յղկելու իր ղերասանական վարպետու – թիւնը, «Փառանձեմ» բեմական անունով ան մասնակցած է նաեւ երաժշտական կա–տակերգութիւններու, ներկայացում – ներու:

1930–էն ակսեալ Ա. Ազնաւուրեան աչ–խատած է Լենինականի Ա. Մռաւեան պե–տական թատրոնը. յաւադոյն դերերէն են Շպպանիկը, Ջաւահիրը (Շիրվանզատէ՝ «Նամուս», «Ջար ոգի»), Սոզոմէն, Մարթան (Պարոնեան՝ «Պաղտասար Աղ–բար», «Ատամնաբոյժն արեւելեան»), Է–միլեմեան (Սունդուկեան՝ «Պեպօ»), Շա–հանդուխտը (Լ. Միքայէլեան՝ «Վարազ – դատ») եւայլն: Անոր դերասանական վարպետութիւնը տարիներ չարունակ ար–ժանացած է Լենինականի, Հանրապետու–թեան թատերական հասարակութեան ու մասնագէտներու բարձր դնահատակա – նին: Հայ բեմարուեստին մատուցած կա–րեւոր ծառայութեան համար 1967–ին Ա. Ազնաւուրեան ստացած է Հայաստանի ժողովրդական արտիստուհիի պատուա – ւոր կոչում. պարգեւատրուած է չորք մը մետալներով ու պատուոյ դրերով:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԼՈՍ – ԱՆՃԼԼՍԻ «Հոլիվուտ Փալա–տիում» սրահին մէջ, Փետրուար 17–ին, տեղի ունեցած է արցախեան Շարժումի տարեդարձի տօնակատարութիւնը՝ աւելի քան 1500 հանդիսականներու ներկայու–թեամբ: Ցանուն կազմակերպիչ մարմնին՝ Հ. Ց. Դ. Ամերիկայի Հայ Դատի Յանձնախումբին, ճեռնարկը բա–ցած է Ռուբինա Փէրամեան: Ան անդ – րադարձած է նոյն օրը տեղի ունեցած հա–տաք – գոյգին եւ Հ. Ց. Դ. — Ռ. Ա. Կ. պատուիրակութեան Սան – Ֆրանսիսքոյի խորհրդային հիւպատոսին հետ ունեցած հանդիպումին: Ապա այդ մասին դեկու–ցում տալու համար բեմ հրաւիրուած է Ամերիկայի Հայ Դատի Յանձնախումբի գրասենեակի տնօրէն Կա–րէն Եդրայրեան: Հայ Դատի Յանձնա – խումբի կողմէն խօսք առնելով, Վահէ Եազուպեան յայտնած է որ Յունուար 12–ի որոշումը Արցախի հարցի վերջնա–կան լուծման ճամբուն վրայ դրական քայլ մըն է: Արցախեան չարժման տար–բեր հանդրուանները ներկայացնող տե–սերիզի մը ցուցադրութենէն ետք, Մի–նիսի Հայկական Հարցերու հանաստու – թեան տնօրէն Իտիկ Յովհաննիսեան ներ–կայացուցած է արցախեան Շարժման կարճ ճամբան ու Հայաստանի ներկայ իրավիճակը:

⁂

ԼՈՍ – ԱՆՃԼԼՍԻ Հ. Ց. Դ. «Գարեգին Նժդեհ» կոմիտէի նախաձեռնութեամբ, Փետրուար 10–ի երեկոյեան, «Կարապետ–եան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է հրա–պարակային դասախօսութիւն՝ «Հայաս – տանի ապագայ քաղաքական զոյավիճա–կը» թեմայով: Հանդիսավար Վ. Տէ–միրճեան, հակիրճ կերպով անդրադար–նալէ ետք օրուան նիւթին կարեւորու – թեան, բեմ հրաւիրած է օրուան դասա–խօս փրոֆ. Շաւարչ Թորիկեանը: Դասա–խօսը մանրազրայէս մատնանչած է այն հանդամանքը, որ Հայաստանը գրեթէ բո–լոր վտանգներէն չրջապատուած է մահմե–տական պետութիւններէ: Հետեւաբար ամրողջական անկախութիւնը անոր հա–մար կրնայ վտանգաւոր ըլլալ, եթէ Ռու–սատանի պաշտպանութիւնն ու օժանդա–կութիւնը չապահովուի: Դասախօսու–թեան աւարտին տեղի ունեցած է միա – քերու փոխանակութիւն:

⁂

ՍԱՆ – ՖՐԱՆՍԻՍԿՈՅԻ Հայ Ցեղափո – խական Դաշնակցութեան եւ Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան Արեւմտեան Ամերիկայի մարմինները ներկայացնող չորս հոգինոց պատուիրակութիւն մը, Փետրուար 17–ին, հանդիպում մը ունե–ցած է Խորհրդային Միութեան Սան – Ֆր–անսիսքոյի հիւպատոս Կամենեւի հետ, անոր մէջցած Նախագահ Մ. Կորբաչովի փոխանցելու համար հայութեան պա–հանջները ու մտահոգութիւնները՝ Ղա–րաբաղի հարցին ու «Ղարաբաղ» կոմիտէի ճակատագրին վերաբերեալ: Շուրջ 45 վայրկեան տեւած հանդիպման ընթաց – քին խօսուած է բանաւարկեալներուն ա–դատ արձակման ու Սիբիւրի կողմէ Հա–յաստանին տնտեսապէս օժանդակելու կարելիութեանց մասին:

⁂

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ Միացեալ – Նահանգներու Ներկայացուցիչներու Ժողովին ներկայացուած Հայաստանի ուղղակի օգնութիւն տրամադրելու թիւ 37 բանաձեւը վաւերացում ստացած է: Բանաձեւը ներկայացուած է Ժերակու – տական Լ. Փէյսլըրի եւ Փ. Սայմընի կողմէ: Այս վերջնոյն համաձայն, ցարդ Միացեալ – Նահանգներու կառավարու–թիւնը երկու միլիոն տոլար օգնութիւն հատուցած է, մինչ Միացեալ – Նա–հանգներու քաղաքացիներէն եւ սեփա – կան հաստատութիւններէ Հայաստան ղրկուած է 12·5 միլիոն տոլարի օգնու – թիւն: Ան նշած է, որ տակաւին անյա–պաղ օգնութեան կարիք կայ՝ Հայաստա–նի վերաչինութեան համար: Հայաստանի օգնութեան դծով Արտաքին նախարարու–թիւնը պէտք է մինչեւ Ապրիլ 1 տեղեկա–դիր մը ներկայացնէ Քոնկրէսին:

⁂

ՋԱՐՄԱՀԱԼԻ Հայ ուսումնական միու–թեան «Յովհաննէս Թումանեան» սրա–հին մէջ տեղի ունեցած է նոյն միութեան «Ուրարտու» երգչախումբին համերգը, դեկավարութեամբ Ժոռա Մինասեանի, դաշնակի ընկերակցութեամբ Անտրէ Ար–զումանեանի: Երգուած են կրօնական, հայրենասիրական եւ տոհմիկ երգեր:

⁂

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ մէջ Յունուար 20–ին մեծ չուքով նչուած է թէ՛ Իրանի եւ թէ՛ ամբողջ Միջին – Արեւելքի մէջ առաջին տպարանին հիմնադրութեան եւ առաջին դիրքի տպագրութեան 350–ամեակը: 1636–ին առաջնորդ Յակոբոս Կե–սարացի միաբաններու եւ աշխարհական–ներու ջանքերով Ամենափրկիչ վանքին մէջ հիմնած է այդ տպարանը: 1638–ին հրատարակուած է առաջին գիրքը՝ «Սաղ–մոս ի Դաւիթ»: Այդ հրատարակութե – նէն մնացած միակ օրինակը այսօր կը գտնուի Անգլիա: Նչումը կատարուած է կրօնական ու աշխարհիկ արարողութիւն–ներով. այս առիթով բացուած է նաեւ ցուցահանդէս մը, ուր այցելուները դի–տած են տպարանի առաջին գիրքերէն մնացած օրինակներ:

ԱՐԳԵԼՔԸ

ՋԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

Փոխանորդը բարեւեց գլխով եւ կը դի–մէր դէպի դուռը. Գարեգին մոլորուած աչքերով նայեցաւ երկուքին առանձին–առանձին, կարծես անծանօթներ ըլլային եւ յետոյ ճիգ մը ընելով ըսաւ Արամա–լիսին.

– Հա՛, ի՞նչ էի ասում... դու առանձին ինձհ ունես հանդիպներ սարքելու... դու եթէ ուզում ես գրաղուիր այդ բանով... կամքիր ցանկը մօտիկ անձերի... ոչ աւե–լի քան քանի... կը խորհրդակցիս ման–րամասնութեանց համար Նաթալիա Վա–սիլեւնայի հետ:

Ընդարձակ եւ չքեղ կերպով կահաւոր–ուած ճաշասրահին մէջ ընթրիքը իր վերջաւորութեան կը հասնէր: Կախէթի եւ Երեւանի գինիներու ազդեցութեան տակ հիւրերը ոգեւորութեան մէջ էին եւ հակառակ որ բաժակաճառերը սպա–ռեր էին, նոր առիթներ կը փնտռէին խը–մելու. ընդհանուր տաք տեղանէն լիացած եւ դլուխները տաք, տակաւին ձեռքեր անյագօրէն կ'երկարէին գինիի չիչերը եւ ոսկեզօծ ու կարմիր հեղուկը փալփլա–լով իր ցոլքերը կը ցրուէր ելեկտրական լոյսերով լուսազարդուած սեղանին վրայ:

Թամատան ընտրուեր էր փոխանոր–դը, որ Գարեգինի պաչտօնի բարձրացու–մով անօրէնը կը դառնար «Անդրկովկաս» նաեւթ արդիւնաբերող ֆիրմային. անիկա ճարահատ եւ զոհացում տալու համար ծարաւիններուն բաժակ առաջարկեց բա–ցակայ բարեկամներու կենացը:

Երբ լիքը բաժակները պարպուեցան, Արամայիս կրկին լեցուց իր բաժակը եւ խնդրեց Թամատայէն.

– Թոյլ կու տաք ինձ, բաժակ ունենամ առաջարկելու:

Եւ դլուխը տաքցած արբեցութենէն, իր լայն եւ խնդում դէմքը չողշողուն ուրա–խութեամբ, առանց պատասխանի սպա–սելու, ոտքի ելաւ եւ մէկ ձեռքը կռթնց–ուցած սեղանին, միւսով բռնած կարմիր գինին, ըսաւ.

– Գարեգին Իվանովիչ, քեզ համար ա–ռաջարկեցին չատ բաժակներ, քեզ գո–վեցին եւ քեզ համար արին չատ մաղ–թանքներ. ես բոլոր սրտով միացայ նը–րանց ... ես քո ամենամօտ բարեկամնե–րիդ եմ. եւ դու նոր ոտք դրեր էիր Բա–քու, երբ իրար հանդիպեցինք նոյն քան–դոում: Գարեգին Իվանովիչ, դու աւելի արագ բարձրացար քո յաջողութեան սան–դուխներէից քան մենք, դու այժմ գան–ւում ես ամենաբարձր եւ համարեա թէ անմատչելի գագաթի վրայ գործի աշ–խարհում: Բայց թոյլ տուէք ինձ մի րոպէ մոռանալ այդ բոլորը եւ խօսք ուղ–ղել ինչպէս սովոր էինք այն երիտասար–դական եռանդուն օրերին... երիտասար–դութիւնը քեզ սազում է բոլորովին... Գարեգին Իվանովիչ: Ուրեմն ասում եմ. ամէն մարդ եւ ամէն մէկը մեզանից այս–տեղ իր սրտի խորքում մի սիրելի անուն ունէ: Կեանքը առանց այդ գաղտնի անու–նին անճագիկ անապատ է... Գարեգին Իվանովիչ, վա՛յ նրանց, որոնց սրտում չէ ծագկեր այդ ծագիկը: Ուրեմն առա–ջարկում եմ բաժակս անծանօթ եւ բա–ցակայ սիրելիների կենացը, թող ա–մէն մէկը լինքը դիտենայ թէ որու հա–մար խմում է դինին:

Բաժակները պարպուեցան ուրախու–թեան ժխորի մը մէջ եւ ոչ ոք անդրա–դարձաւ որ Նաթալիա Վասիլիեւնան մին–չեւ ականջները չառադունեցաւ զայրոյ–թով:

Անմիջապէս գրեթէ Գարեգին ոտքի ե–լաւ եւ հիւրերը չնորհակալութիւն յայտ–նելով տանտիրուհիին անցան հիւրա–սենեակը:

Նաթալիա միշտ կակաչի նման կարմիր, ցուրտ անտարբերութեամբ ընդունեցաւ հիւրերուն մնծարանքը: Շրթները սեղ–մած, աչքերը խիտա, անիկա կը նայէր ամէն մէկի վրայ ինչպէս թշնամիներու: Երբ ամէնքը անցան ու մտան սրահ, ֆի–զիքական ամոքում մը ստացաւ, բայց ա–հա արցունքները խուժեցին աչքերը եւ դրեթէ խուսափելով մտաւ իր ննջասեն–եակը:

Սալոնին մէջ հիւրերը արդէն խումբեր կազմեր էին եւ թղթախաղի համար սկըն–թարթի մը մէջ սեղաններ սարքուեցան:

(Շար. 109)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Աբսիճէ Խրտըշեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ, Տիկին Հայկուհի Տամլամեան 300 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՑՍԱԿԻ

Գրիգոր Սողոմոնեանի մահուան առթիւ, Տիկին Զարուհի Տէմիրեան փոխան ծաղկեպսակի 500 Ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի (դպրոցներուն) եւ 500 Ֆր. «Յառաջ»ին (ստանալ «Յառաջ»էն) :

COMMUNIQUÉ

Jean-Pierre MATTEI

CHEF D'ENTREPRISE
JUGE AU TRIBUNAL DE COMMERCE

informe la communauté des Français du 19e arrt. parmi lesquels il compte un certain nombre d'amis qu'il se présente aux élections municipales à la tête de la liste

« *Responsables ensemble* »

Cette liste guidée par un esprit humaniste libéral veut se placer en dehors des clivages politiques. Elle comprend des représentants de toutes confessions, toutes professions : chef d'entreprise, pharmacien, médecin, employé etc...

Elle est composée de 33% de personnes ayant moins de 40 ans et son objectif est la gestion saine et efficace du 19e arrt.

Jean-Pierre Mattei espère que les Français d'origine arménienne pour lesquels il a toujours eu une estime particulière, l'honoreront de leur confiance en votant pour sa liste.

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱՒ

«ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾՆԻ ԵՕԹԸ ՅԱՒԵՐՈՒ ՎՐԱՅ, կամ՝

Եօթը վերք Տիրամօր» գիրքը, որ Լենինական քաղաքի Առաջնորդարանէն ներս եկեղեցւոյ օծման անունն է : Հաւաքուած նուէրները պիտի յատկացուին Լենինականի այս եկեղեցւոյ նորոգութեան :

Ստանալու համար դիմել՝
Archimandrite
Vatché IKNADIOSSIAN
Eglise St. Antoine
7, Campagne Périer, St.-Antoine
13015 Marseille

HAMASKAINE - HAMASKAINE - HAMASKAINE

Salle CORTOT
78, rue Cardinet, 75017 Paris
Dimanche 19 Mars à 17 h
HAMASKAINE - PARIS

Concert

avec
Herminé YERISSIAN cantatrice
(soprano lyrique)
Hasmig SURMELIAN pianiste
et avec la participation de
Sergeï MARKARIAN pianiste
œuvres de
Beethoven - Schubert - Brahms - Ravel
Poulenc - Komitas - Yegmalian - Gélalian
Mélikian

Billets : 80 F — Etudiants : 50 F

HAMASKAINE - HAMASKAINE - HAMASKAINE

TEP
direction Guy Rétoré
159, avenue GAMBETTA
75020 PARIS
— tél. : 43 63 20 96 —
du 28 Février au 31 Mars

L'ANKOU

DE
JEAN-JACQUES
VAROUJEAN

par la Limousine —
Centre Dramatique National
Mardi - Mercredi - Vendredi - Samedi
20h30
Jeudi 19h / Dimanche 15h

ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ԵՆ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ դրախնամութիւն կարելի է հայթայթել՝

1.— Հայկական Սովետական Հանրապետութեան թիւ 4, 9, 10 հաւորները :

2.— Հայկազեան Լեզուի Նոր Բառգիրքը Ա. եւ Բ. հաւորներով :

3.— Գիրք Անձնանուններու, հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով՝ Գարեգին վրդ. Պէքճեանի :

Eglise Arménienne Apostolique
Serpotz Tarkmantchatz
339, ave. du Prado — 13008 Marseille

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ
ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ Ե·

ՅԱՐՈՒԹ ԿՈՍՏԱՆԴԵԱՆ

Նամակագիրը

բանաստեղծը, որուն գործը վերջերս լոյս տեսաւ Երեւան, իր նամակներուն ընդմէջէն կը ներկայացնէ

ՉՈՒԼԱԼ ԳԱՋԱՆՃԵԱՆ

Կիրակի, Մարտ 12, ժամը 16ին
ՀԲՄԵԱՆ ԱԼԷՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ սրահը
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(M° COURCELLES)

– Մուտքը ազատ է –

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

La Croix Bleue des Arméniens de France recrute, pour sa colonie de Bellefontaine, séjours de Juillet et Août 1989 :

— directeurs-adjoints
— infirmiers
— intendants
— économes
— cuisiniers et aide-cuisiniers
— hommes d'entretien
(avec permis de conduire)
— moniteurs diplômés BAFA
(pour ces derniers, candidatures à adresser avant le 31 mars 89).

***

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche, pour ses camps itinérants (juillet et août), directeurs diplômés et directeurs-adjoints.

Candidatures à envoyer à l'adresse suivante :
C.B.A.F.—17, rue Bleue — 75009 Paris

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris 5e

EXPOSITION

Le Centre Culturel Saint Mesrob accueille

JOSEPH TERDJAN

qui expose ses toiles du 3 au 17 Mars

Heures de visites : de 15h. à 19h.

***

CONFERENCE

Dans le cadre de ses conférences mensuelles, le Centre Culturel présente

M. JACQUES TREMOLET DE VILLERS
qui parlera de
«*FAMILLE ET ENJEU CULTUREL*»
le Jeudi 16 Mars, à 20h30

Buffet prévu pour 19h.
Participation : 50 Frs.

Prière d'aviser au :
43. 26. 50. 43 ou 42. 78. 31. 93

AAAS
URGENT

La Maison de Retraite Arménienne de Gonesse (Val d'Oise)

RECHERCHE

Une infirmière diplomée d'Etat (I.D.E.)
possibilité de logement

Un homme d'entretien

Contacter la direction au 39 85 24 24 tous les jours sauf samedi et dimanche

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Ա. Թաղէոսեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 400 Ֆր. Արնուվիլի Վարդան խումբէն Մերձաւեան Հահանայի յիշատակին 100 Ֆր. Տիկին Կրաս Յովսէփեանէ 200 Ֆր. Տիկին Տանիէլ Տանուէ :

Հ. Բ. Ը. Մ.
U. G. A. B.
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

2e JEUX INTER-REGIONAUX DE FRANCE

24 — 25 — 26 MARS — LYON

sous le haut patronage de
la MAIRIE DE BRON

et la présidence du
COMITÉ RÉGIONAL DE FRANCE DE L'U.G.A.B

avec la présence des invités d'honneur :
LES CHAMPIONS OLYMPIQUES ARMÉNIENS DE «SÉOUL 1988»
L. DJOULFALAKIAN et O. MIRZOYAN

GALA
de Clôture et de Remise des Coupes
animé par :
GRICHA et son ORCHESTRE
le DIMANCHE 26 MARS, à partir de 21 heures
Espace «TETE D'OR»: 103, ave. de Stalingrad - VILLEURBANNE

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 14
MARDI
14 MARS
1989

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL. . 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.970 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 64e ANNÉE — No 16.970

ԹԱՂԱՊԵՏԱԿԱՆ

ԳԼԽԱՒՈՐ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐԸ

—Ք. ՇՐՋԱՆԻ ԻՐԱՒԱՐԱՐՆԵՐԸ՝ ԱԶԳ. ՁԱԿԱՏ ԵՒ ԿԱՆԱՉՆԵՐԸ

—ՄԱՐՍԷՅԼ՝ ՋԱԽՋԱԽԻՉ ԳԱՐՏՈՒԹԻՒՆ ՓԸՋԷի, Ի ՇԱՀ ՎԻԿՈՒՌՈՒԻ

—ԼԻՈՆԻ ՄԵԾ ՅԱՂԹԱԿԱՆԸ՝ ՄԻՇԷԼ ՆՈՒԱՌ

Այս առաջին շրջանին, յատկանշական քանի մը կէտեր կային, որոնց առաջինն է, անգամ մը եւս, ձեռնպահութեան ըզդալի համեմատութիւնը : 30%–ի ձեռնպահութիւն մը անհնարին թուացող Քաղաքական ընտրութիւններու համար, ազատական ապրումէն ի վեր : Եթէ նոյնիսկ 1988ին, Ֆրանսայի քաղաքացին ցոյց տուաւ թէ արդէն ձանձրացած է տարեկան 5 – 6 անգամ քուէատուփ դիմելէ, ըստ Ֆրանսայի աւանդութեան այդ պարագան չի վերաբերիր Քաղաքական ընտրութեանց, որոնցմով մօտէն կը հետաքրքրուի, որովհետեւ՝ իր Քաղին մասնակարարման հարցն է խնդրոյ առարկան : Ուրեմն, այս անգամ հոս ալ որոշ անտարբերութիւն մը կայ : Ինչ որ նորութիւն չէ, քանի որ կը կրկնուի ամէն քուէարկութեան, ինչ ալ ըլլան արդիւնքները, ամէն մարդ գոհ է : կը բաւէ քիչ մը խաղալ լեզուին հետ – եւ ֆրանսերէնը մանաւանդ, իր ճկունութեամբ մեծ դիւրութիւններ կ'ընծայէ – պարտութիւնն իսկ յաղթանակի վերածելու համար :

Ձեռնպահութենէն զատ, դիմաւոր նորութիւնները կը վերաբերին Ազգ· ճակատին եւ կանաչներուն, որոնց յառաջխաղացումը պատճառ պիտի ըլլայ, կարգ մը քաղաքներու մէջ ի մասնաւորի, որ իրաւարարի վճռական դեր խաղան դալ Կիրակի :

Անցինք հիմա աւելի մասնայատուկ արդիւնքներու, դիմաւորաբար կուսակցութիւններուն տեսակէտէն :

Փարիզի մէջ, Շիրաք եւ իր կուսակցութիւնը նախկին (83) ձախձախիչ յաղթանակը չի տաներ, բայց վերագրաւելէ եւս 13 Թաղամասերը, համեմատականի մնացած միւս 7 Թաղամասերուն մէջ, նպաստաւոր է կացութիւնը, միայն 20–րդն է, որ փոփուխ է : 12–րդ Թաղամասին մէջ, Ներքին նախարար՝ Ժոքս, ծանր պարտութիւն մը կրաց, ձայներու 25,89% ստանալով ընդդէմ փէրնէնի որ վերընտրուեցաւ 53,90% : Փարիզի մէջ, խնդրոյ առարկայ Թաղամասերն են՝ 10–րդ, 11–րդ, 13–րդ (Թուպոն՝ 46,06, Քիլէս՝ 32,31%), 14–րդ, 18–րդ, 19–րդ, 20–րդ : Ի դէպ, 5–րդ Թաղամասը ժաք Շիրաք վերընտրուեցաւ 59,30%–ով :

Արուարձաններու մէջ, Անթոնի՝ Փաթրիք Տէվէճեան 46,09–ով նախաւաւր համեմատականի մնացած է Կիլրակիի համար : Պանէեօլի մէջ համայնավար նախկին քաղաքապետը՝ 48,39%–ով համեմատականի կը մնայ, ԷՌ – Քէ – ԷՌ – ԻՒ – Տէ – ԷՖ–ի Թեկնածու՝ Տօնիկեան՝ 27,50% կը ստանայ : Իսիի մէջ, Սանթինի վերընտրուած է 54,90%–ով : Ալֆորվիլի մէջ, Ֆրանչեսքիի յաջորդը՝ Ռընէ Ռուքէ վերընտրուեցաւ 53,67%–ով, մինչ Ֆրանչեսքիի զաւակը՝ 19,64% կը ստանայ (ձերձուած՝ ձախ) միայն, ինչ որ կը նշանակէ Թէ չի բաւեր պապայէն տգոն ըլլալ : Մոնմորանսիի մէջ, Մակարեան համեմատականի մնացած է 36,41% : Հոս, ոչը մէկ ճակատով չկրցաւ ներկայանալ եւ ԻՒ – Տէ – ԷՖ Մակարեանի դիմաց կար չիրաքեան մը, որ 30,30% ստացաւ : Հաւանաբար կը համաձայնին Բ. շրջանին համար :

Գաւառի երկու մեծ քաղաքներն էին, որոնք որոշ անակնկալներ պիտի բերէին : Աբբեւիլ, Մարսէյլի մէջ, Վիկուռուի յաղթական երթը կասկած չէր վերցներ, ինչ որ անակնկալ էր Փըզէի պարտութեան առթիճանն էր : Ա· շրջանին մէջ (1 եւ 7–րդ Թաղամաս) Վիկուռու կը ստանայ 41,56%, մինչ՝ ընկերվարական օրինաւոր ցանկը 12·66 : Զորրորդ շրջանը (6 եւ 8–րդ Թաղամաս) կօտէն մէյն 39,78 կը ստանայ, դիմացը՝ օրինաւոր ընկերվարականները՝ 8,61, հերձուածը (Վիկուռուի ցանկ) 35,05 : Վեցերորդ շրջանին մէջ է (11,12) որ կը ներկայացնար կուսակցութեան լուն Թեկնածուն՝ Միշել Փըզէ 17,74% կը ստանայ եւ նոյն շրջանին մէջ Վիկուռուի ցանկը՝ 41,11 : Այս երեք պարադլուխներու շրջաններէն զատ, հետաքրքրական է Մարսէյլի ընդհանուր պատկերը որ հետեւեալն է· –

Ընկերվարական – համայնավար՝ 15%, ընկերվարական հերձուած (Վիկուռու) 42,21, ԻՒ – Տէ – ԷՖ – ԷՌ – Քէ – ԷՌ 25,37, Ազգ· ճակատ՝ 13,59, Կանաչ՝ 1,92 : Վիկուռուի վերընտրութիւնը այլեւս կասկած չի վերցներ, բացի եթէ Ազգ· ճակատի քուէարկողները կօտէն քուէարկեն : Փաքտօ յայտարարեց Թէ ոչ մէկ համաձայնութիւն պիտի ըլլայ Ազգ· ճակատի հետ, ինչ որ կը նշանակէ Թէ թազմաթիւ ընտրաշրջաններու մէջ, անոնք պիտի մնան :

Երկրորդ մեծ քաղաքը իր իսկական անակնկալով՝ Լիոնն էր : Հոն կը կարծուի որ խնդրոյ առարկայ եղած է տարիքը : Արդարեւ, արդէն բաւական ալ խօսուեցաւ այդ մասին, Ֆրանսիս Քոլոն 78 տարեկան է : Նոյն հոսանքէն իր դէմ էր՝ Միշել Նուառ, որ չատ հաւանաբար Լիոնի յաջորդ քաղաքապետն է :

Ամբողջ քաղաքը իր 9 Թաղամասերով հետեւեալ ընդհանուր արդիւնքը տուած է· – Ընկերվարական – համայնավար՝ 23,17, Կանաչ՝ 3,12, ԻՒ – Տէ – ԷՖ 18,01, ԷՌ – Քէ – ԷՌ 43,48, Ազգ· ճակատ 9,57 : Երրորդ Թաղամասին մէջ, Միշել Նուառ ստացած է 46,88, մինչ ԻՒ – Տէ – ԷՖ–ը 18,07 : Վեցերորդ Թաղամասին մէջ, Ֆ· Քոլոն կը պարտուի 23,54—ով ընդդէմ ԷՌ – Քէ – ԷՌ–ի Թեկնածուին, որ 52,03–ով ընտրուած է : Քոլոնի այս ցանկին երկրորդ անունն էր Ռ· Պատ, որ յայտարարեց Թէ բարեկամաբար ըլրած էր այդ եւ ուրեմն յուսախար չէ :

Ցիշենք որ ընտրուածներու մէջ կան 13 նախարարներ Ա· շրջանին խակ : Ընտրուած են· – Մ· Ռոքար, Փ· Պերեկովուա, Լը Փէնեֆ, Ռ· Տիւմա, Նալէ, Ֆօրու, Սթիրն, Ժ· Փոպըրէն, Պէլէ, Շափիւի, Լը Թէյլ, Լէնիէլ, Մելիք, Անտրէ, Խոլթ Քրէսսոն, Ք· Լվէն, Շատաս, Սուասոն (ընտրուած միակը որ ընկերվարական չէ), Փէլըթիէ : Ձէք Լանկ, Շըվէնըման, Տէլըսպատ համեմատականի մնացած են :

Ընդհանուր ձեւով համայնավար կուսակցութիւնը կայուն է, նոյնպէս ընկերվարականները : Ազգ· ճակատը մեծ յաղթանակ չի տաներ իր ծանօթ բերդերուն մէջ, բայց եւ այնպէս վրնայ ներկայ ըլլալ բազմաթիւ տեղեր : Ինչպէս ըսինք նոր ներկայութիւնը՝ կանաչներն են :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԼԵՑՐՈՒԹԻ օգակայանը կրկին փակուեցաւ : Այս որոշումը տուաւ զօրավար Աունի քրխտոնեայ զահլիճը, Թէեւ մահեական մեծամասնութիւնը ունեցող կառավարութիւնը մերժեց : Օդակայանը սուրիական քանակին եւ լիբանանեան բանակին հակակշռին տակ է : Աունի որոշումը տեսակ մը վերջնագիր կը նկատուի օգակայանի ռմբակոծութիւնը պատրաստող :

ՀԷՍԻ շրջանը (լանտ) նաեւ Թազապետական ընտրութիւն ունէր եւ Քոհլի կուսակցութիւնը ծանր պարտութիւն կրեց : Ֆրանքֆորթը կորնոցուց իր շահ ձախին : Քրխտոնեայ Դեմոկրատ իր կուսակցութիւնը 33,3% ստացաւ ընդհանուր ձեւով, Թիւնը 33,3% ստացաւ ընդհանուր ձեւով, Սոսիալ դեմոկրատները՝ 44%, Կանաչները (որոնց մէջ Ֆրանսայի 68 Մայիսեան պարագլուխ Քոհն – Պենտիթ) 9,2 : Մըտահոգիչը նոր – նացի կուսակցութիւնն է որ 6,6%–ով 7 աթոռ կ'ունենայ Ֆրանքֆորթի Թազապետական ժողովին մէջ, 93–ի վրայ :

«ԽԻՂՃՆ ՈՒ ԿՈՂՈՒՄՆ ԷԼ ԱՂԷՏԱՀԱ՞Ր...»

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Փետրուար 22–ի Թիւին մէջ «Սուր ահազանգ» մակագրուած սիւնակներու մէջ վերի խորագրով հրատարակուած տողերն զայրոյթ եւ ընվզում կը ծաւալի :

Թերթին յատուկ Թղթակիցներէն՝ Ն· Պետրոսեանի հեռաձայնէն ձայն մը կ'ահազանգէ· – «Մասիս կայարանում ... թալան է : Նաեւ միլիցիան այս ուր հասամբ : Աղաչում եմ, եկէք···» :

Ահակ անդին ականատես Թղթակիցն է որ կը նկարագրէ· – «գնացքաշարի երկու վագոնների բաց դուռերին կիպ կանգնած են վիթխարի բեռնատարները : Բոլոր ատոխցիկների վրայ նստած են ներքին գործերի բաժնի աշխատակիցները : Դէ արի՛ ու հաւատա՛ որ այս պայմաններում մարդիկ կը համարձակուեն կողոպուտ անել :

... Ահա մի վարորդ, ամբողջովին էրտիճիի մէջ կորած, դուրս է գալիս բոլորովին նոր հագուստներով լեցուն վիթխարի մի արկղ գրկած··· : Այնուհետեւ լեցուն պարկերով վագոնից դուրս եկան ուրիշները··· : Տեսնելով որ վագոնի հարեւանութեամբ կանգնած է միլիցիայի տարբերանշանով ատոմոբեեան, ես վազորդին խնդրեցի օգնել ինձ, եւ չսպասելով նրա արձագանգին, սկսեցի ատոխցիկներից ցուցադրաբար դուրս թափել ընտիր հագուստեղէնի կապոցները··· : Դիմում եմ ատոմոբեեանների խցիկների վրայ նստած միլիցիոներներին, խնդրում զսպել ինձ թշնամաբար շրջապատող վազորդներին : Եւ ... նրանցից ոչ մէկը չիջաւ ատոմոբեեայից, չարձագանգեց իմ կանչերին··· : Ինձ չարձագանգեց եւ միլիցիայի տարբերանշանով ատոմոբեեայի վարորդը : Աւելին, չէացաւ իմ տեսադաշտից··· :

– Կողոպուտ է, – ասում եմ երկաթուղու կայարանի ներքին գործերի բաժնի պետին, – կողոպտում են եւ ձերոնք» :

Տողէ տող անհաւատալի պատումը անզօր Թղթակիցին պոռթկումով կը համակէ ընթերցողը : Խուլիկանական ժան ու դիւրին վերագրումներու – որոնց նաեւ հանդիպեցանք նոյն սիւնակներուն մէջ – չի նմանիր պատմուածքը :

Արտատահմանի մարդիկը – հայ կամ օտար – փողոցէն չհաւաքեցին օժանդակութեան տուփեր, բեռնակառքեր, սաուառակներ լեցնող այդ ապրանքը· անոնք քովէ քով եկան մէկիկ մէկիկ· օրերով, դիւերներով մարդիկ գործ ու քուն մոռցած զբեցին, ծրարեցին զանոնք· ուրիշներ ստանձնեցին փոխադրութեան գործը դէպի չեմարաններ, գոյս գտնելն ալ զատ հարց էր : Հազարումէկ սիրտ, միտք նաեւ ֆիզիքական ուժ մաշող նման հանգրուաններով կարելի է երկարել շարքը : Այդ շարքին մէջ կան յոգնութիւն, սրտմաշուք, այլազան մտահոգութիւններ, նոյնիսկ բախումներ, թերեւս կապմակերպչական կամ գործընթացի սխալներ ալ, սակայն երբե՛ք էջ մը ուր վերի մէջբերումը յիշեցնող պարագաներ ըլլան :

Եւ ըսել որ երկրին բնակչութեան մէկ վեցերորդը կը տագաէր ու կը տագաէ այդ արկղերուն : Կը տագաէր, չէյնալու համար անօթութեան, ցուրտին, այլ մանաւանդ լքուածութեան, մոռացումին գերկը :

Նոյն թերթին մէջ ամէն օր «յատուկ շրջանի գլխ· պարէտի հաղորդումը» կը տեղեկացնէ Թէ Երեւանի մէջ քանի՛ մարդ ու մեքենայ պլանաւորած է լուսարձակի ժամ մը խախտելու, կամ առանց ինքնութեան թուղթի երթեւեկութեան յանցանքով :

Իսկ «Թալան», «խուլիկանութիւն», «անիշխանականութեան դրդում»ի նման եղերու մթերքը կ'երեւի սահմանուած է մխիթարն ժողովուրդին սիրուած ու յարգուած, միայն անոր վատահութիւնը վայելողներու խմբակին, որ այս «միայն»ներու հաշուեցոյցը կը վճարէ այսօր բանտախուցերու մութը չնչելով :

Իրաւ ծանր էր Հայաստանի աղէտը :

Ա· ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԱՐՑԱԽ

ԿՐԿԻՆ ԳՈՐԾԱԴՈՒԻ

Ստեփանակերտի մէջ, գործադուլի նոր չարժում մը ծայր տուած է Մարտ 6–ին, ըստ «Սովիէտսկի Ղարաբաղ» օրաթերթին : Գործադուլը ամբողջական չէ, կը դրէ տեղւոյն օրաթերթին աշխատակիցը, բայց բազմաթիւ ձեռնարկութիւններ չեն աշխատիր : Բանթողները տասը պահանջ ունին, որոնց մէջ՝ փոլոր կապերու խըզում Ազրբէյճանի հետ, կցում Հայաստանի եւ ազատ արձակում Ղարաբաղ Կոմխոէի բոլոր բանտարկուած անդամներուն :

Չորեքշաբթի օր ալ, հազարաւոր երեւանցիներ տողանցած են մայրաքաղաքին կեդրոնը եւ բանակը չէ միջամտած : Այս երկրորդ երթն ալ Թէեւ արտօնուած չէր, Թոյլատրուած էր : Ծանօթ է, որ Չորեքշարթի, Մարտ 8 էր, այսինքն՝ կանանց միջազգային օրը եւ այդ օրն էր, անցեալ տարի, որ հարիւր հազարաւոր կիներ, լուռ սգերթ մը կատարած էին դէպի Ծիծեռնակաբերդ, ուր երիտասարդներ ուսամարթ տարած էին խաչքար մը եւ հոն զետեղած ի յուշ Սումգայիթի զոհերուն :

***

ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒ

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Փետրուար 24–ի Թիւէն կ'իմանանք որ Երեւանի Զէյթունի Թիւ 394 ազգային ընտրաբաժանման նիստին ընդունուած են առաջարկուած հինգ Թեկնածուներ, որոնց կարգին՝ Կարէն Արամի Սիմոնեանը, ծնած 1936–ին, «Վերածնուած Հայաստան» ամսագրի (նախկին՝ «Սովետական Հայաստան») խմբագրի տեղակալ :

Այս Թեկնածութեան առաջին անգամ արձագանգած էինք Փետրուար 2–ի մեր Թիւով, ժողովրդային Թեկնածուներու ցանկին առթիւ : Փետրուար 9–ին ալ հրատարակած էինք Կարէն Սիմոնեանի նամակը ուղղուած Հայաստանի Ներքին նախարարին, երեսփոխանական Թեկնածութեանց առընչութեամբ ընդհանրապէս եւ յատուկ պարագայի մը՝ առանձնապէս :

***

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ ԻՆՉ ԳՈՒՄԱՐԻ ՀԱՍԱԾ Է

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Փետրուար 22–ի Թիւէն կը տեղեկանանք որ ղրամատան Թիւ 7004412 հաշուին փոխանցուած է աւելի քան 1 միլիառ 273 միլիոն ռուբլի : Հայաստանի կառավարութիւնը տակաւին որեւէ որոշման չէ յանգած այդ միջոցներու օգտագործման ձեւին մասին :

Միւս կողմէն Խորհրդային Միութեան արտաքին ղրամատան Երեւանի բաժանմունքի կառավարիչ՝ Ս· Զամձեանի տուեալներով հաւաքուած է 15 միլիոն 781 հազար ռուբլիի տարազրամ Երեւանի բաժանմունքին մէջ՝ 690 հազար :

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ՝ ԱՐՑԱԽԻ ՄԱՍԻՆ

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Նիւ – Եորքի Գոլոմպիա համալսարանը ունի հայկական հարցերու ուսումնասիրութեան եւ արձարծման յատկացուած հիմնադրամ մը, որուն պատասխանատու մարմնին վարիչն է Նիքիթ Օրչանեան: Ամէն տարի, հիմնադրամը դասախօսութիւններու, զեկուցումներու կամ տուլհններու շարք մը կը կազմակերպէ: Այս տարուան միջոցայ պիտաժողովը, նուիրուած Արցախեան հարցերու, տեղի ունեցաւ Փետրուար 11–ին:

Օր մը ամբողջ տեւող զեկուցաշարքի ընթացքին խօսեցան հինգ անձեր, – (ա) Նորա Տատուիք, մարզաբանական ճիւղին մասնագիտացող եւ իր ատենախօսը պատրաստող երիտասարդ կին մը, որ պատահաբար Հայաստան գտնուած է 1988–ի Փետր.էն Յունկս: (բ) Տոքթ. Ժիլսյր Լիպարխեան, մասնագէտ՝ Հայոց արդի պատմութեան, հիմնադիր եւ վարիչ Զօրեան հիմնարկին: Այս հիմնարկը անցեալ տարի հրատարակեց Լիպարխեանի խմբագրած տեղեկագրական հատորը, Արցախի մասին, եւ այդ միջոցաւ կրցաւ ճշմարտութիւնը փոխանցել ամերիկեան մաս – մեախաններու խօսնակներուն, որոնք անչուշտ հայ – ադրբեջանական պայքարներու մասին լաւատեղեակ չէին, եւ իրենց տեղեկութիւնները այլապէս կը քաղէին համայնագիտարաններէ եւ խորհրդային դեսպանատուներէն: (գ) Փրոֆ. Թատէուս Սվիէթոչովսքի, ծնունդով լեհ, Մոնմութ համալսարանին մէջ դասախօս, մասնագէտ՝ Ադրբեջանի պատմութեան (դ) Տէնիս Փափազեան, դասախօս պատմութեան, Միչիկընի համալսարանի Տիրպօրնի հնութակատոյին մէջ, եւ վերջապէս (ե) Փրլ Կոպըլ, որ Մխիթար – Նահանգներու Արտաքին Գործոց նախարարութեան մէջ կը կրէ «Սովետական Փոքրամասնութիւններու համար մասնաւոր օդնական» տիտղոսը, եւ որուն իսկական պաշտօնը գաղտնիք մը չէ: Ինչպէս կ'ըսէ ինք ալ, – վերլուծել խորհրդահպատակ ոչ – ռուս ժողովուրդներուն հարցերը, օգտուելով հանրութեան մատչելի, ապա նաև գաղտնի, լրտեսական կազմակերպութիւններու հաւաքած տեղեկութիւններէ, և խորհուրդ տալ Արտաքին Գործոց նախարարութեան:

Այս հինգ խօսողներէն չորսը բաւական հետաքրքրական զեկուցումներ տուին: Կոպըլը, ամէնէն երկարը: Կ'ուզեմ կարելի եղածին չափ ամփոփ ձեւով մատուցել գանոնք:

***

Տատուիք ռուսերէն դիտէ, հայերէն չի դիտեր: Խօսած է բազմաթիւ ցուցաբերներու հետ: Ցոյցերը, հակինալիօքէն, միակամութեան ապատրութիւն կը թողուն, ըսաւ ան, սակայն երբ ցուցաբերներուն հետ խօսիս, հանդիստ եւ առանձին, կը տեսնես որ մարդիկ այլապէս պատճառներով փողոց իջած են: Մէկ – մէկ տուաւ այդ պատճառները՝ օդի ապականումէն մինչեւ սահմանադրական մարտահրաւէրներ: Սակայն քանի որ ուրիշ զատախօսներէն ամենք ալ անդրադարձան ասոնց, կ'արժէ հոս սեւեռիլ այն նիւթին վրայ, որ եզակի էր Տատուիքի զեկուցումին: Այդ՝ հատաքական պատերազմի հարցն է:

Տատուիք ըսաւ որ որքան ալ Սփիւռքահայութեան եզակի թուին փետրուարեան ցոյցերը, ամբողջովին եզակի չեն: Ըստ ընկերային գիտութիւններու մասնագէտներուն, նման երեւոյթներուն միջեւ որոշ զուգահեռներ կը գտնուին միշտ, տարբերութիւններու կողքին:

Ռէժիմներ կան, նման խորհրդային, ըսաւ Տատուիք, որոնք մարդիկը կը ճնշեն զէնքով ու բանտով, ինչպէս ըրաւ առաջինեանը, սակայն ինչ որ գրեթէ նոյնքան ահաւոր է, « «ձանձրոյթ»ով: «Ձանձրոյթ» բառը մասնագիտական իմաստ մըն ալ ունէր հոս, եւ Տատուիք կարգաց Արիսթիտ Զոլպերքի վերլուծումներէն ամենք, պարզելու համար ընկերային գիտութիւններու տեսակէտը հաւաքականութիւն մը ճնշող այս «Ձանձրոյթ»ին մասին:

(Ա.) Նման ռէժիմներ նախ՝ չատ երկար տեւած են ու մարդիկ սոխրուած դիմացած են անոնց:

(Բ.) Նման ռէժիմներ կը փորձեն մեծ ու մանր երեւոյթներ հատատարապէս հակակշռել, այնպէս որ ամէն ինչ կա՛մ «անկարելի» է, «արուծուած» չէ, եւ կամ՝ արուծութիւն առնելը ահաւոր տաղտուկ է, – Երեւանէն Ամերիկա երթալ ըլլայ հարցը, կա՛մ պարզապէս մէկ թաղէն միւսը փոխադրուիլ, պիւրօքրաթիք տաղտուկ մը կայ:

(Գ.) Առօրեան ինքը ծա՛նր կը նստի մարդոց ուսերուն: Հայ դնելը տաղտուկ է, հեռաձայն ապպարելը, նոյնպէս: Տաղտուկի, ձանձրոյթի այս եզակի տեսակը, ոչ այնքան ծանօթ Արեւմուտքի, նոյնքան ծանր է եւ զորշ, որքան օրը տասը ժամ աշխատելու առօրեան, որ կը ճգմէր 19–րդ դարու աշխատաւոր դասակարգը: «Սորհրդային Միութեան մէջ», ըսաւ Տատուիք, «մարդիկ կան որոնք հազիւ օրը վեց լուրջ ժամ կ'աշխատին իրենց գործին, սակայն օրը չորս ժամ ալ ուտելիք գնելու եւ պիւրօքրաթիին հետ լեղու դառնելու ճիգով կը լեցուի»:

(Դ.) Հանրային զուարճութեան պարզ, առօրեայ միջոցներ չկան: Ճիշդ է, մեծ քաղաքներուն կեդրոնը գեղեցիկ թատրոն, պարտարահ, օփերա կայ: Ճիշդ է, մարզական մասնաւոր կարողութիւն ունեցողին համար յատուկ մարզիչներ կան, սակայն բնակչութեան ստուար մեծամասնութիւնը նորէն գործ գտնելու ճիգով կը լեցուի»:

(Դ.) Հանրային զուարճութեան պարզ, առօրեայ միջոցներ չկան: Ճիշդ է, մեծ քաղաքներուն կեդրոնը գեղեցիկ թատրոն, պարտարահ, օփերա կայ: Ճիշդ է, մարզական մասնաւոր կարողութիւն ունեցողին համար յատուկ մարզիչներ կան, սակայն բնակչութեան ստուար մեծամասնութիւնը նորէն գործ գտնելու ճիգով կը լեցուի»:

Երբ կուգայ Կորբաչովի նման զեկուցմամբ մը, ըսաւ Տատուիք, որ խոստումներ կ'ընէ վերակառուցման մասին, կը թուի նաեւ բաներ մը խոստանալ՝ Ղարաբաղի մասին, եւ երբ ոստիկան ու հրատայլ չկայ փողոցը, եւ մանաւանդ երբ կայ մեծ, բառին արդիւնքներուն համար «ձանձրացած» բնակչութիւն մը, ապա պայթումը անխուսափելի է: Հետաքրքրական է որ Ելեւէջի պայթումը խաղաղ էր: Այս, եզակի է, ըսաւ Տատուիք, սակայն մարդոց արտայայտած մտածումները, իրենց փողոց իջնելու պատճառները, այլեւս եզակի, անսովոր կամ տարբեր չեն: «Ձանձրոյթ»ի այս փէնոմէնին մէկ տարբերակն է պատահածը»:

Պէտք է յիշել, ըսաւ Տատուիք, գործածելով կշռուած բառեր, որ նման պարագաներու «խենթութեան վայրկեաններ կան, կան նաեւ լուսամաճանչ վայրկեաններ: Հատատական, զանգուածային մոլուցքը կրնայ ըլլալ, նոյնքան դեղեցիկ, որքան տարտափելի: Երեւանեան առաջին օրերու ցոյցերը ունէին աւելի դեպի կեցկութիւն, քան խենթութիւն»:

(Շար. 1)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՔԻՒՐՏԵՐՆ ՈՒ ԱԼԵՒԻՆԵՐԸ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԵՐԱՇԽԻՔ

«Իքսփրինէ Տօղրու» շաբաթաթերթի Յունուար 15-ի թիւէն առնուած է հետեւեալ հարցազրոյցը, զոր թերթին հրատարակութեան տնօրէնը կատարած է Նագիփ Քոճաեուսուփիաշօղլուի հետ. ան եւ լեւմտական նախարարութեան մէջ զանազան պաշտօններ վարած ու եղած է նաեւ «Ուղիղ Ճամբայ» կուսակցութեան նախագահի օգնական: Կը սերի փաշաներու, եպարխոսներու եւ կրօնապետերու ընտանիքէ մը:

***

Հ. – Թուրքիոյ ժողովուրդը բազմաթիւ աղանդներու պատկանող շերտեր ունի. ազեսի, սիւննի...եկէք վիճինք լիախիզմի ու ժողովրդավարութեան, ինչպէս նաեւ լիախիզմի ու հաւասարութեան յարաբերութիւններուն մասին:

Պ.– Թուրքիա երկիր մըն է ուր զանազան աղանդներէ զատ, տարբեր կրօնքներու պատկանող հաւաքականութիւններ ալ կ'ապրին: Լախիզմը խղճի ազատութիւն է, ուրեմն առաջին ձեւ մըն է ըսել թէ ամէն մարդ ազատ է իր ընտրած պաշտամունքին մէջ: Սակայն նաեւ վարդապետութիւններու դէմ ազատ մտածումի չատագով դրութիւն մըն է: Այսինքն, դրութիւն մըն է որ ժողովուրդին առիթը կուտայ տեսնելու թէ դիտութեան այս դարուն կասկածով կարելի է ամէն բան պրպտել ու ամէն բանի վրայ հակակշիռ հաստատել: Միմիայն լաիք միտքեր կընան վարդապետութիւններու կազապարը թօթափել, դիտեն մանրամասնութիւններու թափանցել կասկածներէ առաջնորդուելով, ու հետու մնալ կանխակալ կարծիքներէ: Տրամաբանութիւնը, անոր գործիք մաթեմաթիկն ու լաիք մտածումը երբեակ մըն են: Եթէ մարդ արարածը այսօր կրնայ լուսին երթալ, ատիկա կարելի դարձած է որպէս արդիւնք ազատ մտածումի:

Հ. – Կրօնական գիրքերու համաձայն Աստուած նախ երկիրը ստեղծած է: Յետոյ, որպէսզի զայն լուսաւորէ, արեւը: Մինչդեռ աստղաբաշխութիւնն ու տիեզերագիտութիւնը ցոյց կուտան թէ աշխարհ չի կրնար արեւէն առաջ ստեղծուած ըլլալ: Պէտ չէ՞ որ այս բաները հանգրստութեամբ վէճի նիւթ դառնան:

Պ. – Իրականութեան մէջ մարդուն ներկայացող հարցերը զայն ա՛լ աւելի կը կապեն Աստուծոյ մեծութեան: Այս տեսակէտները ոչ կրօնքի ոչ ալ հաւատքի դէմ են: Այսինքն լաիք ըլլալ չի նշանակեր անկրօն ըլլալ: Սկոլաստիկ մտայնութիւնը, այն որ անհասկնալիին համար կ'ըսէ թէ այդ կէտէն անդին մարդուն խելքը չի հասնիր, ամէնէն մեծ վնասը պատճառած է կրօնքին:

Հ. – Ընդունուած է որ Ադամ Ք. Ա. 4 – 5 հազար թուականին ապրած է ու առաջին մարդն է: Գրուած է որ երկնքէն գրութիւն իջած է անոր. մինչդեռ առաջին մարդը գիրերու գիտէն միլիոնաւոր տարիներ առաջ յայտնուած է: Գիտութիւնն ու սրբազան գիրքերը հակասութեան մէջ են. ի՞նչպէս կարելի պիտի ըլլայ լուծումի մը յանգիլ:

Պ. – Սակայն չատ տարօրինակ երեւոյթներ ալ կան. բաներ, զորս նոյնիսկ այսօրուան թեքնոլոժիով չատ դժուար է կատարել: Անեզպատներու մէջ բուրգերու կառուցումը: Այսօր իսկ այդ քարերը փոխադրել հարց մըն է: Մարդկութիւնը միշտ կը յառաջդիմէ՞, թէ որոշ մակարդակէ մը եաք եաղարձ մը կ'ըլլայ: Կրօնքը այս բաներուն ոչ մէկուն հակառակ է: Մարդկութեան պատմութիւնը որոշ անկիւնէ մը, լեցուն է մարդուն բնութեան դէմ պայքարին մէջ նուաճած հանդիպումներով: Հոսուն ջուրը ամբարտակներու մէջ առնել, հողէն ուզածը հասցնել, բնապիտութեան օրէնքները սորվիլ: Կրօնքը ասոնց արգելք հանդիսացող բնոյթի մը չունի: Սակայն լաիք մտածումը հանդուրժողութեամբ ընթացք կուտայ այս բոլո-

բին: Լախիզմը կասկածին, ազատ մտածումին երաշխիքն է:

Հ. – Հապա անկրօնները՞ւ խղճի ազատութիւնը:

Պ. – Հաւատալէ զատ թէ անոնք ալ որ մը փրկութեան ճամբան պիտի գտնեն ուրիշ ընելիք չկայ: Ոչինչ կարելի է բռնութեամբ ընդունիլ տալ:

Հ. – Քիչ մըն ալ խօսինք Թուրքիոյ մէջ ժողովրդավարութեան զարգացման մէջ լախիզմի կարեւորութեան մասին:

Պ. – Լաիք մտածումը որ հակակշիռ է անկրօնները պէտք ոչ մէկ բռնութիւն կատարէ, անշուշտ նոյն լախիզմը թիւնը ցոյց պիտի տայ զանազան տրանքներու նկատմամբ: Մկրտուն պատկանելը երեւոյթը պատճառ չի կրնար ըլլալ այդ անձը երկրորդ կարգի հայրենակիցի նկատուի: Լաիք մտածումն ու հաւատքի դպրոցները միայն միասին կրնան ընթանալ:

Հ. – Այսօր ի՞նչ է Թուրքիոյ կացութիւնը. այս հաւասարութիւնը իրագործուած գոյութիւն ունի՞:

Պ. – Օրէնքով ունի:

Հ. – Գործնապէ՞ս. օրինակ պետիները կացութիւնը:

Պ. – Եթէ գործնապէս երբեմն սխալներ կը գործուին ու կիրարկումներ կ'ըլլան պէտք չէ զբաղմանալ որ այսօր ամէնէն ուելի մեր այս հայրենակիցները փարած լախիզմի սկզբունքին: Այս հակացութիւնը կը նկատեն խղճի ազատութիւն հանդէպ յարգանքի երաշխիքը:

Հ. – Ալեւիները կերպով մը կրնան Թուրքիոյ մէջ ժողովրդավարութեան բաշխիքը ներկայացնել:

Պ. – Հաւատարութեան, ազատութիւն ու եղբայրութեան մթնոլորտին մէջ բոլոր կեցութեան տիրանալ, ժողովրդավարութիւն կը կոչուի: Այսօրուան համար այդ պէս է: Այն օրը երբ աւելի լաւը գտնենք այդ վարչաձեւը պիտի ըլլայ ատիկա: Ատոր երաշխիքն ալ իրենց աղանդներու կրօնքին կամ ցեղային պատկանելութեան պատճառով երկրորդ կարգի քաղաքացիներէն նկատուածներն են:

Այսօր ուղղակի ընդունինք որ Թուրքիոյ մէջ–, ինչպէս աշխարհի բոլոր պետութիւններուն, տարբեր ցեղային խմբաւորումներէ Թուրքիոյ հանրապետութեան բազմաթիւ քաղաքացիներ կան:

Հ. – Ի՞նչ կը մտածէք կրօնքի դերի պարտաւորիչ բնոյթին մասին:

Պ. – Ես Ֆրանսական Սէն – Միշել վարժարանն էի, վարդապետներու վարժարանը: Կրօնքի պարտաւորիչ դաս կար. Մենք ոչ ըսինք: Մենք մահմետական ենք ուսաի չէք կրնար մեզի կաթողիկ կրօնքի դասաւանդել, ըսինք: Հրաժարեցան չատուին: Կարելի չէ կրօնք դասաւանդել հակառակ մարդոց հաւատքին: Եթէ յանձնաժողովի մը ատիսկէք որ մահմետականութիւն սորվի, ատիկա հակառակ կ'ըլլայ նոյնինքն այս կրօնքին ոգիին: Նոյնիսկ ձեւով, տարբեր աղանդներու հետեւորդներ կարելի չէ բռնի կերպով դաստիարակել այլ աղանդի մը տրամադրութիւններուն համաձայն:

Հ. – Լաւ, ի՞նչպէս կը բացատրէք պարագան, որ կրօնական գործերու ընդհանուր խագահութիւնը բոլորովին սիւննի աղանդի սկզբունքներով կ'աշխատի:

Պ. – Լաիք պետութեան մը մէջ կրօնական կազմակերպութիւն մը պէտք չէ ըլլայ:

Հ. – Պէտք է ձգել որ կրօնական հաստիմայիմները կազմակերպեն:

Պ. – Կրօնական գործը տեսակ մը փոստքրֆներու կազմակերպութիւն պէտք է ըլլայ: Սակայն ասիկա չի նշանակեր որ պետութիւնը հարկաւոր պայմանները պէտք չէ ստեղծէ անոնց համար: Պէտք է խղճի ու հաւատքի ազատութիւնը ապահովէ:

Հ. – Այդ պարագային պէտ չէ՞ որ միտութիւնը չգրպի կրօնաւոր պատրաստութիւն, իմամներու վարժարաններ բանալու հարցերով: Ձգենք որ կրօնական համայնքները իրենց պիւտճէն գոյացնեն, կրօնա-

ՀՈՂՎԱԾՔՈՎ

ՎԱՀԱԳՆ ԹՈՒՐՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Փարիզի Հաճընի Հայրենակցական Միութիւնը կորնչուց իր անդամներէն՝ Վահագն Թուրսարգիսեանը. ան ծնած էր Հաճըն, 1902-ին: Եղբօր զաւակն էր Ասդասին որ պեկավարեց Զէյթունի 1895-ի ապստամբութիւնը:

Վահագն երկրորդական վարժարան կը յաճախէր երբ վրայ հասաւ աքսորը ու ընտանեօք Հալէպի ջրջանը մնացին: Ա. աշխարհամարտի պինդաղարին վերադարձան իրենց ծննդավայրը: Հաղիւ տարի մը խաղաղ կեանք ունեցան. 1920-ին երբ քէմալական ուժերը ակսան պաշարել քաղաքը, Հաճընցիները ինը ամիս դիմադրեցին: Վահագն դինք ի ձեռին կռուեցաւ: Բայց անդեղէնի ու դինամթերքի պակասին պատճառով ինկաւ Հաճընն, ու հազիւ երեք հարիւր կտրիճներ Թուրքերու չըզթան ձեռքերով ու կռուելով հասան Ատանա, անոնց մաս կը կազմէր Վահագն:

Երբ 1921-ին Ֆրանսացիները լքեցին Կիլիկիան, տեղւոյն Հայերը երկրորդ անգամ դաղթեցին ու մեր հայրենակիցը հաստատուեցաւ Լիբանան: Ապա անցաւ Ֆրանսա: 1927ին հիմը դրուեցաւ Հաճընի Հայրենակցական Միութեան, որուն ձեռնարկողներէն մէկն էր ինք: Միութեան նպատակներէն էր օգնել Հաճընցի չքաւոր երիտասարդներու դպրոցական ծախքերուն: Այդ նպատակ մըն էր տեսնել Նոր Հաճընը ապրող հայրենիքի մէջ: Ամիկա իրագործուեցաւ 1958-ին, իսկ 1988-ին տօնուեցաւ նոր հիմնուած ատանին 30-ամեակը:

Վահագն Թուրսարգիսեանի կատարած գործերէն մին եղաւ հերոս Ազասիի եւ Զէյթունի նուիրուած հատորին հրատարակութիւնը: Ան լոյս տեսաւ 1968-ին Փարիզի եւ Մերձաւոր - Արեւելքի Հաճընի հայրենակցական միութիւններուն ջանքերով, Պէյրութի մէջ: Այդ դիրքին հասցուցած գնուեցան արժեքաւոր դիրքեր, որոնց եկամուտը կը դրկուէր Պէյրութի Հաճըն թաղի դպրոցը: Վերջին անդամ 1988-ին Փարիզի մասնաճիւղէն 10 հազար ֆրանք դրկուեցաւ Պէյրութ:

Վահագնի մահով Հաճընի Հայրենակցական Միութիւնը կը կորնչնէ հայրենասէր հայրենակից մը:

Հանգիստ ոսկորներուդ. հողը թեթեւ ըլլայ վրադ սիրելի Վահագն:

ՎԱՀԱՆ ՄՆԱԿԵԱՆ

Լիզ Սարեան

Մարտ 3-ին, Ուրբաթ իրիկուն, փարիզեան արուարձաններէն՝ Իսի լէ Մուլինոյի փալէ տէ զ'Ալ է տէ Քոնկրէի ընդարձակ սրահը լեցուցած էր հայ ժողովրդական երգերու եւ Լիզ Սարեան երգչուհիին ջերմ խառնուածքը գնահատող բազմութիւն մը:

Թեմին վրայ ներկայութիւն ունեցող արուեստագիտուհի մըն է Լիզ Սարեան, որ դիտէ անմիջական հաղորդակցութիւն ստեղծել հանդիսականներուն հետ:

Առաջին բաժնին մէջ, մեղի հրամցուց նաեւ Ֆրանսական երգացանկ մը, լաւ ընտրուած կտորներու: Երկրորդ բաժնին մէջ, մթնոլորտը աւելի ջերմացած էր եւ ողեւորութիւնը վարակիչ թեմին՝ սրահ: Այդ ողեւորութիւնը զգալիօրէն պիտի հասնէր, երբ Լիզ Սարեան յայտարարէր իր վերջացնէր Ազնաւուր - կառավարենցի «Քեզի համար Հայաստանով» դոր կը ստիպուէր կրկնել, առաջին անդամ ծափահարել տալով երաժշտութեան հեղինակը՝ Ժորժ Կառվարենց որ սրահին մէջ էր: Հանդիսականները կայծհաներ կը վառէին, նման ռոք երեկոյթներու, արտայայտելով իրենց խանդավառութիւնը:

Յաջող երեկոյթ մը, ինչպէս կ'ակնկալուէր, քանի Լիզ Սարեան Ֆրանսայէն Հայաստան կրցած է դրաւել իր ունկնդիրները: Հարկ է յիշել նաեւ ընկերացող նուագախումբը, որ լաւագոյնս աստղեց արուեստագիտուհիին մեկնաբանութեան:

Ա.

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ԷԼԻԶ ԳԱԻՈՒՔՃԵԱՆ - ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻՆ ՄԱՍԻՆ

1988 տարուան գրական մրցանակին արժանացած է Վեհանոյշ Թէքեանի «Նշանաձիր» հատորը:

1989 տարուան գրական մրցումին կը ընտան մասնակցիլ Սփիւռքի բոլոր հայ գրողները, ներկայացնելով վերջին երեք տարիներուն իրենց հրատարակած հայկերէն ստեղծագործութիւնները՝ արձակ կամ բանաստեղծութիւն:

Մրցումին ներկայացուած գիրքերը երկուական օրինակով պէտք է դատակազմին ձեռքն անցած ըլլան մինչեւ 1989 Յուլիսի վերջը:

Մրցանակը - 3·000 ֆրանք - արժանացող երկը եւ հեղինակին անունը մամուլով կը յայտարարուին 1990 Յունուարի ընթացքին:

Նախապէս յիշեալ մրցանակին արժանացած հեղինակները չեն կրնար երկրորդ անգամ վարձատրուիլ:

Դատական կազմը կը բաղկանայ հետեւեալներէն. - Հիլտա Գալֆայեան - Փանոսեան, Անի Կարմիրեան, Նորա Պարութճեան, Տիգրան Պալեան, Մովսէս Պչաքճեան:

Գիրքերը ուղարկել հետեւեալ հասցէին՝
Société des Gens de Lettres Arméniens de France
B.P. 470 — 75830 Paris Cedex 17 - France

Կը խնդրուի Սփիւռքի հայ մամուլէն արտատպել:

ԴԱՏԱԿԱԶՄ

ԿԱՓԻ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ

Կափի Տիկնանց Միութիւնը փետրուար 26-ին ցերեկոյթ մը կազմակերպած էր Նախկին ռազմիկներու սրահին մէջ, ի պատիւ պետական անճնաւորութիւններու եւ նուիրատու ժողովուրդին որոնք համամասնօրէն պտնուած էին Հայաստանի աղէտեալներուն: Տիկնանց Միութեան նախագահուհի՝ Օրիորդ Նուարդ Փաթիպեան բացումը կատարեց ցերեկոյթին, հրաւիրելով որ բեմին վրայ տեղ գրաւեն ընդհ. խորհուրդի նախագահը՝ Մ. Լէոպրոս, ծերակուտական՝ Լ. Տիութէ, երես-փոխան՝ Տ. Շըմաւիլ, Կափի քաղաքապետին առաջին կգորդը՝ Փ. Պեռնար - Ռէյմոն, Կարմիր Խաչի նախագահ տոքթ. Պրանչէ: Ներկայ էին նաեւ Կափի եպիսկոպոսը եւ զանազան կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները, որոնք օգնութիւն բերած էին Հայաստանի:

ԷՍ - Օ - ԷՍ - Արմէնիի տեղական պատասխանատուն բարձրանալով բեմ որ զարդարուած էր «Շնորհակալութիւն» մակագրուած մեծադիր պատառով մը, Անիի եւ Աղթամարի եկեղեցիներու դուռնաւոր նկարներով ու վրան աղէտեալ վայրերը նշուած Հայաստանի քարտէսով մը, ըսաւ թէ այդ ջրջանը կը ներկայացնէր երկրին 1 / 6-ը: Ապա ան շնորհակալութիւն յայտնեց Ֆրանսայի, բերած օժանդակութեան համար: Տուաւ ջրջանի հանգանակութեան ամփոփ պատկերը. Կափ իր ջրջաններով դոյացուցած էր 160 հազար Ֆրանքի գումար մը, իսկ պետական յատկացումները եղած էին 80 հազար Ֆրանք:

Յիշենք հոս, թէ Կափ իր ջրջաններով ունի 50 հայ ընտանիք. նուիրատուները մեծ մասով Ֆրանսացիներ եղած են, որոնք կը չարունակեն տալ:

Խօսք տրուեցաւ նաեւ Ֆրանսայի Կարմիր Խաչի եւ «Սըքուր քաթոլիք»ի տեղական նախագահներուն, որոնք եւս խօսեցան իրենց բերած աջակցութեան մասին: Ապա իր թարմ տպաւորութիւնները փոխանցեց Ռոպեր Զարդարեան որ նոր վերադարձած էր Հայաստանէն: Ան խօսեցաւ լուսապատկերներու ընկերակցութեամբ:

Բոլոր խօսք առնողները հաւատք արտայայտեցին որ հայ ժողովուրդը իր աշխատասիրութեան շնորհիւ շուտով կը վերականգնէ աւերակ քաղաքներն ու գիւղերը: Այս մտքերանքով ալ բաժակաճառները բարձրացան, մինչ կը լսուէր Շառլ Ազնաւուրի «Քեզի համար Հայաստան» երգը:

Ներկաները դոհ մեկնեցան թէ՛ հանդիսէն, եւ թէ տիկիններու հիւրասիրութենէն: Տեղւոյն վրայ, վաճառուեցաւ ի նպաստ աղէտեալներու, «Անի, Աղթամար եւ պատմական Հայաստանի քաղաքները» նոր հրատարակուած գիրքը:

ՎՐԱՏՈՒ

- ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ -

ԻՐԱՆԻ Հայ Գրողներու Միութիւնը Յունուար 19-ին, Հայաստանի երկրաշարժի զոհերուն քառասունքին առիթով դրական երեկոյ մը կազմակերպած է «Սիփան» միութեան մէջ: Անդրադառնալէ եռք աղէտի հետեւանքներուն վերականդնումի աշխատանքներուն, այս նիւթով դրուած իրենց ստեղծագործութիւնները կարդացած են դանազան դրողներ: Երեկոյթին վերջաւորութեան տեսերիզով ցուցադրուած է «Վերջին Ֆայտոնը» ժապաւէնը որ կը պատմէ Լենինական քաղաքին անցեալին մասին. տեսադրութիւնը կատարուած է երկրաշարժէն առաջ:

***

ՀԵԼԻՈՊՈԼՍՈՑ Կոկանեան սրահին մէջ, Փետրուար 11-ի երեկոյեան, բացումը կատարուած է Կլորիա Մարկոսեանի ձեռային աշխատանքներու ցուցահանդէսին: Հոծ բազմութիւնը կրցած է վայելել արուեստագէտին բազմարնոյթ աշխատանքները. ապակիի վրայ դծուած ծաղկամաններէն տ մոմակալներէն մինչեւ փայտի վրայ փորագրուած ժամացոյցներ ու փայտեայ լուսամփոփներ: Ինքնատիպ ու ճոխ այս ցուցահանդէսը չարունակուած է նաեւ յաջորդ օրը:

Տարբեր բան է կրօնքի դաս ընելը, տարբեր բան է փափաք յայտնող աշակերտներու դասաւանդելը: Եւրոպայի մէջ եւս աշխարհական եւ կրօնական վարժարան - ներու պարագան մեծ հարց ստեղծած է: Թուրքիոյ համար չատ վրդովեցնող խընդիր մըն է. եթէ ճիշդ չըմբռնուի կրնայ իրարու դէմ հանել նոյն հողերուն վրայ ապրող մարդիկը:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՐԳԵԼՔԸ

ՋԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

Գարեգին անհանդիստ, չղազրգիւռ, կ'անցնէր մէկ խումբէն միւսը առանց բռնուելու խաղի: Ինքը միայն նշմարեր էր Նաթալիայի զայրոյթը եւ միտքը ցըրուած էր զանազան հնթագրութիւններով: «Եթէ զդում է որ սա վերջի երեկոն է... Եթէ չկարողանայ տէր դառնալ ջղերին եւ մի որեւէ խայտառակութիւն սարքէ»: Ուզեց հեռանալ աննկատելի կերպով եւ տեղնկանալ, բայց իր բարեկամներէն մէկը, մեծ փերմայի մը տէր, դինքը կեցուց խոզաներկ մեծադիր ծովանկարի մը առջեւ.

– Գարեգին Իվանովիչ, ո՞ւր էք գնել:

– Այո՛, Հայկական նկարչահանդէսէն, հետաքրքրական է, չէ՞...

– Այո՛, չատ լաւն է. երիտասարդ նկարիչը տաղանդ ունէր:

Անցողակի խօսեցան հայկական զեղարուեստներու համար կազմուելիք ֆոնտի մը մասին: Գարեգին հարցուց.

– Ցանձնախումբի անդամ էք, չէ՞:

– Այո, ընտրել էին ինձ: Աւելի ճիշդը որոշեր էին որ իմ գանձէս երկու հազար ռուբլի անցնի այդ ֆոնտին մէջ:

– Ինձ համար էլ դրեցէք հինդ հարիւր, ըսաւ Գարեգին Միքայէլեան:

– Միայն հինդ հարիւ՞ր:

– Այո՛, առ այժմ, կը գանեմ եւ ուրիշ գումարներ իմ շրջանակի մէջ.. աւելի ուշ... ա՛յ խօսեցէք նաեւ այդ մասին Արշակ Արտեմիչին:

Մատովը ցոյց տալով տարեց եւ դէր մարդ մը, որ ուշադրութեամբ կը հետեւէր փրեֆերանսին առանց մասնակցելու, Գարեգին վերջապէս յաջողեցաւ հեռանալ:

Երբ Նաթալիայի սենեակը մտաւ, տեսաւ որ անիկա նստեր էր ցած աթոռի մը վրայ եւ կը հեծկլտար: Ջափազանց կարմրած դէմքը արցունքով ողողուած էր եւ դէր մարմինը կը ցնցուէր մասնաւորապար ուժերէն. աչքերը խելագարի նայուածքով կը դառնային մէկ աջ եւ մէկ ձախ: Երբ Գարեգինը տեսաւ սկսաւ պոչել.

– Տունդ քանդուի, տունս քանդեց...

Եւ այլեւս Գարեգինի բոլոր ամոքիչ խօսքերուն կը պատասխանէր միօրինակ ձայնով:

– Տունը քանդուի, տունս քանդեց ... հալիին բերանը ընկեր ենք ... խայտառակուեր ենք ամէնի առաջ: Ամօթիցս մեռնում եմ ... համարձակում են նոյն իսկ ինձ մօտ, իմ տանը, իմ որդու ներկայութեան բաժակ առաջարկել այդ...

Բառը չպարտասանեց ինչպէս միշտ, վախնալով Գարեգինի բռնելիք դիրքէն, բայց իր սրտմտած աչքերը արցունքներ - ուն մէջէն չեշտակի նայեցան ամուսնոյն կարծես դիմադրութեամբ զայն:

Ճաշասրահին մէջ ծառաները կը վերցընէին սեղանը եւ ապառներու զուարթ ամրուկը, հիւրասենեակէն եկած ծիծաղի մը ձայնը կամ ուրախ բացագանչութիւն մը կը խառնուէին Նաթալիայի անզօր հեծկլտանքին եւ անէծքներուն:

Գարեգին, զգալով որ իր ներկայութիւնը պիտի արծարծէ կնոջը զայրոյթը, սենեակէն դուրս եկաւ եւ պահ մը դանդաղեցաւ ճաշասրահին մէջ, որպէսզի ժամանակ ունենայ յուզմունքը զսպելու եւ բնական երեւոյթ մը առնելու: Իր աչքերը սեւեռեց մեքենաբար դեղնորակ եւ փակ վարագոյրներուն:

«Պեզարեր եմ դրանցից, մտածեց, գուռնամիտ են եղել, պէտք է փոխել...»:

Յանկարծ յիշեց որ հետեւեալ օրը կը մեկնէին եւ այլեւս երբեք այս նոյն տունը, իր տունը պիտի չվերադառնար:

Իր կեանքի պզտիկ նաւը դուրս պիտի դար խաղաղ եւ ապահով նաւահանգիստէն եւ կարծես ար - դէն բաց ծովու աղի եւ բուռն քամին կը զարնուէր իր երեսին...

Մխաքովը դիմաւորելով ապագան, սարսռաց երկիւղով եւ հեշտանքով ... եւ յետոյ դգաց տեսակ մը հպարտութիւն:

«Ա՛յ, Սաթիկ չան, դու կարծում էիր թէ ես չեմ կարող ... ա՛յ, դուք ամէնքդ կարծում էիք թէ չեմ կարող եւ ես այդ անում եմ իմ կեանքի այնպիսի մի բոպէին...»:

(Շար. 110)

Ամբի Տիկին Վարդանույշ Նալպանտեան,
Ամբի Տիկին Էվիզ Նալպանտեան,
Պր. Գէորգ Նալպանտեան,
Տէր եւ Տիկին Սիմոն Վալանթէն եւ զաւակները,
Պր. Զաւրիկ Նալպանտեան,
Ամբի Տիկին Մարիամ Գոտոյեան,
Տէր եւ Տիկին Նշան Գոտոյեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Թուռէ եւ զաւակները,
եւ ընտանեկան պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, զաւկին, հօր, եղբօր, մօրեղբօր, խնամիին՝

ՕՆՆԻԿ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 10-ին, 54 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Մարտ 15, ժամը 10-ին Իսիի Ս. Մարիամ - Ասուածածին Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ ընկատել:

HAMASKAINE - HAMASKAINE - HAMASKAINE

Salle CORTOT
78, rue Cardinet, 75017 Paris
Dimanche 19 Mars à 17 h
HAMASKAINE - PARIS

Concert

avec
Herminé YERISSIAN cantatrice
(soprano lyrique)
Hasmig SURMELIAN pianiste
et avec la participation de
Sergeï MARKARIAN pianiste
œuvres de
Beethoven - Schubert - Brahms - Ravel
Poulenc - Komitas - Yegmalian - Gélalian
Mélikian
Billets : 80 F — Etudiants : 50 F

HAMASKAINE - HAMASKAINE - HAMASKAINE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ամբի Տիկին Մատլէն Թուրաարճիեան, Պր. Սարգիս Թուրաարճիեան, Պր. Յակոբ Թուրաարճիեան, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Փափազեան եւ զաւակները, Օր. Սիրարփի Թուրաարճիեան, Պր. Յովհաննէս եւ Օր. Ազատուհի Շահինեան, ինչպէս նաեւ Թուրաարճիեան եւ Փափազեան ընտանիքները չնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղիկով, փոխան ծաղիկի նուէրներով թէ գրաւոր մասնակից եղան իրենց սուգին՝

ՎԱՀԱԳՆ ԹՈՒՐՄԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Ամֆորվիլ. – Ս. Օհանեան 300 Ֆր.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արսինէ Խըտըշեանի մահուան քառասունքին առթիւ Տիկին Եւգինէ Պօղոսեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

TEP
direction Guy Rétoré
159, avenue GAMBETTA
75020 PARIS
— tél. : 43 63 20 96 —
du 28 Février au 31 Mars
L'ANKOU
DE
JEAN-JACQUES
VAROUJEAN
par la Limousine —
Centre Dramatique National
Mardi - Mercredi - Vendredi - Samedi
20h30
Jeudi 19h / Dimanche 15h

CHŒUR MIXTE ARMENIEN DE PARIS

SIPAN - KOMITAS

FONDÉ EN 1923

CONCERT

AU PROFIT DES SINISTRÉS D'ARMÉNIE

— ISSY —
Vendredi 17 Mars
à 20h45
Eglise St. Etienne
Place de l'Eglise

avec la gracieuse participation de
SONIA NIGOGHOSSIAN (Mezzo) **RENÉ MASSIS** (Baryton)
MARIO HANIOTIS (Basse)

Solistes des chœurs
Meguerditch Boghossian (Tenor) **René Martayan** (Tenor)

sous la direction de
GARBIS APRIKIAN

— PROGRAMME RENOVE —
S'adresser aux membres de la Chorale et à la Croix Bleue.
Prix des places : 100 Frs. pour un concert

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris 5e

EXPOSITION

Le Centre Culturel Saint Mesrob accueille

JOSEPH TERDJAN

qui expose ses toiles du 3 au 17 Mars

Heures de visites : de 15h. à 19h.

***

CONFERENCE

Dans le cadre de ses conférences mensuelles, le Centre Culturel présente

M. JACQUES TREMOLET DE VILLERS

qui parlera de

«*FAMILLE ET ENJEU CULTUREL*»

le Jeudi 16 Mars, à 20h30

Buffet prévu pour 19h.

Participation : 50 Frs.

Prière d'aviser au :
43. 26. 50. 43 ou 42. 78. 31. 93

U.G.A.B. AIDE A L'ARMENIE
présente
une nouvelle comédie musicale pour petits et grands
d'après la pièce de SCHWARTZ tirée des contes d'ANDERSEN,
adaptation, mise en scène, paroles et musique
NAREK DOURIAN

Décor et costumes : Chouchane TCHERPACHIAN

Assistante Metteur en scène : Valia KHATCHATOURIAN

LE ROI NU

avec pour la lère fois en France
RAFFY KOTANDJIAN
acteur vedette du Théâtre Dramatique d'EREVAN
venu spécialement pour trois représentations
exceptionnelles au profit des victimes du séisme

Les dimanches 19 Mars — 26 Mars — 9 Avril à 17 heures
au Théâtre DES ARTS HEBERTOT
78 bis, Bld. des Batignolles — 75017 Paris (M° Villiers)

VENTE DES BILLETS : PRIX DE 50 à 250 Frs.
— U.G.A.B. : 11, square Alboni, PARIS 16e — Tél. : 45 20 03 18
— TELE CONDORCET : 175, ave. Jean Jaurès, CLAMART — Tél. : 46 42 56 17
— Epicerie NAHIRI : 8, Bld. Carnot, ALFORTVILLE — Tél. : 43 68 82 86

AAAS
URGENT

La Maison de Retraite Arménienne
de Gonesse (Val d'Oise)

RECHERCHE

Une infirmière diplomée d'Etat
(I.D.E.)
possibilité de logement

Un homme d'entretien

Contacter la direction au 39 85 24 24
tous les jours sauf samedi et dimanche

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մանուածքուղը չնորհակալութիւն կը յայտնէ հետեւեալ նուիրատուութիւններուն համար. – Տիկին Արեւնազ Զէրչեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Տիգրան Զէրչեանէ 250 Ֆր. Վարդուհի Զորաբեկեանի մահուան առթիւ, Տիկին Անիկ Ալէքսանեանէ 500 Ֆր. Հանրիէթ Պէկեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Յօրլանքեանէ 600 Ֆր. Սարգիս Էֆխանեանի մահուան առթիւ:

Հ. Բ. Ը. Մ.
U. G. A. B.

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

2e JEUX INTER-REGIONAUX DE FRANCE

24 — 25 — 26 MARS — LYON

sous le haut patronage de
la MAIRIE DE BRON

et la présidence du
COMITÉ RÉGIONAL DE FRANCE DE L'U.G.A.B

avec la présence des invités d'honneur :
LES CHAMPIONS OLYMPIQUES ARMÉNIENS DE «SÉOUL 1988»
L. DJOULFALAKIAN et O. MIRZOYAN

GALA
de Clôture et de Remise des Coupes

animé par :
GRICHA et son ORCHESTRE
le DIMANCHE 26 MARS, à partir de 21 heures
Espace «TETE D'OR»: 103, ave. de Stalingrad - VILLEURBANNE

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 15
MERCREDI
15 MARS
1989

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel. . 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.971 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 64e ANNÉE — No 16.971

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԱՂԸ

Վերջերս, փոքրամասնութիւններու իրաւունքներուն եւ հայկական հարցին մասին Թուրքիոյ արամադրութիւնները ցոլացնող արտայայտութիւններու տեղ կուտայ Թուրք մամուլը: Առնոյց առաջինը երկրին վարչապետին Հայերու ցեղասպանութեան բանաձեւին առընչուած անկնկալ խօսքերն էին Միացեալ – Նահանգներ մեկնումի մը նախօրեակին: Անդրադառնալով մեկնումի մը նպատակին: Ան ըսած էր թէ փրկուելու համար այդ դամոկլեան սուրին մշտակայ սպառնալիքին որ Միացեալ – Նահանգներ ամէն այցելութեան իր դէմ կը ցցուէր, կարելի էր ի վերջոյ ընդունիլ ցեղասպանութեան պարագան եւ վե՛րջ:

Իր արտայայտութիւնը անշուշտ վրդովում պատճառեց Թուրք քաղաքական աշխարհին, մանաւանդ ընդդիմադիր Թեւին. այդ արտայայտութիւնը առկայն ունէր կարծես նաեւ չեշտ մը որ ուղղուած էր Թուրքիոյ քաղաքական շրջանակին ու ժողովուրդին տարբեր, այլ հասցէի մըն ալ···: Իսկ այդ հասցէն մինչեւ այսօր այդ չեշտը նշմարած ըլլալու ոչ մէկ պղտնչան ցոյց տուաւ:

Նման արամադրութիւն մըն ալ – թէեւ տարբեր շրջագիծով ու տարբեր մտահոգութիւնէ մեկնած – կը նշմարուի այսօր, Թուրք մամուլին մէկ Թեւին մէջ: Զախակողմեան հակումով չաթաթաթերէթ մը յաճախօրէն կը կրկնէ թէ Թուրքիա Եւրոպայի մաս կազմելու սիրոյն չի կրնար միայն երեւոյթները փրկելու Յանքով զոհանալ: Երկրին մէջ անվիճելի իրականութիւն է փոքրամասնութեան կնճռոտ հարցի մը գոյութիւնը. ո՛չ ուրացում կամ անտեսում, ոչ ալ հաւասարութեան, արդարութեան պարագայական լոզունգներ կրնան շիւղ մը փոխել իրականութենէն, կամ միջազգային հանրային կարծիքէն:

Թերթը բացէ ի բաց կուտայ նաեւ այդ փոքրամասնութիւններուն անունները. պլաւորը քիւրտ տարրն է անշուշտ, որուն գոյութիւնն իսկ տակաւին ընդհանուր ճանաչում չէ գտած: Յետոյ կան Հայերը, Յոյները, ալեւի Թուրքերը եւայլն, որոնց եւս պէտք է լեզուական, մշակոյթի, հաւատքի անհատական ազատութիւն տալ: Ու ասիկա ո՛չ Թէ որպէս չբնորհ կամ Եւրոպայի համաձայնութիւններով ընդունուած պարտաւորութիւններու ստանձնելու անկեղծ քայլ:

Նոյն Թերթը չի վարանիր մինչեւ իսկ յիշելու իրենց հողէն վտարուած Արեւմտեան Թուրքերուն պարագան, երբ կը խօսի Թուրքիոյ քիւրտ փոքրամասնութեան մասին: Չոն կ'ըսուի Թէ արդար է չուրջ կէս դար առաջ իրենցմէ խլուած հողը վերադառնալու Արեւմտցիներու պահանջը, եւ Թէ Թուրքիոյ փոքրամասնութիւնները դարաւոր դոյութիւններ են իրենց ծանուած հողերուն վրայ: Այս բոլորին դիմաց մենք կրնա՞նք արդեօք ունկնդիրի չէզոք դերով միայն մնալ, այս արտայայտութիւնները չեշտը չերկարի՞ր նաեւ մինչեւ մեզի:

Այսօրուան ցաւին, հարցեքուն ծանրութեամբ ու վաղուան յոյսին, երազին մըշտական առկայութեամբ, թրծուած մեր իրականութիւնը անօրինողներ, զայն վարողներ, կը մտածե՞ն երբեք, արդեօք այս մասին եւս. եթէ անշուշտ «վաղը» այսօրուընէ խուսափելուն մշտարաց դուռը չ'միայն իրենց համար:

Անհեռանկար ու ապազգային ծրագիր մը չակերտ տակաւին անկարող զանգուածներ – միութիւն, կուսակցութիւն կամ երկիր – կը նմանի օրը շահող, օրը ուտող մարդոց· անոնց «կերակուրը» կը պայմանաւորուի ո՛չ անպարման իրենց ախորժակով, այլ՝ գործի, չուկայի ու նման բազմաթիւ արտաքին ազդակներով:

Ու մենք ամէնէն լաւ գիտցողներէն ենք Թէ արտաքին աշխարհէն ձեւուած «կերակուր»ներ որքա՜ն դժուարամարս կ'ըլլան···:

Ա· Թ·

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԻՋԱԴԻՊԵՐ

«Լիպերասիոն», «Մոնտ»էն եաք, Մարտ 14–ին արձագանգ կը հանդիսանար կարգ մը լուրերու, ըստ որոնց միջադէպեր պատահած են Երեւան, Թէեւ – բարեբախտաբար – խորագիրը՝ «Ռուսութեանց վերակոսում Հայաստանի մէջ» չի համապատասխաներ տրուած լուրերուն: Կարգ մը վկայութեանց համաձայն, կ'ըսէ Վերոնիք Պրոքար, առանց ապրիլը ճշդելու, քանի մը հարիւր ցուցարարներ տոդանցած են Մարտ 8–ին (հոս՝ նորութիւն չկայ) եւ լուրեր պահանջած Ղարաբաղ Կոմիտէի Մոսկուա արդելափակուած անդամներէն: Կարմիր բանակը փորձեր է ցրուելէ եւ չորս հոգի ձերբակալուեր են, որոնց մէջ այն երիտասարդ փոզահարը, որ ղարաբաղեան չարժումի հանրաժողովները կը բանար ու կը փակէր այնքան անոյշ, լայթմոթիւ զարճած կարճ եղանակով մը: Ի դերեւ ելած են նաեւ բոլոր փորձերը Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամներ ներկայացնելու որպէս Թեկնածու երեսփոխանական ընտրութեանց:

Օրինակ, ընտրական նախաժողովի մը, ուր Թեկնածուներ պիտի նշանակուէին, բանական կոպիտ խաղեր եղած են չընդունելու համար Լեւոն Տէր – Պետրոսեանը: Պաշտօնական յանձնախումբին նախագահը, սկիզբը առարկած է որ ընտրական օրինադրքին Թիւ 2 յօդուածը իրենց քաղաքական իրաւունքներէն կը զրկէ արդելափակուածները: Ապա, հրաժարած է այս պատճառաբանութենէն, որովհետեւ սխալ մեկնաբանութեան հետեւանք է: Թիւ 2 յօդուածը կը վերաբերի դատապարտուածներու, ոչ՝ օրինազանցի մը: Ի վերջոյ, կ'ընդունի քուէարկու – Թեան դնել Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի Թեկնածութիւնը, բայց, կը մերժէ, 40 պատուիրակներու լիազօրագրերը ընդունիլ: Ոչ մէկ բողոք օգուտ ունի: Մնաց որ Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամներուն այս անընդունելի արդելափակումը կապ ունի արդէն Մարտ 26–ի այս ընտրութեանց հետ:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 52–ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Այս նոր շրջանի խաղերը սկսան Շաբաթ, Մարտ 11–ին եւ Արարատ տարաւ իր առաջին յաղթանակը:

Արդիւնքներն են· –	
Արարատ – Դինամօ Մն·	1 – 0
Պամիր – Ռոտոր	1 – 1
Դինեպր – Մետալիստ	2 – 0
Չերնոմորեց – Տորպեդօ	1 – 1
Շախտեոր – Լոկոմոտիւ	1 – 0
Դինամօ Թ· – Դինամօ Կ·	2 – 2

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԱՂԱՊԵՏԱԿԱՆ ընտրութեանց Բ· շրջանին համար, վերջին կարգադրութիւն – ները վերջ կը դնէին երեքշաբթի իրիկուն, բոլոր ցանկերը պէտք է այլեւս յանձնուած ըլլային: Բ· շրջանին անծանօթ կէսերը կը վերաբերին Ազգ· ճակատի եւ Կանաչներու ի նպաստ քուէարկողներու դիրքորոշման եւ ձեռնպահութեան համեմատութեան:

Սիւնիքի (փարիզեան արուարձան) լեռներէն մէջ, մարդոցի երիտասարդ մը

(Շար·ը Դ· էջ)

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵԱԾԱՏՈՒՊ

(ԱՐՄԷՆՓրԷՍ – ՓԵՏՐ· 27 / ՄԱՐՏ 10)

ՅՈՅՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԻՆ ՆՈՒԷՐԸ

Յունաստանէն ղեկավարուող լուր հասած է Խորհրդային Միութեան ճարտարապետներու կեդրոնատեղին: Յոյն հանրապետական չինարար, վիճակի Եանիս Փուենիս որոշած է Խորհրդային Միութեան նուիրել չէնքերու կառուցման նոր եղանակի իր ինքնատիպ արտօնագիրը, զայն նախատեսելով Հայաստանի համար:

Խօսքը շատ կարեւոր եւ արժէքաւոր գիւտի՝ միաճոյլ անտախտակամած տուներու կառուցման եղանակի մասին է: Աթէնք գտնուող խորհրդային ճարտարապետներու միութեան վարչութեան Ա· քարտուղար Եու· Պլատոնով յայտնած է, Թէ յոյն վիճակային մեթոտը կարելի կը դարձնէ չինարարութիւնը իրագործել առանց ամբարձիչ կռունկներու, ընդ որում կառուցանել շատ արագ, նոյնիսկ բլրալանջերու եւ լեռներու վրայ: Այս ձեւը շատ առաւելութիւններ կը ներկայացնէ չարժակայուն չէնքերու կառուցման համար:

Ե· Փունիս, որ չինարարութեան այս եղանակը մշակած է երկու տարի առաջ Կալամաթայի (Յունաստան) մէջ պատահած երկրաշարժէն յետոյ, յոյս յայտնած է, որ իր գիւտը կ'օգնէ վերականգնելու Հայաստանի աւերեալ քաղաքներն ու գիւղերը:

Շինարարութեան այս նոր եղանակը պիտի օգտագործեն Խորհրդային Միութեան եւ Վրաստանի ճարտարապետներու միութիւնները: Վրացիներէն ու Յոյներէն կազմուած ընկերութիւն մը Հայաստանի մէջ պիտի կառուցանէ իւր առան՝ քառանդար հոգիի համար:

⁂

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ԹԱՏՐՈՆԸ

Ստեփանակերտի «Մ· Գորկի» հայկական պետական դրամատիկական թատրոնը նոր թատերաշրջանը սկսած է Եուժին – Սումբատովի «Դատաստանութիւն» գործի բեմադրութեամբ, որ Լ·Ղ·Ի·Մ·–ի ու Հայաստանի բեմարուեստի վարպետներու համագործակցութեան՝ արցախցի բեմադիր Մ· Ասատեանի եւ կիրովականցի բեմադիր Վ· Շահվերդեանի համատեղ աշխատանքին պտուղն է: Վերջինս Հայաստանի Թատերական Գործիչներու Միութեան որոշմամբ նշանակուած է մարզային թատրոնի դեղարուեստական խորհրդատու:

Թատրոնը կը նախատեսէ յառաջիկային բեմադրել Ֆ· Կոլտոնիի «Պանդոկի տիրուհին» եւ Ա· Քալանթարեանի «Տունը վաճառքի են՞թակայ չէ» վիէնները:

– Անցեալ տարի յայտնի իրադարձութիւններուն պատճառով մեր ներկայացումները տեղի չէին ունենար, – ըսած է Ստեփանակերտի թատրոնի տնօրէնն՝ Աչոտ Ստեփանեան: – Մենք հնարաւորութիւն ունեցանք ներկայացումներով հանդէս գալու Հայաստանի մէջ: Ամէնուրեք մեզի ջերմ ընդունելութիւն ցոյց տուին: Սակայն, չմոռնանք որ Արցախի թատերասէրները անհամբերութեամբ կը սպասեն նաեւ հայաստանցի արուեստագէտներու ներկայացումներուն: Կ'ուզեմ յիշատակել նաեւ Հայաստանի Մշակոյթի նախարարութեան եւ Հեռատեսիլի ու Ձայնասփիւռի Պետական Կոմիտէի ցոյց տուած օգնութիւնը, անոնք թատրոնին տրամադրեցին անհրաժեշտ սարքաւորումներ: Հայաստանի Թատերական Գործիչներու Միութիւնը իր կարգին խոստացաւ նորոգել մեր թատրոնին բեմը,

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻ ԴԵՐԱՍԱՆ՝

ՌԱՖԱՅԷԼ ՔՈՉԱՆՃԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Մարտ 10–էն ի վեր, Փարիզ կը գտնուի Երեւանի Դրամատիկական Թատրոնի ծանօթ եւ սիրուած դերասան՝ Ռաֆայէլ (Ռաֆֆի) Քոչանճեան, որպէս գլխաւոր դերակատար մասնակցելու համար Նարեկ Տուրեանի բեմադրած «Մերկ արքայ»ի ներկայացումներուն եւ որոնց առաջինը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի:

Ռ· Քոչանճեան ծնած է 1942–ին գարսեցի հօրմէ եւ գիւմրեցի մօրմէ: 1968–էն ի վեր է մասնաւորաբար, որ սկսած է թատերական իր ասպարէզը: Իր ամէնէն ծանօթ դերն է՝ Սասունցի Դաւիթ («Սասունցի Ջրաղաց», հեղինակ Թումանեան), որու երաժշտութիւնն ու բեմադրութիւնը Ռուբէն Հախվերդեանի կը պատկանին: Ինք ազգերդականէն կատակերգական, կը մարմնաւորէ տարբեր դերեր: 1988–ին ալ լաւագոյն դերասանի մրցանակին արժանացած է պուլկարական դրամատիկական փառատօնին:

Խմբագրատուն իր այցելութեան ընթացքին, խօսեցանք նաեւ Անտերսըն – Շվարց – Նարեկ Տուրեանի այս ներկայացման մասին, որ առաջին անգամ կը ներկայացուի: Իրադործող եւ դերասան աւելի քան տարի մըն է հանդիպումներ ունեցած են Երեւան եւ խօսած այս մասին, բայց նոր է որ չօշափելի իրականութեան կը վերածուի իրենց աշխատակցութիւնը: Ամէն պարագայի մէջ, ներկայացումը կը խոստանայ հաճելի ժամանց մը ապահովել Փարիզի հայ գաղութին: Բայց, լաւագոյն է քիչ մըն ալ սպասել ու Թողուլ, որ գործը ինք խօսի:

որ բանական դէշ վիճակի մէջ է, փափաքելի է, որ առիթը որքան կարելի է չուտ կատարուի:

⁂

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԸ

Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդը հաստատած է Հայաստանի Մշակոյթի Կեդրոնին կանոնադիրը: Կեդրոնը կը գտնուի Մոսկուա՝ Արեւելեան Լեզուներու Նախկին Լազարեան Ճեմարանի շէնքին մէջ:

Կանոնադրին մէջ նշուած է, որ Կեդրոնի նպատակն է տարածել հայ մշակոյթը, պայմաններ ստեղծել Մոսկուա ապրող Հայերու եւ ոչ – Հայերու ժամանցին համար:

Մշակութային Կեդրոնին հիմնական գործունէութիւնը ինչպէս Հայաստան, այնպէս ալ Խորհրդային Միութեան այլ շրջանները ու արտասահման ապրող Հայերու կեանքին շատ լուսաբանումն է:

Այստեղ նախատեսուած է ստեղծել հայագիտական ակումբ, Հայոց լեզուի դասընթացներու, դեղարուեստական արուեստանոց:

Կեդրոնին մէջ տեղի կ'ունենան փառատօներ, համերգներ, ներկայացումներ, կը ստեղծուին հայ եւ ռուս ժողովուրդներու բարեկամութեան, Լազարեան Ճեմարանի պատմութեան թանգարաններ՝ եւ այլ մնայուն ցուցահանդէսներ:

Կեդրոնին առընթեր կազմակերպուած է հանրային խորհուրդ· անոր կազմին մէջ են մշակոյթի, դիւանագիտութեան գործիչներ, կուսակցութեան, աշխատանքի, Բ· աշխարհամարտի վետերաններ:

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԱՐՑԱԽԻ ՄԱՍԻՆ

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Ժիրայր Լիպարիտեան սկսաւ իր զեկուցումը իրաւացիօրէն հաստատելով թէ ամերիկեան մամուլը առաջին օրէն իսկ չուզեց երեւոյթները տեսնել այնպէս, ինչպէս որ էին: Սկիզբէն՝ հարցը նկատ բաղդատեցաւ իբր «էթնիքական վէճ», ուր Հայը (արցախցի թէ երեւանցի) միշտ նոյնքան յանցաւոր էր, որքան՝ Ադրբեջանցին: Ապա, նախընտրեցին Հայը պատկերացնել իբր զոհը համայնավարութեան եւ Խորհրդային Միութեան, յետոյ՝ երկբաշարժին: Բայց Թուրքէն, ամէն ինչի զոհ:

Սակայն 1988–ի Փետրուարէն ասդին, ըսաւ Լիպարիտեան, Հայը միայն զոհ չեղաւ: Ազդակ մը եղաւ, որ իր իսկ պատմութեան մէջ գործունեայ դեր ստանձնեց: Եւ այդ գործունէութեան ամէնէն տարածուած եւ յատկանշական կէտը ըստալինի կերտած դրօշքը քանդելու փորձն է: Այդ դրօշքը, Ստալինի մահէն 35 տարի ետք, տակաւին կը տիրէր, ամէն կողմ: Հակիրճ կերպով պարզեց թէ ինչպէս:

Ս.– Ստալին բաժնել եւ տիրելու քաղաքականութեան մասնագէտ էր: Միաժամանակ, դիտէր վեհանքի զանազան ծիրերը այնպէս մը միացնել, որ մէկը արգելք ըլլայ միւս ծիրին մէջ ըմբոստութեան ոտեղծումի: Ստալին, ըսաւ Լիպարիտեան, քաղաքական (համայնավար կուսակցութեան դրօշքը), ազգային (ըլլա՛յ հանրապետական, ըլլա՛յ էթնիքական դրօշք) եւ անտեսականը հոս բաժնեց, հոն միացուց, ոտեղծելով հանդոյց մը՝ որ միա՛յն վերին զեկավարութեան խիստ հակակշռին տակ քիչ թէ շատ կը բանէր ու կը բանի: Այդ ըրաւ, որովհետեւ կը հաւատար որ միայն այդ ընելով կրնար փրկել համայնավար յեղափոխութիւնը եւ իր անձնական տիրապետութիւնը: Իրմէ ետք եկող Խրուշչովը փորձեց քիչ մը թուլցնել հանդոյցը: Բռնաժնեւ նոյնը տարբեր ձեւով փորձեց ընել, շատ բան զիջելով ՀԸՄանային զեկավարներու, սակայն հանդոյցը այս կամ այն ձեւով թուլցնելը չկրցաւ բաժնել դրօշքը: Կորբաչովինը ամենանոր եւ ամենալայն փորձն է՝ հանդոյցը թուլցնելու, առանց կապը կորսընգընելու:

Արցախեան հարցը, ըսաւ Լիպարիտեան, կը հասկցուի երբ զայն կը տեսնենք ոչ միայն զուտ ազգային, պատմական տեսանկիւնէ, այլ իբր Հայութեան նպատակ՝ ապատալինականացման փորձին: Հայութեան ճիգը ունի բազմաթիւ երեսակներ, ասկէ զատ:

Նախ, տեղական ընտրանիի մը թաթէն փրկուելու հարցը կայ: Իսկ թէ ո՞վ է այդ ընտրանին, պարզ չէ: Ոմանք կ'ըսեն, – համայնավար կուսակցութեան բացարձակ տիրապետութիւնը: Ուրիշներ կը մանրամասնեն, նշելով, օրինակ, թէ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիային տիրապետող բուռ մը կուսակցական – դիտնականներ ամէն ինչ կը վարեն, ճըմնչելով նոր տերունդի բազմաթիւ, ազդեցնաշունչ եւ արդիւնաւոր դիտաշխատող – ներուն վրայ (Խ. Թ. որոնց չարքերէն եկան բազմաթիւ զեկավարներ՝ Ղարաբաղ Կոմիտէին): Կան ոմանք, որոնք կ'ըսեն որ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ զեկավարներն իսկ, վերածուած են առանձնաշնորհեալ ընտրանիի մը, ձեռք – ձեռքի կ'աշխատին կուսակցական ընտրանիին հետ, եւայլն: Ուրեմն, թէեւ Ստալինի օրերէն ի վեր ընդարձակուած է ընտրանին, իր ենթաբաժիններով, ի հիմէ ոչինչ փոխուած է անոր կառոյցին մէջ:

Ապա ծանր կը կշռէ Կենսոլորտի հարցը: 1920–ական լենինեան օրերուն իսկ, եւ մանաւանդ Ստալինի տիրապետութեան ընթացքը Խորհ. Միութիւնը քայքայեցաւ ճարտարարուեստականացում, անտեսելով կենսոլորտի եւ առողջապահական ամէն հարց: Հայաստանի զեկավարութիւն, պատկեր աւելի պապական եւ միաժամանակ, դիտակցելով որ Հայաստանի ափ մը հողը երկրագործութեամբ երեք միլիոնի աւելի հայ չի կրնար ապրեցնել, նմանապէս դիմեց ամէնէն անզգամ եւ անզգոյշ ճարտարարուեստականացումին: Այսօր արդիւնքն ան է որ հիւանդութիւններն ու տխեղծ նորածինները մեծ են Հայաստանի մէջ, եւ այս մէկը մանաւանդ լուրջ հարց է Երեւանի եւ Կիրովականի, աւելի՛ քան Արցախի մէջ:

Պէտք չէ նաեւ ստորագնահատել արտադպրի հարցին դերը, ըսաւ Լիպարիտեան, ընդգծելով թէ որքա՜ն ընդվզած է հայրենիքի ուսեալ, դիտակից տարրը, արտագաղթի հարցով, – տարին 15 հազար անձ արտաքսհման, տարին 40·000է աւելի հայ, կ'երթան դէպի Խորհ. Միութեան մի՛ւս հանրապետութիւնները (որոնց կէսէն աւելին՝ մանաւանդ երիտասարդները, անվերադարձ կը մեկնին): Մեկնողները չատ չեն մեղադրուիր եւ այսպէսով: Հարցումը, որ մարդիկ իրենք – իրենց կուտան, ըսաւ Լիպարիտեան, այս է, – ի՞նչ տեսակի հայրենիք կերտեցինք, ինչէ՞ս եւ որքա՞ն վատ, որ տարին 50 հազարէ աւելի հայորդի տակնուսած կը զգայ զայն լքել:

Հայաստանի ժողովուրդը սկսած էր այս հարցերուն մասին արտայայտուիլ, Ղարաբաղի ցոյցերէն առա՛ջ, յիշեցուց Լիպարիտեան: 1987–ի Հոկտեմբերէն ի վեր մտաւորական տարրը կը խօսէր, կը դրէր, կը բողոքէր: Սակայն կենսոլորտային բողոքը ուրիշ չատ մը նոր արտայայտուղ բողոքներու նման, պետութեան տանձնած վարչամիջոցներուն դէմ կեցող դիրքաւորում մըն էր: Ղարաբաղեան Կոմիտէն, մանաւանդ 1988–ի Յունիսէն ետք, այլեւս նախարարութիւն մը չէ որ կը քննադատէր, այլ՝ պետութեան իսկ ասպարէզ կը կարդար, սա իմաստով, – այս – կամ – այդ վարչամիջոցին կասեցումը չէր պահանջեր այլեւս, այս – կամ – այլ որոշումի մը չնչումը չէր պահանջեր, այլ՝ որոշումներու յանգելու դրօշքին ասպարէզ կը կարդար:

Չեմ կրնար չափազանցել թէ որքա՜ն լուրջ էին երեւանեան հանրային ելոյթները ու ընթացքին ըսուածները, ըսաւ Լիպարիտեան:

1988–ի Մայիսին ելոյթներ ունեցող անձեր արդէն կը բացայայտէին որ հարցը միայն ղարաբաղեան չէր, այլ՝ Ղարաբաղը՝ մանրադիտակն էր եւ է՝ Հայաստանի: Եթէ հոն հարց կուտային թէ Հայութիւնը պիտի դիմանա՞յ Բաքուի լուծին, կամ պիտի նոսրանա՞յ, գրուի՞, անհետանա՞յ իր հողէն, ապա Երեւանի մէջ մարդիկ սկսան արտայայտել այն, որ անմըտածելի էր տակէ առաջ, – Հայաստանի Հայութիւնը, Հայաստանեան ընկերութեան կառոյցը եւ անոր հայախօս բնակիչը պիտի դիմանա՞ն կենսոլորտի ապակառնոմին, գլոբոցներու ռուսացումին, դէպի արտաահման եւ Ռուսիա արտադպիին, դիւղերու լքումին, լեռնային շրջաններու մէջ աղբրեջանցի տարրի աճումին, եւայլն: Մարդիկ սկսան ըսել, – Ղարաբաղը 96 տոկոս Հայ էր, 1923–ին, 75 տոկոս, այսօր: Նախիջեւանը՝ 56 տոկոս Հայ էր, 1926–ին, 3 տոկոս, այսօր: Իսկ վաղը՝ Հայաստա՞նը: Մարդիկ սկսան պատմութիւնը յիշել, ըսաւ Լիպարիտեան, ու հանրութեան հարց տուին, – Անի մը կար, չկայ: 1878–ին կարս մը կար, չկայ: Վաղը Երեւանը պիտի ըլլա՞յ: Այլ խօսքով, 1988–ին Հայութեան մէկ դանդուածը բաւ ան, ինչ որ Սփիւռքի պաշտօնական խանդավառները երբեք չէին ըսած, – յո՞ երթաս, Հայաստան:

Նման հարցումներու ոչ Դէմիրճեանը, ոչ Կորբաչովը պատասխաններ ունէին, ըսաւ Լիպարիտեան, քանի որ փաստօրէն Խորհրդային Միութեան զեկավարութեան զանազան հատուածները համաձայն չէին թէ ի՞նչ պատասխան կարելի է տալ, կը լսենուստի եւ Պերեստրոյկայի մէջտեղ հանած թեճուկներուն: Եւ յատկապէս, պատասխան չունէր Բաքուն, որ ուրեմն պատասխանեց ցարական Ռուսիոյ օրէնքուն տորմած իր ձեւով, – Սումգայիթով:

Զմոռնանք, ըսաւ Լիպարիտեան, որ 1905–ին, ցարական ռեժիմը դէմ – յանդիման կը գտնուէր վիճակի մը, որ զուտ հահեն է այսօրուան վիճակին՝ որոշ ձեւով: Այն օրերու բռնակալ ցարը յանկարծ տեսաւ եւ Պետրոկրատէն եւ Մոսկուայէն մինչեւ ոչ – ռուս ծայրամասերը իր կայսրութեան, փոփոխութիւն կը պահանջուի, քանի որ ինք ... փոփոխութիւն խոստացած էր: Եւ եթէ ցարին պատասխանը հոն՝ անուշ լեզու էր, հոն՝ օրինակ Կովկասի մէջ, ջա՛րդն էր իր պատասխանը, – քաջալերումը, որ «Թաթարը» (այսինքն՝ ադրբեջանցի զանգուածը) հայ ջարդէ: 1905 – 1907–ի արիւնալի օրերէն մինչեւ այսօր, ըսաւ Լիպարիտեան, Բաքուի զեկավարները չեն մոռցած զասը, – կ'ուզե՞ն լռեցնել քարեփոխութեան պահանջները· կազմակերպէ՛ ջարդ մը: Ջարդը վարչամիջոց մըն է՝ ճղնաժամային վայրկեաններուն:

Այսպէս Լիպարիտեան աւելցուց որ ամէնուրեք, սակայն մանաւանդ Հայութեան պարագային, 1920–էն ի վեր Խորհրդային Միութիւնը հայութեան ըսած է թէ իր ներկայութիւնը կ'երաշխաւորէ հայութեան ապահովութիւնը՝ Թուրքէն: Իր վերապրումը: Գիտակից Հայը գիտէ թէ Ամերիկեան բանակները ինչպէս կրնան պահպանել թալաթի եւ Էնվէրի դործը: Սումգայիթը եկաւ հայութեան յիշեցնելու թէ իր պայմանները չատ աչ չեն փոխուած: Անշուշտ Մոսկուա չէր որ կազմակերպեց զանոնք: Սակայն չատ դանդաղ չարժեցաւ, զանոնք արգիլելու:

Սակայն հայութիւնը, կամ գոնէ Հայաստանի բնակչութեան մէկ տարրը, չամքեցաւ ի հետեւանք Սումգայիթին: Ընդհակառակն, հրապարակներու վերլուծող – ճառախօսներէն ոմանք բացայայտօրէն ուրիշ հարց մը դրին դիտակից ժողովուրդին առջեւ, – բռնութիւն կրեցինք, վարչական ապիկարութիւն տրինք, կաշառակեր տզրուկներու տիրապետութեան դիմացանք, ըսելով որ մեզ ապահով կը պահեն Թուրքէն: Հիմա կը տեսնէք թէ որքա՜ն հարցական է այդ երաշխաւոր հայութիւնը: Երբ կ'ըսենք, – մի՛ ձդէք որ Թուրքը ձեւով մը «բնաջնջէ» Ղարաբաղը, կը սկսին մեզի յիշեցնել Սումգայիթի մէջ, թէ ինչ է բնաջնջումը:

Մոսկուան, աւելցուց, Լիպարիտեան, ունի նաեւ աւելի բարդ մօտեցում մը, այս հարցին հանդէպ, – ունի զայն վարելու եւ անկէ չահաւոր դուրս գալու ձեւ մը: Հարիւր – հազարաւոր Հայերու եւ Ադրբեջանցիներու տեղահանութիւնը արտօնելէ ետք կ'ըսէ երկու կողմին այնպէս՝ ինչպէս կ'ըսէր Ցարը, – «Դուք, երկո՛ւդդ ալ, ինձի, այսինքն՝ Ռուսիոյ պէտք տունիք, ապա թէ ոչ կը լծուիք իրարասպան պատերազմի: Մենք ենք որ ձեզ կ'արգիլենք ի վերջոյ, իրար սպաննելէ, մենք եւ ձեզմէ անոնք՝ որ մեր մարդիկն են»:

Անոնք, որոնք այս կամ այն ձեւով «Մոսկուայի մարդիկն» էին Հայաստանի մէջ, ըսաւ Լիպարիտեան, մտահոգ էին եւ տակաւին են այսօր, քանզի դիտեն որ կորսնցուցած են իրենց «օրինականութիւնը», – կուսակցութիւն, կառավարութեան նախարարներ եւ իրենց ենթակայ պաշտօնեաներ, բարձր կղերականներ, դիտնական եւ մտաւորական ընտրանիին մէկ հատուածը, բոլո՛րն ալ կը դիտակցին որ ժողովուրդը կորսնցուցած է որեւէ վստահութիւն, որ թերեւս ունէր անցեալին:

Տարբեր եզրակացութեան կարելի չէ յանգիլ, երբ դիտենք թէ Օփերայի հրապարակին վրայ հաւաքուած տասնեակ հազարաւորներ տա պահանջները ներ – կայացուցին Նորընտիր Ստուբն Ցարութիւնեանին, – (1) ընկեր Ցարութիւնեանը թող գայ հոս, մեզի, հրապարակը: (2) Կեդրոնական Կոմիտէի յաջորդ նիստը պէտք է ըլլայ հանրութեան բաց նիստ. (Բան մը որ, վերջապէս, Արեւմուտքի կառավարութիւններու դահլիճներն ալ ընդհանրապէս չեն արտօներ): (3) Անոնք որոնք ապօրինի միջոցներով ընտրուած են իբր Հայաստանի ներկայացուցիչները Գերագոյն Խորհուրդին, պէտք է հրաժարին, եւ նոր, ժողովրդավարական ընտրութիւններու միջոցաւ պէտք է ընտրուին անոնց յաջորդները:

Նոյեմբեր 2–ի մտանակի ընտրութիւնները, ըսաւ Լիպարիտեան, ցոյց տուին որ Ղարաբաղի Կոմիտէն անդամներ չահեցան եւ ի վիճակի էին չահելու բոլոր ընտրութիւնները՝ ուր արտօնուած էր բնոյ թեկնածուներ: Այսինքն՝ մարդիկը կրնային կառավարութիւնը ընտրել:

Նմանապէս, երկրաչարժը փաստեց թէ մինչ պաշտօնական կառավարութիւնը չարժէր զանազատ, չուաբած, առանց նախաձեռնութեան ոգի ցուցաբերելու, Ղարաբաղ Կոմիտէն (ապա նաեւ Ղարաբաղի Հայերը) երկրաչարժէն 24 ժամ ետք կրցան հասնիլ աղէտին հարուածած վայրերը: Այսինքն՝ նորէն կառավարութիւն մը յատուկ գործընկերով ցուցադրեց Կոմիտէի մարդիկը:

Ա՛յս է հիմնականը, ըսաւ Լիպարիտեան: Հայաստանի մէջ, եթէ երկրաչարժ չըլլար, եթէ այս 1989–ի գարնան խնդիրը ազատ ընտրութիւններ տեղի ունենային, դիմադրութիւնը – Ղարաբաղ Կոմիտէն – Հայաստանի կառավարութիւնը կ'ընտրէր, կատարեալ օրինականութեամբ:

Բանաձեւ միակ լուծում էր հարցին գոնէ մինչեւ ընտրութիւններու ապատաւարտը: Բանաձեւ պատասխանն էր ներկայ ժողովուրդին, ինչպէս Սումգայիթ եւ Կիրովաբատը պատասխանն էր Պետրոսեան ժողովուրդին:

Երկրաչարժէն առաջ, Հայաստանի վեհանքի ամէն ծիր, – Մեծամօրէն նաեւ բիւրօ, քաղաքականացման ընթացքի մէջ էր, ըսաւ Լիպարիտեան: «Քաղաքականացում» հոս կը նշանակէ թէ մարդիկ այն թեքնիք հարցադրումներ չէին ընդունէր, – ի՞նչ ենթադրութիւններ, ի՞նչ կառոյցներ, ո՞ր մարդիկ յանգած այս որոշումներուն, եւ ինչպէ՞ս վերջապէս ժողովուրդին կարծիքը հարցնող չեղող կարծիքը անոնց՝ որոնք ամէնէն աւելի ազդուէին նման ճարտարագիտական եւ վարչական որոշումներու արդիքէն:

Հիմա որ երկիրը ծայրէ – ծայր քաղաքականացած է, հիմա որ երկրաչարժը հարուածած է, Ղարաբաղ Կոմիտէն բանուն է, եւ վերակառուցումը կը պահանջէ որ ինչ կարելի է եւ պէտք է ընել, հարցրեց Լիպարիտեան:

Հայաստանի զեկավարները պէտք է տակնին, որ պիտի չդառնայ դուրսէն, Մոսկուայի մէջ տրուած, կամ նոյնիսկ Երեւանի մէջ տրուած որոշումները դործադրել: Կէս միլիոնէն աւելի ժողովուրդ կայ որ կը դիտակցի թէ չատ մեծ, չատ մոդիչ տարբերութիւն մը չկայ այն ժողովրդի միջեւ՝ որոնք բազմայարկ չէնքեր չինել տուին եւ Մեծամօր չինեցին նախաշաւիղային դօտիներու մէջ, եւ անոնք որոնք պիտի վարեն վերակառուցումը: Այս ժողովուրդին համար, ըսաւ Լիպարիտեան, վերակառուցումը կրկնել մի միայն իր թեքնիք խմաստով սահմանել: Շէնք նորոդելը չէ բաւը, կառավարութեան մօտեցումը պէտք է նորոդել:

Վերակառուցումը, ուրեմն, տակնօրէն կը պահանջէ բարդ ընկերային եւ քաղաքական վերլուծում: Դիտնական, երեւանի զեկավար դասակարգին մէջ կայ հատուած մը, որ Հայաստանի տնտեսական խնդիրին դժուարութիւնները կը մտածէ լուծել՝ պարզապէս երկիրը զրամատնտեսական պետութիւններու եւ զրամատէրներու հրապուրիչ դրութեամբ գործելով քաջալերելու համար արտադրութեան ներդրումը, որ նոնք կ'ուզեն չատ արագ եւ ի պին ամէն ինչէ օտար զրամատնտեսութեան համար պահովել հանդարտ քաղաքական եւ ընկերային կեանք, արագ եւ դիւրին վերադարձ չինութիւններու, ինչ որ չի նշանակեր վերամտածում եւ ապահովել վերակառուցում: Ամէն բանէ առաջ, ցաւալին ա՛յն է, որ զեկավարութեան հատուածը իրեն հպատակ հայութեան կը դիտէ իբր երրորդ աշխարհի բնակչութիւն մը, որուն փրկութիւնը ապահովելու համար կարգապահ մարդուժ հայթայթել է պատմութեան, ըլլա՛յ ան ապիւրքատ թէ օտար:

Կարելի է մադթել միայն, եղբայր Լիպարիտեան, որ նոր կառավարութեան աւելի տարբեր, բարդ եւ ճկուն տեսիլք մը օժտուած հատուածը տիրապետէ հանրքենքի զեկավարութեան: Հայաստան պէտք ունի իր այն զեկավարներուն, որոնք կը տեսնեն թէ միայն թեքնիք կրնայ ցեր չկան հոն, այլ նաեւ՝ ընկերա – քաղաքային աւելի բարդ հարցեր: Ուրեմն թեքնիք լուծումները չեն բաւեր, պիտի չբաւեն:

(Շար. 3)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՔԻՒՐՏԵՐՆ ՈՒ ԱԼԵՒԻՆԵՐԸ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԵՐԱՇԽԻՔ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հ. – Քիչ առաջ ցեղախումբերու ակնարկելով խօսեցաք հաւասարութեան հարցին մասին: Թուրքիա ի՞նչ պատկեր կը պարզէ այս մարզին մէջ:

Պ. – Թուրքիոյ մէջ կան Յոյներ, Հայեր, Թուրքեր, Թաթարներ, Քիւրտեր... սակայն բոլորն ալ Թուրքիոյ հանրապետութեան հպատակներն են, հաւասար մարդիկ: Իրենց մայրենի լեզուները տարբեր են, պաշտօնական լեզուն թրքերէնն է: Անոնք որ փոքրամասնութիւն են ունէին սերտ փարած են հաւասարութեան սկզբունքին, իրաւական Պետութեան ու ժողովրդավարութեան: Որովհետեւ այն պատուրութիւնը ունին թէ իրենք երկրորդ կարգի քաղաքացի են: Թերեւս արդար պահանջ մը կայ ասոր համար: Չեմ ուզեր այս մասին վիճաբանիլ: Սակայն ան պարագան կայ, որ ժողովրդավարութեան համար անոնց կերպով մը երաշխիք ըլլալը յառաջ կուգայ այն մտածութենէ որ հաւասար իրաւունքներ դոյութիւն ունին, որոնք կը ղացուին իրենց: Եթէ այդ ցեղային խմբաւորումները եւ պանդներու տարբերութիւնը, այս մեծ հարցութիւնը չկարենանք զնահատել ու ընել այնպէս մը որ Թուրքիոյ մէջ բոլորը եղբայրօրէն համատեղութիւն, մենք մեր ձեռքով խոովութիւնը սերմանած կ'ըլլանք: Պարտաւոր ենք յարգել, երբ մէկը կ'ըսէ թէ Քիւրտ է ու իր լեզուն՝ քրտերէնը:

Հ. – Սակայն ձեր քեզը, այս կէտէն ալ անդին, Քիւրտը կը նկատէր ժողովրդավարութեան երաշխիքը:

Պ. – Քիչ առաջ ալ ըսի, ատոնք ամէնէն աւելի փարղներն են: Մէկ մասը դասակարգութեան ճամբով այդպէս է, ուրիշներ 1950–էն ետք բազմակուսակցական վարչաձեւով աւելի հանդիստ պայմաններ գտած ըլլալով: Սակայն հոս, պետական կայուն քաղաքականութենէ մը աւելի, ենթակայական կարգ մը կեցուածքներ խնդրոյ առարկայ են: Եթէ արեւելեան չրջանին մէջ մէկը ազատ կան իր վարչաձեւը կարենալ չարունակելու համար արդէն կը հանդիսանայ այդ մարդոց ուսանելուն, սխալ կ'ըլլայ ասիկա պետական քաղաքականութիւն նկատել:

Հ. – Սակայն, հապա՞ եթէ այդ Պետութիւնը աղաներու թիկունք տուած է:

Պ. – Այդ քաղաքական ուժը եթէ կ'ուզէ ատոնց չենուլ, անշուշտ մեծ սխալ է: Այդ սխալին փոխարժէքը չատ սուղ կը վճարենք արեւելեան չրջաններու պատահարներով: Եթէ կ'ուզենք այս սխալին առջէն առնել, ժողովրդավարութիւնը իր բոլոր գործօններով կերպարկելէ ուրիշ ճար չեմ տեսներ ես:

Հ. – Հոս, մտածումի որոշ կաղապարներ շրջեցիք: Կան մարդիկ, որոնք տարբեր ազանդներու եւ ազգերու գոյութիւնը թուրքիոյ տկար մէկ կէտը կը նկատեն. դուք ժողովրդավարութեան տեսանկիւնէն դիտելով առաւելութեան մը վերածեցիք զայն:

Պ. – Հաւասարութեան երաշխիք մը: Մշակոյթի հարստութիւն մը պիտի ստեղծէ: Պիտի ապահովէ ժողովուրդին թէ՛ մշակութային, թէ դիտական եւ թէ վաճառի մարզին մէջ յառաջընթացը: Աւելի եւ քիւրտ հայրենակիցները ժողովրդավարութեան եւ լաիսիզմի աւելի տէր կը կանգնին: Կը դառնան անոր ուժականութիւնը: Սակայն ասիկա բաւարար չէ: Պէտք է մեծամասնութիւնը անկեղծօրէն հաւատայ ժողովրդավարութեան:

Հ. – Ձեզի կուչ մը պիտի փոխանցեմ. արեւելքի մէջ Քիւրտերը կ'ըսեն. «մենք միասնականութեամբ կ'ուզենք ապրիլ. կ'ուզենք որ թուրք մտաւորականութիւնը ձեռք երկարէ, մեր ցաւին, դատին տէր կանգնի. սակայն թուրք մտաւորականները չեն լսեր մեր ձայնը»: Դուք ի՞նչպէս կը գնահատէք թուրք մտաւորականը:

Պ. – Նախ, ոչ ոք կրնայ իր ծագումը հակակշռել: Դուք կրնայիք Յունաստան ծնած ըլլալ, կամ Պուլկարիա. կրնայիք նաեւ Թուրքիա զաղթած մէկն ալ ըլլալ: Եթէ թուրք մտաւորականը չի կրնար արժանաւոր կերպով ըմբռնել մշակութային այս հարստութիւնը ու սահմաններու պաշտպանութեան նեղ մտահոգութեամբ մը կը մօտենայ հարցին, ասիկա իր յուսացածին բոլորովին հակառակ արդիւնք կուտայ:

Հ. – Կուչ մը կ'ուղղէ՞ք թուրք մտաւորականներու:

Պ. – Պէտք է տէր կանգնին ժողովրդավարութեան, հաւասարութեան ու վարչաձեւին: Ո՛չ անշուշտ այսօրուան ծուռ վարչաձեւին: Հաւասարութիւն, ազատութիւն, եղբայրութիւն եւ բարօրութիւն: Ֆրանսական յեղափոխութեան երեք սկզբունքներուն աւելցուցինք բարօրութիւնը: Որովհետեւ կը տեսնենք թէ հոն ուր բարօրութիւն չկայ, դիւրին չէ մեծ սկզբունքներ պաշտպանել: Մարդիկ երբ հացի եռւէ կը վազեն, կը դժուարանան յարգել մեծ սկզբունքները: Որպէսզի կարենանք ապրիլ ժողովրդավար վարչաձեւով, թուրք մտաւորականը, արհեստակցական միութիւնները, փաստաբանական կառոյցները, համալսարանները, բանակը, ապահովութեան ուժերը եւ կուսակցութիւնները պէտք է անկեղծօրէն հաւատան ժողովրդավարութեան: Եթէ չկարենանք կերպարկել ժողովրդավարութիւնը, յուշագիրներու չրջանին ֆաչիստ հոլովոյթը կրնայ վերազառնալ: Ու վերջաւորութեան, ժողովուրդը, ճիշդ ինչպէս եղաւ Ֆրանս. Յեղափոխութեան, կրնայ բռնութեան դիմելով բերել այդ վարչաձեւը: Սակայն այդ պարագային կասկածելի կը դառնայ թէ Թուրքիոյ հանրապետութեան սահմանները պիտի կարենա՞նք այսօրուան ձեւով պահել, թէ ոչ:

Հ. – Ուրեմն երկրին ամբողջականութիւնը կապուած է հաւասարութեան ու ժողովրդավարութեան. ոչ թէ շովինիզմի:

Պ. – Կապուած է հաւասարութեան, եղբայրութեան, ազատութեան ու բարօրութեան:

Հ. – Լա՛ւ. կարելի կ'ըլլա՞յ արդեօք Քրտական հարցը լուծել ուժի դիմելով. կա՛ն այսպէս մտածողներ:

Պ. – Թուրք երաժշտութեան մեծ ծառայութիւն մատուցած հայ երաժիշտներ կան. շատ մը Քիւրտեր, Յոյներ կան: Այս ցեղախումբերէն մեծ թիւով հայրենակիցներ ունինք որոնք զարգացուցած են մեր բժշկութիւնը, լեզուն, դրականութիւնը: Այս մօտեցումով միայն կրնանք լուծել: Այլ ձեւի լուծելու քաղաքականութիւնը միայն կրնայ հետ մղել: Նայեցէք, նման պատահար մը Սրիմի տեղի ունեցաւ: Այդ չրջանի ժողովուրդը աքսորուեցաւ: Այսօր նորէն նոյն իրաւունքները կը պահանջեն, որովհետեւ իրաւացի էին: Սրիմը իրենց հայրենիքն էր ու կ'ուզէին հոն ազատ ապրիլ: Այդ Պետութեան մէջ ազատ ապրիլ կ'ուզէին:

Հ. – Կրնայիմ նաեւ անջատ ապրիլ ուզել:

Պ. – Ձեմ ուզեր ուրիշ երկրի մը հարցերուն անդրադառնալ: Թուրքիոյ մէջ Միացեալ – Նահանգներու նման սպիտակամորթերու եւ սեւամորթերու հարց մը չունինք: Այդ սեւամորթերը Աֆրիկէէն բռնի բերուած էին: Հոս սպրդողները դարերէ ի վեր այս հողին վրայ կը գտնուին: Մեր բոլորին հողերն են, հասարակաց ենք մենք հոս: Երբ որ պատերազմ կ'ըլլայ, դուն Յոյն ես, դուն Հայ, դուն Քիւրտ ըսելո՞վ մարդիկը ռազմաճակատ կը ղրկենք:

Հ. – Սեպտեմբեր 12–ին բանակի նուիրապետութիւնը հրաժարեցաւ լաիսիզմէն: Սակայն, վարի եւ միջին շերտերը որպէս կենսաձեւ անոր կողմնակից են: Բայց երբ ցեղային հարցը խնդրոյ առարկայ կ'ըլլայ, կանխակալ տարածուն կարծիք մը մէջտեղ կ'ելլէ: Ի՞նչպէս կը վերլուծէք այս անհամեմատական կացութիւնը:

Պ. – Ազգին հարազատ զօրքն է ասիկա. վճարովի զինուորները չեն: Պարտակա – նութիւնն է ազգային միասնութիւնն ու ամբողջականութիւնը պահպանել: Եթէ թեւաղրութիւնը ճիշդ կատարուի, այսինքն՝ բանակին պարտականութիւնը ներկայացուի որպէս սահմաններու պահպանութիւն, կարգ ու կանոնի արտաքին վտանգներու դէմ պաշտպանութիւն, բանակն ալ համամիտ կ'ըլլայ: Ոչ մէկ երկրի բանակ կը փափաքի իր հայրենակիցներուն դէմ չարժման անցնիլ:

Հ. – Ալեւիներու եւ քրտական գոյութիւնը նկատի առնելով, ի՞նչ դեր կրնայ խաղալ Եւրոպայի մեր մասնակցութիւնը: Երբ պիտի մասնակցինք բազմաձայն միութեան մը, կրնա՞նք վիճել մեր ներքին բազմաձայնութեան հանդէպ ցոյց տրուած անհանդուրժողութեան մասին:

Պ. – Հիմա ես հարցում մը ունիմ: Ալեւիներու դիւղի մը մէջ կաթողիկէ կրօնաւոր մը պիտի կարենա՞յ գալ ու քրիստոնէութիւն քարոզել: Եւրոպայի հասարակապետութեան մասնակցութիւնը այս եւս կը նախատեսէ: Հարցը պէտք չէ նկատել այնպէս մը որ Եւրոպայի մաս կազմելու սիրոյն պարտ ենք մշակութային իրաւունքներ ճանչնալ:

Հ. – Ես կողմնակից չեմ մաս կազմելու Եւրոպայի Հասարակապետութեան:

Պ. – Եւրոպացին ոչ կրնայ գալ լուծել, ոչ ալ կը լուծէ մեր խնդիրները: Շատ հանդիսատեսական մը ունինք: Եթէ մաս կազմենք Հասարակապետութեան, պիտի աւելնայ մեր բարօրութիւնը, թրքական հողագործութիւնը պիտի զարգանայ, ճարտարարուեստը նոր նուաճումներ պիտի արձանագրէ: Կարծէք Եւրոպացին ուրիշ գործ չունի ու «Թուրքը այս գործը չի կրնար կատարել, անոնց տեղ մենք կատարենք» պիտի ըսէ:

Հ. – Ինչո՞ւ Անկախութեան պատերազմը ըրինք. այն ատենէն գրաւած էինք:

Պ. – Չեմ հասկնար նաեւ այն համոզումը որ կ'ըսէ թէ եթէ մաս կազմենք Եւրոպայի, դինուորական միջամտութեան վտանգը կը չքանայ: Որովհետեւ յեղափոխութիւնը տեղի կ'ունենայ, եթէ նոր յատուկ պայմանները դոյութիւն ունենան: Անգլիացի կամ Ֆրանսացի զինուորը Թուրքիոյ մէջ յեղափոխութիւն ծագած է ըսելով չի գար մեզմով զբաղելու: Թէ՛ վարչաձեւին եւ թէ ժողովրդավարութեան երաշխիքը նախ ժողովուրդը ինքն է: Եւրոպայի հասարակապետութեան մաս կազմենք կամ ոչ, պարտաւոր ենք Թուրքիոյ մէջ ժողովրդավարութիւնը եւ մշակութային հարստութիւնը ապրեցնել: Միութեան մը կարելի չէ անդամ դառնալ ազերբաջիր մը ներկայացնելով անոր մուտքին: Միայն հրաւէրով կարելի է անդամ դառնալ: Մենք երբ հասնինք այդ կէտին, Եւրոպա ի՛նք պարտաւոր պիտի ըլլայ հրաւէր ուղղելու: Շատ սխալ է հասարակապետութեան անդամ դառնալ կամ չդառնալու նման կանխակալ կարծիքներ ունենալ: Մտածել թէ, եթէ մաս չկազմենք, չենք կրնար ապրիլ, ուղղակի անձնատուր ըլլալ կը նշանակէ: Կը յիշեցնէ զաղթավայրերու մտայնութիւնը: Ինչպէս որ Թուրքիոյ զանազան չրջաններուն միջեւ տնտեսական տարբերութիւններ կան, ու քաղաքական բոլոր միջոցառումներով վարելի չըլլար հարթել զանոնք, Եւրոպայի ու Թուրքիոյ միջեւ ալ պիտի ըլլան անոնք: Եթէ Եւրոպայի համար կուչ փորի մը սիրոյն աշխատող բանուորական զանգուած մը ըլլայ յաջողութիւն կը նկատուի, ես ասիկա Թուրքիոյ ապագան դրաւի տակ առնող որոշում մը կը նկատեմ եւ հաւանութիւն չեմ յայտներ:

ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ

ԵՐԿՈՒ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՏԱՂԱՆԴՆԵՐ ՎԱՐՉԱՏՐՈՒԱԾ

ՄԱՐՍԷՅԼ· – («Յառաջ»)· –

Սեղմ չրջանակի մը մէջ, Մարսէյլի Ազգային երաժշտանոցի «Սալ ոէ զ'Ալթիք»ի կամարներուն տակ, Ուրբաթ, Փետրուար 24ին, տեղի ունեցաւ Արամ Խաչատուրեան եւ Արշամ Պապայեան վրթիարթոչակներու բաչխումը:

Ժան Շառլ Պապայեան, հաւատարմօրէն չարունակելով իր հօր նախաձեռնութիւնը, հակիրճ խօսքերով բացատրեց Արամ Խաչատուրեան Հիմնարկի նպատակները, որոնցմէ մէկը եւ ոչ նուազագոյնը, օգնել է երիտասարդ եւ արժանաւոր աշակերտներու չարունակելու իրենց երաժշտական ուսումները:

Փիէռ Պարպիէ, Մարսէյլի Երջանային Ազգային Երաժշտանոցին տնօրէնը եւ նախագահը հիմնարկի դատակազմին, վերյիչեցնել յետոյ Արշամ Պապայեանի վաստակը, ներկայացուց երկու մրցանակաւորները:

Մարի Տէսմոն Ջուիթ (Ալթօ), փայլուն վերլուծ աւարտած է Մարսէյլի Երջանային Ազգային Երաժշտանոցը: 1987–ին, ստացած է Ջուիթի եւ սենեկային երաժշտութեան երկու ոսկէ մետալները, նոյնպէս մրցանակներ չատ լաւ յիշատակութեամբ «Քոնթրըփուէն»ի եւ Ներդաշնակութեան: Մարք Տէսմոն ընդունուած է Փարիզի Ազգային Բարձրագոյն Երաժշտանոցը եւ իր առջեւ կը բացուի փայլուն ապագայ: Ձեռամբ, Արամ Խաչատուրեան Հիմնարկի փոխ – նախագահ՝ Փիէռ Ղազարեանի ստացաւ Արամ Խաչատուրեան կրթաթոչակը, 15 հազար ֆրանք:

Մարֆօ Փէռէգ, կիթառահար, ծնած է Զիւի, Սանթիակօ եւ Ֆրանսա հաստատուած, Մոնփըլիէ քաղաքը 1974–ին: Այս քաղաքին մէջ է որ սկսած է իր երաժշտական ուսումները: Երաժշտագրութիւն ուսումնասիրելու համար, Պաքալօրէաչին յետոյ, մտած է Փանթէոնի Ազգային դպրոցը, Սերժիօ Օրթիկայի դասարանը, եւ ապա Քունսէօվի Երջանային Ազգային երաժշտանոցը կատարելագործած է կիթառը Ալպերթօ Փոնէ վարպետին հետ: Մարքօ Փէռէգ, ձեռամբ Արամ Խաչատուրեան Հիմնարկի անդամ՝ Ալպէռ Միքաքեանի ստացաւ Արշամ Պապայեան կրթաթոչակը, 15 հազար ֆրանք:

Մեթր Մարսէլ Փաուլ, քաղաքապետին կցորդը Օփերային, չէչտեց որ, հաւատարիմ իր հիմնադիրի կամքին, Արամ Խաչատուրեան Հիմնարկը կը վարձատրէ եւ տաղանդը եւ արժանիքը:

Երկու երիտասարդները գլոյթ ունեցան: Մարք Տէսմոն մեկնաբանեց Քարլ Սթամիցի Ջուիթի համար գրուած քոն – չերթոյին առաջին չարժումը, իսկ Մարքօ Փէռէգ, Մեքսիքացի երգահան Մանուէլ Փոնսէի կիթառի համար «վա Սոնաթին Մերիխոնալ»ը: Երկուքն ալ ընտրած էին դժուար կտորներ, որ մեկնաբանեցին յաջողութեամբ:

Աւարտողութիւնը վերջ դատ ընդունելութեամբ մը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆ
ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ
ԵՕԹԸ ՅԱՒԵՐՈՒՆ ՎՐԱՑ

Հ. ԳԱԲՐԻԷԼ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
(1751 – 1827)

Աչխարհաբարի վերածեց՝
Վաչէ Ծ. վրդ. Իգնատիոսեան

Վենետիկ, 1988

«ՈԶՆԻ»Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Գործի ճամբորդութեան մէջ գանուող ամուսինը տուն զանգահարելու գուր վորձերից յետոյ, սախսուած հեռագրում է կնոջը·

«Խիղճ ունեցիր, լսափողը դիր···»:

***

– Բժիչկ, ի՞նչ անեմ որ ամուսինս քնի մէջ չխօսի:

– Նրան ցերեկները խօսելու հնարաւորութիւն տուր:

(Շար· Ա· էջէն)

սպաննած է իր խորթ քոյրն ու եղբայրը, ապա անձնասպան եղած է: Զգած թատրական նամակին մէջ, կ'ըսէ թէ չէր կրնար ընդունիլ որ քոյրը ոչ – մահմետական մկկուն հետ դուրս ելլէ: Շատ յայտնի չէ թէ ի՞նչ պայմաններու մէջ մեռած է նաեւ եղբայրը: Թերեւս, կ'ըսէր, փորձած է քոյրը պաշտպանել, երբ եղբայրը ատրճանակը մէջտեղ հանած է: Աւրատը «մաքրելու» համար է եղեր, որ Մարոքցին այդ միջոցին դիմած է:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ – ՊԷՅՐՈՒԹի կեդրոնը ռումբ մը պայթած է երեքշաբթի առաւօտ եւ ըստ առաջին հաշուեկշիռի մը 12 մեռեալ եւ քառասուն վիրաւոր կար: Մինչ կոդմէ, Աւտն օդակայանը փակելու իր որոշումը ջնջեց, առանց բացատրութիւն տալու:

ԱՆԳԱՐԱՑի մէջ, մահմետական ծայրայեղները սկսած են թափանցել, ըստ ուսումնասիրութեան մը որ կատարուած է վերջերս իսլամական լիւէներու աճման առթիւ: Անցեալ չաբթու իսկ, 1000–էն 3000 հոգի, գլխաւորաբար պլիներ, ցոյց մը ըրած են Սահմանադրական Խորհուրդի մէկ հրամանագրին դէմ, որ կ'արգիլէ չատոր վրել համալսարաններու մէջ:

Ս· ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

Շաբաթ, Մարտ 18, յիշատակ Ցարութեան Ղազարու, ժամը 16·30–ին կիրակնամուտի ժամերգութիւն, որու ընթացքին Խորանը կը քացուի:

TEP
direction Guy Rétoré
159, avenue GAMBETTA
75020 PARIS
— tél. : 43 63 20 96 —
du 28 Février au 31 Mars
L'ANKOU
DE
JEAN-JACQUES
VAROUJEAN
par la Limousine —
Centre Dramatique National
Mardi - Mercredi - Vendredi - Samedi
20h30
Jeudi 19h / Dimanche 15h

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris 5e

CONFERENCE

Dans le cadre de ses conférences mensuelles, le Centre Culturel présente
M. JACQUES TREMOLET DE VILLERS
qui parlera de
«*FAMILLE ET ENJEU CULTUREL*»
le Jeudi 16 Mars, à 20h30

Buffet prévu pour 19h.
Participation : 50 Frs.

Prière d'aviser au :
43. 26. 50. 43 ou 42. 78. 31. 93

ՇԱՂԿԱՊ

ԹՐՔԱՀԱՅՈՑ
ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅՈՑ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ
ՄԻՈՒԹԻՒՆ
– Ժ Ա Ֆ –
– Իսի Լէ Մուլինօ –

Ուրբաթ Դիշերները
Իրարու Շուրջ Հաւաքուիլ

Փետրուար 10–էն սկսեալ ամէն Ուրբաթ՝ ճաշարակ, նարտ (թաւլու), բառէն, թերթեր, երաժշտութիւն, ըմպելիներ, բարեկամական մթնոլորտ· · ·:

Հետեւեալ դիշերները պիտի ցուցադրուին նաեւ հայկական «վիտէօ» ժապաւէնները· –

24–3–1989 – Երջանկութեան Աբրունքները
7–4–1989 – Անոյշ Օփերա
21–4–1989 – Կատր մը երկինք

Կը ժամադրուինք ամէն Ուրբաթ, ժամը 20–էն սկսեալ՝
Centre Culturel J.A.F.
12, rue Lasserre, 92130 Issy-les-Mlnx.
(M° Mairie d'Issy)
Մուտքերու մասնակցութիւն՝ 10 Ֆր·:

Ըմպելիներու եւայլն վաճառքէն գոյանալիք հասոյթը պիտի տրամադրուի Հայաստանի աղէտեալներուն:

– ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ –

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 19
ՏՕՆ ԳԱԼՍՏԵԱՆՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
ՅԵՐՈՒՍԱղԷՄ

Ս· ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

Սկիզբ ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30–ին
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին
Կը պատարագէ՝
ԱԽԵՏԻՄ ՔՀՆՑ· ՊԱԼԸԳԵԱՆ
Դռնբացէք՝ ժամը 16·30–ին:

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Պատարագ՝ ժամը 10·45–ին
Դռնբացէք՝ ժամը 16·30–ին

Ս· ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱՖՈՐՎԻԼ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30–ին
Պատարագ՝ ժամը 10–ին
Դռնբացէք՝ ժամը 17–ին

Ս. ՅԱԿՈԲ ՝ ԼԻՈՆ

Սկիզբ՝ ժամը 8·30–ին
Պատարագ՝ ժամը 10–ին
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ԽՋԿՐ· ՔՀՆՑ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Դռնբացէք՝ ժամը 17–ին

ՇԱՐՎԻԷՕ – Ս. ՆՇԱՆ

Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին
Դռնբացէք՝ ժամը 17·30–ին
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ Ա· ՔՀՆՑ· ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՆ

Սկիզբ՝ ժամը 9–ին
Պատարագ՝ ժամը 10–ին
Դռնբացէք՝ ժամը 17–ին

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՍՓՈՆ

Սկիզբ՝ ժամը 9–ին
Պատարագ՝ ժամը 10–ին
Դռնբացէք՝ ժամը 16–ին

ՊՈՒԼՎ· OSSO – Ս· ՅԱԿՈԲ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30–ին
Պատարագ՝ ժամը 10–ին
Դռնբացէք՝ ժամը 16·30–ին

ՍԷՆ–ԺԵՐՄ Ս· ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8–ին
Պատարագ՝ ժամը 10–ին
Դռնբացէք՝ ժամը 16–ին

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս· ԿԱՐԱՊԵՏ

Սկիզբ՝ ժամը 9–ին
Դռնբացէք՝ ժամը 16–ին
Կը պատարագէ՝
ՄԱՆԱՍ ԽՋԿՐ· ՔՀՆՑ· ՆԱՃԱՐԵԱՆ

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս· ԹԱԴԷՈՍ

Սկիզբ՝ ժամը 8–ին
Պատարագ՝ ժամը 10–ին
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎԱՉԷ Ծ· ՎՐԴ· ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

U.G.A.B. AIDE A L'ARMENIE
présente
une nouvelle comédie musicale pour petits et grands
d'après la pièce de SCHWARTZ tirée des contes d'ANDERSEN,
adaptation, mise en scène, paroles et musique
NAREK DOURIAN

LE ROI NU

avec pour la 1ère fois en France
RAFFY KOTANDJIAN
acteur vedette du Théâtre Dramatique d'EREVAN
venu spécialement pour trois représentations
exceptionnelles au profit des victimes du séisme

Les dimanches 19 Mars — 26 Mars — 9 Avril à 17 heures
au Théâtre DES ARTS HEBERTOT
78 bis, Bld. des Batignolles — 75017 Paris (M° Villiers)

VENTE DES BILLETS : PRIX DE 50 à 250 Frs.
—— U.G.A.B. : 11, square Alboni, PARIS 16e — Tél. : 45 20 03 18
—— TELE CONDORCET : 175, ave. Jean Jaurès, CLAMART — Tél. : 46 42 56 17
—— Epicerie NAHIRI : 8, Bld. Carnot, ALFORTVILLE — Tél. : 43 68 82 86

Հ. Բ. Ը. Մ.
U. G. A. B.
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

2e JEUX INTER-REGIONAUX DE FRANCE

24 — 25 — 26 MARS — LYON

sous le haut patronage de
la MAIRIE DE BRON
et la présidence du
COMITÉ RÉGIONAL DE FRANCE DE L'U.G.A.B

avec la présence des invités d'honneur :
LES CHAMPIONS OLYMPIQUES ARMÉNIENS DE «SÉOUL 1988»
L. DJOULFALAKIAN et O. MIRZOYAN

GALA
de Clôture et de Remise des Coupes

animé par :
GRICHA et son ORCHESTRE
le DIMANCHE 26 MARS, à partir de 21 heures
Espace «TETE D'OR»: 103, ave. de Stalingrad - VILLEURBANNE

Imprimé sur les Presses du Journal «HAR ATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 16
JEUDI
16 MARS
1989

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel. . 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.972 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 64e ANNÉE — No 16.972

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՐԵՒԱՆ ⇐⇒ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՓԵՏՐ· 28 / ՄԱՐՏ 14)

ԷՍՓԱՆ ՓԱՐՏԷՆԻ ԱՃՈՒՐԴԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Խոհս Քարտէնի աճուրդը, որ տեղի ունեցաւ Մարտ 14–ին 1 միլիոն 379 հազար ֆրանք ապահոված է ի նպաստ Հայաստանի աղէտին զոհ մանուկներուն (որբ, վիրաւոր, հաշմանդամ եւայլն) ՀՄ - Ը - ԷՄ Ամէնիի միջոցաւ:

Աճուրդին ամէնէն ուշագրաւ վաճառքը հանդիսացած է Վէյրա տա Սիլվայի մկկի լուզաները, նուիրուած արուեստագէտին կողմէ, որ 240 հազար ֆրանքի հասած է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Պէյրութի մէջ, կացութիւնը կրկին չատ ծանր է եւ սաստիկ կռիւներու երեմնի չրջանը վերսկսած կը թուի: Արեւմտեան – Պէյրութի ամբակոծութեան տեւեանքով զոհերու թիւը չատ աւելի մեծ է, քան ինչ որ կը կարծուէր սկիզբը: Թերթերու առաջին էջերը նորէն անհանգուրժելի նկարներ կը հրատարակեն՝ կրակ, վիրաւոր, մեռեալ: Երեքչաբթի օր, 35–էն 50 կը նկատուի մեռեալներու թիւը եւ 103 վիրաւոր կայ: Բախումները բուռն են քրիստոնեաներու եւ մահմետականներու միջեւ: Քրիստոնեայ պինուրապետներու կառավարութեան պետը՝ զօր· Աուն (նշանակուած Ճեմայէլի կողմէ, երբ նախագահական ընտրութիւնը անկարելի դարձաւ) յայտարարած է թէ վճռած է Լիբանանէն քշել սուրիական ուժերը: Ջեկոյսի մը մէջ ալ կը չեչտէ· – «Պիտի չթոյլատրենք որ մի քիրանանեան պատերազմի մը մղումնք, քօղարկելով կռուին իրականութիւնը: Վճռած ենք պայքարիլ սուրիական գերագահութեան եւ գրաման դէմ»:

«ԿԱԶՆՈՍ» պարբերականին պատասխանատուն՝ Սերգէյ Գրիգորեանց տասը օրուան բանտարկութեան դատապարտուած է, ձերբակալուելէ ետք, կիրակի օր, չարտօնուած ցոյցի մը ընթացքին:

ՊԱՊԸ մէկ եպիսկոպոս եւ երկու արքեպիսկոպոս նշանակած է Լիտուանիոյ հարժար խորհրդային իշխանութեանց հետ համախորհուրդ: Գերպ· Սաեիպօնավի – սիուս ցարդ «առաքելական վարիչ» էր Վիլնիուս, հիմա այլեւս արքեպիսկոպոսն է մայրաքաղաքին: 27 տարիներու «ներքին աքսորէ» յետոյ, առաջին անգամ կրցած էր Վատիկան երթալ, անցեալ Հոկտեմբերին: Ըստ կարգ մը աղբիւրներու միակն է, որ ին փեթթոռէ (գաղտնաբար) կարդինալ նշանակուած է Պապին կողմէ, 1979–ին:

ՍՈՒՐԻԱՄԻՏ պաղեստինեան Ֆաթահը (գնդ· Աբու Մուսայէ), որ ՊԱԿ–ի չի պատկանիր, մահուան սպառնալիք ըրաւ եասէր Արաֆաթին դէմ, որ յայտնած էր, թէ պատրաստ է երուսաղէմ երթալու: Մնաց որ Շամիրի մէկ խորհրդատուն ալ, իր կարգին յայտարարած էր «եթէ Արաֆաթ երուսաղէմ գայ, անմիջապէս բանտ կ'առաջնորդուի»: Իր կազմակերպութեան դրծած ահաբեկչական բազմաթիւ արարքներու եւ ոճիրներու համար կասկածելի կը նկատուի»: Այլ խօսքով, Արաֆաթի կը մնայ տեղը նստիլ:

ՎԱ· ԹՈԹՈՎԵՆՑԻ
ԵՐԿԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒՆ

«Սովետական Գրող» հրատարակչութիւնը լոյս ընծայած է Վահան Թոթովենցի գրական ժառանգութիւնը ամփոփող եռահատոր ժողովածուին առաջինը: Ջայն կազմած ու յառաջաբանը գրած է գրականագէտ Անահիտ Գէորգեան:

Հատորին մէջ տեղ գտած են Վահան Թոթովենցի հիմնականին մէջ նախախորհրդային չրջանին գրած եւ մամուլին մէջ հրապարակուած, նաեւ անտիպ վիպերգներն ու բանաստեղծութիւնները, արձակ էջերը, որոնց մէկ մասը նոյնպէս առաջին անգամ կը ներկայացուի խորհրդահայ ընթերցողին, ինչպէս նաեւ «Կեանքը հին հռովմէական ճանապարհի վրայ» ինքնակենսագրական վիպակը:

Յառաջաբանին մէջ վերլուծուած է նաեւ կամաւոր Թոթովենցը, որ մասնակցած է կովկասեան ռազմաճակատին, եղած է զօրավար Անդրանիկի մտերիմներէն, անոր հաւատարիմ թիկնապահ – թարգմանիչը: Թիֆլիսի մէջ Անդրանիկի չուրջը համախմբուած արեւմտահայ խումբ մը մտաւորական գործիչներու հետ անոր խմբագրած «Հայաստան» թերթը իր էջերուն մէջ ապաստան գտած արեւմտահայ գաղթականներու ու որբերու տառապանքը թեթեւցնելու համար:

Ջաւեշտական, նաեւ տխուր պատմութիւն մը կապուած է «Երլոզը» պատմուածքին հետ: Թոթովենցի այս երկը ժամանակին բուռն քննարկման առարկայ դարձած է: Ստալինեան գաղափարախօսութեան ներկայացուցիչները զայն քննադատական յարձակումներու ենթարկած են: Ա· Վչտունի, օրինակ, պատմուածքին մէկ անկիւնը այսպէս մակդրած է· – «Չի հասկացուում, թէ ինչ է այս ձին, որտեղից է եկել, ինչ աշխատանքի համար է օգտագործւում···»: Թոթովենց, կարղալով այս մակդրութիւնը, զայրացած պատասխաներ է· – «Այս ձին ծնուել է բուրժուական ախորում՝ եթէ էեզ հետաքրքրում է նրա սոցիալական ծագումը»:

⁂

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

Ստեփանակերտի մէջ տեղի ունեցած է Լեռնային Ղարաբաղի «Ամարաս» Բարեգործական Ընկերութեան հիմնադիր համագումարը: Մխիթերու փոխանակման ընթացքին յատկապէս նշուած է, որ Ընկերութեան գլխաւոր խնդիրը մարդկային չարաբերութեանց կարգաւորումն է, ինքնավար մարզին չնկերա – տնտեսական, մշակութային զարգացման ծրագրին յաջող իրագործման նպաստները:

Ընկերութեան գործունէութեան հիմնական ուղղութիւններէն պիտի ըլլայ ազգային աւանդութիւններու, արհեստներու զարգացումը, պատմութեան յուչարձաններու պահպանումն ու վերականգնումը: «Ամարաս»ը կ'առաջադրէ հաստատել ազգամիջեան յարաբերութիւնները, օժանդակութիւն ցոյց տալ ապաստանեալներուն, երկրաչարժի ազէտեալներուն, բազմանդամ չնտանիքներուն:

Համագումարը ընդունած է «Ամարաս» ընկերութեան կանոնադրութիւնը: Վարչութեան նախագահ ընտրուած է Ստեփանակերտի Փոխադրամիջոցներու արտադրական միաւորման տնօրէն Բ· Դաւթեան:

Համագումարին ներկայ եղած են Հայաստանի ներկայացուցիչները, Լ·Ղ·Ի·Մ·ի չտուկ կառավարման Կոմիտէի անդամ Վ· Պլիսով, խորհրդային կեդրոնական կոմիտէի բաժնի վարիչի տեղակալ Ի· Դեւաւով:

***

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ
ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ՝ ԱՂԷՏԵԱԼ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Աւերեալ քաղաքներու, աւաններու, գիւղերու վերաչինութեան ու վերականգման գործին մէջ մեծ նչանակութիւն ունին չինանիւթերու արտադրութիւնը, հանքերու չահագործման ընդլայնումը եւ նորերու գործարկումը: Այս բնագաւառին մէջ կարեւոր դեր ունի Լենինականի «Մորմմաչինա» քարհատ մեքենաներ արտադրող գործատունը:

Մարտ 5–ին երկրաչարժի յանձնախումբի անդամները Ա· քարտուղար Ս· Յարութիւնեան ու խորհրդային վարչապետի տեղակալ Ի· Սիլայէվ այցելած են տարերային ազէտէն հիմնովին աւերուած ձեռնարկութիւնը, որ արդէն սկսած է յոյժ կարեւոր արտադրանքին թողարկումը: Գործատունը անցեալ ամիս արտադրած է չորս քարհատ մեքենայ, նոյնքան ալ կ'արտադրէ այս ամիս· իսկ տարեկան արտադրանքը կը հասնի 200 մեքենայի, որ երեք անգամ կը գերազանցէ նախորդ տարիներու միջին մակարդակը:

Յանձնախումբին անդամները եղած են նաեւ Լենինականի հիւսիս – արեւմտեան հատուածը, ուր այժմ կը հիմնադրուի թիւ 58 թաղամասը: Քաղաքին ներկայացուցիչներուն հետ տեղի ունեցած խորհրդակցութեան ընթացքին նչուած է, որ արդէն պատրաստ է քաղաքին գլխաւոր յատակագիծը, որ գրուած է քննարկման: Ըստ նոր յատակագծին պիտի պահպանուի քաղաքի կեդրոնը, քնակելի թաղամասերը պիտի զարգանան հիւսիս – արեւմտեան ուղղութեամբ:

Ս· Յարութիւնեան եւ Ի· Սիլայէվ ըմպիտակի մէջ հանդիպում ունեցած են վերելակաչինական գործատան բանւորներու հետ: Հիմնայատակ աւերուած այդ գործատունը պիտի վերակառուցուի, մինչ այդ, ժամանակաւոր կերպով, բանւորները ձեռնարկած են թեթեւ մեքենաներու կառուցման:

Այժմ Նոր Սպիտակի տարածքին վրայ կը ստեղծուի «Իտալական աւան»ը: Իտալացի մասնագէտներուն տեղադրած տըլացի մասնագէտներուն տեղադրած տըներուն մէջ չուտով կը տեղաւորուին հարիւրաւոր ընտանիքներ: Ս· Յարութիւնեան ու Ի· Սիլայէվ նչած են, որ աւանը ձեւաւորելու ատեն պէտք է հաչուի առնուին բնակիչներուն առաջարկութիւնը՝ այսինքն տնակները այնպէս տեղադրել, որ կարելի ըլլայ անոնց կից հողամասեր յատկացնել:

Բնակիչները յայտնած են իրենց ցանկութիւնները ու պահանջները, Դեռ բաւական մեծ թիւով մարդիկ տեղեկութիւն չունին իրենց հարազատներու, բարեկամներու ճակատագրերուն մասին, կը շարունակեն անոնց որոնումները:

Կիրովականի մէջ ակսած է «Տարօն» նոր թաղամասին չինարարութիւնը: Աւարտած է քաղաքին հին տարածքին վրայ գտնուղ 62 չէնքերու հետազօտութիւնը, զորս կարելի է ամրացնել:

ՓՈՒԹՊՈԼ

● ՎԱՀԱՆՍ՝ 7–ՐԴ ՀԱԽԱՍԱՐՈՒԹԻՒՆ

Մոնփելիէ – Վալանս Հ·Մ· ախոյեանական մրցումը վերջացած է հաւասարութեամբ մը՝ 1 – 1: Վալանսի 7–րդ հաւասար արդիւնքն է այս մրցաշրջանին:

Ութերորդը պատահի թերեւս այս չարթու վերջը: Պիտի խաղայ Ֆ· Ֆ· Վալանսի դէմ որմէ յաղթուած էր երթ մրցման 1 – 0: Բուռն պայքար մը նախատեսելի է:

● Հ·Մ·Ը·Մ· ԼԻՈՆ – ՏԷՍԻՆ
ԹԵԿՆԱԾՈՒ ՎԵՐԵԼՔԻ

Լաւ հակազդեցութիւն Հ· Մ· Ը· Մ· Լիոն – Տէսինի կողմէ առջի կիրակի իր դաչտին վրայ կրած պարտութենէն վերջ: Ցաղթած է Վիլֆրանչի մէջ 2 – 1: Կը մնայ երկրորդ դասաւորումին վրայ եւ կը յաւակնի վերելքի:

Այդ նպատակաւ, յառաջիկայ Կիրակի Տէսինի մէջ պէտք չէ փախցնէ առիթը նոր յաղթանակի մը: Իր մրցակիցը՝ Էմ (Սավոա)· երթ մրցման՝ 1 – 1:

Վալանս Հ·Մ· (2) յաղթուած է Պուրկի մէջ (2 – 1)· իր յառաջիկայ մրցակիցը՝ Քոթ Շոա (Սէն – Թ'Էթիէն): Եթէ Հ· Մ·–ը չյաղթէ, իր վերելքի յոյսերը կը ցնդին: Երթի մրցման՝ 2 – 2:

Ուրիշ արդիւնքներ· –

Արփոր – Վիէն Հ·Մ·	0 – 0
Ֆ· Ֆ· Լիոն – Հ·Մ·Ը·Մ· Լ· Տ·	(2) 3 – 0
Վալանս Հ·Մ· Քատէ – Պուր – Լէ – Վալ·	3 – 1
Իսի Հ·Մ· – Մոնռուժ	1 – 0
Սիւսի – Ալֆորվիլ Հ·Մ·	1 – 1
Հ· Մ· Մ· – Վիլնէօվ	1 – 2

● ՍԷՆ – Թ'ԱՆԹՈՒԱՆ՝ ԵՏ ՔԱՅԼ

Դժբախտ կիրակի մը Սէն – Թ'Անթուանի (Մարսէյլ) Հ·Մ·–ին համար: Իր դաչտին վրայ, չաղթուած է առաջին Քանթոնէ՝ 3 – 0: Վատնգաւոր եռ քայլ մը, մինչ մրցաչարքը հետզհետէ կը մօտենայ իր վերջաւորութեան: Դասաւորումին վրայ, Սէն – Թ'Անթուան երկու աստիճան վար կ'իջնէ· 9–րդ է 14 մրցակիցներու միջեւ:

Կը մնան տակաւին 8 խաղեր· յառաջիկայ Կիրակի Սէնթ – Մարթի դէմ: Երթ մրցման՝ 1 – 1:

Ուրիշ արդիւնքներ· –

Հ·Մ·Ը·Մ· Արծիւ Մարսէյլ – Քարնու	1 – 6
Սէն – Թ'Անթուան (2) – Կիւեան	3 – 1
Միրապօ – Արծիւ (2)	1 – 3

● ԱՐՄԵՆԻՕ՝ ՀԱԽԱՍԱՐ,
ԲԱՑԻ ՊԱՐՏՈՒԱԾ

Պուէնոս – Այրէսի Արմենիօ ակումբը դժուար մրցաչրջան մը փոլորելու վրայ է Արժանթինի բարձրագոյն դասակարգի ախոյեանութեան մէջ: Ներկայիս վերջնթեր է 20 մրցակիցներու միջեւ: Վերջին արդիւնքը, իր դաչտին վրայ, պարտութիւն մը Խիմնադիա խումբին առջեւ (0 – 0), չյաղող ազատ հարուածներու տարբերութեամբ 2 – 3: Կը մնան տակաւին 12 խաղեր՝ որոնց ընթացքին Արմենիօ պիտի չանայ բարելաւել իր դիրքը:

Վ· Մ·

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ՝ ԱՐՑԱԽԻ ՄԱՍԻՆ

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Երբ Փրոֆ. Թաաէուս Սվիէթոչովսքիի խօսք տրուեցաւ, ան ըսաւ որ իբր Ադրբեջանի մասնագէտ, իրեն յատկացուած է պաշտօնը բացատրելու թէ Բաքու ինչպէ՞ս կը տեսնէ այս հարցը: Սվիէթոչովսքի հեղինակն է Ադրբեջանի պատմութեան 1905 – 1920 հատուածին նուիրուած հատորի մը, որ հրատարակուած է 1985–ին, Անգլիոյ Քէմպրիճ համալսարանի հրատարակչականին կողմէ: Վարպետ է իր գործին, ինչպէս փաստեց իր առաջին նախադասութեամբ իսկ, – «Ես պարզապէս դիտող մըն եմ, որ երկու կողմերն ալ կը ջղայնացնէ»: Այսինքն՝ անկողմնակալ եմ: Իր խօսքերը փաստեցին որ չէ, սակայն զգալիօրէն նուազ անպարկեշտ է, քան Թուրքիոյ շահերը պաշտպանող ամերիկացի պատմաբանները:

Իր առաջին պատմական ակնարկը նաեւ իր առաջին մեղանչումն էր, երբ ըսաւ թէ Ադրբեջանցիները «կը հաւատան, որ Ռուսերու կայսրութեան գալչէն առաջ, իբր եղբայր կ'ապրէինք Հայերուն հետ», եւ աւելցուց, «բացի մանր միջադէպերէ»: Այլ խօսքով, Հայերու դարաւոր ճնշումը, ամէնօրեայ թալանները, թիկունք – կոտրող տուրքերը, հողազրկումը, բռնատարկումն ու բռնաբարումը, որոնց չնորհիւ այսօրուան երեւանեան ղեկավարութեան միայն 35 տոկոսը հայ մնացած էր 1828–ին, ռուսական գրաւման նախօրեակին, – այդ բոլորը «մանր միջադէպ»եր էին եղբայրներուն միջեւ:

Սվիէթոչովսքիի համար, ինչպէս նաեւ Ադրբեջանցիներուն համար, 1828–էն 1878 Հայաստան եկող Հայերը «նորեկ»ներ էին: Որոշ չափով հասկնալի է այս կարծիքը: Գիտենք, որ 1828–էն 1835, Իրանի հիւսիսային, հին հայկական գաւառներէն 120 հազար հայ գաղթեց, լքեց պապենական հողերը, եկաւ հաստատուեցաւ Արաքս գետի ձախ ափին, ապա՝ ցարական կայսրութեան հարաւ – արեւմտեան ծայրը – մասը կազմող ջրջանին մէջ, որ այսօրուան Հայաստանը, Նախիջեւանը եւ գաւառային Ղարաբաղը կ'ընդգրկէր: Ցետոյ, 1854 – 1855 (Խրիմի) պատերազմէն եւ մանաւանդ 1877 – 1878–ի Թուրք – ռուսական պատերազմէն եառ ալ տասնեակ – հազարաւոր Հայեր եկան դէպի ցարական կայսրութիւն, մինչ նոյնիսկ աւելի մեծ թիւով իսլամ տարրեր (չերքէզ, լազ, տաղըստանցի) գացին լեցուեցան Բարձր Հայք: Արդ, Երեւանի մօտ, օրինակ, կային ադրբեջանական գիւղեր, 1600–ական եւ 1700–ական տարիներէն ի վեր: Անոնց բնակիչները հայերէն «զաւթուած», կըթաւուած հողերու վրայ երկու հարիւր տարի ապրելէ եառ, 1828–ին իրենք զիրենք քնիկ կը զգային (Թուրք տարրը միշտ այդ տեսակի բնիկ է մեր կողմերը) եւ բոլորովին անտրամաբանական չէ որ գաղթող Հայերը «նորեկ» թուին իրենց: Սակայն Սվիէթոչովսքի, որ լեհ է, արդեօք «բնիկ» պիտի համարէ՞ր այն Գերմանները, որոնք 1200–էն 1945, 745 տարի ամբողջ, այսօրուան Լեհաստանի հիւսիսային եւ արեւմտեան հողերուն վրայ հաստատուած էին, եւ որոնք այս կամ այն ձեւով արտաքսուեցան, վերջին քառասնամեակին:

Այս մի քանի պատմական մեղանչում – ներէն եառ, Սվիէթոչովսքի ներկայացուց հետաքրքրական տեսակէտ մը:

Երբ ցարական կայսրութիւնը հաստատուեցաւ այն հողերուն վրայ, ուր կ'ապրէին Ադրբեջանցիներ եւ Հայեր, ըսաւ ան, Հայերուն ստուար մեծամասնութիւնը, մի քանի մանր վաճառականներէ անդին, գիւղացիներ էին, իսկ Ադրբեջանցիք՝ բոլորովին, – հողագործներ: Սակայն Հայերը չուտով սկսան յաջողիլ նոր կառավարութեան հովանիին տակ, բազմաթիւ պատճառներով, – քրիստոնեայ հպատակներն էին՝ քրիստոնեայ տէրերուն: Աւելի լաւ ուսում ունէին, եւ եթէ չունէին, ունեցան չուտով: Աւելի հմուտ էին իրր արհեստաւոր: Ռուսերը հայ գին – ուորներ կ'ընդունէին իրենց բանակին մէջ, ուր չատերը զօրավար եղան: Պաշտօն – եայ դասակարգին մէջ չատ աւելի մեծ էր հայութիւնը, քան՝ Ադրբեջանցիներուն: Եւ վերջապէս, չնորհիւ իրենց ճարպիկ – կութեան եւ նախաձեռնութեան ոգիին, Հայերը կազմեցին միլիոնատէր խաւ մըն ալ, Ադրբեջանի սրտին վրայ, Բաքուի մէջ գտնուած քարիւղի հողերուն վրայ: Զարմանալի չէ, ըսաւ Սվիէթոչովսքի, որ 19–րդ դարու աւարտին Բաքու այցելող Անգլիացի մը ըրեց, – Հայերը Անդրկովկասի մէջ ունին այն դերը, որ Հրեաները Միջնադարուն վճռակատած է ուրիշ տեղ:

Անշուշտ Հայերը իրենց այս «ուժին» կողքին, տակո՛ր ալ էին, ըսաւ մանաւանդ – տը, – նախ՝ որովհետեւ ցրուած կ'ապրէին, յետոյ՝ որովհետեւ քաղաքական ղեկավարութիւն չունէին, մինչ Ադրբեջանցի բնակչութեան մէջ հողատէր դասակարգը եւ վզերը՝ ձեռք – ձեռքի, կը վարէին իրենց ժողովուրդը, հակառակ Ռուսին ներկայութեան:

Քաղաքական ղեկավար դասի այս պակասը, չարունակեց Սվիէթոչովսքի, պարապ մը ստեղծած էր, որ սակայն Դաշնակ կուսակցութիւնը եկաւ մասամբ լեցընելու, 1890–էն 1905: Երբ 1905–ի յարական կայսրութեան առաջին ճգնաժամը վրայ հասաւ եւ հայ – թաթարական պայքարը սկսաւ, ադրբեջանցի ղեկավարութիւնը տեսաւ որ «տինամիք» դաշնակ կուսակցութիւնը ստեղծած էր կազմակերպութիւն մը, որուն հաւասար ոչինչ ունէին իրենք: Դաշնակցութեան կազմակերպած ինքնապաշտպանութեան յո – կատները չատ յաջող էին, եւ կը վտուէին կազմակերպուած ձեւով, Բաքուէն՝ Ղարաբաղ եւ անդին: Ադրբեջանցիք զին – ուած էին, ունէին տեղական զօրաւոր բնակչութիւն, սակայն իրենց – իսկ երկրին մէկ ծայրէն միւսը զիրենք միացնող, համադրուած կազմակերպութիւն չու – նէին: 1905–էն 1920, անոնց պատմութիւնը փորձ մըն էր ըլլալու ան, ինչ որ հայութիւնը եղած էր արդէն, այսինքն՝ կազմակերպ ազգ, եւ ոչ միայն անկազմակերպ հաւաքականութիւն:

Նոյնիսկ 1920–ին, ըսաւ պատմագէտը, Ադրբեջանցիք ինքզինքնին Հայերէն եառ մնացած կը զգային, քանի որ համայ – նավար կուսակցութիւնը չատ աւելի մեծ թիւով ազդեցիկ Հայեր ունէր իր շարքերուն մէջ, քան՝ Ադրբեջանցիները:

Անշուշտ Սվիէթոչովսքի չպատմեց թէ ինչպէս յաղթական դաշնակիցներու կրաւոր դաշնակից, յետ – եղեռնեան բուռ մը հայութիւնը խեղդուեցաւ Աթաթիւրքի Թուրքիոյ եւ համայնավար Ադրբեջանի մը միջեւ, կորսնցուց իր Նախիջեւանն ու Ղարաբաղը: Հակառակ ատոր, ժխտելի չէ պատմական դառն իրականութիւնը, որ 89 տարի առաջ Ադրբեջանցին կը նախանձէր Հայուն, Հ. Ց. Դ.–ին, զանոնք նկատելով աւելի քան կազմակերպուած եւ աւելի խոստմնալից իրավիճակի մը մէջ գործող հաւաքականութիւն մը:

Մ՛լ աւելի հետաքրքրական էր այս հատուածումը, որ ըրաւ լեհ փրոֆէսօրը: 1988–ի սկիզբին, ըսաւ ան, Ադրբեջանցիք իրենք – իրենց վրայ կը խղճային: Կը մտածէին, որ իրենց դիրքը քիչ թէ չատ ա՛ն է, որ էր (ըստ իրենց յատուկ վերլուծումին) 1905–ի նախօրեակին: Ինչպէ՞ս:

Նախ, Հայաստր Ալիեվը հանուած էր թոլիտբիւրոյէն: Երկրորդ, Ալիեվի նշանակած ղեկավարները, Ադրբեջանի մէջ, բուռն վէճի բռնուած էին իրարու հետ: Ալիեվ առջի տասնամեակին «աւազանի» մը ստեղծած էր իր երկրին մէջ, քանի որ Բրեժնեւ իրեն պիջած էր երկրին կուսակցութիւնը վարելու մենաչնորհը: 1985–էն եառ, սակայն, Ադրբեջանի ղեկավար դասին մէջ կար հատուած մը, որ դժգոհ էր այդ աւազանէն, թէեւ այդ բնաւ չի նշանակեր որ հնու – հնապաղ էին Կորբաչովին, կամ՝ համայուած անկէ: Երբոր, ըսաւ Սվիէթոչովսքի, Հայերը պէտք է հասկնան որ ամէն ազրբեջանցի ղեկավար հայատեաց մը չէ, – աւագանին մէջ կային եւ կան չատեր, որոնք կամ «եղբայրական հանրապետութիւններու» վարչածին կը հաւատան, եւ կամ, պարզապէս, չեն կարծեր որ հայատեացութիւնը հրահրելը երկիր կառավարելու լաւ ձեւ մըն է: (Ա. Թ. իր այս խօսքերը մեզի եղրակացնել կուտան թէ չատ ճիշդ է Լիպարիտեան, երբ կ'ըսէ թէ հայատեացութիւնը, չարդը, երկիր կառավարելու վարչամիջոց մը եղաւ ալիեվեան աւազանին համար):

Եւ վերջապէս, ըսաւ Սվիէթոչովսքի, Հայերը պէտք է հասկնան թէ երբ Պետութիւն մը փոփոխութիւններու, ցնցում – ներու տադնապալից օրեր կ'ապրի, ինչպէս՝ Խորհրդային Միութիւնը, այսօր, ամէն անձ եւ հաւաքականութիւն ջղային եւ մտահոգ է, անճկութեամբ պատուած: Ադրբեջանցիները, ըստ իրեն, նոյնքան եւ աւելի՝ քան Հայերը: Անոնք պիտի չկրնան, ըսաւ մասնագէտը, թէ Կորբաչովին որքա՛ն մօտ է Ասիլ Ազանպեկեանը, որքա՛ն մտերիմ: Կը վախնային որ Ազանպեկեանը պիտի ունենայ այն ազդեցութիւնը, Կորբաչովին մօտ, որ ունեցած էր Ալիեվ, Բրեժնեւի վրայ: Սխալեցան, սակայն ենթադրութիւնը եւ վախը այնքան ալ անարդարամտանական չէին: Աւելին, Ադրբեջանցիք լաւ գիտէին որ Մոսկուայի մտաւորական տարրը չատ աւելի սերտ կապեր ունէր, եւ ունի, Հայութեան հետ, քան իրենց (բան մը՝ որ ընդգծեց նաեւ Փօլ Կօպըլ, տես՝ յաջորդով):

(Ա. Թ. փակագիծ մը բանալով, կ'ուզեմ աւելցնել որ Սվիէթոչովսքիի նկատրադրութիւնը պարզեց հետաքրքրական զուգահեռ մը՝ Բաքուի եւ Անդարայի մտածելակերպին մէջեւ: Թուրքերն ալ, գիտակցօրէն թէ ոչ, յոտակ չէ լնծի, կը չափազանցեն հայ Սփիւռքի ուժը, Ամերիկայի եւ ընդհանրապէս արեւմուտքի մէջ, ինչպէս Ադրբեջանցիները նոյնը՝ Մոսկուայի մէջ):

Ապա Սվիէթոչովսքի խօսեցաւ Խորհրդային Միութեան մէջ ռուս եւ հայ բնակչութեան բաշխումի, զրաւած տարածքին մասին: Ըսաւ որ ադրբեջանցի մտաւորականութիւնը զուգահեռ մը կը գծէր Ղարաբաղի հայութեան եւ Ղազախստանի ռուս տարրին միջեւ: Իրենց եզրակացութիւնը այն էր որ Մոսկուայի գործին կուգայ հայաթնակ Ղարաբաղը Հայաստանին տալ, որպէսզի հիմնաւորումը ուենայ ապագայ որոշումի մը, Ղազախստանի կէսը Ռուսիոյ տալու (Ղազախները իրենց հանրապետութեան բնակչութեան 43 տոկոսն են հաղիւ, – միւսները՝ Ռուսեր, 1945–ին հոն աքսորուած Լեհեր, Ուկրանացիներ, եւայլն):

Ադրբեջանցիք այս մտահոգութիւնեներէն մղուած, իրենց ղեկավար տարրէն բուռն հակազարձութիւն կ'ակնկալէին, ըսաւ Սվիէթոչովսքի, երբ Ղարաբաղի հայութիւնը իր առաջին պահանջքները ներկայացուց: Անշուշտ Ադրբեջանը կըտրուկ ձեւով մերժեց առաջարկը, սակայն այդ չբաւականացուց ղեկավար տարրին մէկ հատուածը եւ մանաւանդ՝ խուժանը: Հոս – հոն, ազգայնական մտաւորականներ հարցը իրենց ձեռքը առին (Ա. Թ. ճիշդ այնպէս, ինչպէս Բալայեան եւ ուրիշներ կիսանկախ չարժեցան, մինչ Դեմիրճեանի գահլիճը կը մնար վարանոտ): Սկիզբը, անոնք նամակարշաւ մը կազմակերպեցին: Գիտակցելով որ Սախարով Հայերուն մօտ էր, եւ վախնալով անոր ազդեցութենէն, այլախոհ Ռուսերուն եւ արեւմուտքի թղթակիցներուն մօտ, այս մտաւորականները առաջարկեցին որ հաւաքակ Ադրբեջանցին բողոքի նամակներ ուղղէ ընկ. Սախարովին: 1988–ի կէսին՝ ան արդէն ամէնէն ատուած Ռուսն էր Ադրբեջանի մէջ եւ թիրախը մի քանի հազար նամակներու, ոմանք՝ քաղաքավար պարսաւագիրներ, ուրիշ չատեր ատելագիրներ պարզապէս:

Անշուշտ այս մտահոգ վիճակին մէջ իսկ, ըսաւ Սվիէթոչովսքի, Ադրբեջանցիք ներքին ինքնավարութիւն մը ունէին եւ ունին: Անոնք կը տարուբերեն՝ յոխորտ ինքնավարութենէ դէպի բուռն մտահոգութիւն կը ցուցաբերեն հաւաստարակշռութեան պակաս մը, որ ինք կը գտնէ Հայերուն մօտ ալ, մօտը նաեւ բոլոր այն ժողովուրդներուն, որոնք երկար աւեներ ի վեր չեն ունեցած փորձառութիւնը քիչ թէ – չատ դիմացկուն եւ հաւատարակիչ կառավարութեան:

Այս ինքնավարութիւնը, գոնէ անց – եալ մի քանի տարիներուն, չորս հիմ ունի, որոնց բոլորին հիմը՝ իր կարգին իսլամ կրօնքն է: Նախ, ըսաւ Սվիէթոչովսքի, Ադրբեջանցին գիտէ որ իսլ. եւ Թուրք տարրը (45 միլիոն) ներկայ – գած – անցած է Ուկրանացիք (40 միլիոն) եւ Ռուսերէն եառ տիրապետող տարրն է, թիւով, Խորհրդային Միութեան մէջ: Կը հաւատան որ Կորբաչովի երեմն բրտորէն հարուածել զանգուածի այս կամ այն հատուածին, սակայն ի վերջոյ պիտի փորձէ սիրաշահիլ զիրենք, ի վնաս Հայերուն: Ցետոյ պէտք է գիտնալ որ մինչ Ադրբեջանի մուլը պաշտօնականօրէն կը չափորձէ Խորհրդային Միութեան «եղբայրական» ներկայութիւնն ու «յաղթանակները» Աֆղանիստանի մէջ, մտերիմ զրոյցներու մէջ ամէն Ադրբեջանցի ներպարտ էր Աֆղանին յաղթանակները նոյնի՛սկ երբ իր հարազատներէն մի քանին կը սպաննուէին հոն (Ա. Թ. Միայն մի քանին, որովհետեւ Խորհրդային Միութիւնը հեռու պահեց իր բանակին թուրքտարրը ճակատէն, առաջին տարիներուն եառ):

Աւելին: Ադրբեջանցին հպարտ է որ Խոմէյնին կրցաւ տապալել Շահը, ուրեմն՝ խորհրդային ղեկավարութիւնն իսկ մտահոգող արեւմուտքի զրաւած տարածքներ Տրամաբանութիւնը պարզ է, – «Մենք» իբր Աֆղան, Ռուսին կը յաղթենք, «Մենք», իբր Իրանցի – Ադրբեջանցի իբր մահմետական, Շահին եւ Ամերիկացիին յաղթեցինք: Եւ պիտի յաղթենք Հայուն ալ, որովհետեւ – չորրորդ կէտ – կայ նաեւ Թուրքիան, որ պահպանեց Նախիջեւանը եւ Ղարաբաղը, ի չհ մեղք 1923–ին, եւ պիտի ընէ նոյնը՝ ապագային: Ջարմանալի չէ ուրեմն, եզրակացուց փրոֆէսօրը, որ Բաքուի ցուցարարները Խոմէյնիի պատկերները կրեցին, պարզ կական եւ մի քանի ցոյցերու Թրքական դրօշ պարզեցին:

Սվիէթոչովսքի ընդգծեց որ Ադրբեջանի ղեկավարութիւնը, ընդհանրապէս ըսած չէ Հայաստանի գոյութենէն: Ընդհակառակը, ըսաւ, «Մեծ Ադրբեջանի» երազ ունին, – բազկացած՝ ներկայի Ադրբեջանէն, ներառեալ՝ Ղարաբաղ եւ Նախիջեւան, ապա նաեւ՝ հիւսիսային Իրան»: Այս երկիրը, ըստ իրենց, օր մը պէտք պիտի ունենայ «Փոքր Հայաստանի» մը, տեսակ մը հաւաստարակշռուող գօտի, իրենց եւ մեծ եղբայր Թուրքիոյ միջեւ, որուն դիրքը նուազ չեն փափաքիր: Անշուշտ այդ ղեկավար դասակարգը Ղարաբաղի պահանջքները կը տեսնէ իբր սպառնալիք մը, արդելք մը «Մեծն Ադրբեջան»ի իրագործման, ճիշդ այնպէս, ինչպէս հայութիւնը զիրենք կը տեսնէ իբր արգելք մը՝ Խորհրդային Միութեան մէջ «Մեծ Հայաստան»ի մը ստեղծումին: Զուգահեռները չատ են: Ինք, Սվիէթոչովսքի, դանդաղ կը նշէ, մեզ կը յիշեցնէ որ «երբ կու տեսանկիւնէ պէտք է ճանչնալ», եւ մերժէ խօսիլ պատմական իրաւունքներու մասին:

(Շար. 3)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ

«ԿՈՄԻՏԱՍ» ԵՐԳԱՉԱԽՈՒԲՄԸ ՏՕՆԵՑ ԻՐ 25ԱՄԵԱԿԸ

Իր հիմնադրութեան 25–ամեակին առթիւ, «Կոմիտաս» երգչախումբը հրաւիրած էր Լիոնի Հայերը համերգի մը Աղգային Տան սրահին մէջ, Շաբաթ մարտ 4–ի երեկոյեան:

Սրահին մուտքին, աչքի կը զարնէր պատին մօտ, պատկերներու չարք մը՝ պատրաստած էր Պր. Բեքմէկեան, անդամ խումբին առաջին օրերէն ի վեր: Նկարները լուսազոյն ապագայ էին Միութեան գոյց տուած կենսունակութեան, քառորդ դարէ ի վեր:

«Կոմիտաս» երգչախումբը, հիմնուած նախաձեռնութեամբ Պոլսահայերու, մանաւանդ Պր. Օֆլազի եւ հանգուցեալ Յիսուս Թումմասեանի, ունեցած է ալեկոծութիւններ, ապրած է եւեւէկներ, բայց մնացած է կանգուն, բերելով իր մասնակցութիւնը թէ՛ Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ ժամերգութեան եւ թէ՛ ուրիչ հանդիսութեանց, ինչպէս Հոոմի Քահանայապետին

(Շար. 3)

ՀՈԳԵՒՐՏԻՔ

ՀՄԱՅԵԱԿ ՅԱՐԵԹՆԱԳՈՎԵԱՆ

Մահազդը փարիզեան արուարձան–
ներէն 'Անթոնի, – Ո՛չ եւս է Հ. Յարեթ–
նագովեան:

Տասնամեակներէ ի վեր գինք կը տես–
նէին 'Անթոնի, – Ո՛չ եւս է Հ. Յարեթ–
տրիքի համապատասխան կայտառ, աշ–

խոյժ, ապա՝ աստիճանաբար նկուն, հե–
քոտ:

Փարիզ թէ Նիս մնայուն ներկայութիւն
մըն էր հաւաքական մեր ազգային ձեռ–
նարկներուն ընթացքին: Ներկայ գըտ–
նուիլ, չբացակայիլ, նոյնիսկ նախաձեռ–
նարկ ըլլալ, կազմակերպել, այլ խօսքով
միշտ պատնէշին վրայ գտնուիլ, անսա–
կարկ նուիրումով: Ոմանց համար չատ
պարզ նկատուող այս «կեցուածքը» եռք
ու առնդ էր Յարեթեանդովեանի եւ անոր
սերնդակիցներուն մօտ: Երկրէն մզտա–
պուրծ ազատածներ, հողմացրիւ տերեւ–
ներ, որոնք մեր զաղութներու կազմու–
թեան անդրանիկ վայրկեաններէն սկըս–
եալ, առօրեայի իրենց հեւքին եւ քրտին–
քին առընթեր ոգեղեցան, որպէսզի կանա–
չը չթառամի, չթօչնի: Աւելին՝ անոր
վայրը, թէկուզ օտար կամարներու տակ,
մնայ միշտ չողշողուն, փայլփլուն: Եւ,
հետեւաբար, անհրաժեշտ էր «վէրքը» ըս–
պիացնել, բուժել ողեսպառ մարմինը,
կարմիր քաոսէն եռք դէմ դնել այլասան
հոդմերուն՝ մրրիկ թէ սիւք:

Ծնած 1901–ին, Զերմուկ, կարինի մօտ,
ինչպէս ցոյց կուտայ Արտաշէս Աբեղեան
իր Պատմական Հայաստանը – մեծադիր –
դունատիպ քարտէսին մէջ, Բարձր
Հայքի այս փոքրիկը, ըսենք պատանին,
իր ժողովուրդին բոլոր մարդոց նման
Թրքական եղեռնագործութեան մոլուցկին
զոհ կը դառնայ բոլորիս ծանօթ սեւ թը–
ւականին: Որը՝ բարեխիղճ Քիւրտերու
կը «ծախուի», մահմեդականանալու հար–
կադրանքին ենթարկուելով: Այնուհետեւ
փախուստ եւ որբանոց, Հալէպի
մէջ: Տասնեւինը տարեկան եւ ար–
դէն Պէյրութ, ուր Պաշտպան Հայրեն–
եացի (հիմնուած Կարինի, 1881) ոգեշունչ
տրամադրութեամբ կ'անդամագրուի Հ. Ց.
Դաշնակցութեան: Ատոնդգական՝ Եւրո–
պայի լուսաւոր կեդրոններէն Փարիզ,
Պելվիլ, ապա՝ Նիս: Միջերկրականի լազ–
ուարթ ափերուն: Հոս եւս «Նիս – Մա–
թէն»ի դրաշարի աշխատանքներուն կոդ–
քին տենդոտ գործունէութիւն թէ՛ չրջանի
Կրօնական Ընկերակցութեան, թէ՛ Գէորգ
Զաւուշ խումբի ծիրին մէջ: Նոյնիսկ ոչ
հեռու Տրակինեանի մէջ կազմակերպիչ
տարրերէն կը դառնայ Դաշնակցական
խումբի հաստատումին:

Համեստ, ինչպէս կ'ըլլան առհասարակ
լռակեաց աշխատողները, անբերբի հողերը
պղտաստաններու վերածողները, ողբաց –
եալը խօսքէն առաւել գործին կուտար իր
արժէքը: Հիմնականը կայուն եւ ամրա–
կուռ սիւներու հաստատումն էր՝ բարձ–
րացնելու համար չինքը ազգային, ապա–
գայի վառ ակնկալութիւններով:

Եւ ինչո՞ւ զարմանալ, երբ Հմայեակ
Յարեթինադովեան, իր սերնդակիցներէն
շատ – շատերու նման, անդարձ մեկնելու
հոգեվարքի պահիկին, նկուն եւ կորակոր
կը հեծէ, – ի՞նչ կ'ըլլան մեր հոդերը:

Պահանջատէր – կորովի ժողովուրդ մը,
որուն մէկ խոնարհ մասնիկը եղար դուն,
սիւն առ սիւն կառուցանելով կը ձգտի իր
դմբեթը ամբացնել եւ զայն դարձնել լայ–
նածիր:

Հանդիստ յոյնական մարմինդ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԱՂԷՏԻՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԸ

«Թրիպիւն Մէտիթալ»ի փետրուար 25–ի
թիւը (288) պատկերազարդ Թղթակցու–
թիւն մը հրատարակած է Հայաստանի
վերջին աղէտին քառասունքին առիթով:
Հոն առաւելապէս կը խօսուի գիւղի մը
մասին որ «Նալչանտ» անունով ծանօթ էր
երկրաշարժի ժամանակագրութեան մէջ,
որուն սակայն հայկական անունը «Շէրա–
կամուտ» է: Թղթակցութիւնը կը սկսի
տեղացիներու դոչերով, երբ կը լսեն թէ
որոշուած է իրենց գիւղը վերակառու–
ցանել 500 մեթր աւելի բարձր վայր մը:
Տեղւոյն վրայ մնացածներէն 20 տարեկան
երիտասարդ մը մերժելով Ռուսիա երթալ,
կ'ըսէ. – «եթէ մեկնինք օտարներու հետ
պիտի ամուսնանանք, մեր զաւակները
հայ պիտի չըլլան. կ'ուզենք հոս մնալ,
ամուսնանալ, շուտով զաւակներ ունենալ,
որպէսզի լեցուի ստեղծուած պակասը եւ
անոնց ժպիտով մեր ծնողքը մոռնան ի–
րենց վիշտը»: Սպիտակէն 10 քմ. հեռու
է Շիրակամուտ եւ կը գտնուի 1800 մեթր
բարձրութեան վրայ. 2500 բնակիչներէն
500–ը մեռած են երկրաշարժէն: Գիւղե–
րը %100 կործանած է:

Մնացածները մեծ մասով կ'ապրին վը–
րաններու տակ, կը թուի թէ վառելանիւթի
եւ ուտեստեղէնի նեղութիւն չունին:

«Նիւթական օժանդակութեան պէտք չունէինք, որքան մեզի ցոյց տըր–
ուած հետաքրքրութեան, եթէ առանձին
ըլլայինք, եթէ ոչ ոք օգնէր մեզի խեղճ–
ցած կ'ըլլայինք» կ'ըսեն Շիրակամուտի
վերապրողները:

Երկրաշարժի սուգին քառասունքն է. կը
հաւաքուին թարմ հողակոյտերուն վրայ,
հոն ննջող իրենց ամուսիններուն կամ
զաւակներուն խօսք ուղղելով: Այրերը գո–
րովանքի չարժումով մը կը զգային ամէն
մէկ հողակոյտի, հոն վոտկա լեցնելէ ա–
ռաջ: Այլեւս ձեռք ձեռքի դէմ տալով չէ
որ կենաց կը խմեն, այլ՝ առաջուան նը–
ման բաժակ բաժակի զարնելով, քանի որ
սուգի չրջանը աւարտած է: Կը մտքեն
որ Հայաստան այլեւս երբեք նման աղէտ
չտեսնէ. մտքնանքներ կ'ընեն միջազգա–
յին օժանդակութեան, Ֆրանսայի, նաեւ
իրենց մեռեալներուն, որպէսզի հոդը թե–
թեւ ըլլայ անոնց վրայ:

Վաղը երաժշտութիւնը կրկին պիտի
հնչէ հանրային վայրերու մէջ. մարդիկ
իրենց մօրուքը պիտի ածիլեն ու քանի
մը օրէն Շիրակամուտ մնացած երախա–
ները պիտի մեկնին Ուկրանիա վեց ամ–
սուան համար, իրենց հօրը կամ մօրը
հետ:

Մինչ լրագրողը հրաժեշտ կ'առնէ Շի–
րակամուտէն, տեղացի մը կ'ըսէ. – «մեր
տուները քանդուած են, բայց ո՛չ մեր
սրտերը»:

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ 58ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Մարտ ամսուան առաջին կիրակին այս
տարի եւս Հայ Արիներու Միութեան տօ–
նական օրն էր. Փարիզի չրջանի արիները,
արենոյշները եւ զայլիկները ամիսներէ
ի վեր կը պատրաստուէին իրենց հանդէս–
սին, չատ մը նորութիւններով:

Հակառակ ներկայ ղժուարին օրերուն,
սրահը լեցուած էր: Այս տարի աւելի մեծ
թիւով նախկին սկաուտներ եկած էին.
նկատելի էին 1928–ի հիմնադիր խումբէն
անդամները, որոնց չատ քան կը պարտինք
եւ ուրախ ենք որ կրցան նոր սերունդ –
ները տեսնելու եւ քաջալերելու:

Ուրախութիւնը ունեցանք տեսնելու
նաեւ որ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարա–
նի փոքրիկ աղջիկները, իրենց ուսուց –
չուհի եւ տնօրէնուհին ընդունած էին մեր
հրաւէրը. իրենց մասնակցութիւնը բերին
«Հայաստան» երգով որ չատ յաջող էր
ու ժողովուրդին գնահատութեան արժա–
նացաւ:

Յայտադրին առաջին մասը պատրաստը–
ւած էր զայլիկներուն, թեւիկներուն, ըս–
կաուտներուն եւ արենոյշներուն վողմէ:

Սկաուտական խոստումէն եռք զայլիկ–
ները եւ թեւիկները ներկայացուցին զա–
տային խաղերը, բեմին վրայ զուարճա –
լիքներ, մրցումներ, պարեր մեծերուն
կողմէ:

Անցեալ ամսուան հայ արիներու մաս–
նակցութիւնը Սկովտիոյ փոքրիկ ճէմպո–
րիին, ներկայացուեցաւ լուսապատկեր –
ներով եւ տեսանք մեր արիները եւ ա–
րենոյշները փայլուն մասնակցութիւնը:
Հոս կ'ուզենք չեչտել հայ արիներու վա–
յելած մեծ ժողովրդականութիւնը թէ՛
բանակավայրին մէջ քանի ազգերու ներ–
կայացուցիչներուն եւ թէ սկովտացի ըս–
կաուտներուն վողմէ: Հայկական պատ –
ուիրակութեան պետը մասնակցած էր
բանակավայրին գործունէութեան եւ ըս–
տացած արժանի չնորհաւորութիւնները:
Հայ արիները բանակումէն եռք հրա–
ւիրուեցան սկովտացի ընտանիքներու
մօտ:

Ընդհանուր պետը արտասանեց իր ու–
ղերձը, չնորհակալութիւն յայտնելով
Տիւա Աբգեպիսկոպոսին որ այս տարի եւս
հակառակ իր բազմաղբաղ վիճակին եկած
էր քաջալերելու հանդէսը: Շնորհակա–
լութիւն յայտնեց նաեւ հայ կաթողիկէ
համայնքին, Փարիզի եկեղեցիին ժողո –
վըրդապետ Պաթազեան վարդապետին, իր
ներկայութեան համար: Տիւա Աբգեպիս–
կոպոս իր խօսքերով քաջալերեց Միու –
թեան յարատեւ եւ համեստ արիներն ու
իրենց պետերը: Ան չեչտեց թէ հայ արի–
ները երկար տարիներէ ի վեր օգտակար
գործունէութիւն ունեցած են ազգային
եւ միջազգային ձեռնարկներու մէջ:

***

Միջնարարին ժողովուրդը մասնակցե–
ցաւ վիճակախաղերուն: Իսկ երկրորդ
մասը սկսաւ հայերէն «Գողցուած սագը»
զաւեչտով: Դպրոցասէրի աշակերտնե –
րուն, զայլիկներու եւ արենոյշներու
«Քեզի համար Հայաստան» խմբերգէն
եռք ներկայացուեցան հայկական եւ յու–
նական պարերը: Թեւիկներու եւ զայլիկ –
ներու նորակազմ խումբերը դիտել, նը–
կատել տուաւ եղած յառաջդիմութիւն –
ները եւ խմբապետերու աշխատանքին
արդիւնքը:

Հայերէն ներկայացումը եւ արտասա–
նութիւնները լի պատիւ Հայաստանին էին,
մեր եղբայրներուն եւ քոյրերուն: Վըս–
տահ ենք որ հանդիսականները եւ բոլոր
մեր բարեկամները պիտի չարունակեն
քաջալերել մեզ որպէսզի միշտ պատիւով
ներկայանանք միջազգային սկաուտու–
թեան առջեւ ու պահենք մեր դիրքը:

Կը մտքենք որ յաջող տարի մը բո–
լորէ Հայ Արիներու Միութիւնը եւ յառա–
ջիկայ տարուան 59–րդ տարեկան հան–
դէսը, Մարտ 4, 1990–ին, ըլլայ աւելի
փայլուն, սկաուտական եւ հայկական
ոգիով:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲՕՀԷՄԱԿԱՆ ՕՐԱԳԻՐ
1982 – 1986

Հեղինակ՝ ՎԱՐԱՆԴ

Տպարան՝ Ալիք – Ֆարաբի,
Թեհրան, 1988:

ԱՐԳԵԼՔԸ

ՋԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

– Վառեա, զաւակ, դուն փճացնում ես
կարասիները ... ախր ի՞նչ հարկ ...
Յետոյ սթափուեցաւ:

«Կարասիները ... կարծես իմ բոլոր
մկանունքներով կապուած եմ այդ առար–
կաներին, այո՛, ֆիզիքապէս կապուած եմ
իմ տան, իմ կարասիներին ... ի հարկէ
դա մեղք չէ ... բայց բանը նրանում է որ
պէտք է խզել այդ բոլոր կապերը ...
մարդիկ չեն իսկ մտածում ... հարկ է
ինքզինքը խլել այսպէս բիրտ կերպով իր
ընտանի անկիւններից որպէսզի հասկա –
նան թէ ինչպէ՞ս եւ ինչքա՞ն տեղերից ա–
րիւնը հոսում է»:

Մխոքը մոլորեցաւ զանազան կարգի
խղճահարութիւններով:

«Ես համարեա թէ արնաքամ պիտի
հասնեմ քեզ, Սաթի՛կ, բայց պիտի հաս–
նեմ, քանի որ այդպէս է հարկաւոր»:

«Ռնտգենօսկոպիկ անփութութեան չարժում
մը ըրաւ եւ եզրակացուց իրեն ընտանի
մտածումով:

«Ոչ առաջինն եմ, ոչ վերջինը պիտի
լինեմ ... հարկ է հաշտուիլ այս ղրու –
թեան»:

Բայց դրեթէ անմիջապէս, բնազդական
հակճեպով մը միտքովը կը կատուցա–
նէը ուրիշ տուն մը, Սաթենիկին հետ,
եւ ուղեկցոյց երեւակայութիւնը կը
հանգստանար, յենակէտներ կը գտնէր,
առարկայական մանրամասնութիւններով
ներկայացնելով ինքզինքին, իր նոր
բոյնը:

Բայց Արդեօք Սաթենիկ ընդունակ պի–
տի ըլլա՞ր իր, Գարեգինի ըմբռնած ձե–
ւով նոր բոյնը չինելու: «Նա ընտանի
թռչուն չէ, նա կարծես հպիւ թէ իր թե–
ւերուն ծայրերով հպում է երկրին ...
բայց ես նրան կը վախեմ ու կ'ընտելա –
ցնեմ ... նրան կարելի է բանտարկել
սիրոյ վանդակի մէջ եւ ես նրան սիրում
եմ անչափ, աներեւակայելի անչափ»:

«Յանկարծ իր աչքին պատկերացաւ
Սաթենիկի չնորհալի պատկերը եւ ան–
սահման ցաւով մտածեց. «եթէ այստեղ
լինէր, եթէ նա լինէր իմ տան տիրու –
հին ... բայց դա մի անհասանելի երջան–
կութիւն է ... մտածենք միայն ապագայի
մասին ...»:

Հիւրասենեակ մտնելու պահուն դէմ
առ դէմ եկաւ Արամայիսի հետ:

– Ո՞ւր է Տիկինը, իրան բան եմ քերել
Սեւ քաղաքից:

– Սթափուեցիր, յոյս ունեմ, պատաս –
խանեց Գարեգինն կէս կատակով ... ինչ
յիմար – յիմար գուրս ես տալիս ... ա՛հ
հանդիստ թող Տիկինը: Լաւ ընդունելու–
թիւն կը գտնես իր մօտ այս րոպէիս ...
կարող եմ խոստանալ ...

Եւ Արամայիսի թեւէն բռնեց մտցուց
հիւրասենեակ:

Այլեւս ամէն ոք զբաղած էր Թղթախա–
ղով եւ Գարեգինն մտաղրաղ կը կորսնցնէր
կարեւոր դրամարներ: Յանկարծ ծրար մը
դրամ նետելով սեղանին վրայ ոտքի ե–
լաւ: Յետոյ դլուխը զարճուց նայելով
խաղակիցին: Թղթախաղրամի ծրարը սեղա–
նին վրայ լքած՝ անիկա զբաղած էր խո–
սակցելով փաստաբանի մը հետ կարեւոր
դատի մը վերաբերմամբ:

(Շար. 111)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պեռոյեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Ֆերման եւ աղջիկը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Մարտ 19, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին իրենց մօր եւ մեծ – մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԹԱԳՈՒՀԻ ՊԵՏՈՑԵԱՆԻ

մահուան 5–րդ տարելիցին առթիւ :

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Սարգիս Էֆեանեան, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ագաչեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սայրին, Պր. Բաֆֆի Ագաճեան, Մելինէ Սայրին կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Մարտ 19, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝

ՍԱՐԳԻՍ ԷՖԵԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ :

Ի կիսութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն – Շամոն.– Ձապուրեան ընտանիքը ի յիշատակ իրենց հօր՝ Արքի Ձապուրեանի եւ 1915–ին Մարաչէն Ուրֆա ազատուած եւ նահատակուած 1500 ընկերներուն, Ծաղկազարդի օրը, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Մարտ 19, ժամը 10·30–ին, Սէն – Շամոնի հայ մատրան մէջ :

Ի կիսութիւն բոլոր Մարաչցիներուն եւ նահատակներուն յիշատակը յարգողներուն :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ. – Տէր եւ Տիկին Վարդան Բաբախեան եւ զաւակները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Թուրապգիսեան ընտանիքին՝ Վահագն Թուրապգիսեանի մահուան առթիւ եւ փոխանակի 200 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

TEP
direction Guy Rétoré
159, avenue GAMBETTA
75020 PARIS
— tél. : 43 63 20 96 —
du 28 Février au 31 Mars
L'ANKOU
DE
JEAN-JACQUES
VAROUJEAN
par la Limousine —
Centre Dramatique National
Mardi - Mercredi - Vendredi - Samedi
20h30
Jeudi 19h / Dimanche 15h

VENTE DE TIMBRES

au profit

des sinistrés du séisme survenu en ARMÉNIE

La série de 3 valeurs	30 frs.
La feuille complète de 9 séries	270 frs.

En vente chez :

- A.A.A.S. : 77, rue Lafayette, Paris 9e Tél. : 48. 78. 02. 99
- A.A.A.S. : Maison de retraite de Montmorency, 44-50, ave. du Gal. de Gaulle Tél. : 39. 83. 20. 67
- A.A.A.S. : Maison de retraite de Gonesse, 7, rue de l'Eglantier Tél. : 39. 85. 24. 24
- A.A.A.S. : Le Home Arménien de St. Raphaël, 104, ave. Maréchal Lyautey Tél. : (16) 94. 95. 00 .30
- YAN'S CLUB : 5, ave. Reille, Paris 14e Tél. : 45. 89. 20. 48
- LE PACHA : 9, rue du Gal. Leclerc St. Gratien Tél. : 34. 12. 33. 66
- AREVDOUR : 70, rue Jean Jaurès Arnouville-lès-Gonesse
- TORREFACTION : 57,rue Jean Jaurès Arnouville-lès-Gonesse
- BRICOFER : 9, rue du Gal. Leclerc St. Gratien
- Mme NADIA FER : 55, rue Félix Faure Enghien Tél. : 34. 12. 33. 66 (14 - 31)
- KODJABEKIAN : 538, ave. du Gal. de Gaulle, Clamart.

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

La Croix Bleue des Arméniens de France recrute, pour sa colonie de Bellefontaine, séjours de Juillet et Août 1989 :

— directeurs-adjoints
— infirmiers
— intendants
— économes
— cuisiniers et aide-cuisiniers
— hommes d'entretien (avec permis de conduire)
— moniteurs diplômés BAFA (pour ces derniers, candidatures à adresser avant le 31 mars 89).

⁂

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche, pour ses camps itinérants (juillet et août), directeurs diplômés et directeurs-adjoints.

Candidatures à envoyer à l'adresse suivante :

C.B.A.F.—17, rue Bleue — 75009 Paris

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Վահագն Թուրապգիսեանի մահուան առթիւ, հետեւեալ նուիրատուութիւնները եղած են փոխան ծաղկեպսակի. –

Տիկին Մաւիէն Թուրապգիսեան 500 Ֆրանք «Յառաջ»ին, 150 Ֆր. Տիկին Զապէլ Տէր – Յովհաննէսեան «Յառաջ»ին, իսկ Համազգայինէն Մխիթեան օրկան՝ «Նոր Հառընթաց» եռամսեայ թերթին. – Վահան Մնակեան 200 Ֆր., Տօքթ. Յակոբ Գըրգեաշարեան, Վ. Ա. Փափազեան, Ս. Պահատուրեան, Ա. Գուլումճեան, Մ. Գրաճեան 100–ական Ֆր., Տիկին Մաւիէն Թուրապգիսեան եւ զաւակները 500 Ֆր. (Պր. Վ. Մնակեանի միջոցաւ) :

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Մարտ 18, յիշատակ Յարութեան Ղազարոս, ժամը 16·30–ին կիրակնամուտի ժամերգութիւն, որու ընթացքին Խորանը կը բացուի :

AAAS
URGENT

La Maison de Retraite Arménienne de Gonesse (Val d'Oise)

RECHERCHE

Une infirmière diplomée d'Etat (I.D.E.)
possibilité de logement

Un homme d'entretien

Contacter la direction au 39 85 24 24 tous les jours sauf samedi et dimanche

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Խմբ. Տ. Սերենկիւլեան մանուճիւղը խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի՝ Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Օնոսեանի իրենց մօր՝ երանուհի Օնոսեանի մահուան առթիւ :

**

Կապոյտ Խաչի Պանեէոյ – Քաշանի Հ. Իսահակեան մանուճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ, Տէր եւ Տիկին Հրայր Թորոսեանի իրենց հօր՝ Հմայեակ Յարեթ-Նազովեանի մահուան առթիւ, եւ փոխան ծաղկեպսակի 500 Ֆր. կը նուիրէ Հայ Դատի Յանձնախումբին : Ա.յս ախուր առթիւ մանուճիւղս ստացած է 200 Ֆր.-ի նուէր մը Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեանէ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի Նայիրի մանուճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները (փոխան ծաղկեպսակի). – Էտուար Փափազեանի մահուան առիթով Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլեան 250 Ֆր., Օհաննէս Կոստանդզեանի մահուան քառասունքին առիթով՝ Տէր եւ Տիկին Աւետիս Կոստանդզեան 300 Ֆր., Ումն՝ 100 Ֆր., Տիկին Գաբրիէլեան 50 Ֆր. :

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱՒ

Լեւոն Սոփոկլեանի
պատմուածքներու հատորը՝

«ՓԱՓՒՔԵՐՈՒ ԲԱՐՔԵՐՈՒՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋԷՆ»

Ստանալու համար դիմել հեղինակին
Léon Sopoglian
1, rue Paul Langevin, appt. 22
94200 IVRY — Tél.: 46.72.28.08

– ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ –

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 19
ՏՕՆ ԳԱԼՈՍԵԱՆՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Սկիզբ ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30–ին
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ
Դռնբացէք՝ ժամը 16·30–ին :

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Պատարագ՝ ժամը 10·45–ին
Դռնբացէք՝ ժամը 16·30–ին

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30–ին
Պատարագ՝ ժամը 10–ին
Դռնբացէք՝ ժամը 17–ին

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

Սկիզբ՝ ժամը 8·30–ին
Պատարագ՝ ժամը 10–ին
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ԹՋԿՐ. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Դռնբացէք՝ ժամը 17–ին

ՇԱՐՎԻԷՕ – Ս. ՆՇԱՆ

Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին
Դռնբացէք՝ ժամը 17·30–ին
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Սկիզբ՝ ժամը 9–ին
Պատարագ՝ ժամը 10–ին
Դռնբացէք՝ ժամը 17–ին

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՕՄՄԱՆ

Սկիզբ՝ ժամը 9–ին
Պատարագ՝ ժամը 10–ին
Դռնբացէք՝ ժամը 16–ին

ՕՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30–ին
Պատարագ՝ ժամը 10–ին
Դռնբացէք՝ ժամը 16·30–ին

ՍԷՆ–ԺԵՐՕՄ Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8–ին
Պատարագ՝ ժամը 10–ին
Դռնբացէք՝ ժամը 16–ին

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

Սկիզբ՝ ժամը 9–ին
Դռնբացէք՝ ժամը 16–ին
Կը պատարագէ՝
ՄԱԿԱՐ ԹՋԿՐ. ՔՀՆՑ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Սկիզբ՝ ժամը 8–ին
Պատարագ՝ ժամը 10–ին
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎԱՉԷ Ծ. ՎԱՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Հ. Բ. Ը. Մ.
U. G. A. B.

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

2e JEUX INTER-REGIONAUX DE FRANCE

24 — 25 — 26 MARS — LYON

sous le haut patronage de
la MAIRIE DE BRON

et la présidence du
COMITÉ RÉGIONAL DE FRANCE DE L'U.G.A.B

avec la présence des invités d'honneur :
LES CHAMPIONS OLYMPIQUES ARMÉNIENS DE «SÉOUL 1988»
L. DJOULFALAKIAN et O. MIRZOYAN

GALA
de Clôture et de Remise des Coupes

animé par :
GRICHA et son ORCHESTRE
le DIMANCHE 26 MARS, à partir de 21 heures
Espace «TETE D'OR»: 103, ave. de Stalingrad - VILLEURBANNE

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 17
VENDREDI
17 MARS
1989

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel. . 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.973 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 64e ANNÉE — No 16.973

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

(ԱՐՄԷՆՓրԷՍ – ՓԵՏՐ· 28 / ՄԱՐՏ 14)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԸՆԿ

ՊՈՒՏԱՓԵՇՏԻ մէջ, տասնեակ հազարաւոր Հունգարներ ցոյց մը ըրած են, առաջին անգամ ըլլալով ոգեկոչելով 1848–ի ապստամբութիւնը ուսարիական վարչակարգին դէմ (Հապսպուրկներու)։ Ոստիկանութիւնը դիտողի դերին մէջ մնացած է եւ ցոյցն ալ աւելի պատոյի բնոյթ առած է, թէեւ բողոքողները 12 պահանջներ կը ներկայացնեն, ձեւով մը կրկնելու համար 1848–ի «պատմական 12 կէտերը», բայց կէտ մը կայ, որ քիչ մը հեռու կ'երթայ։ Արդարեւ, պահանջներէն մէկն այն է որ Հոկտեմբեր 23–ն ալ (1956–ի ապստամբութեան առաջին օր) լուռ օրի վերածուի, նոյնիսկ Ազգ· ոճնի։ Միւս պահանջները աւելի չափաւոր են· – «Էգոզք Հունգարիա» մը, բանուորական քաղաքագրքերու լուծում» եւայլն, եւայլն։ Մարտ 15–ը ընդունուած է որպէս լուռ օր, փոխարինելով Նոյեմբեր 7–ը (Հոկտեմբերեան Յեղափոխութիւն) ինչ որ բաւական կարեւոր յեղաշրջում մըն է։

ՏԱԼԻՆի մէջ, ծագումով ռուս քանի մը հազար էստոնացիներ ցոյց մը ըրած են պահանջելով էստոներէնի ընդունումը իբրեւ պաշտօնական լեզու, ինչպէս նաեւ տեղւոյն Գերագոյն Խորհուրդի տուած ուրիշ որոնումներու։

ԽՈՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 50 միլիոն մահմետականները ընդառաջ են իրենց նոր հոգեւոր պետը յանձին՝ մուֆթի Մամայուսոպովի։ Ան յայտարարած է թէ չի կրնար կարծիք յայտնել Ռըշտիի «Սատանայական հատուած»ներուն մասին, որովհետեւ ոչ հեղինակը կը ճանչնայ, ոչ ալ հատորին չարաշրջութեան պարագաներուն ծանօթ է։

ՖՈՒԹՊՈԼի Եւրոպայի Ախոյեաններու բաժակի մրցումներէն վերջնապէս արտաքսուեցաւ Ֆրանսական միակ խումբը, որ կը մնար։ Արդարեւ, ինչպէս կ'ակնկալուէր, Գալաթասարայ հաւասար արդիւնքի – 1 / 1 – եկաւ Մոնաքոյի հետ, 0–ի դէմ մէկով յաղթելէ ետք երթի մըրցումին։ Մրցումը տեղի ունեցաւ Գոլոնը, 60 հազար Թուրքերու (գլխաւորութեամբ Քոզլի ներկայութեան։ Կէս աւարտականներու միւս խումբերն են՝ Միլանօ, Ռէալ Մարիա և Պուքրէշ։ Բաժակներու բաժակը և Իւէֆա–նաւ երբ հաշուի առնուին, կը պարզուի որ իտալական 3 խումբեր իրենց մասնակցութիւնը ապահոված են։

ՌԻՍԻի խալամական ժողովին, Իրանի պաշտօնապէս մահավճիռ պահանջեց Ռըշտիի դէմ։ Պաշտօնական բանբերը՝ Թավխիրի յայտարարած է որ Խոմէյնիի մահուան վճիռը «Մարգարէին դատողութեան համապատասխան որոշում մըն է»։

ԹԷրի ԱՆՏԻՐՍըն ամերիկացի լրագրողը պատանդի իր չորրորդ տարին բոլորեց Մարտ 16–ին։ Երեքուկէս տարեկան զաւակն ալ բնաւ չէ տեսած։ Դեռ 14 արեմտեան պատանդ կայ Պէյրութ, որոնց՝ 9–ը Ամերիկացի, 2 Անգլիացի, մէկ Իրլանդացի եւ մէկ Իտալացի։

ԱՄԵՐԻԿԱՀՊԱՏԱԿՆԵՐՈՒ եւ Ֆրանսահպատակներու միջեւ վիզայի դրութիւնը հաւասարաբար վերնայ դարնան վերջաւորութեան։ Ֆրանսա պատրաստ է այդ որոշումը տալու եւ առաջին անգամ ըլլալով փոխադարձութեան դրութիւնը կրնայ կիրարկուիլ։ Հարկ է որ Միացեալ – Նահանգներու Արդարութեան նախարարը իր հաւանութիւնը տայ։ Այցելութիւնները, սակայն, չեն կրնար 3 ամիսէն աւելի ըլլալ։ Աչխատելու կամ երկար ժամանակ մնալու պարագային, Ամերիկա միշտ վիզա պիտի պահանջէ։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ելենա Օբրազցովա, Վլադիմիր Սպիվակով, Զուբար Սոակիլաւա, Ալլիս Ժիւրայտիս, Ալլա Դէմիդով եւ ուրիշներ· խորհ· անուանի այս արուեստագէտներէն ամէն մէկը մեծ ցաւ ղղացած է հայ ժողովուրդին հասած դժբախտութենէն։ Ե· Օբրազցովա մասնակցած է Նիւ – Եորքի «Քարնըգի հոլ»ին մէջ տեղի ունեցած բարեսիրական համերգին։ «Մոսկովեան վիրթուոզներ» անհեկային նուագախումբը, որ ապէմի առաջին օրերուն Իտալիա կը գտնուէր, Դեկտեմբեր 9–ին բարեսիրական համերգ մը տուած է· դոյացած 20 միլիոն լիռ գումարը (100 հազար Ֆրանք) փոխանցուած է Հայաստանի օգնութեան Ֆոնտին։ Գումարը վերջերս Մոսկուայի մէջ եւս բարեսիրական երկու համերգ տուած է։

Բարեսիրական լայն գործունէութիւն ծաւալած են նաեւ միւս երեքը։ Օրերս անոնք քանի մը համերգներ տուած են Հայաստանի մէջ։ Լենինականի «Ա· Մըռաւեան» թատրոնին մէջ տեղի ունեցած համերգին մասնակցած են նաեւ բանաստեղծուհի՝ Ս· Կապուտիկեան, երգչուհի՝ Ա· Դաւթեան եւ ուրիշներ։ Համերգին ներկայ եղած են Ա· քարտուղար՝ Ս· Յարութիւնեան, խորհրդային փոխ – վարչապետ՝ Ի· Սիլայեւ եւ պաշտօնական այլ անձեր։

***

Հայաստանի մէջ ունեցած յաջող ելոյթներուն, աղէտեալներուն ցուցաբերած բարեսիրական օգնութեան համար Հայաստանի Պրեզիտիումի պատուոյ դիր յանձնուած է «Պալշոյ»ի մեներգչուհի Ե· Օբրազցովայի, նոյն թատրոնին մեներ– գիչ՝ Զ· Սոակիլաւայի, «Մոսկուայի վիրթուոզներ»ու գեղարուեստական ղեկավար՝ Վ· Սպիվակովի, Մոսկուայի «Տանկա» թատրոնի դերասանուհի՝ Ա· Դմիտրովայի, «Պալշոյ»ի խմբավար՝ Ա· Ժիւրայտիսի։

***

Հ· Բ· Ը· ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ՆԱԽԱՐԱՐԱՑ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՄՕՏ

Հայաստանի վարչապետ Վ· Մարգարեանց ընդունած է Հ· Բ· Ը· Միութեան փոխ – նախագահուհի՝ Լուիզ Սիմոնը եւ անդամ՝ Բերկրուհի Սվաճեանը։

Լ· Սիմոն յայտարարած է, որ Հ· Բ· Ը· Միութեան հովանաւորութեամբ Յուլիսին Վիէննայի մէջ տեղի պիտի ունենայ միջազգային խորհրդակցութիւն մը՝ նուիրուած Հայաստանի արդիւնաբերութեան ու ժիւզատնտեսութեան աջակցութեան հարցին։

Ընդունելութեան ընթացքին որոշուած է որ Բարեգործականը թեֆնոլոժիք գիծեր ու սարքաւորումներ հայթայթէ որպէսզի Հայաստանի մէջ կարելի ըլլայ արտադրել միայն մէկ անգամ գործածելիք ասեղներ, տիալիզաթէօրներ եւ այլ սարքեր։ Այդ նպատակով վնասակար քիմիական գործառոյթներէն մէկը կը վերափոխուի ու անոր տարածքը լիովին կը տրամադրուի այդ սարքերու արտադրութեան համար։

Իննարկուած են այլ ձեռնարկութիւն – ներու չինարարութեան հարցերը, պատմական յուշարձաններու չուտափոյթ վերականգման, չինարարութեան մէջ օգտագործուելիք ժամանակակից քարհատ սարքաւորումներու ձեռքբերման համար Հայաստանի աջակցելու ուղիներու որոնման հարցերը։

Վ· Մարգարեանց գոհունակութեամբ տեղեկացած է, որ Միացեալ – Նահանգներու մէջ Հ· Բ· Ը· Միութիւնը արդէն հանգանակած է 7 միլիոն տոլար եւ այդ առթիւ արտաքին չնորհակալութիւն յայտնած է։

***

ԱՐՑԱԽԻ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

«Երկիր Հայրենի»· այսպէս կը կոչուէր վերջերս Ստեփանակերտի մէջ Լեռնային Ղարաբաղի 18 նկարիչներու ստեղծագործութիւններու՝ «Մ· Սարեան» պատկերասրահը բացուած ցուցահանդէսը։

70 տարիէ ի վեր, իր տեսակին մէջ առաջինը հանդիսացող ցուցահանդէսի բացման արարողութեան ընթացքին ելոյթ ունեցած են Հայաստանի Նկարիչներու Միութեան նախագահ՝ Աբա Շիրազ, արուեստաբան Պօղոս Հայթայեան։ Բացման ներկայ եղած են Լ·Ղ·Ի·Մ·–ի Յատուկ կառավարման Կոմիտէի անդամ Վ· Սիրոյով եւ մարզին գործադիր Կոմիտէի մշակոյթի բաժնի վարիչ՝ Լ· Ղազիյեան։

Երեւանէն եկած հիւրերը յաջորդ օրը ներկայ եղած են արցախցի նկարիչ, Հայաստանի Նկարիչներու Միութեան անդամ Սուրէն Պետրոսեանի անհատական ցուցահանդէսի բացումին, որ տեղի ունեցած է Ստեփանակերտի «Ռոսիա» թատերասրահը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԻՆՔՆԱՈՒԹԻՒՆԸ

Մարտ 3–ի «Գրական Թերթ»ով երկարօրէն տրուած է Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէին մէջ Փետրուար 23–ին տեղի ունեցած հանդիպումը երկրին մտաւորականու – թեան ներկայացուցիչներուն հետ։ Կարդալէ ետք ծանօթ զանազան անուններու հարցումները, հարցադրումները ու անոնց տրուած պատասխանները, ստեղծուած տպաւորութիւնը այն կ'ըլլայ որ հանդիպումը անցած է «հարկաւոր»ին ու «յարմար»ին չրջագծիին մէջ, առանց սուր անկիւններու։ Միակ բացառութիւն կարելի է նկատել Հրանտ Մաթեւոսեանի չեչա հարցումը «Ղարաբաղ» Կոմիտէի ձերբակալութեան ու մեղքերուն մասին (տե՛ս, Գ· էջ)։

Սակայն հակառակ այս ընդհանուր մտաւորութեան, յատկապէս Ս· Յարութիւնեանի եղրափակող խօսքերուն մէջ, ակներեւ է այն իրողութիւնը թէ Հայաստանի իշխանութիւնները դոհ չեն մտաւորականութեան կեցուածքէն կամ ընթացքէն։ Այս դժգոհութիւնը գլխաւորապէս կը ծագի այն երեւոյթէն որ մտաւորականները չեն կատարեր իրենց դերը· այդ դերը կը կայանայ իշխանութեան հոսանքն ի վար թիավարելուն մէջ։

Յատակ է Յարութիւնեանի ակնարկութիւնը· – «Հանրապետութիւնն այսօր էլ դժուարին ժամանակներ է ապրում, այսօր մեզ հացի, օդի նման պէտք են համախմբումը, միասնութիւնը։ ... Ինձ համար դժուար է հասկանալ մտաւորականութեան այն ներկայացուցիչներն որոնք այդ դրամատիկական իրավիճակում երբեմն մոռանում են իմաստուն ռոջամբոտութիւնը, իսկ ոմանք էլ դէմ չեն իւղ լցնելու կրակին»։

Այս սրացա՛ւ արտայայտութիւնը հասկընալի կը դառնայ երբ յիշենք Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիային կամ Գրողներու, երաժիշտներու, նկարիչներու միութիւններուն դիմումները երկրին բարձրագոյն իշխանութեան, որոնցմով «Ղարաբաղ» Կոմիտէին վիճակուած ճակատագրին մէջ սրբագրութիւն կը պահանջուէր։ Մինչդեռ, աւելի քան յատակ է Յարութիւնեանի դիրքը այդ խմբակին հանդէպ· ան պատասխանելով հարցի մը, կ'ըսէ· – «Ներանք (Կոմիտէի անդամները) չէին շարժման նախաձեռնողները։ Ներանք պարզապէս դարձան լիտեբներ, բարձրացան «միտինգային դեմոկրատիա»յի կատարը։ Եւ իրենց չմըտածուած, իսկ գուցէեւ գիտակցուած հաշուենկատ գործողութիւններով ստուեր նետեցին ղարաբաղեան շարժման վրայ։ Ես Ներանց չէի համարի որպէս գաղափարի համար մեծ նահատակներ։ Իրենց անպատասխանատու կոչերով ու գործողութիւններով Ներանք փաստօրէն խանգարում էին հարցի լուծմանը»։

Մտաւորականութեան ոչ դոհացուցիչ կեցուածքը մատնանշելէ ետք, Ս· Յարութիւնեան կը ճշդէ նաեւ այն պարտակա – նութիւնը զոր պէտք է ստանձնեն Հայաստանի մտաւորականները· – «Եթէ ուզում ենք ունենալ ուժեղ հանրապետութիւն, ապա պէտք է ունենանք ուժեղ ղեկավարութիւն։ Ուժեղ՝ հեղինակութեան իմաստով։ Դրանով պէտք է շահագրգռուած լինի մտաւորականութիւնը։ Եւ իր կողմից ժողովրդի մտքին ու սրտին հասցրնի այն ամբողջ դրականը, ինչ նկատուում է հանրապետութեան կեանքում, հակահարուած տայ ամէն տեսակ ասէկոսէներին ու ժողովրդից ղեկավարութեան մտացածին կտրուածութեան մասին յերիւրանքներին, որոնք տարածում են այնպիսի մարդիկ, ում սրտով չէ մեր քոնած նորացման ուղին»։ Այսինքն, մտաւորականութիւնը պէտք է ստանձնէ նաեւ իշխանութեան «ասէկոսէ»ներով տուժած հեղինակութիւնը վերահաստատելու գործը։

Այս ակնկալութիւնը ճշմարտութիւն մը կը մատնէ· այն թէ Հայաստանի իշխանութեան վերին աստիճանին վրայ գտնուող անձնաւորութեան կողմէ հրապարակուելու չափ չօշափելի իրողութիւն է ժողովուրդէն հեռացում մը։ Յատկանշական է նաեւ այն կէտը թէ Ս· Յարութիւնեան զարմանալու համար իրաւիճակը, անհրաժեշտ կը նկատէ մտաւորականութեան նեցուկը։

Այդքա՛ն զգալի է ուրեմն ժողովուրդէն հեռացումով ստեղծուած վակուումին· այլապէս, դժուար թէ Ս· Յարութիւնեան որպէս զօրակից մտաւորականութեան դիմէր, երբ անոր ամէնէն վայրկեան ու սիրուած ներկայացուցիչներուն վիճակած ճակատագիրը այսօր զգիտուր հեղինակն է իշխանութիւն – ժողովուրդ անբաղձալի ու վտանգաւոր բեւեռացումին։

Ա· ԹՈՓՈՋԵԱՆ

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Վէպէյըն համալսարանի բաղդատական դրականութեան փրոֆէսէօր եւ «Յառաջ»ի աշխատակից՝ Խաչիկ Թէօլէօլեան, որ Լոնտոն հրաւիրուած է դասախօսութիւն մը տալու Հայ Սփիւռքի մասին, Մարտ 28–ին (համալսարանին մէջ) քանի մը օրուան համար Փարիզ ժամանած է։

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ՝ ԱՐՑԱԽԻ ՄԱՍԻՆ

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

*Փօլ Կօպըլ եղաւ օրուան վերջին ու թեր-
եւս ամենահետաքրքրական խօսողը,
քանի որ իր տեսանկիւնը ամերիկեան Պե-
տութեան մէկ հատուածին, Արտաքին
Գործոց նախարարութեանն է: Իրեն
համար Հայաստանը մէկ փոքր եւ ոչ – ա-
ւորաբար կարեւոր ծայրամասն է Խոր-
հըրդային Միութեան, որ վերջին տար-
ուան ընթացքին զարձած է հետաքրքրա-
կան նիւթ եւ սեւեռակէտ: Հայերէն չի պի-
տեր ինք, սակայն յայտնօրէն ոչ միայն
քաջածանօթ է ռուսերէնին, այլ նաեւ
Խորհրդային Միութեան պատմութեան,
մանաւանդ՝ համաչնաւար կուսակցու-
թեան, ներքին զործունէութեան, եւ կու-
սակցութիւն – Պետութիւն կապերուն:*

*Նախ պէտք է հասկնալ, ըսաւ Կօպըլ,
որ 1985–էն 1987, Կորբաչովի դիրքը՝ ազ-
դութիւններու հարցերուն հանդէպ, կը-
բաւարարական էր, – այսինքն՝ ինք եւ իր
մարդիկը չատ լրջօրէն չէին մտածած այդ
հարցերուն մասին, նախաձեռնարկ ոչի
չունէին անոնց նկատմամբ, եւ ի վերջոյ
համոզուած կ'ին որ ատալինեան անցեալի
կապարէ թաթը, մանաւանդ տնտեսական
մարզին մէջ անոր պատճառած յետամը-
նացութիւնը, ահա ատոնք էին Խորհըր –
դային Միութեան առաջնակարգ հարցե-
րը: Եւ յետոյ, նոյնիսկ երբ Անդրկովկա-
սի փոթորիկը սկսաւ, Կորբաչով լուրջի
չառաւ զայն, ըստ Կօպըլի: 1988–ի Նո-
յեմբերի վերջաւորութեան, Մոսկուայի
դիրքը կը մնար «անլուրջ, այսինքն՝ հա-
կադարձող դէպքերու» եւ ո՛չ նախաձեռ-
նարկ, ըսաւ մանաւանդ: Ադրբեջանի ու
Հայաստանի ղեկավարները կամ զանգը-
ւածները այս կամ այն կ'ընէին, Մոսկուա
կը չարժէր՝ միայն չարժումը ժամանա-
կաւոր ձեւով զսպելու համար: Ոստիկա –
նութիւն կար, չէր գործածուեր:
Բանակ կար չէր միջամտեր ազգու ձե-
ւով: Այդ պատճառով, Կօպըլ ըսաւ,
«տէզագրը» (աղէտ) մըն էր Խորհրդային
Միութեան այն ծայրամասին քաղաքա-
կան վիճակը, եւ Դեկտեմբերի երկրա –
չարժը եկաւ Կորբաչովը փրկելու: Անկէ
ի վեր Կրեմլինի մէջ զոյացուեցաւ խմ-
բակ մը, վարչական բարձր կարողու –
թիւններով օժտուած մարդոցմէ բաղ-
կացած, որ հետեւողական ձեւով սկսած
է մտածել, վերլուծել, չարժիլ, փնտռել
ոչ – միայն ժամանակաւոր լուծումներ
զարարադեան հարցին:

Կրնաք հարց տալ, ըսաւ Կօպըլ, թէ ինչ-
պէ՞ս Խորհրդային Միութեան նման բաղ-
մազգ Պետութեան մը ղեկավարը կրնայ
անտարբեր ըլլալ ազգութիւններու հար-
ցին հանդէպ:

Նախ՝ որովհետեւ զրեժնեւեան տարի-
ներուն նման հարցեր աւելի կը յուզէին
արեւմուտքի մասնագէտները, քան Կր-
եմլինի աւագները, որոնք համեմատա-
բար հանդիստ էին, եւ որոնց համար
խնդրական ազգութիւնը Հրեաներն էին,
եւ այլախոհները ընդհանրապէս, ապա,
միշտ, Ուկրանացիները:

Սակայն վայ աւելի՛ հիմնականը, ըստ
Կօպըլի: Ղեկավարները, որքան ալ կա-
րող ըլլան իրը անձ եւ որքան ալ կարեւոր
ըլլայ իրենց դիրքը, չեն կրնար տարրեր
ըլլալ հասարակ մահկանացուներէ, զոնէ
սա ձեւով, – անո՛նք ալ իրենց ապրած
վեանքին, իրենց վարժութենէն, իրենց
առօրեայէն կ'ազդուին, անո՛նց ալ փորձա-
ռութիւնները «կը վարմեն, կը կազապա-
րեն» իրենց աշխարհխմացութիւնը: Կոր-
բաչով, ըսաւ Կօպըլ, առաջին խորհրդա-
յին զերագոյն ղեկավարն է, Լենինի մա-
հէն ի վեր, որ Ռուսիայէն դուրս, խոր-
հըրդային Միութեան միւս հանրապետու-
թիւններուն մէջ գործունէութիւն չէ ու-
նեցած: Աւելի՛ն, իր պատանի եւ երիտա-
սարդ տարիքը զոլորովին անցուցած է իր
բնիկ չրջանին, Սթաւրոպոլի մէջ, չրջան
մը՝ որուն բնակչութեան 94 տոկոսը Ռուս
է, կամ ռուսախօս այլ սլաւ (ուկրանացի,
ճերմակ – ռուս): Իր փորմափոնի ընդ-
թացքին ան ունեցած է զուտ կուսակցա-
կան փորձառութիւն, զրկուած է ազգա-
յին – էթնիքական հարցերու հետ չը-
փոխէ:

Կրեմլինի կրաւորական, չմտածուած
զիրքը լուծին հասկնալու համար, չարու-
նակեց Կօպըլ, պէտք է նաեւ նկատի առ-
նել վերջին 7 տարիներու հսկայ փոփո –
խութիւնները: Կրկնեց, նախ, որ Բրեժնեւ
«իր պայծառութեան եւ իր ծերութեան մէջ
խաղաղութիւն գնեց, աստղագիտական
զրոյթ մը հատատելով, չրջանային ծայ-
րամասերուն չատ բան զիջելով, եւ ա-
նոնց ներկայացուցիչներէն ու մասնա –
զէտներէն չատեր Մոսկուա բերելով»,
ի միջի այլոց, Ալիեվը զօրացնելով: Սա-
կայն Անդրոպով, Չերնենքօ եւ Կորբաչով,
երեքն ալ, սկսան փոփոխութիւններ ներ-
մուծել: Անկեղծօրէն եւ թերեւս արդա –
րացիօրէն համոզուած էին որ ռուս տարրն
է որ աւելի հատատուր, մաքուր համայ-
նավար կ'արտադրէ, տարր մը որուն կա-
րելի է վստահիլ, որուն վրայ կարելի է
յենիլ, երբ վերակառուցումը մանաւանդ
բիւրոքրաթիա պարկեշտութեան վերա –
կառուցումը առաջնահերթ հարցեր կը
դառնան: Միաժամանակ, այս կը նչա –
նակէ զործի հանել, կամ զոնէ չվստահիլ
միւս ազգութիւններէ ստեղծ չատերու:
Շատ ճիշդ է որ Կորբաչով, օրինակ, կը
վստահի հայ Աղանպեկեանին, ըսաւ Կօ-
պըլ: Կորբաչով ռուս ազգայնամոլ մը, չո-
վինիսթ (չովէն) մը չէ՛, թեքնիք մաս-
նագէտներու չարքերէն ունի բազմազգ եւ
վստահելի ծանօթներ, – սակայն ոչ կու-
սակցական եւ վարչական մարզերուն մէջ:
Ոչ՝ այսինքն, քաղաքական ընտրանիին
մէջ:

Փաստը մեր առջեւն է, ըսաւ Կօպըլ,
այս խօսքերը անհիմն ենթադրութիւններ
չեն: 1981–ին, բրեժնեւեան փոլիթբիւրո-
յին անդամներուն մէկ – երրորդը ռուս
չէին, Խորհրդային Միութեան միւս ազ-
գերէն սերած էին: Ապա՝ մէկ երրորդն
ալ՝ ռուս ըլլալով հանդերձ, ծառայած
էին ոչ – ռուս հանրապետութիւններու
վարչամեքենային մէջ, ունէին ոչ – Ռու-
սերու հետ չփոխի կուսակուած փորձա-
ռութիւն: Եօթը տարի ետք, 1988–ի կէ-
սին, Փոլիթբիւրոյի անդամներուն մէկ –
հինգերորդը միայն ոչ – Ռուս է, – ուկրա-
նացի մը հոս, էսթոնացի մը կամ ուզպէկ
մը կամ վրացի մը հոն: Սակայն հակա-
ռակ անոնց ներկայութեան, ըսաւ մաս –
նագէտը, Խորհրդային Միութիւնը եւ ա-
նոր համայնավար կուսակցութիւնը կա-
ռավարող պերագոյն մարմինները, այսօր,
կազմուած են մարդոցմէ՝ որոնց սուսեր
մեծամասնութիւնը իր Պետութեան ազ-
գային հարցերը լաւ չի հասկնար: Այս
մարդիկն են որոնք Կորբաչովը պերագոյն
պաշտօնին բարձրացուցին, եւ այս մար-
դոցմէ է որ, իր կարգին, Կորբաչով
կ'ընտրէ իր մտերիմները, վստահելի –
ները:

Հասկացողութեան հարցը, ըսաւ Կօպըլ,
երկրորդական հարց չէ, հիմնական հարց
է: Մարդիկ կան, որոնք «քաղաքական»
վեանքի մասին կը խօսին այնպէս մը՝ որ
կը թողու այն տպաւորութիւնը թէ քա-
ղաքական իրապաշարը միայն «ուժ»ի հա-
չիւը կ'ընէ, «ուժ» կը կշռէ իր նժարին
վրայ, եւ անոր համեմատ կ'որոչէ: Ան-
կասկած այդպէս է, – ի վերջոյ՝ մեծ Պե-
տութիւնները սովորաբար վը ճգմեն փոք-
րերը, զօրաւորները՝ տկարները: Սակայն
հարցը այդքան ալ պարզ չէ երբ «ճգմելը»
յարաբերական հարց մըն է: Օրինակ,
Մոսկուա կրնայ «ճգմել» այս կամ այն
ազգութիւնը, ինչպէս ըրաւ Ստալին,
Թաթարներուն կամ էսթոնացիներուն, –
10 հազար մարդ զնդակահարել, 100 հա-
զար զոհ՝ կառախումբերու եւ Սիպերիոյ
մէջ ատելու դատապարտել, 500 հազար
հոգի՝ աքսորել Կեդրոնական – Ասիա, –
սակայն Խրուչչեվէն ի վեր խորհրդային
զեկավարները կը զիտակցին, ըսաւ Կօ-
պըլ, որ ատիկա տիրել է, կառավարել
չէ: Մանաւանդ Կորբաչով չատ լաւ զիտէ
թէ իրմէ պահանջուած քաղաքական ի-
րապաշտութիւնը զուտ ուժի իրապաշ –
ռութիւն մը չէ, – Աֆղանիստան եւ կու-
սակներ առաջնորդող ուժի իրապաշտու –
թիւնը ճարտարարուեստ չէ փրկեր, ժո-
ղովուրդին ապրուստի մակարդակը չէ
բարելաւեր, զայն չէ հաչտեցներ «իր»
կուսակցութեան հետ: Նման պարագանե-
րու է, կրկնեց Կօպըլ, երբ միայն բիրա
ուժը չէ բաւեր, որ հասկացողութիւն,
աշխարհխմացութիւն, եւայլն, կարեւոր
քաղաքական ազդակիներու կը վերածուին:
Կորբաչովի աշխարհայեացքէն կը բխին
թէ՛ իր զործելակերպին թարմ, յանդուգն,
ողջունելի արարքները, թէ՛ ալ իր ազ-
գային հարցերու հանդէպ որդեգրած վե-
րաբերմունքին տկարութիւնները: Կոր-
բաչով դրեթէ բնազդաբար առաջնահեր-
թութիւն կուտայ տնտեսականին, յետոյ՝
կուսակցականին, վարչականին, յետոյ՝
քաղաքական այլ ազդակներու (կապեր,
ուրիշ մեծ Պետութիւններու հետ) եւ մի-
ա՛յն ատենցմէ ետք կը մտածէ ազգային
հարցի մասին:

Անշուչտ այս կը նչանակէ որ Կորբաչով
անգիտակցօրէն զժուարութիւններ կը
ստեղծէ: Պէտք չէ մոռնալ, ըսաւ Կօպըլ,
որ 1920–ական թուականներու լենինեան
քաղաքականութիւնը բոլորովին չփոխ –
ուեցաւ Ստալինի կողմէ, ճիշդ է որ Ղա-
րաբաղի պարագային, սահմանները զբե-
ուեցան յօդուտ Ադրբեջանի, այլ պարա-
զաներու՝ յօդուտ Ռուսիոյ: Սակայն թէ՛
Լենինի, թէ՛ Ստալինի, ուրիշ ձեւերով փոր-
ձեցին սերտացնել հանրապետութիւննե –
րու եւ մանաւանդ կուսակցականներու ոչ
– Ռուս տարրը: Նախ՝ տնտեսական մար-
զին մէջ, արտօնեցին, նոյնիսկ քաջալե-
րեցին ճարտարարուեստի կառուցումը
չրջաններու մէջ, ուր կ'ուզէին ոչ – Ռուս
տարրը սերտացնել, համայնավարութեան
երախտապարտ նոր աշխատաւոր դաս-
կարգ մը ստեղծել: Այսպէս, ըսաւ, Հա-
յաստանի մէջ ալ, ուրիշ տեղեր ալ զար-
գացուցին ճարտարարուեստներ՝ որոնք
ըստ զուտ տնտեսական վերլուծումի, հոն
պէտք չէ դրուէին: Այլ խօսքով, ըսաւ
Կօպըլ, Լենինի օրերէն ի վեր ազգային
հարցը կը խաչաձեւէ տնտեսական հար-
ցը, եւ Կորբաչով, ատոր զիտակից, չի
հասկնար որ դեռ ի՞նչ կ'ուզեն ազգերը:

Միայն տնտեսութեան եւ ճարտարար –
ուեստին մէջ չէ որ կը զտնենք նման խա-
չաձեւում եւ զիջում, ի չահ ոչ – Ռուս
տարրին: Օրինակ՝ զայն կը զտնենք հա-
մալսարաններու մէջ: Ղազախստանի րը-
նակչութեան 43 տոկոսը Ղազախ է, մը-
նացեալը՝ Ռուսեր եւ այլ սլաւներ են,
սակայն համալսարաններու պաշտօնէու –
թեան 95 տոկոսը Ղազախ է: Անոնց վե-
րապահուած են այդ հաստատութեան
հանդիսատեսութիւնները, ինչպէս նաեւ
կարեւոր զիրքերը: Քիչ թէ չատ նոյնն է
պարագան, միւս հանրապետութիւննե –
րու մէջ:

Արդ, չարունակեց Կօպըլ, 1985–էն ի
վեր Կորբաչովի տնտեսական ու
ճարտարարուեստականը բարելաւելու
փորձը, սկսած էր վնասել ոչ – Ռուս
տարրին, հանրապետութիւններուն մէջ:
Կրկին չեշտեց որ այս պարագային Կոր-
բաչովի նպատակը ռուս շովէն մը ըլլալ
չէ, միւս ազգութիւնները հալածել չէ:
Պարզապէս պէտք է որ Հայերը եւ միւս
ազգութիւնները ընդունին, ըսաւ ան, որ
ցարդ իրենք տնտեսականօրէն աւելի՛ չա-
հած են, աւելի՛ սուղ նստած, Խորհըր-
դային Միութեան, քան՝ Ռուսաստանը եւ
ռուս տարրը:

Օրինակ մը տուաւ: Կորբաչով Կոսպա-
նեէն (Պետութեան տնտեսական ծրագիր-
ներ մշակող վիճակագրական հաստա –
տութիւն) ուզեց զիտնալ իրապաշչիւր
հանրապետութեան տնտեսական վիճա –
կին մասին որոշ տեղեկութիւններ: Գի-
տէր որ Բրեժնեւ սերտացուած էր ազգու-
թիւնները, անոնց ըմբռնում, երիտասարդ
ղեկավարութեան հանդիսատ, երբեմն պա-
տասխանատու պաշտօններ չնորհելով
հանրապետութիւններու զանազան նախա-
րարութիւններուն մէջ: Չմոռնալ որ ա-
մէն հանրապետութիւն՝ «Պետութիւն է»,
ունի պետական եւ կուսակցական կրկնակ,
բազմամարդ կառոյց, – նախագահ, վար-
չապետ, զահլիճ, եւայլն: Երբ մէջտեղ
ելաւ թէ որքա՞ն սուղի կը նստին այդ
պաշտօնէութիւնները, Կորբաչով հրամա-
յեց մէկ–երրորդ տոկոսով նուազեցնել ա-
նոնց թիւը, միաժամանակ կռնակ կենալ
տնտեսական ծրագիրներ հետապնդող
պաշտօնէութեան, զործարաններ վա-
րողներուն, եւայլն: Արդի՞նք: Համայն
Խորհրդային Միութեան մէջ, ի մեկ ար-
ցոց Հայաստանի եւ Ադրբեջանի մէջ, պար-
տօնէ հեռացուեցան մարդիկ (չատեր՝
մակարդակները, ուրիչ չատեր՝ ոչ) որոնց
հիմա Կրեմլինը իրենց թիշնամին կը նկա-
տեն, մանաւանդ՝ քանի իրենք ռուս են,
իսկ զուտ ճարտարարուեստի մէջ, զոր
ծարանները մէջ աշխատող մարդոց հա-
մեմատաբար մեծ տոկոսը՝ Ռուս է: Աւե-
ցընել որ չատ մեծ է թիւը պետական կա-
ռոյցի պաշտօնեաներու՝ որոնք ներկա-
յիս ամէն օր վախով կ'արթննան, չեն գի-
տեր թէ քանի՞ հոգի պաշտօնէ պիտի հե-
ռացուի այդ օրը, պիտի ստիպուի երթալ
– աշխատիլ նուազ հանդիսատ պայմանե-
րու մէջ, աւելի պահանջկոտ չրջապա-
մէջ:

Այս բոլորը, չարունակեց Կօպըլ, տա
նամեակներու հոլովոյթի արդիւնք է
Ռուս եւ սլաւ տարրը, Խորհրդային Մի
թեան մէջ ամէն կողմ, զիւղերէն զուր
համեմատաբար նախաձեռնարկ տա
չէ: Միւս ազգութիւններու մարդի
զործարանէն կը խուսափին, – կ'ուզեն
լալ պաշտօնեայ, հաչուապահ, զերատա
զիտնական, սեւ չուկայի մարդ, ամէ
ինչ, բայց զործարանի աշխատողէ եւ հա
սարակ զինուորէ: Հասկնալի է, թէ ին
չո՞ւ: Հասկնալի է նաեւ թէ ինչպէ՞ս ա
զային խարտկանութեան հարցը երկա
րի սուտ մըն է հոս, – օրինակ, մէկ կո
մէն Հայը կամ էսթոնացին կը խուսափ
գինուորական ասպարէզէն, – կռռիլ
մեռնիլ կայ, սեւ չուկային վրայ ծախ
լիք ոչինչ վարելի է ապահովել: Մի
կողմէ, այն Հայը կամ էսթոնացին ա
գինուորական կ'ըլլայ՝ զիտէ որ ին
իրմէ առաջ զօրավարի տիտղոս պիտի չ
տանայ, կուսակցութիւնը Ռուսին տա
կը վստահի, եւայլն: Մէկը՝ միւսը կ
ժեզացնէ, եւ ուրեմն կը տեսնենք թէ ա
զային խարտկանութեան հարցը մէջ
կ'ելլէն:

Արդ, Կօպըլ հաստատեց, Ամերիկայ
ալ կ'ընդունին թէ որեւէ տնտեսութ
մէջ, ուր արտադրող «կապոյտապզե
զործաւորին թիւը քիչ է, համեմա
«թուղթ – չարժուղ», ապխտակօձիք պա
տնտեսային, այդ տնտեսութիւնը տի
կ'ըլլայ: Եզրափակեց իր այս վերլուծու
մը, ըսելով, – 1985–էն ի վեր Կորբաչ
կը ջղայնացնէ եւ կը պատճառէ անպա
հովութեան զգացում, ազգային հան
պետութիւններու պաշտօնեայ – ընտրա
նիներու մօտ սակայն իր ղրկպատճառ
ռուս – ազգայնամոլութիւնը չէր: Իր ղ
խաւոր սխալը ա՛յն էր, որ չնորհիւ
աշխարհխմացութեան ոչ – ազգային հ
կումին, չկրցաւ հասկնալ եւ լուրջի ա
նել թէ որքա՞ն վախ եւ բարկութիւն
կուտակուի իր դէմ օրինակ՝ Ադրբեջ
մէջ, զարարադեան չարժումէն ե
տարի առաջ: «Մի՛ կարծէք», ըսաւ ա
«որ նման սխալ կարելի չէ: Ընդհակ
ռակն, պատմութեան հոլովոյթը նմ
կառոյցին սխալներու արդիւնքն է յա
ճախ»: Կորբաչով «իր Պետութեան տնտ
սական կառոյցի efficacité–ն բարելա
խելու համար ճամբայ ելաւ, սակայ
անոր բազմազգ կառոյցի աւանդական
ցած հատատարակչութիւնը խափանե

Եթէ հարցը քիչ մը տարբեր մօտեցո
մով վերլուծենք, ինչպէս կ'ընեն ուրիշ
մասնագէտներ, նորէ՛ն նոյն եզրակացու
թիւններուն տիպուած ենք յանդիլ, ը
րունակեց Կօպըլ: Ամերիկայի կառավա
րութիւնը ունի մասնագէտներ, որոնք կ
հաստատեն թէ Կորբաչովի զործը «չ
միջնորդները չրջանցելն է»: Ի՞նչ կը նչ
չանակէ այս: Պարզապէս՝ թէ կեդրոն
(այս պարագային Մոսկուան) իրեն հե
ուղղակի հաղորդակցելու առանձնաշնոր
հը, երբեմն՝ մինչեւ ընտրկը կը չանձնէ որ
անձերու եւ որոշ համարումներու: Կոր
բաչովի ստանձնած առաքելութիւնը այ
դրոյթը տապալել չէ, վերա – կառուց
է, որ կը նչանակէ թէ՛ պահել (չատը) թէ
ալ փոխել (քիչը): Ըստ այս մեկնաբա
նութեան, Կորբաչով իր առաքելութի
նը պիտի տահմանէր իրը, – «ի՞նչն է նը
ւազագոյնը, որ պէտք է փոխել, որպէս
զի փրկուի եւ զօրացուի հին կառոյցը
Եւ նուազագոյնը որ պէտք է փոխել, ը
տաւ Կօպըլ, մէկնորդութեան հին դրոյթ
է, իսկ հին մէկնորդները Բրեժնեւի նչ
նակած մարդիկն են ազգային հանրապե
տութիւններու կուսակցական եւ վարչա
կան կառոյցներուն մէջ, չատ աւելի՛ քան
ճարտարարուեստական մարզերուն մէջ:
Այլ խօսքով, կը չանդիմենք մեր նոյն նա
կին եզրակացութեան, ո՛ր մեկնարանու
թիւնն ալ որդեգրենք:

Ապա Կօպըլ ըսաւ որ տիպուած է փո
խել իր վերլուծումին ուղղութիւնը, տար
բեր ազդակ մը վերլուծելու համար:

Այդ ազդակը, ըսաւ, ցոյցի ազդակն է:
Թէ ինչո՞ւ եւ ինչպէ՞ս արտօնուեցան,
հայ, ադրբեջանցի, պալթեան ազգերու

ցույցերը, – այդ հասկնալու համար պէտք է նորէն աւելի հեռուն նայիլ:

Սասլինի օրերուն, անշուշտ, ցոյցը դուրթին չունէր Խորհրդային Միու – թեան մէջ: Ցոյց մը ունի կազմակերպ – չական իր պահանջները, ըստ կօպըլի, որոնք կարելի է երբեակ մը հարցումներով արտայայտել: Ամէն ցոյց կազմակերպող կամ անոր իր մասնակցութիւնը բերող, ըլլայ Խորհրդային Միութեան մէջ կամ Ամերիկայի մէջ, ըսաւ, եթէ դիտակից է, ինքզինքին կը հարցնէ այդ երեք հար – ցումները, – (Ա.) Եթէ այս ցոյցին երթամ, ինչ պիտի պատահի ինծի: (Բ) Եթէ այս ցոյցը կատարուի, ո՞վ պիտի լսէ անոր մասին: (Գ) Եթէ այս ցոյցը կատարուի, ինչպէ՞ս պիտի օգնէ կամ վնասէ, այ – սինքն՝ ինչպէ՞ս պիտի ազդէ իմ պայքա – րիս, իմ դատիս:

Սասլինի օրով, ըսաւ, հարցումին պա – տասխանները էին, – (Ա.) Պիտի դնդակա – հարուիմ կամ Սիպերիա երթամ: (Բ) Քովի թաղի ընակիչները լաւ պիտի չլսեն ցոյցին մասին, այնքա՜ն արագ պիտի ցրուին, ո՛ւր մնաց որ անոր մասին լսեն ուրիշ խորհրդային քաղաքացիները, ո՛ւր մնաց Արեւմուտքը: (Գ) Ցոյցը միայն կրնայ վնասել իմ դատիս, որովհետեւ ծա – նօթներս, ընտանիքիս, ինծի պէս մտա – ծողներն ալ պիտի ձերբակալուին, աւելի՛ նսեմացնելով դատին նուիրեալներու չար – քերը:

Տրուած ըլլալով որ ա՛յս էր վիճակը, 1930-էն 1956, ըսաւ Կօպըլ, չատ ալ զար – մանալի չէ որ ցոյցեր չէին պատահեր: Գիտենք քիչ մը չատ ինչ ցոյցեր պատա – հեցան Խորհրդային Միութեան մէջ, 1956-էն, այսինքն՝ Խրուշչեվի օրերէն ասա – դին: Գիտենք ոչ միայն որովհետեւ Պե – ուտեան (Միացեալ – Նահանգներ) վեր – լուծողները կը կարդան ամէն խորհրդա – յին թերթի յետին սիւնակները, կ'ուն – կընդրէն Խորհրդային Միութեան զինուո – րական եւ ոստիկանական ներքին ճայ – նափուռային հաղորդակցութիւններուն, բայց մանաւանդ որովհետեւ 1956-էն իվեր Խորհրդային Միութենէն արտա – գաղթած տասնեակ հազարաւոր անձերու հետ խօսած են մեր վերլուծողները, հար – ցուցած են՝ բազմաթիւ հարցումներու կարգին, ցոյցերու մասին այս հարցումն ալ, – քու ապրած չրջանդ ցոյց պատա – հա՞ծ է: Ե՞րբ: Քանի՞ մասնակիցով: Ին – չո՞ւ: Ի՞նչ արդիւնքով: Անշուշտ ոմանք ատա կը խօսին, ըսաւ Կօպըլ, սակայն մենք կը համեմատենք անոնց ըսածը, մեր քաղած միւս տեղեկութիւններուն հետ (ուրիշ աղբիւրներէ) եւ կը յանգինք քիչ – թէ չատ վստահելի թիւերու եւ տեղեկու – թիւններու:

Ար՛դ, ըստ այդ քիչ – թէ չատ վստահելի տեղեկութիւններուն, 1956-էն 1985, 18 օրը անգամ մը մէկ ցոյց պատահեցաւ Խորհրդային Միութեան մէջ, եւ այս ցոյ – ցերուն մէջին մասնակցութիւնը ... 10 հոգի էր: Այսինքն, ցուցարարներուն ծանր մեծամասնութիւնը Հրեաները, մոս – կուաբնակ այլախոհները, քրիստոնեայ ա – զանդաւանները, կամ արտագաղթելու ար – տօնութիւն ուզող անձեր էին, որոնք փոքրիկ խմբակներով կը հաւաքուէին Մոսկուայի մէջ, հապճեպ կը ցրուէին կամ կը ձերբակալուէին:

1985-էն 1988, մէջին հաշուով, երեք օրը անգամ մը ցոյց պատահեցաւ Խոր – հրդային Միութեան մէջ: Շատեր՝ փո – քրը էին, սակայն մեծերը այնքա՞ն հըզ – կայծաւալ էին, ինչպէս՝ Երեւանի մէջ, որ մէջին մասնակցութիւնը ցոյցերուն՝ 10 հազար անձ է, ի դէմ նախա – 1985-եան տասը անձին:

Ինչո՞ւ այս ցոյցերը, որոնք –988-էն ա – ռաջ ընդհանրապէս ազգային բնոյթ չու – նէին, հարցուց Կօպըլ: Պատասխանը պարզ է: Ոչ – ազգային բնոյթ ունեցող ցոյցերէն չատեր ոչ միայն արտօնուած էին կորբաչովեան ռէժիմին կողմէ, այլ նոյնիսկ՝ քաջալերուած: Սակայն Պեռու – թիւն մը ինչպէ՞ս կրնայ ինքն իր դէմ ցոյց քաջալերել:

«Նայեցէ՛ք», ըսաւ Կօպըլ, «Կորբաչով այնքան ալ ախորժաբեր պատգամ մը չու – նի բերելիք Խորհրդային Միութեան: Ի՞նչ կ'ըսէ իւ վերջոյ: Ղեկավարներէն չա – տերուն կ'ըսէ՝ պիտի դործազրկուիք: Ժո – ղովուրդին կ'ըսէ՝ մի՛ խմէք, աւելի՛ աշ – խատեցէ՛ք, դիներու սղումի եւ անգոր – ծութեան վտանգը ընդունեցէ՛ք, եւ ամէն հինդ տարի եւ ձեր վիճակը կը սկսի բա – րելաւուիլ: Ո՞վ կը սիրէ նման պատգամ լսել, – պարզ է, միայն ... մտաւորա – կաններէն»: Եւ երօք, Խորհրդային Միու – թեան մէջ Կորբաչովի իսկական դաչնա – կիցները իրենց մտքով ու դրչով աչխա – տողները եղան, լրագրողներ, մաներ դիտնականներ, պատմաբաններ, եւայլն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

Հայաստանի ղեկավարներու եւ մտաւո – րականութեան ներկայացուցիչներու մի – ջեւ տեղի ունեցած հանդիպումին (*), ներածական խօսքով հանդէս եկած է Ա. քարտուղար Ս. Յարութիւնեան:

Ա. քարտուղարը անդրադարձած է ա – ղէտեալ չրջաններու վերականգման հըր – կայծաւալ աչխատանքներուն: Հայաս – տանի քաղաքներուն մէջ պէտք է կառու – ցանուին չորս միլիոն 200 հազար քառա – կուսի մեթր եւ դիւղական վայրերուն մէջ՝ 1 միլիոն 600 հազար քառակուսի մեթր բնակարան:

Խօսելով Լեռնային Ղարաբաղի մասին, ան ընդգծած է որ տրուած որոչումը կըշ – ռադատուած եւ փոխ-դիմողական է. յաղ – թողներ կամ պատուղներ չկան:

Կենակոմի Ա. քարտուղարը դգուչա – ցուցած է չկշռադատուած խօսքով ժողո – վուրդը խռովելու, կիրքեր բորբոքելու փորձերէն: Մեր առաջնակարգ խնդիրը, ըսած է ան, ժողովուրդին ուժերը համա – խմբելն է: Եթէ մենք իսկական հայրե – նասէրներ ենք եւ կ'ուզենք կատարել մեր առջեւ ծառացած խնդիրները, ուրեմն պէտք է վեր բարձրանանք անձնական պատուիրասիրութիւնէն, իսկ երբեմն ալ՝ նեղ եսասիրութեան չահերէն:

Ա.նուհետեւ հանդէս եկած են հանդիպ – ման մասնակիցները:

Ճարտարապետ Արծուին Գրիգորեան յատկապէս ըսած է, թէ Լեռնային Ղարա – բաղին ցոյց տրուող օգնութեան ծրագրին յաջող կատարման համար անհրաժեշտ է մարզը ապահովել որակաւոր ճարտարա – պետներով եւ հոն ստեղծել նախագծային հիմնարկ:

Բանաստեղծ Գէորգ Էմին, նչելով որ Ա.չտարակ քաղաքը հանրապետութեան հիւսիսային մասը մայրաքաղաքին հետ կապող հանգոյց է, ըսած է որ անհրա – ժեշտ է արագացնել նոր կամուրջի կա – ռուցումը:

Դերասան Սօս Սարգսեան այն կարծիքը յայտնած է, որ հարկաւոր է կեցնել ե – րեւանի յետագայ ընդարձակումը եւ ըս – տեղծել օրինակ, հարիւր հազար բնակ – չութեամբ նոր մայրաքաղաք:

Գրող Զօրի Բալայեան դժգոհութիւն յայտնած է, որ լրատուութեան միջոցնե – րը հարկ եղածին պէս չեն անդրադառնար կարեւոր դէպքերուն: Այսպէս, օրինակ, Լեռնային Ղարաբաղի մէջ լուծուած է «Արցախ» անունով ամսագրին հրատա – րակման հարցը, ստեղծուած է լրագրող – ներու մարզային կազմակերպութիւն, մինչդեռ Հայաստանի մամուլը այդ մասին ոչինչ գրած է:

Սուրէն Յարութիւնեան, այլ հար – ցումի մը պատասխանելով, ըսած է իր մէջը այլոց, թէ Իզմիր Մու – րատեանի կացութեան մասին տարա – ձայնութիւնները չեն համապատասխաններ իրականութեան: Ան ներկայիս Մոսկուա կը գտնուի ու կը չարունակուի իրեն դէմ բացուած քննութիւնը:

Բանաստեղծուհի Սիլվա Կապուտիկեան իր ելոյթին մէջ ըսած է, որ ինք վերջերս Մանաւանդ Մոսկուայի եւ Լենինկրատի մէջ, անոնց տրուեցաւ քաջալերում, փո – ղոց լչնելու: Կորբաչով վերչն կը բա – նեցնէր իր կրցած ճնշումը, սակայն պէտք ունէր վարչն, ժողովուրդէն, փողոցէն ճնշումի: Այդ գործը, ակիզբը, մտաւո – րականներուն վստահուեցաւ. ոմանք գոր – ծեցին փողոցը, ուրիչներ՝ մամլոյ մէջ: Երբ անոնք չբանտարկուեցան, ժողո – վուրդի միւս դժգոհ հատուածներէն մար – դիկ սկսան միանալ իրենց: Այսպէս, դիկ կորբաչով պատրաստեց ցոյցը, իբր ի՛ր գործիքը, իր յամառ բիւրոքրատ – դիւա – նակալ թչնամիներուն դէմ: Ահա այդ գործիքն է որ 1988-ի ընթացքին վերած – ուեցաւ ազգութիւններու գործիքին: Դա – սը, հաստատեց Կօպըլ, նո՛յնն է, – ինչ որ առաջ էր, – Կորբաչով իր ըրածները ազգութիւններուն համար կամ անոնց դէմ չըրաւ: Հաւանաբար իր աչխարհի – մացութիւնը իրեն չէր արտօներ նոյնիսկ մտածել, որ այդքա՜ն խանդավառու – թեամբ ցոյցը պիտի օգտագործէին հա – յերը, ապա նաեւ՝ ուրիշներ:

(Շար. 4)

հանդէս եկած է Մոսկուայի Գրողներու Միութեան լիազօրամար նիստին, եւ որ իր ելոյթը լաւ ընդունուած է: Թէ Ղարաբա – ղի եւ թէ Սումգայիթի վերաբերեալ ա – մէնէն կարեւոր պարբերութիւնները տը – պագրուած են Մոսկուայի մամուլին մէջ: Ան ընդգծած է, որ Հայերու եւ Ադրբե – ջանցիներու միջեւ յառաջացած անվստա – հութեան փարատման համար անհրաժեշտ է, որ երկու ժողովուրդներն ալ դիմանան պատմական ճշմարտութիւնը:

«Սովետական Հայաստան» թերթի խմբ – բագիր Շէնորս Դաւթեան, ի պատասխան մամուլին հասցէին եղած դիտողութեան, յայտնած է որ թերթին հրապարակում – ներուն վրայ որեւէ արգելք չկայ: Ան ը – սած է նաեւ, որ Լեռնային Ղարաբաղէն տեղեկութիւն ստանալու համար անհը – րաժեշտ է հոն ունենալ տեւական թղը – թակիցներ: Այս առթիւ կենտկոմի Ա. քարտուղարը յայտնած է իր համաձայ – նութիւնը ու տեղւոյն վրայ նչանակուած է «Արմէնփրէս»ի Ստեփանակերտի թղը – թակիցը:

Ակադեմիկոս, պատմաբան Գագիկ Սար – գսեան խօսած է արցախեան չարժման անաչառ քննութեան մասին: Այդ չար – ժումին, ըսած է ան, կը փակցուին բա – ղում զրպարտ պիտակներ՝ ծայրայեղա – կանութիւն, ազգայնամոլութիւն եւ այլն: Բայց չէ որ ղարաբաղեան չարժումը՝ ծը – նաւ հրապարակայնութեան ու վերակա – ռուցման չնորհիւ: Եկէք հանդիստ նա – յինք, թէ այդ չարժումին մէջ ինչն է ճըշ – մարիտ եւ ինչը՝ ոչ:

Ակադեմիկոս Վ.Իկտոր Համբարձումեան ընդգծած է, որ այժմ ամէնէն կարեւորը ժողովուրդին բարոյական ոգին է եւ հո – գեկան առողջութիւնը: Ես յաճախ հան – դիպումներ կ'ունենամ մարդոց հետ եւ դանոնք ամէնէն չատ յուզողը անազնուա – թիւնը, չահախնդրութիւնը, կաչառա – կերութիւնն են: Մարդիկ անոնց մէջ կը տեսնեն հասարակութեան հոգեւոր քայ – քայման պատճառները: Հարկ է որ ձեռ – նարկութիւններուն մէջ, ինչպէս նաեւ բարձրագոյն ուսումնական հաստատու – թիւններուն մէջ բարեխիղճ աչխատանք կատարուի:

Գրող Հրանտ Մաթեւոսեան ուղղակի հարց ներկայացուցած է «հասարակական կարգի խախտման համար կալանաւածնե – րի ճակատագրի մասին», որոնց կարգին կը գտնուին Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամ – ները: Հրանտ Մաթեւոսեան հարցուցած է նաեւ թէ «ո՞րն է նրանց մեղքը»:

Ս. Յարութիւնեան պատասխանած է ա – նոր, ըսելով թէ պէտք չէ նոյնացնել ղա – րաբաղեան չարժումը եւ այն անձերը ո – րոնց նկատմամբ քննութիւն կը կատար – ուի, եւ չուտով դատ տեղի կ'ունենայ: Այն ատեն միայն պիտի յստակուի թէ ո՛վ, ի՛նչով մեղաւոր է: Եւ եթէ անոնք մե – ղաւոր չեն օրէնքին առջեւ, ապա ազատ կ'արձակուին:

Ա.նուհետեւ ելոյթ ունեցող խորհրդա – յին նախարարապետի տեղակալ Լեւ Վո – րոնին ընդգծած է, որ այսօրուան ամե – նաեղական հարցը աւերեալ չրջաննե – րուն չուտափոյթ վերականգնումն է: Մեր նպատակը յառաջիկայ ձմեռը վրաններու տակ չդիմաւորելն է: Բոլորին յայտնի է, որ հայ ժողովուրդը բնածին չինարար է: Ուստի ոչ թէ պէտք է մարդիկ հաւաքա – դրել ուրիշ հանրապետութիւններէն, այլ համապատասխան աչխատանք տանիլ տեղւոյն բնակիչները լայնօրէն ներգրա – ւելու աղէտեալ չրջաններու չինարարա – կան աչխատանքներուն մէջ:

Հանդիպման արդիւնքները ամփոփած է Ա. քարտուղար՝ Սուրէն Յարութիւնեան: Անդրադառնալով ղարաբաղեան չարժ – ման, ան ըսած է որ Լեռնային Ղարաբաղի խնդիրը կնիքը դրած է հանրապետութեան դաղափարա – քաղաքական ընդհանուր կացութեան վրայ: Մեր ժողովուրդը այդ չարժման մէջ կ'ուզէր տեսնել դրական, վերակառուցողական հայեցակէտ, սա – կայն չարժումին կրցան կառչիլ այնպիսի ուժեր, որոնք չարաչահելով առկայ դըժ – ուարութիւնները, փորձեցին արել ազգա – միջեան յարաբերութիւնները, իսկ անոր յաւուրկ զարկ տուաւ Սումգայիթի մէջ տեղի ունեցած ողբերգութիւնը:

Օգտագործելով Լեռնային Ղարաբաղի բարդ խնդիրը, «Ղարաբաղ» կոմիտէի ակ – տիւիստները կը փորձէին կիրքերը, կը սադրէին հակիրաւական գործողութիւն – ներ: Իրենց անպատասխանատու կոչերով ու գործողութիւններով անոնք փաստօրէն կը խանգարէին հարցին լուծումը: Կեան – քը ցոյց տուաւ որ Լեռնային Ղարաբաղի բարդ հարցը կրնայ լուծուիլ ոչ թէ առ – ճակատման եւ ազգամիջեան թչնամանքի միջոցով, այլ քաղաքական խելամիտ փոխզիջումներով:

(*) Առաջին արձագանգ մը տրուած էր այս մասին («Ծառաջ», Մարտ 4):

«ԳԱՐՈՒՆ» ՄԱՆԿԱՆՑ ԵՐԳԱԽՈՒՄԲԸ ԵՐԳԵՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՐՍԷԼ. – («Ծառաջ»). –

Հայաստանի որբերուն ի նպաստ ամէն ձեռնարկ նուիրական է եւ ունի իր յու – զումի բաժինը, նամանաւանդ երբ մա – նուկներ կ'երգեն մանուկներու համար, կ'երգեն որպէսզի իրենց տարեկից քոյրե – րու եւ եղբայրներու դժբաղդութեան վրայ վե – րադառնայ ժպիտը կեանքին, որ յանկարծ սառեցաւ 1988, Դեկ. 7-ի չարաչուք օրը:

Երգը կամուրջ մըն է սիրտ սիրտ: Եւ մեր սիրտերը սեղմուած էին, երբ Գարուն երգչախումբի մանուկները քեմ եկան: Կարելի չէր արցունք մը չթափել եւ մը – տածումով չերթալ դէպի անոնց որոնք կորսնցուցին հայր, մայր, անոնց որոնք դարձան հաչմանդամ, անոնց որոնք մը – նացին Լենինականի, Սպիտակի եւ այլ դի – ւղերու դպրոցներու աւերակներուն տակ:

Ցերեկոյթը որ տեղի ունեցաւ, Կիրակի, Մարտ 5-ին, «Օպէռն» թատրոնին մէջ, ներկայութեամբ Մարսէյլի քաղաքապե – տին, դասւ ժողովրդական ակնկալուած յաջողութիւնը: Ռոպէր Վիկուռու բա – ցումը կատարեց չեչտելով ձեռնարկին դեղեցիկ նպատակը, վերահաստատեց իր համակամութիւնը Հայերուն հետ և ըսաւ թէ եթէ (վեր)ընտրուի, դարձեալ Հայաս – տան պիտի երթայ եւ այս անգամ որպէս քաղաքապետ եւ յարաբերութիւնները սերտացնէ Երեւանի քաղաքապետին հետ:

Ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Երզմաղեա – նի, մանուկները, կրտսեր խումբը սկը – սան յայտագիրը «Այբուբէն» երգով եւ ստեղծեցին ջերմ մթնոլորտ մը: Ապա, մեկնաբանեցին «Մուկն ու կատուն» եւ «Երաժիչտները»: Անոյչ Տօնապետեան (քամանչա) եւ Նիքոլա Մադմանեան (դաշ – նակ) ցոյց տուին իրենց չնորհները: Մե – ծերու խումբը «Ալագեազ»ով, «Օրօր»ով, «Փառք քեզ Աղբանիկ»ով և «Երեւան–Էրե – բունի»ով, որ արժանացաւ կրկնութեան, խոստումներ կուտայ, յոյսեր կը ներչնչէ մի քանի տարիէն յաչորդութիւնը ապա – հովելու Սահակ–Մեսրոպ երգչախումբին:

Երկրորդ մասը յայտագրին ընթա – ցաւ նոյն ձեւով: Կրտսերները երգեցին յաչորդաբար «Գարունը», «Երկաթուղին» եւ «Առտու կանուխ արշալոյսին»: Ուն – կընդիրները գնահատեցին այս վերջին մեկնաբանութիւնը որ կրկնուեցաւ: Տէլ – ֆին Տէր – Աւետիսեան, Չութախի վրայ, մեկնաբանեց քոնչերթօ մը Վիվէնիասքիին: Մեծերը գնահատելի չանդգրութեամբ եւ յաչողութեամբ երգեցին Կոմիտասէն «Ես լսեցի մի անոյչ ձայն» եւ «Իմ չինարի եարը», եւ ապա «Երիտասարդութեան եր – գը» ու Կովկասի քաչերը», քայլերգ մը նը – ուիրուած Ադրբանիկին որ խանդավառեց ներկաները ու պիտի արժանացաւ: Երգին բնագիրը նախապէս արտասանեց Արթօ Պեքճեան: Երգչ.ը վերջացուց համերգը իր լրիւ կազմով՝ մեծ թէ փոքր եւ նուա – գախումբ, չուրջ՝ 65 հոգի բեմին վրայ, եւ հրամցուց «Բիւներներու արշալոյսը» եւ «Զէյթունցիները»: Ծափահարութիւն – ներուն ընդառաջելով երգչախումբը կըրկ – նեց վերջին երգը:

Համերգի աւարտին Անի Յովսէփեան և Նիքոլ Տէր–Պողոսեան, հայերէն և ֆրանսե – րէն, բացատրեցին ձեռնարկին նպատակը և ծնողաց յանձնախումբի կողմէ չնորհա – կալութիւն յայտնեցին Տիկին Մայոտ Կա – րապետեանին եւ Վարդուհի Մինասեանին իրենց բերած մասնակցութեան համար:

Շնորհաւորութեան խօսքերը կ'երթան անչուշտ «Գարուն» երգչախումբի անձ – ըն.նութեան եւ դեկավարութեան՝ Տէր եւ Տիկին Խաչիկ եւ Ժիւլիէթ Երզմաղեանին որոնք յարատեւ ճիգերով, հաւատքով, համոզումով կը չարունակեն, հինդ տա – րիէ վեր, այս ազանչելի գործը՝ երգի, երաժչտութեան միջոցով ապրեցնել մեսրոպեան տառերը, չամբել հայերի դաստիարակութիւն, վարժեցնել խմբա – յին կեանքին, ստեղծել հարազատ միջա – վայր: Իսկ մանուկները գնահատելի են իրենց կարգապահ կեցուածքով, յու – ցարերած եռանդով, արտայայտած խան – դավառութեամբ եւ նոյն ատեն լրջու – թեամբ: Ոմանց մօտ կայ իսկական հա – կում մը, ախր մը հայ երգին, երաժըչ – տութեան, դեղարուեստին հանդէպ որը, դուցէ, վաղը կրնայ դառնալ տաղանդ:

Վերջացնելէ առաջ, մէկ դիտողութիւն մը, սակայն: Ինչո՞ւ հայ երգին եւ հայ երաժչտութեան նուիրուած, հայերէն մեկնաբանուած խմբերգներ, ներկայա – ցնել բոլորին Ֆրանսերէնով խմբագրը – ուած յայտագրի մը մէջ:

Օրուան չահը պիտի երթայ «Ապնաւուր Հայաստանի համար» դործողութեան:

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԼԻՈՆ. –

Այրի Տիկին Անժէլ Կէնճեան, զաւակներն ու թոռները,

Ինչպէս նաեւ բոլոր ազգականներն ու բարեկամները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր, ազգականին եւ բարեկամին՝

ԽՆԿԻԿ ԿԷՆՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 15–ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Մարտ 19, ժամը 10·30–ին, Լիոնի Մ. Յակոբ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի ռիւ տիւ Ուրփոյի դերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները կ'ենթեան ընտանիքին։

Այրի Տիկին Ազա Սերոբեան,
Տէր եւ Տիկին Սերովբէ Սերոբեան,
Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սերոբեան եւ աղջիկը,
Տէր եւ Տիկին Ռաֆֆի Կազրիկեան,
Էրիք Կազրիկեան,
Ինչպէս նաեւ Եաղմուրեան, Մկճկլեան եւ Մանուկեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, եղբօր, հօրեղբօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ԱՐԱ. ՍԵՐՈԲԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ 77 տարեկանին, Կիրակի, Մարտ 13–ին, սրտի տագնապէ հետեւանքով։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Մարտ 20, ժամը 14·30–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէն – Քոմիւնալ դերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Ազա Սերոբեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն։

ՃՇԴՈՒՄ. – «Յառաջ»ի Մարտ 9–ի թիւին մէջ – Պատիւ արժանաւորաց – Գ. էջ, Պ. Ապաճաեանի նուէրը Պրիւսէլի նորակառոյց Եկեղեցւոյ պէտք է ըլլայ մէկ միլիոն պելժիական ֆրանք (չուրջ՝ 140 հազար ֆրանսական ֆրանք)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ակցած է 500 Ֆր. Պր. Շահան Մակարեանէ ի գնահատութիւն իր աշխատանքին։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը կազմակերպած է չարժապատկերի ցուցադրութիւն մը «Սիրոյ խոստումը», Կիրակի, Ապրիլ 9, Պօմոնի Եկեղեցւոյ վերի սրահին մէջ։

AAAS
URGENT

La Maison de Retraite Arménienne
de Gonesse (Val d'Oise)

RECHERCHE

Une infirmière diplomée d'Etat
(I.D.E.)
possibilité de logement

Un homme d'entretien

Contacter la direction au 39 85 24 24
tous les jours sauf samedi et dimanche

– ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ –

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 19
ՏՕՆ ԳԱԼՍՏԵԱՆՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
ՅԵՐՈՒՍԱղԷՄ

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Սկիզբ ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30–ին
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՑ· ՊԱԼԸԳԵԱՆ
Դռնբացէք՝ ժամը 16·30–ին։

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Պատարագ՝ ժամը 10·45–ին
Դռնբացէք՝ ժամը 16·30–ին

Ս· ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30–ին
Պատարագ՝ ժամը 10–ին
Դռնբացէք՝ ժամը 17–ին

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Սկիզբ՝ ժամը 9
Պատարագ՝ ժամը 10
Դռնբացէք՝ ժամը 16·30

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

Սկիզբ՝ ժամը 8·30–ին
Պատարագ՝ ժամը 10–ին
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ԽՋԿՐ· ՔՀՆՑ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Դռնբացէք՝ ժամը 17–ին

ՇԱՐՎԻԷՕ – Ս. ՆՇԱՆ

Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին
Դռնբացէք՝ ժամը 17·30–ին
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ Ա· ՔՀՆՑ· ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՆ

Սկիզբ՝ ժամը 9–ին
Պատարագ՝ ժամը 10–ին
Դռնբացէք՝ ժամը 17–ին

ՍՐՌՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8·30–ին
Պատարագ՝ ժամը 10–ին
Դռնբացէք՝ ժամը 17–ին
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎԱՉԷ Ծ· ՎՐԴ· ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

Սկիզբ՝ ժամը 9–ին
Պատարագ՝ ժամը 10–ին
Դռնբացէք՝ ժամը 16–ին

ՊՈՒԼՎ· OSSO — Ս· ՅԱԿՈԲ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30–ին
Պատարագ՝ ժամը 10–ին
Դռնբացէք՝ ժամը 16·30–ին

ՍԷՆ–ԺԵՐՄԱ Ս· ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8–ին
Պատարագ՝ ժամը 10–ին
Դռնբացէք՝ ժամը 16–ին

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս· ԿԱՐԱՊԵՏ

Սկիզբ՝ ժամը 9–ին
Դռնբացէք՝ ժամը 16–ին
Կը պատարագէ՝
ՄԱԿԱՐ ԽՋԿՐ· ՔՀՆՑ· ՆԱՃԱՐԵԱՆ

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս· ԹԱԴԷՈՍ

Սկիզբ՝ ժամը 8·30–ին
Պատարագ՝ ժամը 10–ին
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ· ՊԵՐՃԵԱՆ
Դռնբացէք՝ ժամը 17–ին

U.G.A.B. AIDE A L'ARMENIE
présente
une nouvelle comédie musicale pour petits et grands
d'après la pièce de SCHWARTZ tirée des contes d'ANDERSEN,
adaptation, mise en scène, paroles et musique
NAREK DOURIAN

avec pour la lère fois en France
RAFFY KOTANDJIAN
acteur vedette du Théâtre Dramatique d'EREVAN
venu spécialement pour trois représentations
exceptionnelles au profit des victimes du séisme

Les dimanches 19 Mars — 26 Mars — 9 Avril à 17 heures
au Théâtre DES ARTS HEBERTOT
78 bis, Bld. des Batignolles — 75017 Paris (M° Villiers)

VENTE DES BILLETS : PRIX DE 50 à 250 Frs.
—— U.G.A.B. : 11, square Alboni, PARIS 16e — Tél. : 45 20 03 18
—— TELE CONDORCET : 175, ave. Jean Jaurès, CLAMART — Tél. : 46 42 56 17
—— Epicerie NAHIRI : 8, Bld. Carnot, ALFORTVILLE — Tél. : 43 68 82 86

TEP
direction Guy Rétoré
159, avenue GAMBETTA
75020 PARIS
— tél. : 43 63 20 96 —
du 28 Février au 31 Mars
L'ANKOU
DE
JEAN-JACQUES
VAROUJEAN
par la Limousine —
Centre Dramatique National
Mardi - Mercredi - Vendredi - Samedi
20h30
Jeudi 19h / Dimanche 15h

TABLEAUX
CONTEMPORAINS
Différents ateliers

Aussi, sur commande :
Portraits,
Natures-mortes,
reproductions...
ainsi que restauration.

CONTACTER :
OHANNES DEMIRDJIAN
42. 71. 67. 86
OU LUI ECRIRE :
102, avenue des Champs - Elysées
75008 PARIS

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

La Croix Bleue des Arméniens de France recrute, pour sa colonie de Bellefontaine, séjours de Juillet et Août 1989 :

— directeurs-adjoints
— infirmiers
— intendants
— économes
— cuisiniers et aide-cuisiniers
— hommes d'entretien
(avec permis de conduire)
— moniteurs diplômés BAFA
(pour ces derniers, candidatures à adresser avant le 31 mars 89).

***

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche, pour ses camps itinérants (juillet et août), directeurs diplômés et directeurs-adjoints.

Candidatures à envoyer à l'adresse suivante :
C.B.A.F.—17, rue Bleue — 75009 Paris

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 18-19
SAMEDI-DIMANCHE
18-19 MARS
1989
LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel. . 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.974 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 64e ANNEE — No 16.974

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ՝ ԽՈՄԷՅՆիի ՆՈՐ ԹԻՐԱԽԸ

Թուրքիոյ մէջ հետզհետէ աւելի յստակ կ'ընդգիծուի ապարդիւն կուգայ մոլեռանդ տարրը· յատկապէս վերջին տասը տարիներու ընթացքին մարմին առած կրօնամոլ ու յետադիմական հոսանքը աւելի ու աւելի ինքզինք լուրջ առնել կուտայ բազմազան երեւոյթներով: Անոր նպատակը ունեցող անուններէն զատ, Թուրք մամուլը ամէն անգամ զատապարտեց կրօնամոլ պոռթկումները, անվհատ կրկնելով թէ Թուրքիոյ սկզբունքներու վրայ հիմնուած արդիական հանրապետութիւն մըն է· նման հանրապետութեան մը մէջ անընդունելի բան է որ կրօնքը լոզունգներու ներշնչման ըլլայ հրապարակներէ յորդող բողոքներու մը շրթունքներուն վրայ:

Ահաւասիկ սակայն այսօր Թուրքիոյ պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով, ամէն առիթով հարցը օրակարգի ու նաեւ լուռ մտահոգութիւններու նիւթ կ'ըլլայ, յատկապէս արձանագրուած յաջողութեան թափին համար:

Այս թափին վերջին էջը արձանագրուեցաւ անցեալ շաբթուան վերջաւորութեան դէպքերով· Սալման Ռուշտիի հարցը արդէն բաւական ալեկոծած էր Թուրք մոլեռանդ տարրը, որուն վրայ աւելցաւ օրերուս էվրէնի Սահմանադրական ատեանին ներկայացուցած դիմումին պատճառած զայրոյթը: Էվրէնն պահանջած էր որ այս ատեանը բեկանէ այն օրէնքը որով համալսարանին մէջ ուսանողուհիներու գլուխ ծածկելու պարագան կ'արգիլուէր: Բեկանումը ոտնձգութիւն մը նկատուեցաւ հաւատքի ազատութեան դէմ ու հարիւրաւոր երիտասարդուհիներ բողոքի պատառներով ցոյց մը կատարեցին Գալաթա համալսարանին մուտքին առջեւ: Սակայն ինչ որ կ'երեւի, գլուխ ծածկելու – չծածկելու պարզունակ հարց մը չէ միայն եղածը, քանի որ յաջորդ օրերու Թուրք մամուլը արձագանգեց ձերբակալութիւններու, որոնք այլ բաներ ալ կ'ըսէին: Ձերբակալուածները մեծ մասով Իրանցիներ էին, որոնց կը վերագրուէր ամբոխը դրդողի դերը:

Մինչ այդ, Թեհրանի մէջ ալ ուշադրաւ պատահարներ տեղի կ'ունենային. հոն ալ ուսանողուհիներու խումբ մը Թեհրանի համալսարանին առջեւ Թրքերէն վերտառութիւններ կրող պաստառներով զօրավիգ կը կանգնէր Թուրքիոյ գաղափարակիցներուն: Իսկ Թեհրանի ճայնասփիւռը Թրքերէն հաղորդումներով բողոքովին կը հրահրէր մոլեռանդ տարրը, զայն լարելով իշխանութեան դէմ:

Հարցին մասին մինչեւ այսօր պահուած լռութեան պատուարները այլեւս խորտակուած ըլլալ կը թուին ու Թուրք մամուլը լայնօրէն տեղ կուտայ երեւոյթներու, հակազդեցութիւններու եւ մեկնաբանութիւններուս: Ցստակ է թէ Թուրքիա որքան ալ խուսափի, այլեւս չի կրնար անտեսել Թեհրանի իշխանութեան Թուրք ժողովուրդին ամբողջականութեան ուղղուած պատակաւոր, դրդումի ակներեւ ջանքերը: Նոյնիսկ Արտաքին նախարարութիւնը Թուրքիոյ ներքին հարցերուն միջամտութիւն կը նկատէ իրանցի բարձրաստիճան դէմքերու զեկոյցները վերոյիշեալ խնդրին մասին:

Թեհրանի ճամուլը եւս սաստիկ կը քննադատէ ղօրավար Էվրէնի կեցուածքը, պայն որակելով «ժողովուրդին ապստամբող կարգալ»ու փորձ մը· հոն նոյնիսկ կասկածի կ'ենթարկուի Թուրք ժողովուրդին Ադրպէյճանին սկզբունքներուն վարուելակերպ մը, առաջարկ ներկայացուելով ժողովուրդին հարց տալ թէ կը հաւատա՞յ իր ընկերվարութեան նոր ըմբռնումներ – ուն»:

Ղորղըզային զեկավարը չատ լաւ կը գիտակցի որ Ազիզէսի իր կրունկն է հոգաղարծութիւնը, ուտեստեղէնի չգոյութիւնը: Պիտի կարենա՞յ դարման բերել, որքա՞ն ատենէն:

Ամէն պարագայի մէջ, Լիկաչով յայտարարած է Հինգշաբթի օր թէ ոչ մէկ տարակարծութիւն կայ իր եւ Կորբաջովի միջեւ: Քաղաքական Բիւրոյի անդամը չեշտած է, այս առթիւ· – «Մարդիկ կան որ դիս պահպանողականներու պետը կ'անուանեն, ատիկա ցոյց կուտայ որ կը փափաքին իրարու դէմ հանել Կորբաջովն ու Լիկաչովը եւ կուսակցութեան չարքերը պառակտել: Կրնամ ըսել թէ որեւէ տարակարծութիւն չկայ, իրարու աչքերուն մէջ կը նայինք»:

Ծանօթ է, որ վիւզատնտեսութեան պատասխանատուն է:

***

«Մոնտ»ի մէջ, Պերնար Կէթթա վերջացուց Հինգշաբթի իրիկուն Կորբաջովի իշխանութեան քառամեայ շրջանին նուիրած իր յօդուածաշարքը: Այս վերջին մասին մէկ հատուածին մէջ, նուիրուած «ազգայնականութեան», կ'անդրադառնայ նաեւ Հայաստանի, ըսելէ ետք թէ «ազգութեանց տարնապը դեռ նոր կը սկսի», կ'աւելցնէ· – «Տարնապ կայ, բայց տարնապը տարիէ մը աւելի է որ կը տեւէ Հայաստան, ուր տեղւոյն ընտրանիները նուազ քաղաքական հակազդողութիւն եւ լեզու դանելու արուեստն ունին քան պալթեան երկիրներու նոյն տարրերը»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ «խորհրդակցութեան համար» եւս կանչեց Պուքրէվի իր դեսպանը, բողոքի ձեւ մը Զաուչեսկուի վարչակարգին օրէ օր անընդունելի վարուելակերպին դէմ: Ժողովուրդը անօթի է, քնակարաններու ջերմութիւնը հինգ աստիճան է եւ դեռ ձերբակալութիւն, դատապարտում եւայլն, եւայլն: Կ'ըսուի, արդարեւ, որ Զաուչեսկուի ուղղուած բաց նամակին վեց հեղինակները (ռումանացի նախկին դեկավարներ) ձերբակալուած են: Կարծես եղածը չի բաւեր, իշխանութիւնները որոշեր են խստացնել եւ ամրապնդել կարգապահութիւնը:

ԹՈՒՐՔ վեց լրագրողներ վեց տարուան բանտարկութեան դատապարտուած են Անգարայի Պետութեան ապահովութեան ատեանին կողմէ «անջատողական քարոզչութեան» յանցանքով: Ձերբակալուած եւ պահարկումի տակ առնուած անցեալ Սեպտեմբերին ցոյցի մը ընթացքին, ուր կը դատապարտուէր Իրաքի կողմէ քիմիական զէնքերու գործածութիւնը Քիւրտերուն դէմ:

ԱՆԳԱՐԱՑԻ բանտին 57 քաղաքական բանտարկեալները վերջ դրած են իրենց հացադուլին (սկսած էին Մարտ 1–ին) ձեռք ձգած ըլլալով իրենց պահանջներու դոհացումը: Անոնք, ի մէջ այլոց, քննութիւն մը կ'ուզէին այն ծանր միջադէպերուն մասին, որոնց ընթացքին բան – տարկեալներ բիրտ ծեծի ենթարկուած են եւ վիրաւորուած: Այս կամաւոր ծոմին դիմողներուն մէջ էին համալսնավար երկու պարապմունքները՝ Քուրթլու եւ Սարկըն:

ՄԵԹՐՕ–ի աշխատաւորները մանակի դործադուլ մը ըրին Մարտ 16–ին եւ աւելի լայն չարժումի մը պիտի դիմեն Մարտ 21–ին, բանտարկման նոր փորձի մը դէմ իբրեւ բողոք: Արդարեւ, Մարտ 16–ին, ժամը 5·10–ին երբ 25–ամեայ կայանի հսկողուհի մը, Շեթօ – Լանտոնի վայարանը պիտի բանար յարձակ – ման ենթարկուած է, 28 տարեկան մարդու մը կողմէ, որ պոկելէ ետք դրամապանակը, փորձած է բռնաբարել: Ծանրօրէն վիրաւորուած, կինը հիւանդանոց փոխադրուած է, մարդն ալ ձերբակալուած: Այս նոր դէպքը մեծ յուզում պատճառած է եւ սենոթիքաները անգամ մը եւս ուշադրութեան կը յանձնեն որ կինը առանձին էր, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ պաշտօնէութեան պակասը ինչ հետեւանքներ կ'ունենայ: Սէ – ժէ – Թէ–ն դործադուլի հրաւէր կ'ընէ Մարտ 21–ի համար:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿՈՐԲԱՋՈՎ ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՊԱՐԶՈՒԱԾ ՊԱՏԿԵՐԸ
ԱՂԷՏԱԼԻ Է

Կորբաջով չատ ծանրակշիռ պատկեր մը պարզեց երկրին վիւզատնտեսական վիճակին, Կեդրոնական Կոմիտէի առջեւ եւ յայտնեց թէ «անտեսական յարաբերութեանց հիմնական վերակազմակերպում մը» պիտի կատարուի թոյլ տալու համար երկար ժամանակի պայմանագրերու դրութեան զարգացումը, առանց սակայն ջնջելու հաւաքական ձեռնարկութիւնները:

Կը ծրագրէ «հողին տէրեր»ու վերածել խորհրդային դիւզացիները եւ հետզհետէ վերջ տալ Ստալինի պարտադրած ագարակներու հաւաքականացման: Կորբաջով կը դատապարտէ այդ քաղաքականութիւնը, որ պատճառ եղած է «վարչական հրամանատարութեան» մը (ատալինականութիւն) հաստատման երկրին մէջ: Ինք չատադով է «արդիական դիւզատնտեսական քաղաքականութեան մը պատրաստութեան, որ անբաժանելի

բապէս լախաքէիճ: «Այս հարցումին ժըխտական պատասխան ունենալու պարագային, պէտք է դիտել թէ Թրքական ժողովրդավարութիւնը որքանով պիտի յարդէ յայտնուած կամքը» կ'ըսէ իրանեան մամուլը, աւելցնելով որ պլուխ ծածկելու արգելքը Թուրք իշխանութիւններուն ներշնչած է Եւրոպայի անդամ դառնալու երազը:

Մամուլին «հրապարակայնութեան» համաձայլ չէ սակայն Թուրք քաղաքական պատասխանատուներու կեցուածքը· անոնցմէ ոչ մէկը յստակ արտայայտութիւն ունեցած է դիտարկուած երեւոյթին հանդէպ: Լրագրողներու հարցումներուն տրուած պատասխանները կը դառնան «պիտի»ներու չուրջ, ինչ որ վճռակամութեան պակաս ու դիրք ճշդելէ խուսափելու միտում մը կը մատնէ: Թուրքիա որ ամէն առիթով կը կրկնէ թէ առանձին մնացած երկիր մըն է, չրջապատուած ոչ այնքան բարեկամ դրացիներէ, չուզե՞ր Իրանի ուղղակի հակադիր դիրք մը իւրացնել: Սակայն մոլեռանդութեան ծաւալումը երկրին մէջ հասած է աստիճանի մը, ուր ամէն միջոցառում արդէն յապաղածի կնիքը պիտի կրէ· անշուշտ եթէ Թուրքիոյ իշխանութիւնները միամիտ են ու անկեղծ, Աթաթիւրքի հաստատած սկզբունքները պահպանելու հարցին մէջ...:

Եւ ի՞նչ է Խոմէյնիի նպատակը· Իրաքի հետ կնքուած հաշտութենէն ետք իր ժողովուրդին ուշադրութիւնը ներքին հարցերէ այլ տեղ կեդրոնացնելու ջանքին փորձաղաչա ընտրած է Թուրքիա՞ն: Ու Ռըշտիի հարցով արծարծուած մոլեռանդութեան նոր յորձանքը արդեօք թիրախ չունի՞ Թուրքիոյ «զրաւում»ը:

Ա. Թ.

ԵՐԵԻԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱԽՕՍ

(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՓԵՏՐ· 28 / ՄԱՐՏ 14)

ԵՐԵԻԱՆ – ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ ՀԱՅԵՐԷՆ ՀԵՌԱՏԻՊ

Անմիջական հեռատիպային կապ ստեղծուած է «Արմէնփրէս» գործակալութեան եւ «Սովետական Ղարաբաղ» թերթի խմբագրութեան միջեւ: «Սովետական Ղարաբաղ»ը այսուհետեւ հնարաւորութիւն կ'ունենայ հայերէն ստանալու միջազգային, խորհրդային եւ հանրապետական լուրերը:

Թերթի խմբագիր Մ· Յովհաննիսեան այս առթիւ ըսած է, թէ ատիկա կարեւորութիւն կը ստեղծէ թերթին ընթերցողներուն աւելի լաւ ծանօթացնելու Հայաստանի կեանքը· նոր կապին միջոցով կը նուազին խմբագրութեան քարտուղարութեան մտահոգութիւնները, կ'արագանայ թերթին տպագրութիւնը: Խմբագրութիւնը մօտ ատենէն «Արմէնփրէս»ի հետ կը կապուի նաեւ հեռապատճէնի սարքով: Այդ նորոյթը կը լուծէ պաշտօնական լուսանկարչական նիւթերը ստանալու եւ տպագրելու հարցը:

***

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ՝ ԵՐԵԻԱՆ – ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ

Երեւանի մէջ համագործակցութեան պայմանագիր կնքուած է Լեռնային Ղարաբաղի Շինարարական եւ ճարտարապետական գործերու քաժինին ու Հայաստանի Պատմութեան եւ մշակոյթի յուշարձաններու պահպանման եւ օգտագործման գլխաւոր վարչութեան միջեւ: Կը նախատեսուի անհրաժեշտ աջակցութիւն եւ օգնութիւն ցոյց տալ մարզին յուշարձաններու պահպանութեան գործը աշխուժացնելու եւ զարգացնելու նպատակով: Մարզին համար Հայաստանը արցախցի ճարտարապետներ կը պատրաստէ, Ստեփանակերտի մէջ կը ստեղծուի ճարտարապետներու միութեան բաժանմունք եւ ստեղծագործական տուն, նախագծային կազմակերպութիւն:

Ցուշարձաններու պահպանութեան գործը բարելաւելու նպատակով Ստեփանակերտի մէջ կը բացուի Հայաստանի Ցուշարձաններու պահպանման գլխաւոր վարչութեան արտադրական տեղամաս, Երեւանի մէջ կը բացուի Լ· Ղ· Ի· Մ·–ի հայկական յուշարձաններու վերականգնման արուեստանոց: Հայաստանի մասնագէտները կը կազմակերպեն յուշարձաններու հաշուառման, արձանագրման եւ ուսումնասիրման աշխատանքներ: Անոնք կը ծանօթացուին հանրութեան, կը հրատարակուին գրքոյկներ, բացիկներ, կը կազմակերպուին ցուցահանդէսներ:

ԳԻՏԱԾՈՂՈՎ՝ ԱՐՑԱԽԻ ՄԱՍԻՆ

ԱՆԱՀԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

1986ի Դեկտեմբերին էր, Ղազախստանի մէջ, որ ազգային բնոյթ ունեցող մեծ ցոյցը առաջին անգամ գործածուեցաւ Կորբաչովին դէմ: Այդ ցոյցը մեծ արձագանգ, ուրեմն կարեւորութիւն ունեցաւ: 1987–ի ընթացքին «մարտուեցաւ» անոր զօրաւորութիւնը: Եւ մնացածը պիտինք: Սակայն դուք, Հայերդ (ապա նաեւ մամլոյ վերլուծողներուն մեծամասնութիւնը) կը մոռնաք թէ որքան ալ տպաւորիչ ըլլան Անդրկովկասի եւ պալթեան երկիրներու ցոյցերը, անոնք խորհրդային մանր փոքրամասնութեան մը գժտոհութիւնն է որ կ'արտայայտեն: Հայութիւնը Խորհրդային Միութեան բնակչութեան 1·5 տոկոսն է· եթէ աւելցնենք Ադրբեջանցիները եւ պալթեան երկիրները, կ'ունենանք բնակչութեան 7·5 տոկոսը: Վիճակը լուրջ է, սակայն պէտք չէ կարծել որ ճգնաժամային է: Որքան տեսեր որ կեղծ· – Ախոյ թուրքերը լուռ են, եւ որքան տեսեր որ սլաւ ժողովուրդներու (ռուս, ուկրանացի, ճերմակ ռուս) միացեալ ճակատը կը դիմանայ, Կորբաչով չատ ալ մտահոգուելու պէտք չունի ազգային հարցերէ: Տնտեսական եւ կուսակցական հարցերը, վարչական ապիկարութիւնը կը մնան աւելի մեծ թշնամիները: Ապա նաեւ վախը՝ որ Ուկրանիոյ 40 միլիոն Սլաւները կը ծառանան Ռուսին ոիրապետութեան դէմ:

Այս է fոնքէէսքը, մեծ իրավիճակը, որուն շրջանակին մէջ միայն կարելի է հասկնալ հայկական եւ զարթարաղեան հարցերը:

Ճմռռնանք, ըսաւ ան, որ Երեւանի մեծ ցոյցերը միայն Ղարաբաղի պիրոյն չէին, ճիշդ այնպէս՝ ինչպէս Ղարաբաղի համար պայքարողները ուրիշ բաներու համար ալ կը պայքարէին: Այս ուրիշ հարցերու ամէնէն կարեւորը Մեծամօրի վտկման պահանջքն էր: «Ըստ Հայաստանէն արտագաղթողներու հետ մեր տեսակցութիւններուն», Կօպըլ հաստատեց, «այս հարցին մասին մտահոգութիւնը եւ ուղղակի բարկութիւնը ժողովուրդին մէջ անհաւատալի մակարդակի հասած էր Չերնոբիլէն ետք»: Իսկ Կորբաչով կ'ուզէր որ ճնշում բանեցուի վառելա – նիւթի Էներժիի նախարարութեանց դէմ, բոլոր հանրապետութիւններու մէջ, որպէսզի Չերնոբիլ մը չկրկնուի: Ապա նաեւ, որպէսզի արագ չարժին սովորաբար կըրեակի զանգազուածքները, նոյն նախարարութիւններուն մէջ: Այս բոլորը, Կորբաչով հաստատց, աւելի' արագ պիտի պատահէր եթէ ապերասգրեր եւ բողոքի ցոյցեր արուէին: Ինչ որ կը նշանակէ թէ Հայաստանի մէջ հակա – մեծամօրեան զգացումներուն դէմ առարկութիւն չունեցաւ Կորբաչով...» եւ ծաւալեցաւ այն: Եւ ծաւալեցաւ բողոքի ու բարկութեան կայծը, առանց բռնկելու, – ոչ պոհացուցիչ պատասխան արուեցաւ բողոքողներուն, ոչ ալ ամբողջական ճնշում բանեցնող եղաւ իրենց վրայ: Արդիւնք, – զանգուածի զայրոյթին կուտակում:

Ակռ եաք, իրր ազգակ պէտք չէ մոռնալ Կորբաչովի ալքոլամոլութեան դէմ մղուած ծրագրին ունեցած զօրաւոր ազդեցութիւնը որոշ շրջաններու մէջ, ըսաւ Կօպըլ: Հայաստան, Ղարաբաղ, Վրաստան եւ Մոլտավիա լաւ եկամուտ ունէին խաղողէն եւ ալքոլէն: Երբ Կորբաչով կարուկ ձեւով հրամայեց շրջաններու՝ նուազեցնել պինիի, վոտքայի եւ քոնեակի արտադրութիւնը, վերրատանի հանրապետական վարչութիւնը չուզեց հնազանդիլ, չարժեցաւ զանգազ, – սակայն Ղարաբաղի, Հայաստանի եւ Մոլտավիոյ մէջ փակուեցան ոգելից ըմպելիներու բազմաթիւ գործարանները, եւ Ղարաբաղի մէջ պուլտոզորներով կոխկրտուտուեցան բազմաթիւ հայ գիւղերու այգիներ: Այս երեք շրջաններուն մէջ 30 հազար անգործ մնաց, որոնցմէ մօտ 20 հազարը (թիւին վստահ չէր), հատնաբար, Հայաստան – Ղարաբաղ: Անշուշտ Խորհրդային Միութիւնը կը սիրէ ըսել որ անգործ չունի, սակայն մանատնդ հիմա սխալ է այդ, ըսաւ Կօպըլ: Ձանկարծակի ու ծաւալած այդ անգործութիւնը շօք մըն էր, որուն յաջորդեց բարկութիւնը, կուսակուեցաւ՝ մեծամօրեան հարցի եւ օդի ապականութեան, արտադրութիւն եւ հայ բնակչութեան նօսրացումի հարցերու առթած դժգոհութիւններուն վրայ: Դուք, Հայերդ, այնքան կը հակիք ազգային մօտեցումով վերլուծելու ամէն ինչ, որ տնտեսականը կը մոռնաք: Սակայն 1986–էն 1988, Ղարաբաղի 150 հազարէն պակաս հայութեան մէջ մէկ անդամէն հազարաւոր անգործ ստեղծուեցաւ (Ադրբեջանցիք, խլամ աւանդին հետեւելով, ընդհանրապէս այս ճիւղին մէջ գործաւոր չէին), եւ անտեսական այս ազդակին կարեւորութիւնը լրր կայծ՝ կարելի չէ տարորդնահատել, ըստ Կօպըլի:

Ալիեվի անկումը, 1987–ի Հոկտեմբերին, կենսական ազդակ մըն էր նաեւ, ըստ Կօպըլի: Անոր անկումէն երկու շաբաթ եաք միայն, Ղարաբաղի Հայոց առաջին ազերսազիրը Մոսկուա էր արդէն: Ցոյցերը սկսան Ղարաբաղի, ապա նաեւ Բաքուի մէջ, հոն՝ Հայերուն դէմ:

Սակայն ցոյցերու Երեւան տարածուիլը կը բացատրուի ոչ միայն արդէն նըշուած կենսոլորտային, տնտեսական եւ ազգային հարցերու կուտակած զայրոյթին պատճառաւ, ըսաւ Կօպըլ, այլ նաեւ կուսակցական եւ վարչական ներքին հարցի մը չնորհիւ, որուն մասին բաւական պզտոր եւ անորոշ էին մեր տեղեկութիւնները 1987–ին եւ 1988–ի կէսերը մինչեւ, սակայն յստակ են հիմա:

1987–ի Դեկտեմբերին, մինչ խորհրդային Հայաստանի ժողովուրդը Voյս օֆ Ամերիկայի, Վատիկանի եւ Ռատիօ Լիպերթիի ճայնասփռումներէն կը լսէր թէ Կորբաչովի խօսնակ նկատուող Աղանպեկեանը ըսած է թէ մեծ դեկավարը դան մը պիտի ընէ, փոխելու համար Ղարաբաղի վիճակը, Երեւանի մէջ, Համաստանի Համայնավար Կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէի ժողովի մը ընթացքին պատահեցաւ արտակարգ դան մը, դան մը որ իրօք աննախընթաց էր, երբեք չէր պատահած ոչ – ռուս հանրապետութիւններու պատմութեան մէջ, ըստ Կօպըլի, եւ սկիզբը ոչ մէկ կապ ունէր Ղարաբաղի հարցին հետ:

Դէպքը հետեւեալն էր: Կորբաչով որոշած էր հեռացնել Դեմիրճեանը, եւ արտաքսումը օրինականօրէն կատարելու համար պատրաստած էր անոր ատեան – դական ճեւը: Կեդրոնական Կոմիտէի ժողովին՝ այդ մարմնին ամէնէն երիտասարդ անդամը, նորելուկ դրածոյ մը որ՝ ամէն մարդ գիտէ, Կորբաչովի մարդն է, ոտքի կ'ելլէ եւ կ'արտասանէ ամբաստանութիւններու չարք մը, որ միայն Կրեմլինը իր կողմը ունեցող անձ մը կը համարձակի արտայայտել: Սակայն, հըրա՛չք, Կեդրոնական Կոմիտէի միւս անդամները սուլոցներով եւ պոռչտուքով կը պատասխանեն: Այդ տեսնելով, խօսք կ'առնէ Կրեմլինի երեց մարդը, Կեդրոնական Կոմիտէի ռուս անդամը, եւ կ'ըսէ, – «ընկերներ, պէտք է մտիկ ընել մեր երիտասարդ ընկերոջ»: Եւ, որքան Կօպըլ գիտէ, Խորհրդային Միութեան պատմութեան մէջ առաջին անգամ, ոչ – ռուս հանրապետութեան մը Կեդրոնական Կոմիտէնը կ'անտեսէ, նոյնիսկ կը ծաղրէ եւ կ'անարգէ Մոսկուայի բանբերը՝ նոյն սուլոցներով, որոնցմով ծաղրած էր երիտասարդ հայ դրածոն:

Դեմիրճեան, ըսաւ Կօպըլ, փրկուած էր այդ ժողովին, քանի որ Կորբաչով չէր կրցած համոզել բրեժնեւեաններէ բաղկացած Կեդրոնական Կոմիտէն, որ դուրս ձգէին զինք: Սակայն Դեմիրճեան զիտէր նաեւ թէ իր օրերը համրուած էին, եթէ չկարենար փոխել իրավիճակը: Ղարաբաղեան դասը չէր մոռցած: Հոն՝ Բրեժնեւի մարդը, Քունայով, զանգազ չարժած էր, և չահ եւ և պաշապանութիւն էրեն յոյցեր կազմակերպած էր, սակայն չա՞տ ուշ, երբ իր հանրապետութեան Կեդրոնական Կոմիտէն արդէն պաշտօնէ հեռացուցած էր զինք: Դեմիրճեան տեսեր մը փրկուելցաւ, սակայն, քանի որ յստակացաւ Մոսկուայի իսկ անորոշ վիճակը, Յունուար 11–էն Յունուար 18, 1988–ին: Յունուար 11–ին՝ «Իզվեստիա» ակնարկեց կեդրոնական կոմիտէի դէպքին, բաւական մանրամասնօրէն, Յունուար 18–ին՝ «Փրավտա» նո՛յն նիւթին սիւնակ մը յատկացուց, սակայն մկրատուած ձեւով պատմեց: Երբ «Իզվեստիա» եւ «Փրավտա» համաձայն չեն, կը նշանակէ որ բաժնուած է Փոլիթբիւրօն, միակամ չէ: Եւ 1988–ի բազմաթիւ յաջորդող ամիսներու ընթացքին, մինչ Դեմիրճեան կը դիմանար, յստակացաւ որ Կորբաչով լաւ չի հասկնար ազգային հարցը, որ Փոլիթբիւրօն միաճայն չէ, եւ որ անոր անդամներէն չատեր անզգըլկովկասեան հարցերը կը յամառէին դիտել բրեժնեւեան եւ հակա – բրեժնեւեան բեւեռումներու պրիսմակէն:

«Մի՛ մոռնաք», չարունակեց Կօպըլ, որ «Յունուարէն եաք Դեմիրճեան իր օրերը համրուած կը նկատէր», երբ, մի քանի օր եաք, Ղարաբաղի առաջին ազերսադիրները հասան Մոսկուա: Փետրուար 11–ին՝ մեծ ցոյց, Մեծամօրի առթիւ, իսկ Փետրուար 18–ին, ցոյցերը ընդարձակ – ուեցան, ստացան հսկայ եւ նոր տարողութիւն: «Ի պատասխան այս ցոյցերուն, պաշտօնական մարդոց յանցաւոր մասնակցութեամբ, պատահեցաւ Սումգայի – թը, ապա՝ Նախիջեւանի մէջ չոգեկառքի վրայ յարձակում», այնքա՛ն կատաղի որ 1947 – 1948 թուականներու Փունճապը կը յիշեցնէ մեզի, ըսաւ Կօպըլ, ակնար – կելով այն արիւնալի բախումներուն, որոնք Հնդկաստանի եւ Փաքիստանի բաժանման օրերուն պատճառ եղան մօտ մէկ միլիոն անձերու սպանութեան: Այս վիճակը որքանո՞վ չահագործեց Դեմիրճեան, յստակ չէ, ըսաւ ան, սակայն պէտք է չահագործած ըլլայ յաջող ձեւով, ապա թէ ոչ ամիսներ եւս չէր դիմանար եւ պահէր իր պաշտօնը: Մոսկուա «պահպանողական» է անորոշ ժամանակներու, կը «պահէ» հինը:

Սկիզբը, Հայերուն քաղաքական վիճակը լաւ էր, ըստ Կօպըլի: Ընդգծեց որ Մոսկուայի մէջ 7 հազար Ադրբեջանցի կ'ապրի, բայց 100 հազար Հայ, որոնցմէ չատեր դիտնականներ եւ մտաւորականներ են: Ցետոյ, աւելցուց ան, «միայն Սախարովը չէ որ հայուհիի մը հետ անկողին կը մտնէ ամէն դիշեր» (Մ. Թ. կէս – հայ, կէս – հրեայ նախկին օր. Ալիխանեանն է Ելենա Պոնըր – Սախարովը): Մոսկուայի մէջ չատ է թիւը Հայերու եւ հայուհիներու, որոնց կողակիցները քիչ – թէ – չատ ազդեցիկ Ռուսեր են, ըսաւ Կօպըլ: Սումգայիթը Ադրբեջանցիներուն ճեւն ու միջոցն էր, Մոսկուայի յիշեցնելու թէ ուրիշ ուժ մըն ալ կայ, Մոսկուայի ինտելիկենցեայէն անդին:

Սումգայիթէն ի վեր, չատ բարդ է Կորբաչովին վիճակը, ըսաւ Կօպըլ: Ձեմ կարծեր որ տեղի տայ եւ ատմանները փոխէ, նախ՝ որովհետեւ որքան տեսեր որ տկար կը զգայ, չի կրնար տեղի – տուղի տալ ուրուրութիւն թողուլ: Երկրորդ, 1988ին սկիզբը 36 տահմանափոխական «հարց» կար Խորհրդային Միութեան մէջ, մեծ ու փոքր, տպմիտ կամ անտզմուկ, ատերատգրով միայն մղուած, իսկ հիմա, 1989–ի սկիզբը, 60–ի հասած է անոնց թիւը: Մամուլը չանդրադառնար անոնց, սակայն դիտէ՞ք, հարցուց ան, որ Սիպերիոյ մէջ շրջան մը կայ, բնակուած Ուկրանիացին աքսորեալներով, որ կ'ուզէ ռուսատկան հանրապետութենէն անջատուիլ եւ... «Արեւելեան Ուկրանիա» կոչուիլ: Գէ՞ք, չարունակեց, որ մի քանի հազար եաքութիւններ, որոնք Սիպերիոյ հիւսիս – արեւելեան ծայրամասը կը բնակին, ատերատգիր ունին ... արտօնութիւն, որ Միացեալ – Նահանգներուն միանան, քանի չատ աւելի մօտ են Ալասքայի նաւահանգիստներուն եւ օդակայաններուն, քան՝ Սիպերիոյ փոխադրամիջոցներուն (անշուշտ հասկնալի է որ նման խնդրանք ներկայացնողները հիւմըր ունին, լաւ ձեւ մը գտած են, ընդգծելու համար – յաչինութեան համար իրենց ներկայացուցած պահանջները): Ապա, Թաթարները եւ Պաշկիրները ինքնավար ըանրապետութիւն չեն ուզեր, աւելի մեծ ազգային հանրապետութիւններ կ'ուզեն, Ուկրանացիք՝ ճերմակ (Պիէլօ) Ռուսիոյ տարածքին կէսը Ուկրանիա կը համարին, եւայլն: (Կօպըլ նոյնիսկ վոքը քարոզչական ունէր, այս զանազան պահանջքները տղածելով): Հարցն այն է որ հայկական պահանջքը աւելի արդար է, քան՝ ուրիշներ, ըսաւ ան, սակայն այդ չի նշանակեր բաւական ըլլալ:

Խորհրդային ռէժիմը, ոչ անգեալին, այսօր, երբեմ (ինք էր ընդգծողը) խոստացած որ ամէն ազգութեան իր դամասին մէջ պիտի պարփակուի: Լմորձեց ամէն ազդութեան իրաւունք տալ, որ նոյնը չէ: Ստալին նախընտրեր որ Հայերը մնան Ադրբեջանի մէջ, եւ գայլայլօրէն կը քարոզէր իր մտերիմներուն որ ոչ մէկ Ադրբեջան, այլ իրաքանչիւր հանրապետութիւն իր ուած փոքրամասնութիւնը պէտք է նեննայ, – չսիրուած, ուրեմն անապահով ուրեմն պահեալ Մոսկուային, հլու – նազանդ անոր եւ կրեմլինի զորձը տարող, ապա նաեւ՝ կրեմլինի քաթեան նոխազը, եթէ հարցերը ծանրու վատթարանան: Կորբաչով այս ծիքը չի լսեր, ըստ Կօպըլի, անկասկած որ Փոլիթբիւրոյի ուս դամներէն տմանք դոնէ կը պահեն զինեան դիրքը:

Տրուած ըլլալով այս բոլորը, համար Կորբաչով բան մը ընելու կը զգայ, հարց տուաւ Կօպըլ: Նախ՝ ոչինչ ընել, կը նշանակէ ոչ ապատժել Հայերը, այլ նաեւ վրդմաՍպիտակի, Սումգայիթի համակարելի չէ: Ադրբեջանի կուսակցութիւնալ, ժողովուրդն ալ պէտք է առնչր մը, որ ամէն ինչ կարելի չէ փրկել նակութիւն ստեղծելով:

Եւ յետոյ, ըսաւ Կօպըլ, մի՛ մոռնաք առանց ռուս մտաւորականութեան նականները, գրողները, բոլորը միակորբաչով չի կրնար շահիլ, – անոնք իր առաջին ու վերջին դէնքը, թէ պնակալութեան դէմ, թէ ալ միայն Թապաշա եւ անվատահելի զանգուած դէմ: Այդ մարդիկը Հայոց դասը կը նկատեն ընդհանրապէս, Սախարովի նակը չէ: Մէկ կողմէն Կորբաչով համոզել այդ մտքի մարդիկը, որ ալ յանցաւոր են (ուրեմն՝ մամլոյ սուրը, Զուարթնոցի մասին), մէկ կողմէն փոփոխութիւններ եւ բարելաւումներ ռաջարկեց, – նախ՝ դրամի ներդրում ցախի համար, ապա նոր վարչական ճակը, որ անտեսր է, Խորհուրդին մէջ:

Անշուշտ նման բարեփոխութիւն կրնան նոր խնդիրներ յարուցանել: 1988 Հոկտեմբերին Ադբատի Վոլսքի, որ բաջովի տեղական էր արցախեան տեսական հարցերուն համար, որոշեց ոնել որ Արցախի մէջ ալխանիի զատարան մը չինուի Արցախի հայ ատատարդներուն դործ հայերէնով պատակով: Այս որոշումը ցոյց կուն նորէն, ըսաւ Կօպըլ, թէ որքա՛ն բոհ խորհրդային դիւանակալութեան մքը: Այնքան տանեմ ի վեր կրցած են բենց անմիտ, անմտածուած որոշումդործադրել առիպել, որ չեն մտածած ինչ հետեւանքներ կրնայ ունենալ զատարան, – նախ՝ ահաւոր մեծ քանջուր կը գործածէ այդպիսի կառոյց Ադրբեջանի կարեւոր գետակներէն քանիին ափունքները Լեռնային Ղարաղի մէջ են, առաջարկուած զատարմօտ: Ադրբեջանցիք արդարացիօրէն զոքեցին, քանի որ անոնք չատ լաւ տեն թէ ինչպէս աւելի ճարտարարուեցող Հայաստանը եւ Ռուսիան տանած են իրենց դետերն ու լիճերը: շուշտ ասիկա պատրուակ մըն ալ էր բենց համար, ըսաւ Կօպըլ, սակայն միայն պատրուակ մը:

Եզրափակելով, Կօպըլ հաստատեց Կորբաչով բաւական սխալներ գործկամ արտօնեց որ իր անունով գործուի Ի վերջոյ, Դեկտեմբերին նոր յանձխումբ մը կազմեց որ ազգային հարցերպիտի զբաղի, եւ որուն հետ առօրեայ կապ պիտի չունենայ ինք: Ովքե՞ր անդամները այդ յանձնախումբի – խորհուրդին: Առաջինը, Ռիժկով, կարհաստատակչռուած, ծանօթ՝ Հայաստանի մէջ իր տարած գործունէութեան երկրաչարժի օրերուն: Երկրորդը՝ Սիկով, ճերմակ ռուս եւ աշխատած իր կակցութեան քարտուղարը, այլ ազգին, սլաւ հանրապետութեան մէջ: Երրորդը՝ Եազով, գինուորական Վիլնիւսի ամենակարող աշակերտը: Իսկ Լիզաչովը, – խորհրդային բանակի, բենց Խորհրդային Միութեան ամէնէն ազդեցիկ տեսաբանը՝ ազգային հարցերու:

1988 Դեկտեմբեր 10–էն ի վեր այս բոյֆայի ազդեցութիւնը կը տեսնուի արդէն, ըստ Կօպըլի: Օրինակ՝ անկէ առաջ խորհրդային մամուլը իր դեկավարութեան անորոշ մտաւիճակը կը ցոլացնէր

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

2932 ԹԻՒ ՕՐԷՆՔԸ ԵՒ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ ԼԵԶՈՒՆ

Փաստաբան Ֆամպէր Սոյփաճի ստորագրութիւնը կը կրէ այս գրութիւնը որ հրատարակուած է «Իքթիսատ Տօղրու» շաբաթաթերթին Յունուար 29–ի թիւին մէջ: Յօդուածին մատնանշած պարագաները զարմանալի չեն այնքան, որքան նը– մայ էջի մը տեղ գրաւելը մամուլի մը մէջ, որ լայնախոհութեան ու հրապարակայնութեան ախոյեան մը չէ:

***

2932 թիւ օրէնքը մէկն է անոնցմէ ո– րոնք կանքի կոչուեցան Խորհրդակցական Ժողովին եւ Ազգային ապահովութեան յանձնախումբին գոյութեան վերջին պահերուն, եւ որոնք կը հակադրուին օ– րէնսդիրութեան թեքնիքին եւ արամաբանութեան:

Օրէնքը կը կոչուի «Թրքերէնէ տարբեր լեզուներով կատարուելիք հրատարակութիւններու օրէնք»: (Ընդունուած է 19 – 10 – 1983–ին, Պաշտօնական Թերթին մէջ հրատարակուած՝ 22 – 10 – 1983–ին):

Ո՞ր լեզուն կ'արգիլէ այս օրէնքը: Հակառակ որ օրէնքին Բ. յօդուածը կը կրէ «Մաածումներ յայտնելու եւ հրատարակելու համար անպործածելի լեզուներ» ենթախորագիրը, հոն արգիլուած ոչ մէկ լեզու նշուած է բացայայտ կերպով:

Արգիլեալ լեզուն սահմանուած է հետեւեալ անօրինութեամբ. «Արգիլուած է մտածումներ հրապարակել, տարածել եւ հրատարակել Թուրք Պետութեան կողմէ ճանչցուած Պետութիւններու առաջին պաշտօնական լեզուներէն զատ որեւէ լեզուով (յօդուած 2)»: Այդ տրամադրութիւնը կ'արգիլէ անգլերէնը, Ֆրանսերէնը, ռուսերէնը կամ պուլկարերէ՞նը: Ոչ: Առանք Թուրքիոյ հանրապետութեան կողմէ ճանչցուած Պետութիւններու առաջին պաշտօնական լեզուներն են. օրէնքը ա– սոնց չի վերաբերիր: Օրէնքը կ'արգիլէ՞ յունարէնը, հին Թրքերէնը, հայերէնը: Ո՛չ: Որովհետեւ օրէնքին նոյն յօդուածին երկրորդ մասը այս լեզուները արգելքի ահմանէն դուրս կը ձգէ հետեւեալ որոշումով. «Նշուած են կանոնադրութեան այն տրամադրութիւնները որոնք կը վերաբերին դաստիարակչական, կրթական, գիտական հետազօտութեան եւ հասարակական հաստատութիւններու եւ հիմնարկներու հրատարակութիւններուն, եւ որոնք ճշդուած են Թուրքիոյ եւս մաս կազմած միջազգային համաձայնութիւններով»:

Օրէնդիրը կ'ուզէ արգիլել կենդանի լեզու մը, սակայն չի համարձակիր բացայայտօրէն ըսելու: Լեզու մը որ Թուրքիոյ հանրապետութեան տարածքին մէջ կը խօսուի, կ'երգուի: Քրտերէնն է արգիլուած լեզուն:

Քանի որ Թուրքիոյ հանրապետութեան ահմաններուն մէջ ապրողները օրէնդիրին նպատակը զուշակելու կարողութենէն զուրկ են, պէտք է յայտնել թէ օրէնքը ի՛նչ բան կ'արգիլէ: Հակառակ պարագային կարելի չըլլար լուծել այն հարցը թէ ո՛ր պարագաները կը բռնաբարեն այս օրէնքը. նման օրէնքներ թէ՛ կիրարկելի ուժ չունին եւ թէ իրարան– ցում ստեղծելէ ուրիշ բանի չեն ծառայեր:

Թրքերէն որեւէ բառարանի մէջ հետեւեալը կը կարդանք «մայրենի» բառին դիմաց. «մայրենին, այն լեզուն է որ մարդ կը սորվի իր շրջապատէն, ընտանիքէն»: 2932 թիւ օրէնքին Գ. յօդուածը որ ով գիտէ ինչ տրամաբանութեամբ գրի առնուած է, կ'ըսէ «Թուրք հայրենակիցներու մայրենին թրքերէնն է»: Լա՛ւ, Թուրքիոյ հանրապետութեան քաղաքացի Հայերու, Յոյներու, Արաբներու կամ Քիւրտերու մայրենին թրքերէ՞նն է:

Նոյն օրէնքին այս յօդուածը կ'արգիլէ այն ամէն կարգի գործունէութիւնները որոնք կը միտին որպէս մայրենի գործածել ու տարածել թրքերէնէ տարբեր լեզու: Արաբները, Յոյները, Հայերն ու Քիւրտերը պիտի չկարենա՞ն իրենց լեզուով խօսիլ իրենց զաւակներուն հետ: Պիտի չկարենա՞ն իրենց լեզուն սորվեցնել անոնց: Ուրեմն, վերջերս արտօնելով որ բանտարկեալները իրենց պարագաներուն հետ քրտերէն խօսին, վարչապե՞տն ալ բռնաբարեց օրէնքին այս տրամադրութիւնը:

Օրէնքին Գ. յօդուածը հետաքրքիրներու եւ բողոքի ցոյցերու ընթացքին, այնքան առեն որ տեղական իշխանութենէն արտօնութիւն չէ առնուած, նոյնիսկ եթէ արգիլուած լեզուներու խումբին չպատկանի, կ'արգիլէ թրքերէնէ տարբեր լեզուով գրուած ազդերը, պաստառները եւայլն: Արդեօք, կուսակալութենէն արտօնութի՞ւն առած էին անոնք որոնք Իզմալը Մալաթիոյ մէջ դիմաւորեցին անգլերէն պաստառներով: Կամ կիւնէշ Թանէր վրան «նօ նօ» գրուած իր չապիկին համար ո՞ր կուսակալութենէն հրաման ունէր: Եթէ ոչ, արդեօք օրէնքները միմիայն ղեկավարուողնե՞ր համար արգելքներ կը բերեն:

2932 թիւ օրէնքը ութ յօդուած ունի որոնց երկուքին մէջ ամփոփուած են արգելքները: Այս օրէնքը որ թեքնիք տեսակէտէ պարզորոշ չէ ու մտքի բուռն մարզանք մը կը պահանջէ բերած արգելքները տարվելու համար, կը հակասէ Թուրքիոյ իրավիճակին: Օրէնքը ուղղակի կը հակադրուի Սահմանադրութեան թիւ 10 եւ 11 տրամադրութիւններուն, որոնց– մէ առաջինը օրէնքին առջեւ հաւասար կը նկատէ մարդիկը, իսկ երկրորդը կը չեզոքէ թէ օրէնք մը չի կրնար հակասել Սահմանադրութեան:

1982–ի Սահմանադրութեան առաջաբան 15–րդ յօդուածին համաձայն կարելի չէ դատարան ներկայացնել այս օրէնքին Սահմանադրութեան հակադրուող բնոյթը: Ցայտնի չէ նաեւ թէ երբ կիրարկութենէ պիտի դադրի Սահմանադրութեան առաջաբան այս տրամադրութիւնը: Անունը «առաջաբան» է, սակայն չատ յստակ չէ թէ ինք պնայո՞ւն է, թէ մնայուն: Երբ դատարանները ճշդեն թէ այս օրէնքը հակառակ է Սահմանադրութեան, մեծ անելի մը առջեւ պիտի գտնուինք: Օրէնքը Սահմանադրութեան տրամադրութիւններուն պիտի հակասէ, սակայն Սահմանադրական ատեանը ո՛չ պիտի կրնայ ճշդել այս պարագան, ոչ ալ օրէնքը ջնջել:

Առաջաբան յօդուածը, անունէն ալ յայտնի է, պէտք է ժամանակամիջոցով մը սահմանափակուի: Իմ կարծիքով, առաջաբան 15–րդ յօդուածին պայմանաժամն ալ, 1983–ին, Ազգային Մեծ Ժողովին նախագահական դիւանին կազմութեամբ վերջ գտած է: Մինչդեռ այս յօդուածը չէ դադրած կիրարկութենէ:

Եթէ նոյնիսկ կարելի չէ պնդել թէ թիւ 2932 օրէնքը կը հակասէ Սահմանադրութեան, անիկա բացայայտ կերպով հակառակ է ԼՕԶԱՆԻ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ, որ Թուրքիոյ հանրապետութեան հիմնարկութեան համաձայնութիւն է եւ որով կը բնորոշուի Թուրքիոյ հանրապետութեան դոյութիւնը:

Թուրքիոյ հանրապետութիւնը ստորագրելով Լոզանի դաշնագիրը առանձնած է երաշխաւորի դիրքը, թէ փոքրամասնութիւններու վերաբերող օրէնքները, ինչպէս կ'ըսուի թիւ 37 տրամադրութեան մէջ «38 – 48–րդ յօդուածները հիմնական յօդուածներ են ու ոչ մէկ օրէնք, ոչ մէկ կանոնադրութիւն եւ ոչ մէկ պաշտօնական կարգադրութիւն չի կրնար հակասել կամ հակադրութեան մէջ ըլլալ անոնց հետ»: Լոզանի դաշնագրին այս տրամադրութիւնը յստակօրէն ցոյց կուտայ թէ 2932 թիւ օրէնքը կամ Թուրքիոյ հանրապետութեան Սահմանադրութիւնը չեն կրնար հակադրուիլ նոյն դաշնագրին փոքրամասնութիւններու վերաբերող յօդուածներուն:

Լոզանի դաշնագրին 39–րդ յօդուածին 4–րդ տրամադրութիւնը կ'ըսէ. – «Ոեւէ Թուրք քաղաքացիի համար անձնական կամ առեւտրական յարաբերութիւններու, կրօնքի, մամուլի, հրատարակչական մարզերու մէջ ու հաւաքոյթներու ընթացքին որեւէ լեզու գործածելու արտօնութեան դէմ ոչ մէկ սահմանափակում պիտի դրուի»: Լոզանի տրամադրութիւնները դերակշիռ են, թէ 2932 թիւ օրէնքը: Լոզանի համաձայն 2932 թիւ օրէնքը իրաւագիտական ոչ մէկ արժէք կրնայ ունենալ: Որովհետեւ Թուրքիոյ հանրապետութիւնը ստանձնած է երաշխաւորութիւնը թէ ոչ մէկ օրէնք պիտի պատրաստէ որ զերակշիռ ըլլայ Լոզանի դաշնագրին փոքրամասնութիւններու վերաբերող տրամադրութիւններէն: Սակայն ինծի կը թուի թէ անոնք, որոնք պատրաստած են 2932 թիւ օրէնքը ու մինչեւ այսօր կիրարկութեան մէջ կը պահեն զայն, տեղեակ չեն Լոզանի Խաղաղութեան դաշնագրին:

Այս դաշնագրին 39–րդ յօդուածին մէջ կ'ըսուի. – «Անմերժելի իրաւունք մը ընձեռով հանդերձ պաշտօնական լեզուի դոյութիւնը, այն հայրենակիցներուն որոնք թրքերէնէ տարբեր լեզու մը կը խօսին ամէն դիւրութիւն պիտի ընծայուի, որպէսզի դատաւորին առջեւ կարենան բերանացի գործածել իրենց լեզուն»: 2932 թիւ օրէնքը փոխանակ դիւրութեան, նախընտրած է պատժել ամէն անոնք որոնք թրքերէնէ տարբեր լեզու մը կը գործածեն:

Քիւրտ ամբաստանեալներու դատաբանը քրտերէն խօսելու պահանջը Լոզանի դաշնագրին հակասող ընթացքով մը մերժելէ զատ, այդ ամբաստանեալները կը վարուին ատեանէն:

Երկրին իրավիճակին եւ միջազգային դաշնագիրներու բացայայտօրէն հակադրուելով, Խորհրդակցական Ժողովին եւ Ազգային ապահովութեան յանձնախումբին կողմէ հորը նետուած թիւ 2932 «քարը» տեսնենք Խորհրդարանի 450 երեսփոխանները պիտի կրնա՞ն դուրս հանել:

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ԵՒ ԱՐԱՄ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ՄԱՐՍԻԳԼ. – («Յառաջ»). –

Հաւատարմութեամբ, ասանդ մը պահելու եւ փոխանձելու նախանձախնդրութեամբ, Կիրակի, Մարտ 12–ին, ինչպէս ամէն տարի, Մարսէյլի Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը, հանդիսաւոր կերպով ոգեկոչեց հերոսամարտին 74–րդ տարեդարձը նուիրուած անոր հերոսին՝ Արամ Մանուկեանի մահուան 70–ամեակին առիթով:

Առաւօտեան, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական պատուիրակ եւ Փարիզի առաջնորդ՝ Գիւտ Արքեպիսկոպոս Նազդաչեանի մատուցմամբ եւ նախագահութեամբ, կատարուեցաւ հանդիսաւոր պատարագ եւ մաանաւոր հոգեհանգիստ ի յիշատակ հերոսամարտի զոհերուն եւ յատկապէս Արամ Մանուկեանի: Մեծ Պահոց, Զ. Կիրակին, Գալլոտաեան Կիրակին, ըլլալով ոտնը Գրիգոր Լուսաւորչի հարչարանքներուն եւ Խոր Վիրապ մուտքին, Գիւտ Արք. Նազդաչեան չէշտը դրաւ հաւատքի զօրութեան, արիութեան եւ յարատեւութեան վրայ, ինչպէս նաեւ վտահութեան վրայ հայ մողումներուն մէջ, նոյնքան առաքինութիւններ որոնք, բաւ, ունէին Վանի հերոսամարտի մարտիկները մղելով ճշդենամժամային կռիւներ յանուն ազգութեան եւ անոր յաւերժութեան:

Եկեղեցիէն յետոյ, ժողովուրդը հաւաքուեցաւ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահը ուր կատմակերպուած էր հացկերոյթ մը: Տօնախմբութիւնը բացաւ Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան նախագահը՝ Ս. Լեքճան Պապայեան յիշելով հերոսամարտի պատմական արժէքը, խօսելով Հայաստանի վերջին դէպքերուն վրայ՝ դարբաղեան չարժում եւ երկրաշարժ, յայտարարելով թէ օրուան հասոյթը կը յատկացուի Հայաստանի աղէտեալներուն: Շնորհակալութիւն յայտնեց իրենց ներկայութեան եւ մասնակցութեան համար՝ Գիւտ Արք. Նազդաչեանին, որուն փարիզէն կ'ընկերանար Արնուվիլի հոգեւոր հովիւը՝ Մեսրոպ Ա. Քհնյ. Ժամկոչեան, Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեանին չրջապատուած Վաչէ Ծ. Վրդ. Իղնատիոսեանէ, Մովսէս Ա. Քհնյ. Գալէնտէրեանէ, Եղիշէ Ա. Քհնյ. Փանոս Թանէ, Մակար Ա. Քհնյ. Նաճատ Թանէ:

Յօդանակի պաշտօնը վարեց վանեցի Վանեան իր յատուկ չեշտով՝ Անահիտ Հայազործեան: Արտասանեց Միհրան Աւետեան, Յովհաննէս Թումանեանէն երկու քերթուածներ «Հին Օրհնութիւն» եւ «Հայրենիքիս հետ»: Գնահատելի են այս երիտասարդին ջանքերը որ հայերէնը սորված է չաբաթօրեայ դասընթացքնե– րուն մէջ եւ սակայն կ'արտասանէ մաքուր առոգանութեամբ եւ զգայնութեամբ: Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի արժէքաւոր մենակատարներէն՝ Եւա Աբեթեան մենակատարեց՝ «Կռունկ» եւ «Մխիթեռնակ»: Իսկուհի Հրաչեան արտասանեց՝ «Մայրը» Իսրայէլ Տէրունիէն: Սիմոն Աւետեան անդամ մը եւս հրամցուց իր «Տըլէ եամանը»:

Օրուան բանախօսն էր Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան: Ինամուած ճառով մը ներկայացուց Արամ Մանուկեանը որ Թրծուած Բաքուի եւ Կարսի յեղափոխական հնոցներուն մէջ պիտի նուաճէր Վասպուրականը եւ դառնար անոր Սպրիթեան հերոսամարտին կերտիչը: Սպա, պիտի ապահովէր յաղթանակը Արարատեան աշխարհին: Արամի կազմակերպչական տաղանդը, զեկավարի հարուստ փորձառութիւնը պիտի կերտէր Սարտարապատի դառնալով դարբինը Հայաստանի Մայիսեան Անկախութեան: Ցետոյ Եպիսկոպոսը գծեց Արամ Մանուկեանի կեանքի ճանապարհը, իր ծննդավայրէն՝ Շուշիէն, Երեւան՝ ուր կ'աշակերտի թեմական դպրոցին, Բաքու ուր կը դառնայ կուսակցական զեկավար, Գանձակ, Թիֆլիս, Ալեքսանդրապոլ, Կարս ուր կը կազմակերպէ ըմբոստացում ու պայքար: Ցետոյ, Արամ կ'անցնի երկիր: 1905 – 1906 թուականներուն կը գտնուի Վան, ուր կը ջանայ համադրել ներքին ուժերը եւ դիւանագիտական եւ բարեկամական յարաբերութիւններ հաստատել Քիւրտերուն եւ Թուրքերուն հետ: Վրայ կուգայ 1908 Յուլիսի Սահմանադրութիւնը իր յոյսերով եւ ապա յուսախաբութիւններով: Իշխանի եւ Վռամեանի ապստամբութեան պարագաները պատմելէ յետոյ, բանախօսը տուաւ Վանի ինքնապաշտպանութեան պատրաստութիւնը եւ ապա կռիւներուն նկարագրութիւնը Ապրիլ 6–էն մինչեւ Մայիս 3, այսինքն պարտուած Թուրք բանակին փախուստը եւ ժամանումը հայ կամաւորական խումբերուն: Հուսկ, ռուսական բանակին մուտքը եւ Արամին նշանակումը Վանի կառավարիչ: Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեան մանրամասնօրէն անդրադարձաւ Արամի ներկայութեան վրայ Երեւանի մէջ Դեկ. 1917–էն մինչեւ 1918 Մայիս, Սարդարապատի յաղթանակը եւ Հայաստանի Հանրապետութեան կազմութիւնը, որուն մէջ Արամ Մանուկեան զարձաւ Ներքին Գործոց Նախարար: Արամ Մանուկեան կը մեռնի Երեւան, 1919, Յունուար 29ի, բժաւոր տիֆէ. իրմէ 10 օր առաջ նոյն հիւանդութենէն մեռած էր Ռոստոմ Թիֆլիսի մէջ:

Այս բանախօսութենէն յետոյ, չարունակուեցաւ զեղարուեստական բաժինը՝ նուագով, երգերով: Տեղի ունեցաւ հանդանակութիւն եւ կարճ ժամանակի մէջ հաւաքուեցաւ քան հազար Ֆր.:

Գնահատելի են ճիգերը, Մարսէյլի Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան, որ երէցներով եւ երիտասարդներով վառ կը պահէ յիշատակը անոնց, Արամ Մանուկեանի եւ իր զինակից ընկերներուն, որոնք կերտեցին մեր նորագոյն պատմութեան մէկ փառաւոր էջը եւ արժանի են հայ ժողովուրդի յաւերժական յարգանքին եւ երախտագիտական զգացումներուն:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

(Շար. 5 եւ վերջ)

մէկ չաբաթ Հայերը պաշտպանելով, յաջորդ չաբաթը՝ զիրենք այպանելով: Հիմա ուելի մտածուած եւ հաւասարակշռուած են թէ՛ յօդուածները, թէ՛ ալ դրծունէութիւնը, – եթէ 10 ազրբէջանցի մանր ղեկավար կուսակցութենէն կը վտարեն, հինգ հատ ալ հայ կը պատժեն նոյն օրը: Կ'ուզեն, ամէն բանէ ուելի, անաչառ երեւիլ: Ռիժկովեան այս յանձնախումբը կը մեղադրուի Կորբաջովի կողմէ, եթէ սխալ քայլ առնէ: Երբ լաւ գործ մը կը կատարէ, անմիջապէս կը զովուի մամուլին մէջ, իբր մարմնացումը Կորբաջովի հաշտարար եւ անաչառ ոգիին, Այլ խօսքով, Կորբաջովին վտանգ չի ներկայացներ Ռիժկով, երբ կը յաջողի, եւ անոր նոխազն է, երբ կը ձախողի:

Հետաքրքրական պիտի ըլլան յաջորդ ամիսները, տեսնենք: Հայերու ցոյցերը եւ Ազրբէջանցիներու հակադարձութիւնը ամէն ինչ փոխեցին Խորհրդային Միութեան մէջ: Կորբաջով կը ծրագրէր ժողովուրդը, զանգուածը, ցոյցը գործածել, բռեժնեւեան վարչական մարդոց դէմ. սակայն անոնք յաջողեցան ուելի ազդու ձեւով, ցոյցը խուժանի վերածելով, հակադարձել իրեն: Հիմա ինքը մէկ – մէկ կը պաշտօնազրկէ Ազրբէջանի եւ Հայաստանի բարձր – բռեժնեւեաններ, սակայն անկէ անդին կը մնայ մաֆիան: Որքա՞ն ալ զօրաւոր եւ ուազակ էր այդ մաֆիան, Բաքուի մէջ, հաւատացէ՛ք հաստատեց կօպըլ, որ ա՛լ ուելի տարածուած է ան եւ զօրաւոր, Վրաստանի մէջ, Շեվարնաձէի երկրին մէջ, եւ նոյնիսկ ուելի սերտ կապեր ունի այդ մաֆիան, փողոցի զանգուածին, խուժանին հետ: 1988–ի դասերը ինչպէ՞ս պիտի կիրարկուին 1989–ին, Վրաստանի մէջ: Պիտի յանդգնի՞ Մոսկուան չարժիլ, թէ ոչ: Կը մնայ սպասել:

Այրի Տիկին Սրա Սերոբեան, Տէր եւ Տիկին Սերովբէ Սերոբեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սերոբեան եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Ռաֆֆի Կազրիկեան, Էրիք Կազրիկեան, ինչպէս նաեւ Եաղմուրեան, Մկճկլեան եւ Մանուկեան ընտանիքները յաւուղ կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, եղբօր, հօրեղբօր, քեռայրին եւ աղգականին՝

ԱՐԱ. ՍԵՐՈԲԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ 77 տարեկանին, Կիրակի, Մարտ 13–ին, սրտի տագնապի հետեւանքով։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Մարտ 20, ժամը 14·30–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէն – Ռոմինալ գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Արա Սերոբեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն։

TEP
direction Guy Rétoré
159, avenue GAMBETTA
75020 PARIS
— tél. : 43 63 20 96 —
du 28 Février au 31 Mars
L'ANKOU
DE
JEAN-JACQUES
VAROUJEAN
par la Limousine —
Centre Dramatique National
Mardi - Mercredi - Vendredi - Samedi
20h30
Jeudi 19h / Dimanche 15h

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՅ ԿՆՈՋ ՄՏՔԻ ԵՒ ՏԱՂԱՆԴԻ ՓԱՌԱՏՕՆ

Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ տիկնանց Յանձնախումբը Մայիս 26, 27 եւ 28 թուականներուն եկեղեցւոյ մշակութային տան սրահին մէջ կը կազմակերպէ «Հայ կնոջ մտքի եւ տաղանդի փառատօն»ը։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ յիշեալ թուականները եւ չխաչաձեւել։ Մանրամասնութիւնները յետագային։

ՓՈՂԱՆ ԾԱՂԿԵՑՍԱԿԻ

ՔԱՆՆ – ԼԱ. – ՊՈՔՔԱ. – Պր. Գառնիկ Գարսեան Հմայեակ Յարեթ-նագովեանի մահուան առթիւ, իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր ողբացեալ հին բարեկամին ընտանիքին եւ փոխան ծաղիկի 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Հրայր Թոռոսեանին եւ իրենց հարազատներուն՝ իրենց հօր՝ Հմայեակ Յարեթ-նագովեանի մահուան առթիւ։

Այս առթիւ, Շրջանային վարչութեան անդամները 1000 Ֆր. կը նուիրեն Պան – եէօլի Բահաղեան մասնաճիւղին։

⁂

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Յովսէփեանի եւ իր հարազատներուն, իր փեսային՝ Փասքալ Էսայեանի մահուան առթիւ։

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

La Croix Bleue des Arméniens de France recrute, pour sa colonie de Bellefontaine, séjours de Juillet et Août 1989 :

— directeurs-adjoints
— infirmiers
— intendants
— économes
— cuisiniers et aide-cuisiniers
— hommes d'entretien
(avec permis de conduire)
— moniteurs diplômés BAFA
(pour ces derniers, candidatures à adresser avant le 31 mars 89).

⁂

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche, pour ses camps itinérants (juillet et août), directeurs diplômés et directeurs-adjoints.

Candidatures à envoyer à l'adresse suivante :
C.B.A.F.—17, rue Bleue — 75009 Paris

POUR TOI, ARMÉNIE

RAPPEL DES ADRESSES
POUR L'AIDE A L'ARMENIE

AZNAVOUR POUR L'ARMENIE
76-78, ave. des Champs-Elysées
75008 PARIS

⁂

S.O.S. - ARMENIE
15, rue Jean Goujon, 75008 PARIS

⁂

C. B. A. F.
OPERATION ARMENIE
17, rue Bleue, 75009 PARIS

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պօսթոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը կազմակերպած է չարժապատկերի ցուցադրութիւն մը «Սիրոյ խոստումը», Կիրակի, Ապրիլ 9, Պօսթոնի Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։

– ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ –

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 21,
Յիշատակ Տաքը Կուսանաց
ժամը 16·30–ին երեկոյեան ժամերգութիւն։

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱՆԱՆՑ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ. –
Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 18–ին։

ՊՈՒԼՎ· OSSO — Ս· ՅԱԿՈԲ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ. –
ժամերգութիւն՝ ժամը 18·30։

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս· ԹԱԴԷՈՍ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. –
Փոքրիկներու հաղորդութիւն՝ ժամը 9–ին։

U.G.A.B. AIDE A L'ARMENIE
présente
une nouvelle comédie musicale pour petits et grands
d'après la pièce de SCHWARTZ tirée des contes d'ANDERSEN,
adaptation, mise en scène, paroles et musique
NAREK DOURIAN

LE ROI NU
avec pour la 1ère fois en France
RAFFY KOTANDJIAN
acteur vedette du Théâtre Dramatique d'EREVAN
venu spécialement pour cinq représentations
exceptionnelles au profit des victimes du séisme

PARIS

Les dimanches 26 Mars - 9 Avril à 17 heures
au Théâtre DES ARTS HEBERTOT
78 bis, Bld. des Batignolles — 75017 Paris (M° Villiers)

MARSEILLE

Samedi 15 Avril à 20h30
au Théâtre de l'ODEON
162, la Canebière
13001 Marseille
Réservations :
91. 47. 61. 29
91. 87. 18. 43 (après 19h)

LYON

Dimanche 16 Avril à 15h30
à la Salle VICTOR HUGO
Mairie du 6e
33, rue Bossuet
69006 Lyon
Réservations :
78. 42. 75. 95

VENTE DES BILLETS : PRIX DE 50 à 250 Frs.
—— U.G.A.B. : 11, square Alboni, PARIS 16e — Tél. : 45 20 03 18
—— TELE CONDORCET : 175, ave. Jean Jaurès, CLAMART — Tél. : 46 42 56 17
—— Epicerie NAHIRI : 8, Bld. Carnot, ALFORTVILLE — Tél. : 43 68 82 86

Meubles **Ghazarian**
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 21
MARDI
21 MARS
1989

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅԿԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱԽԱՐԾ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel. . 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.975 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 64e ANNEE — No 16.975

ԹԱՂԱՊԵՏԱԿԱՆ

- ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԶԳԱԼԻ ՅԱՌԱՋԴԻՄՈՒԹԻՒՆ
- ՇԻՐԱԿ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿ ԿԸ ՏԱՆԻ ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԼԻՈՆ
- ՎԻԿՈՒՌՈՒ՝ ՏԵՐՆ ՈՒ ՏԻՐԱԿԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ

Փ· ՏԵՎԷՃԵԱՆ, ՄԱԿԱՐԵԱՆ
ՎԵՐԼՈՒԾՈՒՄՆԱՏ

Շիրաքի ամբողջական յաղթանակը կրկնուելու համար, այս երկրորդ շրջանին, ամէն մարդ կը պահէր, որոնց մէջ միայն 20–րդ թաղամասը խնդրոյ առարկայ էր, բայց Պառիսի 536 ձայնի առաւելութեամբ յաղթանակը տարաւ: 1983-ի նման, ժաք Շիրաք կը յաջողի ձեռք ձգել մայրաքաղաքին քան թաղամասերը: Նոյն պատկերը պարզեց Լիոն, ուր Միշէլ Նուառ իր ցանկերով չախչախիչ յաղթանակ մը տարաւ բոլոր թաղամասերուն մէջ, եթէ նոյնիսկ Լիոնի վաղուան քաղաքապետը քիչ մը «անառակ որդի»ն է էն–փէ–էն–ի: Հոս, ինչպէս այլ քաղաքներու մէջ, ընդհանրապէս տարիքն ալ իր դերը խաղացած է: Ֆոլոնի 78 տարեկան ըլլալը բաւական կրկնուեցաւ եւ դիմացն ալ «եւրոտասարդ պայլ» մը կար, որ արտաքին առեւտուրի նախարար եղած առեն դրական աղդեցութիւն դործած էր:

Փարիզէն եւ Լիոնէն եաք, Մարսէյլն է որ հետաքրքրական պատկեր մը կը պարդէ: Վիկուռու եւ իր ցանկերը յաղթական են բոլոր ընտրաշրջաններու մէջ եւ ընկերվարական կուսակցութենէն արտաքսուած այս քաղաքապետին յաղթանակը նաեւ ու մանաւանդ չախչախիչ պարտութիւնն է կուսակցութեան պաշտօնական թեկնածուին՝ Միշէլ Փըզէի: Փ. Մօռուայի հաշիւը բաւական սխալ էր: Վիկուռուի կը մնայ սակայն ծրագիր մը ներկայացնել եւ իսկական քաղաքպետ մը դառնալ, քանի որ ցարդ միայն Տըֆէռի յաջորդն էր: Վիկուռուի ցանկերուն վրայ ընտրուած են նաեւ 5 Հայեր՝ Մաթիէօ Սոլաքեան (4–րդ ընտրաշրջան), ժաք Սամուէլեան (5–րդ), Էլիզ Ցակորեան (6–րդ), Ժորժ Ենովքեան (7րդ) եւ Ռաֆֆի Նազարեան (8–րդ):

Ցատկանշական կէտերը բազմաթիւ են այս անդամ: Գլխաւորն է, անշուշտ, ընկերվարական դիրքերու ամրապնդումը: Կը վերագտնեն դրեթէ ամբողջութեամբ, ինչ որ կորսնցուցած էին 1983–ին: Կը դրաւեն Ալզասի երկու քաղաքներ, որոնց մէ՛ Սթրազպուրկը, առաջին եւ միակ 100 հազար բնակիչէ աւելի ունեցող քաղաք մըն է, որ կ'անցնի 38ամեայ կնոջ մը ձեռքը: Մրլհուզ, Պրէսթ, Պլուա, Քէնփէր, Օրլէան, Ավինեոն, Պէզիէ, Տէնքէրք եւ Թուրքուէն եւս կ'անցնին ընկերվարականներու ձեռքը: Հակառակ ուղղութեամբ ձախէն աջերու ձեռքը կ'անցնին Ամիէն, Պուլոնը–սիւր–Մէր, Սէն–Շամոն, Քասթր, Լա Սիոթա, Լան, Պուրկ–ան–Պրէս: Համայնավարները կը կորսնցնեն Ամիէն եւ Լա Սիոթա, կը յաղթեն Լը Հավրի եւ Սէն–Քանթէնի մէջ: Բայց, պարզ է, որ ժորժ Մառչէ միշտ դոհունակութիւն կը յայտնէ որեւէ արդիւնք, եւ երբ կը ստիպուի պարտութիւն խոստովանիլ, մեղաւոր կը փնտռէ եւ ինչպէս միշտ մեղաւորն ալ ընկերվարական կուսակցութիւնը կ'ըլլայ: Ցատկանշական այլ կէտերու մէջ են անշուշտ հանգիներն ու Սզդ· ձախատը: Երկու ձախումներն ալ տեղ պիտի ունենան այլեւս թաղապետութեանց մէջ: Սզդ· ձախատը, Բ· Չրջանին, ցանկ ունէր 45 ընտրաշրջաններու մէջ եւ պարզ է որ ասիկա նպաստեց ընկերվարականներուն, քանի ձայները խլեց աջէն: Ֆ· Միթերան չատ լաւ գիտէր թէ ինչ կ'ընէր, երբ սկիզբէն, անուղղակի զարկ կու տար Ժ· Մ· Լը Փէնի, զայն թուննաւոր նուէրի մը վերածելով աջին համար, որ պիտի չհամաձակի դաշնակցիլ այդ բորոտին հետ: Ընդունուած երեւոյթ մըն է, որ երբ Լը Փէնի քուէարկողները ձախին օգտակար ըլլան, նախընտրաբար նկատի չառնուիր, բայց ամէն անդամ որ աջ թեկնածու մը ընտրուի, պրպտումներ կը կատարուին դանելու համար որ արդեօ՞ք Ազդ· ձախատէն չէ օգտուած: Այս վերջինն ալ աջը կը մեղադրէ, որպէս նպաստող ազդակ ընկերվարական յառաջդիմութեան: Այսպէս արտայայտուեցաւ Ժ· Մ· Լը Փէն: Ինք թեկնածու էր 20–րդ թաղամասը եւ 6498 ձայնով (11,02%) երրորդ դիրքի վրայ մնաց ձախերու եւ Պառիսիի եաին:

Անթոնիի մէջ, Փաթրիք Տէվէճեան վերընտրուեցաւ 14·053 ձայնով (55,10%) ընդդէմ ձախերու (44,90%): Մոնմորան–սիի մէջ ալ Պ· Մակարեան վերընտրուեցաւ (ԻԻ–ՏԷ–ԼԻՃ) ընդդէմ ձախերու եւ էն–փէ–էնի թեկնածուներուն, 272 ձայներու առաւելութեամբ ալ իր մրցակիցին վրայ:

× Պարտուած անձնաւորութիւններու մէջ է Միշէլ Տըպրէ (Ամպուազ):

Մանաւանդ դասեր չկան քաղելիք այս ընտրութիւններէն, որովհետեւ Ֆրանսացի քաղաքացին չատ աւելի լատ տրամադրութեան կը քուէարկէ քան ըստ տրամաբանութեան: Բայց եւ այնպէս յատակ է որ նախընտրաբար քուէ տուած է մատակարարողին քան՝ քաղաքական դէմքին: Ընդհանրապէս, երբ տարիքը խոչընդոտ չէ եղած վերընտրուած են նախկին քաղաքապետները, ինչ որ կը նշանակէ թէ հաշուեկշիռը իր դերը խաղացած է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, աւելի քան տասը հազար հոգի ցոյց մը ըրած են ի նպաստ Էլցինի, բաւական յանպատրաստից ձեւով, քանի որ նախատեսուած հանրահոդովը արդիլուած էր: Էլցինի դէմ քննութիւն կատարելու համար յատուկ յանձնախումբ մը նշանակուած էր Կեդրոնական կոմիտէի կողմէ, ելեկտրամեքենայի դործատան մէկ բանուորին այն մեղադրանքին պատճառաւ, որ Էլցին «չեղած է կուսակցութեան դիծէն»: Ասոր իրրեւ պատասխան, երբ որոշուած միթինկը չէ կրցած տեղի ունենալ, Կիրակի օր Մոսկուայի փողոցները փորձած են երթ մը կրեմլինի վրայ, բայց ապահովութեան ուժերը արդելք հանդիսացած են:

ՊԱՒԻԼ ԵԱՂՃԵԱՆՑ, օդահիներու պետը, որ խորհրդային օդանաւ մը դրաւած էր եւ զայն դէպի Իսրայէլ չեղած (Դեկտեմբեր 1–ին), 15 տարի բանտարկութեան դատապարտուած է, Մարտ 17–ին Մոսկուա: Իր երեք մեղսակիցներն ալ, որոնք բոլորն ալ ձերբակալուած էին Թել–Ավիւ հասած պահուն խակ, ապա արտաքսուած, 14 տարուան դատապարտուած են:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 52–ՐԴ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

Մարտ 17–ի եւ 18–ի մրցումներու արդիւնքներն են· –

Արարատ – Դինամօ Կ·	0 – 3
Դինամօ Մ· – Մետալիստ	0 – 3
Պամիր – Տորպեդօ	0 – 2
Զերնոմորեց – Ռոտոր	2 – 0
Շախտեոր – Ժալգիրիս	1 – 0
Դինամօ Թ· – Լոկոմոտիւ	1 – 1
Դնեպր – Զէնիթ	2 – 0
Սպարտակ (Մ·) – Դինամօ Մն·	3 – 2

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՑՔ

(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՓԵՏՐ· 28 / ՄԱՐՏ 14)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՖՈՆՏԸ

Մշակոյթի Հայկական Ֆոնտի դեղարուեստական կառոյներու հաւաքածոն հրըստացած է Ֆրանսահայ նկարիչ Զարեհ Մուրթաֆեանի չորս պաստառներով: Այդ կտաւները, Փարիզի մէջ, Մշակոյթի հայկական Ֆոնտի փոխ – նախագահ՝ Ժ· Ցակորեանի յանձնած է Ֆրանսահայ Մըշակութային Միութեան նախագահ՝ Ս· Թաթիկեան:

Զարեհ Մուրթաֆեանի ստեղծագործութեան տարբեր շրջաններուն պատկանող այդ չորս գործերը կը յանձնուին համապատասխան թանգարաններ: Ժամանակին նկարիչը, ինչպէս նաեւ յետագային իր որդին՝ Արմէն Մուրթաֆեան, Հայաստանի պետական պատկերասրահին նուիրած են կարգ մը կտաւներ:

Ժ· Ցակորեան յայտնած է, որ Փարիզի մէջ մշակութային պայմանագիրը ստորագրուած է Խորհրդային Մշակոյթի Ֆոնտի փոխ – նախագահ Գ· Միսանիկովի եւ Ֆրանսացի հանրային գործիչ՝ Լ· Վարսանոյի կողմէ: Այդ պայմանագրին կիսերէն մէկը կը վերաբերի Փարիզի մէջ կազմակերպուելիք Հայաստանի Մշակոյթի Ֆոնտի նկարչական գործերու ցուցահանդէս – վաճառքին, որուն հասոյթը կը յատկացուի երկրաշարժէն վնասուած արուեստի օճախներու վերականգման:

***

1989 Յունուարի գունաւոր չորս օրագոյց – բարիկներ հրատարակած է «Էրեբունի» հրատարակչութիւնը: Անոնցմէ մէկուն վրան պատկերուած է կեչառիսի վանքը, միւս երեքին վրայ Ց· Այվազովսկիի «Խաղաղ ծով (1863), Մ· Սարեանի «Արարատ մայրամուտ» (1958), Մ· Աւետիսեանի «Ջաջուռ» (1960) կտաւներու վերատպութիւններն են:

Օրացոյց – բացիկները հայերէն, ռուսերէն եւ անգլերէն մակագրութիւններ ունին: Անոնց վաճառքէն գոյացած դուրմարը եւս կը տրամադրուի արուեստի աւերեալ կեդրոններու վերականգնման:

***

Ուիլիըմ Սարոյեանի նկարիչ Մինաս Աւետիսեանի մասին արտայայտած խօսքերով եւ արուեստասէր Շահէն Խաչատրեանի համառօտ յառաջաբանով կը սկսի Հ· Բ· Ը· Միութեան փոխ – նախագահ Լուիզ Սիմոնի նախագահութեամբ Միացեալ – Նահանգներու մէջ հրատարակուած «Մ· Աւետիսեան» 1989–ի պատի օրացոյցը: Նկարիչին ծննդեան 60–ամեակին առթիւ լոյս տեսած օրացոյցը Լ· Սիմոնի նուէրն է Մշակոյթի հայկական Ֆոնտին:

***

ՁԱՐՏԱՐԱՊԵՏՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՍԵՄԻՆԱՐ

Ազէտեալ քաղաքներու նախագծումին օգնելու նպատակով ճարտարապետներու միջազգային ուսումնական սեմինար մը տեղի ունեցած է Երեւանի մէջ, կազմակերպութեամբ՝ խորհրդային ճարտարապետութեան կոմիտէի, ճարտարապետութեան միջազգային ակադեմիայի ու Մ·Ա·Կ·–ի:

Սեմինարին մասնակցած են աշխարհի առաջատար ճարտարապետներ, Ժ· Քանտիլիս (Ճունաստան), Փ· Վակօ (Ֆրանսա), Ֆ· Բանտելա (Սպանիա) եւ ուրիշներ:

***

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

«Արեւիկ» հրատարակչութիւնը ձեռնարկած է «Համաշխարհային դրականութիւն պատանիներուն համար» մատենաշարի հրատարակութեան: Այս առթիւ հրատարակչութեան դլխաւոր խմբագիրը, արձակագիր Գէորգ Դեւրիկեան տուած է մանրամասն տեղեկութիւններ:

– Մատենաշարին ստեղծման աշխատանքներուն մասնակցած են ծանօթ դրականագէտներ, դրողներ ու հրատարակիչներ: Թէեւ ուղեցոյցին վրայ դրուած է, որ մատենաշարը լոյս կը տեսնէ 50 հատորով, սակայն մեծ հաւանականութեամբ այդ թիւը բարձրանայ: Այդ մատենաշարը ոչ մէկ կերպով կը կրկնէ Մոսկուա լոյս տեսած «Համաշխարհային դրականութիւն երախաներու համար» ռուսերէն բազմահատորեակը: Հոն բաւական հարուստ կերպով ներկայացուած է հայ դրականութիւնը 10 հատոր: Այն կ'ընդդրկէ Գողթան երգերէն, Միջնադարեան երգերէն ու «Սասունցի Դաւիթ»էն մինչեւ խորհրդահայ եւ սփիւռքահայ դրականութիւն: Այս վերջինը ընթերցողին կը ներկայանայ երկու առանձնաձուլ հատորներով: 80 հազար տպաքանակով լոյս տեսնելիք մատենաշարը ստեղծելու առեն մենք ի նկատի ունեցանք թէ ըստփիւռքի եւ թէ Այրցախի ընթերցողները:

Նախատեսուած է արտասահմանեան դրականութեան տրամադրել 25 հատոր: 15 հատորով լոյս կը տեսնեն ռուս եւ խորհրդային ժողովուրդներու դրականութիւնը: Ատոնց մէջ բազմաթիւ դործեր առաջին անդամ լոյս կը տեսնեն հայերէն: Անյայտ թարգմանութիւնները կը ներկայացուին նորերով:

Այդէն լոյս տեսած է մատենաշարին անդրանիկ հատորը, որ կ'ընդդրկէ Տ· Տէֆոյի «Ռոպինսոն Քրուզօ» եւ Ջ· Տիքընսի «Օլիվըր Թուիսթի արկածները» վէպերը: Հատորները լոյս կը տեսնեն ըստ նպատակայարմարութեան, եւ ոչ թէ ժամանակագրական կարգով: Այժմ տպագրութեան յանձնուած են երեք հատորներ: Մէկուն մէջ պետեղուած են հին Ճունաստանի ու հին Հռոմի բանաստեղծներն ու ողբերգուները: Յաջորդ հատորը կը ներկայացնէ հայ պատանիներ Շիրվանզադէի, Նարդուսի, Մուրացանի եւ Վրթանէս Փափազեանի վիպակներն ու պատմուածքները: Երրորդ դիրքին մէջ դետեղուած են ռուս դրողներու ստեղծագործութիւնները:

Տարեկան լոյս կը տեսնէ նուազագոյն չորս հատոր եւ բոլոր հատորներն ալ կ'ունենան նեղքին հարուստ նկարազարդում:

ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

« LA NOUVELLE ALTERNATIVE »

(REVUE POUR LES DROITS ET LES LIBERTES DEMOCRATIQUES EN EUROPE DE L'EST)

Այս հետաքրքրական պարբերականին վերջին թիւը (Թիւ 13, Մարտ 89) լայն տեղ տուած է Հայաստանի կացութեան քաղաքական դետնի վրայ դլխաւորաբար: Դժբախտաբար, կողքին վրայ լոյս տեսած է խիստ ձախող ընդհ· խորհրդիր մը, որ կը ծառայէ նաեւ թերթին խմբագրութեան ներածականին եւ որ – բարեբախտաբար – բնաւ չի համապատասխաններ հրատարակուած դրութեանց, ընդհակառակն: Աւդարեւ այդ խորհրդիրն է՝ «Séismes arméniens: des nationalismes qui étouffent la démocratie»:

Ատոնց կարդին յիշենք, ներածականէն եաք, «Հայկ· Շարժեր» (Պերնար Ֆեբրոն), «Ինց նամակ Կորբաչովի» «Ռաֆայէլ Ղազարեան), «Ղարաբաղ Կոմիտէի» ծրագիրը, «Հայաստանէն պատկերներ» (Անտուան Նարպոնտեան), «Մաշտոց»ի ծրագիրը, Լեւոն Տէր–Պետրոսեանի հետ հարցազրոյցէն հատուածներ (Ա· Մ·, «Ցառաջ») կոչ մը Ղարաբաղի բնակիչներուն եւլն·:

«ՆԱՐԵԿԱՑՈՒ ԱՂԵՐՍԱՆՔԸ» ԿԱՄ ԱՆՐԱՂՉԱԼԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁ ՄԸ

– «Գարուն» ամսագրին տասներորդ թիւը սովորականէն ածելի երկար յապաղում մը ունեցաւ: Հասած լուրերու համաձայն հոն հրատարակուած յօդուած մըն էր յապաղումին պատճառը, որ բախելով ևորահաստատ գրաքննութեան, ակամայ խոչընդոտեր էր ամսաթերթին ցրւումը: Մինչ կը սպասէինք վերստին խմբագրուած նոյն թիւին, հասաւ գրաքննուած յօդուածին լուսապատճէնը:

Հրատարակուած, բայց չհրապարակուած այդ թիւին մէջ վերոյիշեալ յօդուածը խմբագրական հետեւեալ ևոթով ներկայացուած է.

«Անուանի պիտանական Գրիգոր Գուրզադեանի "Նարեկացու Աղերսանքը" հրապարակախօսական–փիլիսոփայական խորհրդածութիւնները են, որոնցում ելնելով դեմոկրատիայի և հրապարակայնութեան ընձեռած հնարաւորութիւններից, արծարծւում են հասարակական–քաղաքական ոլորտին առընչւող մի շարք սկզբունքային հարցադրումներ»:

Ստորեւ յատկանշական հատուածներ այդ գրութենէն, որուն իրապաշտ նշմարներուն նեղ եկած են «դեմոկրատիայի եւ հրապարակայնութեան ընձեռած հնարաւորութիւնները»:

**

... Իր ներքին էութեամբ պիտանականի մասնագիտութիւնը եւ ինքը՝ պիտութիւնը, անկառավարելի երեւոյթ են: Աւելին, պիտութիւնը չի կարող ունենալ քաղաքական դէմք, նա դուրս է քաղաքականութիւնից: Մինչդեռ ձեր պաշտօնական մասնագիտութիւնը հակառակ կարծիքի է: Այդ դէպքում թող նրանք որոշեն քաղաքական պատկանելիութիւնը տիեզերական ձգողութեան օրէնքի կամ տեսակների յառաջացման տեսութեան:

Ճշգրիտ ու բնական պիտութիւնների համար կայ միայն մի քաղաքականութիւն՝ բնութեան օրէնքները: Կա՞յ աւելի անհեթեթ բան, քան բնական ու ճշգրիտ պիտութիւնների կառավարումը կուսակցական մարմինների կողմից: Արդէն պիտանականի մասնագիտութիւնը, վերլուծութիւնների ու մամուլների վիճակը ենթակայ չէ հէնց իր՝ պիտանականի միջամըտութեանը, առաւել եւս նրա կողմից կառավարման դիտակցուած գործողութիւններին. պիտանականի մասնագիտութիւնը տարերային երեւոյթ է, եւ որքան աւելի տարերային, այնքան աւելի արդասաւոր է լինում այդ մասնագիտութիւնը: Ստեղծագործական անհատականութիւնը անպաշտպան է, եւ ամենամեծ օգնութիւնը, որ կ'ուզենար պիտանականը, դա է՝ իրեն հանգիստ թողնել, որ ոչ մի չինովնիկ ու բիւրոկրատ չխառնուի իր գործին, որ ստեղծուէին պայմաններ, երբ ինքը կը հասնէր առաւել ինքնակենտրոնացման, առաւել չափով մնալ «աշխարհից կտրուածի» վիճակում: Ցամենայնդէպս, Արքիմէդն ու Նիւթոնը, Ֆարաթէյն ու էյնշթէյնը, Պաստերն ու Պաւլովը ունեցել են այդ վիճակը:

Կենտկոմում կան պիտութեան, կուլտուրայի բաժիններ: Այդ բաժիններն ունեն պետեր կամ վարիչներ՝ մարդիկ գիտութեան, արուեստի ու գրականութեան հետ բացարձակապէս ոչ մի առընչութիւն չունեցող. դրանից առաջ նա կաթի ու մսի մինիստր էր, իսկ էլ աւելի առաջ՝ քաղաքի կոյուղու պետը: Գիտութիւնը կառավարելու համար նա աւելի վատնզաւոր է, քան ամենաապաշնորհ ու անճարակ պիտանականը մի որեւէ լարորատորիայում: Անգամուղ պիտանականը ի վերջոյ գիտութեանը չի վնասում, նա միայն ոտքի տակ ընկած քար է, ինչպէս պալիս, այնպէս էլ գնում է: Մինչդեռ պիտութեան կամ կուլտուրայի մեր այս պետը մի ամբողջ իշխանութիւն է եւ իրաւունք հրամայելու, կարգադրելու, որոշումներ ընդունելու եւ միեւնոյն ժամանակ լինելով բացարձակ անտեղեակ գիտութեան հարցերում, կարող է վնասել, այն էլ հրէշաւոր չափերով, եւ՛ իսկական պիտանականին, եւ՛ գիտութեանը, իսկ վերջին հաշուով՝ երկրին ու ժողովրդին: Նոյն բաժնի վարիչն է լուծում, օրինակ, այն հարցը, թէ այսինչ նկարահանուելիք կինոֆիլմում ո՛ր դերը ո՛ր արտիստն է խաղալու, իսկ դերասանական վերջնական ցուցակը կազմուած նրա, միայն նրա կողմից, ֆիլմի ռեժիսորը կը ստանայ ամիսների տագնապալի սպասումից յետոյ միայն: Այդ նոյն վարիչն է որոշում սըպաղրել, թէ ոչ ազատամիտ մի պոէտի հերթական հատորը, յանդուգն պատմականի նոր քերթուածքը, իրեն բաւարար չափով չհաճոյացած քիմիկոսին ակադեմիկոս ընտրելու հարցը: Նա միայն կարգադրում է, հրամայում, բնաւ չմտածելով հետեւանքների մասին. նրանից պատասխան չեն պահանջում իր ձախողած գործի համար: Մի մեծ ձախողումից յետոյ նրան կը նշանակեն մի ուրիշ, աւելի բարձր պաշտօնի – այդպէս է կարգը, նա արդէն ընկել է «ցուցակի» մէջ, նա «իրենց» մարդն է:

Վերջապէս հնչում է զանգի ձայնը եւ ձանձրացող քարտուղարուհին յօրանջելով քեզ հրաւիրում է ներս: Բաց ես անում դուռը, եւ քո առաջ է ինքը՝ պետը, ընդարձակ ու յարմարաւէտ առանձնասենեակում, որպիսին դու երբեք չես ունենայ, պետը՝ կոկիկ հագնուած, ինչպէս մանեկէն, օսլայած չապիկով, ոչ իր երկրում կարուած կոստիւմով ու անպայման փողկապով, պետը՝ բազմած զանգուածեղ սեղանի յետեւում, անպայման խիստ ըզբաղուածի կերպարանքով՝ ինչ–որ բան դրելիս կամ, ամենաքիչը, լսափողը ձեռքին: Հարկ կը լինի մի փոքր սպասել ոտքի վրայ, որից յետոյ նա կը նկատի քեզ եւ իսկոյն ոտքի կանգնելով ու դառնալով համակ սիրալիրութիւն՝ կ'առաջարկի նստել: Դու եկել ես նրա մօտ ոչ անձնական հարցով ու սկսում ես չարաշրել քո միտքը: Նա լսում է քեզ արտաքինապէս ուշադիր, միշտ ժպիտը դէմքին, պատրաստակամի տեսքով, ամէն անգամ նեղոզութիւն կը խնդրի, երբ հեռախօսային զանգերը կ'ընդհատեն քեզ: Բայց մի խարուիր այդ ամէնով, նա քեզ չի լսում բնաւ: Ու քիչ անց հասկանում ես, աւելի ճիշդ՝ զգում, որ իզուր ես եկել, որ այդ ամէնը՝ ժպիտը, սիրալիրութիւնը, խոստումները – այդ ամէնը չինծու է, կեղծ, որ այդ մարդու համար գոյութիւն ունի միայն մի աստուած՝ իր անմիջական պետը, ինքը՝ կենտկոմի առաջին քարտուղարը, որին նա պարտական է ամէնից առաջ իր աթոռի համար, եւ որ միայն նրա խօսքն ու կամքն է իր համար օրէնք, մնացած բոլորը, այդ թւում եւ դու, գոյութիւն չունեն նրա համար: Նրան, բաժնի վարիչին, այդ պահին միայն մի հարց է զբաղեցնում. ե՞րբ ես դուրս պալու իր առանձնասենեակից: Եւ դու դուրս ես գալիս հասկանալով, որ երկրորդ անգամ այդ չէմքով չես մանի ներս ու չէն չնչի այդ գաղջ օդը:

... Իսկ գիտութեան բաժին կայ, բացի կենտկոմից, նաեւ Մինիստրների խորհրդում, Գերագոյն սովետում, պետպլանում: Բոլորն էլ ունեն պետեր: Ու բոլորն էլ միեւնոյն բանն են մտածում. ե՞րբ ես դուրս գալու առանձնասենեակից:

Բոլորն էլ, սակայն, չգիտեն ամենակարեւորը, թէ ինչպէս ես գո՛ւ չտապում բոպէ առաջ դուրս գալ այդ հեղձուցիչ մըթնոլորտից...

. . . . . .

– Կարո՞ղ ես պատասխանել իմ հարցին. ինչո՞ւ համար է կուսակցական կոմիտէի քարտուղարն այնտեղ, որտեղ մարդիկ զբաղւում են գուտ ստեղծագործական բնոյթի աշխատանքով, ասենք, նկարիչների միութիւնում կամ մաթեմատիկայի ինստիտուտում:

– Դէ, եթէ կայ կուսակցական կոմիտէ՝ պէտք է լինի նաեւ քարտուղար:

– Ճիշդ ես, եւ այստեղից էլ սկսւում է մեր տրագեդիան: Կայ կուսկոմիտէ եւ համարւում է, որ նա պէտք է ղեկավարի մեզ, ղեկավարի մեր ամէն ինչը՝ կերպարուեստը, թատրոնը, երաժշտութիւնը, գրականութիւնը, գիտութիւնը վերջապէս իր բոլոր բնագաւառներով: Տաղանդաւոր նկարիչը կամ մաթեմատիկոսը երբեք չի համաձայնուի դառնալ քարտուղար, եւ ասպարէզը արագ անցնում է ապաշնորհների ձեռքը, եւ ահա մի բացարձակ միջակութիւն մաթեմատիկայում դառնում է մաթեմատիկական ինստիտուտի կուսկոմիտէի քարտուղար: Ներքան, այլ բախտախնդրին, ի վերուստ արուած է «տէրն ու անօրէնը» լինելու իրաւունքը, նա կարող է մինչեւ անգամ ինստիտուտի անօրէնի «հերն անիծել», փոյթ չէ, որ նա ակադեմիկոս է ու աշխարհահռչակ գիտնական, եւ ոչ ոք իրաւունք չունի նրան ասելու, թէ ինչ ես անում: Այդ միայն խօսքեր են – բարձրացնել ինստիտուտի մակարդակը, հոգ տանել կադրերի աճեցմանը, ինստիտուտը դուրս բերել միջազգային ոլորտ: Նա անում է ճիշդ հակառակը, միջակութիւնը երբեք ճանապարհ չի տայ տաղանդին: Թէ, եթէ գիտական աշխատողների բնութագրերը գրում եւ ստորագրում է ոչ թէ ինստիտուտի անօրէնը կամ նրանց գիտական ղեկավարները, այլ կուսկոմիտէի քարտուղարը, ապա ի՞նչ գիտութեան մասին կարող է խօսք լինել:

– Եւ չկայ պատիժ մերժելու, «ոչ» ասելու համար:

– Այո, չկայ պատիժ մերժելու, «ոչ» ասելու համար: Արժէ մտածել այն հսկայական պետական վնասի մասին, որ գալիս է միայն դրանից՝ մերժելուց: Մերժումը ամենայուսալի ապահովագրումն է բոլոր մեծ ու փոքր չինովնիկների համար, բոլոր մակարդակներում ամուր ամրացած կուսակցական աշխատողների համար, ասել է բացարձակապէս ոչ մի արժէք չստեղծողների համար: Մերժման համար անպատիժ մնալն է սնուցել ու ստեղծել բիւրոկրատական այն վիթխարի ապարատը, որի նմանը անկարելի է գտնել աշխարհում որեւէ մի տեղ: Ես թոյլ եմ տալիս կարծելու, որ մեր մէջ հազարից մէկը կարող է լինել անյուսալիի մէկը, պարզապէս սրիկա: Բայց այդ մէկն սրիկային իսկոյն եւէթ գտնելու անկարողութիւնը բերում է նրան, որ տանջում են մնացած լինն հարիւր լինները, տանջում են անթիւ – անհամար հարցաթերթիկներով, յանձնաժողովներով, ստորագրութիւններով, 14 հազար քմ. երկայնութիւն ունեցող պետական սահմանի պաշտպանութեան անօրինակ սիստեմով, դրաքննութեամբ, հեռախօսային խօսակցութիւնների գաղտնի ձայնագրումներով, մատնիչների, բանտարկուների մի ամբողջ բանակ պահելով – ու վերջում ստանալ մերժում չըլկոմում լինչ–որ մէկի քիմքին դուր չգալու պատճառով: Այն ստորացումը, որն ապրում է պիտութեան, արուեստի, մշակոյթի մարդը մեր երկրում, անկարելի է գտնել աշխարհում:

Ի դէպ, լսե՞լ ես, որ Ֆաղազ ովկիա – նոսի կղզիներից մէկում ապրում է մի ժողովուրդ, որի բառապաշարում չկայ «ոչ»–ը, «չէ»–ն, ասել է՝ չկայ մերժումը: Ես չեմ կարողանում հասկանալ, թէ ինչպէս են նրանք այնուամենայնիւ լուծում մերժման կամ «ոչ»–ի խնդիրը, երբ դա յառաջանում է սոսկ որպէս անհրաժեշտութիւն, բայց մի բան պարզ է դոնէ ինձ համար – այդ ժողովուրդը պէտք է որ շատ երջանիկ լինի ու բարի:

– Պաշտօնական տուեալներով մեր երկրի պիտանականների քանակով – մէկ միլիոն մարդ – առաջինն ես աշխարհում:

– Նախ ճշդենք. ղրանք պիտանական չեն, պիտանականը մեծ կոչում է, իսկական պիտանական կարող է համարուել թերեւս հարիւրից մէկը, մնացածը պարզապէս աչքաբացներ են՝ կուսակցական տոմսը ղրպանում, որոնք պիտութեան մէջ բացարձակապէս ոչ մի արժէք չստեղծելով, իրենց «տաքուկ» տեղն են ապահովել: Այդպիսին մի քանի տարուայ մէջ տպաւորում է ընդամէնը մի փոքրիկ աշխատանք, որը ոչ ոք չի կարդում: Իսկ աշխատավարձ այդ տարիներին նա ստանում է կանոնաւորապէս, եւ դա կարող է կաղմել պատկառելի դումար: Ստացւում է բաւական հետաքրքիր մի իրավիճակ. մի քանի տարին մէկ՝ պետական մրցանակ... չորս էջանոց յօդուածի համար:

Մէկ միլիոնը սոսկալի թիւ է, դա փակում է ճանապարհը իսկական պիտութեան առաջ: Ես հանդստացայ, վերջապէս, երբ եղաւ նաեւ դա՝ պաշտօնական խոստովանութիւնը առ այն, որ մեր երկիրը յետ է մնում եւ այն էլ խիստ՝ պիտութեան ղրեթէ բոլոր բնագաւառներում աշխարհի յառաջադէմ երկրներից:

. . . . . .

– Մտքովդ անցե՞լ է դոնէ մէկ անգամ, թէ ինչ տրամաբանական անհեթեթութիւն է արհմիութիւնների գոյութիւնը սոցիալիզմի պայմաններում: Արհմիութիւնը լաւ բան է, երբ կան ձեռնարկատէրներ, որոնց մօտ նա պաշտպանում է աշխատուորի շահերը. ձեռնարկատէրը ի վերջոյ շահագործող է եւ որպէսզի նա չկարողանայ չանգրնել, ստեղծել են, ահա, արհմիութիւնները:

Բայց մեր պայմաններում արհմիութիւնները պետական են, եւ ստացւում է, որ պետութիւնը պէտք է պաշտպանի աշխատուորի շահերը պետութե՞ն դէմ եղա՞ւ: Բացարձակ կատարեալ պետական սիստեմը անշուշտ պէտք է ապահովի նաեւ աշխատուորի շահերը բոլոր տեսակներից, աւելին, հէնց այդ շահերի պաշտպանութիւնը պէտք է լինի նրա՝ պետութեան կարեւորագոյն անելիքներից մէկը: Այստեղ բացատուած են կոնֆլիկտները, դոնէ սկզբունքօրէն, ուստի եւ չկայ ոչ մի անհրաժեշտութիւն ստեղծելու մի օղակ պետութեան եւ աշխատաւորի միջեւ, իր ներքին կառուցուածքով կոչուած ներդաշնակ պետական սիստեմը կարող ստեղծել մի նոր պետական մարմին, ինչպիսին էլ նա կոչուի, իր՝ պետութեան դէմ պայքարելու համար:

Բայց Լենինը ստեղծեց այդպիսի՛ արհմիութիւնները, եւ ստեղծեց որպէս պետական կազմակերպութիւն: Եւ եթէ արուեց որպէս ժամանակաւոր միջոցառում, նկատի ունենալով պետական պարատի բիւրոկրատական բնոյթը, ապա այն փաստը, որ մինչեւ հիմա սոցիալիզմի երկրում կան արհմիութիւններ, այն էլ անհերեւակայելի մարդաշատ վիճակային կազմով, չի՞ վկայում արդէն մասին, որ բիւրոկրատիզմը պէտք է դիտել որպէս ձեր սոցիալիզմի բաղադրիչ մաս: Այդ դէպքում ինչո՞ւ համար են չաղակրատանքները բիւրոկրատիզմի դէմ պայքարելու մասին...

. . . . . .

... Եթէ այս կամ այն երկրում կայ քանի կուսակցութիւն՝ տարբեր դրոշներ ու նպատակներ հետապնդող, ապա դա վատ է: Կուսակցութիւնների առկայութիւնը, ղրանց գոյութիւնն իսկ պէտք է ընդունել որպէս վկայութիւն մարդկային հասարակութեան անկատարութեան: Ակակայութիւնը տարբեր կուսակցութիւնների՝ նշանակում է տարբեր տարբեր մտածողութիւններ: Այդպիսի վիճակը չի կարող նպաստել երկրի բարեկեցութեանը:

Այս կամ այն նկարի մասին մարդիկ կարող են ունենալ տարբեր կարծիքներ, եւ այստեղ չկայ ոչ մի վատ բան: Բայց երբ խօսքը վերաբերում է հասարակական կեցութեանը, ապա կատարեալ պետական սիստեմում իրարամերժ մտածողութիւններ չպէտք է լինեն. ամէն մի խնդիր ունի իր միակ ճիշդ լուծումը, եւ տարբեր կուսակցութիւնների, ասել է թէ տարբեր լուծումների առկայութիւնը կը նշանակի, որ իրար են հակադրւում մէկից աւելի ճիշդ լուծումներ: Մաթեմատիկայի տեսակէտից դա անհեթեթութիւն է:

... Բայց վիճակը դառնում է օրհասական, երբ ոչ կատարեալ պետական սիստեմում տիրութիւն է անում միայն մի կուսակցութիւն: Ով դուրս է այդ կուսակցութիւնից, ակամայ հակադրւում է նրան: Կուսակցութեան անդամները, ղեկավարները համարելով երկրի տէրը, դուրս են ղղում մարդ ղրկւում է արժէքներ ստեղծելու իրաւունքից, եթէ անգամ բաժանում է նրանց դաղափարները: Նրան չի թոյլատրւում պրոպեգանդել պետական պաշտօն: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ նրան չեն վստահում: Դարձեալ ինչո՞ւ: Պատասխան չկայ. չեն վստահում եւ վերջ: Մինչդեռ նա կարող է օգտակար լինել երկրին, ժողովրդին չատ աւելի մեծ չափով, քան խմբակցութեան անդամների գուցէ եւ ճնշող մեծամասնութիւնը: Աւելացնենք ղրան՝ ոտնատակ ուած, վարկաբեկուած արժանապատուութիւնը: Ինչո՞ւ, ի՞նչ իրաւունքով երբեմն վիրաւորում այդպէս դաժանօրէն:

Այսպէս, ուրեմն, խմբակցութեան համար երկրի բարգաւաճումը գերագոյն նպատակ չէ: Եթէ խմբակցութիւնը նեղ կայացնում է ժողովրդի մէկ տասներորդը, ապա մնացած ինը տասներորդի բաժինն է դառնում անվստահութիւնը հետապնդումը: Տասը մարդուց մէկը բաւունք է ստանում զրկել մնացած իններին արժէք ստեղծելու իրաւունքից: Ի՞նչ ա-

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԻ

Մարտի 10, Մոսկվայի Ն.Ֆրունզեի անվան ռազմական ակադեմիայի Տարեվերջյան ընդունելության ժամանակ ակադեմիայի պետ, գեներալ-լեյտենանտ Ա. Ս. Ֆրոլովը ողջունեց ակադեմիայի ռազմական ուսումնասիրությունների ֆակուլտետի առաջին շրջանավարտներին, որոնք ստացել են ռազմական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան։

Ակադեմիայի գիտական խորհրդի նախագահ, գեներալ-գնդապետ Ն. Ա. Լոմովը ներկայացրեց ատենախոսությունների պաշտպանության արդյունքները։ Ակադեմիայի գիտական խորհուրդը հավանություն է տվել 500 ատենախոսությունների։ Ֆրունզեի ռազմական ակադեմիայի ֆակուլտետների շրջանավարտներ, գնդապետներ Ա. Ֆ. Ս. Ռուսլանովին և Գ. Ա. Ռուսլանովին «Հուսիկ» պատվավոր զենքերը հանձնեց ՀԽՍՀ ՊՆ Կենտրոնական թանգարանի տնօրեն, գեներալ-մայոր Ա. Ա. Ստեփանյանը։

Ակադեմիայի ռազմական ուսումնասիրությունների ֆակուլտետի շրջանավարտներ, գնդապետներ Ա. Ֆ. Ս. Ռուսլանովին և Գ. Ա. Ռուսլանովին «Հուսիկ» պատվավոր զենքերը հանձնեց ՀԽՍՀ ՊՆ Կենտրոնական թանգարանի տնօրեն, գեներալ-մայոր Ա. Ա. Ստեփանյանը։

Ակադեմիայի գիտական խորհրդի նախագահ, գեներալ-լեյտենանտ Ն. Ա. Լոմովը ներկայացրեց ատենախոսությունների պաշտպանության արդյունքները։ Ակադեմիայի գիտական խորհուրդը հավանություն է տվել 500 ատենախոսությունների։ Ֆրունզեի ռազմական ակադեմիայի ֆակուլտետների շրջանավարտներ, գնդապետներ Ա. Ֆ. Ս. Ռուսլանովին և Գ. Ա. Ռուսլանովին «Հուսիկ» պատվավոր զենքերը հանձնեց ՀԽՍՀ ՊՆ Կենտրոնական թանգարանի տնօրեն, գեներալ-մայոր Ա. Ա. Ստեփանյանը։

Ակադեմիայի ռազմական ուսումնասիրությունների ֆակուլտետի շրջանավարտներին ողջունեց ակադեմիայի պետ, գեներալ-լեյտենանտ Ա. Ս. Ֆրոլովը։ Ակադեմիայի գիտական խորհրդի նախագահ, գեներալ-գնդապետ Ն. Ա. Լոմովը ներկայացրեց ատենախոսությունների պաշտպանության արդյունքները։ Ակադեմիայի գիտական խորհուրդը հավանություն է տվել 500 ատենախոսությունների։ Ֆրունզեի ռազմական ակադեմիայի ֆակուլտետների շրջանավարտներ, գնդապետներ Ա. Ֆ. Ս. Ռուսլանովին և Գ. Ա. Ռուսլանովին «Հուսիկ» պատվավոր զենքերը հանձնեց ՀԽՍՀ ՊՆ Կենտրոնական թանգարանի տնօրեն, գեներալ-մայոր Ա. Ա. Ստեփանյանը։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԻ

Մարտի 10, Մոսկվայի Ն.Ֆրունզեի անվան ռազմական ակադեմիայի Տարեվերջյան ընդունելության ժամանակ ակադեմիայի պետ, գեներալ-լեյտենանտ Ա. Ս. Ֆրոլովը ողջունեց ակադեմիայի ռազմական ուսումնասիրությունների ֆակուլտետի առաջին շրջանավարտներին, որոնք ստացել են ռազմական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան։

Ակադեմիայի գիտական խորհրդի նախագահ, գեներալ-լեյտենանտ Ն. Ա. Լոմովը ներկայացրեց ատենախոսությունների պաշտպանության արդյունքները։ Ակադեմիայի գիտական խորհուրդը հավանություն է տվել 500 ատենախոսությունների։ Ֆրունզեի ռազմական ակադեմիայի ֆակուլտետների շրջանավարտներ, գնդապետներ Ա. Ֆ. Ս. Ռուսլանովին և Գ. Ա. Ռուսլանովին «Հուսիկ» պատվավոր զենքերը հանձնեց ՀԽՍՀ ՊՆ Կենտրոնական թանգարանի տնօրեն, գեներալ-մայոր Ա. Ա. Ստեփանյանը։

Ակադեմիայի ռազմական ուսումնասիրությունների ֆակուլտետի շրջանավարտներին ողջունեց ակադեմիայի պետ, գեներալ-լեյտենանտ Ա. Ս. Ֆրոլովը։ Ակադեմիայի գիտական խորհրդի նախագահ, գեներալ-գնդապետ Ն. Ա. Լոմովը ներկայացրեց ատենախոսությունների պաշտպանության արդյունքները։ Ակադեմիայի գիտական խորհուրդը հավանություն է տվել 500 ատենախոսությունների։ Ֆրունզեի ռազմական ակադեմիայի ֆակուլտետների շրջանավարտներ, գնդապետներ Ա. Ֆ. Ս. Ռուսլանովին և Գ. Ա. Ռուսլանովին «Հուսիկ» պատվավոր զենքերը հանձնեց ՀԽՍՀ ՊՆ Կենտրոնական թանգարանի տնօրեն, գեներալ-մայոր Ա. Ա. Ստեփանյանը։

ՍՈՏՎՈՍԿ - ՆՈՒՅՈՐՔ ՈՒՂՂԱԿԻ ԹԵՆ

Մարտի 19-ին Մոսկվայի Շերեմետևո օդանավակայանից Նյու Յորքի Ջոն Քենեդի օդանավակայան թռիչք է կատարել Ան-124 «Ռուսլան» տիպի առաջին ինքնաթիռը։ Նրա հրամանատարն է ՍՍՀՄ ժողովրդական արտիստ, ԽՍՀՄ պետական մրցանակի դափնեկիր, ԽՄԿԿ անդամ, ԽՍՀՄ Գերագույն խորհրդի պատգամավոր, ՍՍՀՄ քաղաքացիական ավիացիայի գլխավոր օդաչու Վ. Ս. Սիրոտինը։

Ինքնաթիռի անձնակազմի մյուս անդամներն են ՍՍՀՄ քաղաքացիական ավիացիայի գլխավոր օդաչուներ Ա. Ա. Ֆեդոտովը, Ա. Ա. Ռոդիոնովը, Ա. Ա. Ռոդիոնովը, Ա. Ա. Ռոդիոնովը։

Ինքնաթիռը Նյու Յորքի Ջոն Քենեդի օդանավակայանում վայրէջք է կատարել ժամը 13.30-ին։ Ինքնաթիռի անձնակազմի անդամներին դիմավորել են ԱՄՆ-ում ՍՍՀՄ դեսպանության ներկայացուցիչները, ինչպես նաև ամերիկյան ավիաընկերության «Ռուսլան» ինքնաթիռի անձնակազմի անդամները։

— ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ —

ՄԱՐՏ 23
ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
Յիշատակ ընթրեաց
Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8–ին
Կարգ ապաշխարողաց եւ ընթրեաց պատարագ, ժամը՝ 10–ին:
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆԱ· ՊԱԼԸԳԵԱՆ
Ոտնլուայ, ժամը՝ 16–ին,
Խաւարում, ժամը՝ 19·30–ին:

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԽՍԻՒ

Պատարագ՝ ժամը 10–ին:
Ոտնլուայ՝ ժամը 17:
Խաւարում՝ ժամը 19·30–ին:

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻՒ

Ընթրեաց պատարագ, ժամը՝ 10–ին,
Ոտնլուայ, ժամը՝ 16–ին,
Խաւարում, ժամը՝ 20–ին:

Ս· ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱՒԱԾՈՐԻՒ

Ժամերգութիւն, ժամը՝ 9·30–ին,
Պատարագ, ժամը՝ 10·30–ին,
Ոտնլուայ, ժամը՝ 16–ին,
Խաւարում, ժամը՝ 19·30–ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Ժամերգութիւն, ժամը՝ 9–ին,
Պատարագ, ժամը՝ 10–ին:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ԽԶԿՐ· ՔՀՆԱ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Ոտնլուայ, ժամը՝ 16–ին,
Կարգ Հարչարանաց, ժամը՝ 19·30–ին:

ՇԱՐՎԻԷՕ – Ս. ՆՇԱՆ

Պատարագ, ժամը՝ 10·30–ին,
Ոտնլուայ, ժամը՝ 17–ին,
Խաւարում, ժամը՝ 19·30–ին:

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆ

Պատարագ, ժամը՝ 12–ին,
Ոտնլուայ, ժամը՝ 18–ին,
Խաւարում, ժամը՝ 20·30–ին:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ·–
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Ողբ–լուայ՝ ժամը 17·30–ին:
Համապատարագ՝ ժամը 18·15–ին:
Խաւարման գիշեր՝ ժամը 20·30–ին:
ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ·–
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ թագում Տ· Մ· Ց· Ք·–ի՝ ժամը 17–ին:
ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ·–
Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 17–ին:
Ճրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 18–ին:
ԿԻՐԱԿԻ, ՋԱՏԻԿ·–
Հայրապետական պատարագ՝ ժամը 11–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ· ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ
(Առաջնորդ Ֆրանսայի Կաթողիկէ Հայոց)
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՄԵՌԵԼՈՑ·–
Պատարագ եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն Համօրէն Ննջեցելոց՝ ժամը 11–ին:

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՕՕՄՄՆ

Պատարագ, ժամը՝ 10–ին,
Ոտնլուայ, ժամը՝ 17–ին,
Խաւարում, ժամը՝ 19–ին:

ՊՈՒԼՎ· OSSO — Ս· ՅԱԿՈԲ

Ժամերգութիւն, ժամը՝ 8·30–ին,
Պատարագ, ժամը՝ 10–ին,
Մանուկներու հաղորդութիւն:
Ոտնլուայ, ժամը՝ 17–ին,
Խաւարում, ժամը՝ 20–ին:

ՍԷՆ–ԺԵՐՄԱ Ս· ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Մանուկներու հաղորդութիւն, ժամը՝ 9–ին,
Պատարագ, ժամը՝ 10–ին,
Ոտնլուայ, ժամը՝ 17–ին,
Խաւարում, ժամը՝ 20–ին:

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս· ԿԱՐԱՊԵՏ

Ժամերգութիւն, ժամը՝ 10–ին,
Պատարագ, ժամը՝ 11–ին,
Ոտնլուայ, ժամը՝ 16·30–ին,
Խաւարում, ժամը՝ 19·30–ին:

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս· ԹԱԴԷՈՍ

Ժամերգութիւն, ժամը՝ 8–ին,
Պատարագ, ժամը՝ 11–ին,
Ոտնլուայ, ժամը՝ 17·30–ին,
Խաւարում, ժամը՝ 20–ին:

TEP
direction Guy Rétoré
159, avenue GAMBETTA
75020 PARIS
— tél. : 43 63 20 96 —
du 28 Février au 31 Mars
L'ANKOU
DE
JEAN-JACQUES
VAROUJEAN
par la Limousine —
Centre Dramatique National
Mardi - Mercredi - Vendredi - Samedi
20h30
Jeudi 19h / Dimanche 15h

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՅ ԿՆՈՋ ՄՏԻ ԵՒ ՏԱՂԱՆԴԻ ՓԱՌԱՏՕՆ

Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ տիկնանց Յանձնախումբը Մայիս 26, 27 եւ 28 թուականներուն եկեղեցւոյ մշակութային տան սրահին մէջ կը կազմակերպէ «Հայ կնոջ մտքի եւ տաղանդի փառատօն»ը: Կը խնդրուի նկատի ունենալ յիշեալ թուականները եւ չխաչաձեւել: Մանրամասնութիւնները յետագային:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section de LYON «ARAXE»

Vendredi 31 *mars à* 20 *heures* 30

— Espace Arménien —
40, rue d'Arménie, 69003 Lyon

Avec
TAKVOR TAKVORIAN
Ecrivain, auteur de «Armenouch» *et de* «Krikor»
A la découverte de

ANI
AGHTAMAR
ET
LES VILLES DE L'ARMENIE HISTORIQUE

«*Que reste-t-il des villes et des villages arméniens après trois quarts de siècle de turquification ?*»

La conférence, organisée à l'occasion de la parution de son livre, sera suivie d'un cocktail et de la dédicace de son œuvre.

— ENTREE LIBRE —

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

U.G.A.B. AIDE A L'ARMENIE
présente
une nouvelle comédie musicale pour petits et grands
d'après la pièce de SCHWARTZ tirée des contes d'ANDERSEN,
adaptation, mise en scène, paroles et musique
NAREK DOURIAN

Décor et costumes : Chouchane TCHERPACHIAN
Assistante Metteur en scène : Valia KHATCHATOURIAN

LE ROI NU
avec pour la lère fois en France
RAFFY KOTANDJIAN
acteur vedette du Théâtre Dramatique d'EREVAN
venu spécialement pour cinq représentations exceptionnelles au profit des victimes du séisme

PARIS
Les dimanches 26 Mars - 9 Avril à 17 heures
au Théâtre DES ARTS HEBERTOT
78 bis, Bld. des Batignolles — 75017 Paris (M° Villiers)

MARSEILLE
Samedi 15 Avril à 20h30
au Théâtre de l'ODEON
162, la Canebière
13001 Marseille
Réservations :
91. 47. 61. 29
91. 87. 18. 43 (après 19h)

LYON
Dimanche 16 Avril à 15h30
à la Salle VICTOR HUGO
Mairie du 6e
33, rue Bossuet
69006 Lyon
Réservations :
78. 42. 75. 95

VENTE DES BILLETS : PRIX DE 50 à 250 Frs.
—— U.G.A.B. : 11, square Alboni, PARIS 16e — Tél. : 45 20 03 18
—— TELE CONDORCET : 175, ave. Jean Jaurès, CLAMART — Tél. : 46 42 56 17
—— Epicerie NAHIRI : 8, Bld. Carnot, ALFORTVILLE — Tél. : 43 68 82 86

Հ. Բ. Ը. Մ.
U. G. A. B.
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

2e JEUX INTER-REGIONAUX DE FRANCE

24 — 25 — 26 MARS — LYON

sous le haut patronage de
la MAIRIE DE BRON

et la présidence du
COMITÉ RÉGIONAL DE FRANCE DE L'U.G.A.B

★ ★

avec la présence des invités d'honneur :
LES CHAMPIONS OLYMPIQUES ARMÉNIENS DE «SÉOUL 1988»
L. DJOULFALAKIAN et O. MIRZOYAN

★ ★

GALA
de Clôture et de Remise des Coupes
animé par :
GRICHA et son ORCHESTRE
le DIMANCHE 26 MARS, à partir de 21 heures
Espace «TETE D'OR»: 103, ave. de Stalingrad - VILLEURBANNE

ՀԱՅՐԱՏԻ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 22
MERCREDI
22 MARS
1989

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL. . 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.976 Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN 64e ANNEE — No 16.976

ԵՐԵՒՈՒՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՄԱՐՏ 4 / 17)

ԴԷՊԻ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ԱՌԱՋԻՆ ԾԻԾԵՌՆԱԿՆԵՐԸ

Ջօրի Բալայեան, վերջերս Սփիւռքահայերու խումբի մը ընկերացած է Սոեփաթու ու «Գրական թերթ»ի մէջ նկարագրած այդ եզակի այցելութիւնը:

**
*

Եթէ տարի մը առաջ ինծի հարցնէին, թէ կարելի է արդեօք Սփիւռքահայերու պատասխանատուութեան մը հետ ճամբորդել Լ. Ղարաբաղ, ես այդ հարցումը, յայտնի դէպք, լուրջ չէի համարիր: Յայտնի է, որ տակաւին 30-ական թուականներուն «անդրկովկասեան դահիճ» մը Ջաֆար Բաղիրով «Համամիութենական դահիճ» Ստալինի միջոցով հասած այն րանին, որ ոչ միայն Նախիջեւանը, այլեւ Լեռնային Ղարաբաղը նկատուին փակ վրան: Հետապնդուած նպատակը չատ պարզ էր՝ ստեղծել մեկուսացուած կղզեակներ, ուր պէտք է ապրէին արտաքին աշխարհէն կտրուած ազգային փոքրամասնութիւններ: Խորհրդային Միութենէն իսկ ոչ ոք կրնար Նախիջեւան ու Ղարաբաղ այցելել առանց ստալինեան – բրեժնեւեան չրջաններու տեղական բէկերու պաշտօնական հրամանին:

... Եւ ահա օրերս, Հայաստանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի մէջ դիւանագիտութեան ընկերութիւն ստեղծելու նախօրեակին ըմբռնելի դարձաւ մեկուսացուած այդ փոքրամասնութիւններու պատուիրակութիւնը, զոր կը գլխաւորէր Կարլէն Դալլաքեան: Օդանաւին մէջն էին Հ. Բ. Ը. Միութեան փոխ – նախագահուհի՝ Լուիզ Սիմոն – Մանուկեան, իր աղջիկը, միութեան վարչութեան անդամ Բերկրուհի Սվաճեան, «Մասքօ» ընկերութեան ներկայացուցիչ Կ. Ձանճիկեան, Լոս – Անճըլըսցի հանրային գործիչ Մերի Նաճարեան եւ ծանօթ գրագէտ՝ Մայքըլ Առլէն:

Ցաւուկ կառավարման Կոմիտէի նախագահ՝ Ա. Վոլսկիի հետ պատուիրակութեան բանակցութիւնները երկու օր տեւեցին: Անոնք ծանօթացան մարզին արդիւնաբերական կարելիութիւններուն՝ համատեղ ընկերութիւն ստեղծելու նպատակով: «Մասքօ»ի ներկայացուցիչը կարելի վը գտնէ ստեղծել առողջապահական միջոցառումներու կենսագործման հետ կապուած արտադրութեան համատեղ ձեռնարկութիւն: Գործնական բնոյթի բանակցութիւնները, ըստ էութեան, արդէն սկսած են: Ա. Վոլսկիի հետ իր խօսակցութեան ընթացքին Լ. Սիմոն – Մանուկեան յայտնեց, որ այժմ ամէնէն կարեւորը չինարարներուն օգնութիւն ցոյց տալն է: Որոշուած է որ միութիւնը առանձնէ երկու հազար բնակարան առողջապահական անհրաժեշտ սարքերու ապահովումը, ինչպէս նաեւ կառուցող պանդոկին ներքին յարդարման աշխատանքը:

Մ. Նաճարեան կազմեց մարզի հիւանդանոցներուն ցանցը յագեցնելու համար անհրաժեշտ գործիքներու ու սարքաւորումներու մանրամասն ցուցակը: Ի դէպ, երկրաշարժի նախօրեակին Մ. Նաճարեան եւ իր ամուսինը Հայաստանի Առողջապահութեան նախարարութեան միջոցով Լեռնային Ղարաբաղ ղրկած էին անհրաժեշտ քանակութեամբ դեղօրայք: Սակայն Դեկտեմբեր 7-էն անմիջապէս յետոյ Ղարաբաղցիները զայն ամբողջութեամբ ղրկեցին Լենինական:

Բանակցութիւններ վարեցին նաեւ Ա. Վոլսկի ու Կ. Դալլաքեան, անդրադառնալով մանաւորապէս մարզին մէջ «Ինտուրիստ»ի եւ «Հայբենիք» ընկերութեան մասնաճիւղեր ստեղծելու հարցին:

Մ. Նաճարեան այժմ Մխայել – Նահանգներ պիտի ընկերանայ հաշմանդամ երախաներու նոր խումբի մը՝ փրոթէզի համար: Ամերիկա բուժուղղ երախաներու վիճակին ուշի – ուշով կը հետեւին Առողջապահութեան նախարարութիւնը, Գրողներու Միութիւնը: Ժողովուրդը պէտք է տեղեակ ըլլայ ամէն ինչին՝ ազէտեալ վայրերուն ու Լեռնային Ղարաբաղի մէջ անցած դարձածին: Պէտք է յատուկ ուշադրութիւն դարձնել մեր այս առաջին ծիծեռնակներուն, որոնք եթէ նոյնիսկ դեռ գարունը չեն բերեր, արդէն գարձած են մեր նոր կեանքին աւետաբերները:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՔՈՐՍԻՔԱՆ աւելի քան երեք կղզի մըն է, քանի զործադուլը չի մեղմանար եւ ցամաքամասին հետ ոչ մէկ յարաբերութիւն վարելի է, եթէ բանթողները չուզեն: Ռոքարի առաջարկները – չորս «վկայ սեղան» կղզիին հարցերը քննելու համար – չհանդարտեցուցին կացութիւնը: Բախումները ծանր բնոյթ ստացած էին, առջի օր, ազգայնապաշտներու եւ ապահովութեան ուժերու միջեւ, որոնց հետեւանքով քանի վիրաւոր կար: Ծանօթ է, Քորսիքա առանձնաչնորհեալ կարգադրութիւններ կը պահանջէ հատուցանելու համար կղզիի իր վիճակին ստեղծած անպատեհութիւնները: Տուրքերու, փոխադրութեան միջոցներու համար բարելաւումներ կ'ուզեն եւ ինչ որ բոլորովին կը մերժուի կղզիաբնակի պարզեւ մը: Երկուշաբթի, այն վեց խորհրդարանական – կանները, որոնք կրցած էին Փարիզ գալ չատ խանդավառ չէին Նախարարապետին հետ տեսակցութենէն ետք: Ռոքար աւելի դիւներով կ'ուզէ զրաղիլ քան՝ աշխատանքարձքերով եւ բանակցութեան որպէս նախապայման կը դնէ կացութեան բնականոնացումը:

ՅՈՅՆ ԿԻՊՐԱՅԻ մօտ երեք հազար կիներ յաղոդած են կղզիին երկու գօտիները բաժնող կանաչ դիծը անցնել: Կը բողոքէին կիպրոսի բաժանման դէմ: 600–700-ը կղզիին միւս կողմը անցած են թուրք զինուորներու առջեւ, բացագանչելով՝ «14 տարի, կը բաւէ՛» եւ յաղոդած են քանի մը ժամ զրաւել անգործածելի դարձած եկեղեցի մը, Աթինա գիւղը: Երկու հազար եկեղեցւոյ (Թրքական զօրանոցի վերածուած քան աւանդութեան...) չուրջ դիրք բռնած են: Վերջաւորութեան միջադէպեր պատահած են: 54 կիներ ձերբակալուած են, յաջորդ օրը միայն ազատ արձակուած:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ 12 անդամները համաձայն գտնուեցան որ իւրաքանչիւրը, եթէ ուզէ, դեսպան մը կամ գործավար մը ղրկէ Թեհրան: Փետր· 20-ին, որոշած էին եւ կանչել դիւանագիտական իրենց ներկայացուցիչները, այսօր սկսած են չուր խառնել իրենց դիւղին:

Ա.ԹԷՆՔԻ մէջ, չուրջ 300 հազար հոգի ցոյց մը ըրած են, Կիրակի օր, Փափանտեու դէմ: Համախմբումը կազմակերպած էր ընդդիմադիր կուսակցութիւնը՝ «Նոր ժողովրդավարութիւն»:

ՍԱԽԱՐՈՎ խիստ կերպով դատապարտեց դիտութեանց Ակադեմիան իր թեկնածութեան մերժումին համար: Այդ որոշումը «հակադեմոկրատական» որակեց եւ հրաւէր կարդաց նոր ընտրութիւններ: Գիտութեան կաճառին 25 աթոռ տրամադրուած է եւ միայն 23-ին թեկնածուները ընտրած էր Պրեզիտիումը, վերջորկալից նիստէ մը ետք:

ՏԱՇԿԵՆՏԻ (Ուզբէկիստան) մէջ ցոյց մը տեղի ունեցած է Կիրակի օր, պահանջելու համար որ ուզբէկերէնը ընդունուի որպէս Պետութեան լեզուն:

ՊԻՑՐՈՒԹԻ մէջ կացութիւնը ժամէ ժամ կը վատթարանայ: Զօր· Աուն վճռած է Լիբանանէն դուրս քշել սուրիական բանակը: Կռիւները բուռն են քրիստոնեայ եւ սիւրզի ուժերու միջեւ: Մեռեալներ եւ վիրաւորներ կան:

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑՆԵՐՈՒ պաշտօնէութեան դործադուլի չարժումը կը սաստկանայ չաբթուս ընթացքին: Հիւանդապահուհի, մանկաբարձուհի, օդնական – խնամող, վարչական պաշտօնեայ դործադուլի չարժումը սկսան Մարտ 21-ին, Ուրբաթ աւելի ծանր կացութիւն մը պիտի ստեղծուի երբ բժիշկապետերն ալ միանան:

ԻԷՒԻ մէջ (փարիզեան արուարձան), մինչ 60 հոգի կը հետեւէին ազօթքի արարողութեան մը երեքշաբթի իրիկուն, տեղւոյն սինակոկը, հրդեհ մը ծագած է: Զոհ չկայ, բայց չէնքը հրոյ ճարակ դարձած է:

ՇԱՀԷՆ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Քանի մը օր է Փարիզ կը գտնուի Երեւանի Սարեան թանգարանի տնօրէն եւ Մշակոյթի հայկական Ֆոնտի փոխ – նախագահ՝ Շահէն Խաչատրեան:

Համբաւաւոր իր այցելութեան ընթացքին, Շ. Խաչատրեան բացատրեց մեզի Ֆրանսա գալուն գլխաւոր նպատակը: Հոս, ինչպէս Սփիւռքի այլ կեդրոններու մէջ, ստեղծել Մշակութային հայկական Ֆոնտի աջակից մարմիններ, կազմուած մշակոյթի գործիչներէ եւ ընդհանրապէս հայ մշակոյթի բարեկամներէ եւ ծառայողներէ, որպէսզի օգնեն Ֆոնտին դործունէութեան տարածման եւ արուեստի արժէքներու հայրենիք առաքման: Փարիզէն զատ, Շահէն Խաչատրեան, այս առընչութեամբ պիտի այցելէ նաեւ Մարսէյլ:

Ձիշդ է որ երկրաշարժին ստեղծած ցնցումը պատճառ եղաւ որ նախապատրաստութիւն արուի անմիջական նիւթական օգնութեան, բայց անհրաժեշտ է որ չանհետանայ նաեւ մեր արուեստի հարատացումը հայրենիքի մէջ:

Ասոր վրայ, կան նաեւ չահեկան ծրագիրներ: Օրինակ՝ Այվազովսկիի եւ Հայ Ծովանկարիչներու թանգարանի մը հաստատումը, ճոխացած նաեւ Մախոխեանի, Շտապանեանի, Ձիվանեանի, Ադամեանի գործերով: Անցեալ տարի արդէն, Կարիկ Պատմաճեան ինը ծովանկարիչներու պատառ նուիրած է: Մշակոյթի հայկական Ֆոնտը յաջողած է նաեւ իրեն փոխանցել տալ ամերիկահայ Շահինեանի մէկ նուէրը (Այվազովսկի) եղած խորհրդային մշակութային Ֆոնտին, Տիկին Ռայսա Կորբաջովի միջոցաւ, Ամերիկա անոր այցելութեան առթիւ:

Շ. Խաչատրեանի յայտնած ծրագիրներուն մաս կը կազմէ նաեւ Սփիւռքէն հայ արուեստագէտներ հրաւիրել Հայաստան, փոխ – յարաբերութեանց աւելի լայն շրջանակներու նպատակով:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

- Հ· Մ·–Ը ՎԱԼԱՆՍԻ ԼԱԻԱԳՈՑՆ ԽՈՒՄԲՆ Է

Փառաւոր յաղթանակ մը ի նպաստ Վալանսի Հ· Մ·–ին՝ քաղաքին միւս ակումբին, Ֆ· Ռ·–ի վրայ, 5 – 2–ով: Հ· Մ·–ը առաջնութեան մը վեր կը բարձրանայ դասաւորումին վրայ, գրաւելով 4–րդ տեղը:

Յաջորդ մրցումը Ապրիլ 1–ին է, Նիմի մէջ՝ որուն խումբը, Ֆրանսայի ախոյեանութեան այս 3–րդ դասակարգին մէջ, առաջատար է ներկայիս:

- Հ· Մ· Ը· Մ·՝ ԴԻՒՐԻՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿ ՄԸ

Տէսինի դաշտին վրայ, Հ· Մ· Ը· Մ· արդիւնաւէտ խաղ մը ցուցադրեց, Կիրակի օր, յաղթելով Էմի (Սաւոյա), 4 – 1–ով: Հայանուն խումբը յառաջդէմ – մութեան մէջ գտնուք:

Այս յաջողութիւնը կարեւոր քայլ մըն է դէպի վերելք յառաջիկայ մրցաշրջանին, մանաւանդ, որ իր գլխաւոր մրցակիցը, Անեսըի պարտուած է նոյն օրը: Այսուհանդերձ խոչընդոտներ կան առաջին Հ· Մ· Ը· Մ·–ի ճամբուն վրայ: Հիմակուընկամ Հ·Մ·Ը·Մ· առաջատար է:

Լաւ դիրքի վրայ կը գտնուի նաեւ, նոյն դասակարգի ախոյեանութեան մէկ ուրիշ խմբակին մէջ, Վալանսի Հ· Մ·–ին պատճառ կրցամք՝ որ յաղթած է Քոթ – Շատ՝ 4 – 1 եւ մէկ վկտով միայն ետ է առաջատարէն, Սէն – Թ'Էթիէնէն՝ զոր պիտի հրաւէր Ապրիլ 2–ին: Թերեւս վճռական մրցում մը:

Ուրիշ արդիւնքներ· –

Է· Ս· 6–րդ – Իսի Հ· Մ·	1 – 2
Սփորքինկ – Հ· Մ· Մ·	3 – 0
Սէն – Թ'Էթիէնէն — Վաղանս Հ·Մ· (Քասոէ)	2 – 1
Հ· Մ· Ը· Մ· Լիոն Տէսին (2) — Էվէէ Լիոն	0 – 2
Վիէն Հ· Մ· – Ռիյիէօ	1 – 0

Վիէն կը գրաւէ դասաւորումին 7–րդ տեղը եւ պէտք պիտի ունենայ, հաւանաբար, չահելու երկու խաղ եւս, պահելու համար իր տեղը ներկայի դասակարգին մէջ:

**
*

ԼՈՂ

- ԳԱԼՓԱՅԵԱՆ ՓՐԱՆՍԱՅԻ ԱԽՈՑԵԱՆ

Լոդի մէջ մեծ վաճառատեղերն են որ արագ կը յառաջանան ընդհանրապէս: Քրիսթոֆ Գալֆայեան բացառութիւն կը կազմէ: Իր մրցակիցներուն հետ բաղդատմամբ, հակառակ իր համեստ հասակին, միայն հօր կողմէ հայածին այս մարզիկը կը մնայ երկու տարիէ ի վեր, Ֆրանսայի լաւագոյն լոդորդներու չարքին մէջ:

Ծորպաք քաղաքը տեղի ունեցած Ըրանասլի ձմրան ախոյեանութիւններուն ընթացքին, Գալֆայեան առաջին եկած է 200 մէթր ազատ լոդի մէջ (1 վայրկեան 51,97 երկվայրկեան) եւ երրորդ՝ 50 մէթրի (23,60'') ու երրորդ նաեւ՝ 100 մէթրի մէջ (51,22''):

Քրիսթոֆ Գալֆայեան ճիշդ 20 տարեկան միտի ըլլայ յառաջիկայ Մայիս 26ին: Ծնած է Ալպէրվիլ (Սաւոյա):

վ. Մ.

«ՆԱՐԵԿԱՑՈՒ ԱՂԵՐՍԱՆՔԸ» ԿԱՄ ԱՆԲԱՂՁԱԼԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁ ՄԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

. . . . . .

... Ահա սա է աչխարհն այսօր, իմ տառապեալ ժողովուրդ, սա է այն կեանքը, որ դու ես ապրում, հարկադրուած ես ապրել եւ որի ընթացքն ու կերպը այս պահին դու փոխել չես կարող: Եւ սա նոր բան չէ քեզ համար, ու դու իրաւունք չունես դլուխդ կորցնելու: Քո տառապանքը՝ դարերի խորքից եկող՝ փորձ ունի: Անթիւ են, անհամար քեզ բաժին ընկած արհաւիրքները, հալածանքները, կորուստները: Քո հողը վաղնջական ժամանակներից սրբագործուել է քո նըշխարներով: Գնա Այրիվանք: Անցիր նրա դարեր ամփոփող, քարեղարան դարձած դերեզմանոցով, ու դու կը տեսնես վեհանիստ, հսկայ խաչքարերի կողքին ամբողջ մի չարք դերեզմաններ, լլկուած, տապալուած անտաչ քարերով, մի ժայռաբեկոր, որի վրայ չես տեսնի ոչ մի փորուածք մարդու ձեռքով արուած, ոչ մի բառ, ոչ մի թիւ: Դա համր վկայութիւնն է քո պատմութեան դժնի ժամանակների, երբ հողը քո հեծում էր օտարամուտ բիրտ ու բարբարոս ամբակների տակ, երբ կեռ սուսերներից ցորենի հասկերի նման ընկնում էին դլուխները քո պատկների, երբ երկիրը քո դարձել էր համատարած դերեզմանոց, երբ դու հալիւ էիր հասցնում թաղել թզաչափ փոսում քո խոշանգուած նահատակներին ու ծածկել երկու ափ հողը կողքից քաչուած անտաչ քարաբեկորով. յետոյ նրա վրայ նոտած մամուռը կը դառնայ միակ մակագրութիւնը՝ դաչուած քո ննջեցեալների չիրմին: Պայծառ, լուսաւոր օրեր դու քիչ ես ունեցել, քո անցեալը, քո ամբողջ պատմութիւնը մի անվերջանալի, սրտամորմոք չարան է ողբերդութիւնների, կրած ու ապրած պարտութիւնների: Ամէն, աչխարհի բոլոր ժողովուրդների մօտ մայրերը նոյն օրօրոցային են երդում իրենց մանկիկի անուրին՝ անդորրութիւն, խաղաղ քուն, այդ միայն քո մանկամարդ մայրերն են երգել ու երգում. «Ձարթիր լաւ, մեռնիմ քըղի...»: Մէկ անգամ չէ, որ դու հասցուել ես յուսահատութեան եզրին: Մէկ անգամ չէ, որ դու կանդնած ես եղել կեանքի ու մահուան մէջեւ: Մէկ անգամ չէ, որ քո կործանումը թուացել է անկասելի: Եւ ամէն անգամ քո նորից ոտքի կանդնելը եթէ ապչեցրել է աչխարհին, ապա դա եղել է նաեւ փորձութիւն քեզ համար, իսկ հերթական զօսեմարտից դու դուրս ես եկել աւելի կոփուած, հոգեպէս ամրացած: Դու ուժ ես ունեցել ու համբերութիւն սպիացնելու քո յաւատանջ խիթերը: Ամէն մի օրհաս համախմբուածութեան դաս է դարձել քեզ համար, երբ իրար փարուած, լուռ, դլխիկոր, արցունքոտ աչքերով դու հասկացել ես, որ ձեզ անջատել իրարից, բաժան-բաժան անել անհնարին է: Ամէն մի անյաղողութիւն հարկադրել է քեզ մտածել, դառնալ առաւել խոհուն – ահա որտեղից են դալիս քո աչքերը, Հայի ախուր աչքերը: Մի մռայնայ, որ քեզանից հիմա մի պատառիկ է մնացել ընդամէնը, մէկ տասներորդը, պակաս նոյնիսկ, քո այն տարածքից՝ անծայրածիր, հայախօս ու հայախոհ, որ Հայաստա ու Մեծ Հայք է կոչուել: Հիմա եղածը, քո ունեցածը, խոշտանգումներից ու հալածանքներից փրկուածը մի ձեռքի ափ, կրնկի չափ է միայն, որ կարող է ճմռուել, կոխկրտուել, հիմնայատակ վերացուել հէնց այդ կնկից՝ կարճամիտ ու տհաս մտքի դիւային մոլուցքի պահին, ինչը կարող է ճայթել ամէն ակնթարթի, եւ որից դու չես ապահովագրուած բնաւ: Մի մռայնայ, որ քո ով եւ ինչ լինելը, երբ եւ ինչպէս յայտնուելը այս հողագնդի վրայ հանելուկն է առ այսօր աչխարհի ու քո, հանելուկ, առեղծուած ցարդ անքակտելի, անվերծանելի, եւ դա այն պարզ իրողութեամբ, որ շատ են խորն ու հեռատեսը արմատները քո ծննդեան: Աչխարհը դիտէ ատոր, որ քո չորչուիները հասնում են այն հզօր ժամանակներին՝ չոմերներին ու խեթերին, խալդերին ու աքքադներին, որ նրանց հետ դու նոյն օդն ես շնչել, նոյն արեւն ես տեսել, նոյն տիեզերական մտորումներով ապրել, եւ որ քո լեզուի, քո խօսուածքի անըմբռնելի, անչափելի հարստութեան չերտերից է դուրս հանում քաղաքակիրթ աչխարհն այսօր վկայութիւնն ու հաստատումը նրանց լինելու, գոյատեւելու... Մինչդեռ նրանք չկան արդէն, չկան անյիշելի ժամանակներից ի վեր, ու ինչ-որ հրաչքով դո՛ւ ես մնացել միայն: Այդ հրաչքը քո խոհեմութիւնն է... Քեզ կողոպտել են, կողոպտել անվերջ, կողոպտել աչքից, ձախից, կողոպտել դրսից, ներսից: Կողոպտել են քո երկիրը, հողը, քո ինչքն ու ունեցուածքը: Կողոպտել են քո պատմութիւնը, քո ստեղծածն ու ապրածը: Կողոպտել են քո փառքը, քո փայլը՝ իրենցը չունենալով: Կողոպտում են եւ հիմա, այս քաղաքակիրթ համարուող դարում: Կողոպտուում են քեզնից քո Արցախը:

Կողոպտում են Արցախը:

Արդ, ես հասայ դրան, քո Արցախին եւ իմ Արցախին, Արցախին, որ ահա ինչքան ժամանակ է հանել է քեզ հունից, դարձել վարար մի աղբիւր ծանր ապրումների, մռայլ մտորումների: Հիմա լսիր իմ խօսքը, ձայնն իմ սրտամորմոք, իմ համբերող, իմ բազմաչարչար ժողովուրդ:

Դու հասկացար, դու կռահեցիր, անշուշտ, թէ ինչի համար էր իմ այս երկար, այս մռայլ պատմութիւնը, եւ ինչի համար բերեցի դժնդակ նկարագիրը այս-օրուայ աչխարհի ու քո ապրած ժամանակների: Դու չես կարող անտեսել այդ ամէնը, քանզի դա է իրականութիւնը, որքան էլ դառն լինի այն: Եւ եթէ դու հասու ես ըմբռնելու, քո պրպտող մտքին հասցնելու այս ամէնը, ապա պիտի հասկանաս նաեւ, որ արդար ու ազնիւ լինելը դեռեւս շատ ու շատ քիչ է, որպէսզի քեզ իրաւունք տաս դլուխդ կորցնելու:

. . . . . .

... Եւ եթէ վաղը առաւօտեան աչխարհի ռադիոկայաններն աղդարարեն տիեզերքով մէկ, որ Արցախը, ո՛վ երազ, քոնն է, իմ ժողովուրդ, որ քոնն է վերջապէս Մեծ Հայքը ամայացած, օսմանեան Թուրքիայի լծի տակ կքող, ապա իմացիր, տիեզերքն է խառնուելու հիմնայատակ, աստղերն են առկայծելու, ճաճանչելու ադամանդեայ մաքրութեամբ, գալակտիկաններն են պայթելու ինչ է, թէ, ո՛վ բարեբար Աստուած, մարդկային հասարակութիւնը հասել է վերջապէս իր չոչոզուն զադաթնակէտին...

Այդ դէպքում ես չէ, բայց դու գոնէ կը փոխես քո կարծիքը աչխարհի ու մարդու մասին. լինէ դժուար է...

Իսկ հիմա՝ հարկաւոր է տոկալ: Հարկաւոր է խոհեմութիւն: Հարկաւոր է համբերութիւն: Ցիւիր միշտ ու մի մռայնայ. քո կեանքի, քո պատմութեան, քո փառքի զադաթնակէտը 451 թուականն է, Աւարայրը: Մեծն Վարդան Մամիկոնեանը քո դոյութեան մեծագոյն հանճարն է եղել ու յաւերժ կը մնայ այդպիսին: Նա պիտէր, քանի պիտակցում էր, որ ահեղ ճակատամարտը լինքը չի չահելու՝ ուժերը շատ էին անհաւասար, նա պիտէր, տանուլ է տալու իր արդար կռիւը, պիտէր որ ինքը կ'ընկնի, դլուխը կը դնի ռազմի դաշտում իր կորիւնների կողքին, դիտէր, որ կը դառնայ նահատակ ու դրան նով կը փրկի իր ժողովուրդը, հայրենիքը: Նա, այդ խմաստուն այրը, այդ լսքանչելի մեծութիւնը տուեց վսեմագոյն օրինակը, թէ ինչպէս դարձնել պարտութիւնը յաղթանակ ու դրանով ցնցել ժողովրդի հանճարը – դուրս բերել նրան յաւերժութեան ճամբան: Այդ օրուանից քո մարմինը ներարկուեց պարտութիւնից քամուած կենարար հիւթով, որը ինչպէս բալասան կոփեց, ամրացրեց քո մարմինը, քո ոգին:

Արդ, ժամն է սթափուելու, մի՛ արբուիր պատրանքների, մի՛ խարուիր յոյսերով, մի՛ ներչնչիր քեզ չուտափոյթ լուծումներ. դու պիտի հասու լինես այն ախուր իրողութեանը, որ կան, ցաւօք, ներհակ ուժեր, որոնք չեն գործում, չեն ուզում գործել քո արդար դատին, քո

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ
ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՐՈՒԹ ԿՈՍՏԱՆԴԵԱՆ՝ ՆԱՄԱԿԱԳԻՐԸ

Ահա էր խորագիրը «Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան» Զ. հանդիպումին որ տեղի ունեցաւ Մարտ 12–ին Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան սրահին մէջ:

Յ. Կոստանդեան՝ մարդախոյս բանաստեղծը, քիչ ծանօթ անուն մըն է մեր դրական շրջանակներուն մէջ իսկ. բանաստեղծութեան իր երկու հատորները – «Օրերի իմաստութիւնը» եւ «Բանաստեղծութեամբ» – հազիւ կրցած էին յատուկ հետաքրքրութեան ափերու լսելի դարձնել անոր անունը, ու այդքան:

Զուլալ Գազանճեան՝ սակաւաթիւ մտերիմներէն մէկը այդ մենամոլ բանաստեղծին, որպէս այս հանդիպումի նիւթ ընտրած էր անոր նամակները. առանցմէ բանաստեղծին զուգահեռ, կը յայտնուէր արուեստագէտը, արուեստաբանն ու գեղագէտը, որ էր Յարութ Կոստանդեան:

Կենսագրական ամփոփ տեղեկութիւններէ ետք, Զուլալ Գազանճեան կը յիշէր իր առաջին հանդիպումը բանաստեղծին հետ որ տեղի ունեցած էր անոր «Ծառը» քերթուածին ընթերցումով: Հանդիպումը վերածուած էր օր մըն ալ բարեկամութեան եւ բարեկամութիւնը՝ մտերմութեան:

Զուլալ Գազանճեանի դասախօսութեան համար Յարութ Կոստանդեանի նկատի առնուած նամականին կը պարունակէր իր մօտիկ ընկերոջ Բարդէն Պոտոսեանին եւ բանաստեղծ Բիւզանդ Թօփալեանին ուղղուած նամակներ: Անոնցմէ առնուած հատուածներով Զուլալ Գազանճեան ուրուագծեց գեղապաշտը որուն համար «գեղեցկութիւնը վճռակ է լինելութիւն, եւ ոչ թէ զգայնութիւն»:

Յարութ Կոստանդեան իր մէկ նամակին մէջ հետեւեալ սահմանումը կուտայ գործադրանքը: Դու պիտի պատրաստ լինես աւելի ծանր փորձութիւններն, պատրաստ լինես նոր Աւարայրների, դու պիտի սեղմես կոկորդդ ու կուլ տաս անմռոքելի կորուստդ – դա է փրկագինը քո դոյութեան, ինչը քո գերագոյն խնդիրն է եղել բոլոր դժնի ժամանակներում: Բայց եւ պահելով պայքարի կորովը ու չկորցնելով ամենակեցոյց յոյսը: Ցիւիր միշտ ինչ քեզ համար է ստեղծուած՝ արժանապատուութիւնդ: Դու իրաւունք չունես վար իջնելու, ընկնելու մինչեւ մակարդակը այն հողածնի, որ իսլամի անունից է յորորում: Մուհամեդը թողեց մի գործ՝ Ղուրանը, այնտեղ կան նաեւ իմաստուն մտքեր, ես դրանք գնահատում եմ, բայց նրա հետեւորդները, ցաւօք, ենթաստեցին աչխարհն բարեկեցութեանը – նրանք նըպաստեցին աչխարհի պատակամանը. նրանք անօրինակ չափերի հասցրին մարդը մարդուն հակադրելու կիրքը: Մի մռայնայ, որ հողը վարդի թփի կողքին ժանտ պայլախոտն էլ է ծնում ու սնուցում: Այսօր աչխարհն դլխին ու քո դլխին այդ օրհասն է կախուած՝ իսլամը, դանդաղ գործողութեան այդ ատոմային ռումբը: Ատոմային ռումբը ի վերջոյ մի կոճակ է, որը թէպէտ դժուարութեամբ, բայց կարող է վերցուել խիստ հակազդութեան տակ, քանի դեռ դա՝ այդ կոճակը քաղաքակիրթ աչխարհի ձեռքին է: Պանթուրքիզմը կոճակ չէ, նա բազմադլուխ բթութիւն է: Սա ամբաստանութիւն չէ բնաւ եւ ոչ էլ ռասայական սնապարծութիւն. եթէ ընդունելի է ամէնուր ու դիտնականօրէն արդարացուած «բութ» ածականի կիրառութիւնը առանձին մարդու հանդէպ (չէ՞ որ գոյութիւն ունի բոլոր երկրներում տհասների, ասել է՝ բթամիտների դպրոց), ապա միայն չինծու կոկետութիւնն ու քաղաքական պոռնկութիւնը կարող է արդելել այդ ածականի կիրառութիւնը մի ժողովրդի կամ նրա դլալի մասի հանդէպ: Մարդատեացութիւն եւ վանդալիզմ դաւանող ժողովուրդը չի կարող յարատեւել հաւասար քաղաքակրթութեանը: Տիեզերական բոլոր օրէնքներով բթութիւնը դատապարտուած է, քանզի նա անկարող է ստեղծել համամարդկային արժէքներ եւ չի նպաստում յառաջընթացին: Դատապարտուած է իր ներքին էութեամբ, իր գենային կառուցուածքով: Նա չի դիմանայ քաղաքակիրթ աչխարհի անդատաստանում, նա չնչահեղձ կը լինի այդ աչխարհի օդի հետ ընթացքից յետ չմնալու ճանապարհին: Ու կ'ընկնի: Ինչպէս չղիմացաւ ու ընկաւ դինուորը՝ հակառակ իր վիթխարի չափերին:

Բայց դա յետոյ. այսօր պէտք է տոկալ՝ խոհեմութեան համար: Իսկ խոհեմութիւնը յուչում է առաջին կարեւոր պատգամը – աչխատանք, ազնիւ, անձնուրաց աչխատանք, դլխիկոր, ստեղծարար: Մի մռայնայ, այն դլխից աչխատանքն է ստեղծել քեզ, քո էութիւնը, քո փառքը, աչխատանք թէկուզ այդպիսի անուն աչխատանքի, այդ դէպքում դու աւելի ես մօտենում դրան՝ Քրիստոսի ու Մարգիսի իդէալին:

Ու եղիր եւս տիրապէտ, համակ տիրապետը, ինչ վայել է եղել քեզ ու քո խոհեմութեանը, ինչ ամրացրել է ու պահել քո ամբողջութիւնը, քո պետականութիւնը սա պատգամն է եղել մեծն Եղիշէի, անդուզական պատմիչը Աւարայրի, ապրած ու տեսած հինգ դար առաջ իմ աչխարհ դալուց, ու ստեղծողը այդ վսեմագոյն խօսքի՝ «տիրապէտը»: Եղիր ջատագով օրինաւորութեան, կարգապահութեան, մի մռայնայ, որ քո խնդիրները կը լուծուին միայն ունենալով ուժեղ պետականութիւն, խելացի, ուշիմ ղեկավարութիւն: Զգուիր, յամառօրէն ձգտիր դրան: Ամենաքիչը, որ դու կարող ես անել ուժեղացնելու քո պետականութիւնը, դա է լինել ներքինապէս հաւաքուած, զուսպ խոսափելու համար անխոհեմ արարքներից: Ձիւդ ժամանակին լուռ մնալը, ընդվզումը ալիքաւորելը, զայրոյթին ու անարդարութիւնն ունեցած ցասումը կառավարելը նոյնպէս չնորհք է, դա էլ պիտի կարողանաս:

Արդ, աղաչում եմ քեզ թախանձալից, լոյսի ճառագայթ իմ ժողովուրդ, լոյր իմ աղերսանքը ազիողորմ, վչտաճաչ հառաչանքս տագնապախառն՝ պահիր քեզ, քո լեզուն, քո բանն ու դիրը, քո ոդին, քո միտքը: Դու պիտի լինես, յարատեւես, դի դու պիտի հրաչագործես քո լինելու կարողութեամբ, մի թանձրացնի վէրքերիս չարան ամբարուած, ոդեւորում եմ քեզ համբերութիւն, խոհեմութիւն ու հաւատ, հաւատ, իբեւ այս ամէնի սիեզերքը մի օր բաց կ'անի դուռը քո փրկութեան: Ժողովուրդ, որի կոկորդից «Տըղէ եամանն» է մղկտում, յաւերժութեան է արժանի...

Ամէն...

ԳՐԻԳՈՐ ԳՈՒՐՋԱԴԵԱՆ

Գերմանահայ Նամականի

ԿԻՒՐՄԷՋԵԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ՌՈՒԲԻ ՇՐՋԱՆԸ

Արեւմտեան Գերմանիոյ Ռուրի շրջանի օրական կարեւոր նիւթերէն մէկը կիւրմէկեան ընտանիքի ծրագիրներն են։ Կիւրմէկեանները, 50–ական թուականներուն Գարախասանէն Գանատա գաղթած հայ ընտանիք մը, կ'ուզեն Ռուրի կեդրոն քաղաքներէն՝ Օպերհաուզընի մէջ 600·000 քառակուսի մեթր տարածութեան մը վրայ հիմնել քաղինօ մը, կենդանաբանական պարտէզ մը, կրկէս մը, վարիէթներ, թատրոններ, հանրային պարտէզներ, ձկնարան մը, 1500 սենեակնոց պանդոկ մը եւ նաեւ անթիւ անհամար խանութներ։ Այս բոլորը պիտի արժէ մօտ 3 միլիառ մարք եւ հեռանկարներ պիտի բանայ 15 հազար հոգիի։ Կ'ակնկալուի որ տարին 15 միլիոն այցելուներ գան դիտելու եւ զբօսանքի այդ կեդրոնը թէ վերոյիշեալ շրջանէն եւ թէ մերձակայ – Պելժիայէն եւ Հոլանտայէն։

Որեւէ քաղաքի համար այս հեռանկարները հետաքրքրական են, բայց անդորրը – հետեւանքը մարը – հոն բնակչութեան աչխատունակ հատուածին մէկ երրորդը անդործ է – ասոնք պարզապէս երազային թուին, արմատական լուծումը իրենց տնտեսական բոլոր հարցերուն։ Բայց ընդհանուր կարծիքը այնքան ալ դրական չէ։ Օպերհաուզընի եւ մերձակայ կարգ մը քաղաքներու մէջ կան խանութպաններ եւ հանրախանութներու վարչականներ, որոնք մտահոգուած իրենց ապագայով կը դիմեն շրջանի քաղաքապետներուն, որպէսզի այս վերջինները արգիլք հանդիսանան այս արհաւիրքին։ Ի մէջ այլոց կ'ըսուի որ նման կեդրոն մը խոտոր է շրջանի ընկերային եւ մշակութային դիմագիծին։

Շատ բան լսուի Թերեւս Կիւրմէկեաններու հասցէին, բայց դժուար գտնելի ըլլան այն անձերը, որոնք զանոնք ամբաստանեն անճարակութեամբ։ Քանի որ Կիւրմէկեանները, այս երբեմնի դրամատէրերը, արդէն իսկ մեծ յաջողութեամբ կը բանեցնեն նման հսկայ կեդրոն մը Գանատայի Ալպերթա նահանգին մէջ։

***

ՊԱԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏՆԵՐԸ ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂ ԿՈՄԻՏԷՆ

Ջախակոմէական «Տէլ Թակեսցայկունկ» օրաթերթը Փետրուար 28–ի իր թիւին մէջ արձագանգ կը հանդիսանայ Ղարաբաղ կոմիտէի անդամներուն ձերբակալուած վիճակին։ Յատկապէս ուշադրութիւն կը դրուի պաթեան ժողովրդական ճակատներուն դիրքորոշման։ Յայտնի կ'ըլլայ որ այս վերջինները մեծապէս դիմած են կորբաչովին եւ ընդհանուր դատապարտելով, խնդրելով որ պարզուին կոմիտէի անդամներուն ձերբակալման պատճառները։ Ըստ իրենց կարծիքին քրէական օրէնքները կը չհադրծուին քաղաքական նպատակներու համար։ Ձերբակալուած այս անձնաւորութիւնները հայ ազգը կը ճանչնայ իբրեւ իր առաջնորդները։ Իրենց ձերբակալութիւնը պետական ուժի չարամիտ մէկ չարաշահութիւնն է։ Այսպէսով խնդիրները, որ արդէն բարդ են, աւելի ալ կը բարդանան։ Ներկայ պայմաններու տակ անկարելի է Մոսկուայի մէջ ծրագրուած մարդկային իրաւունքներու համաժողովը գումարել։ Ասոնք են հիմնական կէտերը Կորբաչովին ուղղուած դրութեան։

Բացի պաթեան ժողովրդական ճակատներու այս դիմումէն, Լիտուանիոյ Ինթէրնէշընըլը հանրութիւնը համերաշխութեան միջոցառումներու հրաւիրած է, որոնց կարգին բոլոր նամակներ պիտի առաքուին Խորհրդային Միութեան ընդհանուր դատախազին։

***

ՍԱՖԻԱՅԻ ՈՐՍՈՐԴ՝ Թ. ԿԸՏԼԵԱՆ

Ամէն քանի մը ամիսներ առաջ «Մոսկուա Նիւզ» չաբաթաթերթը, որ Արեւմտեան Գերմանիոյ մէջ իբրեւ ամսաթերթ լոյս կը տեսնէ, ծաւալուն յօդուածով մը արտայայտուած էր Ուզպէկիստանի մէջ գործող մաֆիային դէմ պրպտումներ կատարող Խորհրդային Միութեան ընդհանուր դատախազութեան լիազօր ներկայացուցիչ Թ. Կրալեանի մասին։ Ան հինգ տարիներու մանրակրկիտ պրպտումներէ վերջ երեւան հանած է սոյն երկրի մաֆիայի ցանցը իր ճիւղաւորումներով։ Որոնումներու հունցքը յայտնի Օկոնեուք հանդէսի գծով ներկայացուած է Խորհրդային Համայնավար Կուսակցութեան անցեալ տարի կայացած 19–րդ համաժողովին։ Այսօր հիման վրայ չորս պատուիրակներ իսկոյն հեռացուած էին համաժողովէն, ասոնց երեք հատ ձերբակալուած։

Նոյնինքն Կրալեանը ներկայիս Մոսկուայի մէջ կը մասնակցի ընտրատարքերին, արդէն ընտրուած է իբրեւ թեկնածու։ Հոն իսկ իրեն կ'ուղղուին Ուզպէկիստանի մաֆիային կատարկեալ հարցումներ։ Որքա՞ն ուժով է մաֆիան, կ'ուզէ դիտնալ ներկաներէն մէկը։ Բաղդատմամբ ատոր, իտալական մաֆիան փոքրիկ երախայ մըն է, կը պատասխանէ Կրալեան եւ ակնարկելով Ուզպէկիստանին կը շարունակէ։ – Աշխարհի վրայ չկայ Հանրապետութիւն մը որ այսքան կատարեալ կերպով տիրապետուած ըլլայ կուսակցութենէ, կառավարութենէ եւ Խորհրդարանէ բաղկացած մաֆիայի մը կողմէ։

***

Թ. ՀՈՖՄԱՆՆԻ ԵԼՈՑԹԸ ՀԱՆՈՎԸՐԻ ՄԷՋ

Թ. Հոֆման վերջերս կը գտնուէր Հանովըր՝ իբրեւ հիւրը Հերմաննի – իհլերս Ակադեմիայի։ Սոյն ակադեմիայի արուհին մէջ Տիկին Հոֆմանն մանրամասնութեղեկութիւններ տուաւ Արցախ աչխարհի անցեալին եւ ներկային մասին։ Դասախոսութեան երկրորդ մասը նուիրուած էր հայ մշակոյթի եւ պատմութեան վերաբերեալ սահիկներու ցուցադրութեան։ Հոս ալ Տիկին Հոֆմանն անդամ մը եւս ցոյց տուաւ իր հմտութիւնը, նիւթը հետաքրքրական եւ միշտ նոր երանգներով ներկայացնելու ձգտումը։

Ճաւարտ բանախոսութեան ներկաները ուղղեցին բազմաթիւ հարցումներ։

ՐԱՖՖԻ ՔԻՊԱՊՃԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԳԱՀԻՐԷի խումբ մը հայ երիտասարդներ, եգիպտահայ՝ Հ. Սուրուճեանի ու Ազգային իշխանութեան օժանդակութեամբ կազմակերպած են Հայաստանի երկրաչարժին զոհերուն նուիրուած հայ մշակոյթի չաբաթ մը՝ արեւմտեան մայրաքաղաքներու մանկական «Կէօթէ» մշակութային կեդրոններուն մէջ։ Շարքին առաջինը եղած է 17 եգիպտահայ նկարիչներու եւ քանդակագործներու գործերուն ցուցահանդէսը, որուն բացումը տեղի ունեցած է Փետր. 16–ին։ Բացումը կատարած են Գահիրէի կառավարիչն ու Գերմանիոյ դեսպանը։ Ներկայ եղած են խորհրդային դեսպանը, դեսպանատան Բ. քարտուղար՝ Է. Նալբանդեան, թեմի առաջնորդ՝ Զաւէն Արք. Զէյնէլեան։ Գործերու վաճառքէն գոյացած գումարը կը յատկացուի Հայաստանի աղէտեալներու օգնութեան Ֆոնտին։

***

ԳԱՀԻՐԷի «Կէօթէ» մշակութային կեդրոնին մէջ, Փետրուար 17–ի երեկոյեան, տեղի ունեցած է երկրաչարժի զոհերուն նուիրուած հայ մշակոյթի չաբաթուան երկրորդ ձեռնարկը։ Հանդէս եկած է Հ. Բ. Ը. Միութեան «Կռունկ» երգչախումբն տասը հոգինոց խումբ մը, խմբավարութեամբ՝ Հայկ Սարգսեանի։ Հայ դասական ու ժողովրդական երգերէ կազմուած յայտագրին մէջ մեներգներով հանդէս եկած են Սիլվա Թերզիպաշեան ու Ռաֆֆի Զէյճէնեան։ Երգերուն դաշնակով ընկերակցած է Կ. Տէօվլէթեան, խմբավարութեամբ՝ Ա. Սարգիսեան։

***

ՍՈՖԻԱ. այցելած է Փետրուար 24 – 27, Հայաստանի պետական չինարարական կոմիտէի ներկայացուցիչ՝ Սօս Վանեան։ Իրեն հետ հանդիպում մը տեղի ունեցած է «Երեւան» միութեան մէջ, Փետրուար 24–ին։ Միութեան կեդրոնական վարչութեան նախագահը Տիրան Բարիքեան պատմած է պուլկար ժողովուրդին ու պուլկարահայ գաղութին ցուցաբերած անկեղծ զթասիրութեան մասին։ Սօս Վանեան շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք յայտնած է թէ ինք Պուլկարիա կը գտնուի կարգադրելու համար 300 փայտէ տուներ Հայաստան առաքումի հարցը։ Անոնց առաջին 150 հատը մինչեւ Մարտ ամսուան վերջը պիտի ղրկուին, իսկ մնացեալը՝ մինչեւ Յունիսի վերջը։

***

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Պոլսահայ Միութեան սրահին մէջ, Փետրուար 25, երգահան՝ Տ. Զուխաճեանի նուիրուած դասախօսական երեկոյթ – ճաշ մը տեղի ունեցած է։ Պոլիսէն ժամանած լեզուաբան ու պատմաբան՝ Բարսեղ Թուղլաճեան պատմած է հայ երգահանին կեանքին, գործին ու ոգեբերական վախճանին մասին։ Մէջ ընդմէջ Զուխաճեանի գործերէն օրինակներ ներկայացուած են դաչնակով, երգչախումբով ու մեներգով։ Փետրուար 29–ին Բ. Թուղլաճեան այցելած է Հայ Կեդրոն։

***

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Հայ Օգնութեան Միութեան տարեկան աւանդական ժողովատարութիւնը տեղի ունեցած է, Փետրուար 26ին, Հայ Կեդրոնի Հ. Մ. Ը. Միութեան – Կամք մարզասրահին մէջ։ Մասնաճիւղի տեղեկատուի վ. Իսաջանեան բացման խօսքով ներկայացուցած է տարեկան գործունէութիւնը եւ երկրաչարժին առթիւ Հ.Օ.Մ.–ին տասնեակնոց յանձնառութիւնները։ 15 նորընծայ երիտասարդ անդամուհիներու երդման արարողութենէն ու պեղարուեստական յայտագրէն յետոյ խօսք առած Ֆ. Լոս – Անճըլըսէն հրաւիրուած՝ Ռիթա Որբերեան։

***

ԼԻԲԱՆԱՆԱՀԱՑ Գրական Շրջանակի ակտիւներն մէջ, Փետրուար 26–ին, հանդիպում մը տեղի ունեցած է՝ նուիրուած լիբանանցի երիտասարդ պատմաբան տոքթէօր Ս. Զահրեատինի վերջերս լոյս տեսած «Հայերը, ժողովուրդ մը եւ դատ մը» մենագրութեան ներկայացման։ Բացման խօսքով, Սօսի Խաչատրեան պատմաբանին կենսագրականը տուած է, (հայերէն եւ արաբերէն), իսկ մեծը Գ. Տէրեան ներկայացուցած է (հայերէն) մենագրութիւնը դիտուած իրաւաբանի ակնոցով։ Պ. Երէցեանի արաբերէն կուցումէն ետք խօսք առած է տոքթ. Զահրեատին չնորհակալական խօսքեր արտայայտած է ներկաներուն, որոնք «յարգած են իր գրական վաստակը»։

***

ԹԵՀՐԱՆի հայկական «Շանթ» վարժարանի ծնողական խորհուրդին հրաւէրով Զարմահալի Հայ Ուսումնասիրաց Միութեան «Ուրարտու» երգչախումբը Մարտ 1–ին ու 2–ին հանդէս եկած է «Սուքերեան» սրահին մէջ։ Համերգնեբուն հասոյթը տրամադրուած է «Շանթի» դպրոցին։

ԱՐԳԵԼՔԸ

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

«Ե՞րբ պիտի վերջանայ այս բոլորը, մտածեց Ղատիչ յողնութեան զգացումով։ Ամէն ինչ իր արժէքը կորցնում է ինձ համար, ամէն ինչ անցնում է։ Միայն Սաթենիկի սիրալեզ նայուածքն է որ իր արժէքը չի կորցրել ... Ա՛հ, եթէ այստեղ լինէր ... եթէ կարելի լինէր ...»։

Սուր կաթոմ մը դրեթէ ֆիզիքական ցաւ պատճառեց իրեն եւ սիրտը զալար – ուեցաւ անձկութեամբ։ Մտաբերեց Սաթենիկի գլուխը, ողորկ ճակատը եւ ուսին վրայ ինկած գանգուրի մը երերուն շլորտը եւ խորապէս, ցաւագինօրէն հառաչեց։

– Գարեգին Իվանովիչ...

– Ա՛յ մեռնէք դուք...

Ցնցուեցաւ ու ոտքի ելաւ ու գրեթէ դժկամակութեամբ անցաւ հիւրասենեակ։ Սոխուած զգաց ինքզինքը յորդորելու.

«Սա կոմեակայի վերջին արարուածն է, համբերիր եւ դերդ կատարէ մինչեւ վարագոյրը իջնէ ... եւ այլեւս երբե՛ք Գարեգի՛ն, դիմակ չդնես դէմքիդ ու բեմի վրայ դուրս չգաս ... դա չէ ազատում քեզ ... դու չատ անպէտք դերասան ես ...»։

Աչունը կ'երկարաձգուէր դարջ եւ արեւոտ օրերով եւ Թիֆլիս քաղաքը իր լոյսով եւ բոյրով զարդարուած, կը խայտար իր սեպհական դեղեցկութիւնովը։ Կալա – վէնոքի սիրուն եւ լայն փողոցի երկու կողմերը անհամար ծաղկավաճառներ, յետամնաց ծաղիկներու փունջերով եւ կողովներով, տնական երեւոյթ կուտային անվերջ անցուդարձին։ Տօթագին ամիսէ մը եառքը, ամառանոցներէ վերադարձող կենսուրախ քաղաքացին հանդոյքով կը վերադառնէր կարծես որ ընտանի մայթերը եւ անակնկալ ծես ու ուրախալի հանդիպումներ կը դանդաղեցնէին քալողներու ընթացքը։ Երգի ծուէններ դուրս կ'ելլէին լոյսով չողշողուն եւ խճողուած թէյատուներէն եւ տեղ – տեղ սազի լարային հնչիւնները սրտագին ձայներու ալէա կը թրթռային ժողովրդական եւ սիրային վանկերով։

Սաթենիկ եւ Սոնիա ամէն րոպէ բազմութեան ընդհարուելով, կը չտապէին տուն վերադառնալ։ Դուրս եկեր էին զբնուսնուները ընելու իրենց յառաջիկայ ճամբորդութեան պատրաստութեան համար եւ հիմակ մտահոգ էին ուշ մնալու որովհետեւ Սաթիան իրենց պիտի սպասէր։ Թրամուէյները լիքը կ'անցնէին առանց կենալու։ Եկան մինչեւ Երեւանեան հրապարակը եւ վերջապէս յաջողեցան կառք մը վերցնել։

Երբ տուն հասան Սաթիանը արդէն այնտեղ էր եւ չամբօրէն կը պատուգէր սենեակի երկայնքին։ Սաթենիկ առաջ մտաւ, թողուց ծրարները տախտի վրայ եւ երկու ձեռքերը երկնցուց Սաթիանին։ Հազիւ թէ իրենց արտագին էին լուրջ նայուածքները հանդիպեր էին իրարու երբ Սոնիա մտաւ իր կարգին անվերջ զանգատներ մրթմրթալով եւ մազերը յարդարեց, յետոյ կրկին նայեցաւ Սաթիանին ու երկար ժպիտով մը պատասխանեց անոր ժպիտին։

Քանի մը օրերէ ի վեր միայն Սաթենիկ զգացեր էր որ հոգին խաղացած է։ Ու իր խռովայոյզ եւ հակասական զգացումները կարծես թէ վերջապէս մեղմացեր ու նըւազեր էին, հնարաւոր դարձնելու այն հազուագիւտ ներքին լուսթիւններէն մէկը, որ այնքան նման է յուսահատ ապաստամի մը։ Իր անցեալէ յիշողութիւններէն եւ զղացումներէն իր մէջ մնացեր էր տարտամ եւ աննպատակ տխրութիւն մը, տեսակ մը լրջութիւն եւ իրեն համար ալ պարզ չէր թէ այդ տխրութիւնը կը վերաբերէր անցեալին թէ ապագայի նախազգացումներու։ Անիկա զարձեր էր տեսակ մը հոգեկան վիճակ, որուն ընտանեցեր էր արդէն եւ որը իր մտանուր եւ չատ փափուկ քաղցրութիւնը ունէր։

Քանի մը օրերէ ի վեր միայն իր մէջ ուրախ լուեր էին բոլոր զայրոյթները եւ խղճահարութիւնները եւ երբ Գարեգին իր յիշողութեան կը ներկայանար, այլեւս Սաթենիկ ինքզինքը չէր պաչտպաներ այդ յիշողութեան դէմ երեւելի յուզումով մը։ Նոյնիսկ չնորհակալութեան զգացում ունէր այն զեղեցիկ օրերուն համար, որ միասին անցուցեր էին, խակ օրերը հետզհետէ զունաթափ կ'ըլլային եւ իրենց զովանդակած վիշտերէն պարապ կը ներկայանային։ Այդ բոլորը վարձես յողնեցուցեր էին զինքը եւ ապառեր էին իր բոլոր ուժերը։ Անիկա իր սիրոյ, կարօտի եւ վիշտի ժամերուն եւ բոպէներուն մէջ այնքան ուժգնութիւնով ապրեր էր որ կարծես իր բոլոր կենսունակութիւնը մէկ անգամէն չուայլեր էր։

(Շար. 113)

Տէր եւ Տիկին Ժորժ Կեվրէքեան,
Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Յանջարեան (Թեհրան),
Պր. Շահէն Յանջարեան,
Մարինա եւ Վիկէն Սողոմոնեան, Սիմէոն Կեվրէքեան (Լոս – Անճըլըս), Ռուբինա եւ Վիկտոր Մուրատեան (Թեհրան), Սիւզի եւ Միքայէլ Յանջարեան (Թեհրան),

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ – մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՇՈՒՇԱՆԻԿ ՅԱՆՋԱՐԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Մաշուրեան)

մահը, որ պատահեցաւ Շաբաթ, Մարտ 18–ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Մարտ 24, ժամը 14–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանէեօ – Փարիզիենի պերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Մարգրիտ Գրիգորեան իր հօր՝ Գրիգոր Գրիգորեանի (մահացած Պուլկարիա) յիշատակին 200 Ֆր. կը նուիրէ Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ, 200 Ֆրանք Սոլիտարիթէ Ֆրանքօ–Արմէնիէնի (Ղարաբաղի բանտարկեալներուն համար) (ստանալ (Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆրանք «Յառաջ»ին)։

Տէր եւ Տիկին Բաֆֆի Քասիկեան եւ զաւակը Արմէն,

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Քասիկեան եւ զաւակները՝ Միքայէլ, Վիգէն, Եդուարդ,

եւ ընտանեկան պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ – մօր եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԼՕԺԻՆԻ ՔԱՍԻԿԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Նալապարդեան)

մահը, որ պատահեցաւ Մոնթորու, 80 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Շաբաթ, Մարտ 18–ին, ժամը 10–ին տեղւոյն Ֆրանսական եկեղեցին, ուրկէ մարմինը փոխադրուեցաւ դիւղին պերեզմա – նատունը։

ՓՈԻԱՆ ԾԱՂԿԵՑՍԱԿԻ

ՆԻՄ. – Հմայեակ Յարեթ–նագովեանի մահուան առթիւ, Գեղամ Յոսրովեան 200 Ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին փոխան ծաղիկի։

***

Տիկին Անժէլ Միհնասեանի մահուան առթիւ, Տիկին Հ. Պալըզճեան եւ Բաֆֆի 150 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ԵՆ

Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ զբաղնուէնն կարելի է հայթայթել՝

1.– Հայկական Սովետական Հանրադիտարանի թիւ. 4, 9, 10 հատորները։

2.– Հայկազեան Լեզուի Նոր Բառգիրքը Ա. եւ Բ. հատորներով։

3.– Գիրք Անճնանուններու, հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով՝ Գարեգին վրդ. Պէքճեանի։

Eglise Arménienne Apostolique
Serpotz Tarkmantchatz
339, ave. du Prado — 13008 Marseille

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
Ս. ԽԱՉ
ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ
13, rue du Perche — 75003 Paris

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ.–
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Ողբ–լուայ՝ ժամը 17·30–ին։
Համապատարագ՝ ժամը 18·15–ին։
Խաւարման դիւշեր՝ ժամը 20·30–ին։

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ.–
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թաղում Տ. Մ. Ց. Ք.–ի՝ ժամը 17–ին։

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ.–
Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 17–ին։
Ճրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 18–ին։

ԿԻՐԱԿԻ, ՋԱՏԻԿ.–
Հայրապետական պատարագ՝ ժամը 11–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ
(Առաջնորդ Ֆրանսայի Կաթողիկէ Հայոց)

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՄԵՌԵԼՈՑ.–
Պատարագ եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն համօրէն ննջեցելոց՝ ժամը 11–ին։

HOME ARMENIEN
Offre d'emploi

Le HOME ARMENIEN recrute pour soigner ses pensionnaires âgés,

UNE INFIRMIERE
DIPLOMEE D'ETAT.

Salaire 8 500 Frs. brut (C. C. Oct. 1951 des établissements hospitaliers privés).
Possibilité d'hébergement à l'arrivée.

Contacter le :
«HOME ARMENIEN»
107, ave. Maréchal Lyautey
83700 Saint - Raphaël
Tél. : 94. 95. 00. 30

– ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ –

ՄԱՐՏ 24
Ա Ի Ա Գ Ո Ւ Ր Բ Ա Թ
Յիշատակ չարչարանաց եւ խաչելութեան Տ. Մ. Յ. Ք.ի

Ս· ԳՈՒԼՇԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ
Ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման՝ ժամը 17–ին։

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՆԻ ԽՍԻ
Թաղում՝ ժամը 17–ին։

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ
Կարգ Թաղման՝ ժամը 16–ին։

Ս· ԳՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Կարգ Թաղման՝ ժամը 17–ին։

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ
Թաղում՝ ժամը 17–ին։

Ս. ՅԱԿՈԲ ՝ ԼԻՈՆ
Կարգ Թաղման՝ ժամը 17–ին։

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ
Թաղում՝ ժամը 17·30–ին։

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ
Թաղում՝ ժամը 18–ին։

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՒՄՈՆ
Թաղում՝ ժամը 17–ին։

ՊՈՒԼՎ· OSSO — Ս· ՅԱԿՈԲ
Թաղման կարգ՝ ժամը 17–ին։

ՍԷՆ–ԺԵՐՄԱ Ս· ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ
Ժամերգութիւն եւ Թաղում ժամը 17–ին։

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս· ԿԱՐԱՊԵՏ
Թաղման կարգ՝ ժամը 16·30–ին։

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս· ԹԱԴԷՈՍ
Ժամերգութիւն՝ ժամը 18–ին։
Թաղման Թափօր՝ ժամը 19–ին։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES

REPAS TRADITIONNEL DE PAQUES

Dimanche 26 mars à 20h30
à la Salle des Fêtes de Décines
DINER DANSANT
avec la participation exceptionelle du
CHANTEUR *MASSIS*
Soirée typiquement arménienne
avec un Orchestre Traditionnel Arménien

Participation : 100 Frs.

Réservations:
à la Maison de la Culture Arménienne
de Décines : 78. 49. 42. 97.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլլէ Ս· Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները· –

Օր· Անահիտ Փափազեան 1·000 Ֆր·, նոյնպէս Ս· Մեսրոպ կրթարանին 1·000, Պր· Յակոբ Ազատեան, Պր· Լեւոն Սմբատ–եչեան 500–ական Ֆր·, Պր· Փառքալ Կազարեան (Լիոն) Անտրէ Մաճպեանի մահուան առթիւ 500 Ֆրանք, Այրի Տիկին Զըլըեան, Ամն, Ամն 200–ական Ֆրանք, Պր· Խաչիկ Գիւրու 100 Ֆր·, Տիկին Զապէլ Թօփալեան Անահիկ Աբրահամեանի մահուան առթիւ 100 Ֆրանք, Այրի Տիկին Մարիամ Պետիկեան 100 Ֆր·, Երեցկին Տիկին Թագուհի Միհոյեանի մահուան առթիւ՝ Պր· Գէորգ Շերինեան 1·000 Ֆր·, Օր· Մարի Գալայճեան 600, Պր· Աւետիս Գալայճեան 500 Ֆր·, Պր· Ալէք Գասպարեան 500 Ֆր·, Պր· Մեր–հանեան 400 Ֆր·։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը կազմակերպած է շարժապատկերի ցուցադրութիւն մը «Միրոյ խոստումը», Կիրակի, Ապրիլ 9, Պօմոնի Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։

ԱՐՇԱԿ ՉՈՊԱՆԵԱՆ
ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
U. G. A. B.
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

2e JEUX INTER-REGIONAUX DE FRANCE

24 — 25 — 26 MARS — LYON

sous le haut patronage de
la MAIRIE DE BRON

et la présidence du
COMITÉ RÉGIONAL DE FRANCE DE L'U.G.A.B

avec la présence des invités d'honneur :
LES CHAMPIONS OLYMPIQUES ARMÉNIENS DE «SÉOUL 1988»
L. DJOULFALAKIAN et O. MIRZOYAN

GALA
de Clôture et de Remise des Coupes

animé par :
GRICHA et son ORCHESTRE
le DIMANCHE 26 MARS, à partir de 21 heures
Espace «TETE D'OR»: 103, ave. de Stalingrad - VILLEURBANNE

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section de LYON «ARAXE»

Vendredi 31 mars à 20 heures 30

— Espace Arménien —
40, rue d'Arménie, 69003 Lyon

Avec
TAKVOR TAKVORIAN
Ecrivain, auteur
de «Armenouch» et de «Krikor»
A la découverte de

ANI
AGHTAMAR
ET
LES VILLES DE L'ARMENIE HISTORIQUE

«Que reste-t-il des villes et des villages arméniens après trois quarts de siècle de turquification ?»

La conférence, organisée à l'occasion de la parution de son livre, sera suivie d'un cocktail et de la dédicace de son œuvre.

— ENTREE LIBRE —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 23
JEUDI
23 MARS
1989

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL. . 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում) 850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.977 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 64e ANNEE — No 16.977

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԶՈՀԻՆ ՎՐԷԺԸ ԵՒ ԶՈՀՈՒՈՂԻՆ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Նոր էջ մը ուելցաւ Չերքեզներու պատմութեան. էջ մը, որ որեւէ ժողովուրդի պատմութեան մէջ ամէնէն տխուրը միայն կրնայ ըլլալ:

Չերքէզ ժողովուրդին լեզուներէն մէկը մահացաւ:

Մեռաւ այդ լեզուն խօսող վերջին չերքէզը ու այդ մահով լեզուն ալ աշխարհի փոխեց. ընդմիշտ վենդանի լեզուներու ոլորտէն ու այսուհետեւ գոյութիւնը պիտի պահուի լեզուներու անդրաշխարհին մէջ. մեռեալ լեզու մը պիտի ըլլայ. ներկայութիւն մը միայն, լեզուաբաններու, ցեղագիտներու, հետազօտողներու համար: Անոնք պիտի ուսումնասիրեն, լեզուական, գիտական իրենց գիտքերով, դիտողութիւնները պիտի ճեռնարկեն երեք ճայնաւոր եւ ութ բաղաձայնով այդ լեզուին, անկէ կորզելու համար իրենց միտքը չարչրկող հարցումներու պատասխանը:

Երկ մեռած այդ լեզուն որ խպիհերէնն էր, մեռաւ տրուած որոշումի մը հետեւանքով: Ցարական Ռուսիոյ յարձակումներէն փրկուելու համար կովկասեան այս ցեղին ղեկավարները օր մըն ալ որոշեր էին խպիհերէնը միջոցի մը համար փոխարինել չերքեզերէնի տարբերակով մը: Աւելի քաղաքական դերդասպատճառներով դարեր առաջ տրուած այդ որոշումը, այսօր վախճանին սկիզբը կը նկատուի խպիհերէնին համար:

Չերքէզ ժողովուրդը կը չարունակէ ապրիլ. Կովկասի մէջ մնացածներէն զատ կարեւոր ներկայութիւն մը ունին Թուրքիա. ցրուած են Սեւ ծովու եւ կեդրոնական Անատոլուի քաղաքներուն մէջ: Թուրքիոյ մէջ ազգութիւններու, փոքրամասնութիւններու հարցին այժմէականացումով, հրահրումով, սկսած է խօսուիլ, գրուիլ նաեւ անոնց մասին:

Սերունդներու բախտամ, աւանդութիւններու, բարքերու, լեզուական կորուստներու ցաւ, մշտական բնակիչներն են անոնց եւս աշխարհին: Կան որ կոդմանկից են նոր գաղթի մը, բռնելու համար վերապրածի ճամբան որ գիրենք կովկաս պիտի տանի. իրենց բնաշխարհը: Կամաւոր այս տարագնացութիւնը՝ որպէսզի փակուի կորուստներու ճամբան:

Երկ՝ գիտական զոյութեան, խաղաղութեան մտահոգութեամբ տրուած որոշում մը, դարերու ընթացքին լուռ, աննկատ վերեզմանափորը եղաւ անփոխարինելիին. ապրող, շնչող լեզուի մը:

Չերքէզ ժողովուրդը, նոյնիսկ թուա-կան չատ աւելի ծանր կորուստներով, դժուար թէ կանգնէր վերջնական բնաջնջման սեմին. կանգնած մնացած ծառը, որքան ալ ազատուն, միշտ ունի անտառանալու յատկանիշը: Սակայն այսօր, աւելի խաղաղ ու բարօր շրջանի մը, տըրուելիք նոր որոշում մը յետադարձ զօրութիւն չունի. մեռած լեզուն անով չի վերադառնար գիրք լքած հաւաքականութեան շրթունքներուն վրայ: Անիկա արխալ ընտրուած փրկագինը եղաւ իր ժողովուրդին վկեանքին, ապահովութեան, ու դարեր եռք այդ սխալին վրէժը կը լուծէ յաւերժական լռութեամբ:

Չերքեզներու պատմութեան այս էջը կը տիրերցնէ մեզ եւս, որպէս կորուստներու փորձառութեամբ հարուստ ցաւակից. այդքան միայն:

Անկէ անդին, ինչ որ հետաքրքրական է կորսուած այս պատմութեան մէջ, եզակի վկայութեան մը հանգամանքն է. լեզուի մը մահով հասած վկայութիւնը, ժողովուրդի մը խմաստութեան:

Ժողովուրդին՝ որ դիտցաւ ու կրցա՛ւ գոհուիլ, բայց չզոհել անփոխարինելին:

Ա. Թ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿՂԶԻԻՆ ԿՂԶԻԱՅՈՒՄԸ ամբողջական էր երեքշաբթի օր, միայն մարզասիրական զգացումներէ մղուած է որ օդակայանի բանթողները թոյլ տուին որ 300 համբորդներ Մարսէյլ կարենան երթալ եւ երեք օդանաւեր ալ կարենան էջք կատարել դեղօրայք բերելով տեղւոյն դեղագործներուն: Ամէն պարագայի մէջ, մթնոլորտը չէր մեղմացած, Զորեքշաբթի օր, հանրային տագնապկութեանց եւ այլ արհեստներու սենտիքանները մեծ ցոյց մը կազմակերպած էին Այաչիո, մերժելէ եռք Ռոքարի առաջարկները: Կղզերը-նակները – որպէս այդ – ամսական 1000 ֆրանքի պարգեւ մը կ'ուզեն: Բոլորը կ'ընդունին որ գիները չատ աւելի բարձր են Քորսիքա, քան՝ ցամաքամասը եւ Ռոքար, ինչպէս ըրեցինք երէկ, կ'ուզէ գիներով զբաղիլ եւ ոչ՝ աշխատավարձերու յաւելումի որեւէ հարցով: Ժողովուրդը սկսած է պահեստ ամբարել եւ ուեստեղէն ալ կը պակսի, մինչ անոնք որոնք դէպի ցամաքամաս բանջարեղէն կը ղրկէին, ամբողջ փողոցները թափած են իրենք զիրենք, չկարենալով «արտաձել» գործադուլին հետեւանքով:

ՊԱԿ-ի նախագահը ե· Աբաֆաթ Քուէյթի մէջ տուած մամլոյ ասուլիսի մը ընթացքին պաղեստինցի ժողովուրդը նմանցնելով Հայերուն, ըսած է· – «Թոյլ պիտի չտանք որ կրկնուի Հայերու պատմական ջարդը»: Ան աւելցուցած է նաեւ·– «Հայերը չկրցան յաղթել, սակայն մենք պիտի չկրկնենք անոնց սխալները»:

ԱՆԴԱՐԱՁԻ Ֆրանսայի դեսպանը Երիք Ռուլօ պատասխանելով «Հիւրրիյէթ» օրաթերթի թղթակիցին հարցումներուն, ըսած է թէ 1989-ի ընթացքին պիտի սերտանան Ֆրանքեւթուրք յարաբերութիւնները: Ան յիշած է երկու ժողովուրդներու անցեալի կապերը եւ չեշտած թէ թուրք ժողովուրդը եւս մեծ վարում ունի Ֆրանսական յեղափոխութեան ստեղծած արժէքներուն: Երկկողմանի յարաբերութիւններու չրջանակին մէջ կը նախատեսուի նաեւ Ֆութպոլի բարեկամական մրցում մը Թրքական Կալաթասարայ խումբին եւ Փարի – Սէն Ժէրմէնի միջեւ, Ապրիլ ամսուան ընթացքին:

ՍԱՆ – ՓԱԻԼՈՑԻ արուարձանի վրան ճգմուեցաւ բեռնատար օդանաւ մը եւ անմիջապէս պայթեցաւ: 21 մեռեալ եւ 200 վիրաւոր կայ: Օդանաւը միայն 3 հոգինոց անձնակազմ մը ունէր:

ՎԻԵՆԻ նահանգին մէջ (Սէն – Կօտան) Հանրապետութեան Նախագահը ողեկոչեց Ցեղափոխութեան երկհարիւրամեակը եւ նկատել տալով «Ցեղափոխութեան դաղափարաբանութեանց այժմէականութիւնը» չեչտեց թէ՝ «Հանրային ուսուցումը նախապատուութեանց նախապատուութիւնն է: Բոլոր յեղափոխութեանց նախապատուութիւնն է ի սպաս՝ մարդուն»: Այդ փոքրիկ գիւղը կը տօնէր ազատութեան ծառին Օրը, քանի հոն է որ, 1790 Մայիս 1-ին տնկուած է ազատութեան առաջին ծառը: Մի Թերան ալ տնկեց Ամերիկայէն բերուած երիտասարդ կաղնի մը:

ՄԱՐՋԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՓՈՒԹՊՈԼ

● ՍԷՆ – Թ'ԱՆԹՈՒԱՆ ԶՈՒԶԵՐ ԻՋՆԵԼ

Սէն – Թ'Անթուանի Հ·Մ·-ը կը ջանայ իր տեղը ամուր պահել Միջերկրականի լիկին բարձրագոյն դասակարգին մէջ: Հաւասարութիւն մը կիրակի յաղթած է հաւասարութիւն մը (2 – 2) Սէնթ – Մարթի դէմ՝ որ վերելքի յատկնորդ մըն էր: Գոհացուցիչ արդիւնք մը հայանուն ակումբին համար:

Ուրիշ արդիւնքներ·

Լիոն – Հ·Մ·Ը·Մ· Արծիւ	7 – 0
Արծիւ (2) – Մէրլաճ	0 – 2
Ռոճեաֆ – Սէն Թ'Անթուան (2)	2 – 3
Սէն Թ'Անթուան (Քաաէ) – Նիս	0 – 1

Վ· Մ·

ՂԱՐԱԲԱՂ ԿՈՄԻՏԷԻ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒ ԿԻՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ՄԱՅՐԵՐՈՒՆ ՆԱՄԱԿԸ (*)

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ԿՈՆԿՐԷՍԻՆ,
ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՆԱԽԱԳԱՀ՝ ՃՈՐՃ ՊՈՒՇԻՆ,
ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ ՎԱՐՉԱՊԵՏ՝ Մ· ԹԱՉԸՐԻՆ,
ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ՝ Ֆ· ՄԻԹԵՐԱՆԻՆ

1988 Դեկտեմբեր 10-ին, մարդկային իրաւանց պաշտպանութեան օրը, Հայաստանի մէջ սկսաւ Ազգ· ժողովրդավար չարժումին գործօն մասնակիցներուն ձերբակալութիւնը: Այդ օրէն մինչեւ 1989 Յունուար 7, ձերբակալուեցան զարթաղեան Շարժումին հայկական Կոմիտէին հետեւեալ անդամները· –

1·– ԱԼԵՔՍԱՆ ՅԱԿՈԲԵԱՆ — Պատմական գիտութիւններու թեկնածու, Հայաստանի գիտութիւններու ակադեմիային գիտական աւագ աշխատող:

2·– ԲԱԲԳԷՆ ԱՐԱՔՑԵԱՆ — Ֆիզիք – մաթեմատիկական գիտութիւններու թեկնածու, Երեւանի համալսարանին կիսարական մաթեմատիկի ամպիոնի վարիչ:

3·– ԴԱՒԻԹ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ — Ֆիզիք – մաթեմատիկական գիտութիւններու թեկնածու, դիտաչխատանոցի վարիչ:

4·– ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԳԱԼՍՏԵԱՆ — Պատմական գիտութիւններու թեկնածու:

5·– ՍԱՄՈՒԷԼ ԳԷՈՐԳԵԱՆ — Լրագրող:

6·– ՌԱՖԱՅԷԼ ՂԱԶԱՐԵԱՆ — Ֆիզիք – մաթեմատիկական գիտութիւններու տոքթոր, Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիայի թղթակից անդամ:

7·– ՎԱԶԳԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ — Ֆիզիք – մաթեմատիկական գիտութիւններու թեկնածու, Երեւանի համալսարանի դոցենտ:

8·– ԱՇՈՏ ՄԱՆՈՒՉԱՐԵԱՆ — Ֆիզիքի ուսուցիչ, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխան:

9·– ՎԱՆՕ ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆ — Գրող, արձակագիր:

10·– ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ – ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ — Բանասիրական գիտութիւններու տոքթ· «Մաչտոց» Մաշտեռադարանի աւագ գիտաչխատող:

11·– ՍԱՄՍՈՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆ — Պատմութեան ուսուցիչ:

12·– ԽԱՉԻԿ ՍՏԱՄԲՈԼՑԵԱՆ — Ֆիզիկոս, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխան, «Գիտութիւն» բարեգործական Ֆոնտի հիմնադիր ու նախագահ:

Բոլոր վերոյիշեալները ձերբակալուած էին առանց որեւէ մեղադրանքի, առանց բանտարկութեան հրամանագրի, ինչ որ լրիւ խախտում է իրաւական բոլոր չափանիշներու: Ոչ ձերբակալութեան, ոչ բանտարկութեան վայրին կամ պատճառներուն մասին ձերբակալուածներու հարազատներուն ոչ մէկ տեղեկութիւն տրուեցաւ. միայն գիրենք Մոսկուա փոխադրելէ, եւ մեր բազմաթիւ հարցումներէն եռք տեղեկացուցին որ կը գտնուին Մոսկուայի բանտը: Մենք հիմա նոյնպէս տեղեկութիւն չունինք եւ մտահոգ ենք ոչ միայն անոնց առողջական վիճակին համար, այլեւ այն պատճառով որ անոնց կեանքը վտանգի տակ է, նկատի առած մեր երկրին մէջ անցեալին տեղի ունեցած դէպքերը եւ երեւոյթները:

Մենք ձերբակալուածներու կիներ եւ մայրերս, ամբողջական պատասխանատուութեամբ կը յայտարարենք որ այս անձերուն ձերբակալութիւնը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ հերթական կամայականութեան օրինակ մը, իրաւապահ մարմիններուն եւ դանոնք զեկավարող կուսակցական, կառավարական վարչարարութեան կողմէ:

Այս մարդոց միակ մեղքը – եթէ տիկա կարելի է մեղք նկատել – իրենց ժողովուրդին ծառայելու պատրաստակամութիւնն է, բարոյական բարձր աստիճանը որ նուաճեց ժողովուրդին սէրն ու յարգանքը. ժողովուրդ, որ երես դարձուց իր վախկոտ եւ պարագայապաշտ զեկավարներէն: Անոնք ժողովուրդին յարգանքը կը վայելէին նաեւ այն պատճառով որ տասը ամսուան զանգուածային գոյգերուն ժամանակ այդ չարժումը կ'ուղղէին զէպի օրինականութեան ուղին, ժողովուրդը զերծ պահելով իշխանութեան բոլոր վտանգաւոր դրդռւթիւններէն:

Անոնց մեղքը այն է – եթէ կարելի է տակիս մեղք նկատել – որ երկրաչարժէն եռք առաջին օրէն իսկ աւելի գործօն գտնուեցան, քան՝ յամրընթաց եւ ոչ ճկուն պետական վարչամեքենան. անոնք նաեւ առաջիններն էին որ գործնական եւ արդիւնաւոր օգնութիւն ցուցաբերեցին աղէտի տուժածներու:

Անոնց մեղքը այն է– եթէ տակիս կարելի է մեղք նկատել – որ մեծ հեղինակութիւն կը վայելէին ժողովուրդին մօտ եւ պարզ է որ պիրենք վարելի էր ձերբակալել միայն զինուորական ժամու առկայութեան եւ համընդհանուր սուգի ընթացքին: Եւ իշխանութիւնները այդ սուգը անտեսելով յարմար պահէին օգտուելու:

Եւ հիմա երբ ղրկուած են հրապարակաւ պատասխանելու կամ պաշտպանուելու հնարաւորութենէն, թերթերու եւ ամսագրերու մէջ սկսան յերիւրանքներ եւ ստեր հրատարակել· քան մը զոր երբէք չէին համարձակեր ընել երբ անոնք ազատ էին եւ խօսելու իրաւունք ունէին: Եւ քանի որ այն ատեն իշխանութիւնները պատասխան չունէին անոնց բարձրաձայն եւ արդարացի հարցումներուն, ուրեմն միակ ելքը գիրենք ղրկել էր խօսելու հնարաւորութենէն:

Անոնց ուղուած բոլոր մեղադրանքները, մինչեւ դատը, հետաքննութեան չրջանը, հնարովի են, անոնց նպատակները եւ գործադրութիւնները կ'այլափոխուին եւ կը խեղաթիւրուին: Թերթերու մէջ անոնց կը վերագրեն զանգուածային գոյգերու եւ անկարգութիւններու կազմակերպութիւնը· թէեւ քաջ ծանօթ է որ տասը ամիսները բազմահազարնոց գոյգերուն ընթացքին ոչ մէկ օրինազանցութիւն կամ անկարգութիւն տեղի ունեցաւ· իսկ այն եզակի դէպքերը որ տեղի ունեցան, յատկապէս դրդուած էին:

Այլ բացատրութեամբ, Պետութիւնը, ինչ գինչ ժողովրդավար յայտարարած Պետութիւնը անկարգութիւն կը յայտարարէ եւ կ'անուանէ ժողովուրդին խաղաղ գոյգերն ու ժողովները:

Անոնց կը վերագրէին ազգային թշնամանք հրահրելու մեղքը, այն ատեն երբ ամբողջ աշխարհը գիտէր թէ որքան խաղաղ էին մեր գոյգերը:

Անոնց կը վերագրէին գինեալ գործադուլեան կոչ ուղղելու յանցանքը երբ անոնք ամբողջ ուժով ժողովուրդը դէպի սահմանադրական, իրաւական պայքարի ուղին միայն կը տանէին:

Զանոնք կը մեղադրէին այն բանով որ իշխանութեան կը ձգտին, թէեւ անոնցմէ ոչ ոք այդ մտքուցքը ունէր:

Կը փորձէին մեղադրել գիրենք որ քրէական յանցագործներու հետ կապեր ունին, թէեւ անոնք բոլորն ալ դատախրակուած, զարգացած մարդիկ էին զուսպ եւ պարկեշտ կեանք ապրող իսկ օրի-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԱՊԱԿԱՆՈՒՄԷՆ ԱՆԴԻՆ՝ ՄԹՆՈԼՈՐՏԻ ՔԱՁՔԱՁՈՒՄԸ

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Նախ՝ մի քանի սահմանումներ: «Մթնոլորտ»ը երկրագունդը պարուրող օդի, ջուրի, հողի, փոշիի եւ քիմիական նիւթերու այն խառն է, զոր կը շնչենք: «Կենսոլորտ»ը այդ խառն է, սակայն նաեւ անոր ազդող եւ անկէ ազդուող ապրող էակներու աշխարհն է, որուն մաս կը կազմեն բոյսերը, մանրէները եւ մենք, – ամէն էակ որ կը շնչէ: «Քիմիոլորտ»ը, որ հայերէնի մէջ քիչ կը գործածուի, կը ներառնէ մթնոլորտային եւ կենսոլորտային համակարգին փոխազդեցութիւնները, ճարտարարուեստական աշխարհի արտադրած բազմաթիւ եւ յաճախ վնասակար քիմիական նիւթերուն հետ:

Արդ, վերջին տասնամեակին սկսաւ բացայայտ դառնալ, թէ՛ Արեւմուտքի, թէ՛ Խորհրդային Միութեան մէջ, որ այս մթնոլորտը, զոր կը շնչենք, որուն արեւը կ'ըմբոշխնենք եւ որուն անձրեւը կը ջրէ մեր հողերը, այս կենսոլորտը՝ որուն մէկ մասնիկն ենք մենք, այս քիմիոլորտը՝ որուն թունաւոր պարարտացումով կը պարտադրեն դարէ մը ի վեր ճարտարարուեստականացող աշխարհի մը գործադրութիւններու ծխնելոյզները, ապա նաեւ ինքնաշարժերը, – ահա այս ոլորտին – րու երթորդութիւնն է որ սկսած է քայքայուիլ, եւ օր մը կրնայ կքիլ: Բնութեան հրաշքի վերջնական փլուզումէն չա՞տ առաջ, սակայն, այսինքն՝ ներկայի՛ս, մարդիկ արդէն սկսած են վճարել քայքայման դինը, եւ սկսած է տարածուիլ չատ տրամաբանական վախ մը, որուն երկու դլխաւոր պատճառներն են «օզոն»ի եւ «մթնոլորտային ջերմատիճանի բարձրացում»ի հարցերը:

Ի՞նչ է օզոնը: Թթուածինի (oξuժէն) մէկ տեսակը կամ տարբերակն է: Բնութեան բնականոն եւ անվթար վիճակին, բոլոր ապրող էակներուն կենսական թթուածինը կը գտնուի «երկատոմ» վիճակի մէջ, ինչպէս կ'ըսէ՝ «Հայկական Համայնապիտարան»ը, – այլ խօսքով, թթուածինի հիւլէն «չի սիրեր» մինակ մնալ, կոռոյցին բարդ պատճառներով, եւ ուրեմն կը միանայ նմանօրինակ երկրորդ հիւլէի մը, – այս միացումէն կը յառաջանայ «երկատոմ» կամ «երկհիւլէ» բնականոն թթուածինը: Սակայն բնութեան մէջ կան որոշ ուժեր, – օրինակ՝ կայծակին առեղծած հզօր էլեկտրական հոսանքը, որոնք կը կատորակեն այս միացած, երկուսը – եակ, երկհիւլէ թթուածինը: Արդ, երբեմն կը պատահի որ երբ երկու զոյդ (չորս հիւլէ թթուածին) իրարմէ զատուին, անոնցմէ երեքը կը միանան իրարու, մինչ չորրորդ, «որբ» մնացած թթուածինի հիւլէն կ'երթայ միանալ ուրիշ բնական կազերու: Այդ երեք հիւլէէ բազկացած թթուածինը կը կոչուի «օզոն»: Ընդհանրապէս, բնականոն մթնոլորտին մէջ, չնչին համեմատութիւն ունի, – մէկ միլիոն հիւլէէն երեքը միայն օզոն են ձեռք առեր, միլիոնէն եօթը, ամասնան ընթացքին:

Եթէ օզոնը խտացուի, մեկուսացուի մթնոլորտէն, վտանգաւոր է: Կը դրդռէ աչքերը, շնչառական ուղիները: Երբ ա՛լ աւելի չատնայ քանակը եւ խտանայ օդին մէջ, օզոնը թէ՛ պայթուցիկ է, ջրածինին (հիտրօժէն) պէս, թէ՛ ալ թունաւոր: Բնութեան մէկ ընդհանուր յատկութիւնն ալ աս է, որ տարրեր, որոնք օգտակար են, նոյնիսկ կենսական՝ թթուածինին նման, երբ որոշ խտութենէ մը անդին անցնին, կը վերածուին թոյնի:

Արդ, ընթերցողը կրնայ հարց տալ թէ ինչո՞ւ մտահոգ են դիտնականները օզոնով, եթէ քայքայուող ու տարբրազգրուղ տարրը այս «թունաւոր» օզոնն է: Պատասխանը պարզ է, – որովհետեւ, որքան տաեն որ բնական, փոքր քանակով կը գտնուի օդին մէջ, ան ոչ միայն անվնաս է, այլ՝ կենսական: Ինչո՞ւ:

Որովհետեւ իրեն յատուկ է արեւի ճառագայթներու վտանգաւոր ալիքներու չէզոքացումը: Պէտք է յիշել որ կենսական արեւը, մեր բանաստեղծին «արեգակն արդար»ը, որուն լոյսը կեանքի առջին ազդակն է, կը պարունակէ վտանգաւոր ալիքներ, – որոնցմէ ամէնէն ծանրն է գերմանիչակատոյն (իւլթրավիոլէ) երանգը: Այս ճառագայթները արեւը կ'արտադրէ առատօրէն: Բնական պայմաններու տակ, անոնց որոշ տոկոսը կը հասնի դետին, մեզի, – կը սեւցնէ մեր մորթը, երբ կիպիչ արեւին տակ կը թափառինք:

Մնացեալի չի հասնիր, որովհետեւ օզոնը «կը ծծէ» զայն, «կը կլանէ», ինչպէս կ'ըսէ «Հայաստանի Համայնագիտարան»ը: Եւ գերմանիչակատոյնի քանակի նուազումը կենսական է մեզի համար, քանի որ, ինչպէս դիտէ ուշադիր ընթերցողը, մորթ – սեւցնող բնական արեւը նաեւ մորթ – ծերացնող արեւն է, մորթի – քաղցկեղ պատճառող արեւն է: Որքան կը նուազի օզոնը, այնքան պիտի չատնայ համեմատութիւնը մորթային ծանր քաղցկեղներու, – ա՛յս է գիտուններու միահամուռ եզրակացութիւնը:

Սակայն ինչո՞ւ նուազի օզոնը: Իրա՞ւ կը նուազի: Մինչեւ 1979, միայն մի քանի մասնագէտներ կը հաւատային այդ նուազումին: Հիմա, սակայն, կասկածէ վեր է այդ: Հիւսիսային եւ հարաւային բեւեռին վրայ մանաւանդ, ուր դրեթէ տեւական է ձմեռը, մաքուր է օդը եւ դիւրին է չափել օզոնը, բացայայտ է որ իջած է օզոնին քանակը:

Գիտնականներ օզոնի նուազումը կը վերագրեն զանազան ազդակներու, սակայն մէկ ազդակի դերը փաստած են, կասկածէ վեր է, – այս ազդակը կը կոչուի «քլօրոֆլօրօքարպօն», քիմիական բարդ նիւթ մը՝ որուն հայերէնը դոյութիւն չունի «Հայաստանի Համայնագիտարան»ին մէջ իսկ:

Քլօրոֆլօրօքարպօնը ճարտարարուեստի ստեղծած, բոլորովին արուեստական նիւթերէն է, որ կ'օգտագործուի սառնարանները եւ օդակարգիչները, նախընտրելի է նուազ ազդու, աւելի հնաոյր մեքենաներու վերադառնալ եւ փըրկել մոլորակը, օզոնի նուազումէն ու մորթային քաղցկեղի «համաճարակէն»:

Այս տարուան հայկական չարժարուեստի փառատօնը չէր կրնար տեղի ունենալ առանց անցնող տարուան դիւցազնավէպը ներկայացնելու: Կազմակերպիչ ընկերակցութիւնը հասկցած ըլլալով այս կէտը, առիթ տուաւ որ Մարտ 13–ի երեկոյեան դիտենք իրերայաջորդ երեք փառատեսարներ. Ֆրանսական մը, զուիցերական մը եւ պելժիական մը:

Ֆրանսականը որ միակ նախատեսուածն էր եւ կը կրէր «Աբմէնի 88» խորագիրը, լսատեսողական մոնթաժով մը պատրաստուած էր Գիմ Պակլայի կողմէ: Չինքը չմեղադրենք գործածուած վաւերանիւթին թէ՛ հնչեղիք տիար որակին համար, մեղք որ ներկայացուած անձերուն խօսքերն ալ միայն բերանացի թարգմանուած էին Ֆրանսերէնի, փոխանակ Ֆրանսերէնն մակդրուած ըլլալու, ինչ որ արդելք կ'ըլլար հայերէն արտայայտութիւնները լսելու: Բայց կայ աւելի ծանրակչիռը, նախ, տեսարաններու ընտրութիւնը եւ մոնթաժը բացարձակապէս առիթ չեին տար կացութեան զարգացումին հետեւելու եւ հասկնալու զայն: Օրինակ, յանկարծ հրաձգութիւնը կը տեսնուին Երեւանի մէջ, սակայն չըսուիր թէ ինչ պատրուակով հոն են անոնք: Չի յիշուիր նաեւ Նոյեմբեր 24–ի խորհրդարանական նիստը որ զարթնեցուցիչ եղաւ եւ ուր ամէն բան արագացաւ: Գալով Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան տօնակատարութեան, Նոյեմբեր 7–ին, ինչ որ ցոյց տրուեցաւ չատ տկար էր: Չտեսանք իսկ «զոյգ իշխանութիւն»ը, պաշտօնական օթեակը որուն տակ, վարը խօսք կ'առնէր Լեւոն Տէր Պետրոսեան: Այս վերջինէն, հակառակ որ չարժումին խորհրդանիշն էր, ոչ մեկ խօսք լսելի կ'ըլլար, ոչ իսկ պատկերը կը տեսնուէր, բացի վերջին տեսարանէ մը, մինչ Հայրենիկեան երկարօրէն խօսք կ'առնէր սկիզբը: «Ղարաբաղ» Կոմիտէին եւ ինքնավարութեան չարժումին այս չըփոթը չարունակուեցաւ ժապաւէնի ամփոփը չարունակուեցաւ ժապաւէնի ամբողջ տեւողութեան, վերջաւորութեան հասնելով այն կէտին ուր ցոյց տրուեցան բանտարկուած «դեկավարները», երկու խումբը իրար խառնելով: Եւ տակաւին այս ցանկը հարստացաւ ո՛վ դիտէ քանիսով, երկու անձերով, որոնց համար ըսուեցաւ թէ բանտարկուած չեն: Անոնցմէ մէկը երդիչ Ռուբէն Երեւանցին էր, միսը մկկը չարքային մը որուն հետ կատարուած հարցազրոյց մը մտիկ ըրինք, ուր մաղձը կը պարպէր կառավարութեան դէմ. ի՞նչպէս այսպէս ազատօրէն մարդ կրնար ցոյց տալ նման տեսակրութիւն մը, նոյնիսկ երբ ենթական համաձայն գտնուած էր. նման ցուցադրութիւն մը վտանգի չէ՞ր ենթարկեր իր ապահովութիւնը:

Բարեբախտաբար այս դէշ վտանգը կարին յաջորդեց յիսուն վայրկեանի չատ դեղեցիկ ժապաւէն մը. «Հայաստան. կեանքը՝ հակառակ ցաւին»: Ան տրամադրուած էր «Սուխս ռոմանա» հեռատեսիլի կայանին կողմէ, որ զայն ցուցադրած էր Մարտ 9–ին: Ես Երեւանի մէջ Ցունուարին ճանչցայ անոր հեղինակը՝ Ժորժ Կլացը: Մտմբը մեծ լրջութեամբ աշխատեցաւ եւ արդիւնքը գտնութեան սրատաճմլիկ հատուածումն էր, ազէտէն ամիս մը եաք: Գործը քաղաքական ոչ մեկ բնոյթ կը կրէ. կը հետազոտէ միայն մարդկային կողմով: Կարելի է կարդ մը լուկան տեսարաններու հանդիպիլ հոն, սակայն այդ չրջանի Հայաստանի մթնոլորտը այնպիսին էր որ անխուսափելի կը դարձնէր այդ մանր թերութիւնները: Որպէս Ս. Օ. Ս. Արմէնիի պատասխանատու Երեւանի մէջ, կրնամ աւելցնել որ այս ժապաւէնը մարդ գտնելու չատկանիշը չունի. մարդիկը ներկայացուած են որպէս կորովի տիպարներ, որոնք կ'ընեն երբեմն կարելին, սակայն անկարող են միջադէպերէ խուսափելու, մինչեւ այն պահը երբ չահը փոխանցելին «Առանց սահմանի բժիշկներ»ու կազմակերպութեան: Այս սխալ ու զարմանալի պատկերացումը – զարմանալի, որովհետեւ խումբը բազմաթիւ չփումներ ունեցաւ մեզի հետ – արդելք չէ որ ժապաւէնը դեղեցիկ յաջողութիւն մը նկատուի:

Ըսուած էր որ դէպի լաւագոյնը պիտի ընթանայ ցուցադրուած ժապաւէններու որակը ու մեզի կը ներկայացուէր որպէս յաւելուած, պելժիական մէկ ժամուան փառատնկար մը՝ «Ձմեռ մը Հայաստանի մէջ» որ անակնկալօրէն ստացուած էր ու այդ պատճառաւ ալ կարելի եղաւ միայն սեւ ճերմակ ներկայացնել: Սակայն նոյնիսկ այս վիճակով Ամբէ Տարթըվիլի այս ժապաւէնը իսկական դլուխ – գործոց մըն է: Հոն ամէն բան կայ. երկրաբաչարժը, զարարաղեան չարժումը, ճընշումը: Լենինականցի ուսուցիչի մը արտայայտութիւններով հետեւեցանք մարդոց զայրագին հակազդեցութիւններուն, ի տես օզնութեան անբաւարար ու ոչ ազդեցիկ բնոյթին, անոնց յուսահատութեան, քառատունքի օրուան անմոռանալի տեսարանները – րուն: Մռնթաժի արտասովոր վարպետութիւն մը այս տեսարանները կ'առընչէր քաղաքական անցքերու: Յետադարձ ակնարկներով դիտեցինք մթնոլորտը ուր «Ղարաբաղ» Կոմիտէի անդամները կը վերադանդին իրենց արդար տեղը: Դիտեցինք այս դեկավարներէն երկուքին կինները. Լուսմիլլա Տէր Պետրոսեան (Լեւոնի կինը) եւ Վարդուհի Մանուկեան (Վազգէնի կինը): Առաջինը ոչ հայ, ռուսերէն կը խօսէր, երկրորդը՝ հայերէն, եւ այս անգամ ժապաւէնին մակդրութիւնը աւելի կուտար լսելու հիանալի այս երկու կիներուն ձայնը որոնք կը ճառագայթէին ամօթխած դեղեցկութեամբ մը եւ որոնց դէմքերը չատ աւելի պերճախօս էին քան՝ իրենց արտայայտութիւնները: Սակայն երբ վարդուհի սկսաւ խօսիլ առանց որեւէ պատճառի Սիպեր ազատուած իր ծնողքին եւ մեծ ծնողքին մասին, ապա իր ամուսնին, որ կատարելապէս մեկուսացած էր իր արդելափակումէն ի վեր, իր ձայնին երաժշտականութիւնն ու խաղաղութիւնը արցունքներ խլեցին դիտողներու աչքերէն ու նաեւ տարուած պատճառեցին: Կը զգացուէր որ արտէն հաշիւ ինքզինքը կը զգար: Լաւագոյն ժապաւէնն մը ուր ամէն բան ըսուած է, պարզօրէն: Ցուսանք որ լայն տարածում գտնէ:

ԳԼՕՏ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ՎԱՒԵՐԱԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵՔ ԺԱՊԱՒԷՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Հատուածներ Լեւ Կամսարի անլոյս օրագրից

Երեւանի կենդանաբանական պարտէզի առջեւ տատկեց մի կապիկ, որը ընդամէնը երեք տարի առաջ էր բերուած Ափրիկէից:

Ես խորին ակնածանքով դլխարկս հանեցի ի տես այն ննջեցեալի: Այդ անասունն իր անբան տեղովը միեւնոյն երեք տարի կարողացաւ դիմանալ անազատ կեանքի, մինչդեռ մենք, որ ոչ բարով նրա ժառանգորդներն են համարւում ամբողջ երեսուն տարի դիմանում ենք Սաալինին...

***

Այժմ մեր երկրին կաթ պիտի տան ոչ թէ կովերը, այլ ... կթուոր կանայք, նրանք անխախտ պարտաւոր պարտաւորութիւններ են ստանձնում՝ իւրաքանչիւր կովից, ողջ թէ սատկած, տարեկան չորս հազար քիլ. կաթ հանել:

Ես զարմանում եմ, թէ այդ ինչ արտադրդ վատահութիւն է որ տածում են կթողները դէպի իրենց կովերը, որ առանց կովերին հարցնելու կամ նրանց կամքն առնելու, երկրին այդքան կաթ կտուան: Կովերը սա երկու տարի է անում են, ինչպէս դիտէք, թերթերում ցանուած դեպատացորէնով, իսկ այս տարի թերթում անդամ չի ցանուում այդ բոլորը, ինչպէս պիտի ստեն հապա, որ արդարացնեն երկրի յոյսերը...:

Բայց վատսը մնում է վատս: կթողները պարտաւորուել են, մրցման են մտել իրար հետ եւ որոշել են տաւեական կարդերի քառատունամեակը անպատճառ չորս հազար քիլօկրամով դիմաւորել իւրաքանչիւր կովից ...

***

Երբ մէկը մեր երկրում քայլում է հաստատուն եւ դիտէ, թէ ո՛ւր է գնում այդ մարդը անխոս ուրեմն՝ գնում է մէկի տունը քանդելու:

Դա անպայման Փինքարժնի աշխատող է, լսել է որ մի տեղ մի այրի կին իր վեց որբերը պահելու համար տունը գաղնի դերձակութիւն է անում, գնում է քառասուն հազար ռուբլի հարկ դնելու վրան եւ մուխը մարելու:

Դա մի չեկիստ է, որ ուշացել է դիմադահատրելու մի դատապարտեալի եւ թոյլ է տուել որ նա մի ժամ աւելի ընչի...:

Ուրիչ խօսքով՝ աշխարհում չտազ եւ նպատակասլաց քայլում են միայն ատղակները եւ մարդասպանները:

Եւ բնական է:

Ինչքա՜ն ծիծաղելի կը լինէր, եթէ դոհերն չտապէին. մէկը՝ կողոպտուելու, միւսը՝ սպանուելու...:

***

Տասը օր յետոյ Հայաստանի սովետական դրողների չորրորդ համագումարը տեղի պիտի ունենայ:

Պատուհանները պինդ վակեցէք՝ քնուց ազատուելու համար...:

***

Ո՞րն է մեր կեանքը:

Կոմունիստների աչքը իրենց «առաջնորդ»ին չատած ապատում են, որ մի քան ասի, իրենք կրկնեն:

Անկուսակցականներն էլ իրենց մտքի մէջ հայհոյում են նրա՛ն էլ, կրկնողին էլ:

Բա սա կեա՞նք է:

ԼՈՒՎՐԻ ԲՈՒՐԳԻՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

Ժամանակագիրները եւ հին դրուագները պատմելով, հնախոյզները կը խորհին թէ Լուվրի ընդարձակ յարկերուն պեղումները պարտէն մեծապէս ազդուած թագաւորական թաղամաս մը երեւան պիտի գար. սակայն գտնուածը փարիզեան սոված ամբոխին զանուածը վարիզեան սոված ամբոխին վրայ թագաւոր մը եղաւ: Պալատի մը մերձաւորութիւնը մատնող միակ գտնուածը ԺԲ. դարէն մնացած խորշի մը մէջ թռչունները կմախքներ էին: Արծիւները, բուերը, բազէներու ոսկորները կ'ըսէին թէ թագաւորի մը ընդունելութեան նոր կը պատրաստէր հոդ: Այդ թագաւորը Շառլ Ե.-ն էր անկասկած, որ առանց իր երեսուն բազէներուն որսի չէր ելլեր: Հիւսիսային Եւրոպայէ տափաստաններէն կամ իսլանտայէն բերուած այդ թռչունները իրենց սպիտակ փետուրներով կը խորհրդանշէին զօրութիւնն ու իշխանութիւնը:

Նախկին բակին պեղումները սակայն մեծ անակնկալ մը վերապահած էին գործի ձեռնարկողներուն. անակնկալ մը որ բախտաւոր հնախոյզի մը կեանքին ընթացքին անգամ մը միայն կը պատահի, վարձատրելով աւազ ու հող մաքրելով անցած տարիներու համբերութիւնը:

Այդ անակնկալը յայտնութիւնն էր Պեռնար Փալիսիի ամբողջ աշխատանոցին ու արկածներուն: Անոր, որուն յարատեւութիւնն ու համբերութիւնը առածի կարգ անցած են, անբաժան ըլլալով յախճապակի պատրաստելու տարիներու փորձերուն պատմութենէն:

1985-ին, գարնան օր մը, Կարուսելի յաղթակամարին մօտ հնախոյզները գետինը դատի խոչոր, սպիտակ արատի մը կը հանդիպին, կը սկսին մաքրել, պեղել ու մոլեգին, գորտ, օձերու մաշկին դրոշմներով զանձ կաղապարներ կը գտնեն: Անոնք դիտէին թէ Փալիսիի աշխատատեղը այդ շրջանին մէջ կը գտնուէր, սակայն չէին մտածեր զայն ամբողջութեամբ յայտնաբերել: Հոն էին անոր կաւի աւազանները, փուռերէն մէկը, չափամարանը, պահեստները որոնք կրնային «պատմել» թէ ան ինչպէս կ'աշխատէր: Գտնուած տարիներուն թիւը հինգ հազարէն աւելի էր. կային կենդանիներու կաղապարներ, ինչպէս Սալանտեանի ափերէն բերուած մեծ փոկի մը ու հարաւային Ֆրանսայի շրջաններէն խոչոր մողէզներու, կրեաններու եւ օձերու կաղապարները: Անոնք առնուած էին ողջ կենդանիներէ, իրենց ամէնէն բնական ձեւերուն մէջ:

Յախճապակիէ ծաղկամաններու մեծ թիւը հաստատէ հազար անդամ վերլուսնելու վարիսեան աւանդութիւնը: Մինչեւ այսօր անծանօթ կտորներու միջեւ կան Փոնթէնպլոյի ոսկերչութեան կաղապարները որոնք դրեթէ բոլորովին անյայտացած էին, արքունի դէմքերու եւ փած հողէ մեդալները որոնք Փալիսիի ապրուստը ապահոված էին դժուարին տարիներուն, մինչեւ հիմա ծանօթ պըզնակեղէններէ բոլորովին տարբեր չարք մը որոնք զարդարուած են կրօնական եւ դիցաբանական տեսարաններով, հիանալի փոքր դպալներ, որոնց կոթերը հնադարեան անճաշակութիւններ կը ներկայացնեն, եւայլն:

Ամբողջ այս գտածոն կը հարստացնէ դիւտարար, հպարտ ու յարատեւ այս դէմքին պատկերը, որուն կեանքը աւարտեցաւ Պաստիլի խուցերէն մէկուն մէջ, որովհետեւ մերժած էր ուրանալ բողոքականի իր հաւատքը:

Ա. Թ. Թ.

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԹԵՀՐԱՆԻ Հայ կաթողիկէ առաջնորդարանի մշակութային կեդրոնի սրահին մէջ, Մարտ 2-ին, տեղի ունեցած է Կոմիտասի ծննդեան 120-ամեակին նուիրուած համերգ մը, կատարմամբ՝ «Ս. Ներսէս Շնորհալի» երաժշտական հաստատութեան երիտասարդական երգչախումբին: Ցայտադրին առաջին բաժնին մէջ Կոմիտասի կեանքին ու գործունէութեան մասին դասախօսութեամբ հանդէս եկած է Հայնուշ Մակարեան – Մինասեան, իսկ երկրորդ բաժնին մէջ քառաձայն երգչախումբը երգած է Կոմիտասէն 18 երգեր, ղեկավարութեամբ՝ Հրաչուհի Մակարեանի: Համերգը կրկնուած է յաջորդ օրը:

***

ՋԱՐՄԱՀԱԼԻ (Իրան) Հայ Ուսումնասիրաց Միութեան դրական բաժնին նախաձեռնութեամբ Մարտ 2-ին ու 3-ին տօնուած է Ցովհաննէս Թումանեանի ծննդեան 120-ամեակը: Մանուկներուն համար նախատեսուած առաջին երեկոյթին հանդէս եկած են Միութեան կրտսեր-ներու երգչախումբը եւ արտասանողներ: Բեմադրուած է նաեւ «Գէլը» փիէսը՝ Է. Աւետեանի ղեկավարութեամբ: Հանրութեան համար նախատեսուած երեկոյթին Ցովհաննէս Թումանեանի գործերու վերլուծութեամբ հանդէս եկած են բազմաթիւ անձեր: Կրկնուած է «Գէլ»ի բեմադրութիւնը, կատարուած է քանի մը մեներգներ:

***

ԹԵՀՐԱՆԻ Հայոց թեմական Խորհուրդին նախաձեռնութեամբ Մարտ 8-ին, առաջնորդարանի սրահին մէջ կատարուած հանդիսութեամբ մը պնդահատուցներ յանձնուած են այն արհեստաւորներուն որոնք վերջին ութ տարիներու ընթացքին որեւէ կերպով մասնակցած են պատերազմական չրջաններու նպաստաւորման: Ներկայ եղած ու խօսք առած է նաեւ թեմին առաջնորդը՝ Արտակ Արք. Մանուկեան:

***

ԹԵՀՐԱՆԻ թեմին առաջնորդ Արտակ Արք. Մանուկեան Փետրուար 20-ին մեկնած է Գորգանի ու Ղորուղի չրջանները: Այդ չրջաններուն մէջ կ'ապրին 60 ընտանիք. ունին մատուռ եւ ամէնօրեայ մանկապարտէզ. իսկ Ուրբաթ օրերը տեղի կ'ունենան հայերէնի դասընթացքներ ու մարզական աշխատանքներ: Փետրուար 24-ին Արտակ Արք. հանդիպում ունեցած է չրջանի եկեղեցական Խորհուրդին հետ: Փետրուար 26-ին վերադարձի ճամբուն վրայ առաջնորդը այցելած է Սարբի համայնքին: Սարբի մէջ կ'ապրին 30 հայ ընտանիքներ ու չաբաթը երկու օր հայերէն դասաւանդութիւն տեղի կ'ունենայ:

***

ՎԱՌՆԱՑԻ «Երեւան» ակումբին մէջ Մարտ 1-ին երեկոյթ մը տեղի ունեցած է, նուիրուած՝ կազմակերպութեան զարուեստական սիրող խումբերուն: Տեղական վարչութեան նախագահը Մելքոն Փափազեան չնորհաւորած է սիրող խումբերը ու յայտնած թէ Սիրողական զեղարուեստի հանրապետական կեդրոնը պարգեւատրած է Վառնայի «Շիրվանզադէ» ներկայացուցչական թատերախումբի անդամներէն Մ. Զիվիճեանն ու Օհան Կապաեանը:

***

ՌՈՒՍԻԻ (Պուլկարիա) «Երեւան» ակումբին «Կոմիտաս» երգչախումբը համերգ մը տուած է Վառնայի մէջ Փետր. 25-ին, Սասունի ապստամբութեան 74, եւ անոր զեկավար Անդրանիկի ծննդեան 124-ամեակը ոգեկոչելու համար: Երգչախումբը վարած է Խաչիկ Մխիթարեան, դաշնակով ընկերացած է Մարչելա Զիվիճեան: Ցայտադիրը բաղկացած է դասական եւ ժամանակակից երգերէ: Աստանած են Անժելա Չաքրեան եւ Արսէն Թորոսեան:

***

ՓԼՈՎՏԻՒԻ «Երեւան» կազմակերպութեան կից «Գրասիրաց» ընթերցարանին ղեկավարութեան կազմակերպութեամբ հանդէս մը տեղի ունեցած է Փետրուար 19-ին, Ցովհաննէս Թումանեանի ծննդեան 120-ամեակին առիթով: Ս. Կարապետեան նկարագրած է բանաստեղծին կեանքն ու ստեղծագործական ուղին, ապա արտասանած անոր քերթուածներէն:

***

ՆԻՒ – ԵՈՐՔ – ՆԻՒ – ՃԸՐՉԻԻ ՌԱԿ-ի Արմենական Ցովսէփեան ակումբի վարչութեան կազմակերպութեամբ Փետր. 19-ին Եուսուֆեան կեդրոնին մէջ դասախոսած է «Արմինիըն Միրրը – Սվէքթէյթը» չաբաթաթերթի խմբագիր Արա Գալայճեան: Ան տեղւոյն վրայ ականատես եղած էր հայ գիւղացիներու ապրած ծանր օրերուն: Խօսած է աշխատանքերու դրական ու անբաւարար կողմերուն մասին, եզրակացնելով որ ազէտի օրերուն իսկ Հայը պահած էր տոհմային առաքինութիւնները: Արա Գալայճեան անդրադարձած է նաեւ զարթարեղեան չարժումին, Արցախեան պահանջատիրութեան, Երեւանի մէջ դիտարկուած հրապարակայնութեան ու տնտեսական նոր պայմանիճակին:

***

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻԱՑԻ Մանուկներու հիւանդանոցին մէջ ներկայիս կը գտնուին Հայաստանէն փոխադրուած վիրաւոր կամ անդամահատուած մանուկներ. անոնց ու իրենց ընկերացող հարազատներուն ծախքը կը հոգայ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ երկրաչարժի Փոնտը որ պիտի հայթայթէ նաեւ արուեստական անդամներու գնման եւ այլ յարակից ծախքերը: Այս Փոնտը մինչեւ այսօր հանգանակած է 350 հազար տոլար:

***

ՆԻՒ – ԵՈՐՔԻ Թէքէեան մշակութային միութեան կեդրոնին մէջ Յունուար 16-ին նչուած է Վահրամ Կէօքճեանի աշխատասիրքային գործունէութեան 69-ամեակը: Խօսք առած է ամերիկահայ գրող՝ Յակոբ Աստուրեան. ապա Անի Ճամճեան կարդացած է հատուած մը Վահրամ Կէօքճեանի «Տառապանքի ճամբով վերյ» գիրքէն: Հանդիսութեան ատարին խօսք արուած է յոբելեարին, որ յիշած է ՌԱԿ-ի անդամակցութեան իր օրերը, ժողովուրդին ծառայելու վճռակամութիւնը:

***

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻՈՅ «Հայ Գոյքերու Վարժարան»ին մէջ, Փետրուարին, տեղի ունեցած է Վարդանանցի տօնակատարութիւնը: Բացման խօսքով հանդէս եկած է Գոյր Լուիզա Գասարճեան ու բացատրած՝ Վարդանանց պատերազմին նչանակութիւնը: Ապա վարժարանի սաները ներկայացուցած են Վարդանանց պատերազմը՝ երգերու ընկերակցութեամբ: Ցերեկոյթին վակումը կատարած է Ս. Մարկոս Եկեղեցիի հոգեւոր հովիւ՝ Հայր Սարգիս Կապաեան:

ԱՐԳԵԼՔԸ

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

Երեք անդամ Գարեգին նամակ ղրկեց հանքային ջրերէն բայց հակառակ իր բոլոր բարի կամքին Սաթենիկ չկարողացաւ պատասխանել: Քանի անդամ որ փորձեց, քանի մը տող գրելէ յետոյ ըսպիսուեցաւ ջնջել: Սաթենիկ անկարող էր իր հոգեկան այժմու տրամադրութիւնները հարազատօրէն արտայայտող նամակ մը գրել, իսկ ուրիշ կերպ գրել կը համարէր անարժան կեղծիք: Մնաց որ այն հանգամանքը թէ Գարեգին Նաթալիա Վասիլիեւնայի հետ ժերեզնավոցք էր, Սաթենիկի սիրտէն կը վերցնէր խըղճահարութեանց բեռը: Թէեւ Գարեգին իր նամակներուն մէջ կը հաւաստէր ջերմօրէն թէ վճռած էր վերջնականապէս խզել իր կապերը ընտանիքի հետ, բայց Սաթենիկ այդ հաւաստումներուն պատասխանները կը գտնէր Գարեգինի անցեալ վարմունքներուն մէջ եւ կ'ենթադրէր թէ այդ բոլորը անզօր զալարումներ են որ պիտի վերջանան իր կացութեան համակերպութեամբ:

Ամէն անգամուն Սաթենիկ իր նամակները ցոյց կուտար Սոնիային եւ դրեթէ միշտ վէճի կը բռնուէին: Սոնիա կը կարծէր որ Սաթենիկ պարտական է իմացնել Գարեգինի թէ ինքը վերջնականապէս հեռացած է անկէ: Սոնիա կը կարծէր նաեւ որ Սաթենիկ պարտաւոր է իմացնել յստակ տակ կերպով Գարեգինի թէ այլեւս հարկ չկայ քանդելու անոր ընտանեկան կեանքը:

– Սոնիկ ջան, հեշտ է ասել, գրէ՛ ... դու երեւակայում ես երբ եւ իցէ այդ պիսի նամակ ... աւելի լաւ է լռել, եւ նա կը հասկնայ ... ինչ որ կարող է լինել կոպիտ եւ վիրաւորիչ խօսքով կամ գրով կը դառնայ մեզմ եւ անհնազանդելի ... նա այս բոպէիս արդէն իսկ գիտէ, բայց չի անդրադառնում իր դիտակցութեան ... մէկ օրից միւսը, մէկ ժամից միւսը, իր մտածմունքի խորքից, իր հոգու խորքից ճշմարտութիւնը կը յայտնուի եւ այդ ներման չի լինիր երբեք դրսէն ստացած հարուածի:

– Հապա եթէ նա յաջողի Նաթալիան համոզել որ ապահարզան խնդրի ...

– Ո՛չ, նա չի համոզիր եւ Նաթալիա չի համաձայնիր ... ինչ որ կարելի էր մի տարի առաջ, էն օրերին, նոյնիսկ էն օրերին անհնար դարձաւ ... ուրե՞մն:

– Այ եթէ ես քո տեղ լինէի ուրիշ կերպ կը մտածէի եւ ուրիշ կերպ կը գործէի: Կը գրէի պարզ ... եւ յետոյ պրծաւ ...

– Չէ՛, Սոնիկ ջան, անկարելի է ինձ համար, եթէ ուզում ես դու գրիր:

– Ե՞ս ... հապա էն էր պակաս ... ես ապրեր եմ հեռու այդ կարգի փոթորիկներից եւ նոյնիսկ չգիտեմ որ այն մարդիկ, որ սիրեր են իրար, ինչ կարգի բաներ գործ կ'ածեն ...

Սաթենիկ կը խնդար թարեմտութեամբ:

– Տեսնո՞ւմ ես, Սոնիկ, դու փորձառութիւն չունես ... թո՛ղ այդ գործերը մեզ կարգադրել, ինչպէս մենք գիտենք ...

– Այսինքն ոչինչ չկարգադրել:

– Էհ, Սոնիկ, կեանքը գնում է ինչպէս որ ուզում է, իր ընթացքում ... ոչինչ չենք կարող փոխել ... ո՛վ կարող էր երեւակայել ...

Իր սեպհական կեանքի տեսիլքը ունենալով աչքի առաջ, Սաթենիկ խոովեալ ուշադրութեամբ մը մտքովը կը սեւեռէր Ստեփանի պատկերը: Ո՞վ կարող էր երեւակայել ... Ցուզմունքի սարսուռ մը խառն, անբացատրելի վ'անցնէր իր էութեան մէջէն: Ամէն անգամուն երբ մըտքովը եւ Ստեփանի բացակայութեան կ'ուզէր տեսնել զայն, երբեք անիկա նման չէր Ստեփանի պատկերին: Անիկա իրեն կը ներկայանար այն իրիկուան կիսադէմքով, Բաքու ֆիրոճայի տունը, աղօտ երեկոյեան սուսերին մէջ եւ որ ուրուականի նման կը յառաջանար դէպի իրեն: Ինչպէս այն օրը անշարժացած մնացեր էր, այնպէս ամէն անգամուն հոգին կ'անշարժանար եւ կարծես կը սպասէր դժբախտութեան մը: Բայց այդ դառն ու երկիւղալի զգացումը խառն էր անբացատրելի հեշտանքով: Անիկա բնաւ նման չէր իր սիրային բուռն զգացումներուն, որոնցմով հոգին տոպրուած էր Գարեգինի հետ, այլ ուրիշ կարգէ աւելի ուժգին, բայց եւ աւելի տխուր զգայնութիւն մըն էր, կարծես հոգին երկունքի մէջ էր եւ կը հեծեծէր դաժան եւ տաժանելի գալարումով մը:

(Շար. 114)

(Շար· Ա· էջէն)

նպատակութեամբ մեզպրուած պաշտօնեաներու անունները մէկ առ մէկ կը սրբուէին ցոյցերու ընթացքին։

Այս բոլորը պատճառ դարձաւ որ իշխանութիւնները բորբոքին անոնց դէմ եւ պատճառներ կան, լուրջ պատճառներ, մտածելու թէ պատասխանը կը ըլլայ ատելութիւնը։ այսինքն՝ դատական հերթական խեղկատակութիւն։

Իսկ այս բոլորը եղած է հայ ժողովուրդի կամքը կտրելու համար, ժողովուրդը որ ոչ միայն բազում նամակներով եւ դիմումներով կը փորձէ պաշտպանել զիրենք այլեւ առաջարկած է անոնց թեկնածութիւնները Սորհրդային Միութեան Գերագոյն Սորհուրդի ընտրութիւնները կազմակերպելու համար։ Այս բոլորը մարդկանց իրաւունքներու պաշտպանութեան Սորհրդային Միութեան միջազգային պարտաւորութիւններու խախտումն է։ Այս մնայուն փաստն է խարբելու համաշխարհային հանրութիւնը յօդուտ այժմէական սեփական քաղաքական չահերու։

Մենք՝ ձերբակալուածներու կիներն ու մայրերը կը խնդրենք եւ կոչ կ'ընենք ձեզի, պաշտպան ըլլալ մեր ամուսիններուն եւ զաւակներուն՝ Ղարաբաղի չարժումին, համաժողովրդական դեմոկրատ չարժումին, դիմադրեան չարժումին զոհ անզամներուն, ազնիւ, պարկեշտ մարդոց որոնք իրենց կեանքը նուիրեցին ժողովուրդին ծառայելու բարձր նպատակին։

Ձեր բարձրաձայն եւ վճռական ձայնը ի պաշտպանութիւն անոնց, դիրենք կրնայ փրկել իրենց համար պատրաստուող ծանր դատավճռէն։

Կանխաւ չնորհակալ ենք։

Կիներ՝ ՌԱՖԱՅԷԼ ՂԱԶԱՐԵԱՆի, ԼԵՒՈՆ Տ�էՐ – ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի, ՎԱԶԳԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի, ԲԱԲԳԷՆ ԱՐԱՔՑԵԱՆի, ՍԱՄՈՒԷԼ ԳԷՈՐԳԵԱՆի, ՎԱՆՕ ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆի, ԴԱՒԻԹ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆի, ԽԱՉԻԿ ՍՏԱՄԲՈԼՑԵԱՆի, ԱԼԵՔՍԱՆ ՅԱԿՈԲԵԱՆի,

Մայրեր՝ ՍԱՄՍՈՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆի, ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԳԱԼՍՏԵԱՆի, ԱՇՈՏ ՄԱՆՈՒՉԱՐԵԱՆի։

Երեւան, 1989, Փետրուար 17

(*) Թարգմանաբար կուտանք այս նամակը, որու ռուսերէն բնագիրը լոյս տեսաւ Փարիզ հրատարակուած «*Լա Փանոէ Ռիւս*»ի Մարտ 10–ի թիւին մէջ։

APROCIF

Association pour la Promotion de la Culture Ivoirienne en France

organise

sous le haut patronage de

Monsieur NUNGESSER
Maire de Nogent-sur-Marne

et sous le parrainage de
Monsieur CHARLES AZNAVOUR

UN GALA
DE SOLIDARITE
afro-antillais
POUR L'ARMENIE

Le Samedi 1er Avril
de 21h à l'aube
au *Pavillon Baltard*
12, avenue Victor Hugo
à Nogent-sur-Marne

Location :
VIRGIN Megastore - Champs-Elysées,
3 FNAC — Renseignements: 42. 57. 09. 49.

HOME ARMENIEN

Offre d'emploi

Le HOME ARMENIEN recrute pour soigner ses pensionnaires âgés,

UNE INFIRMIERE
DIPLOMEE D'ETAT.

Salaire 8 500 Frs. brut (C. C. Oct. 1951 des établissements hospitaliers privés).
Possibilité d'hébérgement à l'arrivée.

Contacter le :
«HOME ARMENIEN»
107, ave. Maréchal Lyautey
83700 Saint - Raphaël
Tél. : 94. 95. 00. 30

Պր· Արշակ Գարայեան եւ զաւակը՝ Ժորժ,

Տէր եւ Տիկին Թերար Գարայեան եւ զաւակները՝ Հայկ եւ Արաքսի,

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Թօփալեան եւ զաւակները,

Ցաւով կը ծանուցանեն իրենց եղբօր, հօրեղբօր, կնքահօր՝

ԱՐԻՍ ԳԱՐԱՅԵԱՆի

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 21–ին, 82 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Մարտ 24, ժամը 10·30–ին, Իսիի Ս· Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն դերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայիս իրրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ»· — Մեր ցաւակցութիւնները Գարայեան եւ Թօփալեան ընտանիքներուն։

***

Այս տխուր առթիւ, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Թօփալեան, Արիս Գարայեանի յիշատակին կը նուիրեն 500 Ֆր· Կապոյտ Խաչին Իսիի մասնաճիւղին (Հայաստանի մանուկներուն ի նպաստ), 250 Ֆրանք «Կամք»ին եւ 250 Ֆր· «Յառաջ»ին։

Այրի Տիկին Ազնիւ Մովսէսեան,

Տէր եւ Տիկին Քլեման Գարակէօզեան եւ աղջիկը,

Տէր եւ Տիկին Ժորժ Ուզունօղլու եւ աղջիկը,

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆի

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 20–ին, 83 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Մարտ 24, ժամը 9–ին, Փարիզի Ս· Յովհ· – Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իսի լէ Մուլինոյի դերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
Ս. ԽԱՉ
ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ
13, rue du Perche — 75003 Paris

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ·–

Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ թափօր Տ· Մ· Յ· Ք·–ի՝ ժամը 17–ին։

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ·–

Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 17–ին։

Ձրադալոյցի պատարագ՝ ժամը 18–ին։

ԿԻՐԱԿԻ, ՋԱՏԻԿ·–

Հայրապետական պատարագ՝ ժամը 11–ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ· ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ
(Առաջնորդ Ֆրանսայի Կաթողիկէ Հայոց)

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՄԵՌԵԼՈՑ·–

Պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն համօրէն ննջեցելոց՝ ժամը 11–ին։

La Maison de la Culture Arménienne et la Croix Bleue Arménienne d'Issy-les-Moulineaux

organisent le Vendredi 31 Mars
à 20 heures
Un

Dîner - Débat

animé par
M. AGOPIAN, *architecte*
Le Docteur KEZIRIAN
M. MUTAFIAN, *historien*

sur le thème :
«*L'AVENIR DE L'ARMENIE*»

45, rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Լ.Ա. ՍԻՈՒԹ.·—

Այրի Տիկին Յակոբ Աճէմեան, զաւակներն ու թոռները,

եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները,

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝

ՅԱԿՈԲ ԱՃԷՄԵԱՆի

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 18–ին, 81 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Լա Սիւթա, Մարտ 20–ին։

«ՅԱՌԱՋ»· — Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Աճէմեանի եւ ընտանիքին։

Սարդիսեան ընտանիքը
ցաւով կը ծանուցանէ իրենց մօր՝
ՀԱՅԿԱՆՈՑՇ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի

մահը, որ պատահեցաւ Փետրուար 25, իր տունն բնակարանը՝ Փիէրֆիթ, 79 տարեկանին։

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Ռաուլ եւ Միշէլ Գազանճեան ի յիշատակ իրենց ազգականին՝ Մկրտիչ Գազանճեանի 800 Ֆր· կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

***

ՄԱՐՍԷՅ· – Ի յիշատակ Յարութիւն Տէրոյեանի եւ մահուան քառասունքին առթիւ Տէր եւ Տիկին Ժաք Պօղոսեան կը նուիրեն 250 Ֆր· եւ Տէր եւ Տիկին Ժիլպեր Շայճեան 100 Ֆր·։

***

Տէր եւ Տիկին Գէորգ Ղազարեան Արա Սերոբեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 200 Ֆր· կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆր· «Յառաջ»ին։

COURS DE MATHEMATIQUES
A
L'UGAB - JEUNES

Etudiants arméniens en 1er cycle universitaire scientifique (DEUG A, ...) et en mathématiques supérieures et spéciales (sections MM', PP', ...) ce message vous concerne.

Professeur NORMALIEN et AGREGE en mathématiques vous propose au sein des activités de l'U.G.A.B. - JEUNES, des cours de mathématiques de haute qualité.

Deux formules sont à votre disposition :

— Cours de soutien
(Lundi et Mercredi de 19 à 21h)
— Stages intensifs pré-examen et concours.

ATTENTION, pour une efficacité maximum, le nombre de places est limité à 5 personnes. Les cours débuteront à partir du 3/4/89. Pour tous renseignements complémentaires, s'adresser à:

Charles TOROSSIAN
au Tél. : 43. 26. 57. 41.

L'U.G.A.B - JEUNES : LES MOYENS DE LA PERFORMANCE.

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES

REPAS TRADITIONNEL DE PAQUES

Dimanche 26 mars à 20h30
à la Salle des Fêtes de Décines
DINER DANSANT
avec la participation exceptionelle du CHANTEUR *MASSIS*
Soirée typiquement arménienne
avec un Orchestre Traditionnel Arménien

Participation : 100 Frs.

Réservations:
à la Maison de la Culture Arménienne
de Décines : 78. 49. 42. 97.

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԷՆ

Քլիչի – սու – Պուատյէն Տէր եւ Տիկին Ափարթեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրեն Տիկին Մարիամ Գզըլեանի յիշատակին առթիւ։

– ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ –

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՐՏ 25
ՃԱՐԱԳԱԼՈՅՑ ԺԱՏԿԻ

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 16·30–ին
Խթման պատարագ՝ ժամը 17·30–ին
Կը պատարագէ՝
ՅԻՒՍԷՓ ՎՐԴ· ԹԱՇՃԵԱՆ

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Մարգարէական գրքերու ընթերցում՝ ժամը 17–ին
Պատարագ եւ նախաճաշկոյթ՝ ժամը 17·30–ին

ՎԱՐԱԳԱՅՑ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 16–ին
Պատարագ՝ ժամը 17–ին

Ս· ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 16·30–ին
Պատարագ՝ ժամը 17·30–ին

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Խթում՝ ժամը 16–ին
Պատարագ՝ ժամը 17·30–ին

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 16–ին
Ընթերցուած՝ ժամը 16·30–ին
Պատարագ՝ ժամը 17–ին

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Պատարագ՝ ժամը 17·30–ին

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Խթման արարողութիւն՝ ժամը 17–ին

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Ընթերցուած եւ պատարագ՝ ժամը 17–ին
Կը պատարագէ՝
ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ· ՊԵՓՃԵԱՆ
Ընթերցումները կը կատարուին եկեղեցւոյ հայկական դպրոցի աշակերտուհիներուն կողմէ։

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՕՄՄԱՆ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 16·30–ին
Խթման պատարագ՝ ժամը 17·30–ին

ՕՒԼՎ· OSSO — Ս· ՅԱԿՈԲ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 17–ին

ՍԷՆ–ԺԵՐՄ Ս· ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Ընթերցուած՝ ժամը 17·30–ին
Պատարագ՝ ժամը 18·50–ին

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս· ԿԱՐԱՊԵՏ

Պատարագ՝ ժամը 17–ին

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս· ԹԱԴԷՈՍ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 17–ին
Ընթերցուած՝ ժամը 18–ին
Պատարագ՝ ժամը 18·30–ին

ՍԷՆ–ԼՈՒ — Ս· ԳԷՈՐԳ

Պատարագ՝ ժամը 17–ին

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 24
VENDREDI
24 MARS
1989

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel. . 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.978 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 64e ANNÉE — No 16.978

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱԽՕՍ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՄԱՐՏ 10 / 21)

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՊՐԻԼ 24–Ի ՄԱՍԻՆ

Ի կատարումն Հայկական Խորհրդային Ընկերվարական Հանրապետութեան 1988ի նոյեմբեր 22–ի «1915 թուականին Օսմանեան Թուրքիոյ մէջ Հայոց ցեղասպանութիւնը դատապարտելու մասին» օրէնքին, Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդը, որոշած է Հայոց ցեղասպանութեան զոհերու յիշատակի օրը՝ Ապրիլ 24–ը յայտարարել ոչ աշխատանքի օր եւ հանգստեան օրը 1989 Ապրիլ 22–ի Շաբաթ օրուընէ տեղափոխել Ապրիլ 24–ի Երկուշաբթին:

⁂

ՓԱԿՈՒԱԾ Է ՀԻՒԼԷԱԿԱՅԱՆԸ

Երեւանէն 40 քմ· հեռաւորութեան վրայ գտնուող Մեծամօրի հիւլէակայանի երկրորդ եւ վերջին չարժակին դադրեցուած մը տեղի ունեցած է Մարտ 18–ին, տեղական ժամով ակսած է ժամը 13–ին ու աւարտած՝ ժամը 14–ին:

Եւ այսպէս, իրականացած է ժողովուրդին ցանկութիւնը· դադրած է հիւլէական ելեկտրակայանը, որ առաջին հոսանքը տուած էր 1976 Դեկտեմբերին: Այդ օրէն ի վեր ան արտադրած է 48·5 միլիառ քիլովաթ ժամ ելեկտրական ուժանիւթ:

Ելեկտրակայանի փակումով, անշուշտ, կը զգուարանայ ուժանիւթի մատակարարումը հինգերորդ Հայաստանի, այնպէս ալ Անդրկովկասի միւս շրջաններուն մէջ: Յատկապէս մասնագէտները կը ձեռնարկեն հիւլէակայանը ջերմայինի վերածելու աշխատանքին:

⁂

Զ· ԲԱԼԱՅԵԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒ Լ· ՂԱՐԱԲԱՂԵՆ

Լ.Ղ.Ի.Մ.–ի Շոշ գիւղին մէջ տեղի ունեցած է Ակերանի ընտրական շրջանի թեկնածու, արձակագիր – լրագրող Զօրի Բալայեանի հանդիպումը տեղւոյն բնակիչներու հետ: Ելոյթ ունենալով, մարդին դրողներու վարչութեան նախագահ, բանաստեղծ՝ Վ. Յակոբեան յայտնած է թէ երեսփոխանութեան թեկնածուն արդէն ծանօթ է Արցախեցիներուն: Ըլլալով Արցախի ծնունդ, ան երբեք չի մոռնար իր ծննդավայրին հոգերն ու խնդիրները:

Այնուհետեւ Զօրի Բալայեան անդրադարձած է Լեռնային Ղարաբաղի մէջ կուտակուած խնդիրներուն: Մարզը կարիք ունի դպրոցներու ու մանկապարտէզներու, մշակոյթի տուներու եւ գրադարաններու, հիւանդանոցներու եւ ճամբարներու: Թեկնածուն հաստատացուցած է, որ ամէն ջանք կը գործադրէ Լեռնային Ղարաբաղը կարելւոյն չափ չուտ զարգացած շրջանի մը վերածելու համար:

Թեկնածուն, պատասխանելով բազմաթիւ հարցերուն, հերքած է տարածուած այն լուրը, ըստ որուն Լ.Ղ.Ի.Մ.–ի ընտրութիւնները չեղեալ պիտի յայտարարին:

⁂

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄ

Իտալիոյ կառավարութիւնը որոշած է ստանձնել երկրաշարժէն աւերուած յուշարձանները մէկիկ–մէկիկ վերականգնման նախագիծին ծախքերը: Շուտով Հայաստան կը ժամանեն խումբ մը մասնագէտներ, որոնք իրենց հայ գործակիցներուն հետ կը պատրաստեն վերականգնման աշխատանքներու ծրագիրը:

Այնուհետեւ խորհրդային մասնագէտները կը հրաւիրուին Իտալիա՝ ծանօթանալու վերականգնման աշխատանքի նորագոյն թելիճոլոժիներուն: Արդէն այդ աշխատանքներուն մասնակցելու ցանկութիւն յայտնած ու իրենց ծառայութիւնները առաջարկած են Էմիլիա – Ռոմանիայի մշակութային արժէքներու Հիմնարկը, Վենետիկի Համալսարանի ճարտարապետութեան Հիմնարկը, Միլանոյի Բազմարուեստից Հիմնարկին եւ Հռոմի Համալսարանին ճարտարապետութեան ամպիոնները:

Աղէտեալ շրջանները հետազօտութիւններ կատարած «ԻՒՆԻՍՓՕ»ի յանձնախումբին անդամները առաջարկած են 12 յուշարձաններու վերականգնման աշխատանքներ կազմակերպել, որակաւորման համար արտասահման հրաւիրել Հայաստանի մասնագէտները, ինչպէս նաեւ Հայաստանի վերականգնման կազմակերպութիւններուն նուիրել անհրաժեշտ արքաւորումները:

⁂

ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒՈՂ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՍԱՓՈՐՕ· – Հոքայտոյի ուսուցիչներու արհեստակցական միութեան ղեկավարները այստեղի խորհրդային պետական հիւպատոսութեան յանձնած են երկու միլիոն իէնի (100 հազար ֆրանք) չէք մը: Այդ դումարը կ'օգտագործուի Հայաստանի մանուկներուն օգնութիւն ցոյց տալու եւ աւերեալ դպրոցները վերականգնելու համար:

Հայաստանի օգնելու համար հանգանակութեան ձեռնարկած են Խորհրդային Միութեան ամէնէն մեթձաւոր ճափոնական կղզիին զանազան դպրոցները, միւս հանրային կազմակերպութիւնները: Անոնցմէ մէկ մասը արդէն հանգանակուած դրամները խորհրդային դեսպանութեան յանձնած է· իսկ վերջերս ճափոնեւխորհրդային բարեկամութեան եւ մշակոյթի տան վարչութեան նախագահը Հայաստանի մէջ հիւանդանոցի մը կառուցման համար հինգ միլիոն իէն (250 հազար Ֆր·) յանձնած է: Սափորոյի խորհրդային հիւպատոսութեան հասած նուիրատուութիւններուն գումարը արդէն աւելի քան 14 միլիոն իէն է (700 հազար Ֆրանք):

ՎԱՐՇԱՒԱ· – Լենինականի 25 հազար բնակիչի համար նախատեսուած շրջանի բազմաբնակարանը կը վառուցանուի Լեհաստանի կողմէն: Անոր համար անհրաժեշտ ամէն ինչ, բացի սովորական շինանիւթերէն, կը մատակարարուի Լեհաստանէն: Օրերս Լենինական այցելած Լեհաստանի Շինարարութեան փոխ – նախարարը հաղորդած է, որ նորակառոյցը կ'իրագործուի Լեհաստանի եպիսկոպոսութեան բարեսիրական յանձնախումբին նուիրատուութիւններով: Բազմաբնակարանի կառուցմամբ կը զբաղին լեհ ճարտարապետները:

ՊՈՆ· – «Նորտոյչէր Ռունդֆոնիկ» ձայնասփիւռի կայանի ղեկավարութիւնը Հայաստանի օգնութեան ֆոնտին համար 350 հազար մարքի (1·200·000 ֆրանք) չէք մը յանձնած է գերմանական կարմիր Խաչին: Այդ գումարը կ'օգտագործուի Ստեփանաւանի երկրաշարժէն աւերուած չոտպ օգնութեան կայանը վերականգնելու համար:

⁂

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՇԱԲԱԹ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Լեհաստանի զանազան քաղաքներու մէջ յաջողութեամբ անցած են «Հայկական երաժշտութեան շաբաթ»ի համերգները խորհրդահայ երգահաններու ու մեկնաբաններու մասնակցութեամբ: Լեհաստանի երգահաններու Միութեան հրաւէրով այդ համերգներուն մասնակցած են երգահաններ Ղ· Սարեան, Ե· Երկանեան, Վ· Ադէմեան եւ Հ· Մանուկլեան, երգչուհի Է· Ուզունեան, երգիչ Մ· Մկրտչեան, խմբավարուհի Մ· Մելիք – Ստեփանեան եւ Երեւանի լարային քառեակը:

Երկու երկիրներուն արուեստագէտներու մասնակցութեամբ Հայաստանի գոհերու յիշատակի երեկոյթ տեղի ունեցած է Վարշաւայի ժողովրդական արուեստի պետական թատրոնին մէջ:

⁂

ԳՈՒՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՖՈՆՏ

Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է Գիտութեան եւ Առողջութեան Հայաստանի Ֆոնտի հիմնադիր համագումարը: Նորաստեղծ Ֆոնտին նպատակն է հաւաքակութիւնը ներգրաւել բնակչութեան ցոյց տրուող ընկերային ու բժշկական օժանդակութեան գործին մէջ, գործնական օգնութիւն ցոյց տալ կարիքաւորներուն:

Ֆոնտը ընտրած է իր ղեկավար մարմինները: Վարչութեան նախագահ ընտրուած է Խորհ· Միութեան Բժշկական Գիտութեանց Ակադեմիայի վիրաբուժութեան կեդրոնին Երեւանի մասնաճիւղի տնօրէն՝ տոքթ· Ա· Միքայէլեան:

«L'HUMANITE»

Երբ յեսագային, ամէն բան դառնանուած ըլլայ յԵրեւան...

Համաձայնաւար պաշտօնաթերթը Մարտ 23–ի իր թիւին երեք էջերը նուիրած էր Հայաստանի, որ կը դարմանէ իր վէրքերը: «Սըքուռ Փոփիւլէռ Ֆրանսէ»ի երորդ այցելութիւնն է և «Իմանիթէ»ի յատուկ թղթակիցն ալ ընկերացած է: Ան կը նկատէ, որ «Աբեմուտքի ամապարող մեխանները, հարիւր օրէ լայն ժամանակ ունեցան թաղելու «փոքրիկ դէպք մը» (կ'ըսէ չակերտով՝ ֆէ–տիվէռ) որ ցնցեց աշխարհը սֆուփի մը ժամանակաշրջանը» (ինչ որ բոլորովին ճիշդ չէ, սֆուփի մը ժամանակաշրջանէն աւելի տեւեց, պէտք է արդար ու առարկայական ըլլալ: Օրինակ եթէ «Իմանիթէ»ի թղթակիցը ընկերացած է Սըքուռ – Փոփիւլէրի, «Թայմ»ի թղթակիցն ալ – Մարտ 27–ի թիւ – Սպիտակ դացած է, կ'անդրադառնանք քիչ վար):

Հարիւր օր յետոյ, կը շարունակէ լրագրողը խորհրդային Հանրապետութիւնը անհետացաւ փոքրիկ պատահարէն (հեռատեսիլ), նման Լենինականի Դեկտեմբերին...: Բայց, կը շարունակէ Միշէլ Պուէ, երեք ամիս յետոյ երբ ոտք կը կոխէ Լենինական, կը տեսնէ թէ «Հայկական վէրքը դեռ բաց է, ժողովուրդը կը տառապի: Անոր կը պակսի, պարզապէս, իր քաղաքը»: Ու լրագրողը, նման շարժանկարի մը ֆլաշ–պաքին, ետ կ'երթայ, Դեկտեմբեր 7, հիւանդանոցը ուր Անուշեան վէմեան գործողութիւն կ'ընէ եւ յանկարծ նշտարակը կը տահի հիւանդին թոքին մէջ, ձեռքը չէ որ կը դողար, ժամը 11·41 է, հողն է որ կը դողար, իր՛նչպէս...: Միշէլ Պուէ չատ ազդուած է: Ինչ որ կը տեսնէ, 3 ամիս ետք, ահաւոր է: Իր տողերուն ընդմէջէն յուզումը բացայայտ է: Կը զգայ եւ կ'ըսէ ալ, որ 25·000 մեռելի պաշտօնական թիւը չի կրնար համապատասխանել իրականութեան, միայն 20 հազար հոգի մեռած է Սպիտակի մօտ, անդին աւելի քան՝ 50 գիւղեր թաղուած են ամբողջութեամբ:

Միշէլ Պուէի երկար նկարագրութիւնը կարելի չէ կարդալ ոչ միայն առանց յուզումի այլ նաեւ առանց խոր ընդվզումի (ինչպէս՝ «Թայմ»ի): «Լենինական՝ քանդելիք քաղաք մը» կը խորագրէ լրագրողը ու կը պատմէ ինչ որ կը լսէ այս հարիերէն՝ «որոնք այլեւս ոչինչ ունին, ոչ իսկ արցունք»: Կ'անդրադառնայ որբերուն, Սըքուռ Փոփիւլէրը, որ որոշած է սառանձնել ամանց «կնքահայրութիւնը» (ոչ՝ որդեգրում) Փարիզ բերած է 243 որբերու անուանացանկը:

Լրագրողը լաւատեսութեամբ կը վերջացնէ իր թղթակցութիւնը, կ'արձագանգէ Լենինականցիներու սրամտութեանց ու երախաներու ժպիտին...:

⁂

«TIME»

Armenia: Life in the wake of hell

Ամերիկեան չաբաթաթերթին վերջին թիւին մէջ (Մարտ 27, թիւ 13) լոյս տեսած թղթակցութիւնը Սպիտակէն չատ աւելի տխուր է, չըսելու համար ողբերգական: Ասիկա՝ ոչ այնքան պատահած աղէտին տարողութեան պատճառաւ, որքան նկարագրուած բարոյապէս ապականած մթնոլորտին: Սպիտակի վերապրողները չեն ուզեր հեռանալ, «ինչո՞ւ պիտի հեռանանք», կ'ըսէ 28–ամեայ կին մը, այս՛ մեր տունն է»: 5000 հոգի հեռացած է եւ գացած աւելի «հիւրընկալ» վայրեր, բայց 13 հազար բնակիչ կը մերժեն վարտավարութեան առաջարկները, իրենց տեղէն չարժելու: Յետոյ, վրդովեցնող բաներ կ'ըսէ Փօլ Հոֆհայնց: 40 միլիոն տարարի հատած միջազգային օգնութեան մասին, միայն հեռատեսիլէն լսած են, կ'ըսէ Լեւոն Միրզոյեան:

Համաձայնաւար պաշտօնատար մ'իսկ կը խոստովանի որ օտար օժանդակութեան միայն կէսը կը հասնի ազէտեալ վայրերը, մնացեալը սեւ չուկայի մէջ կ'անհետանայ: Քանատական տաք վերարկուներ ծախու են Երեւանի փողոցները, սեւ չուկայ, մինչեւ 500 տոլարի...: Լրագրողը կը պատմէ ուզբէկ 400 աշխատաւորներու պարագան: Անոնք եկած են վերաշինութեան համար· նոր Սպիտակ մը երկու տարիէն:

Շարժէն ետք ըսուեցաւ թէ բազմաթիւ չէնքերու պէշ որակն էր որ պատճառ եղաւ աղէտի ծաւալին, բայց կը թուի որ դասը օգտակար չէ եղած եւ նոյնիսկ այն քանի մը փոքր չէնքերը որ չինուած են, պէտք է քանդուին...: Ուզբէկ բանուորներն ալ դժգոհ են որ խարուած են: Եկած են բարձր աշխատավարձերու ակնկալութեամբ եւ աշխատավայրերու մէջ յուսախաբ են: Կը մեղադրեն «գործատէրը» որ դրամը կը գրպանեն: Ակնարկէ մը եղաւ Ղարաբաղի եւ բանաստեղծուած ամբոստներուն, կ'եզրակացնէ ,Սպիտակէն կը–նոշ մը խորհրդածութեամբ՝ «միայն Հայ մը դեռ վրնայ հաւատալ ազգային, հոս պատահածէն ետք»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱԿԱՀՐՏԵՍԱԿԱՆ սպասարկութեան (Տէ–ժէ–էս–Ը = արտաքին ապահովութեան ընդհանուր Ղեկավարութիւն) պետ նշանակուեցաւ Ֆապիւսի մօտ անձ մը, Ֆրանչ – Քոնթէլի նահանգապետ՝ Քլօտ Զիլպերցայն: Կը փոխարինէ զօրավար Մէրմէն, որ հանգստեան կը կոչուի: Թէեւ որեւէ արդելք չկար որ պաշտօնին գլուխը մնայ, բայց փոփոխութիւնը կը բացատրուի անով որ իր նախարարապետութեան ժամանակ, Լ· Ֆապիւս անոր յանձնած էր տեղեկատուութեան եւ ապահովութեան հարցերը, ի մէջ այլոց՝ Կրինեվիս...:

ՔՈՐՍԻՔԱՅի կղզիացումը թէթեւցաւ եւ մթնոլորտը աւելի նպաստաւոր կը թուի կարղադրութեան մը համար: Կառավարութիւնը միջնորդ մը նշանակեց:

«ԺԱՄԱՆԱԿԸ ՅՈՅՑ ԿԸ ՏԱՅ»

Այս խորագրով հրատարակուած է ԼՂԻՄ–ի յատուկ կառավարման Կոմիտէի անդամ Վ. Սիդորովի հետ վարուցազրոյցը, «Գրական թերթ»ի Փետր. 24–ի թիւին մէջ:

Ղարաբաղի նոր վարչութեան համար առաջնահերթ խնդիրը է, կուտակուած ընկերային – անտեսական հարցերու լուծումն ու ազգային խնդիրը:

Սիդորովի համար անտեսականէն աւելի դժուար է այս վերջինին լուծումը, քանի որ մարզի քառասուն հազար ազերբէյճանցի բնակիչներն ալ «հնուց ի վեր նոյնպէս ապրում են այս հողի վրայ, մշակում են այն եւ ունին խորհրդային բազաքացու բոլոր իրաւունքները»:

Իրապաշտ ու իրատես է այս հարցին մասին Սիդորովի հայեցակէտը. ան կը խոստովանի թէ Հայաստանի, Ղարաբաղի եւ Ազերբէյճանի մէջ տակաւին չատ են վախստականները ու «նեղացած, վիրաւորուած, ամէն ինչ բաց ջղերով ընդունող այդ մարդկանց հոգիներում դեռ եռում են կրքերը եւ վիրաւորանքները: Եւ կը մնան բորբոք, բանի դեռ ապրում են խեղուած ճակատագրով, տունուտեղից, նորմալ աշխատանքից զրկուած»: Իսկ դարմանին համար եւս նոյնքան իրատես է Սիդորով. «այստեղ պէտք չէ շտապողականութիւն դրսեւորել, պէտք չէ յոյսը դնել պերճախօս ու խելացի կազմուած փաստաթղթերի վրայ կամ էլ կարծել թէ կարելի է ինչ – որ բանի հասնել կամային, վարչական ճնշման միջոցով»:

Ադրբէջանի կեդրոնական կոմիտէի պաշտօնաթերթին մէջ (Յունուար 20) լոյս տեսած յօդուածի մը մէջ կ'լսուի թէ Ղարաբաղի ղեկավար Հ. Պօղոսեանի դէրքորոշումներն ու «ստուերային տնտեսութեան» խարդախութիւնները ներդաշնակուած են. հարցազրոյցը վարող լրագրողը այս մասին կը հարցնէ Սիդորովի, թէ ի՛նչ կը մտածէ:

«...կարծում եմ դրանք խեղաթիւրում են իրականութիւնը, սխալ են իմաստի ու մատուցման ձեւի առումով: ··· Անձամբ ես գտնում եմ որ նա որպէս մարզկոմի Ա. քարտուղար, անտարակոյս, պատասխանատուութիւն է կրում մարզում դէպքերի զարգացման համար, ինչպէս, ինչպէս ցանկացած ուրիշ մարզի, հանրապետութեան ղեկավար: Մինչդեռ նրան «դաշնակ», «մանր բուրժուական ևացիոնալիստ» պիտակները կպցրնելը, այլեւայլ վիրաւորանքներ հասցնելը, նրան խարդախ մարդկանց շարքը դասելը ոչ միայն բարոյապէս անթոյլատրելի է, այլեւ նշանակում է պարզապէս չըմբռնել ԼՂԻՄ–ում տեղի ունեցած իրադարձութիւնների էութիւնը եւ դրանով իսկ խորացնել ստեղծուած իրավիճակը»:

Ադրբէջանցիներու հանդէպ քննադատական այս հատուածէն ետք, Սիդորովի արտայայտութիւնները երկու ժողովուրդն ալ հաւասար չափով մեղադրելի ցոյց տալու ջանքով կ'ընթանան: Ան կ'ըսէ. – «դեռ հարկաւոր է պարզել թէ իր մշակոյթով, վեհանձնութեամբ միշտ իրաւացիօրէն հպարտացող հայ ժողովրդի մէջ գտնուեցին մարդիկ, որոնք պարզապէս վարկաբեկեցին ողջ ժողովրդի անունը»: Ու քիչ անդին՝ «իսկ եթէ խօսելու լինենք Բաֆուի հայ փախստականների նկատմամբ գործադրուած վանտալիզմի փաստերի մասին, ապա դրանք, այնուամենայնիւ, բնիկ Ադրբէջանցիների ձեռքով չարուեցին, այլ տականաֆների, որոնց պատասխանը կը տայ ինքը՝ ադրբեջանական ժողովուրդը»:

Կառավարման յատուկ ձեւին առընչուած յետագայ փոփոխութիւններու իրականացումէն Սիդորով մեծ մասով կախեալ կը նկատէ Հայաստանի նեցուկը: Այս նեցուկը կարեւոր կը նկատուի յատկապէս մշակոյթի մարզին մէջ: Օրինակ, առաջարկուած է որ Ղարաբաղ ունենայ իր պրակտն – գեղարուեստական եւ հատարակական – քաղաքական ամսագիրը: Իսկ հրատարակչական մարզին մէջ կը նախատեսուի որ Հայաստանի «Սովետական Գրող» հրատարակչութիւնը յիսուն մամուլ յատկացնէ Ղարաբաղի, մինչեւ որ այդ գործը հարկաւոր ձեւով կարգաւորուի տեղւոյն վրայ: Սիդորովի պատասխանները դատելով ոչ մէկ խոչընդոտ կայ նման ձեռնարկի մը համար, կը մնայ Հայաստանի հաւանութիւնը ունենալ:

Այն հարցումին թէ յարմար չըլլա՞ր արդեօք Ստեփանակերտի մէջ Երեւանի համալսարանի մասնաճիւղ բանալ, որպէսզի ուսանելու համար երիտասարդները չլքեն իրենց հարազատ վայրերը, Սիդորով կը պատասխանէ. – «մենք դէմ ենք այն բանին որ մարզում լինեն ինչ – որ մասնաճիւղեր: Դա այնճան էլ կեանքային չէ, եւ ճիշդ էլ չէ: Մենք կ'ուզենք որ Ստեփանակերտը ապագայում ունենայ իր ինքնուրոյն ինստիտուտը...»: *Այս ինստիտուտը սակայն ոչ թէ մանկավարժական, այլ տնտեսական կամ թեքնիք ուսումնարու պիտի ըլլայ, քանի որ մանկավարժական աւարտած արդէն պէտք եղածէն աւելի երիտասարդներ կան, իսկ մարզը պէտք ունի տնտեսագէտներու կամ թեքնիք տարրերու:*

Սիդորով առաջնահերթ խնդիր կը նկատէ Գորիս – Լաչինի ճամբուն չինու – թիւնը, զոր առանձնած է Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդը:

Փայլուն չէ Ղարաբաղի ձեռնարկու – թիւններուն վիճակը. նախանիւթի պակաս կայ ու մարզին պատրաստուածութեան մակարդակը թոյլ չի տար անմիջապէս ինքնամատակարարման անցնելու: Ու բարելաւելու համար կացութիւնը, պէտք չկայ զաղափարական աւելորդ մօտեցումներ արտայայտելու, կ'ըսէ Սիդորով. պարզ է՝ «այն փոնտերը որ Ադրբեջանը ստացել է Լեռնային Ղարաբաղի համար՝ Ղարաբաղը պէտք է ստանայ Ադրբեջանից: Այն, ինչ կը յաջողուի Միութեան հետ ուղղակի կապերի միջոցով անել՝ կը ստանայ Միութիւնից: Ինչով կարող է օգնել Հայաստանը՝ Հայաստանից»:

Խօսելով այս հարցերուն մասին Սիդորով կը նշէ նաեւ թէ «մարզի նորմալ գոյութիւնը անհնար է առանց Ադրբեջանի հետ խելամիտ, պատմականօրէն ձեւաւորուած կապերի»: Իսկ Ադրբեջանի հետ Ղարաբաղի ազրբեջանցի բնակչութեան կապերը – կրթական, մշակութային եւ այլ – ոչ մէկ սահմանափակում պիտի ունենան: Ուրիշ որեւէ մօտեցում «կը տանի ազգամիջեան թշնամանքի վերածնման»:

Վերջին հարցումը անուղղակի կերպով երդուութեան մը կ'առընչուի, որ թէեւ անորոշ ընոյթ մը կը կրէ: Լրագրողը հարց կուտայ թէ լուծուա՞ծ է Լաչինի եւ Ղափանի պետական կառուցներուն բացման հարցը: Սիդորով կը պատասխանէ. – «հանապարհները բաց են, եղած գինուրական պահակակէտերը վերահսկում են՝ ապահովելով անվտանգութիւնը: Զինուրական պարետը ամէն օր զեկուցում է մեզ, որ մինչեւ հիմա շարունակւում է զէնքի, երբեմն՝ մեծ հանակութեամբ բռնագրաւումը: Զինուրական պահակակէտեր յետագայում էլ կը լինեն այդ հանապարհների վրայ: Բայց քնակչութեան տեղաշարժը չի սահմանափակւում»:

Զէնքի եւ թէ «մեծ քանակութեամբ» բռնագրաւումի մասին առաջին անգամն է որ այսքան բացայայտօրէն կը խօսուի Հայաստանեան մամուլին մէջ. իսկ անդրադարձը որ չի ճշդեր այդ զէնքերուն տէրերը, թերեւս հոս եւս խուսափելու համար է «ազգամիջեան թշնամանքի վերածնունդ»էն:

Ա. ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ՎԵՐԱԴԱՐՁ... ԴԷՊԻ ԱԾՈՒԽ

Հայաստանի ակադեմականը փակելու որոշումը պատճառած հանդստութեան հետ կը բերէ նաեւ որոշ մտահոգութիւններ, յատկապէս ուժանիւթի նոր աղբիւրներ յայտնաբերելու եւ օգտագործելու մարզին մէջ: Փոխարինելու համար ակադեմականը որպէս նախանիւթ, Հայաստանի համար յարմար կը նկատուի գործածել հանուող, արեւու ուժանիւթը. ասոնցմէ զատ կայ նաեւ ածուխի հանքերը հետազօտելու եւ այս ազբիւրն ալ չհահագործումի յանձնելու ծրագիրը: Այս վերջինը յատկապէս կը հետաքրքրէ երկրաբանական դիտութիւններու թեկնածու Հենրիկ Գէօլեցեանը, որ Սեպտեմբերին Երեւանի պետական համալսարանին մէջ տեղի ունեցած վիտաժողովի մը այս մասին զեկուցած է:

«Գրական թերթ»ի Փետրուար 17-ի թիւին մէջ ֆիզիկամաթեմատիկական դիտութիւններու թեկնածու Աշոտ Գրիգորեանի կողմէ կատարուած տեսակցութիւն մը հրատարակուած է Հ. Գէօլեցեանի հետ, վերյիչեալ հարցերուն մասին: Ան Հայաստանի ընդերքի ածուխներ ու այրող թերթաքարերը կը նկատէ մօտ ապագայի տեղական ուժանիւթի «հիմնական եւ յուսալի» աղբիւրը: Ածուխը արեւգակի խտացուած ուժանիւթին է ու կրնայ լայն կիրառութիւն ունենալ նաեւ ժողովրդական տնտեսութեան զանազան բնագաւառներուն մէջ: Ցետոյ կայ նաեւ այն պարագան որ ածուխէն կարելի է ստանալ գեղամիջոցներ, օծանելիքներ, անասունի կեր եւ նոյնիսկ անձեռամթերք ձեռք ձգել, ինչպէս՝ ճարտարարուեստական նիւթեր:

Անշուշտ ածուխի գործածութեան մեծագոյն անպատեհութիւնը վառելու ընթացքին արտանետուած թունաւոր կազերն են որոնք կ'ապականեն մթնոլորտը: Սակայն այս վիճակին վրայ Գէօլեցեանը կ'անդրադառնայ զուիչ ստրքաւորումներուն – րու, որոնց չնորհիւ զարգացած երկիրներու մէջ կարելի եղած է այս ապականութեան առաջքն առնել:

Կարեւոր է խոհեմ վարուիլ ստորերկրեայ հարստութիւնները պեղելու եւ օգտագործելու ընթացքին: Այս մարզին մէջ կատարուած սխալներուն ամբողջ պատասխանատուութիւնը կը պատկանի ծրագրող եւ չահագործող կազմակերպութիւններուն: Այսպէս, «որոշ պատասխանատու դեկավարների կամայական եւ սխալ բաղաքականութեան հետեւանքով փաստօրէն սահմանափակուեց երկրի մասին գիտութիւնների բաժանմունքը, որը կորցրեց իր հիմնուրոյն տեղը հանրապետութեան ակադեմիայի համակարգի մէջ եւ ժամանակատրապէս պատսպարուեց ֆիմիական գիտութիւնների բաժանմունքում» կ'ըսէ Հ. Գէօլեցեան: Ան այս կամայական ու սխալ քաղաքականութեան հետեւանք կը նկատէ «հանրապետութեան տարածքի երկրաբանական կառուցուածքի անբաւարար ուսումնասիրութիւն ու աթոռականութեան եւ Մարմարիկի ջրամբարին շինարարութիւնը երկրաբանական տեսակէտից խիստ անբարենպաստ տարածքներում»:

Իջեւանի մէջ 1973–ին յայտնաբերուած ածուխի հանքավայրին մէջ տարի մը ետք մեծ թափով որոնման աշխատանքներ կը կատարուին, որոնց մեծ յոյսեր կապուած են: Այդ ընթացին արդէն սկսած էր գործել ակադեմականին առաջին մասը ու նախատեսուած՝ 2–րդ մասին չինարարութիւնը: Ղեկավարները դիտակցելով անոր ներկայացուցած վտանգին, ջանք չեն խնայեր ածուխ որոնելու աշխատանքները արագացնելու: Ածխահանքերու արդիւնաբերութիւնը կրնայ հարկաւոր չդարձնել ակադեմականի երկրորդ մասը: Սակայն որոնման աշխատանքները չեն արդարացներ յոյսերը. «եւ դա այն պատճառով որ այդ որոնումները ճիշդ ուղղութեամբ տանելու համար չկար անհրաժեշտ գիտականօրէն հիմնաւորուած երկրաբանական հիմք, որոշակի ժամանակաշրջանում որոնման աշխատանքները փաստօրէն կատարուեցին կուրօրէն»:

Պատասխանելով հարցումի մը, Հ. Գէօլեցեան կը խօսի Հայաստանի ուժանիւթի արտադրութեան ներկայ վիճակին ու անոր զարգացումը ապահովող ճեռնարկներու մասին: Այս մարզը բաւական բարդ վիճակ մը կը պարզէ, ջրային հարստութիւնները քիչ են ու ակադեմականի փակումէն ետք ուժանիւթ պիտի հայթայթուի ջերմակայաններով, որոնք պէտք է բնական կազով գործեն:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՊԱՏՄԱԲԱՆԻՆ ԵԼՈՒՅԹԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Մարտ 16 – 18 Փարիզի մէջ տեղի ունեցաւ դիւանագրով մը, նուիրուած՝ «Միջազգային մարզպարանութեան եւ ազգային հատարակութիւններ»ուն: կազմակերպուած էր Ընկերային գիտութիւններու բարձրագոյն ուսանող բոլորին, Միջերկրային Միութեան, Ազգերու Եւրոպայի և Թրքական ուսումնասիրու կոմիէ եւ ՍԷ – ԷՆ – ԷՒ – ԷՄ օժանդակութեամբ: Վերջինն՝ չարաթ օրուան առաւօտեան նստաշրջանին նիւթը Միջին Ասիան էր եւ Կովկասը: Առանձին ուշադրութեան արժանի կին այն զեկոյցները որոնց մէջ արծարծուած կին Հայաստանի Ազգայնական եւ Հայաստանի հետաքրքրական պատմական վէճը, ամփոփելով կու ազգերու մասնագէտներուն տեսակէտները հին Ազգայնքի վերաբերեալ: Այս բարդ խնդիրներուն նկատմամբ կարող ամերիկացի մարդաբանին տածքքրութիւնը կը բացատրուի անով Հայաստան դասուած է անցեալ տարուան Փետրուարէն Յունիս եւ ամենամեղած է զարարարդեան չարժումին տարածած ժողովրդական յուզումներուն (տե՛ս «Ցառաջ», Մարտ 14–ի թիւը):

Ցաջորդ զեկուցումը կարդաց բաքուի ակադեմիայի պատմութեան հիմնարկին անդամ, պատմական գիտութիւններու տոքթ. Ֆարխատ Մահմեդովա: Անոր նիւթն էր «ազգայնական էվոլուցիոն»: Ամփոփեց այն ծանօթ տեսակէտները զոր բաքուի պատմաբանները ջատագովեն Բաքուի Համալսարանի դիւանատունին մէջ: Ըստ էութեան Ազգայնքի ներկայացուցի որպէս միջնադարեան տուիչ մը որ տարբեր ձեւերով գոյութիւն ունեցած է հին դարերէն մինչեւ մեզմէ առաջ վերջը եւ որուն ներկայութիւնը (ներառեալ Սիւնիքն ու Արցախը) կրօնքի ու լեզուի միջոցով հայացուցած են: Այս վտանգաւոր տեսութիւնը ամբ կը յենու «Ազգայնք» անունին մատոի բովանդակութեան խառնուրդ թուքիւն պատճառող վոլոխանութեան եւ անորոշութեան վրայ: Այս տեսութիւնը բազմիցս վճռելու նիւթ դած է երեւանցի պատմաբաններուն կող

Սակայն այդ հեռանկարին մէջ պէտք դուշօրէն գործել, քանի որ ներկայ նաեւթի արդիւնահանումը կանգ առած իսկ զարաւերջին նոյն բանը կը սպառնա նաեւ բնական կազին: Այս պայմաններու մէջ հրամայական կը դառնայ ածուխի դործածութիւնը: Պարադան նոյնն է գրեթէ ամբողջ աշխարհի համար. ուստի նիւթի արտադրութեան ապագան կախեալ ածխային ելեկտրակայաններուն:

Այն հարցումին թէ, ներկայիս ի՞նչպէս կը գնահատուին Հայաստանի ածխաբերութեան հեռանկարները, Հ. Գէօլեցեան կը պատասխանէ. – «նախնական երկրաբանական ուսումնասիրութիւնները թոյլ են տալիս բարձր գնահատելու մեր հանրապետութիւնում արդիւնաբերական նշանակութեան ածխի եւ այրուող թերթաքարերի հանքավայրերի յայտնաբերման հաւանականութիւնը: Որոնման եւ հետախուզման աշխատանքների արդիւնքներն աւելի մեծ կը լինէին, եթէ ժամանակին թոյլ չտրուէին որոշ սխալներ: Ամբ իր մտքերը պարզելով կը բացատրէ թէ ածուխ որոնելու աշխատանքները Յունուարին, անհասկնալի պատճառներով ընդհատուեցան. պէտք է չարունակուին: Այս աշխատանքին համար անհրաժեշտ է ունենալ որակաւոր մասնագէտներ:*

Աչոտ Գրիգորեանի կատարած հարցազրոյցը որ կ'առընչուի Հայաստանի ածխաբերութեան հեռանկարները, Հ. Գէօլեցեան կը պատասխանէ. – «նախնական երկրաբանական ուսումնասիրութիւնները թոյլ են տալիս բարձր գնահատելու մեր հանրապետութիւնում արդիւնաբերական նշանակութեան ածխի եւ այրուող թերթաքարերի հանքավայրերի յայտնաբերման հաւանականութիւնը: Որոնման եւ հետախուզման աշխատանքների արդիւնքներն աւելի մեծ կը լինէին, եթէ ժամանակին թոյլ չտրուէին որոշ սխալներ: Ամբ իր մտքերը պարզելով կը բացատրէ թէ ածուխ որոնելու աշխատանքները Յունուարին, անհասկնալի պատճառներով ընդհատուեցան. պէտք է չարունակուին: Այս աշխատանքին համար անհրաժեշտ է ունենալ որակաւոր մասնագէտներ:

Աչոտ Գրիգորեանի կատարած հարցազրոյցը որ կ'առընչուի Հայաստանի ածխաբերութեան հեռանկարները, Հ. Գէօլեցեան կը պատասխանէ. – «նախնական երկրաբանական ուսումնասիրութիւնները թոյլ են տալիս բարձր գնահատելու մեր հանրապետութիւնում արդիւնաբերական նշանակութեան ածխի եւ այրուող թերթաքարերի հանքավայրերի յայտնաբերման հաւանականութիւնը: Որոնման եւ հետախուզման աշխատանքների արդիւնքներն աւելի մեծ կը լինէին, եթէ ժամանակին թոյլ չտրուէին որոշ սխալներ: Ամբ իր մտքերը պարզելով կը բացատրէ թէ ածուխ որոնելու աշխատանքները Յունուարին, անհասկնալի պատճառներով ընդհատուեցան. պէտք է չարունակուին: Այս աշխատանքին համար անհրաժեշտ է ունենալ որակաւոր մասնագէտներ:

ԹԱՏՐՈՆ

ՄԵՐԿ ԱՐՔԱՆ

Կիրակի, Մարտ 19ին, Նարեկ Տուրեանի բեմադրած երաժշտական կատակերգութիւնը, Մերկ Արքան, ունեցաւ իր առաջին ներկայացումը, Փարիզի «Էպէրթօ» թատրոնին մէջ:

Տուրեան առանձնած է դժուար պատասխանատուութիւն մը, – դժուար՝ որովհետեւ բարդ է իր ընտրած թատերական սեռը կամ ժանրը, ապա նաեւ բարդ է խառն ունկնդիր հասարակութեան մը համեմի երեկոյ մը մատուցանելու պարտականութիւնը:

Անմիջապէս հաստատելի է որ երկրորդ մարդին մէջ յաջողութիւն մը արձանագրելոց այս պատակերգութիւնը: Իրր թըղթակից, պարագը ղգացի ուշադրութեամբ նշելու թէ ի՞նչ էր ներկաներու հակազդեցութիւնը: Մանուկները կը խնդային միշտ հո՛ն՝ ուր իրենց յատուկ խաղ մը կամ տեսարան մը կը բեմադրուէր: Անոնց հետ կը ժպտէին հասուն ներկաներն ալ: Երբեմն համայնած էին պզտիկները: Սովորական երեւոյթ մը չէ որ պզտիկները համայնգ ներկայացում մը մօտ երկու ժամ տեւէ եւ մեծերն ալ խանդավառ, սակայն անվիճելի է որ անոնցմէ շատեր այդ դրական հակազդեցութիւնը ունեցան. բան մը՝ որ նշմարելի էր խընդութէն, երբեմն բարձրաձայն «մանանակցութիւնն», որ ունկնդիրները կ'ուղղէին բեմին, եւայլն: Ուրեմն, կը կրկնեմ, խառն հանրութեան մը հաճոյք պատճառելու բարդ պարտականութիւնը յաջողութեամբ կատարեց այս բեմադրութիւնը:

Այդ ընելու համար, Տուրեան եւ իրմէ առաջ Շեմարց, ռուսերէնով դրող թատերագիրները, ստիպուած դիմած են բաւական ժժուար միջոցառումներու: Խորքին մէջ, երբ կ'ըսուի որ Մերկ Արքան Հանս Քըրիստիան Անտէրսընի մէկ պատմուածքին վերամշակումն է, ճշմարտութեան փոքր կորիզ մը միայն կայ հոս: Իժէն Շեմարց 1934–ին Անտէրսընի պատմուածքը ենթարկած է հիմնական վերամշակումի, առեղծելու համար ժողովրդական թատրոնի յարմար գործ մը, – գործ մը՝ որ կը զուարճացնէ, որ հաւատարապէս հաճելի է մանուկին, պատանիին, հասուն անձին համար: Գործ մը՝ որ «ժողովրդական» թատրո՞ն է, եւ որ ուրեմն է նաեւ «ընտանեկան» թատրոն, ամէնուրեք:

Պատմուածքին պարզ դիպաշարը հաւանաբար ծանօթ է, – դերձակները, չգոյ զղեստը, պալատական անձերը՝ որոնք չեն համարձակիր թագաւորին մերկութեան մասին խօսիլ, ըլլա՛յ ան զղեստի կամ բարոյական հեղինակութեան մերկութեան եւ չգոյութեան, եւ վերջապէս մանուկը, որուն բերնէն կը խօսուի ճըշմարտութիւնը, – «Թագաւորը մե՛րկ է»: Շեմարց անոր կ'աւելցնէ ուրիշ ժողովրդական հէքեաթներէ առնուած դէպքեր, – իշխանուհին, որ այնքա՜ն փափուկ է որ չի կրնար քնանալ եթէ իր անկող – նին մէջ, մահիճին ու մահճակալին միջեւ մէկ հատիկ սիսեռ կայ: Ապա, չար վհըլըը, որ ուրիշ պատմուածքներու մէջ չար կախարդը կամ վհուկն է: Եւ վերջապէս, Շեմարց եւ Տուրեան այս երաժըշտական կատակերգութեան հիմնական առանցքը ըրած են սիրոյ պատմութիւն մը:

Այս վերջինը հասկնալի է, քանի որ երաժշտական կատակերգութիւնը ընդհանրապէս կը հիմնուի «արդիլուած սիրոյ» պատմութեան վրայ, անոր առջեւ ղըրուած խոչընդոտներու յաղթահարումին վրայ: Երաշխաւորուած է, անշուշտ, որ ամէն ինչ լաւ պիտի վերջանայ, այսինքն՝ հարսանիքով մը:

Տուրեան, ուրեմն, իրր առաղձ իր ձեռքը ունէր հէքեաթներու եւ անոնց պատուաստուած սիրային պատմութիւններու խառն կառոյց մը եւ դէպքերու շարք մը, որոնց երաժշտական – կատակերգական մշակումը, իր խումբի պարտականութիւնն էր: Ցաւելեալ, փափա – քած է «Հայացնել» պատմութիւնը, «Հայիկ» եւ «Հայկուհի» կոչել հերոսները: Այս բաղմաստեակ գործին իրագործումն էր որ ես որակեցի բարդ, եւ որ միշտ յաջող ու երբեմն շա՛տ յաջող ձեւով կատարուած է:

Երաժշտութիւնը նման կտորի մը ամէնէն կարեւոր կէտերէն մէկն է, և (մէկ բացառութեամբ շատ յաջող են անոր տարբեր երեսակները: Նախ երգերուն քառացի մասը, զոր մշակած է Տուրեան: Այդ բառերը պարապ, անխմաստ չեն, – կ'օգնեն դիպաշարի յատակ յառաջդիման, կը ցուցադրեն սուր հիւմքը մը, որ յանդգնութիւնը ունի սեռային հարցերու ալ ակնարկելու, ձեւով մը՝ որ մանուկը չի հասկնար եւ որ սակայն հասուն մարդուն խնդուքը կը խլէ, եւ որ մէկ – երկու տեղ դերեհգութեան սահմանին կը մօտենայ: Անճնապէս, դրական կը գտնեմ երեւոյթը, քանի որ Սփիւռքի Թատրոնը, չնորհիւ իր կրած Թրքահայ դրոշմին, քիչ մը շատ կը խուսափի նման արկածախնդրութիւններէ:

Եթէ յաջող է երաժշտութեան բառային մասը, շատ յաջող է նուագի յօրինումը: Տուրեան յանդուգն եւ հմուտ թալանողն է բազմաթիւ մշակոյթներու եւ յօրինողներու գործին, – Ռուբէն Երեւանցիէն մինչեւ Պիզէյի Քարմէնը եւ Ռիմսքի – Քորսաքոֆի «Մեղուներու Թռիչքը» օգտագործած է, իրարու միացուցած է հայ ժողովրդական երաժշտութիւնը, օտար (ժողովրդական եւ դասական) մշակոյթին հետ: Կրնայ ինքնախաբէութիւն ըլլալ, բայց երբեմն հաճելի պատրանքը ունեցայ Միխատօ, ռոք էնտ ռոլ եւ հայ երաժշտութիւն լսելու, հինգ վայրկեանոց վտորի մը մէջ, համեմաչխ:

Գովելի ըլլալով հանդերձ, երաժշտութեան մէկ երեսակը համեմատաբար տըկար էր, – այս տկարութիւնը երաժըշտութեան ն մեքենական սփոռումի հարցն էր, որ չգոյգի հիմնական տկարութիւն մը չէ, այլ՝ թեքնիք հարց մը որ շուտով կարելի է բարելաւել, յաջորդ ներկայացումէն իսկ առաջ: Նախ՝ շատ աղմկոտ էր երբեմն (օրինակ, սկիզբը), եւ ապա, ձայնի ելեւէջները կը թուէին անհատասար, – յստակ չէր թէ ինչո՞ւ այդքան բարձր էր երբեմն երաժշտութիւնը, աւելի ցած, ուրիշ վայրկեաններու: Կ'արժէ նշել, նաեւ, որ բարձրի եւ ցածի այս հարցը սերունդի հարց ալ է, – մանուկներն ու պատանիները չեն զգար իմ «բարձրաղաղակ» կոչած իրը այդ, քանի որ վարժուած են ռոք էնտ ռոլի խլացուցիչ ձայնին: Սակայն կրնամ հաստատել նաեւ որ նշմարեցի՝ որ ես միմակս չէի, ուրիշ հասուն մարդիկ ալ կային, որոնք երբեմն կը թուէին ցնցուիլ, երաժըշտութեան աղմուկի մօտեցող մակարդակէն:

Դերասանները ընդհանրապէս տպաւորիչ էին, երբեմն՝ շատ յաջող: Տուրեան, Հայաստանէն ժամանած Ռաֆայէլ Քոթանճեան եւ Սմբատ դերը ստանձնած Յակոբ Յակոբեան, ամէնէն լաւերը: Այս երեքը իրենց յաջողութիւնը կը պարտին, մասամբ, ֆիզիքական շարժումներուն իրենց տիրապետութեան: Ֆիզիքական՝ քանզի նման կատակերգութեանց մէջ միայն բառերու տիրելը, զանոնք պէտք եղած ձեւով գործածելըչի չի բաւեր, – կենսակա՛ն է մարմինը, քալուածքը, ձայնի ելեւէջները օգտագործել: Այսպէս, օրինակ, նկատելի էր որ երկու խուլարածներէն մէկը, Հայկը (Արմէն Ճանճիկեան), նոյնքան յաջող չէր իր կատակերգակ, որքան Սմբատը (Յակոբեան), պարզապէս որովհետեւ երկրորդը իր մարմինին հետ հանդիստ էր բեմին վրայ, մինչ Ճանճիկեան, որուն վիճակուած էր դժուար գործ, թէ՛ սիրահարի, թէ՛ խոզարած դիւզացիի քիչ մը – հասկանան դերը մարմնացնել, յաճախ չյաջողեցաւ իր պէրկ – բռնուած ֆիզիքականը թուլցնել, կատակերգութեան պահանջած ձեւով: Ընդգծեմ, կրկին, որ դժուար է Ճանճիկեանի դերը, – մէկ վայրկեան սոխպուած էր սիրահար խաղալ, «պաչիկ»ներ խլել, դեր մը՝ որ ընտանեկան թատրոնի սահմանները յարգելու համար կը պարտադրէ ֆիզիքական սեղմ կեցուածք, ապա վայրկեան մը ետք, ստիպուած էր ազատ արձակել իր մկաններըը, կատրատուիլ, իր կատակերգակի դերին մէջ: Մէկ դերէն միւսը փոխանցման այս պարտադրութիւնը չունէր Յակոբեան, ապա կարծես նաեւ բնածին կերպով ինքզինքին հետ հանդիսա էր, եւ ուրեմն աւելի յաջող էր իրր կատակերգակ, խոզարածի եւ դերձակի դերին մէջ:

Քոթանճեանի խաղարկութիւնը չատ յաջող էր, որոշ սահմաններու մէջ, – ընդունիլ խաղալ, միքսատոյական մենախօսութիւն մը ընել, – հոյակա՛պ: Միայն թէ նշմարելի էր որոշ անհաւասարութիւն մը, ի դին ամէն ինչի բեմին տիրապետելու ձգտում մը, որ երբեմն դինք կը մղէր «դերխաղալու», ինչպէս կ'ըսեն Անգլիացիք, – այսինքն՝ ձայնը պահանջուածէն քիչ մը աւելի ելեւէջի ենթարկելու, խաղ մը հարկադրուածէն աւելի՛ երկարելու, ծեքծեքում մը՝ որ կը խնդացնէ, դէպի անհեթեթը տանելու չափ երկարաձգելու: Քիչ թէ չատ սիրողնեբուլ, սակաւաթիւ պրոֆէսիոնէլներով չրջապատուած Քոթանճեանը պէտք չունի նման դերխաղերու, տպաւորելու համար հանդիսատեսները, ապահովելու համար դերին տրուած կարեւորութիւնը: Առանց ատոր ալ իր տպաւորն ու փրոֆէսիոնալիզմը կ'երաշխաւորեն որ չատ դրական պիտի ըլլայ իր ձգած տպաւորութիւնը:

Բեմին վրայ ամէնէն տիրապետող դէմքը՝ Տուրեանն էր, «Թոմպուլիկ» արքայի իր դերով: Եթէ Քոթանճեան արհեստավարժութեան մարմնացումն էր, նըւազ արհեստավարժ չէր Տուրեան: Ընդհակառակն, – թերեւս որովհետեւ իր մշակած կտորը, իր յղացած երգերն ու բառերը, իրե՛ն համար գրուած դեր մը ստանձնած էր, եւ դիտակից էր անոնց պահանջածին, ան կատարեալ խաղարկութիւն մը ցուցադրեց, ըստ իս:

Գոհացուցիչ էին միւս դերակատարներն ալ: Էմօն Արզումանեան կրցաւ քաղաքապետի դերին մէջ, ձեռքի մէկ շարժումով կրկի՛ն ու կրկի՛ն խնդացնել ներկաները: Մանաւոր դովեստի արժանի են խոզիկի դերերը ստանձնող անձերը, որոնք տաքին մէջ, դիմակներով եւ ծանր զգեստներով պարուրուած իրենց ֆիզիքական ներկայութեամբ չատ բան տուին կատակերգութեան:

Ինչպէս ըսի, կատակերգութիւնը ֆիզիական ժանր մըն է, այսինքն՝ անոր յաջողութիւնը չատ կախում ունի տեսողականէն, վիզուէլէն: Թատրոնն ու ֆիլմը, ընդհանրապէս այդպէս են, սակայն թատերական կատակերգութիւնը, մանաւա՛նդ: Եւ այս մարզին մէջ դերասանց է Մերկ Արքայի նուաճումը: Շուշան Զրբաչեան, (իր օգնականներուն հետ, Ժոզէֆ կօնտոլֆօ, Փոլէթ Պոնէն – Պարպիէ եւ լուսաւորողը, Վալէրի Փոլիաքոֆ), յաջողած է ամէն ինչ օգտագործել, չփախցնել ամենափոքր առիթի իսկ: Քոթանճեանի հովանոց – գլխարկէն եւ խոզիկներուն զգեստ – մօրթերէն մինչեւ կիւն – գինուորներու համազգեստներն ու դերձակներու հանդերձաւորութիւնը, ամէն ինչ մտածուած է, երեւակայուած է, պատկերացուած է իրր մէկ զորձօն ազդակն ու մասնիկը բեմադրումի մը, որուն նպատակն է մեր ուշադրութիւնը սեւեռել, զրգռել, պատրաստել՝ խնդուքի եւ զուարճութեան, առանց ի – մասսի կորուստին, առանց դիպաշարի խանգարման: Եւ կատարեալ կերպով յաջողած են Զրբաչեան եւ իր օգնականները, այս մարզին մէջ:

Համեմատաբար նորելուկ ժանր մըն է երաժշտական կատակերգութիւնը, մեր մօտ: Տուրեանի Մերկ Արքան ինքնի՛ն յաջող կիրարկումն է այդ ժանրին, եւ խոստմնալից դրաւականը, ուրիշ բեմադրութեանց:

Ա. ԹՒՕԼԻՕԼԵԱՆ

մէ (տե՛ս՝ «Յառաջ», 1987, Սեպտ. 18): Եւ վերջերս Երեւանի մէջ դիտական թարմ մակարդակով հրատարակուած է Ալեքսան Ցակոբեանի («Ղարաբաղ» Կոմիտէի անդամ) ռուսերէն ուսումնասիրութիւնը, «Ալպանիա – Աղուանքը յունա – հռոմէական եւ հին հայկական աղբիւրներու մէջ» խորագիրով: Ուստի Ֆ. Մահմետովայի ելոյթը նորութիւն չէր: Նորութիւնը այն էր որ Փարիզի մէջ կարգացուեցաւ այս զեկուցումը, ու անշուշտ Մորհրդային Միութեան ու Թուրքիոյ մշակոյթի մասնագէտներու ներկայութեան: Իսկ հայ մասնագէտը զոր Երեւանէն հրաւիրած էին կազմակերպիչները, վիզա ստացած չըլլալով, չկրցաւ դիտաժողովին մասնակցիլ:

Նստաշրջանը եզրափակեց Գլէր Մուրատեան «Ազգրական հանդէս»ին նըւիրուած իր զեկուցումով:

ՊԱՏՐԻԿ ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆ

ԱՐԳԵԼՔԸ

ՋԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

Բայց երբ Սաեփանը ինքը անճամբ ներկայ էր, այդ բոլորը կ'անհետանային եւ քաղցրօրէն կ'ներթափանցէր անոր ամրոած հոգիին մաեղմական ջերմութեանը: Կը զգար որ Սաեփան երջանիկ էր իր մօտ, երջանիկ էր իրմով եւ այդ զգացումը իր կարգին դողդոջ ուրախութիւն կը պատճառէր Սաթենիկին: Բայց միեւնոյն ատեն կը զգար թէ Սաեփանի ֆիզիքական ներկայութեան աւելի հեռու էր անկէ քան այն ժամերուն երբ բացակայ էր եւ միայն իր հոգու աչքերով կը տեսնար զայն: Այդ հեռաւորութեան զգացումը վերապահ կը դարձնէր Սաթենիկը եւ ակամայ ցուրտ, բայց Սաեփան իր կարգին զոհ էր Սաթենիկի պարզ ներկայութենէն: Անոնք նոյնիսկ կարծես կը զգուշանային մինակ մնալու եւ երբ քանի մը րոպէով այդ առանձնութիւնը ստեղծուէր, տարօրինակ վախով մը կը խօսէին տարբեր բաներու վրայ եւ երկուքը միացած կը հալածէին ... չէ՛, չէ, աւելի լաւ է այդ մէկ չարաթը անցկացնէք Թիֆլիս, ձեր տան մէջ հանգիստ ...

Մտքովը հաշուեց:

– Էգուց Զորեքշաբթի է, հէնց յառա – ջիկայ Զորեքշաբթի իրար կը գտնենք Սղեքսանդրապոլում, Արշակի տանը:

– Զգիտեմ ինչո՞ւ ինձ դուր չէ գալիս ...

Բայց այլեւս Սաեփան ուշադրութիւն չդարձուց Սոնիային: Շաքարամանը տանելու միջոցին իր մատները դպեր էին Սաթենիկի ձեռքին ու յանկարծ անսպասելի յուզումով մը խռովուած, երկար եւ խոր նայուածքով կը նայէր Սաթենիկին: Անիկա աչքերը խոնարհեց բայց դեռ կը զգար Սաեփանի նայուածքը իր վրայ եւ կը զգար նաեւ որ արեան ջերմ ալիք մը կը բարձրանար իր այտերը:

Դուրսը պատշգամին վրայ քայլերու աղմուկ մը Սոնիային ուշադրութիւնը գրաւեց եւ նոյն միջոցին աղախինը ներս մտաւ ծանուցանելով.

– Մի անծանօթ երիտասարդ ուզում է խօսել Սաթենիկ Գրիգորովնայի հետ:

– Ինչպէ՞ս թէ անծանօթ երիտասարդ:

Սաեփան հարցուց.

– Հա՞յ է:

– Ի հարկէ հայ է ... ուզում է տեսնել ... ասում է ...

– Լա՛ւ, թող մտնէ այստեղ:

Երբ անծանօթը ներս մտաւ, չուարած նայեցաւ երեքին եւ յետոյ շիտակ ուղղուեցաւ Սաթենիկին անուանը յայտնելով.

– Նիկիտա Նիկոլաիչ, գալիս եմ հանքային ջրերից ... պատուէր ունեմ ձեզ տեսնել առանձին ... եթէ կարելի է ... ասենք ձեզ բան ունեմ յայտնելիք:

– Լա՛ւ, լա՛ւ պարոն, համեցէք, բաւ Սոնիա միջամտելով:

Սաեփան մռայլեցաւ եւ աչքերը սեւեռեց իր թէյի բաժակին: Սաթենիկ գրեթէ մրմնջելով ծանօթացուց իր սեղանակիցները:

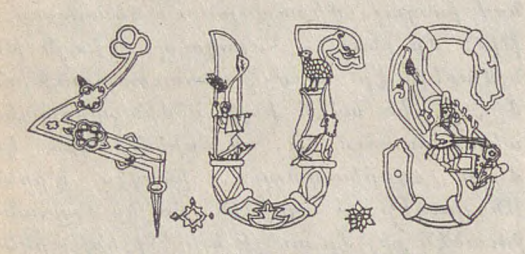
(Շար. 115)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՁՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՓԱՐԻԶ. – Պր. Յասուլ Գազանճեան 300 ֆրանք:

***

ՎԻԵՆ. – Սողոմոն Թիլպեան 50 ֆրանք Հ. Ռափայէլ Ամառնեանի յօդուածաշարքին առթիւ:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES

REPAS TRADITIONNEL DE PAQUES

Dimanche 26 mars à 20h30
à la Salle des Fêtes de Décines
DINER DANSANT
avec la participation exceptionelle du
CHANTEUR *MASSIS*
Soirée typiquement arménienne
avec un Orchestre Traditionnel Arménien

Participation : 100 Frs.

Réservations:
à la Maison de la Culture Arménienne
de Décines : 78. 49. 42. 97.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՒՏԻ ՀՄԸՄի Փարիզի «Ա. Թաղէոսեան» մասնաճիւղի վարչութիւնը անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամուհիները Շաբաթ, Ապրիլ 1, ժամը 16–ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Ժողովի օրակարգէն յետոյ տեղի կ'ունենայ «Հէօրէկ»ի մրցում: Կը խնդրուի մասնաճիւղի չնորհալի խաչուհիներէն ներկայանալ իրենց ձեռքով պատրաստուած համեղ «Հէօրէկ»ով: Լաւագոյններուն մրցանակ կը տրուի:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
Ս. ԽԱՉ
ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ
13, rue du Perche — 75003 Paris

ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔ.–
Հայրապետական պատարագ՝ ժամը 11–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ
(Առաջնորդ Ֆրանսայի Կաթողիկէ Հայոց)

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՄԵՌԵԼՈՑ.–
Պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն համօրէն ննջեցելոց՝ ժամը 11–ին:

La Maison de la Culture Arménienne
et la Croix Bleue Arménienne
d'Issy-les-Moulineaux

organisent le Vendredi 31 Mars
à 20 heures
Un

Dîner - Débat

animé par
M. AGOPIAN, *architecte*
Le Docteur KEZIRIAN
M. MUTAFIAN, *historien*

sur le thème :
«L'AVENIR DE L'ARMENIE»

45, rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux

AAAS
URGENT

La Maison de Retraite Arménienne
de Gonesse (Val d'Oise)

RECHERCHE

Une infirmière diplomée d'Etat
(I.D.E.)
possibilité de logement

Un homme d'entretien

Contacter la direction au 39 85 24 24
tous les jours sauf samedi et dimanche

Հ. Բ. Ը. Մ.
U. G. A. B.
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

2e JEUX INTER-REGIONAUX DE FRANCE

24 — 25 — 26 MARS — LYON

sous le haut patronage de
la MAIRIE DE BRON

et la présidence du
COMITÉ RÉGIONAL DE FRANCE DE L'U.G.A.B

avec la présence des invités d'honneur :
LES CHAMPIONS OLYMPIQUES ARMÉNIENS DE «SÉOUL 1988»
L. DJOULFALAKIAN et O. MIRZOYAN

GALA
de Clôture et de Remise des Coupes

animé par :
GRICHA et son ORCHESTRE
le DIMANCHE 26 MARS, à partir de 21 heures
Espace «TETE D'OR»: 103, ave. de Stalingrad - VILLEURBANNE

— ՉԱՏԻԿ —

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 26
Տօն Յարութեան Տեառն Մերոյ
Յիսուսի Քրիստոսի

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Սկիզբ ժամերգութեանց, ժամը՝ 8·15ին,
Հանդիսաւոր պատարագը ժամը՝ 10·30ին,
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ՍԱՐԿ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական պատուիրակ Հայոց Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Եկմալեանի քառամայն պատարագը կ'երգէ Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Կոմիտաս Գէորգեանի:

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ժամերգութիւն, ժամը՝ 9·30ին,
Պատարագ, ժամը՝ 10·30ին,
Քարոզ, ժամը՝ 11·40ին:

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ժամերգութիւն, ժամը՝ 9·30ին,
Պատարագ, ժամը՝ 11ին:

Ս· ՓՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ժամերգութիւն, ժամը՝ 8·30ին,
Պատարագ, ժամը՝ 10ին:

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ժամերգութիւն, ժամը՝ 9ին,
Պատարագ, ժամը՝ 10·30ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

ժամերգութիւն, ժամը՝ 8·30ին,
Պատարագ, ժամը՝ 10ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Բազմաձայն երգեցողութիւնները կը կատարուին Եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

ՇԱՐՎԻԷՕ – Ս. ՆՇԱՆ

ժամերգութիւն, ժամը՝ 9ին,
Պատարագ, ժամը՝ 10·30ին:
Երգեցողութիւնները կը կատարուին Շնորհալի երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յակոբ Աբրահամեանի:

ՊԱՏԱՐԱԳ ՎԻԵՆԻ ՄԷՋ

Երկուշաբթի, Մարտ 27, ժամը 10·30ին Վիեննի Սէն – Թէոտոր Եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ՝
ԿՂԵՄԷՍ ՎՐԴ. ՄԱԼՃԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE
Section de LYON «ARAXE»

Vendredi 31 mars à 20 heures 30

— Espace Arménien —
40, rue d'Arménie, 69003 Lyon

Avec
TAKVOR TAKVORIAN
Ecrivain, auteur
de «Armenouch» *et de* «Krikor»
A la découverte de

ANI
AGHTAMAR
ET
LES VILLES DE L'ARMENIE
HISTORIQUE

«Que reste-t-il des villes et des villages arméniens après trois quarts de siècle de turquification ?»

La conférence, organisée à l'occasion de la parution de son livre, sera suivie d'un cocktail et de la dédicace de son œuvre.

— ENTREE LIBRE —

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱՒԱՆՈՒ

ժամերգութիւն, ժամը՝ 9ին,
Պատարագ, ժամը՝ 10ին:

ՍՐՔՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

ժամերգութիւն, ժամը՝ 9ին,
Պատարագ, ժամը՝ 9·40ին,
Կը պատարագէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Ընթերցում Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի զատկական քարոզին:
Քարոզ, ժամը՝ 11·15ին:

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԳՕՄՒՇՆ

ժամերգութիւն, ժամը՝ 9ին,
Պատարագ, ժամը՝ 10ին:

ՊՈՒԼՎ· OSSO — Ս· ՅԱԿՈԲ

ժամերգութիւն, ժամը՝ 8·30ին,
Պատարագ, ժամը՝ 10ին:

ՍԷՆ–ԺԵՐՄ Ս· ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

ժամերգութիւն, ժամը՝ 8·30ին,
Պատարագ, ժամը՝ 10ին:

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս· ԿԱՐԱՊԵՏ

ժամերգութիւն, ժամը՝ 9ին,
Պատարագ, ժամը՝ 10·30ին
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
Հոգեւոր Հովիւ
ՄԱՆԱՒ ՔԶՆՁ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս· ԹԱԴԷՈՍ

ժամերգութիւն, ժամը՝ 8ին,
Պատարագ, ժամը՝ 10ին,
Հայրապետական կոնդակ եւ քարոզ, ժամը՝ 11·30ին:

ՍԷՆ–ԼՈՒԻ — Ս· ԳԷՈՐԳ

Պատարագ, ժամը՝ 10ին
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ ՔԶԿՐ. ՔՀՆՁ. ՏԻՏԻԵԱՆ

L'UNION CULTURELLE FRANÇAISE
DES ARMENIENS DE FRANCE
— U.C.F.A.F. —
Section d'Asnières, Bois-Colombes,
Colombes

présente

«LE ROI NU»

AU PROFIT DES VICTIMES
DU SEISME D'ARMENIE

Une nouvelle comédie musicale
pour petits et grands
d'après la pièce de SCHWARTZ
tirée des contes d'ANDERSEN.

Adaptation, mise en scène,
paroles et musique
NAREK DOURIAN

avec pour la première fois en France
RAFFY KOTANDJIAN
acteur vedette du Théâtre Dramatique d'Erevan
venu spécialement pour quelques représentations exceptionnelles

Dimanche 2 avril à 16 heures précises
(ouverture des portes à 15h30)
Salle Municipale Jean Renoir
35, rue du Général Leclerc
Villa des Aubépines
(tout près de la gare de Bois-Colombes)

Prix des places :
150 Frs, 100 Frs et 50 Frs. pour les enfants

Réservation des billets :
Daniel DJIZMEDJIAN — 47 - 81 - 09 - 72
et auprès des membres de l'U.C.F.A.F.

ՇԱԲԱԹ–ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 25-27
SAMEDI - LUNDI
25-27 MARS
1989

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel. . 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում) 850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.979 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 64e ANNÉE — No 16.979

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԱՐՏ 26

Նոր օրերու եւս մեր տակաւութեան՝ հաստատամուքեան եւ յուսամուքեան առջին սաստին թուականը։

Տկարութիւն որ ոչ իսկ տատանեցաւ երբ 1988–ի փետրուարը Սումգայիթով ուարտեցաւ։ Աչքընտրանքի մը մասին չխորհեցանք նոյնիսկ երբ այս վերջինին վրայ օրհնութեան ու անէծքի մը պէս իջաւ լռութեան ամենաբուժիչ քօղը։

Նոր, նոփոխնոր խաչքար մը Եղեռնի յուշքարձանին ճամբան բռնեց, տեղատուութեան անոր թեւին տակ ու մենք չարունակեցինք յուսալ։

Այդ խաչքարը յուշեց, զուգահեռը եղաւ 1915–ի արհաւիրքին միայն. ու չարունակեցինք սպասել։ Սպասեցինք Մարտ 26–ի օրը, յուսալով որ հզօրագոյն ձեռք մը արտարութիւն պիտի բերէ, պիտի յաղթանակ անով արդարին հաւատքը. մէրը։

Ու եկաւ 1988, Մարտ 26–ը։ Ոչ իսկ մազ մը չարժեցաւ դերագոյն նժարին մէջ. ի՞նչ սպասում, ո՞վ կը սպասէր, ի՞նչ բան։ Այո՛, վերակառուցում, հրապարակայնութիւն, ժողովրդավարութիւն, սըխալներու, պատմութեան արբագրութիւն ... այո՛, այս բոլորը կային։ Սակայն ... այսպէս փութիկոտութեամբ, թեթեւութեամբ կարելի չէր այսքան լուրջ հարցեր կարգադրել, ժամանակի խնդիր էր...

– Սպասեցէ՛ք ... այդքան լաւ գիտէք ընել ատիկա։ Պիտի, պիտի...

Սպասեցինք։

Անցաւ ամբողջ տարի մը. հրապարակներու, փողոցներու քարե՛րն իսկ աղաղակեցին։

Ոչ իսկ ճեղք մը դոյացաւ սակայն խըտութեան ամրակուռ պատին վրայ ու Սումգայիթի խաչքարը խորհրդանշեց ոչ միայն փետրուարեան ջարդ։

Աւելցան 1915–ի զուգահեռները. նոր ջարդ, թալան, բռնագաղթ... Ինչո՞ւ մերժեր էինք մոռնալ 1915–ի արհաւիրքը միայն։ Պատմութեան գիրքը լաց ու կոծի, զոհերգութեան ծաղկաքաղ մը չէր մինչեւ...

Վաղը՝ Մարտ 26 նորէն։

Ոչինչ որ յիշեցնէ անցածը. ժողովուրդը տէրը չէ նոյնիսկ պարպուած, լռած իր հրապարակներուն, փողոցին. վաղը՝ հեղնանքին տարելիցը, նաեւ ընտրութեան օր, Յարութեան տօն։

Այդ տարելիցը Սումգայիթի խաչքարը միս մինակ պիտի նշէ լռութեան փոթորիկի մը մէջ։

Այդ տարելիցը պիտի նշուի փակ դուռներու ճնշումը չնչելով։

Քուէարկութեան թուականն է նաեւ վաղը, մինչ ընտրութիւնը կատարուած է չատոնց։ Դերերը բաշխուած են արդէն։ Ո՞վ կ՚անցաւոր երբ կը յամառինք անպայման բեմ բարձրանալ յոյս ու հաւատք մարմնաւորելու։ Չենք ուզե՞ր, թէ չենք կրնար տեսնել թէ ներկայի բեմադրութիւնը ընկած է այդ դերերը։ Արագութեան, գործնականին զարն է. աւելորդ ղայնութեան տեղ չկայ։

– Հաւատքին, հաւատացողին համար երդ ու մոմով, խունկով, լոյսով պատարագ։ Քրիստոսի Յարութիւն։

Մնացեալը՝ անթեղուած յոյսին, անտեսուած ապաւաճին յարութիւնը, բեմադրիչին ընկած էջերուն մաս կը կազմէ այսօր։

Յարութիւնը – ո՛չ Քրիստոսինը – պիտի տօնենք այն օրը, երբ ընտրուածները փոխարինուին ընտրելիներով. երբ Միձեռնակաբերդի խաչքարը պատած լռութեան փոթորիկը խաղաղի եւ ա՛լ մոռնանք երդել՝ «երբոր բացուին դուներն յուսոյ...»։

Երբ տարելիցներ չակօսեն մեր ընթացքը, այլ՝ մէկն տարեդարձներ։

Ա. Թ.

«LE MONDE»

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Այս խորագրին ներքեւ, Անրի տը Պրէսմոր վերջերս Երեւան կը գտնուէր յօդուած մը գրած է «Մոնտ»ի մէջ (Մարտ 24), ուր ներկայ պատկերը կը պարզէ ապագայ հնարաւորութիւններուն, իրագործումներուն եւ ծրագրերուն։ Կը նկարագրէ վերջնական կեանքը Լենինականի մէջ, ուր Ֆրանսերէնի դասաւանդութեան մէջ մասնագիտացած դպրոց մը վերաբացուած է։ Հոն, Դեկտեմբեր 7ին, Մարթէն Փաշայեանի (Ֆրանսերէնի դասատու) աշխարհը փլած էր, կինն ու զաւակները մեռած էին, 22 պաշտօնակից եւ դպրոցին 450 աշակերտներէն՝ 300–ը։ Յօդուածագիրը կը խօսի Լեռնապատի մասին, 500 բնակիչներով, Կիրովականի հարաւը, ուր դպրոցը հաստատուած է նախաչէն տնակներու մէջ։ Գիւղերը, կ՚ըսէ, չեն արժանացած քաղաքներու ուշադրութեան եւ կամաց – կամաց յուսալքումը տեղ գտած է։ Հաւանական չի դտներ, որ երկու տարիէն վերաշինութիւնը իր լրումին հասնի, նոյնիսկ 100 հազար օտար բանուորներով ու կը ձաղկէ «երեւակայութեան պակասը» երբ կ՚արձանագրէ փոխ – վարչապետ՝ Սահակեանի պարզած ծրագրերուն վերաշինութեան մարզին մէջ։ Վերջաւորութեան կ՚ակնարկէ այն երեք կազմակերպութեանց – 2 ամերիկեան եւ մէկ ֆրանսական – (Ամմէնիըն Էքսփլլ, Հ. Բ. Ը. Մ. եւ ԷՍ – Օ – ԷՍ – Ամմենի) որոնք մնայուն գրասենեակ ունենալու արտօնութիւն ստացան եւ կրնան որոշ դեր խաղալ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄՐԱՆ ԺԱՄԸ կը գործադրուի Կիրակի, Մարտ 26–ին, այլ խօսքով պէտք էչ մոռնալ Շաբաթէն Կիրակի լուսնալիք պահերը ժամացոյցները մէկ ժամ առաջ տանիլ։ Պաշտօնապէս այդ փոփոխութիւնը կը կատարուի ժամը 2–ին։

ՖՐԱՆՍԱ, արդէն սկսած է նոր ընտրապայքար մը, այս անգամ՝ եւրոպական Խորհրդարանի համար (Յունիս)։ Հազիւ վերջ կը գտնէին, Երկուշաբթի օր, թաղապետական ընտրութիւնները (մէկ տարուան մէջ ութերորդը...), որ նոյն օրն իսկ կը սկսէր յաջորդ ընտրապայքարը։ Ցաւիւս կ՚ուզէր գլխաւորել ընկերվարական ցանկը, Հինգշաբթի օր, Սիմոնն Վէյլ, կազմ ու պատրաստ էր գլխաւորելու համար կեդրոնի ցանկը։ Այս վերջինը համամիտ չէ որ ընդդիմութիւնը մէկ ցանկով ներկայանայ, քանի որ կեդրոնի հոսանք մը կը զգայ։ Անգամ մը եւս պառակտումի պատկեր մը կը պարզէ ընդդիմութիւն։

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, անառաւոր արկած մը պատահեցաւ Հինգշաբթի գիշեր, Սէնի վրայ, երբ զբօսանաւ մը (պաթօ – մուշ) բախում ունեցաւ աւազ փոխադրող բեռնանաւի մը հետ։ Մէկ զբօսաշրջիկ մեռած է։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԱԺԻՆԸ ԱՓՂԱՆԻՍՏԱՆԻ

Երեւանի ռուսերէն հրատարակուող «Կոմունիստ» թերթը կը հաղորդէ, Մարտ 14–ի իր թիւով, որ Աֆղանիստան զացած էին 3122 հայ զինուոր։ Անոնց 263–ը արդէն ժանեցած են զինուորական չքանչանի, 85–ը՝ սպանուած են եւ 155 ուրիշներ ալ ծանր հաշմանդամներ են։

ՁԱՏԿՈՒԱՆ տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ երկուշաբթի օր, (երեքշաբթիի թիւ)։ Մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքշաբթի, Մարտ 29։

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՁԱՏԿՈՒԱՆ ՔԱՐՈԶԸ

Յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ· ամէն։

«Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց, մահ – ուամբ զմահ կոխեաց եւ ցարութեամբն իւրով մեզ զկեանս պարգեւեաց»։

Սիրելի հաւատացեալ ժողովուրդ Մեր,

Օրացոյցը աւետում է, թէ Զատիկ է այսօր։ Զատիկ՝ յաղթանակը կեանքի ընդդէմ մահուան ու չարիքի, Զատիկ՝ յաղթանակը խաչի վրայ Յիսուսի զոհաբերութեան, Զատիկ՝ Յոյսի լուսաբաց Գողգոթայից յետոյ։

Մեր Եկեղեցին ու ժողովուրդը, այս տարուայ Զատիկը ողջունում են դեռեւս Գողգոթայի եւ յոյսի ճանապարհին։ Այդ ճանապարհը երկար է տակաւին։ Քրիստոնէական յոյսը սակայն լոկ պատրանք չէ, այլ՝ լոյս ատուգութիւն։ Քրիստոնէական յոյսը յուսահատութիւն չէ, այլ՝ լաւատեսութիւն, քրիստոնէական յոյսը վատահութիւն չէ, այլ՝ ներգործող եռանդ, հոգու տոկունութիւն եւ հաւատք, որ Գողգոթայի ճանապարհը տանում է դէպի յարութիւն, դէպի նոր ծնունդ։ Քրիստոնէական յոյսը լաց ու կոծ չէ եւ ոչ էլ կրաւորական հոգեկան վիճակ, այլ՝ մղիչ ուժ դէպի աշխատանք, դէպի մաքառում, դէպի կեանք։

Ս· Գրիգոր Նազիանզացին պատգամում է մեզ՝ «Երբ կեանքն ու մահը իրար մօտ յայտնուեցին, եւ լոյսը ծագեց խաւարից, լոյսը եւ կեանքը խափանեցին ինչ որ իրենց հակառակ էր, որովհետեւ իր բնութեամբ՝ խաւարը չի կարող տոկալ լոյսի առաջ, եւ մահը չի կարող գոյատեւել այնտեղ, ուր գործում է կեանքը»։ Թող այս պատգամը առաջնորդող ոգի հանդիսանայ մեր ժողովրդի կեանքի ճանապարհին։

Անցնող տարում մեր ազգի արդար ըմպաւումների վրայ, մի պահ խաւար իջաւ, իսկ Դեկտեմբերի 7–ի երկրաշարժը մահաբեր հարուած հասցրեց մեր հայրենի աշխարհին։

Անցնող տարին մեր ազգի համար եղաւ Գողգոթայի ճանապարհ, պրեթէ 1915–ի մեծ Եղեռնը յիշեցնող։

Այո, այդ օրերին յիշեցինք ցեղասպանութիւնը 1915 թուի, յիշեցինք մեր պատմութեան բաղում Գողգոթայի ճանապարհները, յիշեցինք բիւրաւոր մեր նահատակների արեան ձայնը, յիշեցինք հայրենիքի փրկութեան համար մարտնչող հերոսների կանչը։

Յիշելով այդ բոլորը, այսօր մեր դիտակցութեան առաջ յառնում է սակայն պայծառ ատուգութիւնը, թէ մեր Եկեղեցին ու ժողովուրդը դարեր եւ դարեր շարունակ առաջնորդուել են ու յաղթանակել յարութեան յոյսով եւ վերածննդի եռանդով։ Այսպիսով է, որ Հայոց պատմութիւնը, աշխարհի պատմութեան հորիզոնին վրայ, հանդիսանում է մի դիւցազներգութիւն՝ վասն Յիսուսի եւ վասն հայրենեաց։ Վարդանանց պատերազմը միշտ չարունակուել է։

Այսօր, երբ ոգեկոչում ենք Քրիստոսի Յարութեան յիշատակը, նրա փրկարար յաղթանակը ընդդէմ մահուան ու չարի կապանքների, եկէք, սիրելի հաւատացեալներ, լուսաւորենք մեր հոգիները կենարար յոյսով ու լաւատեսութեամբ, յաղթահարելու վճռակամութեամբ այն ծուռ դժուարութիւնները, որոնց առաջ կանգնած էք դուք՝ հայրենասէր զաւակներդ մեր ազգի։ Այո, պէտք է տոկալ ու յաղթահարել դժուարութիւնները, միասնական կարգապահ ճիգերով, կենդանի գործով, անսակարկ հայրենասիրութեամբ, մի երկրաշարժից զոհուածների յիշատակը յաւերժացնելու լաւագոյն յուշարձանը վերաշինուած Մայր Հայաստանն է։

Մենք օրհնում ենք լաւատես ու հայրենասէր աշխատանքի այդ ոգին։

Մենք օրհնում ենք միասնութիւնը եւ համերաշխ համախմբումը մեր ժողովրդի, եկեղեցական ու ազգային կեանքի մակարդակի վրայ, ի Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի։

Մենք օրհնում ենք միասնութիւնը եւ համերաշխութիւնը հայրենի ժողովրդի ծոցում, մայր հայրենիքի ու հայրենի պետութեան գերագոյն շահերի գիտակցութեամբ։

Անցեալ Փետրուարի սկիզբին Մեր այցը Մխացեալ – Նահանջներ, Տանն Կիլիկիոյ Աթոռի Գահակալ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի հետ, խորհրդանշեց ուժգին կերպով միասնութիւնը Սփիւռքի հայութեան՝ մէկ Եկեղեցի, մէկ ժողովուրդ, մէկ մայր հայրենիք նշանաբանով, որ առաջնորդող ոգի պիտի մնայ նաեւ յետ այսօրիկ բոլորիս համար։

Այս տարուայ մեր Զատիկը, Յարութեան աւետիս լինելուց աւելի՝ յոյսի աւետիս է եւ հայրենաշէն երազանքների իրականացման սրբազան ուխտ։

Թող զարթնի ու մարմին եւ հոգի զգենու Վարդանեան «Հայկեան հանճար»ը, թող վերածնուի փլատակներից մեր վիրաւոր ժողովուրդը, հուժկու բազուկներով թող գործեն մեր ժողովրդի քաջարի բանուոր զաւակները, եւ թող իրենց փառազոչ քնարը վերցնեն մեր բանաստեղծները, մեր երաժիշտներն ու արուեստագէտները նոր խօսք ասելու տեսիլքներով, հորիզոններ ճեղքելով դէպի բարձունքները աստղերի։

Լսենք Վահան Տէրեանին՝

«Կանգնիր, անկեալ իմ ժողովուրդ,
Եւ հաւատա եւ տոկա՛
Ցաւիդ մէջ կայ մեծ խորհուրդ,
Եւ խաչեալին մահ չկայ»։

Օրհնեալ է Յարութիւն Քրիստոսի· ամէն։

ՎԱՉԳԷՆ Ա.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ՄԱՀՈՒԱՆ 240–ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

ՄԽԻԹԱՐ ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ԲՈԼՈՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ՄԱՐԴԸ

ՅԱԿՈՒԲ ԿԱՐԱՊԵՆՑ

Մարդիկ կան որ անպարփակելի են: Նրանք պատկանում են բոլոր ժամանակներին: ԵԹԷ Մխիթար Սեբաստացին հինդերորդ դարում ծնուած լինէր, ապա Հայոց Ոսկեդարի լուսակերտ դարբինների – ներից մէկը կը լինէր: ԵԹԷ քսաներորդ դարում ապրէր, ապա երկիր ու ժողովուրդ կը կառավարէր: Աշխէնը ի՛նքը եղաւ Հայոց Վերածնունդի առաջին լոյսը, 17–րդ դարի խաւարը պատռող չեզբը, որը Սուրբ Ղազարից ճառագեց հայոց Հայոց աշխարհի վրայ:

Բոլոր ժամանակների մարդը: Թ�է՛ սըբացած ռահվիրայ, Թ�է՛ անձնուէր ուսուցիչ, ԹՇ հաւատաւոր հայրենասէր, եւ ԹՇ՛ ներհուն պիտական, կրօնի հետ գիտութիւն, կրթութեան հետ ուսումնասիրութիւն, անխոնջ աշխատանք, սէր ու միութիւն: Մխիթարեան Մխիթարեանների, որը եղաւ ամենից յարատեւ ու ամենաբեղնաւոր մեր պատմութեան մէջ: Եւ հիմա նշում ենք Մխիթար աբբահօր մահուան 240–րդ տարելիցը:

Մահուան տարելիցն ու միւս տարեդարձները 1676, 1601, 1699, 1700, 1702, 1717: Այդ բոլորի մէջ մաքառումի, հաւատքի, աղօթքի, աշխատանքի եւ ստեղծագործութեան տարիները, ամէն մի տարին մի լուսեղէն տարեդարձ, ամէն մի օրը մտքի ու հոգու արգասիք: Համակ լոյս է Մխիթարի կեանքը: Ամէն օր ուշում ենք Մխիթարի կեանքը: Կեանք, որ եղաւ գարթօնք, հայ խմաքային մտքի արշալոյս: Եւ հէնց, իր հետ եւ իրենով ծագեց մեր վերածնունդի առաւօտը, հայրենիքից հեռու, սակայն հայրենասրտը, Վենետիկի մէջ Հայաստան, ակունքները անխափան ու վճիտ, սակայն պատուաստը արեւմտեան լաւագոյն մտքի ու ստեղծագործութեան: Եւ այդպէս էլ Հայոց մշակոյթը դարձաւ համադրութիւնը Արեւելքի ու Արեւմուտքի լուսաւոր չառասիղների: է

Մի մարդ անունը Մանուկ, յետագային՝ Մխիթար, ապա Աբբահայր, խոնարհ մշակը մխարանութեան, երբ արդէն առաքեալ էր, հոգեւոր հովիւ ու պիտնական, հաւատքի ու տեսլքի մարդ: Բազում խոչընդոտներն ու հալածանքները յուսալքելու փոխարէն, կուռ վահան էին վերածել նրա կամքը՝ յաղթահարելու իր հոգեւոր առաքելութիւնը: Եւ արդէն համակ ոգի է Մխիթարը, ոգու հետ մտքի ու տրամաբանութիւն, այլապէս նա ինչպէ՞ս պիտի կարողանար իր անհատական գործը ազգային չարժման վերածելու:

Վերածնունդի տիպար մարդն էր Մխիթար Սեբաստացին: Մխաժամանակ թէ՛ գործնական եւ թէ՛ տեսլապաշտ: Իր ձեռքով Սուրբ Ղազարը չինեց, չուռ եկաւ «Հայկազեան բառարանը» պատրաստեց՝ մինչ այդ անմոխրնթաց ու աներեւակայելի: Ամբողջ սերունդներ դաստիարակեց: Մինչեւ այսօր էլ Մխիթարեանները — հոգեւոր թէ աշխարհական — հետեւելով իրենց հիմնադրի օրինակին՝ վառ են պահում հայ մշակոյթի ու դպրութեան կանթեղները: Բոլորի հայրն էր ու ուսուցիչը: Իր կեանքը կերտն գարձրեց եւ լուսաւորեց հայութեան ճամբան: Նրա աշակերտներն այսօր իրենց կեանքը կերտն են գարձրել եւ լուսաւորում են մեր ճանապարհները:

Մեծ մարդկանց կեանքերը ինչ – որ առասպելական տարածք ունեն: Մխիթար Սեբաստացու կեանքը մօտենում է սըբութեան՝ իր մէջ պարփակելով հոգեպինութեան բոլոր նախադրեալները — նախնական դաստիարակութիւնը երկու սրբատուն կոյսերի մօտ, վանական կեանքի սէրն ու մղումը, կուսակրօն քահանայ 20 տարեկանում, ապա վարդապետ ու առաքելական գործ, ճամբոր – դութիւններ ու յուսախաբութիւններ, հիմքը «Սուրբ Անտոն Անապատական» անուամբ վանական հաստատութեան, պոլսոյ խաւարամիտ տարրերի սանձազերծած հալածանքները, ապաստան Մեթոնում, ապա Վենետիկ ու Սուրբ Ղազար: Միշտ բարեպաշտ, համբերատար ու չարքաշ, կրօնի հետ հայրենիք, աղօթքի հետ գիտութիւն: Մենաստանի մէջ մեսրոպեան չունչն ու լեզուն: Մի տաղանդակ մարդկանց համադրութիւնն էր Մխիթարը՝ անքեկանելի հոգեկան ուժը, որը ազիւս առ ազիւս, հեւք առ հեւք կառուցեց հայ մշակոյթի անսասան վարսոը՝ վենետիկեց Վիեննա, եւ աշխարհի չորս կողմերը:

Եւ հրաշքն ու յաւակնչականն այն է, որ Եւրոպայի սրտում Մխիթարն ու Մխիթարեանները մնացին անխառն հայ, նըւիրուած հայութեան ու Հայաստանին, ապրելով հայ, շնչելով հայ եւ պայքարելով յանուն հայ մշակութային արժէքների պահպանման, զարգացման ու պանծացման: Մխիթարեան Ուխտը գարձաւ մենաստան ու գիտութեան կաճառ, դըպրոց ու եկեղեցի, մշակոյթի քուրայ եւ աշխատանքի եւ ուսումնասիրութեան անընդհատ փեթակ:

Մխիթար Աբբահօր մտասեւեռումները բազում էին: Գլխաւորներն էին կրօնական դաստիարակութիւն, կրթական գործ, ուսումնասիրական աշխատանք, հրատարակութիւն եւ դրականութիւն: Այն օրերին, երբ թնաշխարհում խաւարն էր իջել, եռանդուն աշխատում էր Սուրբ Ղազար մամուլը՝ լոյսը ընծայելով կրօնական ու դրական երկեր: Մեծ Մխիթարը այնուհետեւ ձեռնարկեց Աստուածաընչի հրատարակութեանը, ապա դրեց Սուրբ Մատթէոսի Աւետարանի մեկնութիւնը: Նրա կոթողական գործն է հանդիսանում «Հայկազեան բառարանը»՝ աշխատակցութեամբ իր աշակերտների, երկհատոր, հերկուլեսեան մի աշխատանք, երբ ամբողջ մի դարի բեռը նրա ուսերին էր դրուած: Մխիթար Աբբահօր հեղինակութիւնների մաս են կազմում, ուրեմն, լեզուական աշխատասիրութիւնները, մեկնողական գործեր եւ քերթողական կտորներ՝ մեծ մասամբ տաղեր ու չարականներ:

Մի մարդ ու հայ աշխարհը:

Մխիթար Աբբահայրը անձամբ, ապա իր հետեւորդների միջոցով կարողացաւ ընդլայնել սէրը հայ մտքի ու մշակոյթի նկատմամբ, մշակել ու յղկել Հայոց հին ու նոր լեզուն, ապա հետաքրքրութիւն ստեղծել Հայոց պատմութեան ու գրականութեան չուրջ՝ կամուրջ հանդիսանալով եւրոպական ու հայկական մտքերի միջեւ:

Առանց Մխիթարեանների, միջազգային դաստիարակութիւնը լայն արձագանգ գտած չէր լինի հայ մտքի գարգացման մէջ: Մխիթարեանները բացեցին պատուհանը Եւրոպայի առջեւ:

Հայկական հոգեղէն պանթէոնից վեր՝ մի այլ բարձունքի վրայ են կանգնած այլեւս սրբացած Մեսրոպ Մաշտոցն ու Սահակ Պարթեւը, Նարեկացին ու Շնորհալին: Այդ բարձունքի մէջ իր արժանաւոր տեղն ունի նաեւ Մխիթար Սեբաստացին, ժողովրդի խոնարհ զաւակը, որը սակայն եղաւ ամբողջական նուիրում Աստուծուն, իր տառապեալ ժողովրդին, հայ մշակոյթին ու դպրութեանը: Մխիթար Աբբահայրն էր, որ նկարագիր պարգեւեց Մխիթարեան միաբանութեանը եւ Մխիթարեանների հետ՝ ամբողջ ազգին: Մխիթարի չնորհիւ Հայը այլեւս Ասիայի մոռացուած մարդը չէ: Նա հիմա նկարագիր է, ինքնուրոյն մշակոյթ, լեզու ու պիտութիւն: Այն ջահը, որ վառեց Մխիթար Սեբաստացին, չարունակում է առկայծել հայ եւ օտար երկնակամարների տակ, այնտեղ, ուր մի բուռ հայութիւն կայ, լոյսի ծարաւ կայ, գրի ու գրական նուիրեան կարօտ կայ, զոյատեւելու պատգամ կայ, սիրելու եւ ստեղծագործելու կիրք ու ափեն կայ:

Մխիթարին ծնող ժողովուրդը ինչպէ՞ս կարող է մոլորուել:

Նա, որ պատկանում է բոլոր գարերին, բոլոր ժամանակներին, երէկուան եւ այսօրուան եւ գեռ յաւերժական: Նա որ չինարար է ու առաջնորդ, ուսուցիչ ու ազգապահ: Նա որ Սուրբ Ղազարում չոքած՝ աշխարհը օրօրեց իր ափերում, բառեր որոնեց, խօսքերի խորքը մտաւ, գաղափար կերտեց եւ մտքի հեղեղով ողողեց հայութեան երբեմնի անջրդի գաշտերը: Նա իր կեանքը վառեց որպէսզի չքանայ խաւարը, հիւծեց իր մարմինը որպէսզի առողջանայ ազգը: Սպառեց իր հոգու լուղը, որպէսզի լուսաւորուի Հայութեան հոգին: Նա՛, Մխիթա՛րը, մե՛ծ Հայը:

Իր կենսագրութի՞ւնը: Թուականն առեւանգներից առաւել՝ կայ միւսը, ներքին կենսագրութիւնը, որը գրեթէ անպէղելի է: Մխիթար Սեբաստացին միան – գամայն հաւատք էր, կամք ու միտք: Նա գծեց ուղին գալիք հաւատաւորների ու նուիրեալների համար: Հոգու մարդ էր, սակայն նաեւ պիտնական: Տեսլապաշտ էր, սակայն նաեւ գործնական: Նա միաժամանակ հոգեւոր հովիւ էր, արքա – հայր, ուսուցչապետ, դիւանագէտ, եւ լեւմտագէտ, բանաստէղծ, բառագէտ, քերականագէտ, լեզուագէտ, հրատարակիչ եւ գեռ բազում այլ բաներ, որոնց համադրումից գոյանում է հանճարը, որը Մխիթարն էր:

Հոգին իր տեղը: Սակայն անհրաժեշտ էր հրատարակել հայ կրօնական ու պատմական գաստիարները, անհրաժեշտ էր աշխարհին ծանօթացնել հայ ժողովրդի պատմութիւնը, անհրաժեշտ էր վերանորոգել Հայոց լեզուն, յատկապէս վերակառուցել քերականութիւնը, անհրաժեշտ էր թարգմանել եւ հայացնել եւրոպական լաւագոյն գործերը, անհրաժեշտ էր նաեւ կրթական ծաւալուն աշխատանք տանել թէ՛ Վիեննայում եւ թէ՛ աշխարհի հայաշատ այլ կենտրոններում՝ հայ ազգային արժանիքներով օժտուած սերունդներ հասցնելու համար:

Փրկել հայ մշակութային ժառանգութիւնը: Ինքը՝ Մխիթարը եղաւ նախատձեռնողը մոռացումից փրկելու հայկական ձեռագրերը: Նրա աշակերտները չարունակեցին աշխատանքը: Այսօր հինգ հազար ընտիր ձեռագիր հաւորների հաւաքածոյ կայ Վենետիկի միաբանութեան կենտրոնում:

Մխիթար Աբբահայրը իր հետ Սուրբ Ղազար տարաւ համաշխարհային մտքի լաւագոյն արգասիքը — Դանթէ, Մանծոնի, Վէօպարդի, Դէ Ամիչիս, Ադա Նեգրի, Հոմերոս, Սոփոկլես, Պղատոն, Վիրգիլիոս, Կիկերոն, Սենեկա, Լամարթին, Ռասին, Վոլթեր, Հիւգո, Բուալօ, Բոդլեռ, ահա մի քանիսը մշակոյթի տիտաններից, իր հետ, իրենից յետոյ, որպէս ուխտ ու նպատակ, ամբողջ մի ակադեմիա, համաշխարհ մի պետութեան հաւատքական ճիգ ու չանքին, տեսիլքը որ մանուկ Մխիթարինն էր եւ տեսիլքը որ Մխիթար Աբբահօրն էր, ծնուած առաջնորդելու, լուսաւորելու եւ յաւերժ լոյս մըտալու որպէս գործ ու անուն, որպէս առաքելութիւն ու նպատակ:

Իսկ հայ կեանքի մէջ Մխիթար Աբբահօր ցանած կրթական ու մշակութային սերմերը ժամանակին եւ իր ժամանակից յետոյ բեմնաւորուեցին բերրի բերքերով — Սերոբէ Պատկանեան, Ծերենց, Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան, Մատթէոս Մամուրեան, Դանիէլ Վարուժան, Ահարոն Տատուրեան, Արփիար Արփիարեան, Գուրգէն Մխիթարեան, Մինաս Թէօլէօլեան, Զահրատ, Զարեհ Սրախտեղի, Ռոպէր Հատտէճեան, ապա Խորէն Շահին, Գուրգէն Ալէմշահ, Զարեհ Մուրատեան, Վահրամ Փափազեան, Յովհաննէս Զէքիճեան, ներկայացուցիչները մտքի, գրչի ու գեղարուեստի մեծ գերդաստանի՝ Սեբաստի հեռաւոր ծայրերից մինչեւ Հայաստան, արժանաւոր հոգեզաւակները Մեծ Մխիթարի, այս ու այն կողմ, ցանելով լոյսը, որ Սեբաստացի Սուրբիններն էր, առաքինութեան հետ հայրենասիրութիւն, աղօթքի հետ աշխատանք, հաւատքի հետ նպատակ, եւ մի՛ւռ Հայաստան, ամէն ինչ Հայաստանի համար, հայ ժողովրդի համար, ահա առաքելութիւնը, ահա պատգամը Մխիթար Աբբահօր:

Այո: Մարդիկ կան որ պատկանում են բոլոր ժամանակներին:

Այդպիսի մի մարդ էր Մխիթար Սեբաստացին:

Մասամբ գարը ծնեց նրան, մասամբ նա կոփեց գարը՝ ըստ իր նկարագրի:

Եկաւ մի պահ մեր պատմութեան մէջ երբ ազգն ու Մխիթարի անձը գարձան մի, հրաշալի միութիւնը մեր գոյատեւման ու վերածնունդի, թէ հոգեկէս եւ թէ մարմնապէս: Մշակութային գարթօնքի հետ նոր կենսունակութիւն ստացաւ հայ քաղաքական միտքը, առաջին ցոլքը հայ ազատագրական յետագայ մաքառումի: Ու նորից մի մարդ ու մի աշխարհ: Ես համոզուած եմ, որ երբ Մխիթար Աբբահայրը տիւ ու գիշեր տքնում էր «Հայկազեան բառարանի» անվերջանալի ակօսներում, այդպիսով նա վերապրումի ու յարատեւման պատգամ էր յղում հայ ժողովրդին, ԹՇ մշակոյթն ու ԹՇ՛ ազգը:

"ՈՋՆԻ"

ԵՐԿՐԱՇԱՐԻ ԾԱՆՐ ԴԱՍԵՐԸ

Ընդունուած է ասել, որ նոյնիսկ անանապարհելի ազէտներից ու արհաւիրքներից կարելի է դաս առնել: 1988 թուականի Դեկտեմբերի 7–ին, ժամը 11·41–ին, Հայաստանում տեղի ունեցած աննախադէպ երկրաշարժն էլ անուշադիր իր դասերը տուեց մեզ: Դասեր, որ պարտաւոր ենք սովորել, ուսումնասիրել եւ անդիր անել, եթէ չենք ուզում, որ դասերը կրկնուեն:

●

Հիմա յաճախ են մասնագէտները կարծիք յայտնում, որ Հայաստանի նեմսիմիկ երկրում ընդհանրապէս չի կարելի բարձրայարկ չէնքեր կառուցել: Ի հարկէ, շատ աւելի ճիշդ կը լինէր, թէ այս կարծիքները լսուէին մի ժամանակ, երբ այդ բարձրայարկերը նախագծւում էին, իսկ նախագծերն արդէն նաեւում պետական եւ այլ մրցանկների: Բայց, ինչպէս տեսնում են՝ լաւ է ուշ, քան երբեք: Այսինքն՝ նախագծողները իրենց գործը չեն ընդունում, ասում են պարզապէս, որ չէնքերը 8 բալանոց երկրաշարժի համար են նախատեսուած եղել: Ուրեմն՝ միայն ու միայն երկրաշարժի մեղաւորը, որ այդ մասին չի մտածել, բայ հզօրութեամբ է երկրի երես գալել: Բազմայարկ չէնքերը քանդուել են, իսկ դար առաջ կառուցուած միայարկ երկյարկ տները՝ մնացին: Մի խօսքով, ինչպէս ասաց այդ արհաւիրքի ժամանակ նոյնիսկ հումորը չկորցրած մի պիտցի՝ «Լենինականը քանդուեց, մնաց Գիւմրին»...

●

Երկրորդ դասը մեզ տալիս է Լենինականի «Շերամ» հիւրանոցի բազմայարկ չէնքը, որ հակառակ իր «ընկերներին» ոչ միայն չի փլուել, այլ նոյնիսկ չի բարեհաճել թեքուել: Պատճառն այն է, որ հիւրանոցը որակով են կառուցել: Ուրեմն՝ հարցը ոչ միայն այն է, թէ քանի յարկ ես սարքում... Ասում են, թէ ծանոթ մասնագէտները հրաժարուել են հիւրանոցից ժամանած վիրակարները մէկը քանդուած չէնքի մօտ դարսած հարցրել է. «Այս ի՞նչ տարօրինակ շինութիւն է օդուտագործուել, պնդացուա՞ղ է»: Դէ արի ու նրան բացատրի, որ այդ պնդացրած աւազը մեզ մօտ ասն է կոչւում, որի բազադրիչներից մէկը՝ ցեմենտը այլ տեղ է պնդացել:

Սպիտակում մի չէնքի պատերը չնովին քարուքանդ էին եղել, կանգուն մնացել միայն ապրողների նախաձեռնութեամբ կառուցուած բարակ մի միջնորմը, որ առանց հոգեկան արգասիքի քաղաքական ազատութիւն չկայ, ազգային նկարագիր ու անհատական արժանապատուութիւն չկայ: Ուստի լմացական վերածնունդի հետ զուգընթաց Մեծ Մխիթարը լուսաւորեց նաեւ հայ ժողովրդի հասարակական ու քաղաքական անկախութեան ճանապարհը:

Բոլոր ժամանակների մարդը: Մարդը, որ Աստծոյ խօսքը քարոզեց: Մարդը, որ նուիրումի եւ առաքինութեան օրինակը դրոշմեց իր աշակերտների հոգում: Մարդը, որ իր ձեռքերն ու եկեղեցի ու մատենադարան կառուցեց: Մարդը, որ մխոք ու մշակոյթ կերտեց, գարը լուսաւորեց եւ իր ժողովրդին լոյս ապեր հանեց: Մարդը, որ լմացական նկարագիր պարգեւեց ընտրեալ զաւակներին: Եւ մարդը, որ այնքան մարդկայնացաւ, որ սուրբ գարձաւ, սրբանալուց յետոյ էլ շարունակեց մնալ, մնալ հեզ ու խոնարհ, դիմատուր անյիշաչար: Ու նաեւ մարդը, որ եղաւ վճռական, վեհանձն ու խորագէտ, տարակուսն ու կենսունակ: Բոլորը մէկտեղ, մի մարդու մէջ, բարդ ու միաժամանակ լուսատակ, առաջնորդը հոգիների, արգասիքի եւ մաքրամաքուր սրտերի, Աբբահայրը, որ իսկ հոգեկէս հայրն է, մեր ժողովրդի լուսահայրն է, մեր պատմութեան մշտնջենական լոյսը, մեր մշակոյթի անթառամ պարտէզը, նա, Մեծ Հայը, անհատական նուիրեալը, Հայաստանի զաւակը, մեկ ու միակ Մխիթարը:

ԳՐՔԵԳԻՔԸ

պատ: Եթէ ես լինէի... այդ չէնքը չէի վերականգնի: Կը պահէի միջնապատը, որպէս հինարարների յանցագործ անբարեխղճութեան յուշարձան:

●

«Երեւան – Լոնտոն» հեռաստակամուրջի ժամանակ մեր մասնագէտներից մէկը յայտարարեց. «Մենք արդէն ժամը 11.42-ին պատկերացնում էինք, թէ ինչ է կատարուել եւ պատրաստ էինք վերկարգաւորել աշխատանքները»: Նոր յարդանք տածեմ այդ ընկերոջ անձի հանդէպ, ուզում եմ ինձ հաւատացնել, որ նրա յայտարարութիւնը ընդամէնը քաղաքական քայլ էր, իրը մենք սկզբում չէինք պատկերացրել կատարուածի մասշտաբներն ու բարդութիւնները: Այլապէս ինչպէ՞ս յայտարարել, որ վերկարգաւորելու աշխատանքները ամենաքիչը 7-8 ժամով ուշացան: Մեզ մօտ կատարուածի մասին մենք Մոսկուայից առաջին անգամ իմացանք «Ժամանակ» ծրագրից: Ինչո՞ւ հէնց մեր հեռատեսութիւնը աղէտից անմիջապէս յետոյ չազդարարեց. «Հայրենակիցներ, տեղի է ունեցել սարսափելի աղէտ: Ինդրում ենք բոլոր մեքենայատէրերը եւ աշխատունակ մարդիկ անմիջապէս հաւաքուեն նշուած վայրերում, համապատասխան գործիքներով եւ սարքերով՝ աղէտի վայրերը վերկարգաւորելու համար»:

Ո՞վ կարող է հաշուել, թէ քանի մարդու կեանք աւելի կարող էր վերկուել:

●

Երբ հեռաստատեսութեամբ առաջին անգամ ցոյց տուեցին անգլիացի վերկարգաւորիչներին, որոնք յատուկ գործիքներով, վթաւոնների մարդկանց դանելու յատուկ սարքերով եւ յատուկ շներով մեզ օգնելու էին գալիս, մարդ չդիտէր՝ ծիծաղի՞ր թէ լա՞ր: Առաջին ուրախութիւնը (այս սարքերով որքան մարդ կը փրկուէն) փոխարինեց վրդովմունքի՝ լա՞ւ՝ ինչո՞ւ Անգլիացիները, Ֆրանսիացիները, Միւնհէնը աշխարհի տարբեր վայրերում աղէտների ժամանակ աշխատելու համար յատուկ փրկախմբեր ունեն, իսկ մենք նոյնիսկ մեզ մօտ աշխատելու համար փրկարարներ չունենք: Ինչո՞ւ մեխանիզմների զգալի մասը առաջին օրը այդպէս էլ Սպիտակ ու Լենինական չհասաւ այլ վթարուեց ու մնաց ճանապարհներին, ինչո՞ւ տեղերում չարժական էլեկտրակայաններ ու լոյս չկար, նոյնիսկ լապտեր չկար, ուտելիք ու ջուր չկար... Ինչո՞ւ աշխատանքները ղեկավարող ու կոորդինացնող չկար: Մարդ չկար, որ ասէր՝ դուք այստեղ գնացէք ու այս արէկ, իսկ դուք՝ այնտեղ: Կամ ինչո՞ւ էին ճանապարհներին այնպիսի խցանումներ ստեղծուել, որ ըշտապօգնութեան մեքենաներն անգամ չէին կարողանում ճանապարհ հարթել...

●

Որքան էլ փորձենք թաքցնել, միեւնոյն է՝ մեզ մօտ իւրօրինակ ստերեոտիպեր էին ստեղծուել տարիների ընթացքում: Երբ ասում էինք՝ Ամերիկացի, անպայման պատկերացնում էինք ճնշուած նեգրերի կամ նրանց ճնշող կապիտալիստների, երբ ասում էինք Անգլիացի՝ դաշտեր ու Լլանթերն էինք յիշում, երբ ասում էինք՝ Գերմանացի... Եւ յանկարծ պարզուեց, որ մենք եղբայրներ ենք՝ ոչ թէ խօսքով, այլ գործով: Որ եղբայրներին նման, սովորական օրերին կարող ենք վիճել ու կռուել, բայց երբ սեւ մկկի հետ դժբախտութիւն է պատահում, մոռանում ենք բոլոր տարաձայնութիւնները ու վէճերը եւ իրար սատար ու թիկունք դառնում: Հայ ժողովուրդը երբէք չի մոռանայ Անգլիացի, Ֆրանսիացի, Զուիցերացի այն մարդկանց, որ օրհասական պահին օգնութեան ձեռք մեկնեցին իրեն, չի մոռանայ ամենամօտ եղբայրների՝ Վրացիների, անձնուէր, նուիրուած աշխատանքը, սովետական միւս ժողովրդներից, աշխարհի տարբեր երկրներից ստացած օգնութիւնն ու աջակցութիւնը: Կամ վերցնենք մեր երիտասարդութիւնը, ուսանողութիւնը: Ընդամէնը մէկ տարի առաջ, ամէնուր մեծերից կարելի էր լսել, որ ժամանակակից սերունդը այն չէ, անտարբեր են, չահամոզ, եսասէր... Եւ ի՞նչ՝ պարզուեց, որ մենք փայլուն երիտասարդութիւն ունենք, ազնիւ, նուիրուած, աշխատող ու անչահախնդիր... Սա մեր ստացած ամենակարեւոր դասերից էր:

Այո, երկրաչարժը բազմաթիւ դասեր տուեց մեզ, կարեւոր ու օգտակար... միայն մի հարց կայ որ տանջում է բոլորին. արդեօք չափազանց թանկ չե՞նք վճարում այդ դասերի դիմաց...

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐԵԱՆ

(Թիւ 23 – 24, Դեկ. 88)

«ARMENIEN Kleines volk mit grossem Erbe»

ԳԻՐՔ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻՆ

Վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին Արեւմտեան – Գերմանիոյ մէջ տեղի ունեցան քանի մը դիտաժողովներ նուիրուած Հայերու եւ Հայաստանի, բոլորը կազմակերպուած դերման հիմնարկներու կողմէ: Ցարդ կարելի չէր եղած ներկայացուած զեկուցումները ամփոփել յատուկ գիրքի մը մէջ, փրկել զանոնք մոռացումէ:

Այս ձեռնարկներէն վերջինին պարագային, կազմակերպուած Համպուրգի մէջ տեղւոյն կաթողիկէ ակադեմիային կողմէ 1988, Սեպտեմբեր 9 – 10 թուականներուն (*), կարելի եղաւ իրականացնել այս երկարամեայ երազը: Օրերս լոյս տեսաւ «Հայաստան – փոքր ազգ մը մեծ ժառանգով» խորագիրը կրող հատորը, հրատարակիչ ունենալով դիտաժողովի կազմակերպիչ՝ Հ. Վ. Սանտերսը: Մաղթենք որ նոյնը պատահի յառաջիկայ – կային կազմակերպուելիք դիտաժողովներուն պարագային եւս:

Բ. Ֆ.

(*) «Յառաջ» 1 – 10 – 1988

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԻՑԵԱՆ ՍԻՒՐՄԷԼԵԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

«Համազգային»ի Փարիզի մասնաճիւղին կազմակերպած նուագահանդէսը տեղի ունեցաւ Մարտ 19, Կիրակի, «Քորթօ» սրահին մէջ, դաշնակի ու երգի բաժին – ներէ բաղկացած յայտագիրով մը: Երգի բաժինը որ ամէնէն ընդարձակն էր, վստահուած էր երգչուհի Հերմինէ Երից – եանի, իսկ որպէս դաշնակահար ունկընդրեցինք Յասմիկ Սիւրմէլեանն ու Սերգէյ Մարդարեանը:

Հանդէսը սկսաւ երգով. Յասմիկ Սիւրմէլեանի դաշնակի ընկերակցութեամբ Հ. Երիցեան երգեց Մոցարթի ու Պրամսի գործերէն: Ապա Սերգէյ Մարդարեան եւս չարունակեց Պրամսով ու ներկայացուց Ա. Տիգրանեանէն կտոր մը: Այս ընտրատարդ արուեստագէտը որուն մասին բացարձակ գնահատանքով կ'արտայայտուին ունկնդրողները, հակառակ որ կարճ ժամանակէ մը ի վեր Փարիզ կը գտնուի, կատարելագոյն համարկուած ըլլալ կը թուի գաղութի կեանքին: Մարտ 19-ի նուագահանդէսին իր մասնակցութեան որպէս առաջին հակազդեցութիւն, ափսոսանքն էր որ յայտնուեցաւ, մխայն այդքան կարճատեւ վայելքին համար: Այդ վայելքը սկսաւ Մարգարեանի առաջին նոթերէն իսկ, երբ յայտնուեցաւ իր դործիքին կատարելագոյն տիրապետած ու անոր հետ անխզելի մտերմութիւն հաստատած դաշնակահարը: Ստեղնաշարը անոր մատներուն ամուր թեքնիքին ու խոր ապրումին տակ թրծուող կաւն էր կարծէք, զոր կը շաղուէր սիրով, խանդավառութեամբ, կիրքով, անկէ դուրս ելնելու համար արուեստին վայելքը ու զայն փոխանցելու ունկնդիր զանգուածին: Իր ներկայութիւնը այսուհետեւ եւս նման նուագահանդէսներու, – եւ ո՛չ միայն հայկական – խանդավառութեան, ուրախութեան հետ նաեւ հպարտութիւն պատճառող ազգակ մը պիտի ըլլայ հայկական արուեստասէր շրջանակներուն:

Երգերու երկրորդ բաժնին ընտրութիւնը կատարուած էր Ֆրանսացի յօրինողներէ: Հ. Երիցեան երգեց Ֆոռէ եւ Փուլէնք:

Յայտագրին Բ. մասը յատկացուած էր միայն հայ հեղինակներու. նախ Յասմիկ Սիւրմէլեան նուագեց Պօղոս Ճէլալեանէ սոնաթ մը եւ Արամ Խաչատուրեանի «Թոքադդա»ն: Իր նուագով չափունակուեցաւ Սերգէյ Մարգարեանի լուսեղծած վայելքը, ու անգամ մը եւս անկիւ նկատուեցաւ չատ վարձ: Յասմիկ Սիւրմէլեան անուն մըն է որուն կը հանդիպինք մշակութային կեանքի զանազան մարզերուն մէջ, սակայն Մարտ 19-ի նուագահանդէսին բերած իր փոքր մասնակցութիւնն կակ բաւարար էր նշելու թէ ան երաժիշտ էր, դաշնակահար, ամէն բանէ առաջ ու ամէն բանէ աւելի: Մարդ կը տարուէր նոյնիսկ մտածելու թէ արդարացի՞ էր այլ աշխատանքներու համար ժամանակ տրամադրելը, ի վնաս դաշնակին:

Հերմինէ Երիցեան հինգ հայերէն երգեր ընտրած էր, փակելու համար յայտագիրը. Քալանթարեանի «Արդեօք, ո՞ւր ես»ը, Հէքիմեանի «Բարի արագիլ»ը, Մելիքեանի «Մի՛ լար»ը, Տիգրանեանի «Անոյշ»էն խելագարուհեան տեսարանը ու Ցարուխիւնեանի «Հայրենիքիս հետ»ը:

Առաջին մասի դասական երաժշտութեան օրինակներէն եթէ թերեւս նախընտրելի պիտի ըլլար նոյն գիծով չարունակել յայտագիրը, ու տարբեր ընոյթի երգահանդէսի մը մէջ տեղ տալ այս երգերուն. մանաւանդ որ Տիգրանեանի ներկայութիւնն ալ քիչ մը անհաչտ կը թուէր աւելի էսոթերային մարդին մօտիկ երգերու այս շարքին հետ: Հերմինէ Երիցեան հաճելի ձայն մը ունի զոր դիտէ նաեւ լաւագոյնս «գործածել». հայկական դասական կտորներով չարունակել, աւելի տեղին պիտի ըլլար թէ՛ յայտագրին ամբողջականութեան եւ թէ դասական երաժշտութեան մեկնաբանի իր արժանիքին տեսակէտէն:

«Հայրենիքիս հետ»ով ստեղծուած խանդավառութիւնը ու ջերմ ծափերը պատճառ դարձան որ արուեստագիտուհին երգէ նաեւ «Քամանչա»ն եւ «Կիլիկիա»ն:

Հակառակ սակայն այս նշումներուն, «Համազգայինի»ն նուագահանդէսը իր լուրջ պատրաստութեամբ, արուեստագէտներով, աւելի քան հաճելի երեկոյթ մըն էր, որուն կ'արժէ՛ զոհել Կիրակի յետմիջօրէի հանգիստը, հեռաստեսիլ եւ նոյնիսկ գարնանային բացառիկ օդը:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԳԱՂՈՒԹ

Անթիլիասի մէջ, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Գարեգին Բ. Ամերիկահայեն վերադարձին, Փետրուար 27-ին, մամուլի ասուլիս մը տուած է, որուն ընթացքին պարզած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.-ի հետ Միացեալ – Նահանդներ կատարած այցելութեան արդիւնքը: Ան յայտնած է թէ առաքելութիւնը յաջողութեամբ պսակուած է: Ամերիկահայութիւնը ընդառաջացած է իր մասնակցութիւնը բերելու Սուրիահանրանի եւ այլ աւերեալ շրջաններու վերաշինու թեան աշխատանքներուն: Կաթողիկոսը ամփոփ դիծերու մէջ ներկայացուցած է Փետրուար 6-ին եւ 7-ին տեղի ունեցած խորհրդաժողովին մէջ տրուած որոշումները:

Հերմինէ Երիցեան հինգ հայերէն երգեր ընտրած էր, փակելու համար յայտագիրը. Քալանթարեանի «Արդեօք, ո՞ւր ես»ը, Հէքիմեանի «Բարի արագիլ»ը, Մելիքեանի «Մի՛ լար»ը, Տիգրանեանի «Անոյշ»էն խելագարուհեան տեսարանը ու Ցարուխիւնեանի «Հայրենիքիս հետ»ը:

Առաջին մասի դասական երաժշտութեան օրինակներէն եթէ թերեւս նախընտրելի պիտի ըլլար նոյն գիծով չարունակել յայտագիրը, ու տարբեր ընոյթի երգահանդէսի մը մէջ տեղ տալ այս երգերուն. մանաւանդ որ Տիգրանեանի ներկայութիւնն ալ քիչ մը անհաչտ կը թուէր աւելի էսոթերային մարդին մօտիկ երգերու այս շարքին հետ: Հերմինէ Երիցեան հաճելի ձայն մը ունի զոր դիտէ նաեւ լաւագոյնս «գործածել». հայկական դասական կտորներով չարունակել, աւելի տեղին պիտի ըլլար թէ՛ յայտագրին ամբողջականութեան եւ թէ դասական երաժշտութեան մեկնաբանի իր արժանիքին տեսակէտէն:

«Հայրենիքիս հետ»ով ստեղծուած խանդավառութիւնը ու ջերմ ծափերը պատճառ դարձան որ արուեստագիտուհին երգէ նաեւ «Քամանչա»ն եւ «Կիլիկիա»ն:

Հակառակ սակայն այս նշումներուն, «Համազգայինի»ն նուագահանդէսը իր լուրջ պատրաստութեամբ, արուեստագէտներով, աւելի քան հաճելի երեկոյթ մըն էր, որուն կ'արժէ՛ զոհել Կիրակի յետմիջօրէի հանգիստը, հեռաստեսիլ եւ նոյնիսկ գարնանային բացառիկ օդը:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱՐԳԵԼՔԸ

ՋԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

Պահ մը լռութիւն տիրեց: Սոնիա համաձակեցաւ խզել այդ լռութիւնը.

– Ուզո՞ւմ էք մի բաժակ թէյ:

– Շնորհակալութիւն ... ես եկել եմ յանձնելու...

Սեւխանը ընդոստ ոտքի ելաւ:

Սաթենիկ յամրաբար աչքերը բարձրացուց դէպի Սեւխանը եւ այդ աչքերը պայծառ փին դրեթէ թափանցիկ ... հանդարտ ձայնով անկիւ հարցուց.

– Ո՞ւր ես գնում, Սեւխան, արի ինձ մօտ:

Եւ դառնալով դէպի նորեկը.

– Նիկիտիչ, դուք կարող էք յայտնել ամէն ինչ իմ մտերիմ բարեկամներու ներկայութեան. ասացէք կը խնդրեմ:

– Սաթենիկ Գրիգորովնա, ահա թէ ինչ ... Ես հանքային ջրերում էի ... ես այժմ անձնական քարտուղարն եմ Գարեգին Իվանովիչի ... նա ինձ խնդրեց այս նամակը ձեզ բերել:

Գրպանէն հանեց կնքուած նամակը եւ աւելցուց.

– Մանաւոր խնդրեց որ անձամբ ձեզ յայտնեմ:

– Սպասո՞ւմ էք պատասխանին:

– Ոչ, առանձին բան չասեց այդ մասին, չգիտեմ...

– Լաւ ուրեմն, յետոյ կը կարդամ:

Սաթենիկ նամակը դրաւ սեղանին վրայ իր ձեռքին տակ: Հետզհետէ Սեւխանի թափանցող նայուածքին տակ ըզգաց որ յուզումը կը գրաւէր զինքը. տեսակ մը պղտոր զգացում՝ խառն անցեալ եւ ներկայ տպաւորութիւններով: Իր մատները փակ պահարանին վրայ անհանգիստ չարժումներ ունէին:

Սոնիա բնազդաբար զգալով կացութեան դժուարութիւնը, ուզեց ցրուել վատ տրամադրութիւնները խօսքի բռնուելով երիտասարդին հետ:

– Ժերիպնովոյք էիք ուրեմն ... չատ դեղեցիկ է, պիտեմ ... բայց այժմ արդէն պէտք է ամայացած լինի:

– Ոչինչ մենք չէինք նկատում: Առանձին տաչայում էինք բնակում: Կը ճանաչէք անշուշտ Գարեգին Իվանովիչը ... նրա որդին բոլորովին լաւ է ... Նաթալիա Վասիլիեւնան չատ յոգներ էր խնամելով որդուն, բայց նա էլ լաւ է...

– Հիւա՞նդ էր Նաթալիա Վասիլիեւնան, հարցուց Սոնիա բան մը ըսած ըլլալու համար:

– Նա չգիտեմ մի ինչ որ ջղային անհանգստութիւն ունէր, բայց վերջի օրերը լաւ էր: Իմ մեկնած օրը ... վերջին անգամ երբ խօսում էի Գարեգին Իվանովիչի հետ նա պատշգամբը եկաւ ... հիւրեր կային սրահը ... նրա ձեռքին կային քարթեր, նա չտապեցնում էր ամուսնոյն ըսելով. – «Գարեգի՛ն, քեզ ենք սպասում»:

Սաթենիկ չառագունեցաւ յուզումէն: Իր անցեալ ամենադառն ժամերէն մէկը իրեն կը վերադառնար կարծես իր քանդակած վիշտով, ցաւոմով եւ նախանձով. խռովայոյզ արագութեամբ մը մտածեց. «Ինակուում են առանձին տաչայում, հիւրեր են ընդունում եւ իրանց մեռելական կեանքը լցնելու համար զբաղուում են թղթախաղով: Ահա թէ ինչ բանի համար Գարեգին չուզեց քանդել իր տունը ... Նա չի կարող ապրել տարբեր կեանքով եւ ինձ դրում է՛ ... ի հարկէ. երբ Բաքու վերադառնայ անախորժ չէ իրան համար մի քանի չաբաթուայ հանգիստ յետոյ տեսնել իր նախկին սիրուհուն...»:

Ամօթի եւ զայրոյթի խառն զգացումները բարձրացան, խեղդեցին զինքը: Կարծես դառն հաճոյք մը կը զգար ինքզինքը մարտակելով նախատինքով, իր հպարտութիւնը վիրաւորելով մահացու հարուածներով:

– Իր նախկին սիրուհին:

Սաթենիկ իր տխրած աչքերը ագեր – սանքով դարձուց Սեւխանին, բայց անիկա իր բաժակին կը նայէր անխօս եւ անշարժ:

– Լաւ, լաւ, կ'ըսէր Սոնիա, անզօր չանքեր ընելով դադրեցնելու երիտասարդը: Բայց անիկա հպարտ այն մտերմութենէն, որ իր զգէյհներու (*) մօտ կը վայելէր, կը պատմէր ուրիշ եւ ուրիշ մանրամասնութիւններ: Ամէն անգամ որ Նաթալիայի եւ Գարեգինի անունները իրարու հետ կ'արտասանէր, Սաթենիկ կրկին կը ցնցուէր եւ ի զուր կը չանար իր յուզուած էութիւնը խաղաղեցնել ցուրտ տրամաբանութեամբ:

(Շար. 116)

(*) Փաթրոն

Հայր եւ օրդի Ատիկ եւ Մխոտա Աչճըեան,

Տիկին Ուրնէ Աչճեան եւ զաւակները,

ինչպէս նաեւ՝ Կարապետեան, Պատէ – եան, Անտրէի, Սարեան, Օլթաճեան (Քա– նատա), եւ Կըլտըրեան (Պոլիս) ընտա– նիքները,

յաւուր կը ծանուցանեն՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՆՆԻԿ ԱՉՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 17–ին, կր– կարատեւ հիւանդութենէ մը վերջ։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Պօտոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղե– ցին, ուրկէ մարմինը փոխադրուեցաւ գե– րեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանին մէջ։

«ՅԱՌԱՋ». — Մեր ցաւակցութիւնները Պր. Ա. Աչճեանի։

La Maison de la Culture Arménienne et la Croix Bleue Arménienne d'Issy-les-Moulineaux

organisent le Vendredi 31 Mars à 20 heures

Un

Dîner - Débat

animé par

M. AGOPIAN, *architecte*
Le Docteur KEZIRIAN
M. MUTAFIAN, *historien*

sur le thème :
«*L'AVENIR DE L'ARMENIE*»

45, rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux

APROCIF

Association pour la Promotion de la Culture Ivoirienne en France

organise

sous le haut patronage de
Monsieur NUNGESSER
Maire de Nogent-sur-Marne

et sous le parrainage de
Monsieur CHARLES AZNAVOUR

UN GALA DE SOLIDARITE *afro-antillais* POUR L'ARMENIE

Le Samedi 1er Avril
de 21h à l'aube

au *Pavillon Baltard*
12, avenue Victor Hugo
à Nogent-sur-Marne

Location :
VIRGIN Megastore - Champs-Elysées,
3 FNAC — Renseignements: 42. 57. 09. 49.

ՇՈՒՇԱՏԵՂԻ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Փարիզի «Ա. Թադէոս– եան» մանուճիւղի վարչութիւնը անդա– մական ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամու– հիները Շաբաթ, Ապրիլ 1, ժամը 16–ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։ Ժողովի օրա– կարգէն յետոյ տեղի կ'ունենայ «Հէօ– րէյկ»ի մրցում։ Կը խնդրուի մանուճիւղի շնորհալի խաչուհիներէն ներկայանալ ի– րենց ձեռքով պատրաստուած համեղ «Հէօ– րէյկ»ով։ Լաւագոյններուն մրցանակ կը տրուի։

U.G.A.B. AIDE A L'ARMENIE
présente
une nouvelle comédie musicale pour petits et grands
d'après la pièce de SCHWARTZ tirée des contes d'ANDERSEN,
adaptation, mise en scène, paroles et musique
NAREK DOURIAN

Décor et costumes : Chouchane TCHERPACHIAN

Assistante Metteur en scène : Valia KHATCHATOURIAN

LE ROI NU

avec pour la 1ère fois en France
RAFFY KOTANDJIAN
acteur vedette du Théâtre Dramatique d'EREVAN
venu spécialement pour cinq représentations exceptionnelles au profit des victimes du séisme

PARIS

Les dimanches 26 Mars - 9 Avril à 17 heures

au Théâtre DES ARTS HEBERTOT
78 bis, Bld. des Batignolles — 75017 Paris (M° Villiers)

MARSEILLE

Samedi 15 Avril à 20h30
au Théâtre de l'ODEON
162, la Canebière
13001 Marseille
Réservations :
91. 47.. 61. 29
91. 87. 18. 43 (après 19h)

LYON

Dimanche 16 Avril à 15h30
à la Salle VICTOR HUGO
Mairie du 6e
33, rue Bossuet
69006 Lyon
Réservations :
78. 42. 75. 95

VENTE DES BILLETS : PRIX DE 50 à 250 Frs.
—— U.G.A.B. : 11, square Alboni, PARIS 16e — Tél. : 45 20 03 18
—— TELE CONDORCET : 175, ave. Jean Jaurès, CLAMART — Tél. : 46 42 56 17
—— Epicerie NAHIRI : 8, Bld. Carnot, ALFORTVILLE — Tél. : 43 68 82 86

– ՄԵՌԵԼՈՑ –

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 27
Յիշատակ Է Մեռելոց

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՋ ՓԱՐԻՋ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։ Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆԱ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ
Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն Համօրէն Ննջեցե– լոց»։

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Պատարագ՝ ժամը 10, ապա՝ հոգեհան– գիստ։

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Պատարագ՝ ժամը 10·45, ապա հոգե– հանգիստ։

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 9–ին։
Պատարագ՝ ժամը 10–ին։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 9–ին։
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։
Հոգեհանգիստ՝ ժամը 12–ին։

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

Պատարագ՝ ժամը 10–ին։
Յաւարտ պատարագի՝ հոգեհանգիստ։

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Ժամերգութիւն սկիզբ ժամը 10–ին։

ՊԱՏԱՐԱԳ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Երկուշաբթի, Մարտ 27, ժամը 10·30ին Վիէնի Սէն – Թէոտոր եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ՝
ԿՂԵՄԷՍ ՎՐԴ. ՄԱԼՃԵԱՆ

ՅԱՒԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Սէն – Ժերմի Ջ. Շանթ մանուճիւղի ընկերուհիները խորին ցա– ւակցութիւններ կը յայտնեն Տէր եւ Տի– կին Սաեփան Տէր – Մինասեանի եւ զա– ւակներուն, Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Խա– չատուրեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Արթօ Տէր – Մինասեանի եւ զա– ւակներուն, Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Տէր – Մինասեանի եւ զաւակներուն եւ համայն ընտանեկան պարագաներուն ի– րենց եղբօր, հօր, մեծ – հօր եւ տղզակա– նին՝

ՆՈՒՊԱՐ ՏԷՐ – ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

Նոյն առթիւ մանուճիւղս փոխան ծաղ– կեպսակի կը նուիրէ Թաղիս Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ 500 Ֆր.։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 9–ին։
Պատարագ՝ ժամը 10–ին։

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՑԼ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30–ին։
Պատարագ՝ ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ՝
ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԵՐՔՃԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՍՏՈՆ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 9–ին։
Պատարագ՝ ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ՝
ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆԱ. ԳԱԼԷՆՏԵԱՆ

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30–ին։
Պատարագ՝ ժամը 9·45–ին։
Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11·10–ին։

ԾԱՆՕԹ. – Գերեզմանօրհնէքի համար երկուշաբթի, Տէր Հայրը ներկայ պիտի ըլլայ Լը Գանէի գերեզմանատունը։

Ինչպէս նաեւ երեքշաբթի Սէն – Լուի գերեզմանատունը։

ՍԷՆ–ԺԵՐՄԱՆ Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 9–ին։
Պատարագ՝ ժամը 10–ին։

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 9–ին։
Պատարագ՝ ժամը՝ 10–ին։
Հոգեհանգիստ՝ ժամը 12–ին։
Գերեզմանօրհնէք՝ ժամը 14–ին։

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

Պատարագ՝ ժամը 10–ին։
Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11·30–ին։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՑՈՂ

ՀԱՅ ԿՆՈՋ ՄՏՔԻ ԵՒ ՏԱՂԱՆԴԻ ՓԱՌԱՏՕՆ

Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ տիկնանց Յանձնախումբը Մայիս 26, 27 եւ 28 ին ականներուն եկեղեցւոյ մշակութայ տան սրահին մէջ կը կազմակերպէ «Հայ կնոջ մտքի եւ տաղանդի փառատօնը»։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ յիշեալ թուա– կանները եւ չխաչաձեւել։ Մանրամասնու– թիւնները յետագային։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Meubles **Ghazarian**

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ գնով «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 29
MERCREDI
29 MARS
1989

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋԱԴ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel. . 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.980 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 64e ANNÉE — No 16.980

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄՈՍԿՈՒԱ

ՄԵԾ ՑԱՂԹԱԿԱՆԸ՝
ԵԼՑԻՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱԿԱՌԱԿ ԿՈՒԷՆԱԺԱՄԻ ԵՐԿՐԱՁԳՄԱՆ
ՁԵՌՆՊԱՀՆԵՐՈՒ ՄԵԾ ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ
ԲՈՂՈՔԻ ՁՈՅՑ

ՊԱԼԹԻԿԱՆ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ

1917-էն ի վեր առաջին «ազատ» ընտրութիւնները տեղի ունեցան Կիրակի օր, Խորհրդային Միութեան մէջ:

Հայաստանի մէջ «մի քանի հազար ցուցարարներ», ըստ «Ինքզբռնէշընըլ Հերըլտ Թրիպիւն»ի, բողոքեցին հակա – ժողովրդական ընտրութիւններուն դէմ:

Մոսկուայի մէջ, ըստ թղթակից Պիլ Քէյսըի, ընտրութիւնները չատ աւելի ժողովրդավարական են, եւ մէկէ աւելի թեկնածուներ կան բազմաթիւ աթոռներու համար: Նո՛յնն է պարագան պալթեան Հանրապետութիւններուն մէջ:

«Ընտրութիւնները, ի վերջոյ, միշտ տեղական երեւոյթներ են», կ'ըսէ Քէյսը: Այլ խօսքով, շրջանային հեղինակութիւնները անօրինակ են թէ որքանո՞վ պիտի գործադրուին Կորբաչովի առաջարկած ժողովրդավարական միջոցները: Ուքրանիոյ, Ղազախստանի եւ Հայաստանի մէջ, ուր պաշտօնական դէմքերը չա՛տ աւելի «պահպանողական», այսինքն՝ հակաժողովրդավարական է, քան՝ Կորբաչով, ազատ ընտրութիւններ չկան կարելի:

Վերջնական արդիւնքներու համար տակաւին վաղ է ըսել, բայց կան արդէն վաղ մը յայտնի կան կէտեր, որոնց գլխաւորն է Եէլցինի նախընտրական ընտրութիւնը Մոսկուայի մէջ, ձայներու 89%–ով: Այլ կէտերու կարգին, տակաւին յիշել կուսակցապետին պարտութիւնը Լենինգրադի մէջ: Կը ըսուի այդ ձայներու միայն 15%–ը, մինչ իր մրցակիցը՝ Եուրի Բոլդիրեւ, նախկին բանուոր կ'ընտրուի ձայներու 74%–ով: Ընդհանուր ձեւով կուսակցութեան թեկնածուները լաւ արդիւնք ներու չեն հասնիր, ինչ որ խորագրել կուտար «Վիպերասիոն»ի, երեքշաբթի առտու՝ «Խորհրդային Միութեան հանրավար վուսակցութեան փառաւոր ձախողութիւնը»:

Ուքրանիոյ մէջ, օրինակ, ուր զօրաւոր է ազգայնական զգացումը եւ կաթոլիկ եկեղեցին, կեւեւի քաղաքապետը եւ Ա· քարտուղարը պարտուած են, հակառակ անոր որ մրցակից ալ չունէին: Պալթեան հանրապետութիւններու մէջ ալ, ազգայնական չարժումը մեծ դեր խաղացած է, Սայուտիի ներկայացուցիչները գլուխը կը հանեն ցանկերուն, մանաւանդ Լիտուանիա: Մնաց որ այս Հանրապետութիւններուն մէջ, ղեկավարութիւնը կողքին էր ընդդիմադիր չարժումին, ինչ որ պարագան չէ Հայաստանի:

Ի դէպ, հատ ու կենա լուրեր կան միայն երեւանէն: Ցասակ կէտերէն մէկն այն է, որ ձեռնպահներու (կոչ եղած էր պօյքոթի) համեմատութիւնը 70% ըլլալով, երբ քուէարկութեան դրասենեակները պէտք է փակուէին, երկու ժամով երկարաձգուած է պայմանաժամը, բայց, հետաքրքրական չէ որ օգտուտ ունեցած ըլլայ: Եթէ ձեռնպահներու համեմատութիւնը 50%–էն աւելի ըլլայ, քուէարկութիւնը ի զօրու չի կրնար ըլլալ:

Կարգ մը պղպիւրներու համաձայն, անպաշտօն խմբակները, որոնք ընդոծուած էին սկիզբը քուէարկութեան վայրերը, վտարուած էին այն պահուն, երբ որոշուած է երկարաձգել քուէարկութիւնը: Ասիկա անշուշտ, եթէ հաստատուի, կասկածելի կը դարձնէ, ինչ որ կատարուած է այդ խումբերուն մեկնումէն ետք: Այդ պահուն, մասնակցողներու համեմատութիւնը 30% եղած է: Հակակշռի այս խումբերը նշանակուած էին Ղարաբաղ կոմիտէի անդամներուն կողմէ իսկ, նախքան իրենց բանտարկութիւնը: Թուրլիներով ալ կոչ եղած էր որպէսզի ժողովուրդը չմասնակցի քուէարկութեան եւ նշան բողոքի ձերբակալութեանց եւ լուսարդելի դէմ: Դէտերու այս վտարումը կարծել կուտայ, որ պիտի խարդախին արդիւնքները եւ կուսակցական թեկնածուներու յաղթանակը հռչակուի: Ի դէպ, Սուրէն Ցարութիւնեան իր թեկնածութիւնը դրած է Լենինական, ուր քուէարկած են աւերակներու մէջ: Ինչո՞ւ Լենինականն ընտրած է Սուրէն Ցարութիւնեան, թերեւս այն յոյսով որ մեծ ռիւնները չարութիւն առած կ'ըլլան, զատկուան այս օրը եւ իրեն կը քուէարկեն...:

× Մոսկուայի մէջ, ընդդէմ չորս թեկնածուներու, որոնցմէ մէկը կուսակցութեան նեցուկը կը վայելէր, չախչախիչ մեծամասնութեամբ ընտրուած է դատախազ Թելման Կըտլեան, որ Բրեժնեւի փեսային դատավարութիւնը վարած էր եւ զրաղած Ուզբեկիստանի կաշառակերներու հարցով ալ:

× Ցիշենք որ Միութեան Խորհուրդը եւ ազգութեանց խորհուրդը ընտրուած էին 1984–ին: Կիրակի 184 միլիոն խորհրդային քաղաքացի կ'ընտրէին 1500 երեսփոխան 2895 թեկնածուներու ընդմէջէն:

⁂

ԷՍՏՈՆԻԱ ԺԱՄԱՆԱԿ ՁՈՒՆԻ
ՌՈՒՍԻՈՑ ՀԱՄԱՐ

Էստոնիոյ անկախութեան հակող չարժումը եւ անոր պաշտօնական ղեկավարները կրկին կուզան փաստելու իրենց երկուստեք գործակցութեան իմաստութիւնը, ապա նաեւ յանգգնութիւնը եւ հնարամտութիւնը:

Երէկ, Մարտ 24–ին Էստոնիոյ Գերագոյն Խորհրդարանը պաշտօնապէս ջնջեց 1940–ին պարտադրուած օրէնք մը, որով այդ երբեմնի երկիրը դրաւող Խորհրդային Միութիւնը կը պահանջէր որ Էստոնիոյ ժամացոյցները լարուին Մոսկուայի պարտադրած ձեւով, ու պահեն Լենինգրադի մէջ տիրող ժամերու դրութիւնը:

Նոր օրէնքով, խորհրդանշական ու գործնական քայլ մը կ'առնէ Էստոնիա, կը լարէ Պետութեան ժամացոյցները՝ Ֆինլանտայի ժամերուն համընկնելով: Ֆինլանտացիք ազգական ժողովուրդ մըն են Էսթոնացիներուն համար:

Կրկնենք, որ այս քայլը կ'առնուի Էստոնական Գերագոյն Խորհուրդին կողմէ, երկրի պաշտօնական, կուսակցական ղեկավարներուն վրդմէ, որոնք անկախապաշտները Մոսկուա բանտ ղրկելու տեղ, անոնց թելադրած միջոցները կ'իւրացնեն, ցոյց տալու համար թէ որքա՜ն խորունկ է ազգային համատարած զգացումը այս երկրին մէջ:

⁂

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹԱՂԱՊԵՏԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԷՕԶԱԼ ԾԱՆՐ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԿՐԷ ԲԱՑԻ, ՁՈՒԶԵՐ ՔԱՇՈՒԻԼ

Էօզալի աթոռը ապահով է մինչեւ 1992, սակայն Կիրակի օր 326·000 «պղտիկ աթոռներ»ու համար ընտրութիւններ տեղի ունեցան Թուրքիոյ մէջ: Ինդրոյ առարկայ են թաղային, գիւղապետական, քաղաքային խորհուրդներու եւ քաղաքապետական պաշտօնները: Ցաւելեալ, ինչպէս ամէնուրեք, ժողովրդական քուէի տոկոսը որ կը ստանայ Էօզալ՝ կարեւոր ցուցանիշ մըն է իր կուսակցութեան ներկայ եւ ապագայ վիճակին մասին:

Ընտրութիւնները եղած են համեմատաբար խաղաղ մթնոլորտի մէջ: Անատոլուի մէջ երկու հոգի սպանուած են եւ 35 հոգի վիրաւորուած բախումներու մէջ, երկու թեկնածուներու ոչ – կուսակցական գիւղապետական աթոռի համար մղուած ընտրապայքարի ընթացքին:

Էօզալի Մայր Հայրենիք կուսակցութիւնը, ընդհանուր ձեւով, ձայներու միայն 21·77%–ը կրցաւ ապահովել, մինչ իր հակառակորդները յայտարարած էին, թէ 30%–էն վար, Էօզալ պէտք է քաշուի, բայց նման միտք չունի, թէեւ անխոհեմութիւնը ըրած էր ըսելու թէ պարտութեան պարագային, կը հրաժարի:

Էօզալի կուսակցութեան արդիւնքները դինքը կը դնեն 3–րդ դիրքի վրայ, իրմէ առաջ կուգան Էրտալ Ինէօնիւի Սոցիալ–Դեմոկրատ ժողովրդական կուսակցութիւնը, որ դլուխն է ձայներու 28·17%–ով, ապա նախկին նախարարապետ՝ Տէմիրէլի կուսակցութիւնը 25·88%–ով: Քաղաքապետարաններու թիւի տեսակէտով Էօզալ Բ· դիրքի վրայ է, բայց կը կորսնցնէ Անդարա, Իսթամպուլ եւ Իզմիրի նման քաղաքներ: Ինք իսկ ստիպուեցաւ խոստովանիլ թէ արդիւնքները «ձախողութիւն մը եւ ժողովուրդին տրուած պատարութիւնն են»: Կը մերժէ սակայն, հակառակ ըսածին, երեսփոխանական կանխահաս ընտրութիւններ, որոնք անխուսափելի կը թուին Տէնիզ Պայքալի համար, Սոցեալ – Դեմոկրատ կուսակցութեան քարտուղարը:

Էօզալի պարտութիւնը կը վերադրուի դրամահոսութեան, որ մեծ համեմատութիւններու հասած է, կաշառակերութեան, պործազրկութեան եւլն·, եւլն·: Իր այս պարտութիւնը «դէչ անակնկալ» մը կը նկատուի նաեւ եւրոպական կարդ մը երկիրներու համար:

⁂

ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ԶԱՐԹՆՈՒՄԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ, ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՆ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՄՏԱՀՈԳ

«Նիւ – Եորք Թայմզ»ի ծանօթ թղթակիցներէն՝ Քլայա Հապլըման Թուրքիա զացած է, եւ հարաւ արեւելեան Քարաքոնար փոքր քաղաքէն կը դրէ թղթակցութիւն մը, ուր կ'ըսէ, ի միջի այլոց՝–

Այս փոքր քաղաքին մէջ մզկիթը հարիւրաւոր անձերով լեցուն է Ուրբաթ կէսօր, եւ երբ դուրս կ'ելլեն, ամէն մարդ նուէր մը կը ձգէ հինցած կարմիր գորգին վրայ, որ դրամահաւաքի պնակի դեր կը կատարէ: Ընդհանրապէս, 1·000 լիրա (50 սենթ) է ձգուածը, որուն համար պարզ աշխատաւոր մը, այս չրջանի դիւղերուն մէջ, մի քանի ժամ պէտք է աշխատի:

Այս մանր թուով դումարները կարեւոր են, քանզի մաս կը կազմեն տարածուող երեւոյթ մը՝ որ կը մտահոգէ Թուրքիոյ բազմաթիւ, տիրապետող աշխարհական դասակարգը: Գիւղերու եւ քաղաքներու մէջ, ոչ միայն ծերերը այլ նաեւ երիտասարդներ օրէ օր կը լեցնեն մզկիթները, կը նուիրեն իրենց լիրաները:

1974–ին 70 կրօնական դպրոց կար Թուրքիոյ մէջ, ներկայիս՝ 384 (հինգ անդամին աւելի): Ամէն կողմ նոր մզկիթ մը կը չինուի: Պետական դպրոցներու մէջ պարտադիր է կրօնքը: Նախարարական պաշտօնանեակներու մէջ զատ սենեակներ կը յատկացուին աղօթքի:

Մեծ քաղաքներու մէջ ակնյայտ է իսլամի նուաճումները: Համայնական չատ մը ճաշարաններ կը փակուին: Երբ անոնց տէրերուն հարց կը տրուի թէ ինչո՞ւ, կ'ըսեն, – «նորոգութիւններ կը կատարենք»: Սակայն ամէն մարդ դիտէ թէ ինչո՛ւ:

Գերմանիայէն վերադարձող թուրք աշխատաւորներու մէջ չատ զօրացած է իսլամ կրօնքը: Ընկերաբաններ կը հաստատեն որ օտարին մերժումը կը մղէ պարզ մարդիկ դէպի ընտանին, ծանօթը, ապահովը, որ է իսլամ կրօնքը, իր դլխուն ու երեսը ծածկող կինը, եւայլն:

Հապլըման կ'ընդդծէ որ Աթաթիւրքի պատգամով սնած թուրք սերունդ մը կայ, որ գրեթէ «բնազդային» բարկութեամբ կը դիտէ Իսլամի պարթեւնքը, եւ կը հակառակի անոր: Մանաւանդ, ան կ'աւելցընէ, քանի որ այդ անձերը եւ Պետութիւնը կը փափաքին Հասարակաց Շուկային միանալ:

Նման անձերու դլխաւոր երկու մխիթարութիւնները, կը գրէ Հապլըման, բանակը եւ սիւննի կրօնքն են: Բանակը, որ Աթաթիւրքի պատգամին պահապանն է եւ կրնայ կրկին միջամտել, եթէ Իսլամը սպառնայ աշխարհական Պետութեան, եւ Սիւննի կրօնքը, քանզի յոյսը ան է որ սիւննի մահմետականը Մոմէյնական Շիի պատգամէն պիտի չհրապուրուի ի վերջոյ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՈՐՍԻԿԱ, զատկուան դաղարէ մը եւս, կրկին բոլորովին կը խզէ իր կապը ցամաքամասին հետ եւ հանրային սպա–

(Շար·ը Դ· էջ)

LE MONDE A L'ENVERS

N° 1, février 1989, Le printemps d'Erevan

ՄԱՐԿ· ՆՇԱՆԵԱՆ

Հրատարակութիւնը որուն մասին պիտի խօսիմ այսօր՝ բացառապէս քաղաքական բնոյթ ունի: Նոր լոյս տեսած հանդէս մըն է, «Աշխարհը տակն ու վրայ» վերնագիրով, որ իր առաջին համարը ամբողջութեամբ կը յատկացնէ Հայաստանի եւ Ղարաբաղի նորագոյն դէպքերուն: Ճիշդ է որ եւրոպական թերթերը, մէկը միւսէն ետ չմնալու մղումով, թղթակիցներ ղրկեցին Երեւան, մանաւանդ աղէտէն եառքը, որոնք երբեմն բաւականացան ցնցիչ լուրեր հաղորդելով, ու երբեմն ալ՝ հայաստանեան դէպքերուն բացարձակ իւրայատկութիւնը խեղդեցին Սորհ. Միութեան ներկային ու ապագային մասին ընդհանուր նկատողութիւններու մէջ: Ներկայ հրատարակութեան ղբլուխը դանուող համարը ո՛չ ցնցիչը կը փնտռէ, ո՛չ ալ բարձրաթռիչ ու վերացական գարգացումներու հետամուտ է: Մէկ խօսքով՝ մաս չի կազմեր պաշտօնական մամուլի հանդիսաւորական ապրմունքին ու արարողութեան:

Կ'ուզէի քանի մը բառով անդրադառնալ նախ՝ Ֆրանսայի մէջ քաղաքական մամուլի եւ քաղաքական – քննադատական մտածողութեան ընդհանուր վիճակին: Կան անչուշտ լայն տարածում վայելող թերթերը, որոնց ո՛չ նպատակն է, ո՛չ ալ կրնամ քաղաքական մտածողութիւն մը առաջարկելը: Բայց երբ հարցը քաղաքականութեան կը վերաբերի, մտածողութիւնը նաեւ փիլիսոփայական հանդէսներուն մենաշնորհը չէ: Երկուքին միջեւ կայ ամբողջ աշխարհ մը մարդոց, որոնք կը փորձեն իրենց ժամանակաշրջանին մասին մտածողութիւն մը յառաջ տանիլ, ուսումնասիրական ոգիով, եւ մտածողութեան յանձնառութիւնը իրենց ուսերուն վերցնելով: Կան այսօր ձախակողմեան հոսանքներու հանդէսները, կան արեւելեան Եւրոպայի հարցերուն նուիրուած հանդէսները, կան ռուսական աշխարհին վրայ սեւեռուած հրատարակութիւնները: Բոլորին համար՝ Սորհ. Միութեան իրականութիւնը վերլուծման արժանի առարկայ մըն է, եւ յաճախ՝ դատապարտելու, դիրք որոշելու առիթ մը: Այս պարագային՝ յանձնառութիւնը զուտ քաղաքական բնոյթ ունի: Մտածողութեան յանձնառութիւնը չէ՛ տակաւին:

Եղած են պատկառելի բացառութիւններ որոնցմէ ամէնէն աչքառուն երկար տարի՝ «Ընկերվարութիւն եւ Բարբարոսութիւն» (Socialisme et Barbarie) անուանով խմբակն էր: Այն տարիներուն երբ Ֆրանսայի ձախակողմեան մտաւորականութիւնը աչքերը գոց՝ կը նոյնացնէր իր համայնավար խէալը եւ Սորհ. Միութեան իրականութիւնը, այս խմբակը դիտցաւ մնալ քննադատական դիրքերու վրայ, եւ զարգացնել մանաւանդ՝ բիւրոկրատութեան տեսարանութիւն մը: Խմբակին ցրումէն յետոյ՝ անոր դէմքաւոր անդամները, յանձին Քլօտ Լըֆոռի, Քասթորիատիսի, նուազ չափով Ժ. Ֆ. Լիոթարի, զարձան քաղաքական փիլիսոփայութեան ռահվիրաները: Այս մտածողներուն կողմէ զարգացուած քննադատութիւնը քննարկում մըն էր, բայց քննարկում մը որ ծայրէ ծայր՝ դիտակից կը մնար իր ժամանակաշրջանի դրած հարցերուն, եւ այս հարցերու պատմականութեան: Փղոսկրէ աշտարակի մը մտածողները չէին անոնք: Կը փորձէին հասկնալ եւրոպական, եւ լայն իմաստով՝ արեւմտեան քաղաքական հրաշքին՝ ժողովրդավարութեան կարելիութեան պայմանները, պատմական ու տեսական մօտեցումով, եւ հետեւաբար՝ հասկնալ այդ պայմաններուն բացակայութեան տարբեր եղանակները, գանոնք արմատապէս ուսումնասիրելով, անհրաժեշտ տարբերակումները կատարելով, բռնատիրական կամ ամբողջատիրական ընկերութիւններուն ներքին գործարկումը քննարկելով ու նկարագրելով: Քննարկումէն ու նկարագրութենէն անդին անշուշտ՝ պայքար մը կը մղէին, ընկերային նոր ձեւերու եւ նոր որակի մը ի խնդիր:

Նոյն շրջանին՝ «Ինթէռնասիոնալ Սիթիւասիոնիսթ»ը աւելի ծայրագոյն դիրքեր կը դրաւէր, աւելի «խմբակային» ձեւերով, ինքզինքին նպատակ դրած ըլլալով արդի ընկերութիւններու ընդհանուր եւ համատարած քննադատութիւնը, չըխորչելով պայթակղութիւններէն, ցնցող ելոյթներէն, բացարձակ ժխտականութենէն: Հոս ալ՝ ընկերայնութեան նոր ձեւերու հետամուտ տեսարանական ու կիրառական աշխատանք մը կը տարուէր:

Աւելի ուշ՝ Միշէլ Ֆուքոյի անունին չուրջ կեդրոնացան ու բիւրեղացան այդ փնտռտուքները: Իր պարագային բնականաբար՝ քաղաքական բռնապետութեան եւ բռնատիրութեան ձեւերը խնդրոյ առարկայ չէին, իրենց զանգուածային երեւոյթներով, այլ շատ աւելի նրբին եւ դժուարամատչելի ֆեոմէնններ, ինչպէս մեր արեւմտեան ընկերութիւններուն մէջ գործող մանրակերտ իշխանութիւնները, անոնք՝ որոնք առօրեայ կեանքը կը պայմանաւորեն, մտածելակերպերը կը դրոշմեն, հոգեբանութիւններուն մէջ կը սպլըրդին, դաստիարակութեան միջոցներով կ'ընդհանրանան, եւ մասամբ նորին: Բայց իր պարագային ալ՝ յանձնառու մըտածողութիւն մըն էր եւրոպական սովորոյթներու քննարկման իր փորձը: Տեսաբանական ու պատմափիտական աշխատանքին կ'ընկերանար միշտ ընկերայնութեան նոր ձեւերուն հանդէպ բաց կեցուածք մը, որ ի վիճակի էր առօրեայի մանր պայքարներուն ունկնդիր մնալու, ու ի հարկին՝ զանոնք քաջալերելու: Ինչ որ կը փնտռտուէր հոս ու հոն, քաղաքական աշխարհածաւալ գաղափարներուն նկատմամբ ընդհանուր յուսախաբութեան չրջանի մը մէջ՝ ընկերային ինքնավարութեան փորձերն ու նշաններն էին:

Le Monde à l'envers հրատարակութեան չեմ ուզեր տալ տարողութիւն մը եւ նշանակութիւն մը, որ թերեւս չունի: Բայց ամիսուեցայ գոնէ ես իմ հաշուոյս՝ այս պատմական յիշեցումները կատարելու, պարզաբանելու համար հրատարակիչներուն դիրքը եւ յատուկ յղացականութեան աղբիւրները: Վերոյիշեալ հոսանքներուն ժառանգորդները հաւանաբար շատ են այսօրուան Ֆրանսային մէջ, եւ վստահ եմ որ յաճախ՝ իրենք զիրենք պիտի չընկատէին իրրեւ ժառանգորդ, իրենց պատմարները քաղած ըլլալով օդէն, ժամանակէն, եւ ո՛չ թէ այսինչ հոսանքի հրատարակութիւններու ընթերցումէն: Մնաց որ յանձնառու մտածողութեան ատանդութիւն մը կայ այս երկրին մէջ, եւ Le Monde à l'enversի պատասխանատուները պարզապէս այս աւանդութեան մաս կը կազմեն: Իրենց հետաքրքրութիւնները եւ իրենց յղացական աշխարհը կարեւոր հարկ մը կը վճարեն վերը յիշուած հոսանքներուն:

Ահաւասիկ քանի մը թեմաներ, որոնք անուղղակի կերպով՝ կ'երեւին հոս, եւ որոնց ծագումը պիտի գտնէիք «Ընկերվարութիւն եւ Բարբարոսութիւն» խումբին, «սիթիւասիոնիսթ»ներուն, կամ Ֆուքոյին մօտ: Առաջինէն՝ ազատ ընկերայնութեան եւ բիւրոկրատութեան հակադրութիւնը, համայնավար երկիրներու վարչակարգին նկատմամբ քննադատական հետաքրքրութիւն մը, որ կ'երթայ երբեմն մինչեւ ազգու հակառակորդի կեցուածք մը. երկրորդէն՝ առաջին հերթին՝ արեւմտեան երկիրներու հակա-ընկերային գլխաւոր յատկանիշին՝ հանդիսաւորութեան համակարգային մատնանշումը. երրորդէն՝ մանրակերտ պայքարներուն արուած կարեւորութիւնը ընկերայնութեան մը ազատ արտայայտութեան համար:

Հանդէսի առաջին էջերուն՝ հրատարակիչները «կոչ»ով մը՝ Հայաստանի եւ Ղարաբաղի դէպքերուն հանդէպ իրենց յափշտակուած հետաքրքրութիւնը կը բացատրեն.

Նախ՝ Միջազգայնապաշտ պատճառներ կան – պատմական եւ մարդկային զիտակցութեան պակաս է որ կը տիրէ ի հարկէ, ա՛յս ինչպէս ա՛յլ հարցերու նկատմամբ: Գիտակցութեան այս պակասը կը նպաստէ պատմական ներկայ պահուն հանդիսաւոր (spectaculaire) ծագկումին, հետեւաբար՝ վերակառուցումին, եւ բիւրոկրատութեան կողմէ անոր ճնշումին: Այդ բիւրոկրատութիւնը չի տարբերիր իր նախորդներէն. կը դրծադրէ միաժամանակ սուտը եւ հրապոյրներուն ուժը: Երկրորդ պատճառն է՝ հաւաքական ըմբռնութեան ու մերժումի հոսանքին հակասական յառաջխաղացքը Հայաստանի մէջ. ասոր երեւան բերած տագնապը, բիւրոկրատութեան եւ ընկերութեան միջեւ հակադրական յարաբերութիւններուն մէջ. ընկերութեան ծիրէն ներս ինքնակազմակերպման ժողովրդական եւ դանակներու բացայայտ փնտռտուքը: Այս ամբողջը՝ Սորհրդային Միութեան մէջ այսօր դոյութիւն ունեցող ուժականութիւններու փաստն է, ամէնէն առաջ ոչ–ռուս Հանրապետութիւններուն մէջ, «ազգային» հարցերու վերյայտնումին հետեւանքով:

Ընթերցողը պիտի գտնէ հետեւաբար ներկայ հրատարակութեան մէջ քաղաքական կազմաւորուած յղացականութիւն մը, կապուած ընկերային գետնի վրայ՝ ազատագրական չարժումներուն հանդէպ արմատացած հաւատքի մը, եւ այս երկուքին –կազմաւորուած յղացականութեան ու արմատացած հաւատքին– ընդմէջէն՝ հայաստանեան ու ղարաբաղեան դէպքերուն ընդհանուր «ընթերցումի» մը փորձը: Պէտք է խոստովանիմ, որ առաջին ընթերցումով՝ այս գրութիւնները բաւական խանդավառեցին զիս: Հայկական մամուլին մօտեցումը ի հարկէ՝ ընդհանրապէս վերլուծական բնոյթ չստացաւ, եւ այս՝ ղարաբաղեան չարժումին առաջին օրերէն ի վեր: Մամուլը պախարակելու պատճառ չունիմ սակայն: Բնական ու բնականոն հակազդեցութիւն մըն էր Սփիւռքի ինչպէս Հայաստանի Հայոց համար. դէպքերու զարգացումը մեզ թաւալգլոր կը տանէր դէպքէ դէպք, յուզումէ յուզում, թուականէ թուական, սպասումէ սպասում, եւ անոնց հետքին մէջ կ'ապրէինք բոլորս: Տեսաբանական մօտեցումը միշտ վաղուան կը ձգուէր. զարմանքի, խանդի, բողոքի եւ վերջին օրերուն՝ զօրումի զգացումները կը դերակշռէին: Ազէտէն եւ ձերբակալութիւններէն յետոյ՝ ի՞նչ կը մնար մտածելիք, մեր դիտանկիւնէն: Ճշմարտութեան յուզումը բաւարար էր: Աւելցնեմ որ Հայաստան լոյս տեսած ընդհակառակ կամ անպաշտօն հրատարակութիւններէն մէկ չնչին մասը միայն ձեռքս անցաւ: Այնպէս որ շատ ալ պիտի չուզէի ընդհանրացնել վերլուծական աշխատանքներուն բացակայութեան չուրջ ըսածս: Գիտեմ մի՛այն, որ Ղարաբաղ Կոմիտէն բաւական ուշ սկսաւ թռուցիկներ հանել, եւ Դեկտեմբերի կարեւոր գրութիւններէն առաջ՝ իր գործունէութեան գրաւոր հետքերը քիչ են:

Ինչ որ խանդավառեց զիս ներկայ հրատարակութեան մէջ՝ դուրսէն դիտողին մտածողական յանձնառութիւնն է, Հայաստանեան պայքարին նշանակութիւն մը տալու կարողութիւնը, ազգայնական լոզունգներէն անդին: Անդին նաեւ՝ գաւակցական համակամութիւններու պատճառած հետաքրքրութենէն: Ինչ որ կը չափազանց հանդէսին խմբագիրները՝ «Հայաստանեան չարժումին լման պարունակութիւն»ն է, մինչդեռ արեւմտեան (նաեւ՝ Սփիւռքի) հանդիսաւորութիւնը յաճախ կը սահմանափակէ զայն, չհասկնալով կամ չընդունելով անոր լման տարողութիւնը, եւ «անցեալի պատկերը» վերակոչելով, ընդունելի չդման կէտեր գտնելու միտումով:

Պիտի չմտնեմ հոս վերլուծումներու մանրամասնութեան մէջ: Այդ վերլուծումները կը վերաբերին ղարաբաղեան չարժումին, իրրեւ ընկերայնութեան նոր որակի կը հասած, ինքնակազմակերպման նոր կարելիութիւններ բացած չարժում, եւ ուրեմն առաջին հրաչքը՝ «կեդրոնացած բիւրոկրատութեան» ցանցէն ու աշխարհէն ներս, առաջին օրինակը նաեւ, որուն ապագայ պայքարները ստիպողաբար պիտի չզուին: Հատորիկին մէջ պարունակուած գրութիւններուն մեծ մասը Նոյեմբերէն առաջ գրի առնուած է, եւ հետեւաբար նկատի չառներ վերջին զարգացումները, մասնաւորաբար՝ աղէտը եւ հետեւանքները: Առաջին գրութիւնը (էջ 6 – 14), Սեպտեմբերի թուականը կ'ունենայ «Սորհրդային Հայաստանի մէջ ընկերային հարցը», կ'ամփոփէ խմբակին հանուր ղրոյթները եւ ուղղութիւնները: Այդ գրութիւնը իրրեւ առանձին յօդուած՝ ծախու էր ասկէ երկու ամիս առաջ, եւ անոր ընթերցումով է որ բաղարձայ խմբակին վերլուծական ընդոծութեան: Անկէ ետք կու գայ վերկառուցումը սահմանելու փորձ մը նպատակուած յօդուածը (էջ 15 – 33), Սորհրդային Միութեան ներկայ իրականութիւնը կը վերլուծէ ընդհանուր գիծերով, եւ Հայաստանին ու պալթեան հանրապետութիւններուն հակիրճ յղումներով: Երրորդ յօդուածը՝ «Թունաւորուած բախտ մը» (էջ 34 – 43) լուսաբանումով կը համադրէ Հայաստանի բնական կացութիւնը, օդի, ջուրերու, հողերու ապականութեան սպառնացիկ վիճակը կը նկարագրէ, պատճառներու վրայ հետեւելով, որոնց մեծ մասը ծանօթ էր մեզի, բայց որ համադրական ներկայացումը, ու համոզիչ, ապարդիւն բանադրանքն աւելի կը սարսափեցնէ ընթերցողը: Պէտք է ըսել որ աղէտէն ետքը՝ սպասելու մեր կարողութիւններն ալ որոշ սահմանի մը հասան: Չորրորդ յօդուածը՝ «Սկզբնաւորութենէն մինչեւ Գարունը» (էջ 44 – 64) դէպքերու պատմական վերատեղծման փորձ մըն է: Ջնարութեան կը գտնուին քանի մը փաստաթուղթեր, եւ խմբակին արտասահմանեան թռուցիկները Դեկտեմբերի ընթացքին: Ցատակ է՝ հանդիսին մէջ պարփակուած վերլուծումները պէտք ունին զարգացնելու, վիճարկումի ենթարկուելու, կաճառութեան բովէն անցնելու: Կատարածս հոս՝ համաբաժանումն է փորձ մըն էր, ո՛չ աւելի:

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ՇԱՄՓՈԼԻՈՆ ԵԳԻՊՏՈՍ Կ'ԱՅՑԵԼԷ

1828–ին Շամփոլիոն Եգիպտոս կը նե· ինք որ վերծանողն է այդ երկրի կերպրերուն, գայն չի ճանչնար կաւին: Հոնկէ իր եղբօր ուղղուած մակի մը մէջ կը գրէ· – «դիւրաւ կը դուրժեմ տաքին, այնպէս կը թուի հոս ծնած եմ· չուրջիններս արդէն կթէ կատարեալ դպտիի մը երեւոյթը նեմ: Պեհերս մեծապէս կ'օգնեն այս պատրուաքեան: Արդէն իւրացուցի զական սովորութիւնները՝ սուրճ ծխախոտը···»:

Իր ժամանումին յաջորդ օրն իսկ դիպտոսի փաչան՝ Մուհամմէտ Ալի կ'ընդունէ ու խոստումներով կ'որ Սակայն երեք չաբաթ ետք դիտել կութէ պեզոմներու մենաշնորհը կը կանի Ֆրանսայի եւ Շուէյտի հիւպատներուն· այս դիտումը Շամփոլիոն նպատակ պեզոմներէ հրաժարելու թերութիւն մը:

Կը հակադարձէ անմիջապէս, Ա անդրիոյ Ֆրանսական հիւպատոսը նէն փաչային կ'ուղղէ գրութիւն մը արտօնութեան մերժումը վարկաբեկ մը ու ատոր մեքենայութիւն մը կ'որ

Վերջապէս կ'ունենայ անհրաժեշտ տօնութիւնը ու իր ընկերներուն հետ կամակերպուելին· գինք կը կոչեն վար»· ան փոքրիկ կառավարութեան նման կը կարգաւորէ ամէն բան, մը առողջական ու անունդի հարցի պիտի դրազի, ուրիշ մը անտեսանելի մէկը ճամպրուկներով: Կարգապահութիւնը չատ մեկին է· որոշուած են, աշխատանքի ժամերը:

Խմբակին անդամները բոլորն ալ տատարդ են· երկու առագաստանաւ համբայ կ'ելլեն Նեղոսի ի վեր: Վերկը կը հասնին բուբդերուն: Տեսարանը վայրը կը համայեն գինք· կը գրէ կրկին «առողջութիւնս հիանալի է· նոր մըն եմ: Սափրուած գլուխս վը չատ լայն թիւրպան մը: Ամբողջովին քամարի հագուած եմ· դեղեցիկ պ

յումները, մասնաւորաբար՝ աղէտը հետեւանքները: Առաջին գրութիւնը 6 – 14), Սեպտեմբերի թուականը կ «Սորհրդային Հայաստանի մէջ ընկ յին հարցը», կ'ամփոփէ խմբակին հանուր ղրոյթները եւ ուղղութիւնն Այդ գրութիւնը իրրեւ առանձին յ ուած՝ ծախու էր ասկէ երկու ամ ռաջ, եւ անոր ընթերցումով է որ բաղարձայ խմբակին վերլուծական ղոդութեան: Անկէ ետք կու գայ կառուցումը սահմանելու փորձ մը նպատակուած յօդուածը (էջ 15 – 33), Սորհրդային Միութեան ներկայ իր նութիւնը կը վերլուծէ ընդհանուր ով, եւ Հայաստանին ու պալթեան կիրներուն հակիրճ յղումներով: չուշտ՝ բիւրոկրատական վարչակարգ րու ներքին մեքենականութիւնը ղարանելու կիրառական մեթոտ մըն կը փնտռուի հոս, համապատասխան ցականութեան մը կիրարկումով, որ Հայաստանեան պայքարն ալ կը տուի իր պարտադրեալ համապիրին Երրորդ յօդուածը՝ «Թունաւորուած րախտ մը» (էջ 34 – 43) լուսագրումով կը համադրէ Հայաստանի բնական կացութիւնը, օդի, ջուրերու հողերու ապականութեան սպառնացիկ վիճակը կը նկարագրէ, պատճառներու վրայ հետեւելով, որոնց մեծ մասը ծանօթ էր մեզի, բայց որ համադրական ներկայացումը, ու համոզիչ, ապարդիւն բանադրանքն աւելի կը սարսափեցնէ ընթերցողը: Պէտք է ըսել որ աղէտէն ետքը՝ սպասելու մեր կարողութիւններն ալ որոշ սահմանի մը հասան: Չորրորդ յօդուածը՝ «Սկզբնաւորութենէն մինչեւ Գարունը» (էջ 44 – 64) դէպքերու պատմական վերատեղծման փորձ մըն է: Ջնարութեան կը գտնուին քանի մը փաստաթուղթեր, եւ խմբակին արտասահմանեան թռուցիկները Դեկտեմբերի ընթացքին: Ցատակ է՝ հանդիսին մէջ պարփակուած վերլուծումները պէտք ունին զարգացնելու, վիճարկումի ենթարկուելու, կաճառութեան բովէն անցնելու: Կատարածս հոս՝ համաբաժանումն է փորձ մըն էր, ո՛չ աւելի:

Մարտ 29, – 1989, – Թ 3

ԲԱՑԱՌԻԿ ԱՐՁԱԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԳՈՒՆԱՅԻ ՄԱՐԶԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԵԻ ԵՎ ՂՎԱՇԱՄՈՒՏՈՒՄ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԲ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳՈՒՆԱՅԻ ՄԱՐԶԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԵԻ ԵՎ ՂՎԱՇԱՄՈՒՏՈՒՄ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԲ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

ԳՈՒՆԱՅԻ ՄԱՐԶԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԵԻ ԵՎ ՂՎԱՇԱՄՈՒՏՈՒՄ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԲ

ԲԱՑԱՌԻԿ ԱՐՁԱԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳՈՒՆԱՅԻ ՄԱՐԶԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԵԻ ԵՎ ՂՎԱՇԱՄՈՒՏՈՒՄ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԲ

(Շար· Ա· Էջէն)

արկուքիւնները աւելի կը խստացնեն զործադուլի եւ զանազան ձեւի բողոք – ներու իրենց չարժումը: «Ողջմտութիւն» որակեցին սենոիքանները, ինչ որ կառա– վարութիւնը առաջարկեց (30 Ֆր·, մինչ կը պահանջուէր՝ 1000 Ֆրանք···): Գոր– ծադուլի ծանր չարժումը եթէ չքաւէ եւ մինչեւ երկու չաբաթ կառավարութիւնը ելք մը չզտնէ, կը նախատեսուի երթ մը Փարիզի վրայ:

ՊԷՅՐՈՒԹի մէջ, կացութիւնը չատ ծանր է եւ զօրավար Ասւն վճռած է կըռ– ուիլ, մինչ մահ, ինչպէս յայտարարեց, երկրէն վերջնապէս քշելու համար սու– րիական բանակը: Կռիւները կը չարու– նակուին քրիստոնեայ իր ուժերուն եւ սուրիական զօրքին միջեւ, որու կ'օժան– դակեն Վալիտ Ճումպլաթի սիւրզիները: Զոհեր կան:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՑ Քոսովօ դաւառին մէջ, լուսարձել հասատատուեցաւ, որով – հետեւ բախումները սաստկացած էին առջի օր: Թանիուկ պաչտօնական գոր – ծակալութեան համաձայն ալպանացի մեծամասնութեան ազգայնական յոյզե– րուն հետեւանքով, երկու ոստիկան ըս– պաննուած է:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Ալիս Պէսքճեան իր հօր եւ մօր՝ Պետրոս եւ Ազնիւ Արքենեանի յիշատակին 500 Ֆր· կը նուիրէ «Յառաջ»ին

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ
ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Տարեկան ձաշկը
եւ
Գրական մրցանակի յանձնում

ՎԵՀԱՆՈՑՇ ԹԵՓԵՒԱՆի
«Նշանագիր» հատորին

Ապրիլ 9, կիրակի, ժամը 13–ին:

«Pizza Oskian» ճաչարանը
139, rue Saint-Honoré, 75001 Paris
métro : Louvre

Գեղարուեստական բաժին:

Մասնակցութիւն՝ 150 Ֆր·:

Տեղերը ապահովելու համար՝ հեռաձայնել· –
48 78 16 21 *եւ* 48 22 95 06
Թիւերուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊԱԿԻ

Դաւիթեան ընտանիքը իրենց սանին՝ Արա Սերոբեանի մահուան առթիւ, փո– խան ծաղիկի 500 Ֆր· կը նուիրեն Ս·Օ·Ս· Արմէնիի:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Սէն – Ժերմի Ջ· Շանթ մասնաճիւղի ընկերուհիները խորին ցա– ւակցութիւնները կը յայտնեն Տէր եւ Տի– կին Վարդան Հաճիվարդանեանի եւ զա– ւակներուն, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարա– պետեանին եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տի– կին Անդի Զիլէքեանի եւ զաւկին եւ հա– մայն ընտանեկան պարագաներուն իրենց մօր, մեծ – մօր եւ ազգականին՝

ԱՐՇԱԼՈՑՍ ՀԱՃԻՎԱՐԴԱՆԵԱՆի

մահուան առթիւ:

Հանգուցեալը մասնաճիւղին վաղեմի անդամուհի էր:

Այս առթիւ փոխան ծաղկեպսակի՝ կը նուիրէ Ս· Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ 200 Ֆր·:

Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Յարութիւն Տէրոյեանի *մահուան քա– ռասունքին առթիւ· – Օր· Ռ· Կառնեան 500, Տէրոյեան ընտանիք 250, Վահրամ Ճառայեան և Կարօ Յովսէփեան 150–ական Ֆրանք, Ալպէռ Պօղոսեան 400, Թիւրայր Շալճեան, Թիւֆէկեան ընտանիք, Սար– գիս Գուլումճեան, Փարիզ Ամատունեան 100–ական Ֆր·:*

Թագուհի Սուքիասեանի *մահուան Ա· տարելիցին առթիւ· — Կարօ Յով – սէփեան, Վահան Յակոբեան, Ամրաքի Գուլումճեան, Զաքարեան ընտանիք 100– ական Ֆր·, Փարիզ Ամատունեան, Կոթիէ ընտանիք եւ Ժ· Ամատունեան 50–ական Ֆրանք:*

L'UNION CULTURELLE FRANÇAISE
DES ARMENIENS DE FRANCE
— U.C.F.A.F. —
Section d'Asnières, Bois-Colombes, Colombes

présente

« LE ROI NU »

AU PROFIT DES VICTIMES
DU SEISME D'ARMENIE

Une nouvelle comédie musicale pour petits et grands d'après la pièce de SCHWARTZ tirée des contes d'ANDERSEN.

Adaptation, mise en scène, paroles et musique
NAREK DOURIAN

avec pour la première fois en France
RAFFY KOTANDJIAN
acteur vedette du Théâtre Dramatique d'Erevan

venu spécialement pour quelques représentations exceptionnelles

Dimanche 2 avril à 16 heures précises
(ouverture des portes à 15h30)

Salle Municipale Jean Renoir
35, rue du Général Leclerc
Villa des Aubépines
(tout près de la gare de Bois-Colombes)

Prix des places :
150 Frs, 100 Frs et 50 Frs. pour les enfants

Réservation des billets :
Daniel DJIZMEDJIAN — 47 - 81 - 09 - 72
et auprès des membres de l'U.C.F.A.F.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մաս– նաճիւղը կազմակերպած է չարժապատ– կերի ցուցադրութիւն մը «Սիրոյ խոս– տումը», Կիրակի, Ապրիլ 9, Պօմոնի Ե– կեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

ՃՇԴՈՒՄ·–

«Յառաջ»ի այսօրուան թիւին Բ. էջին, Մարկ· Նշանեանի յօդուածին մէջ Socia– lisme et Barbarie պէտք է ըլլայ՝ Socia– lisme OU Barbarie:

La Maison de la Culture Arménienne et la Croix Bleue Arménienne d'Issy-les-Moulineaux

organisent le Vendredi 31 Mars
à 20 heures

Un

Dîner - Débat

animé par

M. AGOPIAN, *architecte*
Le Docteur KEZIRIAN
M. MUTAFIAN, *historien*

sur le thème :
«L'AVENIR DE L'ARMENIE»

45, rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉի Փարիզի «Ա· Թադէո– եան» մասնաճիւղի վարչութիւնը անդա– մական ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամու– հիները Շաբաթ, Ապրիլ 1, ժամը 16–ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Ժողովի օրա– կարգէն յետոյ տեղի կ'ունենայ «Ճա– րէկ»ի մրցում: Կը խնդրուի մասնաճիւղ– չնորհալի խաչուհիներէն ներկայանալ իրենց ձեռքով պատրաստուած համեղ «Ճա– րէկ»ով: Լաւագոյններուն մրցանակ կը– տրուի:

***

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉի Անթիէր – Պուա – Գոլոմ– եւ Արժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Երկուշաբթի, Ապրիլ 3–ին, ժամը 20·30–ին:
CENTRE ADMINISTRATIF ET SOCIAL
16, place de l'Hôtel de Ville
ASNIERES

ՆԱՀԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Հայ Աբենոյչներու պարահան– երեկոյթը Մայիս 6–ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Ս· Մարիամ – Աստուածածին Ե– կեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհա– կալութեամբ առացած է հետեւեալ նուի– րատուութիւնները, փոխան ծաղիկի Օնիկ Նալպանտեանի մահուան առիթով:

Տիկին Նոյեմի Սօմունեան 300, Տէր եւ Տիկին Մխչէլ Էթիէն, Տէր եւ Տիկին Ալէք Պրանոն, Պր· Ռոնէ Մանուէլ եւ ընտա– նիք 100–ական Ֆր·, Պր· Ժորժ Օնասեան 500 Ֆր·, Տիկին Սօֆի Ակոբսեան 300, Տէր եւ Տիկին Պերճ Ակոբեան 1000 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Յանթէմուրեան 500 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Սայրին, Տէր եւ Տիկին Ժան Թիւթիւնճեան 500, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Շամոյեան 250 Ֆր· Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սայրին 250 Ֆր·, Պր· Սերանտուբ 300 Ֆր·, Պր· Տիգրան Յան– թէմուրեան 400 Ֆր·, Պր· Տիգրան Յան– թէմուրեան, Տէր եւ Տիկին Յանթէմուր– եան (Քաչան) 200–ական Ֆր· Սողոմո– կոլբիևարի մահուան առիթով:

***

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Ա· Թադէոս– եան մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ առացած է՝ 200–ական Ֆր· Տիկին Աս– հիւ Սանոսեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Յան– թէմուրեանէ:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

POUR TOI, ARMÉNIE
RAPPEL DES ADRESSES
POUR L'AIDE A L'ARMENIE

AZNAVOUR POUR L'ARMENIE
76-78, ave. des Champs-Elysées
75008 PARIS

***

S.O.S. - ARMENIE
15, rue Jean Goujon, 75008 PARIS

***

C. B. A. F.
OPERATION ARMENIE
17, rue Bleue, 75009 PARIS

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

La Croix Bleue des Arméniens de France recrute, pour sa colonie de Bellefontaine, séjours de Juillet et Août 1989 :

— directeurs-adjoints
— infirmiers
— intendants
— économes
— cuisiniers et aide-cuisiniers
— hommes d'entretien
(avec permis de conduire)
— moniteurs diplômés BAFA
(pour ces derniers, candidatures à adresser avant le 31 mars 89).

***

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche, pour ses camps itinérants (juillet et août), directeurs diplômés et directeurs-adjoints.

Candidatures à envoyer à l'adresse suivante :
C.B.A.F.—17, rue Bleue — 75009 Paris

ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ԵՆ

Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ գրախա– նութէն կարելի է հայթայթել՝

1·– Հայկական Սովետական Հանրա– պետարանի Թիւ 4, 9, 10 հատորները:

2·– Հայկազեան Լեզուի Նոր Բառգիրքը Ա· եւ Բ· հատորներով:

3·– Գիրք Անճանաչներու, հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով՝ Գարեգին վրդ· Պեքճեանի:

Eglise Arménienne Apostolique
Serpotz Tarkmantchatz
339, ave. du Prado — 13008 Marseille

VENTE DE TIMBRES
au profit
des sinistrés du séisme survenu en ARMÉNIE

La série de 3 valeurs	30 frs.
La feuille complète de 9 séries	270 frs.

En vente chez :

■ A.A.A.S. : 77, rue Lafayette, Paris 9e
Tél. : 48. 78. 02. 99

■ A.A.A.S. : Maison de retraite de Montmorency, 44-50, ave. du Gal. de Gaulle
Tél. : 39. 83. 20. 67

■ A.A.A.S. : Maison de retraite de Gonesse, 7, rue de l'Eglantier
Tél. : 39. 85. 24. 24

■ A.A.A.S. : Le Home Arménien de St. Raphaël, 104, ave. Maréchal Lyautey
Tél. : (16) 94. 95. 00 .30

■ YAN'S CLUB : 5, ave. Reille, Paris 14e
Tél. : 45. 89. 20. 48

■ LE PACHA : 9, rue du Gal. Leclerc St. Gratien Tél. : 34. 12. 33. 66

■ AREVDOUR : 70, rue Jean Jaurès Arnouville-lès-Gonesse

■ TORREFACTION : 57,rue Jean Jaurès Arnouville-lès-Gonesse

■ BRICOFER : 9, rue du Gal. Leclerc St. Gratien

■ Mme NADIA FER : 55, rue Félix Faure Enghien Tél. : 34. 12. 33. 66 (14 - 31)

■ KODJABEKIAN : 538, ave. du Gal. de Gaulle, Clamart.

APROCIF
Association pour la Promotion de la Culture Ivoirienne en France
organise
sous le haut patronage de
Monsieur NUNGESSER
Maire de Nogent-sur-Marne
et sous le parrainage de
Monsieur CHARLES AZNAVOUR

UN GALA
DE SOLIDARITE
afro-antillais
POUR L'ARMENIE

Le Samedi 1er Avril
de 21h à l'aube
au *Pavillon Baltard*
12, avenue Victor Hugo
à Nogent-sur-Marne

Location :
VIRGIN Megastore - Champs-Elysées,
3 FNAC — Renseignements: 42. 57. 09. 49.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 30
JEUDI
30 MARS
1989

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel. . 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.981
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
64e ANNEE — No 16.981

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՐՏՈՒԱԾ ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿՐՆԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԶՐԿՈՒԻԼ

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ «ՎՏԱՆԳՆԵՐԸ»

Կուսակցական ղեկավարները կրնան երբեմն խորհրդածել, դասեր քաղել մանաւանդ ժողովրդավարութեան չնորհած այս փորձառութենէն: Բացառութիւնները մէկ կողմ դնելով, պարզ է որ խորհրդային քաղաքացին ընդհանրապէս մերժեց իր քուէն տալ Նոմէնկլատուրայի թեկնածուին, ու երբ ան առանձին էր ընտրական իր չրջանին մէջ, չվարանեցաւ խակ պիծ մը քաշելէ անունին վրայ: Ամէն պարագայի մէջ, ԵԿԿին խորհրդանիշը պիտի մնայ խորհրդային յեղաշրջումի մը: Թէեւ ցարդ կանխահաս է որեւէ մեկնաբանութիւն, քանի արդիւնքները վերջնական չեն եւ բազմաթիւ չրջաններու մէջ թեկնածուները համեմատականի մը նայած են եւ հարկ է սպասել, երկրորդ չրջանի մը: Այսպէս պէտք է եղած ըլլայ նաեւ Հայաստանի մէջ, որու մասին, ի դէպ, լուրեր կարելի չէ գտնել մամուլին մէջ, նոյնիսկ երբ թղթակիցները, ինչպէս Պերնար Կէթթա կամ Տընի Լըկըա քանի մը ամիսէ ի վեր Հայաստանի կացութեան, եւ հետեւած են բոլոր իրադարձութեանց ալիքի քան տարի մըն է: Երեւանի մէջ խակ լուրեր չկան եւ հարկ է սպասել: Մանաւանդ լուրի մը համաձայն, որ կը վերաբերի ընտրական 394–րդ (Զէյթունի) չրջանին, արդիւնքները համեմատականի ձգած են թեկնածուները եւ կարէն Սիմոնեան չէ ընտրուած, 50% ստացած չըլլալով: Իրեն հետ թեկնածու էին՝ Հերչեայ Յովհաննիսեան (Գրողներու Միութեան նախագահ), Եուրա Բարոյեան, Սուսաննա Գալստեան, Լեւոն Յասարեան: Ուրեմն, նոր ընտրութիւն պէտք է կատարուի Ապրիլ 9–ին:

Պահպանողականներու պարտութիւնը կրնայ նաեւ հետեւանքներ ունենալ, քանի որ Գերասիմով յայտարարեց թէ պարտուած թեկնածուները կրնան կորնչցնել իրենց պաշտօնները: Ցատկանշական քաղաքն է նաեւ, այս առընչութեամբ, Խորհրդային Միութեան Բ. քաղաքը՝ Լենինգրադ, ուր համայնավար ամբողջ ղեկավարութիւնը չնչուած է, ներառեալ չրջանի կուսակցապետը, որ Պոլիտբիւրոյի ալ փոխ–անդամ է: Սոլովիեւի այս պարտութիւնը առաջինը կը նկատուի, անճնական դեմքի վրայ, քարձրաստիճան անճնաւորութեան մը:

Պալթեան Հանրապետութիւններու մէջ, ազգայնական թեկնածուներու յաղթակը այլեւս տեղ չի ձգեր որեւէ մեկնաբանութեան: Լիտուանիոյ մէջ, ազգային Սայուտիս չարժումի 39 թեկնածուներուն 31–ը ընտրուած են, մինչ կուսակցական երեք բարձրաստիճան անճնաւորութիւններ պարտուած են: Նոյն ձգտումը երեւան ելած է Լատվիա եւ Էստոնիա:

Դեռ հարկ է սպասել, մանաւանդ Հայաստանի (42 երեսփոխան) արդիւնքները, որոնք այլապէս չահեկան են մեզի համար:

«LA VIE»:

ARMENIE: 500.000 vies à reconstruire

Այս այնքան դիպուկ խորագրին ներքեւ է որ Լա Վի (այժմէականութեան քրիստոնեայ չարաթաթերթ, որու նախկին անունն էր՝ Լա Վի Քաթոլիք) իր վերջին թիւին մէջ – Մարտ 23 / 29) – տասը էջ կը նուիրէ Հայաստանի, գեղեցիկ, տպաւորիչ, բայց նաեւ ցաւցնող նկարներով ճոխացած յօդուածով մը, զոր ստորագրած են Տընիզ կօ եւ Քրիսթիան Պուասօ – Շիքալ: Թերթին կողքն ալ կը ներկայացնէ հայկական մանրանկարչութեան էջ մը՝, առնուած՝ Մատենադարանէն:

Սպիտակ, Լենինական, չրջապատող 30 դիւղերը ու «առանց սահմանադլուխի երիտասարդներու» օժանդակութիւնը որ պիտի չարունակուի մինչեւ Մայիսի վերջ նուէրը կը կազմեն այս թղթակցութեան, որու աւելի երկար վերնագրանունքը յետեւեալն է:

Միթերան Արաֆաթը պիտի ընդունի, Փարիզ, մինչեւ տարւոյն վերջ: Այս լուրը մեծ վրդովում պատճառած է Իսրայէլ, ուր պաշտօնական զեկոյցով մը նախարարապետութիւնը իր յուսախաբութիւնը կը յայտնէ եւ նման հանդիպում մըն ալ հակասական կը գտնէ Ֆրանսայի ցարդ տուած երաչխիքներուն հետ:

Քոսովայի մէջ 21 մեռեալ կայ բախումներուն իրբեւ հետեւանք եւ վախ կայ որ մեծամասնութիւն կազմող Ալպանացիները պիտի նպատամբութեան դիմեն:

Ելցինի հրաժարումը կը պահանջէ թուրք մամուլը, բաւարար չգտնելով կառավարութեան հրաժարումը: Ինք, ընդունելով հանդերձ պարտութիւնը եւ ժողովուրդին տուած ազդարարութիւնը, վճռած է մնալ, այն պատճառաբանու – թեամբ, թէ թաղապետական ընտրութիւնները են միայն: Մոնտ իսկ, իր օրուան քրոնիկին մէջ (Մարտ 29) կը չեշտէր թէ հաճոյք պատճառէ կամ ոչ Պ. Ելցինի, այդ ընտրութիւնները ազգային տարողութիւն ունին:

Քոմովայի մէջ 21 մեռեալ կայ բախումներուն իրբեւ հետեւանք եւ վախ կայ որ մեծամասնութիւն կազմող Ալպանացիները պիտի նպատամբութեան դիմեն:

Ելցինի հրաժարումը կը պահանջէ թուրք մամուլը, բաւարար չգտնելով կառավարութեան հրաժարումը: Ինք, ընդունելով հանդերձ պարտութիւնը եւ ժողովուրդին տուած ազդարարութիւնը, վճռած է մնալ, այն պատճառաբանու – թեամբ, թէ թաղապետական ընտրութիւնները են միայն: Մոնտ իսկ, իր օրուան քրոնիկին մէջ (Մարտ 29) կը չեշտէր թէ հաճոյք պատճառէ կամ ոչ Պ. Ելցինի, այդ ընտրութիւնները ազգային տարողութիւն ունին:

Քորսիքացի երեք ղեկաւար սենատորները անդրդուելի կը մնան եւ երեքշաբթի օր մերժեցին Ռոքարի հրաւէրը փոխադարձ երթալու նոր բանակցութիւններու համար: Կառավարութեան կողմէ Մ. Տիւրաֆուր խօսակից նշանակուեցաւ մինչ տեղւոյն վրայ մթնոլորտը չատ լարուած է: Ցուցարարներ կրակի տուին, Այաչիոյի կեդրոնը, եկամուտի եւ տուրքերու իրենց թուղթերը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Պէյրութի մէջ, երեքշաբթի իրիկուն զօրավար Աուն համաձայնած էր արարական լիկայի հրահանգին եւ հրաժարարի հրաման տուած էր իր զօրքին: Ու բնակչութիւնը հանդիսատ դիտեր մը անցուցած էր, բայց Չորեքշաբթի առաւու ռմբակոծութիւնները վերսկսած էին, որովհետեւ Սուրիա մերժած էր ընդառաջել հրադադարի հրահանգին: Պէյրութ, իր 14 տարիներու նման չունեցող պատերազմին, ամէնէն սեւ օրերը կ'ապրի 15 օրէ: Տուժողը՝ բնակչութիւնն է, քանի բուն նպատակը սարսափի ենթարկել է քաղաքացին, որ կրկին կը փախի, ուր որ կըրնայ, եթէ հանդիսատ անկիւն մնացած է երկրին մէջ: Այս անգամ կ'երթան դէպի հարաւ, իսրայէլեան պաշտպանութիւն փնտռելով:

Միթերան Արաֆաթը պիտի ընդունի, Փարիզ, մինչեւ տարւոյն վերջ: Այս լուրը մեծ վրդովում պատճառած է Իսրայէլ, ուր պաշտօնական զեկոյցով մը նախարարապետութիւնը իր յուսախաբութիւնը կը յայտնէ եւ նման հանդիպում մըն ալ հակասական կը գտնէ Ֆրանսայի ցարդ տուած երաչխիքներուն հետ:

Քոսովայի մէջ 21 մեռեալ կայ բախումներուն իրբեւ հետեւանք եւ վախ կայ որ մեծամասնութիւն կազմող Ալպանացիները պիտի նպատամբութեան դիմեն:

Ելցինի հրաժարումը կը պահանջէ թուրք մամուլը, բաւարար չգտնելով կառավարութեան հրաժարումը: Ինք, ընդունելով հանդերձ պարտութիւնը եւ ժողովուրդին տուած ազդարարութիւնը, վճռած է մնալ, այն պատճառաբանու – թեամբ, թէ թաղապետական ընտրութիւնները են միայն: Մոնտ իսկ, իր օրուան քրոնիկին մէջ (Մարտ 29) կը չեշտէր թէ հաճոյք պատճառէ կամ ոչ Պ. Ելցինի, այդ ընտրութիւնները ազգային տարողութիւն ունին:

Քորսիքացի երեք ղեկաւար սենատորները անդրդուելի կը մնան եւ երեքշաբթի օր մերժեցին Ռոքարի հրաւէրը փոխադարձ երթալու նոր բանակցութիւններու համար: Կառավարութեան կողմէ Մ. Տիւրաֆուր խօսակից նշանակուեցաւ մինչ տեղւոյն վրայ մթնոլորտը չատ լարուած է: Ցուցարարներ կրակի տուին, Այաչիոյի կեդրոնը, եկամուտի եւ տուրքերու իրենց թուղթերը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՄԻՐԶՈՑԵԱՆ ԵՒ ՋՈՒԼՖԱԼԱԿԵԱՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԷՋ

Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան հրաւէրով, Սէուլի Ողիմպիականին երկու հայ ախոյեանները, Օգէն Միրզոյեան եւ Լեւոն Ջուլֆալակեան Ֆրանսա կը գտնուին քանի մը օրէ ի վեր:

Կիրակի իրիկուն, Լիոնի մէջ մասնակցեցան Հ. Բ. Ը. Միութեան Ֆրանսայի միջ – մասնաճիւղային մարզական խաղերուն մրցանակաբաչխութեան եւ երկարօրէն ծափահարուեցան:

Այս առթիւ, «Ցառաջ» եւս հրապարակաւ գնահատուեցաւ իրրեւ մարզական լուրերու լայն տեղ տուող Ֆրանսահայ օրաթերթը:

Երկու հայ ախոյեանները Ֆրանսա կը մնան քանի մը օր եւս, եւ կ'այցելեն զանազան քաղաքներ, իրրեւ զբօսաշրջիկ:

Մասնաւոր դրութեամբ մը կուտանք յառաջիկային, մարզական խաղերուն արդիւնքները:

Վ. Մ.

⁂

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 52–ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆԸ

Մարտ 26–ի հանդիպումներուն, Խարկովի մէջ, Արարատ Հաւասար (0 – 0) արդիւնք արձանագրեց Մեսալիստի հետ:

Ընդհանուր դասաւորման մէջ, Արարատ 7–րդ է 3 կէտով:

⁂

ՓՈՒԹՊՈԼ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆԵՐ

Հայաստանեան թերթերու մէջ, յաճախ կարելի է հանդիպիլ այլապէս կենսական լուրերու, բայց, հարկ է թերթին բոլոր անկիւնները լաւ պրպտել, ու ապա, ի հարկին, մեկնաբանութիւններ ու հետեւութիւններ ընել: Այսպէս է որ, օրինակ «Ձինուորական պարէտութեան» մէկ հաղորդումէն կը տեղեկանանք որ Մարտ 11–ին «Արարատ» – «Դինամօ Մինսկ» փութպոլի խաղէն յետոյ «մի խումբ հաղաֆացիներ, հիմնականում դեռահաս – ներ, չարտօնուած երթ ու ելոյթ կատարին Մարշալ Բաղրամեանի պողոտայով, որի ընթացքում իրենց պահեցին սանձարձակ», խախտելով քաղաքին երթեւեկութիւնը: Ոստիկանութիւնը միջամտած է ու «առաւել ակտիւ հրահրիչները կալանուած են»: Անոնցմէ մէկուն անունն է՝ Արթիւր Զաւէնի Պատուականեան:

Ըստ հաղորդումին, վերջին երկու շաբթուան դէպքերը կը վկայեն, որ «անպատասխանատու» անձեր մտադիր են խանգարել քաղաքին կեանքը: Ինչպէ՞ս. «անցկացնելով չարտօնուած միջոցառումներ, օգտագործելով կրքեր բորբոքող լոզունգներ ու կոչեր: Նրանք ընդհարում – ներ են հրահրում իրաւակարգի ուժերի հետ, փորձելով ապակայունացնել իրադրութիւնը»: (Մեր ստացած լուրերուն համաձայն պարզուած պատառաններուն վրայ կոչ կ'ըլլար «Ղարաբաղ Կոմիտէ»ի անդամներուն ազատ արձակման, Արցախի հարցին արդար լուծման):

Ու կը յաջորդեն սպառնալիքներ: Կ'աղդարարուի որ ցոյցերու կրկնութեան պարագային կը դիմուի այլ միջոցներու, «մասնաւորապէս սահմանափակումներ կը դրուեն երեւանում զանգուածային մարզական միջոցառումների ացկացման վրայ», իսկ «Արարատ»ի հանդիպումները տեղի կ'ունենան չեզոք դաշտի վրայ:

Արձագանգը արագ է, երկու օր յետոյ Հայաստանի մարզական թերթին մէջ իրենց ակումբին ապագայով մտահոգ «Արարատ»ի խումբ մը վետերաններու խմբագրութեան ղրկած մէկ նամակը լոյս կը տեսնէ, ուր կ'ըսուի թէ «խումբ մը դեռահասներ «Արարատ»ի յաղթանակը ոգեշնչելու նշել տարօրինակ ձեւով՝ աղմուկ – աղաղակով անցնելով երեւանի փողոցներով»: Նամակին մէջ մտահոգութիւն կը յայտնուի նաեւ որ «Արարատ»ը կրնայ զրկուիլ ախոյեանութեան յետագայ խաղերը «Հրազդան» մարզադաշտը խաղալու իրաւունքէն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ՝ ԳՐԱԳԷՍ ՎԱՐԴԱՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

Յաւուր խմացանք, որ Երեւանի իր բնակարանին մէջ, աւագ Ուրբաթ, Մարտ 24–ին, իր մահկանացուն կնքած է Վարդան Գրիգորեան, յետ անողոք հիւանդութեան:

Ողբացեալը, իր այդ անողոք հիւանդութեան իսկ պատճառով, Փարիզ փոխադրուած էր 1988 Ապրիլի վերջ, չնորհիւ Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան հոգածութեան եւ մինչեւ իր վերադարձը, Նոյեմբերի վերջ, կը խնամուէր Քրէթէյլի Անրի Մոնտոր հիւանդանոցը, ուր մասնագէտ ձեռնհաս բժիշկներ ջանք չխնայեցին փրկելու համար տարաբախտ դրագէտը, բայց հիւանդութիւնը այնքան յառաջացած էր արդէն, որ մեծ յոյս չկար որ ամէնէն ազդու խնամքներն իսկ դրական արդիւնք տային:

Ծնած էր 1950–ին, Երեւան: 1973–ին աւարտած տեղւոյն Համալսարանի պատմութեան Ֆաքիւլթէն: 1971 – 1985–ի չրջանը աշխատած է Հայկական սովետական Հանրագիտարանի խմբագրութեան մէջ: Ապա, հետեւած է Մոսկուայի Մ. Գորկիի դրականութեան հիմնարկի բարձրագոյն դասընթացքներուն: Իր գլխաւոր գործերն են.– «Ցաւերժական վերադարձ», պատմավէպ (1981), «Դար կորսուեան», պատմավէպ (1985): Փարիզ, հիւանդանոցն էր, երբ Երեւանէն կը հասնէր իր վերջին գործը՝ «Մանեայ այրք» (1988): Այս գործերու մասին արտայայտուած էր «Ցառաջ միտք եւ արուեստ»ի (Ցունուար 1989) տեսակցութեան ընթացքին եւ բացատրած պատմավէպի սեռի իր ընտրութիւնը եւ չեշտած այդ ասպնչութեամբ.– «Անհնար է առանց պատմական օրինակի ու փորձի, նիշդ գնահատել ներկան ու գալիքը: Այսինքն, պատմավէպի սեռը ընտրելու պատճառը, ներկան՝ պատմական անցեալով, արդէն եղածով եւ անվիճելի գնահատական ստացածով բացայայտելու ձգտումս էր»:

Ու այս նոյն տեսակցութեան աւարտին, կը խոստովանէր նաեւ թէ ծրագրեր ունի՝ «գրել ժամանակակից թեմայով վէպ, արտայայտելով վերջին տասնամեակների եւ այսօրուայ Հայաստանի կեանքը: Իմ նախորդ բոլոր վէպերը ծրնունդ էին ժխտումից, այս նորը կարծես ծնունդ է հաստատման ձգտումով: Պատկերացնում եմ անելիքիս դժուարութիւնը, բայց պէտք է անեմ»:

Վարդան Գրիգորեան չկրցաւ գրել այս մեկը, նախախնամութիւնը տարբեր որոշած էր, բայց լաւ է որ մինչեւ վերջը ծրագրեր կազմեց, ու հաւատաց թէ կայ՝ վաղը, այլապէս հիւանդութենէն անդին, կեանքն իսկ անողոք կը դառնայ:

Վարդան Գրիգորեանի թաղումը կատարուեցաւ Երեւան, Երկուշաբթի, Մարտ 27–ին, Մեռելոցի օրը:

Մեր ցաւակցութիւնները իր ծնողքին, ու մանաւանդ իր զրագէտ եղբօր՝ Վահագն Գրիգորեանի, որ անսպառ ոգիով ու զուրգուրանքով, իր ամէնօրեայ ներկայութեամբ մինչեւ վերջը փորձեց թեւեցնել եղբօրը տառապանքը:

Ամերիկեան մտահոգութիւններ

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

«Ինքզինքընկերընել Հերբլտ – Թրիպիւն»ի Մարտ 22–ի թիւը երկու յօդուած կը յատկացնէ թրքական հարցերու եւ անոնց կապերուն՝ Ամերիկայի եւ Եւրոպայի զանազան մտահոգութիւններուն հետ:

Յօդուածներէն մէկուն հեղինակն է Տէյվիտ Իկնէյշըս, ծանօթ թղթակից, Ամերիկայի մայրաքաղաք Ուաշինկթընին տիրապետող «Ուաշինկթըն Փոսթ» թերթին: Միւսին հեղինակն է Տոմինիք Մոյսի, որ կը վարէ «Ինսթիթիւթ Ֆրանսէ տէ Ռըլասիոն Ինթէրնասիոնալ» հաստատութիւնը: Զարմանալի չէ ուրեմն որ մէկը կ'ընդգծէ ամերիկեան մտահոգութիւնները, միւսը՝ եւրոպական: Կ'արժէ ամփոփել զանոնք, միաժամանակ՝ տեղւորել, արեւմտեան աւելի լայն մտահոգութիւններու չրջանակին մէջ: Նման պարագաներու, կենսական է վերլուծել այն կէտ – թաքուն, կէտ – բացայայտ ենթադրութիւնները, որոնք կը հիմնաւորեն Արեւմուտքի զանազան հաստատութիւններու քաղաքական մտածումը եւ աշխարհխմբագրութիւնը, 1989–ի սկիզբը:

Ինչպէս միշտ, «քաղաքականը» ունի երկու շատ կարեւոր ծալքեր, – անտեսականը եւ զինուորականը: Վերջին տասնամեակներուն, նման ուսանդական հարցերու կողքին երբեմն կ'աւելնան այլ, ընկերային մտահոգութիւններ, – կրօնքի, փոքրամասնութիւններու, մշակոյթի, էթնիքական տարբերու հետ կապ ունեցող հարցեր:

Ամերիկան այսօր Պետութիւն մըն է, որուն ինքնավստահութիւնը արագօրէն կը քայքայուի, տեղի կուտայ մտահոգութեան, մանաւանդ հիմա որ Ռեկընի թըմբրեցուիչ եւ հանդստացուիչ ելոյթները վերացան հեռատեսիլէն: Անոր ելոյթները «Քուն եկի'ր, Բալա»ի ազդեցութիւնը ունեցան, ութ տարի ամբողջ, ոչ միայն ժողովուրդին վրայ, այլ՝ նաեւ, որոշ չափով, ընտրանիին վրայ: Այժմ, արթնացած, անոնք կը տեսնեն աշխարհ մը՝ որ շատ արագ կը փոխուի, եւ որուն մէջ իրենց դիրքը նոյնքան յստակ եւ ապահով չէ, որքան՝ անցեալին:

Նախ, տնտեսականին հանդէպ, Ամերիկա ունի երկու մեծ մտահոգութիւն – Ճափոնն եւ Հասարակաց Շուկան:

«Ճափոն» բառը միայն այդ տնտեսական հզօր միաւորին չհակնարկեր, այլ՝ Ասիոյ զանազան երկիրներու, – Քորէա, Թայուան, Սինկափուր, Հոնկ – Քոնկ, որոնք կը մրցին Ամերիկայի հետ, եւ յաճախ կը յաղթեն անոր, թէ՛ արտաքին, թէ՛ ներքին շուկաներու մէջ, եւ որոնք ներկայիս Քալիֆորնիոյ մէջ այնքա՛ն կալուած եւ ճարտարարուեստ դնած են որ Ամերիկային սկսած է ինքզինքը իր տան մէջ վարձակալ զգալ:

Հասարակաց Շուկան աւելի դանդաղօրէն զարգացող սպառնալիք մը կը ներկայացնէ Ամերիկայի տնտեսութեան եւ ինքնավստահութեան, սակայն օրէ – օր աւելի կը մտածեն անոր մասին ալ: Ձի՛չդ է որ ընդհանրապէս Ամերիկացին աւելի հանդիսատ կը զգայ ինքզինքը Եւրոպացիին հետ, քան՝ Ճափոնցիին, – լեզուները աւելի ծանօթ են, պատմական կապեր կան, նո՛յն սպիտակ ցեղն են Եւրոպացիք: Բայց եւ այնպէս...: Ամերիկեան թերթերը յաճախ կը հրատարակեն յօդուածներ, որոնք հանրութեան կը յիշեցնեն թէ Հասարակաց Շուկան, 1998–ի Յունուար 1ին, 300 միլիոն բնակիչով, ուրեմն՝ նոյն թիւով ապրանք սպառող անձով օժտուած չուկայ մը պիտի ըլլայ, ուր ամերիկեան ապրանքը դիւրութեամբ չի կրնար ծախուիլ: Ցեւոյ (թող չվիրաւորուին Ֆրանսայի ընթերցողները) Ամերիկան ամէնէն աւելի կը վախնայ Արեւմտեան Գերմանիոյ ապրանքէն եւ տնտեսական հարպկութենէն: Այսօր, Ամերիկայի, նաեւ Գանատայի մէջ, անոնց Ընկերութիւնները կը մրցին տեղացիներուն հետ եւ յաճախ կը յաղթեն, կը նուաճեն չուկան:

Տնտեսական երրորդ մեծ մտահոգութիւն մը կը ներկայացնէ ուրկէն ապագային ներկայացնել քարիւղ արտադրող երկիրներու միութիւնը, որ գոնէ առ վայրկեանին այնքան ալ լուրջի չառնուիր:

Տնտեսական մտահոգութիւնը կարելի չէ անջատել, անշուշտ, զինուորականէն եւ ուրեմն քաղաքականէն: Հոն, ուր կայ զօրաւոր եւ արդիական տնտեսութիւն, հոն կ'ըլլայ զօրաւոր բանակ, եւ քաղաքական ուժ: Ձի՛չդ այդ սկզբունքն է՝ որուն ծանօթ է Սորվրդային Միութիւնն ալ, որ կը վիտակցի թէ իր տնտեսութեան ակարացումը (ժողովուրդը չարչարելէն անդին) կը նուազեցնէ իր զինուորական ուժը եւ քաղաքական վարկը:

Երկու օրինակ, ամերիկեան զինուորական տնտեսական մտահոգութիւններէ: Վերջերս, Ճափոնցիք ուզեցին արտօնութիւն ստանալ Ամերիկայէն, մեծ վճարումով զինելու զինուորական օդանաւ մը չինելու իրաւունքը: Ասոնք, առաջարկեցին ամերիկեան թեքնոլոժիով զինել իրենց օդուժը, եթէ իրենց երկրին մէջ չինեն ռազմական սուսառնակները: Նման արտօնութիւն կ'ենթադրէ որ Ճափոնցիները անպայման պիտի վարժուին նոր մեքենաներ, այս պարագային, օդանաւեր, չինելու: Պիտի չինեն աւելի՛ լաւ ու ծախեն աշխարհին, դրաւելով ամերիկեան Շուկան:

Արդ, անցեալին Ամերիկան կը տիրապետեր օդանաւի, մանաւանդ ռազմական օդանաւի չուկաներուն: Ներկայիս մտահոգ է արդէն, որովհետեւ Ֆրանսեւանդելիական երպիւսը սկսած է ճամբորդական օդանաւերու չուկային մէջ լուրջ մրցակից դառնալ, իսկ հիմա՝ Ճափոնցիք ալ կրնան ռազմական օդանաւերու ծերին մէջ նոյնը ընել: Արդիւնք, – ահազանգ մը, որ կ'ըսէ, պարզապէս, – ճգնաժամն է միլիառաւոր տոլար բերող չուկայի մը մէջ, իւ՛նչ ընել: Ճափոնցիներուն ծախե՛լ արտօնութիւն, մեր օդանաւերու փլան – ներէն օգտուելու թէ ոչ: Զօրացնե՞լ Խաղաղական Ովկիանոսին մէջ մեզի բարեկամ երկրի մը օդուժը, և դին՝ տնտեսական ստոյգ վնասի:

Ցատակօրէն, ինքնավստահութեան կորուստի մը նշան է այս մտահոգութիւնը, երբ Պետութիւն մը կը վարանի ապրանք ծախելու, քանզի կը մտածէ որ չատ խոշոր Պետութիւնը հինգ տարի ետք իրմէ՝ լաւ պիտի չինէ ու վաճառէ նոյն ապրանքը:

Օդանաւի պարագան օգտակար օրինակ մըն է, որովհետեւ ան «հանդոյց» մըն է, ուր տնտեսականը, քաղաքականը տէ զինուորականը իրարու կապուած են: Սակայն միակը չէ: Էլէկթրոնիք գործիքներու եւ համակարգիչ մեքենաներու պարագան ալ նո՛յնն է, իսկ ուրիշներ՝ նուազ չեչտուած ձեւով նման պարագաներ կը ներկայացնեն:

Մինչ Ամերիկա կը մտահոգուի Արեւմրտեան Եւրոպայի մէջ կազմաւորուող զօրաւոր չուկային, ան կը դիտէ նաեւ, որոշ անձկութեամբ մը, Արեւմտեան – Գերմանիոյ այսպէս – կոչուած «սիրաբանութիւնը», Արեւելեան – Եւրոպայի համայնավար Պետութիւններուն եւ Սորվրդային Միութեան հետ, – «սիրաբանութիւն», որ ունի պատմական, տնտեսական եւ քաղաքական հին ու նոր ծալքեր, որոնց հոս կարելի չէ անդրադառնալ մանրամասնօրէն:

Պատմական, քանզի 1871–էն ետք Գերմանիա տիրապետող պետութիւն էր Կեդրոնական Եւրոպայի մէջ, գերմանեբէնը՝ տիրապետող ընդհանուր հաղորդակցութեան լեզուն, գերման մշակոյթը՝ ամէնէն աւելի հրապուրիչ նկատողութիւնը:

Տնտեսական, քանի որ գերմանական ճարտարարուեստը մրցակից չունէր Արեւելեան – Եւրոպայի մէջ, չատ մը մարզերու մէջ: Այսօր ալ որոշ երկիրներ կը նախընտրեն գնել գերմանական մեքենաներ (Հունգարիա, Չեխոսլովաքիա), մինչ ուրիշներ ստիպուա՛ծ են այդպէս ընել (Լհհաստան), քանի որ Գերմանիա վերջինին խախուտ տնտեսութեան վարկ կուտայ (Էքէտի), այն պայմանաւ որ Գերմանիոյ լատրակ արտադրութիւննե – րը գնէ Լհհաստան, նախընտրաբար:

Ամերիկան նախ չի կրնար մրցիլ Արեւմրտեան – Գերմանիոյ հետ, այս չուկային մէջ, եւ աւելի՛ն, կը մտահոգուի, որովհետեւ կը տեսնէ որ Արեւմտեան – Գերմանիա սկսած է (ի՞նչ յանդգնութիւն) Ամերիկային եւ ՕԹԱՆ–էն (Ատլանտեան Ուխտէն) անկախ քաղաքականութիւն վարել՝ համայնավար Պետութիւններու հանդէպ:

Նման անկախ քաղաքականութիւն կ'ուենայ իր արճադանգը, զինուորական մարզին մէջ ալ: Ներկայիս, Արեւմտեան Գերմանիոյ պետական կազմին մէջ վան ազդեցիկ անձեր, որոնք կը նախընտրեն դանդաղեցնել կամ դադրեցնել սպառազինման անհեթեթ ընթացքը, Ամերիկայի նախընտրած ընթացքը, պատճառաբանելով որ, –

(ա) – Կորբաչով իրօք խաղաղութիւն կ'ուզէ:

(բ) – Եթէ չուզէ ալ, այնքան ալ սարսափազդու չէ խորհրդային հսկան, որ Աֆղանիստանի'ն անդամ չկրցաւ յաղթել:

(գ) – Իրենք, այսինքն՝ Արեւմտեան – Գերմանները, լաւ կը ճանչնան արեւելեան Եւրոպայի համայնավարները, ի մէջի այլոց անոնց բանակները, եւ վստահ են որ անոնք աւելի հաւանարար դասալի՛ք կ'ըլլան լուրջ պատերազմի մը ընթացքին քան կը ներխուժեն արեւմտեան Եւրոպա, իրը լրջօրէն սպառնացող բանակ:

Արեւմտեան Գերմանիա կը գտնուի զանազան երկընտրանքներու առջեւ: Մէկ կողմէն չուզեր չատ հեռանալ Ամերիկա – յէն, որ աւանդական «պաշտպան»ի մը դերը խաղացած է 1945–էն ի վեր, օրինակ՝ Պերլինի հարցին մէջ, եւ որ նաեւ հսկայ բաց չուկայ մըն է Արեւմտեան – Գերմանիոյ արտադրած ապրանքներուն համար: Ապա նաեւ ամէնէն մեծ անդամն է ՕԹԱՆ–ի: Միւս կողմէ, Արեւմտեան – Գերմանիոյ զինակալները վստահ են որ իրենք աւելի ճշդրտօրէն կը հասկնան իրենց վիճակը, Ֆրանսայի վիճակը, Հասարակաց Շուկայի տնտեսական եւ քաղաքական հարցերը, Սորվրդային Միութիւնը, եւայլն, քան՝ Ամերիկան: Տասրօրեակ վիճակ մը կայ, ուր ինքնավստահութիւնը եւ վարանումը միաժամանա՛կ կը տիրեն զինակալ դասակարգի մը հոգեբանութեան մէջ:

Այս երկուութիւնը կը բարդանայ, երբ Թուրքիոյ հարցը նկատի կ'առնուի, – Արեւմտեան Գերմանիոյ կողմէ, Հասարակաց Շուկայի միւս պետութիւններուն կողմէ, Ամերիկայի կողմէ:

Թուրքիա, ինչպէս ծանօթ է, ինքնի'ն երկուութիւններէ կը տառապի: Աթաթիւրքէն ի վեր, ասիական պետութիւն մըն է որ կ'ուզէ Եւրոպայի միանալ: Իսլամ տարրի տիրապետութեան տակ է երբեմն, կ'ուզէ ինքզինքը տեսնել, ցոյց տալ եւրոպական: Կ'ուզէ իր իսլամութիւնը գործածել, մօտենալու համար քարիւղ արտադրող արաբ եւ իրանեան չրջանակներուն, սակայն միաժամանակ իր զինակալ դասի աշխարհական մօտեցումը կ'ուզէ օգտագործել, մօտենալու համար «Քրիստոնեայ» Եւրոպայի:

Մինչդեռ, Արեւմտեան Եւրոպա Թուրքիան կը տեսնէ ուրիշ երկուութիւններու պրիսմակի մը միջէն, – մեծ երկիր է, ներկայիս 52 միլիոն բնակիչով, որ 2000 թուականին 7* միլիոն պիտի ըլլայ· ըստ որոշ վիճակագրական տուեալներու, ունի մեծ բանակ: Կրնայ լաւ չուկայ ըլլալ··· եթէ սպառելու համար պէտք եղած դրամը ունենայ եւ դնէ Հասարակաց Շուկայի կամ Ամերիկայի արտադրութիւնները: Եթէ իր բանակը լաւ զինուի, եւ եթէ Յոյներուն հետ կռիւ չբռնուի, կամ Քիւրտ չարդելով չզրաղուի, կրնայ պատնէշ մը նկատուիլ Սորվրդային Միութեան դէմ, եւ իրը այդ պատրուակ մը կուտայ Արեւմտեան Եւրոպայի եւ Ամերիկայի զինակալ դասին մէկ հատուածին գոնէ, որպէսզի նուազեցնեն իրենց մեծածախ բանակներու եւ զինուորներու թիւը: Պուլկարիոյ, այսինքն՝ կարմիր բանակներու թիկունքին զինուած «Մէհմէտճիկ» մը պահելը չա՞տ աւելի աժան կը նստի Արեւմուտքին, քան՝ ի՛ր իսկ զինուորները կանգնուն եւ ապառազէն պահելը:

Սակայն, ինչպէս 1987 Յունիս 18–ի Սթրազպուրկի որոշումը փաստեց, կան նաեւ պատճառներ (եւ 1987–էն ետք բազմացած է անոնց թիւը) Թուրքիայէն մը– տահոգուելու: Եթէ իրը չուկայ ու տրնտեսական գործօն, ապա նաեւ իրը զինուրական օժանդակ օգտակար կրնայ ըլլալ ան, կան ուրիշ տնտեսական, քաղաքական եւ ընկերային ծերեր, որոնց մէջ վտանգ մը, արդէն իսկ մտահոգ Արեւմուտքին համար յաւելեա՛լ մտահոգութիւն մը կը ներկայացնէ ան:

Թուրքիա (նաեւ, ի մէջի այլոց, Աբրտոլերիա), կը փափաքին մասնակցիլ Հասարակաց Շուկային: Արեւմտեան եզրը պա այսօր ունի մօտ 300 միլիոն բնակիչ, որմէ 15 միլիոնը (5 տոկոս) իսլամ է: Ինչպէս կը փաստեն ամերիկեան վերջերս Սալման Ռըշտիէյի հարցը, զանդուածը այնքան ալ համերաշխ չէ Արեւմտեան քաղաքակրթութեան հետ, բաժներ անոր մտածելակերպն ու գործելակերպը: Եւ, կասկածէ վեր է, Թուրքիա միանայ Հասարակաց Շուկային՝ որ տասնամեակ մը եաք հինգ միլիոնով կ'աւելնայ իսլամ տարրին թիւը, նոպային մէջ: Միջոցին, արեւմտեան դրպային Պետութիւններուն կը պակսի ինքնավստահութիւնը, զոռոզ խոսքերը դիմադրելու, – Պելճիքա, օրինակ, իսլամ մը կ'ընդունի իրր պաշտօնական կրօն պետութեան բոլոր նեցուկներուն արժանի: Զկայ, պիտի չըլլայ նոր Շարլ Մարթել մը, որ նոր ներխուժումը կեցնէ, ինչպէս կը գրէ Մոյսի, 1683–ին եւրոպացիները ոմանք միացեալ ճակատ մը կազմեցին եւ Թուրքերը կեցուցին, վիեննայի պատերուն առջեւ: Այսօր, կըսէ իրոնիք վիճակ մը կայ, – Հասարակաց Շուկան կրնայ Թուրքիան ընդունիլ եւ ուրբաթուան մերժել, պատճառաբանելով որ Սորվրդային Միութիւնը կ'անկնկալէ 1955–ին Վիէննան ձգելէն ի վեր, որ «զոք» ու մեկուսացած պիտի մնայ Աւստրիան:

Անհաւատալիօրէն, ամերիկացի պետական վարիներուն մէջ կան անձեր, որոնք հաստատուն թէ Թուրքիան հերոսական ճիգով մը կը փորձէ, ներկայիս, ժողովրդավարական երկիր դառնալ, մինչ Աւստրիան կրնայ ... Սորվրդային Միութեան Տրոմաթայի Ձին» ըլլալ, այսինքն Սորվրդային Միութիւնը մուտք կը գործէ Հասարակաց Շուկա՝ ներս եւ կը սկսի զայն չէզոքացնել աշխատանքը:

Այլ խօսքով, ամերիկացի պետական ներէն ոմանք կը նախընտրեն Թուրքիան յով ծանրաբեռնուած արեւմտեան եզրապա մը: Իրենց ամենամեծ մղձաւանջը Եւրոպա մըն է որ կը տարածուի Ատլանտեանէն մինչեւ Լհհաստան: Սեւ Ծով եւ նոյնիսկ օր մը, ո՛վ պիտի գիտնայ, Եւրոպա մը որ օր մը կը ներառնէ փլուած, ընկերվարական դարձած Սորվրդային Միութիւն մը: Թուրքիան կ'ներաչխատի որ այդ չի կրնար պատահիլ, քանզի Ամերիկայի հնազանդ կը նկատուի ան: Ուրբան հնազանդ է իրօք, այլ հարց:

Եւրոպայի վերլուծողներ չատ աւելի մտահոգուին Թուրքիոյ եւ ուրիշ տարբեր իսլամական հակումով: Նշեն որ 1920–ի ամաթաթիւրքեան եւ նոյնիսկ 1980–ի Քէնան Էվրէնեան հակաիսլամ դիրքաւորումը նահանջի մէջ է: Էօզալ, կը գրէ Իկնէյշըս, ամէնէն իսլամական վարչակարգն է որ Թուրքիա ունեցած է: Հանրապետութեան հիմնադրէն ի վեր: Նշմարուի որ նոյնիսկ զօրանոցներու մէջ եւ անոնց մօտ, մզկիթ պատրաստուելու չատցած է, մինչդեռ անցեալին թուրքական չէր քաշուեր պարզ զինուորին որ մզկիթ չտաճախէ: Ճիշդ է, հարցախոյզներ ցոյց կուտան թէ Թուրք ժողովուրդին 10 տոկոսը միայն ինքզինքը լրիւ «մուսուլման» կը նկատէ, բայց եւ այնպէս...:

Բայց եւ այնպէս, եւ հոս այս տողերուն գրողն է որ իր կարծիքը կ'արտայայտէ, անհատաբար, նոյնիսկ տարակոյսներ փելէն, սա է, – արեւմուտքի բնակիչը, ներառեալ զեկավարը, ընդհանրապէս կրնար հաւատալ թէ որքա՞ն հզօր է զանազան Իսլամը եւ արեւմտեան մարտի մերժումը, նաեւ արեւմուտքի աւելութիւնը, այդ կրօնքի զործունեութեան նուիրեալ միլիքաններուն մօտ: Ամերիկան եւ իր խրտուիլակ Շահը չհաւատացին՝ որ Խոմէյնին պիտի ընկերանար: Ատարեկչութեանց հարցին մինչեւ այսօր, Աղճայէն չա՞տ հեռ, բեւմուտքը տակաւին չի հաւատար որ վական սպառնալիք մը կ'ըլլայ իսլամ զանդուածը, եթէ անտեսական ու բանային որոշ գործօններ օժանդակեն:

Ռըշտիէյի հարցէն ե՛տք իսկ: Ամերիկան որ այս հարցին մէջ իրօք անհաւատալի է, եւ որ գաղթականներու երկիր մըն է, մէկ կողմէ «կը մտահոգուի» իր սահմաններէն ներխուժող գաղթական զանգուածէն (Ասիայէն եւ Լատինա – Ամերիկայէն), միւս կողմէ Եւրոպայի կ'ակնարկէ վերջոյ դուբ պէտք չունինք մեզի բեկամ Թուրքիայէն արտադրեալ իսլամ զանգուածներու մասին մտահոգուիլու···: Անհեթեթին, ապահրտին մանները կ'անցնինք արդէն:

Ա. Թ.

«L'EGYPTE VUE PAR DES ARMENIENS» (*)

Angèle KAPOÏAN-KOUYOUMJIAN

Հայկական Սփիւռքի աշխարհագրական տարածութեան մէջ, Եգիպտոսը յատուկ տեղ մը կը գրաւէ մինչեւ մեր օրերը:

Անժէլ Գարոյեան – Գուլումճեան հառաւօտ, բայց հմուտ եւ գիտական ուսումնասիրութեամբ մը կը ներկայացնէ հայկական ազդուրները Եգիպտոսի վերաբերեալ, ինչպէս նաեւ հայկական հետքեր, մասնաւորապէս ԺԱ. դարէն ԺԹ. դար:

Զանազան շրջաններուն, Հայերը այցի – լած են Եգիպտոս, ոմանք հաստատուած: Սակայն, ԺԱ. դարուն է որ կարելի է խօսիլ հայկական գաղութի մը մասին: Երեք Հայեր ձգած են մանրամասն նկարագրութիւններ կամ իրենց կեցութիւնը յիշատակած են զանազան պատմագիրներ:

Հետեւելով ժամանակագրական կարգին առաջինն է Գրիգոր Բ. վկայասէր կաթողիկոսը, որ Կոստանդնուպոլիս, Հերոմ այցելելէ յետոյ, ԺԱ. դարու վերջաւնական – եօթանասունական թուականներուն կ'երթայ Եգիպտոս: Այցելութեան կամ այցելութիւններուն, հաւանաբար քանի մը անգամ դադցած է, պատճառները կը մնան անորոշ:

Գոած է լաւ ընդունելութիւն ու արժանացած է պատիւներու Սուլթանին եւ Խալիֆային կողմէ: Հիմնած է վանքեր եւ հաստատած Պատրիարքական աթոռ մը, որուն գահակալներէն եղած է իր քրոջ որդին՝ Տէր Գրիգորը: Անժէլ Գարոյեան – Գուլումճեան կ'ըսէ որ, թէպէտեւ իրմէ գրաւոր վկայութիւններ չեն հասած, բայց իր ուղեւորութիւնը պատմած են հայ միջնադարեան ժամանակագրողներ, ինչպէս՝ Մատթէոս Եղիացին, Ներսէս Շնորհալին, Վարդան, Կիրակոս Գանձակեցին, Սմբատ Հրամանատար եւ ուրիշներ:

Ցետոյ, կուգայ, Հեթում պատմագիրը որ իր Ֆրանսերէն գրած՝ «Fleurs des histoires de la Terre d'Orient» (1307), գիրքին չորրորդ բաժնին մէջ, ճանչցուած «Աշակերտութեան ծրագիր» խորագրին տակ կը ներկայացնէ Եգիպտոսի քաղաքական եւ վարչական վիճակը, ինչպէս նաեւ Սուլթանին զինուորական ուժը: կուտայ աշխարհագրական տեղեկութիւններ, նոյնպէս ազգագրական մանրամասնութիւններ բնակիչներուն վրայ, Գահիրէի Սուլթաններուն պատմութիւնը եւ կարգ մը անդրադարձներ Խաչակիրներու մասին: Ցատուկ գլուխներու մէջ կը խօսի Խաչակիրներու եւ Հայերու յարաբերութիւններու մասին:

Երրորդ անձն է՝ Սիմէոն Լեհացին, կոչուած նաեւ Դպիր: Ծնած է Լեհաստան, հաւանաբար 1584-ին: 1608-ին կը ձեռնարկէ ուխտագնացութիւն – ճամբորդութեան մը եւ Լվովէն կ'երթայ Կոստանդնուպոլիս, ապա Հռոմ, Վենետիկ: Կ'անցնի Իզմիր, կ'այցելէ արեւելեան – Թուրքիոյ կարգ մը գիւղերը եւ կը վերադառնայ Կոստանդնուպոլիս, ուրկէ կը մեկնի 1615-ին, Եգիպտոս: Տարի մը մնալէ յետոյ, 1616-ին ամառը, կ'երթայ Երուսաղէմ: Իր ճամբորդութեան նոթերուն մէջ, որ վերջացուցած է Լեհաստան վերադարձին, շուրջ 1635-ին, ունի քանի մը գլուխներ նուիրուած Եգիպտոսին: Ինչպէս Կոստանդնուպոլսէն Աղեքսանդրիա նաւային ճամբորդութիւնը, Աղեքսանդրիոյ քաղաքին պատմութիւնն ու նկարագրութիւնը, նոյնպէս անցքը Գահիրէ եւ քաղաքին նկարագրութիւնը, զպրոցներուն եւ ֆելլահներուն կեանքը, եւ այլ տեղեկութիւններ կապուած երկրի ընդհանուր կեանքին եւ տեղական կարգ մը սովորութիւններուն:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՓԱՍԱՏԻՆԱՑԻ Հայ կեդրոնը Փետրուար 24 – 25-ի շաբաթավերջին հաւաքատեղին դարձած է «Երկիր եւ Մշակոյթ» Միութեան անդամներուն ու համակիրներուն: 400 հոգիի ներկայութեամբ տեղի ունեցած ճաշին, միութեան ներկայացուցիչ – ները (յաջորդաբար Հ. Մանճիկեան, Ս. Հայրապետեան, Գ. Գեւոնեան) խօսած են անցեալի իրագործումներու եւ ապագայի ծրագիրներու մասին: Խօսք առած են նաեւ Ամերիկայի Կիլիկեան Թեմի զոյգ առաջնորդները՝ Մեսրոպ եւ Տաթեւ Արքեպիսկոպոսները: Ջեռնարկի վերջաւորութեան, սահիկներու ցուցադրութեամբ Մորթոլի եկեղեցւոյ մասին բացատրութիւններ տուած է Վ. Առաքելեան, որ առանձնած է անոր փոխադրութեան նիւթական պատասխանատուութիւնը (այսպիսով մատուռը կը փրկուի Իրանի այս շրջանին մէջ կատուցանուող ջրամբարին տակ մը նալէն): Յաջորդ օրը տեղի ունեցած «Երկիր եւ Մշակոյթ»ի ժողովին զեկուցում արուած է այս ամրան Հայաստանի երկրաշարժի վերաշինութեան աշխատանքներու մասնակցութեան մասին: Նախատեսուած է միութեան մասնակցութիւնը՝ Ստեփանաւանի մէջ մանկապարտէզի մը վերաշինութեան:

***

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր տաճարին մէջ ոգեկոչուած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի չարչարանքներուն եւ Խոր Վիրապ մուտքին յիշատակը: Շաբաթ, Մարտ 11-ին, Մայր տաճարին մէջ տեղի ունեցած է Հոկտմբ արարողութիւնը: Գիշերային ժամերգութեան նախագահած է Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը: Կիրակի առաւօտուն պատարագած է լիազնահայ թեմի առաջնորդ՝ Արամ Արք. Քէշիշեան: Պատարագի սկիզբը Խորան բերուած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի եւ այլ սուրբերու մասունքները պարունակող արկղը: Առաջնորդը, իր քարոզին մէջ, անդրադարձնալով Գ. դարու վերջերուն կատարուած զէպքերուն, Հայաստանի քրիստոնէացումը որակած է որպէս «Հայոց պատմութեան մեծագոյն յեղափոխութիւնը»: Պատարագի աւարտին Կաթողիկոսարանի չրջափակին մէջ տեղի ունեցած աւանդական թափօրէն եաք Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի Աջով Ջրօրհնէք կատարած է:

***

ԿԼԻՆՏԷՒԼ Հայ Սքուլի դահլիճին մէջ, Փետրուար 26-ի երեկոյեան, տեղի ունեցած է Լոս – Անճըլըսի Իրանահայ Միութեան երդչախումբին տարեկան մեծ համերգը, ղեկավարութեամբ՝ խմբավար Ալֆրէդ Մարդոյեանի: Դաշնակով ընկերակցած է Անահիտ Գասպարեան: Շուրջ 800 հանդիսատեսներ ներկայ եղած համերգին հանդէս եկած են մենակատարներ՝ Ռ. Սահակեան, Ա. Յարութիւնեան, Ա. Հալէպի (երեքն ալ սօփրանօ) եւ Հ. Սարեան (պարիթոն):

***

ԿԼԻՆՏԷՒԼԻ «Արզարեան» սրահին մէջ Հ. Ց. Դ. «Ահարոնեան» կոմիտէութեան դաստիարակչական յանձնախումբը կազմակերպած է արցախեան պահանջատիրութեան Ա. տարեդարձին նուիրուած հրապարակային ձեռնարկ մը Կիրակի, Փետրուար 19-ին: Այս առթիւ յանձնախումբը հրատարակած է գրքոյկ մը, որ արցախեան չարժման պատմական մէկ ակնարկն է: Բացման խօսքով հանդէս եկած է օրուան հանդիսավար Ց. Պետիկեան ու ապա բեմ հրաւիրած է Պ. Ցակոբեանը, որ ներկայացուցած է Արցախեան լեռնաշխարհի անցեալին ու ներկայի պատմութիւնը, տնտեսութիւնը ու Արցախցիի նկարագիրը: Ցայտնի երկրորդ բանախօսը Ա. Մարգարեան աշխարհագրական տեղեկութիւններ տուած ու համայնքներու թուրանականութեան մասին խօսած է: «Ղարաբաղ Կոմիտէ»ի անդամներու ձերբակալութեան պճով հատուածներ կարդացուած է Ս. Խանզադեանի «Սովետական Հայաստան» թերթին ղրկած պատասխան – նամակէն: Արցախեան չարժման ու երկրաշարժին առընչուող տեսերիզի մը ցուցադրութենէն յետոյ զրոյց տարուած է գեղարուեստական յայտագրի մը:

***

ՊՈՒԿԱՐ ԵՐԳԱՀԱՆ՝ Լ. Մանոլովի ծընդեան 130-ամեակին առթիւ Քազանլըք քաղաքին մէջ երաժշտական մըցոյմ մը տեղի ունեցած է: Մաս – նակցած են շուրջ եօթանասուն երախաներ Խասքովօ, Քըրմալի եւ Քազանլըք քաղաքներէն: Ըստ տարիքի, մրցորդները բաժնուած են երկու խումբի: Փոքրիկներու խումբէն առաջին հանդիսացած է Խասքովոյի արուեստներու դպրոցէն երկրորդ դասարանի աշակերտ՝ Առնօ Խաչատուրեան:

***

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ մէջ Փետրուար 23-ին Հ. Մ. Մ. «Արարատ» Միութեան սրահին մէջ նշուած է Գէորգ Լմինի ծընդեան 70-ամեակը: Նախ, Լորեան Ղեւոնդեան վերլուծական փորձով անդրադարձած է բանաստեղծին կեանքի ու բանաստեղծագործութեան կարեւոր հանգրուաններուն, Լմինի տոզերէն արտասանած են Հերմինէ Այվազեան, Արազ Սիմոնեան, Նարինէ Շահնազարեան, Քարոլին Տիլանչեան, Տիանա Պօղոսեան, Կարինէ Մուղալաչեան, Ալենա Մանուկեան, Նժդեհ Բաղումեան, Տարօն Տէր Գրիգորեան:

***

ԹԵՀՐԱՆԻ հայ մշակութային «Սիփան» Միութեան մէջ Փետրուար 26-ին առաջին ձեռնարկ մը տեղի ունեցած է արցախեան պահանջատիրութեան տարեդարձին նըուիրուած: Խօսած է Նորայր Էլոյեան ու ներկայացուցած Արցախի պատմականն ու ներկայ իրաղրութիւնը: Երկրորդ ձեռնարկը կլոր սեղան մը եղած է Փետրուար 28-ին: Խօսք առած են Սերոժ Սուքիասեան եւ Եդուարդ Երիցեան, անդրադառնալով նաեւ պայքարի եղանակներուն մասին Հայրենիքի ու Սփիւռքի գանազան տեսակէտներուն: Ներկաներու ալ մասնակցութեամբ կատարուած է մտքերու ընդարձակ փոխանակութիւն մը: Վերջաւորութեան կէս ժամուան տեսերիզ մը ցուցադրուած է Երեւանի ու Ստեփանակերտի ցոյցերէն:

LIVRES REÇUS

1918 - 1920 La mémoire du siècle
LA REPUBLIQUE D'ARMENIE
Anahide TER-MINASSIAN
Editions Complexe. Paris, 1989.

* Editions de la Fondation Singer - Polignac.

ԱՐԳԵԼՔԸ

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

Հետզհետէ նամակը կարդացած ժամանակ Սաթենիկ զգաց տարօրինակ տառնուիլն, իր պաղ ճակտին վրայ, իր ողնայարի երկայնքին կը զգար ինչպէս ցուրտ քրտինք ... երբ վերջացուց չափազանց ժպտունած էր եւ կարմրամած չարժումով մը բաց նամակը երկարեց Ստեփանին եւ յետոյ տուաւ Սոնիային:

Սոնիա կարդալէ յետոյ հակառակ իրեն յուզուած էր, յետոյ պարզամտութեամբ հարցուց Ստեփանին.

– Էհ, ի՞նչ ես ասում, Ստեփան:

– Ես, ոչինչ. դա մի այնպիսի խնդիր է, որ Սաթենիկը միայն կարող է լուծել:

– Բայց այդ մարդը պատասխանի է սպասում:

– Չեմ ուզենայ, կարծում եմ, որ ես գրէի պատասխանը:

– Ի հարկէ չէ, բայց մի բան ասա՛. էլի...

Սաթենիկ անչարժ դիմագիծով կը նայէր իր ղէմը, կարծես կը սպասէր զատմամբ: Բայց ահա իր հոգւոյն ցուրտ լռութեան մէջ յայտնուեցաւ Նաթալիան եւ Գարեգինի պատկերը կողք – կողքի: Անգութ յստակութեամբ մը վերյիշեց նամակաբերին խօսքերը եւ միտքը ընկղմելով, գրեթէ յիմարութեան մէջ ծիծաղեց:

Այդ ծիծաղը կը հնչէր տարօրինակ կերպով օտար եւ տխուր. Սոնիա վազեց Սաթենիկի մօտ: Անիկա ղլուխը կոթընցուց Սոնիայի ուսին եւ սկսաւ հեծկըլտալ. անդամ մը եւս Գարեգինի համար արցունքը առատ ժայթքեցաւ իր աչքերէն, բայց գրեթէ անմիջապէս ամոքուեցաւ եւ յոգնած ձայնով ըսաւ՝ թէ՛ Ստեփանի եւ թէ Սոնիայի ուղղուելով.

– Գարեգին Իվանովիչ ի զուր ինձ ենթարկում է այս յուզումներին ... ինչ որ եղած է ... ես այլեւս ոեւէ հանգամանքում չեմ կարող ...

– Լա՛ւ, ընդհատեց Սոնիա, գրիր էլի, գրիր նրան որ չես ուզում. նա քանդում է իր տունը եւ ընտանիքը քեզ համար... նա ապառնում է այդ անելով ... գոնէ դրիր քանի ուշ չէ:

Սաթենիկ կրկին ծիծաղեց:

– Ո՛ւհ, ինչ չարն ես. Սաթի՛կ, դու ինձ վախեցնում ես ...

– Բանն այն է, Սոնիա, որ չեմ հաւատում, չեմ կարող այլեւս հաւատալ...

– Ինչպէ՞ս թէ չես հաւատում ... այդ նամակը անկեղծ չգրուած է դրուած:

– Ես ոչ թէ չեմ հաւատում իր անկեղծութեան ... ո՛հ ոչ ... նա միշտ էլ եղել է անկեղծ, բայց չեմ հաւատում որ կը կարողանայ...

– Բայց եթէ կարողանայ ... մտածիր մի անգամ:

– Միշտ ժամանակ կայ մտածելու ... նա ինձ սովորեցրել է իր դիտաւորութեանց անվերջ փոփոխութիւնների... եթէ կարողանայ ... լա՛ւ կը տեսնենք...

– Դա պարկեշտ վարմունք չէ, Սաթիկ ... եթէ նրա կինը ապահարզան խնդրէ յետո՞յ...

– Ախր, նա չի առանձայ ապահարզանը չանթի արագութեամբ ... ինչ էլ որ լինի ժամանակ կայ նրան յայտնելու...

– Ստեփա՛ն, ախր մի բան ասա, չէ կարելի այդպէս ... այստեղ հարցը պարզ է...

– Դու Սոնիա, միջամտեց Սաթենիկ, ամէն ինչ պարզ ես տեսնում, ե՛ս ոչ...

Սոնիա նեղացած անցաւ կողքի սենեակը:

Սաթենիկ եւ Ստեփան իրարու նայեցան երկարօրէն եւ իրարու նայուածքի մէջ զգացին որ ամէն բան, որ իրենցմէ դուրս կը, կ'ընկղմէր տարտամ անորոշութեան մէջ: Այդ փոխադարձ վստահութեան արտայայտութիւնը սիրոփեց զիրենք իրենց առանձին զգացումներուն մէջ եւ աւելի ուշ, երբ հրաժեշտ առին իրարմէ, Ստեփան գիտէր որ այլեւս կասկած ծելի բան չկայ Սաթենիկի մէջ: Ստեփան անոր ձեռքը ամուր սեղմած ժամադրութիւն տուաւ հետեւեալ առաւօտեան համար, ուրկէ յետոյ պիտի մեկնէր Թիֆլիսէն:

– Ցոգնած ես, Սաթիկ ջան, ըսաւ մեղմ ձայնով, եւ աւելի լաւ է որ անմիջապէս հանգստանաս: Էդուց առաւօտուն կը խօսենք, ցտեսութիւն:

Պատշգամին բաց գրան առաջք, գիշերուան զովութենէն զդզդալով, Սաթենիկ լսեց Ստեփանի քայլերը սանդուխներուն վրայ, յետոյ բակին մէջ եւ յետոյ կորսուեցան հեռուները: Հոգին լեցուած անսահման անձկութիւնով Սաթենիկ զոյց դուռը, լոյսը մարեց եւ անցաւ Սոնիայի սենեակը, ուր կը քնէր ընդհանրապէս: Զգուշացաւ խօսքի բռնուիլ Սոնիայի հետ եւ չոտալով հանուեցաւ ու պառկեցաւ: Կ'ուզէր մինակ մնալ իր զգացումներուն հետ, բայց անոնք կը բարձրանային ինչպէս քամիին մղուած առագաստներ եւ կը հեռանային զէպի անծանօթ եւ մառախլապատ հորիզոններ:

(Շար. 118)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Արիս Գարագեանի մահուան առթիւ, ընկ. Յարութիւն Երիմանեան 300 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Աբա Սերոբեանի մահուան առթիւ, Տիկին Շաքէ Ժամկոչեան փոխան ծաղիկի 200 Ֆր. կը նուիրէ Ազգատախնամին (ըստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆր. «Յառաջ»ին :

Concours Photo
de l'UGAB-JEUNES
Thème : LA VILLE

L'UGAB - JEUNES organise du 11/03 au 30/04/89 un Grand Concours Photo sur le thème de *LA VILLE*.

Que vous soyez un futur grand reporter ou tout simplement un amateur profane, le Concours Photo de l'UGAB - JEUNES vous concerne.

Historique et majestueuse, moderne et fière, timide et rustique, ... votre *VILLE* nous intéresse.

Vous avez jusqu'au 30/04/89 pour nous adresser vos chef-d'œuvres.

DE NOMBREUX PRIX A GAGNER :
— Week-end pour 2 personnes (Avion+Hôtel) à *Londres*
— Platine Laser Philips, etc...

ALORS N'ATTENDEZ PLUS ET A VOS APPAREILS !

Dossiers d'inscription à retirer au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles— 75017 PARIS
ou téléphoner au 42. 27. 12. 26

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

LES 13, 14 et 15 MAI

RETENEZ VOTRE
Week-end de PENTECOTE
à la mer et au soleil
au VILLAGE VACANCES
DE RAMATUELLE

Tennis — Natation — Planche à voile — Volley ball — Ping-pong — randonnées...

Prix de participation en pension complète:
600 Frs. Adultes
450 Frs. Enfants 6-12 ans
335 Frs. Enfants 2-6 ans

——Option autocar pour le voyage——

Renseignements et inscriptions:
à la Maison de la Culture Arménienne de Décines au 78. 49. 42. 97.

APROCIF
Association pour la Promotion de la Culture Ivoirienne en France
organise
sous le haut patronage de
Monsieur NUNGESSER
Maire de Nogent-sur-Marne
et sous le parrainage de
Monsieur CHARLES AZNAVOUR
UN GALA
DE SOLIDARITE
afro-antillais
POUR L'ARMENIE
Le Samedi 1er Avril
de 21h à l'aube
au *Pavillon Baltard*
12, avenue Victor Hugo
à Nogent-sur-Marne
Location :
VIRGIN Megastore - Champs-Elysées,
3 FNAC — Renseignements: 42. 57. 09. 49.

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Տարեկան ճաշը
եւ
Գրական մրցանակի յանձնում
ՎԵՀԱՆՈՑՇ ԹԵՒԵԱՆԻ
«Նշանագիր» հատորին
Ապրիլ 9, Կիրակի, ժամը 13-ին :
«Pizza Oskian» ճաշարանը
139, rue Saint-Honoré, 75001 Paris
métro : Louvre
Գեղարուեստական բաժին :
Մասնակցութիւն՝ 150 Ֆր. :
Տեղերը ապահովելու համար՝ հեռաձայնել. –
48 78 16 21 եւ 48 22 95 06
Թիւերուն :

ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ԵՆ

Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ դրախնուէին կարելի է հայթայթել՝

1.– Հայկական Սովետական Հանրապետարանի թիւ 4, 9, 10 հատորները :

2.– Հայկազեան Լեզուի Նոր Բառգիրքը Ա. եւ Բ. հատորներով :

3.– Գիրք Անձնանուններու, հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով՝ Գարեգին վրդ. Պէքճեանի :

Eglise Arménienne Apostolique
Serpotz Tarkmantchatz
339, ave. du Prado — 13008 Marseille

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Ծաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը կազմակերպած է շարժապատկերի ցուցադրութիւն մը «Սիրոյ խոստումը», Կիրակի, Ապրիլ 9, Պօմոնի Եկեղեցւոյ վիպ սրահին մէջ :

POUR TOI, ARMÉNIE
RAPPEL DES ADRESSES
POUR L'AIDE A L'ARMENIE

AZNAVOUR POUR L'ARMENIE
76-78, ave. des Champs-Elysées
75008 PARIS

***

S.O.S. - ARMENIE
15, rue Jean Goujon, 75008 PARIS

***

C. B. A. F.
OPERATION ARMENIE
17, rue Bleue, 75009 PARIS

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

COMMUNIQUÉ DE PRESSE

«Ce siècle de malheurs touche à sa fin. A l'autre versant, quoi? Ne peut-on en prenant les devants de ce que demain sera et le vivre dès à présent? ... Tel est, après «Si c'est rond» et «C'est pas carré», l'exorde de cette troisième et dernière tentative.

«Il convient de ne plus se demander encore et encore, à l'exemple de Kierkegaard, où se trouve notre Ararat. Le temps est venu de débarquer, de quitter son arche. Ei d'interroger le Toun, où est explication de toutes choses».

Placé en quatrième page de la couverture du dernier livre de Jean-Jacques Varoujean «2015» Tentative III, ce texte est parfaitement révèlateur des profondes pré-occupations de l'auteur qui apparait ici, et plus que jamais comme il se définit lui-même, un auteur arménien d'expression française.

Sous la difficulté apparente de l'écriture, et par conséquent de la lecture «2015» traduit en dernière analyse une idée relativement simple, celle que l'auteur a progressivement découverte au fil d'une évolution personnelle irreversible. Aussi tragique qu'ait pu être le passé, il faut savoir l'assumer et vivre le temps présent, peser sur le cours des événements pour ne pas être ensevelis par eux. Toute l'œuvre de la seconde moitié de sa vie est marquée par ce besoin de retrouver la vraie raison de survivre du peuple arménien. Il s'y sent attaché par des liens particuliers. Sans avoir l'air de le dire, Jean-Jacques Varoujean est en train de nous dire sa profonde fierté d'être de ce peuple devant qui s'ouvrent des perspectives inattendues.

Dans ce livre essentiel dans son œuvre, Varoujean pose et repose la question du sens et de l'existence de la condition diasporique de cet être jamais nommé qu'est l'arménien.

«2015» Tentative III de Jean-Jacques Varoujean
Une publication des Editions KIRK
«Collection DIASPORAS»
Prix public : 55 Frs.

COURS DE MATHEMATIQUES
A
L'UGAB - JEUNES

Etudiants arméniens en 1er cycle universitaire scientifique (DEUG A, ...) et en mathématiques supérieures et spéciales (sections MM', PP', ...) ce message vous concerne.

Professeur NORMALIEN et AGREGE en mathématiques vous propose au sein des activités de l'U.G.A.B. - JEUNES, des cours de mathématiques de haute qualité.

Deux formules sont à votre disposition :
— Cours de soutien (Lundi et Mercredi de 19 à 21h)
— Stages intensifs pré-examen et concours.

ATTENTION, pour une efficacité maximum, le nombre de places est limité à 5 personnes. Les cours débuteront à partir du 3/4/89. Pour tous renseignements complémentaires, s'adresser à:

Charles TOROSSIAN
au Tél. : 43. 26. 57. 41.

L'U.G.A.B - JEUNES : LES MOYENS DE LA PERFORMANCE.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՅ ԿՆՈՋ ՄՏՔԻ ԵՒ ՏԱՂԱՆԴԻ ՓԱՌԱՏՕՆ

Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ տիկնանց Յանձնախումբը Մայիս 26, 27 եւ 28 թուականներուն Եկեղեցւոյ մշակութային տան սրահին մէջ կը կազմակերպէ «Հայ կնոջ մտքի եւ տաղանդի փառատօն»ը : Կը խնդրուի նկատի ունենալ յիշեալ թուականները եւ չխանգարուիլ : Մանրամասնութիւնները յետագային :

La Maison de la Culture Arménienne et la Croix Bleue Arménienne d'Issy-les-Moulineaux

organisent le Vendredi 31 Mars à 20 heures
Un
Dîner - Débat
animé par
M. AGOPIAN, *architecte*
Le Docteur KEZIRIAN
M. MUTAFIAN, *historien*
sur le thème :
«*L'AVENIR DE L'ARMENIE*»

45, rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Ա. Թաղէոսեան» մասնաճիւղի վարչութիւնը անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամուհիները Շաբաթ, Ապրիլ 1, ժամը 16-ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ : Ժողովի օրակարգէն յետոյ տեղի կ'ունենայ «Չօրէկ»ի մրցում : Կը խնդրուի մասնաճիւղի չնորհալի խաչուհիներէն ներկայանալ իրենց ձեռքով պատրաստուած համեղ «Չօրէկ»ով : Լաւագոյններուն մրցանակ կը տրուի :

***

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Անիէր – Պուա – Կոլոմպ եւ Արժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Երկուշաբթի, Ապրիլ 3-ին, ժամը 20·30-ին :
CENTRE ADMINISTRATIF ET SOCIAL
16, place de l'Hôtel de Ville
ASNIERES

ՆԱՀԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Հայ Աբեղոյչներու պարապմունքները Մայիս 6-ին :

L'UNION CULTURELLE FRANÇAISE DES ARMENIENS DE FRANCE
— U.C.F.A.F. —
Section d'Asnières, Bois-Colombes, Colombes
présente
«LE ROI NU»
AU PROFIT DES VICTIMES DU SEISME D'ARMENIE

Une nouvelle comédie musicale pour petits et grands d'après la pièce de SCHWARTZ tirée des contes d'ANDERSEN.

Adaptation, mise en scène, paroles et musique
NAREK DOURIAN

avec pour la première fois en France
RAFFY KOTANDJIAN
acteur vedette du Théâtre Dramatique d'Erevan
venu spécialement pour quelques représentations exceptionnelles

Dimanche 2 avril à 16 heures précises
(ouverture des portes à 15h30)
Salle Municipale Jean Renoir
35, rue du Général Leclerc
Villa des Aubépines
(tout près de la gare de Bois-Colombes)

Prix des places :
150 Frs, 100 Frs et 50 Frs. pour les enfants
Réservation des billets :
Daniel DJIZMEDJIAN — 47 - 81 - 09 - 72
et auprès des membres de l'U.C.F.A.F.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Ծաչի Անիէր Պուա – Կոլոմպ-Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը ընդհակառակ ամառուան, հաւաքած է 500 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Հիմիենեանէ Համայեակ Հաքոբեանի մահուան առթիւ :

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 31
VENDREDI
31 MARS
1989

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel. . 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.982 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 64e ANNÉE — No 16.982

UNESCO-ի ՀՐԱՒԷՐՈՎ ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԷՆ ՈՒԹ ՄԱՆՈՒԿ-ՆԿԱՐԻՉՆԵՐ ՓԱՐԻԶ ԵԿԱՆ

ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍԻ ԲԱՑՕՒՄԸ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱՒ ՄԱՐՏ 29–ԻՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ՝ Ա. ՄԿՐՏՉԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Ութ հրաչալի մանուկներ, աղջիկ ու մանչ, 8 – 13 տարեկան Փարիզ են քանի մը օրէ, ԻՒՆԷՍԿՕ–ի հրաւէրով։ Իրենց կ'ընկերանան երկու հոգի, մէկը՝ Տիկին Սուսաննա Մկրտիչեան։ Բոլորն ալ Լենինականէն կուգան եւ կը յաճախեն պետարուեստական կոչում ունեցող ղպրոց – ներ, քանի ընտրած են նկարչութիւնը, որպէս յետագայ մասնագիտ։

Մարտ 29–ին, ժամը 18·30–ին նախքան ցուցահանդէսին բացումը, Հայաստանի Արտաքին նախարարը՝ Անատոլի Մկրտչեան մամուլի ասուլիս մը տուաւ, որու ընթացքին կարգ մը տեղեկութիւններ հաղորդեց Հայաստանի եղած օժանդակութեանց եւ նախատեսուած ծրագրերուն մասին։ Մանաւոր նորութիւն մը չկար, զոնէ անոնց համար, որոնք կը հետեւին ամիսներէ ի վեր «Արմէնփրէս»ի հաղորդած լուրերուն եւ սփիւռքեան մամուլին։

«ԻՒՆԷՍԿՕ»ի օժանդակութեան մասին աւելի մանրամասնութիւններ տուաւ կազմակերպութեան ընդհանուր տնօրէնին յատուկ օդնականը, որու յանձնուած է համակարգումի պաշտօնը Հայաստանի համար։ Ան յայտնեց թէ ԻՒՆԷՍԿՕ որոշած է 200 հազար տոլարի գումար մը յատկացնել եւ երեք որոշ ծրագրեր կան անմիջականին համար· – Ա) Պատուերկութիւն մը ղրկել տեղւոյն վրայ գնահատում մը կատարելու նպատակով։ Բ) 800 աշակերտներու համար օրինակ – ղպրոց մը շինել Սպիտակի մէջ, կրթական ալ նոր դրութեան մը կիրարկումով, որ թոյլ տայ Հայաստանի վերաքննել կրթական իր ծրագիրը, որպէսզի ամէն չարիքէ՝ բարիք ծնի։ Գ) Գիտական սեմինար մը դումարել Երեւան, Մայիս 23–էն 26, մասնակցութեամբ Հայաստանի, Խորհրդային Միութեան Գիտութեանց Ակադեմիայի անդամներու եւ համաշխարհային մասնագէտներու։

Շրջանը ամբողջ երկրաշարժային ըլլալով (Թուրքիա, Վրաստան, Իրան եւայլն, եւայլն) հարկ է շրջանային համաբոզջական ծրագիր մը պատրաստել։ Անհրաժեշտ է որ միջազգային հատաքակատնութիւնը աւելի մեծ օժանդակութիւն բերէ դրամական, բայց նաեւ մարդկային զեռնի վրայ։ Ի պատասխան երեք խնդիրներու յետ – շարժային հոգեկան տագնապին, Արտաքին նախարարը յայտնեց թէ կարեւոր հարցերէն մէկն է, ծանրակշիռ հարց մը։ Երախաները կը վախնան։ Պատմեց նոյնիսկ, որ երբ տեղ մը պէտք է երթան, հարց կուտան «քանիե – րո՞րդ յարկն է», չեն ուզեր առաջին յարկէն աւելի բարձրանալ։ Այս տագնապը միայն երախաներուն չի վերաբերիր, ընդհանուր է։

Ա. – Է֊Ֆ – Փէ–ի լրագրողին հարցումին, ինչ կը վերաբերի միջազգային գործակցութեան, Ա. Մկրտչեան յայտնեց թէ ան կը կատարուի զանազան եղանակներու հետ։ Օրինակ, Ճափոն 10 միլիոն տոլար կը յատկացնէ, որուն մէկ միլիոնը յանձնած է, իսկ մնացեալը, կարմիր Խաչի, Մեծն – Բրիտանիոյ հետ պիտի ծառայէ վերաշինութեան լայնածաւալ ծրագրի մը։ Տիկին Թաչըր որոշած է 400 աշակերտի ղպրոց մը շինել Լենինականի անգլիական «թեքսոմով» (ինչպէս ծանօթ են Հայաստան նման ղպրոցները)։ Գիտական օժանդակութեամբ, պիտի ստեղծուին կանխատեսուած դրութիւններ, յետոյ նախարարը կը չեշտէ մասնաւորաբար փրոթէզներու գործատուն շինելու ստիպողական անհրաժեշտութիւնը։ Ա. Մկրտչեան եւ թէ ԻՒՆԷՍԿՕ–ի տնօրէնին կողքը մասնաւորաբար յիշատակեցին ԷՍ–Օ–ԷՍ – Արմէնին եւ անոր պաշտօնական ներկայութիւնը Երեւան, իր գրասենեակով։ Հուսկ, նախարարը, որ պիտի ընդունուէր ԻՒՆԷՍԿՕ–ի տնօրէնին կողմէ, հայ ժողովուրդին շնորհակալութիւնը յայտնեց եւ զած օժանդակութեան համար։

***

Ժամը 19·30–ին, ԻՒՆԷՍԿՕ–ի մեծ սրահին մէջ տեղի կ'ունենար մանուկներու նկարչութիւններու այս ցուցահանդէսին բացումը։ Շուրջ երեք տասնեակ գործեր կան լենինականցի այս փոքրիկ նկարիչներէն, որոնց մէջ խոկալէս յայտնութիւններ կան։ Ցիշենք, ըստ մեզի, ղբաղուորը՝ Արմէն Տիգրանեան, այսօր՝ 11 տարեկան, որու երկու գործերը (8 եւ 10 տարեկանին եզած) իսկապէս բացառիկ գործեր են եւ կրնան նախանձը շարժել բազմաթիւ չափահաս եւ «վաւերական» նկարիչներու։ Այլ սիրուն գործերու հեղինակներն են՝ Անժելա Կարապետեան, Արթուր Մկրտչեան, Յովսէփ Յովհաննէս – եան, Լուսինէ Սուլթանեան, Գէորգ Սա – մուէլեան, Լիանա Գալստեան, Անժելա Խաչատրեան, Անդրէյ Ղարիբեան, Արթուր Մարաջեան, Արտակ Մելիքեան։ 8էն 10 տարեկանին նկարուած են այս պատառները, որոնց հեղինակներն ալ իրենց այնքան անոյշ աչքերով ու ժպիտով համոզեցին թէ պաշտօնական անճնաւորութիւնները, թէ ներկայ բազմութիւնը, այլ մանաւանդ մեզ, այսինքն ներկայ Հայերը։

Պաշտօնական բացումին նախ խօսք առաւ ԻՒՆԷՍԿՕ–ի ընդհանուր տնօրէնը՝ Ֆեդերիկօ Մայոր, որ յայտնեց թէ քիչ առաջ ընդունած էր Լենինականի այդ մանուկները, որոնք իրեն նուիրած էին աւերակներու տակ մնացած, իրենց մէկ ղպրոցական ընկերոջ պատառը ու խոստացած էր, Բոլոր երախաները՝ մեր զաւակներն են, ըսաւ Պր· Մայոր, որ չեշտեց թէ ԻՒՆԻՍԷՖ–ի հետ, այդ ոգիով է որ պայքար պիտի տանին տիտուրեան դէմ։ Շեչտեց թէ ԻՒՆԻՍԷՖ–ի ընդհանուր տնօրէնին հետ կ'աշխատին որպէսզի ծագի այն օրը՝ երբ բարոյականը ձեռնհասութեան հետ նոյն բարձրութեան վրայ գտնուի։ Իրեն յաջորդեց ԻՒՆԻՍԷՖ–ի Ֆրանսայի ճիւղին տնօրէնը՝ տոքթ· Ռեմի, որ ծանրացաւ դիմաւորաբար այն պայմանագրութեան վրայ, որ կը վերաբերի մանուկին իրաւունքներուն եւ որ պիտի վաւերացուի Խորհրդարանին կողմէ։ Վերջին խօսողն էր ԻՒՆԻՍԷՖ–ի ընդհ· տնօրէնը՝ Ճիմ Կրանթ որ իր ճայնը միացուց նախորդներուն, ի պաշտպանութիւն երախաներուն, քանի այս օրուան մանուկները վաղուան աշխարհն են։ Գոհունակութիւն յայտնեց որ մանուկներու իրաւունքներու պաշտպանութիւնը կը կատարուի Ֆրանսա, ուր կը տօնուի մարդուն եւ քաղաքացիին իրաւունքներու 200–ամեակը։

Այս ելոյթներուն յաջորդեց ճոխ հիւրասիրութիւն մը եւ մանուկին նուիրուած միջազգային այս օրը փակուեցաւ նուագահանդէսով մը, որու կը մասնակցէին երիտասարդ տաղանդներ։

Ա· Մ·

– ՀԱՅԱՍՏԱՆ –

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹԻՒՆԸ՝ 71,9% ԵՒ ՄԻԱՅՆ 53% ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՆՈՐ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ 40 ԸՆՏՐԱՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

14 ՈՒՍԱՆՈՂ ԵՒ 4 ԴԱՍԱՏՈՒ ՋԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Հինգշաբթի առտու է միայն, որ կարգ մը թերթեր հատ ու կենտ տեղեկութիւններ կուտային Հայաստանի ընտրութեանց մասին։ «Ֆիկարօ»ի թղթակիցն իսկ կը խոստովանի թէ միայն մասնակի արդիւնքներ կը հասնէին, բայց անկախ իմքրէս – խրուիկա կը հաղորդէր որ Երեւանի համալսարանի ուսանողները դործադուլի մէջ են պահանջելու համար նոր ընտրութիւններ եւ ձերբակալուած 18 անձերու (14 ուսանող եւ 4 դասատու) ազատ արձակումը։ Ասոնք ձերբակալուած են կիրակի օր բողոքի ցոյցի մը ընթացքին։ «Ռոթիտիէն տը Փարի»ի աղբիւրը՝ «Պուտդա»ն իսկ է, որու համաձայն քուէարկութեան մասնակցողներու համեմատութիւնը 71·9% եղած է եւ միայն 53% Երեւանի մէջ։ Նոր ընտրութիւններ տեղի պիտի ունենան 40 ընտրաշրջաններու մէջ, բայց Երեւանի համալսարանի ուսանողներու պահանջը այլ է։ Անոնք բողոքած են, կիրակի օր, ընտրութեանց անկանոնութիւններու առթիւ, ինչ որ ոստիկանութեան միջամտութեան պատճառ եղած է եւ 14 ուսանող ու 4 վրոֆէսէօր ձերբակալուած են։

Թէեւ զարմացունց անակնկալ մը չէ, բայց ըսինք որ Սուրէն Յարութիւնեան ընտրուած է, ինչպէս յայտնեց Մոսկուայի ճայնատիւրը։ Լենինականցիներ – ու կատակները ընդհանրապէս աւելի «համով» կ'ըլլան...։

***

Խորհրդային երեսփոխաններու ընտրութիւններու մասնակի արդիւնքներէն արդէն կարելի է եզրակացնել, որ պահպանողականները կարեւոր պարտութիւն մը կրած են։ Ընտրական յանձնախումբը տակաւին չարաթ մը ունի իր առջեւ բոլոր արդիւնքները լրացնելու համար, սակայն նախնական հաշուումները ցոյց կուտան որ դլխաւոր քանի մը քաղաքներէն ու պալթեան հանրապետութիւններէն զատ Վոլդոդրադի, Բելոռուսիոյ, Մոլտաւիոյ ու այլ շրջաններու մէջ եւս կուսակցական դեկավարները ակնկալուածէն աւելի մեծ ձախողութեան մատնուած են – ասոնց համար յաջորդ շրջանը տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 9–ին։ Այն շրջաններուն մէջ, ուր միայն մէկ կամ երկու թեկնածու ներկայացած է ու ոչ ոք հասած է մեծամասնութեան, նոր ընտրութիւններ պիտի կազմակերպուին ու այս անդամ, անշուշտ, առանց այդ թեկնածուներու մասնակցութեան։

Այս անդամ օրինակ, 1500 աթոռներու մեծ մասը դրաւուեցան Մարտ 26–ին, բայց, երկրորդ շրջան մը պիտի ըլլայ Ապրիլ 9–ին, 76 ընտրաշրջաններու մէջ, ուր երկու թեկնածուէ աւելի կար եւ ոչ մէկը բացարձակ մեծամասնութիւն ըստացած էր։ 199 այլ ընտրաշրջաններու մէջ ալ նոր ընտրութիւններ պիտի ըլլան Մայիս 14–ին, նոր թեկնածուներով։

Ժողովրդային երեսփոխաններու Համագումարին 2250 անդամներու ընտրութիւնները կ'ընթանան հետեւեալ ձեւով։ Անդամներու մէկ քառորդը կ'ընտրուի անուղղակի՝ այսպէս կոչուած «ընկերային կազմակերպութիւններ»ու կողմէ, որոնք ունին իրենց վերապահուած որոշ քանակով աթոռներ։ Այդ կազմակերպութիւններուն մէկ մասը – կուսակցութիւնը, արհեստակցական միութիւններ, դիտական հաստատութիւններ, եւայլն – արդէն նախօրօք նշանակեց ու ընտրեց իր երեսփոխանները։ Կուսակցութիւնը վերջին լիակատարին ընտրեց իր 100 երեսփոխանները, թատերական դործիչները՝ իրենցը, խորհրդային Ակադեմիան ալ արդէն ընտրած է 8 երեսփոխաններ· նոյն հաստատութենէն յառաջիկային կ'ընտրուին եւս 12 երեսփոխաններ, որոնց չարքին՝ Թերեւս Ա· Սախարով։

Ուղղակի ժողովուրդին կողմէն ընտրուող մնացեալ 1500 երեսփոխաններուն կէսը կ'ընտրուի «տերիտորիալ» շրջաններու մէջ (ըստ բնակչութեան թիւին համեմատութեան – Մոսկուա, օրինակ՝ 26 աթոռ ունի), իսկ միւս կէսը՝ «ազգային» ընտրական շրջաններու մէջ (15 հանրապետութիւններու հաւասար հիմերուն վրայ – Մոսկուա միայն մէկ աթոռ ունի)։

Թեկնածուներու նշանակումին ձեւը հետեւեալն է· – Առաջին հանդրուանին, աւելի քան 500 հոգի հաշուող որեւէ խումբ (օրինակ՝ գործարանի անձնակազմ մը կամ թաղի մը բնակիչները) կրնայ դումարել ընտրական ժողով մը՝ նշանակելու համար չարք մը թեկնածուներ։ Ներկաներուն կէսէն աւելիի քուէներու տիրացողը նշանակուած կը համարուի։ Այսպէս, 1500 ընտրական շրջաններու մէջ նախապէս նշանակուած էին 7500 թեկնածուներ, սակայն ասոր հետեւեցաւ երկրորդ գաւմ մը· նշանակուած թեկնածուները ներկայացան բուն ընտրական շրջանի ժողովին, որուն ընթացքին քուէներու մեծամասնութիւնը ստացող թեկնածուներն են որ պաշտօնապէս ցանկերուն վրայ կրցան արձանագրուիլ։ Թեկնածուներու թիւը, ուստի, իջաւ 2899–ի։

Մօտ մէկ չարաթէն յայտնի կ'ըլլայ նոր ընտիր երեսփոխաններու համագումարին կազմը։ Հինգ տարուան համար ընտրուած համագումարը կը հաւաքուի տարին մէկ անգամ։ Ան իր առաջին նիստին կ'ընտրէ օրէնսդրական իսկական իրաւունքներով օժտուած Գերագոյն Խորհուրդը, բաղկացած՝ երկու իրաւահաւասար ժողովներէ, Միութենական Խորհուրդ (Սովետ) եւ Ազգութեանց Խորհուրդ։ Առաջինը, ամերիկեան Ներկայացուցիչներու Տան նմանութեամբ, կը կազմուի «տերիտորիալ» ընտրական շրջաններէ ընտրուած երեսփոխաններէ, իսկ երկրորդը, ամերիկեան Ծերակոյտի նմանութեամբ, կը կազմուի «ազգային» ընտրական շրջաններու երեսփոխաններէ ու հետեւեալ համեմատութեամբ· – 15 դաշնակցային հանրապետութիւններէն՝ 11–ական երեսփոխան, 20 ինքնավար հանրապետութիւններէն՝ 4–ական երեսփոխան, 8 ինքնավար մարզերէ՝ 2–ական երեսփոխան, 10 ինքնավար օգրուկներէ՝ 1–ական· ընդհանուր դումարը՝ 271։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ պաշտօնական բացումը կատարեց Լուվրի բուրդին, որ

(Շար·ը Դ· էջ)

ԴԱՍ ԱՌՆԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Մարտ 12–ի թիւին մէջ աշխարհագրական գիտութիւններու տոքթ. փրոֆէսօր Հրաչեայ Գաբրիէլեան երկար յօդուածով մը կ'անդրադառնայ երկրաշարժը պատճառած ազդակներու, բնաչխարհիկ տուեալներու, մարզկային սխալներու եւ ներկայի վէճերու:

Կրկնելէ ետք թէ Հայաստանի լեռնաշխարհը կը գտնուի երկրաշարժի գօտիի մը վրայ, Հ. Գաբրիէլեան կը պատմէ. – «դժբախտութիւն ունեցայ ականատեսը լինելու լենինականեան երկու ապէտապի երկրաշարժերի, կրելու այդ արհաւիրքներուն հոգեկան ահաւոր ծանրութիւնը: 1926 թուականին երբ դպրոց էի գնում, հանոյքով թռչկոտում էի մայթերին պառկած ամբողջական պատերի վրայով: Յետոյ իմացայ որ պատերի պառկելու պատճառը տների հակասեյսմիկ գօտի – ներ չունենալն էր: Եթէ լուսամուտներից վերեւ հակասեյսմիկ երկաթպլեթոնէ գօտիներ լինէին, այդ բան աւերածութիւններ չէին լինի: Տարիներ շարունակ մարդիկ ճնճարկում էին երկրաշարժերի դասերը: Այժմ էլ ականջիս հնչում են Լենինականի գլխաւոր ճարտարապետ՝ Ատամեանի խօսքերն այն մասին, որ յաջորդում չպէտք է կառուցել երեք յարկից բարձր շէնքեր, որ դրանք պէտք է ունենան հակասեյսմիկ գօտիներ»:

Յօդուածագիրը ապա կ'ընդգծէ այն անհեռատեսութիւնը որով բազմայարկ, եւ մանաւանդ բոլորովին անորակ, «մոխրի պէս փշրուող» շէնքեր կառուցանած էին այդքան վտանգաւոր շրջաններու մէջ: Վերջին աղէտին առիթով բազմաթիւ անգամներ կրկնուած այս իրակա – նութիւններէն ետք Հ. Գաբրիէլեան կը շարունակէ. – «հեռուստատեսութեամբ ու ռատիոյով, մամուլի միջոցով տեղեկացանք այն մասին որ անորակ շինարարութեան մեղաւորները պէտք է պատժուեն բայց անցել է երեք ամիս, եւ ոչ մէկի անունը չի տրւում: Ո՞ւմ պատժել, մեղաւոր են եւ՛ վերեւում, եւ՛ ներքեւում: Վերեւում նստածները չե՞ն արդեօք նորամավարողները, ովքեր անցած տասնամեակներում էժանացնում էին շինարարութիւնը, իջեցնում երկրաշարժային ուժգնութեան հաւանականութիւնը, սահմանափակում գեմենտի պարունակութիւնը պեթոնի մէջ: Իսկ ներքեւում էլ բոլորին է յայտնի, թէ ինչ ուղիներով էր գեմենտն ու մետաղը յայտնւում մասնաւոր տներում: Լենինականի պետական շէնքերի գեմենտի հաշուին կառուցեցին ողջ Շիրակի, եւ ոչ միայն Շիրակի, մասնաւոր տները:

Տասնամեակներ շարունակ մեր ուղեղը բթացել էր մի լոզունգով՝ «արագ, էժան, որակով». մի լոզունգ, որի բաղադրիչ – ները միմիանց հետ անհամատեղելի են. ի՞նչպէս կարող է էժանը որակով լինել: Որքան թանկ նստեց հայ ժողովրդի վրայ այդ «էժան»ը: Շինարարութեան յարաւնուն կերպով «էժանացում»ը բերեց այնպիսի անորակութեան որ շատ շէնքեր, հէնց թէկուզ երեւանում, այժմ իրենք իրենց փլւում են, առանց երկրաշարժի: Դարերի խորքից եկող, փորձութիւններով ստուգուած ժողովրդական ասացուածքը՝ «թանկից էժանը չկայ» այստեղ իր արդարացումը գտաւ»:

Մխայն երկրաշարժը չէ որ նախատեսութիւններ ու միջոցառումներ կը հարկադրէ,ս ակայն, «բնական աղէտների դասերի հաշուի չառնելը բաղաքների ու բնակավայրերի դեկավարների մօտ մի տեսակ հոգեբանութիւն է դարձել: Մինչեւ աղէտը դրամական միջոցները սուղ են ներում, հնարաւոր չէ դրանք կանխելու համար որեւէ բան յատկացնել, բայց հէնց որ աղէտը լինում է, տասնապատիկ անգամ շատ միջոցներ գտնւում են: Միտքս հաստատելու համար մի փոքր շեղուեմ եւ բերեմ երեւանի հեղեղման օրինակը: Մինչեւ 1946 թուականի Մայիսի 25–ը բաղաքի դեկավարութեանը յայտնի էր որ Գետառը հեղեղւում է, որ անցեալ դարում այստեղ ուժեղ հեղեղներ են եղել,

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՆԱՀԻՒՍՈՒԹԵԱՆ ՕԳՏԱԳՈՐԾՈՒՄԸ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ ՄԷՋ

Մ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

Նախադպրոցական տարիքի երախաներն առանձին հետաքրքրութեամբ մտիկ կ'ընեն ժողովրդական ստեղծագործութիւն – ները եւ յատկապէս հէքեաթները: Փոքր տարիքին աշխարհը հէքեաթային հրաշալիքներով լեցուն բեմ կը թուի անոնց: կը սուզուին պայծառ եւ յուզիչ հէքեաթներու դիրկը՝ առընչուելով դեղեցիկին ու լուսաւորին: Հէքեաթներու եւ ժողովրդական բանահիւսութեան այլ սեռերուն մէջ կ'արտացոլան ժողովուրդին արիութիւնը, ազնուութիւնը, չարին դէմ պայքարը· կը փառաբանուի աշխատանքը, կը դատապարտուին ագահութիւնն ու անհամբերութիւնը, ծուլութիւնն ու անտարբերութիւնը:

Յովհ. Թումանեան, Ղ. Ալայեան, Ա. Մնկոյեան եւ կարդ մը ժամանակակից դրողներ դեղարուեստօրէն մշակած են հայկական եւ այլ ժողովուրդներու բազմաթիւ հէքեաթներ:

Յովհաննէս Թումանեանի հէքեաթները հետաքրքրական են, մատչելի ու դրա – ւիչ, որովհետեւ ան վարպետօրէն թափանցելով ժողովրդական բանահիւսութեան խորերը վրցած է գտնել դեղեցիկը, օգտակարը, ուսանելին: «Ծխտը», «Ուլիկը», «Պոչատ ագուէսը», «Ճամբորդները», «Մօսող ճուկը», «Անյագ աքլորը», «Զախ – չախ թագաւորը» հէքեաթները կարճ են, պարզ, նախադպրոցական կրտսեր տարիքի համար մատչելի: «Տէրն ու ծառան», «Գառնիկ ախպերը», «Սուտլիկ որսկանը», «Կիկոսի մահը», «Բարեկենդանը», «Կացին ախպերը, «նեսէլք մարդը, «Մելօքն ու յիմարը» հէքեաթները կ'արտայայտեն ժողովուրդին ըղձերն ու երազանքը:

Երախաները չատ կը գրաւուին նաեւ Ա.Թ. Մնկոյեանի «Գիւղացին ու արջը», «Սուլթան աքլորը», «Կռունկն ու ագուէսը», «Կատուն, աքլորն ու ագուէսը», «Ցորենատէրն ու ջրաղացպանը» հէքեաթներով:

Երախաները սիրով ու հետաքրքրութեամբ մտիկ կ'ընեն ու չուտով կը սորվին ժողովրդական առակները, առածներն ու ասացուածքները, հանելուկները, չուտասելուկները, մանկական խաղերը, խաղերգերը, խաղ — ոտանաւորները, քառեակները, ղրոյցները, գուարճախօսութիւնները: Հանելուկներն ու չուտասելուկները ուշագրաւ են երախաներու մտաւոր կարողութեան, երեւակայութեան եւ պատկերաւոր մտածողութեան զարգացման, ինչպէս նաեւ բնութեան երեւոյթներու եւ իրերու ճանաչողութեան սահմանները ընդլայնելու առումով:

Հանելուկը մատամբ կը տրուի փոխաբերութեան ձեւով: Երախաները աւելի դիւրաւ կը գուշակեն ծանօթ առարկաներու, կենդանիներու, բոյսերու եւ ծաղիկներու վերաբերող հանելուկները:

Օրինակ. –

Այն ի՞նչ է ինչ՝
Քիթը ոսկոր է,
Մօրուքը միս է:
(Աքլոր)

Սարէն ձգեմ, սար չէ,
Քարէն ձգեմ, քար չէ,
Կը կոկոայ, կաթաւ չէ,
Հաւկիթ կ'ածէ, հաւ չէ:
(Կրխայ)

Բերան չունի՝ բայց կ'երգէ,
Ոտքեր չունի՝ կը վազէ:
(Ջուր)

Հանելուկները երախաներուն դեղարուեստական մեծ հաճոյք կը պատճառեն: Անոնք ոչ միայն մտածելու առիթ կուտան, այլեւ իրենց տաղաչափութեամբ կը նպաստեն արագօրէն զոց սորվելու:

Ի՞նչ ամիս է, ի՞նչ ամիս,
Ձիւնածաղիկով կուգայ,
Մէկ բուռ – բորան կը փչէ
Մէկ տաք օրեր կը բերէ:
(Մարտ)

Շուտասելուկները դժուար արտասանուղ բառեր եւ նախադասութիւններ են, ուր կը կրկնուին նոյնանման հնչիւններ: Շուտասելուկները յօրինուած են այնպէս, որ երբ արագ – արագ արտասանուին, երբեմն բառերը կ'աղաւաղուին կամ կը խառնուին, որով զուարճութիւն ու ծիծաղ յառաջ կուգայ ունկնդիրներու մօտ: Շուտասելուկը պէտք է արտասանել քանի մը անգամ, զոց՝ որոշակի կերպով ընդգծելով յաճախակի կրկնուող հնչիւնը, ոչ բարձր, ռիթմիկ, մեղմ ձայնով: Եթէ երախան իւրացուցած է չուտասելուկը, կարելի է նոր խնդիր ներկայացնել, այսինքն՝ արտասանել բարձր կամ ցած, չփոխելով, կամ երբեմն ալ վոխելով արագութեան աստիճանը:

Օրինակ. –

Ջեր բակը կայ տասը տանձի ծառ,
Տասը տանձի ծառի ծայրին
Տասը ծաներ տանձ:

***

Սեխի վրայէն թռչիմ, սեխ ուտեմ,
Ցեխի վրայէն թռչիմ՝ սեխ ուտեմ:

***

Ջուկ – մուկ ձգեմ ու ձուկ ուտեմ,
Մուկ – ձուկ ձգեմ ու ձուկ ուտեմ:

***

Մուկը ձգեմ, ձուկը ուտեմ,
Ջուկը ուտեմ, մուկը ձգեմ:

Ժողովրդական բանահիւսութեան ամենակենսական ու տարածուած ստեղծագործութիւններէն են նաեւ առածներն ու ասացուածքները, որոնք կազմուած են քանի մը բառէ կամ մէկ – երկու նախադասութենէ եւ ամփոփ ու ուարտուն միտք ունին: Առածները ունին նաեւ այլաբանական – փոխաբերական իմաստ, իրենց բովանդակած միտքը կ'արտայայտեն ոչ ուղղակի, այլ անուղղակի ձեւով:

Կեանքի ամէն մէկ ասպարէզի ու տարբեր հանգամանքներու մէջ առածը իր տեղը ունի. ան հանդէս կուգայ անգամ մը որպէս խրատ, ուրիշ անգամ մը որպէս զոլեստ ու խրախուսանք: Ամէն պարագաներու մէջ, առածը կամ ասացուածքը կը հասնի իր նպատակին, որովհետեւ կ'ընդհանրացնէ կեանքէն քաղուած ճշմարտութիւնը, ժողովրդական իմաստութիւնը, արտայայտելով զայն սեղմ ու պատկերաւոր խօսքի միջոցով:

Օրինակ. –

Կրկնութիւնը գիտութեան մայրն է:
Աշխատանքը կ'ազնուացնէ մարդը:
Համեստութիւնը կը զարդարէ մարդը:
Մէկը կայ հազար կ'արժէ,
հազար կայ մէկ չարժեր:

Առածներն ու ասացուածքները իրատական ու դաստիարակչական մեծ նշանակութիւն ունին եւ զանոնք յարմար առիթներով պէտք է օգտագործել ընտանիքին մէջ:

... Իւրաքանչիւր նոր սերունդ իր նախորդներուն իմաստուն ասոյթները կը սորվի, կ'իւրացնէ, միաժամանակ ինքն ալ նոր իմաստութիւն կը ստեղծէ եւ հին – ներուն հետ կ'աւանդէ յաջորդ սերունդին: Եւ այսպէս շարունակ:

Երախաները սիրով ու մեծ հետաքրքրութեամբ մտիկ կ'ընեն նաեւ առակները: Առակը գեղարուեստական փոքր ստեղծագործութիւններ են, կենդանիներու, բոյսերու, ինչպէս նաեւ մարդոց մասին պատմող զանազան հետաքրքրական ծաւալ ունին, ծիծաղաշարժ դրուագներով կը չեշտեն շատ մը թերութիւններ: Անոնց մէջ կենդանիներն ու բոյսերը կը խօսին մարդկային լեզուով, կ'աշխատին, կ'օգնեն կամ իրար կը խաբեն: Առակներու այլաբանութիւնը դիւրին է կենդանիներու յայտնի պիտի (աղուէսին խորամանկութիւնը, գայլին ագահութիւնը, իշուն յիմարութիւնը, նապաստակին վախկոտութիւնը, առիւծին ուժը) նկատի առնելու վրայ:

Հայ դրականութեան մէջ առակագրած ու մշակած են Մ. Աբովեան, Ղ. Ալայեան, Աւ. Իսահակեան, Ա. Մնկոյեան, իսկ ժամանակակից դրողներէ՝ Մ. Չարխչեան, Մ. Կորիւնը, Ս. Մուրատեանը եւ ուրիշներ:

Ա. Մնկոյեան հայ առակագրութեան ամենամեծ վարպետն է: Անոր «Մկնիկը ժողովը», «Գայլն ու գառը», «Երկու աքլորը», «Բկլիկ ձկնիկը», «Միծառնիկը», «Ճանճը», «Ձագուռն ու մրջիւնը», «Աքաղաղն ու կատուն», «Խոզն ու ոսկորը», «Ագռաւն ու ագուէսը», առակներն ու քանաստեղծութիւնները արդի քանի՛ տարիէ ի վեր կը հնչեն մանկապարտէզներու մէջ, նախադպրոցական տարիքի երախաներու շուրթերուն վրայ: Անոնց մէջ կենդանիներն ու բոյսերը կը խօսին մարդկային լեզուով, կ'աշխատին, կ'օգնեն կամ իրար կը խաբեն դարեն: Առակներու այլաբանութիւնը դիւրին է կենդանիներու յայտնի պիտի (աղուէսին խորամանկութիւնը, գայլին ագահութիւնը, իշուն յիմարութիւնը, նապաստակին վախկոտութիւնը, առիւծին ուժը) նկատի առնելու վրայ:

Հայ դրականութեան մէջ առակագրած ու մշակած են Մ. Աբովեան, Ղ. Ալայեան, Աւ. Իսահակեան, Ա. Մնկոյեան, իսկ ժամանակակից դրողներէ՝ Մ. Չարխչեան, Մ. Կորիւնը, Ս. Մուրատեանը եւ ուրիշներ:

*Ա. Մնկոյեան հայ առակագրութեան ամենամեծ վարպետն է: Անոր «Մկնիկը ժողովը», «Գայլն ու գառը», «Երկու աքլորը», «Բկլիկ ձկնիկը», «Միծառնիկը»,

ԼՈՒՐԵՐ ԼԻՈՆԻ ՇՐՋԱՆԷՆ

• ՈՒԿՐԱՆԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՑԹ Ի ՆՊԱՍՏ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

Ցուզուած էր երգչուհին. պիտի կրնա՞ր առանց կմկմալու արտասանել քանի մը հայերէն բառեր՝ զոր Ջանացած էր մինչ պահել նախորդ օրը: Կրցաւ. դժուարաւ, բայց կրցաւ: Իր վերջին բառերն էին՝ «Հայաստան, կը սիրեմ քեզ»: Ապի տուին, սրահին մէջ, ծափերու առջին տարափի մը:

Սրահը Հայերու ազգորական հանդիսավայրն էր. կը կրէ Մոլիէրի անունը, Սոն գեմ եղրին: Շուրջ 250 հոգի ներկայ էին Մարտ 18–ի իրիկունը, դիտելու եւ ունկնդրելու համար Լիոնի ուկրանական զուարճացնեն, այլեւ կը հարստացնեն երախաներու դիտելիքները, կը ծանօթացնեն շրջապատին, ճանաչելի կը դարձնեն երեւոյթներն ու առարկաները:

Փոքր տարիքի երախաները կը գրաւեն խաղերգերը, քառեակները, խաղ – ոտանաւորները: Անոնք ստեղծուած են մանուկները զբաղեցնելու կամ զուարճացնելու նպատակով: «Բիւրակն» ամսագրին վկայութեամբ ժողովուրդին մէջ տարածուած են մայրերու եւ տատիկներու օրօրոցային երգերը, փոքրիկները ծանկերուն նստեցուցած խաղցնելու ընկերացող երգեր, քառեակներ: Լսելով խաղ — ոտանաւորները, խաղերգերու ռիթմը, երաժշտութիւնը, երախաները սիրով կը կատարեն համապատասխան շարժումներ:

Այդպիսի ստեղծագործութիւնները իրենց բովանդակութեամբ բազմազան են՝ օրօրոցային, հանգստացնող, զուարճալի, ուրախ, դաստիարակչական եւայլն: Ժողովրդական խաղերգերը, խաղ – պարերը, խաղ – ոտանաւորները կ'ընդլայնեն երախաներու մտահորիզոնը, կը հարստացնեն անոնց զգացումները եւ բառապաշարը:

... Ս. Կապուտիկեան իր գողտրիկ քանաստեղծութիւններով կը դերէ ամենա – փոքրիկները, որովհետեւ կրնայ մտնել անոնց անկեղծ ու անմիջական աշխարհը, կրնայ ապրիլ անոնց առօրեայով ու յոյզերով:

... կարելի է չատ բան ըսել գեղար – ուեստական խօսքին ներգործող ուժին մասին. այն մասին թէ ինչպէս ժողո – վրդական բանահիւսութեան իւրաքանչիւր լաւ օրինակի մէջոցով ծնողը կրնայ խանդավառել երախան, արթնցնել անոր խոհերն ու զգացումները, սերմանել բարոյական լաւագոյն յատկանիշներ:

(Յապաւումներով)

համայնքին երաժշտութեան, երգի – պարի խումբերն ելոյթները: Ուկրանացի – ները, ինքնաբերաբար, փափաք յայտնած էին ներկայացում մը տալու՝ ի նպաստ Հայաստանի աղէտեալներուն:

Հանդէսին հովանաւորութիւնը ստանձնած էր Ֆրանսահայ բժիշկներու ընկերակցութեան տեղական մասնաճիւղը՝ որուն անունով՝ Պր. Այանեան բացաւ երեկոյթը, շնորհակալութեան խօսքերով դերակատարներուն հասցէին եւ նաեւ՝ ներկաներուն որոնց մէջն էին՝ Նորվան Եպիսկոպոս, Ազգային Միութեան նախագահը՝ Ռիչար Կազարեան, ուկրանական համայնքին վարչականներ եւ Լիոնի կարդինալին ներկայացուցիչը:

Ուշնդրեցինք, ոաքի, կրօնական երգեր Հայաստանի եւ Չերնոբիլի արկածեալ զոհերուն ի յիշատակ:

Երեկոյթը, յետոյ անցաւ ուրախ մթնոլորտի մէջ, թէեւ, ըստ խօսնակ տիկ – նոջ, մեկամաղձոտ երգեր չէին պակսեր յայտագրին վրայ: Բայց պէտք էր հաս – կընալ ... Ունեցանք զգալափար մը Ուկրանիոյ Ֆոլքլորին մասին: Ուկրանացի – ներն ալ, Լիոնի մէջ, ճիգ կը թափեն չմոռնալու իրենց հայրենիքը եւ անոր մշակոյթը:

Ծափահարուեցան պարերը, մանաւանդ վերջինը՝ Հորաք՝ որուն ընթացքին, աղջիկ եւ մանչ, երիտներանդ զգեստներով, 16 հոգի, նեղ բեմին վրայ, ցոյց տուին արհեստավարժ պարողներու մակարդակի ճկունութիւն:

Անշուշտ համակրանքի եւ երախտագիտութեան արժանի է Լիոնի ուկրանական համայնքին այս բարեկամական մօտեցումը դէպի Հայութիւնը:

• ՀԱՅԵՐԷՆ ԱՂՕԹՔ ՍԵԻԱՄՈՐԹ ԿՈՓԱՄԱՐՏԻԿԻ ՄԸ ՀԱՄԱՐ

Մեր համայնքին երախտագիտութիւնը յայտնելու գժբախտ առիթ մըն էր, նոյն չարաթ առաւօտուն, Լիոնի մատուռներէն մէկուն մէջ, հայ հոգեւորականներու մասնակցութիւնը ունկի զոհ սեւամորթ մարզիկի մը յուղարկաւորութեանը:

Տավիտ Թիօ ձրի պայքարած էր, քանի մը չաբաթներ առաջ, մրցահանդէսի մը ընթացքին՝ ի նպաստ մեր աղէտեալնե – րուն: Իր յաջորդ մրցումը, աշխարհի ախոյեանութեան համար, մրցում մը Ամերիկացիի մը հետ, եղերական եղաւ: Թիօ զգետնուեցաւ եւ մահացաւ քանի մը օր վերջ:

Նորվան Եպիսկոպոս անձամբ կատարեց արարողութեան մը, Ֆրանսերէն եւ հայերէն աղօթքներով, մասնակցութեամբ՝ Իսահակ Ալչր. քահանայի, ներկայ էին հայ մարզասէրներ՝ որոնք նախաձեռնարկ եղած էին այս արարողութեան: Թիօ պիտի թաղուէր Ալիճան, իր հայրենիքը:

• ԿՈՉ՝ ՋԱՏԿՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Լիոնի հոգեւոր դասը ակնյայտնի ճիգ մը ըրաւ այս տարի ժողովուրդը շարժման մէջ դնելու համար, Մեծ Պահքի եւ Զատկուան տօնական օրերու ընթացքին:

Նորվան Եպիսկոպոս հրապարակեց թըռուցիկ մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, կոչ ընելով հաւատացեալներուն, եւ միւսներուն ալ, վառեցած մնալ կրօնքին եւ հայութեան:

Ուղղելով իր խօսքը երիտասարդներուն, մանաւանդ, եպիսկոպոսը կը դրէ՝ –

«Իրաքանչիւր Հայ իր ծնունդով ատենդապետն է մշակութային եւ հոգեկան ժառանգութեան մը, որ դարերէ ի վեր կ'ատանդուի սերունդէ – սերունդ: Կարգը ձերն է հիմա: Քար մի նետէ՛ք ձեր ժառանգութեան վրայ, ատանձնեցէ՛ք զայն, պազարեցէ՛ք եւ փոխանցեցէ՛ք»:

Երկուշաբթի, Մարտ 13–ին, Ազգային Տան սրահին մէջ կազմակերպուեցաւ հաւաքոյթ մը՝ ուր Եպիսկոպոսը եւ Տիկին Սաթենիկ Կոստանեան տուին ներկանեերուն – չուրջ 50 հոգի – բացատրութիւնները Աւագ Շաբթուան ծիսակատարութեանց մասին:

Նկատեցինք որ ներկաները ուշադրութեամբ հետեւեցան կրօնադաստիարակչական այս ձեռնարկին. ոմանք փափաք յայտնեցին որ կրկնուի ան, ուրիշ առիթներով:

• ՀԱՅԵՐ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԱԾ ԿԱՄ՝ ԸՆՏՐՈՒԱԾ

Քաղաքապետական ընտրութիւնները յուսախաբ չըրին չըջանին Հայերը: Զանազան քաղաքներու մէջ կան, այս անդամ ալ հայրենակիցներ քաղաքապետական խորհուրդներուն մէջ:

Վարուժան Գրիգորեան կը մնայ Վիլէօրպանի քաղաքապետին խորհրդատուն արտաքին յարաբերութիւններու համար: Նոյն քաղաքապետութեան մէջ նո՛ր ընտրեալ մը՝ Օր. Ռոզ – Մարի Մինասեան:

Տէսինի մէջ՝ ուր հայամօտ քաղաքապետը, Պր. Մուրէն կը պահէ իր դիրքը, կցորդ Մարկոսեան եւ Ժ. Մարտիրոսեան վերընտրուած են:

Հայեր ընտրուած են Պրոնի, Քալիւռի, Ֆէղէնի, Փոն – ը – Շէրիւի ցանկերուն վրայ եւ անկասկած ուրիշ տեղեր ալ՝ որոնք կրնան վրիպած ըլլալ մեր ուշադրութենէն:

Գլխաւոր նորութիւնը երկու Հայերու ընտրութիւնն է՝ Լիոն քաղաքին մէջ իսկ: Վահէ Մուրատեան կը մտնէ քաղաքապետական խորհուրդին մէջ եւ Ռիչար Կազարեան՝ երրորդ թաղամասի ժողովին մէջ:

Պր. Մուրատեան, ճարտարապետ, տարիներէ ի վեր կ'աշխատի Հայ Դատի Յանձնախումբին մէջ եւ մէկն է «Ֆրանս – Արմենի» ամսաթերթին հիմնադիրներէն, եւ՝ գլխաւոր պատասխանատուն անոր մինչեւ հիմա ունեցած յաջողութեանը: Ռիչար Կազարեան, առեւտրական մը, հինգ տարիներէ ի վեր կը նախագահէ Լիոնի՝ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը, զոր կրցաւ դնել լաւ հիմերու վրայ: Երկուքն ալ ընտրուեցան Միշէլ Նուարի ցանկին վրայէն:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔՃԵԱՆ

ՀՈԳՎԱՐՏԻՔ

ԱՆԿԻԿ ԿԷՆՃԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Բազմանդամ ընտանիքի մը զաւակն էր, ծնած՝ 1910–ին, Մեծ Նոր գիւղ: Աւանդական հայ ընտանիքի տիպարը իր Հայկանոյշ մամայով որ նաեւ մայրն էր ՋՈՄ–ի տղոց:

1930–ին Հ. Ց. Դ. պատանեկան Միութեան մէջ երբ հանդիպայ Անկիկը «Ցառաջ»ի գործակալ եւ ցրուիչ էր Լիոն: Թերթերուն տրցակը անութին, ի՛անցնէր փողոց – փողոց. ընկերները նոյնիսկ երգ մը յօրինած էին. «Անկիկը գալս ոխ – Տիւնուատ–էն, անցաւ ոխ Պուալօ, «Ցառաջ» պոռալէն, հօ համան համան Շաւարշ Միսաքեան...»:

Իրենց տունը օթեւան էր. քաղաքական գործիչներ երբ Լիոն կուգային բանախօսելու հոն կը մնային. կը յիշեմ մէկ քանին. Վրացեան, Խատիսեան, Ջամալեան, Նարդունի, Շահխաթունի, Պէշիկթաշլեան, Շ. Միսաքեան, Է. Բիւզանդ եւայլն:

Անկիկ Կէնճեանի յիշատակը վառ պիտի մնայ մեր մէջ, այնքան առեն որ կ'ապրինք:

Հանգիստ, սիրելի Անկօ. դնա՛, միացիր հարազատներուդ:

Շ. ՇԱՋԱՐԵԱՆ

«LE CIEL ETAIT NOIR SUR L'EUPHRATE» (*)

Այս հատորը լոյս տեսաւ անցեալ տարի եւ լայն արձագանգ գտաւ Ֆրանսական գրաւոր եւ բերանացի մեդիաններու մօտ: Արժանացաւ նաեւ երկու մրցանակներու՝ Prix Clio 1988 (Mention spéciale du Jury) et meilleur livre traitant de l'Etranger 1988 (sur Radio France Internationale): Բազմաթիւ թերթեր ալ գնահատական տողերով անդրադարձան, յիշենք՝ Ֆիգարօ – Մակազին, Լա Թրիպիւն – լը Փրոկրէ, Լը Մեռիտիոնալ, Լը Մոնտ, Թէօն – Ափրիէ, Լա Վի, Թելեռամա, Լը Փրովանսալ, Լա Վուա տիւ Նոռ, Տէռնիէռ Նուվէլ տ'Ալզաս, եւլլն., եւլլն.: Բազմաթիւ հաղորդումներ ալ եղան ձայնասփիւռէն:

Այս հատորին մասին է որ կ'արտայայտուի նախկին նախարար՝ Միշէլ Ժոպէը, «Ցառաջ»ի համար գրած իր յօդուածով, որ լոյս կը տեսնէ «Ցառաջ մինաք եւ արուեստ»ի յաջորդ, Ապրիլ 2–ի թիւով:

(*) Ed. Robert Laffont.

ԱՐԳԵԼՔԸ

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

***

Լոյսը ողողեր էր այն սենեակը, ուր առաջին անգամ Սաթենիկ հանդիպեր էր Սահակին: Նոյն սեղանի առաջը էին եւ Սահակն չափազանց նման էր այն օրուան իր ճամբորդութեան հագուստնե – րով: Սաթենիկի ձեռքը բռնած քնքշութեամբ, կը խօսէր մեղմ ձայնով, հոգին լեցուած բարութեամբ եւ դորովանքով: Ինչպէս այն առաջին օրը ինքզինքը կը զգար մեծ եւ զօրաւոր եւ կարծես բարեմըտութեամբ կը զբաղէր բարեկամ տան մէջ հանդիպած երեխայի հետ: Սաթենիկ ջերմեռանդ հիացումով եւ վստահութեամբ կը լսէր զայն: Սահակի մէջ կիրքերը լռեր էին այս միջոցին, նոյնիսկ սիրոյ զգացումը խառնուեր էր աւելի ընդհանուր, աւելի համամարդկային զգացումի մը: Իր աչքերը չունէին ոսկորական խառնուածքը եւ սիրուածքը կուտային նոյնիսկ անչունչ առարկանե-

– Սահակ՛ն, ճիշդ է որ քո վստահութիւնը արդարացի է, ես էլ չդիտեմ ինչպէ՞ս ... բայց ...

Վարանելով նայեցաւ Սահակին, յետոյ գրեթէ մրմնջելով՝

– Պիտի մոռնա՞ս ամբողջովին ինչ որ պատահեց անցեալում...

– Չխօսենք անցեալի մասին...դա դժբախտ մի թիւրիմացութիւն էր ... անցեալը այլեւս գոյութիւն չունի ... քո նայուածքը այլեւս, Սահիկ Ջան, յստակ է ու անխարդախ ինչպէս երեխային նայուածքը ... եւ եթէ պատահի որ յետագայում մի ինչ որ չար դէւ ինձ յիշեցնէ անցեալը ... կը նայեմ քո պայծառ ու լուսաւոր աչքերին...

– Ես քո աչքերին մէջ, ինչպէս յստակ պատկեր տեսնում եմ քո մաքրագործուած հոգին:

Սակայն, որ այդ միջոցին սենեակ մը տաւ, պահ մը կեցաւ ու լսեց: Ինչ որ վինքը ապշահար զարմացումի կը մատնէր Սահակի վերջի խօսքերը չէին, այլ անոր ձայնը: Այդ ձայնը ինքը երբեք չէր լսած ու միրտը սեղմուեցաւ անորոշ եւ անբացատրելի տհաճութեամբ մը:

Իր ներկայութեան Սահակ եւ Սաթենիկ լռեցին, բայց անմիջապէս որ հեռացաւ կրկին խօսեցան...

– Մի չաբաթ միայն ... եւ այլեւս երբեք չենք բաժանուիր իրարից ... կը գնանք, Սաթիկ Ջան, քեզ հետ միշտ...

– Մի չաբաթ ... Սահակ, եւ այդ մի չաբաթը ես կ'անցկացնեմ մի միայն հոգեպէս պատրաստուելու մեր կրկին տեսութեան...

Զեռքը դրաւ ինքնաբերաբար Սահակի ձեռքին մէջ եւ անկից իր շրթներուն տարաւ երախտապարտութեամբ: Ցետոյ իր յուզուած աչքերը սեւեռելով Սաթենիկին, ժպտեցաւ ան այս անգամ դիւրին եւ սիրալիր ժպիտով:

Նոր լոյս մը գիրենք պարփակեց կարծես, ողողեց իրենց մտածումները ... բայց Սահակի սրտին մէջ յանկարծ տեսակ մը հոգ եկաւ, առանց պատճառի, անորոշ ու անբացատրելի:

– Թերեւս աւելի լաւ կը լինէր ... մտածում եմ ... Սոնիա թերեւս իրաւունք ունէր ... այդ մէկ չաբաթը ... լաւ կը լինէր անշուշտ, եթէ միասին մեկնէինք ... բայց այլեւս չէ կարելի:

Սաթենիկ սխալ մեկնեց այդ հոգը եւ ուզեց անմիջապէս ցրուել:

– Չէ, Սահակ, մեկնիր հանգիստ եւ ուրախ սրտով, այն ինչ որ կարծում ես...

(Շար. 119)

(Շար. Ա. Էջէն)

ինչպէս Փոմփիտու կեդրոնը բաւական բանավէճերու դուռ կը բանայ: Ոչքան ալ տրամաբանական եւ անհրաժեշտ ըլլայ Լուվրի թանգարանին մեծնալը, դժուար է համակերպիլ չինացի ճարտարապետին այս ստեղծագործութեան, որ բան մը կը խանգարէ այդ հոյակապ «Նափոլէոն թակ»ին ընդհանուր ներդաշնակութեան մէջ: Անկասկած, ինչ որ կատարուած է, նոր, հսկայ տարածութիւններ կը բերէ, որոնք շատ հարցեր կը լուծեն: Աչխատանքներու այս առաջին մասը երկու միլիառ ֆրանք արժած է, յաջորդը 3,1 միլիառ պէտք է արժէ եւ վերջնական մինչեւ 1995:

ՊԵՐՆԱՐ ՊԼԻԷ, ֆրանսական չարժանկարի սիւներէն մէկը մեռաւ 73 տարեկանին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան, ինչպէս կ'ըսուի: Աւելի քան 150 ֆիլմ դարձուցած է, Օթէլ տիւ Նորէն մինչեւ Թունըոն Ֆլէնկէօր: Երկու չարաթ առաջ, իբեն կը տրուէր «պատուոյ Սեզար» մը, մրցանակներու հանդիսութեան ընթացքին, ուր չկրցաւ զսպել ոչ իր յուզումը ոչ ալ հիւծած վիճակը:

ՊՐԻՍԷԼի մզկիթին մէջ, Զորեքչաբթի իրիկուն սպաննուած են Պենեվիւքի իմամը՝ Ապտուլլահ Ահմէտ եւ իսլամական կեդրոնին դրադարանապետը՝ Սալէմ Էլ-Պեհիր: Այս կրկնակ սպանութեան առընչութեամբ կը յիշուի որ իմամը չափազանց արտայայտութիւններ ունեցած էր Ռըշտիի դէրքին առթիւ: Դատապարտած էր Ռըշտիի ըրած նախատինքը բայց դէմ էր Խոմէյնիի արմատական հակազդեցութեան:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Էլիզ Քիւլիւնքեան կը փնտռէ իր եղբայրները, զորս կորսնցուցած է 1919-ի չուրջ Քիլիս: Մականունը չի գիտեր, միայն կը յիշէ որ սերտօտակի Մուրատի պուզին մօտ – Կովատն – Հանգար պուզէն էր եւ գաւակը Անտոն ազգի: Եղբայրներէն մէկուն անունն էր՝ Եղիա եւ ան է որ իրմով զբաղած է մօրը մահէն եառք:

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի դրել՝

Mme Elise Kulunkian
44, Bd. Alsace Lorraine
16000 ANGOULEME
Tél. : (16) 45. 38. 38. 98.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի Ազուէթա խումբը ցաւակցութիւն կը յայտնէ իր ընկերուհի՝ Տիկին Պատոյի իր հօր՝ ընկ. Պետրոս Խաչերեանի մահուան առթիւ եւ 500 Ֆր. կը նուիրէ Հ. Յ. Դ. Քրխատափոր Կոմիտէին:

L'UNION CULTURELLE FRANÇAISE
DES ARMENIENS DE FRANCE
— U.C.F.A.F. —
Section d'Asnières, Bois-Colombes, Colombes

présente

« LE ROI NU »

AU PROFIT DES VICTIMES
DU SEISME D'ARMENIE

Une nouvelle comédie musicale pour petits et grands d'après la pièce de SCHWARTZ tirée des contes d'ANDERSEN.

Adaptation, mise en scène, paroles et musique
NAREK DOURIAN

avec pour la première fois en France
RAFFY KOTANDJIAN
acteur vedette du Théâtre Dramatique d'Erevan

venu spécialement pour quelques représentations exceptionnelles

Dimanche 2 avril à 16 heures précises
(ouverture des portes à 15h30)

Salle Municipale Jean Renoir
35, rue du Général Leclerc
Villa des Aubépines
(tout près de la gare de Bois-Colombes)

Prix des places :
150 Frs, 100 Frs et 50 Frs. pour les enfants

Réservation des billets :
Daniel DJIZMEDJIAN — 47 - 81 - 09 - 72
et auprès des membres de l'U.C.F.A.F.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section Agnouni d'Asnières, Bois-Colombes, Argenteuil

Mini Croisière

à bord du «VERT GALANT»

le Lundi 1er Mai

départ du Pont Neuf à 9h30
Retour vers 18 heures

Prix 300 Frs
(petit déjeuner, déjeuner, goûter compris)

Réservation: Tél.: 39. 82. 65. 91 —le soir—
— Places limitées —

La Maison de la Culture Arménienne et la Croix Bleue Arménienne d'Issy-les-Moulineaux

organisent le Vendredi 31 Mars
à 20 heures

Un

Dîner - Débat

animé par
M. AGOPIAN, *architecte*
Le Docteur KEZIRIAN
M. MUTAFIAN, *historien*

sur le thème :
«L'AVENIR DE L'ARMENIE»

45, rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux

COURS DE MATHEMATIQUES A L'UGAB - JEUNES

Etudiants arméniens en 1er cycle universitaire scientifique (DEUG A, ...) et en mathématiques supérieures et spéciales (sections MM', PP', ...) ce message vous concerne.

Professeur NORMALIEN et AGREGE en mathématiques vous propose au sein des activités de l'U.G.A.B. - JEUNES, des cours de mathématiques de haute qualité.

Deux formules sont à votre disposition :
— Cours de soutien
(Lundi et Mercredi de 19 à 21h)
— Stages intensifs pré-examen et concours.

ATTENTION, pour une efficacité maximum, le nombre de places est limité à 5 personnes. Les cours débuteront à partir du 3/4/89. Pour tous renseignements complémentaires, s'adresser à:

Charles TOROSSIAN
au Tél. : 43. 26. 57. 41.

L'U.G.A.B - JEUNES : LES MOYENS DE LA PERFORMANCE.

Concours Photo de l'UGAB-JEUNES

Thème : LA VILLE

L'UGAB - JEUNES organise du 11/03 au 30/04/89 un Grand Concours Photo sur le thème de *LA VILLE*.

Que vous soyez un futur grand reporter ou tout simplement un amateur profane, le Concours Photo de l'UGAB - JEUNES vous concerne.

Historique et majestueuse, moderne et fière, timide et rustique, ... votre *VILLE* nous intéresse.

Vous avez jusqu'au 30/04/89 pour nous adresser vos chef-d'œuvres.

DE NOMBREUX PRIX A GAGNER :
— Week-end pour 2 personnes (Avion+Hôtel) à *Londres*
— Platine Laser Philips, etc...

ALORS N'ATTENDEZ PLUS ET A VOS APPAREILS !

Dossiers d'inscription à retirer au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles— 75017 PARIS
ou téléphoner au 42. 27. 12. 26

APROCIF

Association pour la Promotion de la Culture Ivoirienne en France

organise

sous le haut patronage de
Monsieur NUNGESSER
Maire de Nogent-sur-Marne

et sous le parrainage de
Monsieur CHARLES AZNAVOUR

UN GALA DE SOLIDARITE *afro-antillais* POUR L'ARMENIE

Le Samedi 1er Avril
de 21h à l'aube
au *Pavillon Baltard*
12, avenue Victor Hugo
à Nogent-sur-Marne

Location :
VIRGIN Megastore - Champs-Elysées,
3 FNAC — Renseignements: 42. 57. 09. 49.

HOME ARMENIEN

Offre d'emploi

Le HOME ARMENIEN recrute pour soigner ses pensionnaires âgés,

UNE INFIRMIERE DIPLOMEE D'ETAT.

Salaire 8 500 Frs. brut (C. C. Oct. 1951 des établissements hospitaliers privés).
Possibilité d'hébérgement à l'arrivée.

Contacter le :
«HOME ARMENIEN»
107, ave. Maréchal Lyautey
83700 Saint - Raphaël
Tél. : 94. 95. 00. 30

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանը մեծ նորհակալութեամբ առացած է. – Տէր եւ Տիկին Սրամ Մուրատեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Սրման Մուրատեանէ 300-ական Ֆրանք փոխան ծաղկեպսակի՝ վախճան Թուրսարգիսեանի մահուան առթիւ:

Տիկին Միգոեանի մահուան առթիւ Տիկին Մարի Մամաս փոխան ծաղկեպսակի 100 Ֆր.:

Տիկին Է. Չիչէքեանի յիշատակին Մուսէեան ընտանիք 500 Ֆր. նուիրած է:

⁂

Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է. Համայեակ Յարթթնագովեանի մահուան առթիւ՝ Պր. Հանրի Թաշճեանէ 500 Ֆր., Տիկին Յարթթնագովեանէ 500 Ֆր.:

Տիկին Գասպարեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Տայկիլեանէ 500 Ֆր., խումբ մը Խաչուհիներէ 450 Ֆր. (կայծի փոնտին):

***

Իսիի Ս. Մարիամ – Աստուածածին եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան ծաղկեպսակի – Պր. Սարգիս Մկրտիչեան 500 Ֆր., Տիկին Քահվէճեան եւ գաւակները 200 Ֆր. Տիկին Երանուհի Օնոսեանի մահուան առթիւ: Ինչպէս նաեւ Տէր եւ Տիկին կոմէ 100 Ֆր., Պր. Քլօտ Սերոբեան 500 Ֆր., Պր. Ալպէր Սերոբեան 200 Ֆր. հանդուցեալ՝ Վարդան Սերոբեանի մահուան առթիւ:

***

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ առացած է՝ Տէր եւ Տիկին Արթիւր Սարսաեանէ 300 Ֆր. Սարգիս Էֆխանեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

ՓՈՒՇԱՑԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Ա. Թադէոս-Եան» մասնաճիւղի վարչութիւնը անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամուհիները Շաբաթ, Ապրիլ 1, ժամը 16-ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Ժողովի օրակարգէն յետոյ տեղի կ'ունենայ «չէօրչեկ»ի մրցում: Կը խնդրուի մասնաճիւղի չնորհալի խաչուհիներէն ներկայանալ իրենց ձեռքով պատրաստուած համեղ «չէօրչեկ»ով: Լաւագոյններուն մրցանակ կը տրուի:

***

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէր – Պուա – Կոլոմպ եւ Ազժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Երկուշաբթի, Ապրիլ 3-ին, ժամը 20·30-ին:
CENTRE ADMINISTRATIF ET SOCIAL
16, place de l'Hôtel de Ville
ASNIERES

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935